

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Н.Б. Литвин

ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У БАНКАХ
(у контексті МСФЗ)

2-ге видання, доповнене і перероблене

Підручник для студентів вищих навчальних
закладів III-IV рівня акредитації

Київ
«Центр учбової літератури»
2017

УДК 657:336.71 (075.8)
ББК 65.052.252.62я73
Л 64

*Затверджено вченою радою
Тернопільського національного економічного університету
(протокол № 5 від 22 грудня 2016 р.)*

Рецензенти:

С. М. Лобозинська - доктор економічних наук, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка

О. В. Панухник - доктор економічних наук, професор Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя

В. С. Рудницький - доктор економічних наук, професор Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи»

Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) [Текст] : підручник/ Н. Б. Литвин. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К. : «Центр учбової літератури», 2017. – 676 с.

ISBN 978-617-673-634-9

У підручнику «Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ)» розглянуто теоретико-правові засади організації фінансового обліку в банках України. Узагальнено вимоги міжнародних стандартів фінансової звітності та нормативно-правових актів НБУ щодо обліку банківських операцій та розкриття про них інформації у фінансовій звітності. Висвітлено методику обліку грошових коштів, депозитів, інструментів безготівкових розрахунків, кредитів, фінансових інвестицій, валютних операцій, основних засобів та нематеріальних активів, лізингових операцій, запасів матеріальних цінностей, власного капіталу, доходів, витрат та фінансового результату банку. Розглянуто склад, зміст та структуру банківської фінансової звітності, дано її характеристику.

Підручник призначений для студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, викладачів, науковців, банківських працівників та осіб, які цікавляться обліком та фінансовою звітністю банків.

© Литвин Н. Б., 2017.

© Видавництво «Центр учбової літератури», 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ	11
1.1. Складові елементи системи бухгалтерського обліку в банках, їх характеристика.....	12
1.2. Державне регулювання та нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в банках України.....	15
1.3. Загальна характеристика міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та їх застосування в банківській системі України.....	17
1.4. Характеристика концептуальної основи фінансової звітності, опублікованої Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.....	22
1.5. Концепції фінансового обліку та звітності, що застосовуються в банках України.....	25
1.6. Облікова політика банку.....	26
1.7. Суть операційної діяльності банку, її організація та забезпечення.....	29
1.8. Документування операцій у банках.....	32
1.9. Фундаментальна облікова модель, її застосування в банках.....	34
1.10. Класифікація банківських бухгалтерських рахунків.....	37
1.11. Структура та характеристика Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.....	39
1.12. Синтетичний та аналітичний облік в банках.....	41
Основні терміни розділу.....	45
Запитання для перевірки знань.....	48
Тести.....	49
Задачі.....	53
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БАНКУ	55
2.1. Мета фінансової звітності банку та якісні характеристики корисної фінансової інформації.....	56
2.2. Загальні вимоги міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) щодо фінансової звітності.....	58
2.3. Види фінансової звітності банків України, вимоги щодо її подання та оприлюднення.....	65
2.4. Характеристика фінансових звітів банку.....	71
2.4.1 Звіт про фінансовий стан.....	71
2.4.2 Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід.....	74
2.4.3 Звіт про зміни у власному капіталі.....	80
2.4.4 Звіт про рух грошових коштів.....	83
2.4.5 Примітки до фінансових звітів.....	91

2.5.	Особливості складання консолідованої фінансової звітності	96
2.6.	Аудиторський звіт, що складається за результатами щорічної аудиторської перевірки фінансової звітності банку.....	101
	Основні терміни розділу.....	112
	Запитання для перевірки знань.....	113
	Тести.....	114
	Задачі.....	119
	РОЗДІЛ 3. ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ БАНКУ.....	124
3.1.	Поняття грошових коштів та еквівалентів грошових коштів.....	125
3.2.	Види банківських операцій з готівковими коштами та організація їх проведення.....	126
3.3.	Характеристика рахунків, що використовуються для обліку готівкових коштів.....	128
3.4.	Облік операцій з приймання касами банків готівкових коштів.....	131
3.5.	Облік операцій з видачі касами банків готівкових коштів.....	133
3.6.	Організація та облік інкасації коштів у клієнтів банку.....	136
3.7.	Облік надлишків та нестач готівки в касі банку.....	139
3.8.	Облік операцій з пам'ятними монетами, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу.....	139
3.9.	Організація та облік банківських операцій за кореспондентськими рахунками.....	143
	3.9.1. Поняття, види та призначення кореспондентських рахунків....	143
	3.9.2. Організація та облік міжбанківських розрахунків через систему електронних платежів НБУ.....	145
	3.9.3. Облік розрахунків через внутрішньобанківську міжфілійну платіжну систему (ВМПС).....	151
	3.9.4. Облік міжбанківських розрахунків, які здійснюються за прямими кореспондентськими рахунками.....	154
3.10.	Облік операцій з підкріплення банків готівкою.....	162
3.11.	Розкриття інформації про грошові кошти та еквіваленти грошових коштів банку.....	166
	Основні терміни розділу.....	168
	Запитання для перевірки знань.....	170
	Тести.....	172
	Задачі.....	175
	РОЗДІЛ 4. ОБЛІК ДЕПОЗИТІВ.....	179
4.1.	Економічний зміст депозитів та їх класифікація.....	180
4.2.	Методологічні засади бухгалтерського обліку депозитних операцій.....	182

4.3.	Облік вкладів (депозитів) на вимогу клієнтів банку.....	187
4.4.	Облік строкових депозитів клієнтів банку	191
4.5.	Облік коштів, залучених за ощадними (депозитними) сертифікатами	199
4.6.	Розкриття інформації про залучені банком депозити.....	205
	Основні терміни розділу.....	207
	Запитання для перевірки знань.....	208
	Тести.....	210
	Задачі.....	213
РОЗДІЛ 5. ІНСТРУМЕНТИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ЗА ЦИМИ РОЗРАХУНКАМИ.....		216
5.1.	Поняття безготівкових розрахунків та вимоги щодо їх проведення..	217
5.2.	Організація та облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень, платіжних вимог-доручень та платіжних вимог.....	223
5.3.	Організація та облік розрахунків з допомогою розрахункових чеків.	229
5.4.	Організація та облік розрахунків за акредитивами.....	235
5.5.	Облік розрахунків з допомогою платіжних карток.....	246
	Основні терміни розділу.....	250
	Запитання для перевірки знань.....	253
	Тести.....	255
	Задачі.....	259
РОЗДІЛ 6. ОБЛІК КРЕДИТНИХ АКТИВІВ ТА ПОЗАБАЛАНСОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ КРЕДИТНОГО ХАРАКТЕРУ.....		262
6.1.	Сутність банківського кредиту, його види та класифікація.....	263
6.2.	Методологічні засади бухгалтерського обліку наданих банками кредитів	265
6.3.	Характеристика рахунків, що використовуються для обліку операцій з кредитування клієнтів банку.....	270
6.4.	Облік операцій із надання банком кредитів клієнтам та їх повернення.....	273
6.5.	Облік доходів за наданими кредитами клієнтам банку.....	275
6.6.	Облік забезпечення кредитних операцій.....	280
6.7.	Особливості обліку окремих кредитних операцій.....	284
	6.7.1. Облік кредитних ліній.....	284
	6.7.2. Облік кредитів овердрафт.....	285
	6.7.3. Облік факторингових операцій.....	288

6.7.4. Облік кредитів, наданих суб'єктам господарювання за операціями репо.....	291
6.7.5. Облік операцій з урахування векселів.....	292
6.7.6. Облік наданих гарантій	296
6.8. Облік операцій з формування і використання резервів на покриття збитків від зменшення корисності кредитів.....	302
6.9. Розкриття інформації про надані банком кредити та позабалансові зобов'язання кредитного характеру.....	306
Основні терміни розділу.....	310
Запитання для перевірки знань.....	313
Тести.....	314
Задачі.....	317
РОЗДІЛ 7. ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ.....	321
7.1. Поняття фінансових інвестицій та їх класифікація.....	322
7.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку фінансових інвестицій.....	328
7.3. Облік фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки	332
7.4. Облік фінансових інвестицій, придбаних у портфель на продаж.....	341
7.5. Облік цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення.....	353
7.6. Облік інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.....	361
7.7. Облік інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримуваних для продажу	366
7.8. Розкриття інформації про фінансові інвестиції банку.....	369
Основні терміни розділу.....	375
Запитання для перевірки знань.....	377
Тести.....	378
Задачі.....	383
РОЗДІЛ 8. ОБЛІК ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ.....	387
8.1. Економічний зміст валютних операцій, їх види та класифікація....	388
8.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку валютних операцій.	396
8.3. Облік готівкових валютно-обмінних операцій	402
8.4. Облік операцій з купівлі та продажу банківських металів з фізичною поставкою.....	407
8.5. Облік операцій з прийняття на інкасо банкнот іноземних держав.	410
8.6. Облік операцій з іменними чеками в іноземній валюті.....	412
8.7. Облік операцій з продажу та купівлі дорожніх чеків.....	417

8.8.	Облік безготівкових операцій з купівлі та продажу іноземної валюти та банківських металів.....	421
8.9.	Облік валютно-обмінних операцій, що здійснюються на умовах спот	429
8.10	Розкриття інформації про валютні операції.....	433
	Основні терміни розділу.....	438
	Запитання для перевірки знань.....	440
	Тести.....	442
	Задачі.....	446
РОЗДІЛ 9. ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ БАНКУ		450
9.1.	Поняття необоротних активів банку та їх класифікація.....	451
9.2.	Методологічні засади бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів.....	452
9.3.	Облік операцій з придбання та створення основних засобів та нематеріальних активів.....	463
9.4	Облік витрат на підтримання об'єктів необоротних активів у робочому стані та поліпшення основних засобів і удосконалення нематеріальних активів.....	465
9.5.	Амортизація основних засобів та нематеріальних активів.....	467
9.6.	Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів	475
9.7.	Визнання зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів.....	480
9.8.	Облік вибуття основних засобів та нематеріальних активів.....	482
9.9.	Облік необоротних активів, утримуваних для продажу.....	484
9.10.	Облік інвестиційної нерухомості.....	487
9.11.	Облік гудвілу	492
9.12.	Розкриття інформації про основні засоби та нематеріальні активи банку.....	494
	Основні терміни розділу.....	500
	Запитання для перевірки знань.....	502
	Тести.....	503
	Задачі.....	505
РОЗДІЛ 10. ОБЛІК ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ		508
10.1.	Економічний зміст та види лізингових операцій.....	509
10.2.	Методологічні засади бухгалтерського обліку лізингових операцій	512
10.3.	Облік операцій з фінансового лізингу лізингодавцем.....	514

10.4.	Відображення в обліку фінансового лізингу лізингоодержувачем.	519
10.5.	Облік оперативного лізингу лізингодавцем.....	522
10.6.	Облік операцій з оперативного лізингу лізингоодержувачем.....	524
10.7.	Відображення в обліку продавця операції з продажу необоротного активу із зворотною орендою.....	525
10.8.	Відображення в обліку покупця операції з продажу необоротного активу із зворотною орендою.....	528
10.9.	Розкриття інформації про лізингові операції.....	530
	Основні терміни розділу.....	534
	Запитання для перевірки знань.....	535
	Тести.....	536
	Задачі.....	540
РОЗДІЛ 11. ОБЛІК ЗАПАСІВ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ		
БАНКУ		542
11.1.	Поняття запасів, системи їх обліку та методи визначення собівартості.....	543
11.2.	Методологічні засади бухгалтерського обліку запасів матеріальних цінностей.....	545
11.3.	Облік операцій із придбання банком запасів матеріальних цінностей.....	547
11.4.	Списання запасів матеріальних цінностей.....	549
11.5.	Облік операцій із запасами матеріальних цінностей, що передані або надані в заставу.....	552
11.6.	Облік резервів для відшкодування можливих втрат за дебіторською заборгованістю, пов'язаною із запасами матеріальних цінностей.....	554
11.7.	Розкриття інформації про запаси матеріальних цінностей банку....	555
	Основні терміни розділу.....	556
	Запитання для перевірки знань.....	557
	Тести.....	558
	Задачі.....	560
РОЗДІЛ 12. ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ		562
12.1.	Поняття і структура власного та регулятивного капіталу банку.....	563
12.2.	Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про власний капітал.....	565
12.3.	Облік операцій з формування та збільшення статутного капіталу банку.....	568
12.4.	Облік викуплених банком власних акцій.....	572
12.5.	Облік розрахунків за дивідендами.....	574
12.6.	Розкриття інформації про власний капітал банку.....	576
	Основні терміни розділу.....	579

Запитання для перевірки знань.....	580
Тести.....	581
Задачі.....	583
РОЗДІЛ 13. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ.....	585
13.1. Економічний зміст доходів і витрат банків та їх класифікація.....	586
13.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку доходів і витрат....	589
13.3. Облік процентних доходів і витрат	594
13.4. Облік комісійних доходів і витрат	599
13.5. Облік результатів від торговельних операцій.....	603
13.6. Облік загальних адміністративних витрат.....	604
13.7. Облік витрат з податку на прибуток.....	608
13.8. Облік фінансового результату діяльності банку та розподілу прибутку.....	611
13.9. Розкриття інформації про доходи, витрати та фінансовий результат діяльності банку.....	614
Основні терміни розділу.....	619
Запитання для перевірки знань.....	621
Тести.....	622
Задачі.....	625
Бібліографічний перелік.....	628
Предметний покажчик.....	635
ДОДАТКИ.....	640

ПЕРЕДМОВА

Бухгалтерський облік по праву називають мовою бізнесу. Від рівня володіння цією «мовою» в значній мірі залежить професіоналізм та компетентність економіста.

Дисципліна «Фінансовий облік у банках» займає важливе місце у формуванні професійних компетентностей, якими повинен володіти майбутній фахівець з банківської справи. До таких компетентностей, зокрема, слід віднести розуміння концепцій та володіння методиками, що лежать в основі відображення діяльності банку в його обліковій системі; вміння інтерпретувати, аналізувати та використовувати інформацію, наведену у банківській фінансовій звітності для прийняття економічних рішень.

За останні роки у Міжнародні стандарти фінансової звітності та нормативно-правові акти НБУ, які регламентують порядок здійснення банківських операцій та методику їх бухгалтерського обліку, було внесено багато змін і доповнень. Крім цього, із запровадженням з 1 січня 2012 р. обов'язковості складання вітчизняними банками фінансової звітності за МСФЗ, було докорінно змінено підходи до подання і розкриття інформації у фінансовій звітності. Усе це зумовило необхідність та актуальність перевидання підручника «Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ)».

Друге видання підручника перероблене із врахуванням зазначених вище змін, а також доповнено новим матеріалом. У ньому викладено теоретико-правові засади ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності в банках України, методику обліку грошових коштів, депозитів, інструментів безготівкових розрахунків, кредитів, фінансових інвестицій, валютних операцій, основних засобів та нематеріальних активів, лізингових операцій, запасів матеріальних цінностей, власного капіталу, доходів, витрат та фінансового результату. Значну увагу приділено питанням, пов'язаним з розкриттям інформації про банківські операції у фінансовій звітності. На думку автора, це допоможе користувачам підручника побачити вплив облікових принципів, правил, методів і процедур на представлення інформації про діяльність банку у його фінансовій звітності, а також служитиме допомогою у процесі проведення аналізу та аудиту банківської діяльності як загалом, так і окремих її сфер.

Мета підручника – ознайомити читачів з системою фінансового обліку та звітності в банках України, основними вимогами МСФЗ та нормативно-правових актів НБУ щодо обліку банківських операцій і складання фінансової звітності; допомогти студентам засвоїти методику фінансового обліку різних видів банківських операцій, сформувати навички вирішення облікових задач, виробити вміння розуміти та використовувати інформацію, що наведена у фінансовій звітності у процесі прийняття економічних рішень.

Підручник призначений для студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, викладачів, науковців, банківських працівників та осіб, які цікавляться обліком та фінансовою звітністю банків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ В БАНКАХ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ *пояснити основне призначення фінансового обліку та його відмінності від управлінського та податкового обліку;*
- ✓ *назвати основні законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують ведення фінансового обліку в банках України;*
- ✓ *дати характеристику міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та Концептуальної основи фінансової звітності;*
- ✓ *дати визначення принципів, на яких базується фінансовий облік та фінансова звітність в банках України;*
- ✓ *пояснити призначення облікової політики банку;*
- ✓ *описати суть операційної діяльності банку, її організацію та забезпечення;*
- ✓ *назвати елементи бухгалтерського рівняння та дати їх визначення;*
- ✓ *визначати вплив банківських операцій на бухгалтерське рівняння;*
- ✓ *класифікувати бухгалтерські рахунки, що використовуються в банківському обліку;*
- ✓ *описати структуру Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України;*
- ✓ *охарактеризувати синтетичний та аналітичний облік в банках.*

1.1. Складові елементи системи бухгалтерського обліку в банках, їх характеристика

Система бухгалтерського обліку в банках України включає фінансовий, управлінський та податковий облік, які ґрунтуються на єдиній інформаційній базі, відрізняючись формою та періодичністю розрахунку даних.

Фінансовий облік в банках України - це складова системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про операції банку зовнішнім користувачам, а також внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

До **внутрішніх користувачів** інформації відносяться акціонери банку, Рада банку, Правління банку, внутрішні аудитори та працівники банку. Вони використовують інформацію, яку надає фінансовий облік з метою планування, оцінки та контролю за щоденними банківськими операціями, зокрема за використанням його ресурсів відповідальними за це особами.

Зовнішніми користувачами є Національний банк України, наявні та потенційні кредитори, банки-кореспонденти, клієнти та інші особи, які використовують інформацію фінансового обліку з метою оцінки минулих та майбутніх результатів діяльності банку.

Фінансовий облік є обов'язковим видом обліку, на основі його даних складається фінансова звітність. Фінансовий облік у банках повинен забезпечувати своєчасне надання правдивої порівняльної інформації про активи, зобов'язання, фінансовий стан та результати діяльності банку, а також надавати можливість прогнозування і визначення стратегії розвитку діяльності банку шляхом порівняння статей балансу з показниками, встановленими керівництвом банку, та аналізу їх динаміки.

Фінансовий облік ведеться безперервно з часу реєстрації банку до його ліквідації із застосуванням комп'ютерних засобів, за допомогою яких в автоматизованому режимі здійснюється збирання, передавання, систематизація та оброблення інформації.

Банки самостійно обирають систему та підсистеми фінансового обліку, виходячи з потреб управління банком, обсягу банківських операцій і кількості працівників, а також самостійно визначають свою облікову політику, визначають права працівників на підписування документів, затверджують правила документообороту і технологію обробки облікової інформації, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

Управлінський облік можна визначити як сукупність принципів, методик і процедур збору, оброблення і формування фінансової інформації про діяльність банку за об'єктами управління та складання звітності для забезпечення внутрішнього процесу прийняття керівництвом банку управлінських рішень.

Управлінський облік поділяється на оперативний і стратегічний. Оперативний управлінський облік надає керівництву інформацію, необхідну для прийняття поточних і короткострокових управлінських рішень. У межах

стратегічного управлінського обліку формується інформація, на підставі якої керівництво банку має змогу приймати обґрунтовані стратегічні рішення, у тому числі стосовно загальної конкурентної стратегії. У стратегічному управлінському обліку переважно використовується інформація, пов'язана із зовнішніми факторами, що впливають на діяльність банку.

Основними об'єктами управління банку є: види діяльності; центри відповідальності; продукти та їх групи; клієнти та їх групи.

Об'єктами управлінського обліку є: витрати, доходи, фінансовий результат, ризики, ефективність, інші результати діяльності.

Методологія управлінського обліку банку складається з таких методик:

- оцінки прибутковості та ефективності діяльності;
- планування, бюджетування, аналізу результатів і прогнозування діяльності;
- контролю і складання відповідних форм управлінської звітності;
- підготовки додаткової інформації для прийняття стратегічних управлінських рішень тощо.

Банки самостійно розробляють систему і форми управлінського обліку, внутрішньої звітності і контролю операцій, обирають метод обліку затрат та калькулювання собівартості послуг (робіт), визначають зміст управлінської звітності, а також строки її подання на різні рівні управління. При організації управлінського обліку повинна забезпечуватися ідентичність інформації і розрахунків, здійснених на основі фінансового обліку.

На відміну від фінансового обліку, управлінський облік не є обов'язковим і не регламентується законодавчими актами чи національними бухгалтерськими стандартами. Для управління діяльністю банків використовуються дані як фінансового, так і управлінського обліку.

Податковий облік можна визначити як сукупність правил, методик і процедур збору, оброблення і формування фінансової інформації про діяльність банку за об'єктами оподаткування, необхідної для обчислення податків і зборів, забезпечення своєчасності та повноти їх сплати, складання податкової звітності відповідно до вимог податкового законодавства.

Порядок ведення податкового обліку банки визначають самостійно. Як правило, для ведення податкового обліку банки створюють окрему підсистему з відкриттям рахунків у 8 класі «Управлінський облік». Зміни в податковому обліку не впливають на фінансовий облік.

Нижче наводиться порівняльна характеристика фінансового, управлінського та податкового обліку, які ведуться банками України (табл.1.1).

Порівняльна характеристика видів обліку

Критерії	Види обліку		
	Фінансовий	Управлінський	Податковий
1	2	3	4
Мета обліку	Забезпечення своєчасного та повного відображення всіх банківських операцій та надання користувачам інформації про стан активів і зобов'язань, результати фінансової діяльності та їх зміни	Забезпечення керівництва банку та його підрозділів оперативною фінансовою і нефінансовою інформацією для планування, оцінки, контролю й використання банківських ресурсів	Надання інформації, необхідної для обчислення податків і зборів, передбачених податковим законодавством
Користувачі інформації, що надається обліком	Внутрішні користувачі: акціонери банку, Рада банку, Правління банку, внутрішні аудитори банку, працівники банку Зовнішні користувачі: НБУ, наявні та потенційні кредитори, банки-кореспонденти, наявні та потенційні клієнти, інші	Внутрішні користувачі: керівництво банку	Зовнішні користувачі: податкові органи
Суб'єкт регулювання	Національний банк України	Керівництво банку, акціонери	Державна фіскальна служба України
Юридичні джерела регулювання	Закони України, нормативно-правові акти НБУ, міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ)	Відсутні	Податкове законодавство, зокрема Податковий кодекс України
Форми звітності	Звіт про фінансовий стан, звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, звіт про рух грошових коштів, звіт про зміни у власному капіталі, примітки до звітів	Управлінська звітність (звіти про виконання кошторисів, звіти центрів відповідальності, бізнес-плани)	Податкова звітність (податкові декларації)

1	2	3	4
Оприлюднення Звітності	Фінансова звітність оприлюднюється шляхом публікації в пресі, а також розміщення у всесвітній мережі «Інтернет»	Управлінська звітність не оприлюднюється	Податкова звітність не оприлюднюється
Періодичність складання звітності	Щокварталу, щорічно	Періодичність визначається потребами керівництва банку	Щокварталу, щорічно
Вимірники	Єдиний грошовий	Різні вимірники	Єдиний грошовий
Спрямованість	Ретроспективна оцінка	Прогнозування	Ретроспективна оцінка

1.2. Державне регулювання та нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в банках України

Загальні засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні регламентуються Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-ХІV (зі змінами). Згідно з цим Законом державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється з метою:

- створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів;

- удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики, який затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Згідно із Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках встановлюється Національним банком України. Функції Національного банку України у сфері бухгалтерського обліку визначені також у Законах України «Про Національний банк України» (зі змінами) та «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. № 2121-III (зі змінами). Так, у статті 41 Закону України «Про Національний банк України» зазначено, що НБУ встановлює обов'язкові для банківської системи стандарти та правила ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності, що відповідають вимогам

законодавства України та міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ). У статті 68 Закону України «Про банки і банківську діяльність» сказано, що банки організовують бухгалтерський облік відповідно до внутрішньої облікової політики, розробленої на підставі правил, встановлених Національним банком України відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності.

Організація бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банківських установах, а також вимоги щодо ведення окремих банківських операцій регламентуються значною кількістю нормативно-правових актів НБУ, які видаються у формі постанов Правління НБУ, а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління НБУ. Усі ці нормативно-правові акти умовно можна поділити на 3 групи:

1 група – нормативно правові акти, що регламентують питання організації фінансового обліку та складання фінансової звітності в банках:

1) Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України. Затверджено постановою Правління НБУ від 30.12.98 № 566;

2) Положення про організацію операційної діяльності в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 16.06.2003 р. № 254;

3) Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 24.10.2011 р. № 373;

4) Методичні рекомендації щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України. Схвалено постановою Правління НБУ від 29.12.2015 р. № 965.

2 група - нормативно-правові акти, що забезпечують ведення синтетичного обліку в банках:

1) План рахунків бухгалтерського обліку банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 17.06.2004р. № 280;

2) Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 17.06.2004 р. № 280;

3 група - нормативно-правові акти, що регламентують методику обліку різних банківських операцій та фінансових результатів від їх проведення:

1) Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 20.10.2004 р. № 495;

2) Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України. Затверджено постановою Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р.;

3) Інструкція з бухгалтерського обліку запасів матеріальних цінностей банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 10.12.2004 р. № 625;

4) Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р.;

5) Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України. Затверджено Постановою Правління НБУ від 31.08.2007 р. № 309;

6) Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 22.06.2015р. № 400;

7) Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 20.12.2005 р. № 480;

8) Інструкція про порядок відображення в бухгалтерському обліку банками України поточних і відстрочених податкових активів та податкових зобов'язань. Затверджено постановою Правління НБУ від 17.03.2009 р. № 140;

9) Правила бухгалтерського обліку банками України обмінних операцій в іноземній валюті та банківських металах. У редакції постанови Правління НБУ від 7.12.2000 р. № 471.

10) Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 255.

11) Правила бухгалтерського обліку операцій довірчого управління в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 498.

12) Правила бухгалтерського обліку операцій з документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 03.12.2004 р. № 549;

13) Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 8.04.2005 № 123;

14) Правила бухгалтерського обліку банками України операцій з чеками в іноземній валюті. Затверджено постановою Правлінням НБУ від 4.09.2009 № 530.

На основі вимог МСФЗ та нормативно-правових актів НБУ, кожен банк розробляє корпоративні (внутрішні) нормативно-правові акти, що визначають порядок ведення бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк.

1.3. Загальна характеристика міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та їх застосування в банківській системі України

Історично в кожній країні склались власні стандарти обліку та звітності, які відповідали в першу чергу вимогам, що висувалися до звітності її основними користувачами. Відмінності в підходах до змісту фінансових звітів значно ускладнювали аналіз інформації та прийняття рішень в умовах розвитку міжнародної торгівлі, багатонаціональних компаній, глобалізації фінансових

ринків. У зв'язку з цим, виникла потреба в гармонізації фінансової звітності компаній різних країн, для забезпечення якої 29 червня 1973 р. було створено Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Committee - IASC). Його було засновано на підставі угоди, укладеної між професійними бухгалтерськими організаціями Австралії, Канади, Франції, Німеччини, Японії, Мексики, Нідерландів, Великобританії, Ірландії та США.

З 1983 р. до 2000 р. КМСБО об'єднував всі фахові бухгалтерські організації, що входять до складу Міжнародної федерації бухгалтерів. За станом на січень 2000 р. до КМСБО входило 143 члени зі 104 країн світу, які представляли понад 2 мільйони бухгалтерів.

У Конституції КМСБО було викладено такі цілі організації:

– формулювати і публікувати в інтересах громадськості стандарти бухгалтерського обліку, що їх потрібно дотримуватися при складанні фінансової звітності, а також сприяти їхньому прийняттю та дотриманню в усьому світі;

– спрямовувати зусилля на поліпшення і гармонізацію регулюючих положень, стандартів бухгалтерського обліку та процедур, пов'язаних з поданням фінансових звітів.

За період своєї діяльності КМСБО видав 41 міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО), (International Accounting Standard – IAS), з яких станом на кінець 2016 року діяло 28. Усі чинні на сьогодні стандарти (за винятком МСБО 37) було переглянуто, що посприяло поліпшенню їх якості (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

Номер стандарту	Назва стандарту	Рік видання переглянутого стандарту	Дата набуття чинності останніх змін і доповнень
1	2	3	4
МСБО 1	Подання фінансових звітів	2007	1.01.2016
МСБО 2	Запаси	2005	1.01.2005
МСБО 7	Звіт про рух грошових коштів.	1992	1.01.2017
МСБО 8	Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки	2003	1.01.2005
МСБО 10	Події після звітного періоду	2003	1.01.2005
МСБО 11	Будівельні контракти	1993	1.01.2018 буде замінений МСФЗ 15

Продовження табл.1.2.

1	2	3	4
МСБО 12	Податки на прибуток	1996	1.01.2017
МСБО 16	Основні засоби	2003	1.01.2016
МСБО 17	Оренда	2003	1.01.2019 буде замінений МСФЗ 16
МСБО 18	Дохід	1993	1.01.2018 буде замінений МСФЗ 15
МСБО 19	Виплати працівникам	2011	1.01.2016
МСБО 20	Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу	1983	1.01.2009
МСБО 21	Вплив змін валютних курсів	2003	1.07.2009
МСБО 23	Витрати на позики	2007	1.07.2014
МСБО 24	Розкриття інформації щодо зв'язаних сторін	2009	1.07.2014
МСБО 26	Облік та звітність щодо програм пенсійного забезпечення	1987	1.01.1995
МСБО 27	Окрема фінансова звітність	2011	1.01.2016
МСБО 28	Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства	2011	1.01.2016
МСБО 29	Фінансова звітність в умовах гіперінфляції	1989	1.01.2009
МСБО 32	Фінансові інструменти: подання	2003	1.01.2014
МСБО 33	Прибуток на акцію	2003	1.01.2009
МСБО 34	Проміжна фінансова звітність	1998	1.01.2016
МСБО 36	Зменшення корисності активів	2004	1.01.2014
МСБО 37	Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи	1998	-
МСБО 38	Нематеріальні активи	2004	1.01.2016
МСБО 39	Фінансові інструменти: визнання та оцінка	2003	1.01.2018 буде замінений МСФЗ 9

1	2	3	4
МСБО 40	Інвестиційна нерухомість	2003	1.07.2014
МСБО 41	Сільське господарство	2001	1.01.2016

Постійним комітетом з тлумачень (Standing Interpretations Committee — SIC), що діяв при КМСБО, було затверджено 33 Тлумачення МСБО (ПКТ), з яких на кінець 2016 р. діяло 8.

У травні 2000 р. було прийнято новий статут, згідно з яким Комітет було перейменовано на Раду з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Board - IASB). У новому статуті РМСБО викладено такі цілі діяльності:

– розробка в інтересах громадськості єдиної системи високоякісних, зрозумілих і глобальних стандартів бухгалтерського обліку, що мають обов'язкову силу, відповідно до яких у фінансовій звітності повинна розкриватися якісна, прозора та порівнянна інформація, для того щоб учасники фондових ринків та інші користувачі могли приймати обґрунтовані економічні рішення;

– поширення й забезпечення суворого дотримання цих стандартів;

– забезпечення максимального зближення національних стандартів бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами, виходячи з найбільш оптимального вирішення питань бухгалтерського обліку та звітності.

Після реорганізації РМСБО перейменувала міжнародні стандарти бухгалтерського обліку у міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards – IFRS). Водночас міжнародні стандарти, випущені до 2001 року, зберігають свою колишню назву, тобто МСБО. Станом на кінець 2016 р. РМСБО випущено 16 міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) (табл. 1.3.).

У березні 2002 р. Постійний комітет з тлумачень було замінено Комітетом з тлумачень міжнародної фінансової звітності (International Financial Reporting Interpretations Committee – IFRIC), який станом на кінець 2016 р. випустив 21 Тлумачення, з них чинних — 18.

Міжнародні стандарти фінансової звітності, у широкому розумінні цього терміну, включають:

– Міжнародні стандарти фінансової звітності (International Financial Reporting Standards – IFRS);

– Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (International Accounting Standards – IAS);

– Тлумачення міжнародних стандартів (Interpretations), розроблені Комітетом з тлумачень міжнародної фінансової звітності (IFRIC) або колишнім Постійним комітетом з тлумачень (SIC).

Таблиця 1.3.

Міжнародні стандарти фінансової звітності

Номер стандарту	Назва стандарту	Рік видання стандарту	Дата набуття чинності стандарту або останніх змін
МСФЗ 1	Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності	2008	1.01.2013
МСФЗ 2	Платіж на основі акцій	2004	1.01.2018
МСФЗ 3	Об'єднання бізнесу	2008	1.06.2014
МСФЗ 4	Страхові контракти	2004	1.01.2018
МСФЗ 5	Непоточні активи, утримувані для продажу, і припинена діяльність	2004	1.01.2016
МСФЗ 6	Розвідування для оцінки запасів корисних копалин	2004	1.01.2006
МСФЗ 7	Фінансові інструменти: розкриття інформації	2005	1.01.2016
МСФЗ 8	Операційні сегменти	2006	1.01.2014
МСФЗ 9	Фінансові інструменти	2014	1.01.2018
МСФЗ 10	Консолідована фінансова звітність	2011	1.01.2016
МСФЗ 11	Спільна діяльність	2011	1.01.2016
МСФЗ 12	Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання	2011	1.01.2016
МСФЗ 13	Оцінка справедливої вартості	2011	1.01.2014
МСФЗ 14	Відстрочені рахунки тарифного регулювання	2014	1.01.2016
МСФЗ 15	Дохід від контрактів з клієнтами	2014	1.01.2018
МСФЗ 16	Оренда	2016	1.01.2019

Банківська система України розпочала впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності з 1 січня 1998 р. Цим започатковано реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в банківському секторі. У процесі реформування банки перейшли на новий План рахунків бухгалтерського обліку, розроблений для забезпечення потреб складання фінансової звітності окремо для НБУ та банків другого рівня, а також було змінено підходи до організації та ведення аналітичного обліку.

На початковому етапі реформування бухгалтерського обліку нормативно-правова база НБУ з питань фінансового обліку містила лише загальні вимоги МСФЗ щодо визнання і оцінки активів, зобов'язань, капіталу, доходів і витрат, а також розкриття про них інформації у фінансовій звітності. Сьогодні

міжнародні стандарти є основою нормативно-правових актів НБУ, що регламентують ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності банків.

Від часу переходу банківської системи на МСФЗ Національним банком проведено велику роботу щодо побудови якісної системи фінансового обліку та звітності в банківській системі України. Нормативно-правові акти з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності банків часто змінюються, уточнюються, перевидаються. Так, упродовж 2003-2005 років НБУ було розроблено та введено в дію велику кількість нормативно-правових актів, що замінили попередні нормативні документи з бухгалтерського обліку практично усіх банківських операцій. З 2009 року набрали чинності Постанови НБУ, якими було внесено суттєві зміни у План рахунків бухгалтерського обліку банків України, порядок складання фінансової звітності банків, методику бухгалтерського обліку депозитів, кредитів, доходів та витрат.

У 2010-2011 роках у вітчизняне законодавство було внесено зміни, якими визначено порядок застосування МСФЗ в банківській системі України. Так, згідно із Законом України «Про Національний банк України», НБУ повинен встановлювати для банків порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності згідно з вимогами МСФЗ.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 12.05.2011 р. № 3332-VI, ряд підприємств, в тому числі банки, мають складати фінансову звітність за МСФЗ. Починаючи з 1 січня 2012 р. вітчизняні банки складають фінансову звітність за МСФЗ.

Упродовж останніх років знову мали місце неодноразові зміни у Плані рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про його застосування, вимогах щодо фінансової звітності, методиці бухгалтерського обліку власного капіталу та фінансових інвестицій. Процес постійного оновлення нормативно-правових актів є наслідком намагання НБУ узгодити їх з вимогами Міжнародних стандартів фінансової звітності, які теж часто змінюються.

1.4. Характеристика концептуальної основи фінансової звітності, опублікованої Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку

В 1989 р. КМСБО затвердив Концептуальну основу складання та подання фінансових звітів, в якій міститься виклад концепцій, на яких ґрунтується складання і подання фінансових звітів зовнішнім користувачам.

Слід зауважити, що Концептуальна основа не є МСФЗ, вона служить своєрідним фундаментом бухгалтерських стандартів, оскільки визначає концепції, які складають основу усіх чинних і майбутніх стандартів та являє собою базові принципи формування фінансової звітності, а також використовуються для вирішення питань, які не регламентовані стандартами.

Концептуальна основа складання та подання фінансових звітів перебуває у стадії перегляду та вдосконалення. У жовтні 2004 року на спільній зустрічі

Ради зі стандартів фінансового обліку США (US FASB) та РМСБО було затверджено спільний проект по розробці спільної (єдиної) концептуальної основи, яка має об'єднати і покращити теперішні концептуальні основи обох Рад, а також служитиме основою для розробки нових стандартів. Даний проект було поділено на 8 етапів, а саме:

- етап А: Цілі і якісні характеристики;
- етап В: Елементи і визнання;
- етап С: Оцінка;
- етап D: Підприємство, що звітує;
- етап Е: Подання і розкриття;
- етап F: Мета і статус;
- етап G: Застосування для неприбуткових підприємств;
- етап H: Інші положення.

У вересні 2010 р. було завершено перший етап (А) цього проекту, яким затверджено нові концепції стосовно мети фінансової звітності загального призначення та якісних характеристик корисної фінансової інформації. Крім того, РМСБО замінила Концептуальну основу складання та подання фінансових звітів (1989 р.) на Концептуальну основу фінансової звітності. В кінці 2010 р. подальшу роботу над проектом було відкладено на невизначений термін, а у вересні 2012 р. РМСБО вирішила відновити проект, але вже без участі Ради зі стандартів фінансового обліку США. В травні 2015 р. було опубліковано проект документу для обговорення інших розділів Концептуальної основи фінансової звітності.

Метою Концептуальної основи фінансової звітності є:

а) допомагати Раді в розробці майбутніх МСФЗ та в перегляді існуючих МСФЗ;

б) допомагати Раді в подальшій гармонізації регуляційних положень, стандартів бухгалтерського обліку та процедур, пов'язаних з поданням фінансових звітів шляхом надання основи для зменшення кількості альтернативних облікових підходів, дозволених МСФЗ;

в) допомагати національним органам з розробки стандартів у розробці національних стандартів;

г) допомагати особам, які складають фінансові звіти, застосовувати МСФЗ і розглядати питання, які ще мають стати предметом МСФЗ;

г) допомагати аудиторам при підготовці висновку щодо відповідності фінансових звітів МСФЗ;

д) допомагати користувачам фінансових звітів у питаннях тлумачення інформації, яка міститься у фінансових звітах, складених згідно з МСФЗ;

е) надавати інформацію тим, хто виявляє зацікавленість у діяльності РМСБО, про його підходи у формулюванні МСФЗ.

Концептуальна основа фінансової звітності охоплює наступні складові:

- мету фінансових звітів;
- суб'єкт господарювання, що звітує (буде додано Радою);
- якісні характеристики, які визначають корисність інформації, наведеної у фінансових звітах;

- визначення, визнання та оцінку елементів, з яких складаються фінансові звіти;
- концепції капіталу та збереження капіталу (табл. 1.4.).

Таблиця 1.4.

Характеристика Концептуальної основи фінансової звітності РМСБО

Складові концептуальної основи	Коротка характеристика складових концептуальної основи
1	2
Мета фінансових звітів	Мета фінансової звітності загального призначення - надати фінансову інформацію про суб'єкт господарювання, що звітує, яка є корисною для нинішніх та потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів у прийнятті рішень про надання ресурсів цьому суб'єктові господарювання. Такі рішення охоплюють придбання, продаж або утримування інструментів власного капіталу та боргових інструментів, а також надання або погашення позик та інших форм кредитів.
Якісні характеристики, які визначають корисність інформації, наведеної у фінансових звітах	Основоположні якісні характеристики: <i>доречність та правдиве подання.</i> Посилювальні якісні характеристики: <i>зіставність, можливість перевірки, вчасність та зрозумілість</i>
Основоположні припущення	Безперервність
Елементи фінансових звітів	Активи, зобов'язання, капітал, доходи, витрати
Визнання елементів фінансових звітів	Визнання є процесом включення до балансу або до звіту про фінансові результати статті, яка відповідає визначенню елемента та задовольняє такі критерії визнання: а) існує ймовірність надходження до підприємства або вибуття з нього будь-якої майбутньої економічної вигоди, пов'язаної зі статтею; б) стаття має собівартість або вартість, яку можна достовірно визначити.
Оцінка елементів фінансових звітів	Оцінка – процес визначення грошових сум, за якими мають визнаватися і відображатися елементи фінансових звітів в балансі та у звіті про прибутки і збитки. До основ оцінки відносяться: історична собівартість; поточна собівартість; чиста вартість реалізації (погашення); теперішня вартість (дисконтована).

1	2
Концепції капіталу і збереження капіталу	<p>Існує дві концепції капіталу – фінансова і фізична. Згідно з фінансовою концепцією, капітал є синонімом чистих активів або власного капіталу підприємства. Фінансова концепція капіталу прийнята більшістю підприємств при складанні фінансових звітів. Згідно з фізичною концепцією капіталу, такого як виробнича потужність, капітал розглядається у вигляді продуктивності підприємства, що базується, наприклад, на одиницях продукції за день.</p> <p>Концепції капіталу спричиняють такі дві концепції збереження капіталу:</p> <p>а) збереження фінансового капіталу.</p> <p>б) збереження фізичного капіталу.</p>

1.5. Концепції фінансового обліку та звітності, що застосовуються в банках України

В Україні основні концепції фінансового обліку та звітності, що застосовуються в банках України, викладені у:

– Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Даний закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

– Положенні «Про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України», затвердженому постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено десять принципів, на яких ґрунтується бухгалтерський облік та фінансова звітність, а саме: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історична (фактична) собівартість, єдиний грошовий вимірник, періодичність.

Відповідно до *Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України*, бухгалтерський облік та фінансова звітність у банках України ґрунтуються на таких принципах:

повне висвітлення - усі банківські операції підлягають реєстрації на рахунках бухгалтерського обліку без будь-яких винятків. Фінансова звітність має містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій банку, яка може впливати на рішення, що приймаються згідно з нею;

превалювання сутності над формою - операції обліковуються та розкриваються у звітності відповідно до їх сутності та економічного змісту, а не лише за їх юридичною формою;

автономність - активи та зобов'язання банку мають бути відокремлені від активів і зобов'язань власників цього банку та інших банків (підприємств), у зв'язку з цим особисте майно та зобов'язання власників не мають відображатися у фінансовій звітності банку;

обачність - застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, відповідно до яких активи та/або дохід не завищуватимуться, а зобов'язання та/або витрати - не занижуватимуться;

безперервність - оцінка активів та зобов'язань здійснюється, виходячи з припущення, що банк є безперервно діючим і залишатиметься діючим в осяжному майбутньому. Якщо банк планує скоротити масштаби своєї діяльності, то це має відображатися у фінансових звітах;

нарахування та відповідність доходів і витрат - для визначення фінансового результату звітного періоду потрібно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. Доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;

послідовність - постійне (із року в рік) застосування банком обраної облікової політики. Зміна методів обліку можлива лише у випадках, передбачених міжнародними стандартами фінансової звітності, і потребує додаткового обґрунтування і розкриття у фінансових звітах;

історична (фактична) собівартість - активи і пасиви обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення. Активи та зобов'язання в іноземній валюті, за винятком немонетарних статей, мають переоцінюватись у разі зміни офіційного валютного курсу на звітну дату.

Хоча принцип єдиного грошового вимірника та принцип періодичності у даному Положенні не згадуються, але на практиці ці принципи застосовуються.

Принцип єдиного грошового вимірника означає, що вимірювання та узагальнення всіх операцій банку у його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці. Цей принцип також припускає стабільність грошової одиниці, ігноруючи інфляцію. Так, в балансі підсумовуються разом активи, які були придбані в різний час.

Принцип періодичності означає розподіл діяльності банку на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності, забезпечення вчасною фінансовою інформацією її користувачів.

1.6. Облікова політика банку

Повнота та достовірність відображення операцій банку в обліковій системі забезпечується обліковою політикою та внутрішніми процедурами банку, що проводяться відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Облікова політика банку - це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності.

Загальні вимоги щодо облікової політики банків визначені у *Положенні про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України*, затвердженому постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566 (зі змінами). Відповідно до цього нормативно-правового акту, в кожному банку має бути розроблено Положення про облікову політику банку, яке затверджується Правлінням (радою директорів) банку і доводиться до відома всіх відокремлених підрозділів банку. У Положенні про облікову політику висвітлюються особливості організації та ведення бухгалтерського обліку, а також описується методика бухгалтерського обліку операцій, які здійснює банк.

Банки висвітлюють обрану ними облікову політику шляхом опису:

- принципів обліку статей звітності;
- методів оцінки окремих статей звітності;
- фактів, що стосуються змін в обліковій політиці.

Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України вимагає, щоб в банку були розроблені та затверджені такі складові облікової політики, як:

- характеристика аналітичних рахунків внутрішнього плану рахунків;
- додаткові реєстри аналітичного обліку та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції (крім тих, що визначені в загальному порядку), включаючи форми документів для внутрішньої бухгалтерської звітності;
- правила документообороту та технології обробки облікової інформації;
- перелік визначених прав працівників банку на підписування документів;
- перелік операцій, що потребують додаткового контролю;
- порядок проведення інвентаризації і методи оцінки активів та зобов'язань;
- порядок контролю за здійсненими внутрішніми банківськими операціями;
- порядок розрахунків між філіями та іншими структурними підрозділами банку (внутрішньосистемні розрахунки);
- порядок фінансування (бюджетування) структурних підрозділів банку;
- порядок консолідації фінансової звітності асоційованих та дочірніх компаній;
- порядок застосування в обліку принципу нарахування доходів та витрат (включаючи порядок амортизації активів банку, створення та використання резервів);
- політика банку щодо роботи з цінними паперами (як придбаними, так і емітованими);
- процедури вивірки та контролю (операцій, звітності тощо);
- порядок реєстрації договорів;

– інші документи та рішення, необхідні для організації бухгалтерського обліку.

Враховуючи принцип послідовності, облікова політика банку має передбачити постійне (із року в рік) застосування прийнятої стабільної облікової політики. Облікова політика може змінюватись тільки, якщо зміна:

– вимагається нормативно-правовими актами Національного банку України або міжнародними стандартами фінансової звітності;

– приводить до того, що фінансові звіти надають достовірну та доречнішу інформацію про вплив операцій, інших подій або умов на фінансовий стан, фінансові результати діяльності або грошові потоки банку.

У разі внесення змін до положення про облікову політику, що за обсягом охоплюють більшу частину тексту або істотно впливають на його зміст, положення про облікову політику викладається в новій редакції.

Будь-які зміни в обліковій політиці, що мають суттєвий вплив на показники звітного або майбутніх періодів, повинні бути описані у примітці до фінансової звітності банку з зазначенням їх причин і змін у відповідних статях.

Не вважається зміною в обліковій політиці: 1) нова облікова політика щодо операцій, які не є суттєвими; 2) нова облікова політика щодо операцій, які відрізняються по суті від попередніх і не здійснювалися раніше. Нова облікова політика застосовується до подій та операцій з часу їх виникнення.

Приклад розкриття інформації про зміни в обліковій політиці у річній фінансовій звітності банку

Примітка 4. Принципи облікової політики (продовження).

43. Зміни в обліковій політиці, облікових оцінках, виправлення суттєвих помилок та подання їх у фінансових звітах.

Починаючи з 1 грудня 2015 року Банк, відповідно до вимог Національного банку України, здійснює відображення в бухгалтерському обліку операцій відповідно до вимог МСФЗ. У зв'язку з цим Банк вніс відповідні зміни у свою облікову політику та застосував її з 1 грудня 2015 року.

Для складання фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ Банк у 2014 році та у попередніх роках, здійснював трансформаційні коригування згідно з Порядком застосування методу трансформації під час складання фінансової звітності банків, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 10.12.2012 № 510, у разі виявлення розходжень між вимогами МСФЗ та нормативно-правовими актами НБУ.

З метою забезпечення процесу переходу на відображення операцій за вимогами МСФЗ до кінця 2015 року таким чином, щоб фінансова звітність за 2015 рік була сформована за МСФЗ за даними бухгалтерського обліку, Банк визначив обсяг операцій, які необхідно було відобразити в бухгалтерському обліку на основі детального аналізу записів в трансформаційних таблицях, що подавалися до Національного банку разом з фінансовою звітністю за 2014 рік, та у грудні 2015 році здійснив ретроспективне коригування операцій за попередні звітні періоди у кореспонденції з балансовим рахунком 5031 “Непокриті збитки минулих років”. Внаслідок здійснених коригувань сума непокритих збитків минулих років зростає на 600 тис. грн., результат переоцінки основних засобів зменшився на 6 898 тис. грн.

1.7. Суть операційної діяльності банку, її організація та забезпечення

Основою бухгалтерського обліку в банках є операційна діяльність. **Операційна діяльність банку** - це сукупність технологічних процесів, пов'язаних з документуванням інформації за операціями банку, проведенням їх реєстрації у відповідних регістрах, перевірванням, вивірванням та здійсненням контролю за операційними ризиками.

Основні вимоги до організації операційної діяльності банків регламентуються *Положенням про організацію операційної діяльності в банках України*, затвердженим постановою Правління НБУ від 16.06.2003 р. № 254. Згідно з цим Положенням банки самостійно:

1) розробляють технології здійснення банківських операцій та визначають методи внутрішнього контролю за проведенням операцій.

2) визначають систему організації операційної діяльності залежно від їх структури, обсягів та видів банківських операцій, кількості працюючих, розвитку інформаційних технологій тощо.

Організація операційної діяльності передбачає наявність документованих операційних процедур (правил) за всіма операціями, що здійснюються банками відповідно до законодавства України.

Операційні процедури (правила) щодо кожної операції мають базуватися на таких принципах, як наявність дозволу, запису, контролю, і обов'язково включати такі складові:

- опис операції;
- розподіл повноважень між виконавцями операції;
- установлення відповідальності осіб, які її здійснюють;
- документування інформації за операцією;
- заходи (механізми) внутрішнього контролю за проведенням операції та інші складові, визначені банком і передбачені у внутрішньому положенні.

Відповідальність за організацію операційної діяльності банків несуть їх керівники відповідно до установчих документів та законодавства України.

Операції банку здійснюються протягом операційного дня. **Операційний день банку** - це діяльність банку протягом робочого дня, що пов'язана з реєстрацією, перевірванням, вивірванням, обліком, контролем операцій (у тому числі прийманням від клієнтів документів на переказ і документів на відкликання та здійсненням їх оброблення, передавання та виконання) з відображенням їх у регістрах бухгалтерського обліку банку. Тривалість операційного дня встановлюється банком самостійно.

Операційний день складається з:

1. Операційного часу - це частина операційного дня банку, протягом якої відбувається обслуговування клієнтів, (у тому числі приймаються документи на переказ і документи на відкликання, що мають бути оброблені, передані та виконані банком). Початок та кінець операційного часу встановлюються згідно з розпорядженням керівника банку з урахуванням режиму роботи платіжних систем і доводяться до відома клієнтів.

2. Часу завершення технологічного оброблення облікової інформації з обов'язковим формуванням оборотно-сальдового балансу, реєстрів аналітичного обліку та інших реєстрів за операціями, що здійснюються з використанням відповідного програмного забезпечення.

Операції банку мають бути зареєстровані та відображені в реєстрах бухгалтерського обліку в день їх здійснення або наступного робочого дня, якщо операція здійснена після закінчення операційного дня (часу) банку або у вихідні чи святкові дні.

Кожна банківська операція охоплює такі основні етапи її здійснення:

1. Надання (отримання) дозволу на проведення операції. Свідченням того, що працівники отримали дозвіл на їх виконання, є затверджені керівництвом правила (процедури) здійснення операцій певного типу. На здійснення операцій, що не визначені в правилах (процедурах) банку, надаються окремі дозволи (розпорядження, накази тощо).

2. Проведення операції (укладення договорів, складання первинних документів, відкриття рахунків, уведення інформації в облікову систему та її оброблення тощо).

3. Здійснення внутрішнього контролю за операцією (протягом усього операційного процесу - від часу ініціювання до відображення інформації про операцію в облікових реєстрах).

Відповідальність за укладання договорів відповідно до законодавства України, ідентифікацію операцій, формування первинних документів і оцінку ризиків несуть ініціатори операцій.

Ідентифікація операції передбачає її докладний опис, який має містити потрібну інформацію для різних підрозділів банку та внутрішнього аудиту, а саме:

- тип операції (міжбанківські розрахунки, операції з клієнтами банку, розрахунки за власними операціями тощо);
- номер та дату договору;
- конкретні строки (початок та завершення) операції згідно з договором;
- дані про контрагента;
- зміст операції (кредит, депозит, тип процентної ставки тощо);
- первинні документи;
- відповідальних виконавців (у тому числі за ініціювання операції, за реєстрацію та контроль за її проведенням).

Операційну діяльність банку безпосередньо забезпечують працівники банку, які виконують функції фронт-офісу та бек-офісу.

Фронт-офіс - це підрозділи банку або його уповноважені особи, які ініціюють та/або організують операцію (шляхом укладання відповідних договорів). Виконувати функції фронт-офісу банку можуть працівники казначейства, кредитного підрозділу, підрозділу, що здійснює операції з цінними паперами, а також інших підрозділів банку, які відповідають за ініціювання активних та пасивних операцій з клієнтами банку.

Бек-офіс - підрозділи або окремі відповідальні виконавці, які залежно від їх функцій забезпечують реєстрацію, перевіряння, звіряння, облік операцій та контроль за ними.

Працівники, які виконують функції бек-офісу банку, відповідають за:

- перевіряння отриманих від фронт-офісу документів на паперових та/або електронних носіях щодо відповідності наданої інформації;
- реєстрацію операцій і введення потрібних даних до автоматизованої системи;
- перевіряння підтверджень про здійснення операцій, що надійшли від контрагентів, та/або надсилання підтвердження контрагенту про надходження коштів (може виконуватись автоматично за допомогою програмного забезпечення з наданням чіткої та зрозумілої інформації про результати перевірки);
- проведення перевіряння лімітів за контрагентами;
- перевіряння лімітів дилерів;
- своєчасну підготовку, перевіряння та оформлення платіжних інструментів відповідно до нормативно-правових актів НБУ;
- вивіряння залишків за рахунками клієнтів;
- підготовку відповідних розпоряджень для здійснення розрахунків;
- перевіряння правильності відображення операцій;
- зберігання інформації про операції (вся електронна інформація має зберігатися в захищеному від модифікації вигляді);
- нарахування процентів за кредитами і депозитами, комісійних тощо;
- контроль за обробленням даних, здійсненням розрахунків, виконанням договорів.

Операції банків виконують відповідні працівники банку, яким надане право відповідального виконавця, а саме доручено оформляти та підписувати документи за визначеними операціями або:

1) контролювати правильність оформлення документів та відображення їх в обліку;

2) технологічно виконувати визначені операційні процедури незалежно від того, у якому структурному підрозділі банку вони працюють.

Під час приймання розрахункових документів відповідальний виконавець перевіряє правильність їх оформлення і засвідчує своїм підписом та відбитком штампа банку. Якщо операція потребує додаткового контролю, то документ, на підставі якого здійснена така операція, перевіряється особою, яка виконує контрольні функції (контролер), і засвідчується її підписом. Електронні документи засвідчуються електронним цифровим підписом відповідних працівників під час їх створення. Контролер має засвідчувати електронні документи своїм цифровим підписом лише після того, як перевірів наявність цифрових підписів відповідальних виконавців та отримав позитивний результат.

На одну особу не може бути покладено виконання функції щодо проведення операції, починаючи з її ініціювання до відображення в балансі

банку, окрім операцій із встановленим механізмом контролю з використанням відповідного програмного забезпечення.

Робочі місця відповідальних виконавців організуються таким чином, щоб сторонні особи не мали доступу до екранів ЕОМ, програмно-апаратних засобів, ключової інформації, паролів, печаток, штампів, документів і бланків банку.

Повноваження та відповідальність працівників банку щодо виконання ними функціональних обов'язків визначаються внутрішніми документами банку та посадовими інструкціями.

Всі працівники, які виконують операції з бухгалтерського обліку, з питань ведення бухгалтерського обліку підпорядковуються головному бухгалтеру банку.

Керівник банку зобов'язаний забезпечити контроль за належним зберіганням і використанням ключової інформації, печаток, штампів і бланків банку відповідальними особами таким чином, щоб уникнути їх втрати або використання з метою зловживання. Облік печаток і штампів ведеться в спеціальній книзі, де зазначаються прізвища і посади осіб, у яких вони зберігаються. Облік ключової інформації має здійснювати адміністратор захисту інформації.

1.8. Документування операцій у банках

Усі банківські операції відображаються в бухгалтерському обліку тільки при наявності документального підтвердження. Документи надходять в банк від підприємств і організацій, інших банків, а також складаються безпосередньо в банку і містять необхідну інформацію про характер операції, що дає змогу перевірити її законність і здійснити банківський контроль.

Банківський документ – це письмове розпорядження клієнта чи відповідального працівника банку на проведення грошово-розрахункової або іншої операції в банку.

Сукупність документів, на підставі яких банками здійснюється бухгалтерський облік та контроль, утворює **банківську документацію**. Форми документів та порядок їх застосування визначаються нормативними актами Національного банку України.

Документи, які фіксують факти здійснення операцій називаються **первинними**. Саме первинні документи є підставою для відображення банківських операцій за рахунками бухгалтерського обліку. Первинні документи мають бути складені під час здійснення операції, а якщо це неможливо - безпосередньо після її закінчення в паперовій та/або в електронній формі.

Банківські документи класифікуються за певними ознаками.

За місцем складання документи поділяються на внутрішні, що оформлені в банку та зовнішні, що одержані від клієнтів та інших установ.

За призначенням розрізняють розпорядчі документи, тобто такі, що містять дозвіл на виконання операції та виконавчі документи.

За змістом операцій документи класифікуються на касові, меморіальні та інші. Касовими документами оформляються операції з приймання і видачі готівки касою банку. Вони поділяються на прибуткові та видаткові. Меморіальні документи використовуються для здійснення і відображення в обліку операцій банку і його клієнтів за безготівковими розрахунками. До меморіальних документів відносяться: меморіальні ордери, платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, платіжні вимоги, розрахункові чеки, інші платіжні інструменти, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку.

Первинні документи як у паперовій, так і в електронній формі повинні мати певні обов'язкові реквізити, зокрема:

- назву документа (форми);
- дату і місце складання документа;
- назву підприємства (банку), від імені якого складений документ;
- назву отримувача коштів;
- зміст операції (підстави для її здійснення) та одиницю її виміру;
- суму операції (цифрами та прописом). Сума операції може бути відображена цифрами за відсутності на документі суми прописом, якщо цей документ формується за допомогою програмного забезпечення в автоматизованому режимі або якщо це передбачено нормативно-правовими актами НБУ;
- номери рахунків;
- назву банку (отримувача та платника коштів);
- посади та підписи осіб, відповідальних за здійснення операції та правильність її оформлення (підтвердження підпису на документі в електронному вигляді здійснюється за допомогою електронного коду працівника або електронного підпису).

Первинні документи залежно від виду операції можуть включати, крім обов'язкових, додаткові реквізити.

Документи, які надають клієнти банку, повинні мати підписи уповноважених службових осіб клієнта та відбиток його печатки (за наявності). Підписи на всіх документах, а також печатки мають відповідати заявленим їх зразкам, а підтвердження достовірності підпису на документі в електронному вигляді обумовлюється в договорі про обслуговування клієнта через систему електронних платежів "клієнт-банк".

Первинні документи, які не містять обов'язкових реквізитів, є недійсними і не можуть бути підставою для бухгалтерського обліку. Первинні документи з виправленням обов'язкових реквізитів банк до виконання не приймає, крім тих випадків, що визначені нормативно-правовими актами НБУ.

Електронні документи з негативним результатом перевірки цифрового підпису банк до виконання не приймає. У разі приймання розпоряджень власників рахунків в електронній формі та здійснення міжбанківських розрахунків внесення будь-яких виправлень у документи, що надійшли до банку, не допускається.

У первинних документах, на підставі яких здійснюються записи в бухгалтерському обліку, мають зазначатися номери кореспондуючих рахунків за дебетом і кредитом, сума операції в грошовому виразі, дата виконання, підпис відповідального виконавця, підпис контролера (якщо операція підлягає додатковому контролю), підпис уповноваженої особи (якщо підставою для здійснення операції було відповідне розпорядження).

За однотипними операціями можуть складатися зведені меморіальні ордери. Зведений меморіальний ордер містить кілька номерів рахунків за дебетом чи кредитом. У разі виключення зі зведеного меморіального ордера певної суми, яка не може бути зарахована або списана з рахунку з будь-якої причини, ця сума закреслюється і в документі виправляється загальна сума. Кожне таке виправлення засвідчується підписами відповідального виконавця та контролера. Усі виправлення в електронному документі мають бути засвідчені цифровими підписами відповідального виконавця та контролера і відображені в протоколах функціонування програмного забезпечення.

Первинні документи за кожний робочий день мають бути звірені з оборотно-сальдовим балансом. У разі виявлення розбіжностей здійснюється вивіряння документів та оборотів за кожним балансовим рахунком. Сформовані, зброшуровані та звірені з оборотно-сальдовим балансом меморіальні документи передаються для зберігання.

1.9. Фундаментальна облікова модель, її застосування в банках

Першочерговим завданням будь-якої облікової системи є виявлення економічної події. **Економічна подія** – це будь-яка подія, що може безпосередньо впливати на фінансовий стан банку.

Економічні події класифікуються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні події включають операції між банком і окремими особами. Наприклад, залучення банком коштів на депозит від фізичної особи, видача кредиту підприємству, виплата заробітної плати працівникам. В кожному випадку банк одержує щось (кошти, послуги) в обмін на щось інше (зобов'язання, кошти). Внутрішні події безпосередньо впливають на фінансовий стан банку, але не включають операції обміну з іншим суб'єктом господарювання. Наприклад, знос основних засобів, використання малоцінних і швидкозношуваних предметів. Як зовнішні, так і внутрішні економічні події мають бути зареєстровані обліковою системою, щоб в належній мірі відобразити фінансовий стан банку. Питання, пов'язані з тим, коли й як економічна подія має бути визнана й оцінена визначаються конкретними обліковими принципами та правилами.

В основі процесу виявлення і відображення впливу економічних подій на фінансовий стан банку лежить **фундаментальна облікова модель**, або як її ще називають **бухгалтерське рівняння**:

Активи = Зобов'язання + Капітал

Розглянемо елементи даного бухгалтерського рівняння.

Активи – це ресурси, контрольовані банком у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому. Майбутня економічна вигода, втілена в активі, є потенціалом, який може сприяти надходженню, прямо або непрямо, грошових коштів і їхніх еквівалентів до банку. Банк, як правило, використовує свої активи для надання послуг, що здатні задовольнити потреби їхніх клієнтів, які готові платити за них, а отже сприяти надходженню грошових коштів до банку. Активи можуть мати матеріальну або нематеріальну форму, бути або не бути власністю банку.

Активи банку виступають у вигляді готівки у національній та іноземній валюті, банківських металів, коштів, що знаходяться на кореспондентських рахунках в НБУ та інших банках, розміщених депозитів в інших банках, наданих кредитів, фінансових інвестицій, основних засобів та нематеріальних активів.

Зобов'язання - це теперішня заборгованість банку, яка виникла в результаті минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до вибуття із банку ресурсів, які втілюють в собі економічні вигоди.

До основних видів банківських зобов'язань відносяться: кошти на кореспондентських рахунках інших банків, депозити та кредити, одержані від інших банків, кошти на поточних та строкових рахунках клієнтів, боргові цінні папери, емітовані банком.

Власний капітал – це залишкова частка в активах банку після вирахування всіх його зобов'язань. Капітал ще називають чистими активами.

Капітал банку складається зі статутного капіталу; емісійних різниць; загальних резервів та фондів; результатів звітного року та минулих років; результатів переоцінки.

Бухгалтерське рівняння показує рівність між економічними ресурсами банку (його активами) і загальними вимогами до цих ресурсів (зобов'язаннями та капіталом).

Елементи бухгалтерського рівняння можуть бути представлені окремими рахунками, на яких записується збільшення або зменшення кожного елемента. Для графічного зображення рахунку використовується Т-подібна модель рахунку. Т-рахунок складається з трьох елементів: назви рахунку, лівого боку - дебету і правого боку – кредиту (рис.1.1.)

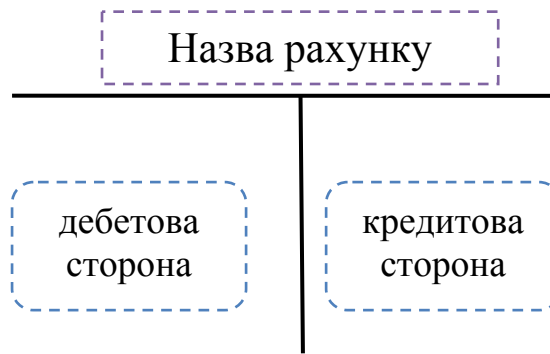

Рис. 1.1. T-подібна модель бухгалтерського рахунку

В залежності від типу рахунку, дебет або кредит буде представляти збільшення або зменшення. Рахунки по ліву сторону бухгалтерського рівняння (активні рахунки) збільшуються при дебетуванні і зменшуються при кредитуванні. Рахунки по праву сторону рівняння (пасивні рахунки) збільшуються при кредитуванні і зменшуються при дебетуванні. Графічно це можна представити таким чином (рис.1.2.):

Активи		=	Зобов'язання		+	Капітал	
+	-		-	+		-	+

Рис.1.2. Схема бухгалтерського рівняння з T-рахунками

Усі активні рахунки мають дебетовий залишок (сальдо), а пасивні – кредитовий.

За активними рахунками сальдо на кінець дня визначається за формулою:

Сальдо на кінець дня = Дебетове сальдо на початок дня + Обороти дебетові – Обороти кредитові

За пасивними рахунками сальдо на кінець дня визначається за формулою:

Сальдо на кінець дня = Кредитове сальдо на початок дня + Обороти кредитові – Обороти дебетові

Реєстрування інформації в бухгалтерському обліку банку досягається шляхом застосування методу подвійного запису, згідно з яким кожен запис-реєстрація відображається за двома рахунками: за дебетом одного рахунку і одночасно за кредитом другого рахунку. Загальна сума записів за дебетом повинна дорівнювати загальній сумі записів за кредитом.

Кожна банківська операція, що підлягає реєстрації у балансі, аналізується з позиції бухгалтерського рівняння. Операція завжди відображається як мінімум двома змінами у бухгалтерському рівнянні. Виділяють чотири типи операцій за їх впливом на елементи бухгалтерського рівняння:

1. Операція, яка одночасно збільшує активи та пасиви (наприклад, надходження на кореспондентський рахунок банку коштів на користь клієнта і їх зарахування на поточний рахунок клієнта).

2. Операція, яка одночасно зменшує активи і пасиви (наприклад, повернення банком клієнту його депозиту готівкою).

3. Операція, що зумовлює одночасне збільшення одних активів і зменшення інших активів (наприклад, купівля касою банку іноземної валюти за гривні).

4. Операція, яка зумовлює одночасне збільшення одних пасивів і зменшення інших пасивів (наприклад, перерахування банком за дорученням клієнта коштів з його поточного рахунку на депозитний).

Отже, після запису кожної операції права частина бухгалтерського рівняння дорівнює лівій.

1.10. Класифікація банківських бухгалтерських рахунків

Вся сукупність бухгалтерських рахунків може бути поділена на **балансові** та **позабалансові** (рис.1.3).

Балансові рахунки бувають постійними і тимчасовими.

Постійні рахунки мають залишок на кінець звітного періоду. На їх основі складається баланс банку. Серед них виділяють рахунки активів, зобов'язань, власного капіталу, а також контрарні рахунки.

Контрарні рахунки - це рахунки бухгалтерського обліку, показники яких використовуються для регулювання оцінки об'єктів обліку, які відображені в інших рахунках. Контрарні рахунки поділяються на контрпасивні і контрактивні.

Контрактивні рахунки - це контрарні рахунки, які використовуються для регулювання показників активних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за пасивними рахунками. Прикладами контрактивних рахунків є рахунки, що використовуються для обліку спеціальних резервів; неамортизованого дисконту за наданими банком кредитами; зносу необоротних активів.

Контрпасивні рахунки - це контрарні рахунки, які використовуються для регулювання показників пасивних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за активними рахунками. Прикладами контрпасивних рахунків є рахунки для обліку несплаченого зареєстрованого статутного капіталу банку; неамортизованого дисконту за ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком; неамортизованого дисконту за коштами, залученими банком на строкові вклади.

Особливістю контрарних рахунків є те, що в балансі вони відображаються зі знаком "-"; контрпасивні рахунки - у складі пасивів, а контрактивні - у складі активів. Така методика дозволяє достовірно оцінювати окремі статті активів і пасивів.

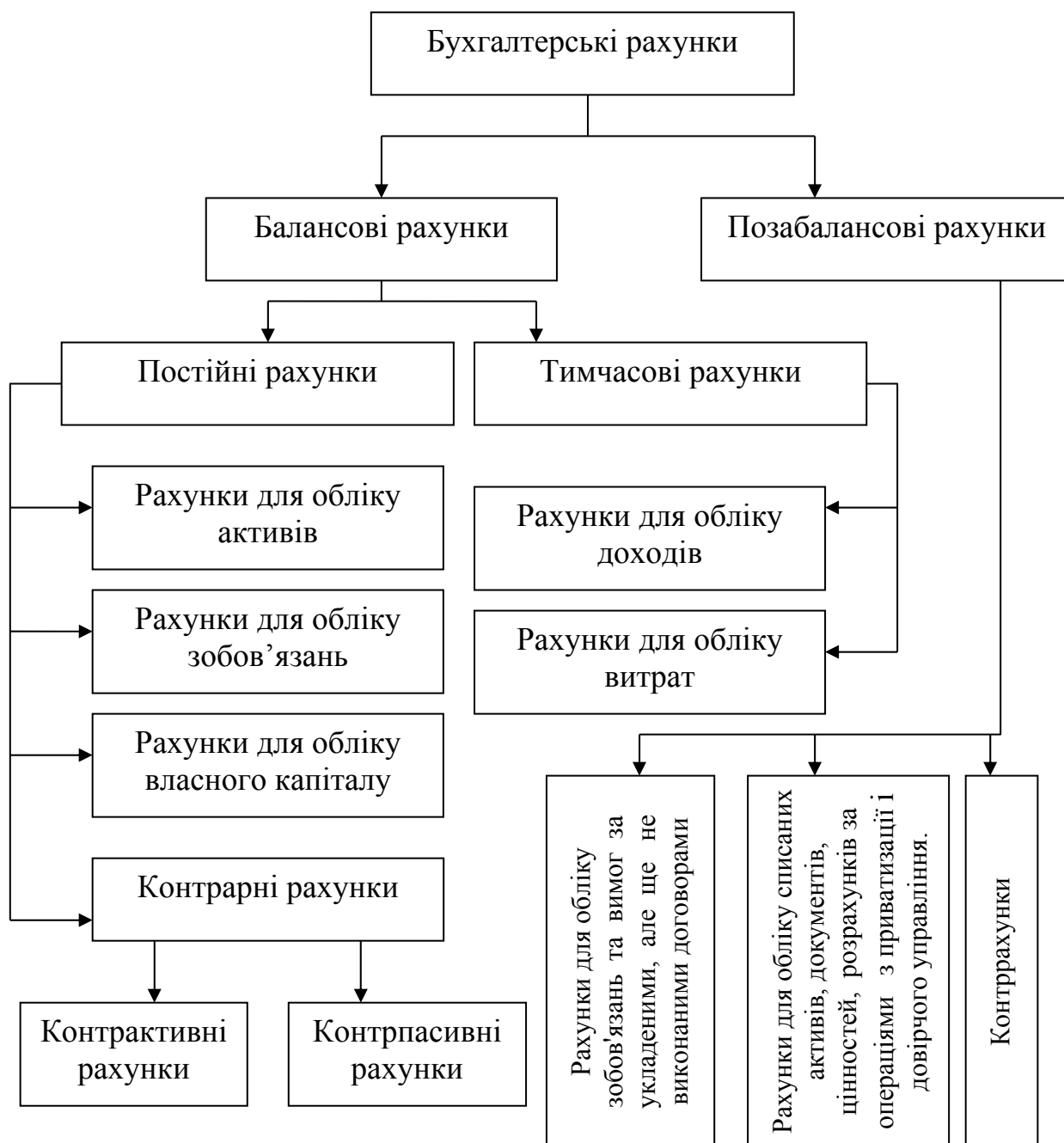

Рис. 1.3. Класифікація бухгалтерських рахунків банку

Тимчасові балансові рахунки призначені для обліку витрат і доходів.

Рахунки витрат – це активні рахунки, а **рахунки доходів** – це пасивні рахунки. Наприкінці звітного періоду залишки за цими рахунками переносяться на рахунок фінансового результату, після чого ці рахунки закриваються.

Позабалансові рахунки поділяються на активні, пасивні та контррахунки. Позабалансовий рахунок **активний**, якщо, при переведенні його на баланс дебетується балансовий рахунок. Позабалансовий рахунок **пасивний**, якщо, при переведенні його на баланс кредитується балансовий рахунок.

Контррахунки є умовними і використовуються як технічні для реалізації методу подвійного запису.

1.11. Структура та характеристика Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України

План рахунків бухгалтерського обліку є обов'язковим для використання банками України і являє собою систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової звітності.

Балансові рахунки в Плані рахунків класифікуються за типами контрагентів, характером операцій і ступенем ліквідності активів і зобов'язань.

План рахунків забезпечує мультивалютний облік операцій, суть якого полягає в обліку операцій в іноземній валюті за тими самими рахунками, що і операцій у гривні.

План рахунків складається з дев'яти класів:

Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції.

Клас 2. Операції з клієнтами.

Клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання.

Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції.

Клас 5. Капітал банку.

Клас 6. Доходи.

Клас 7. Витрати.

Клас 8. Управлінський облік.

Клас 9. Позабалансові рахунки.

Кожний клас Плану рахунків розподілений на: рахунки II порядку (двозначні - розділ); рахунки III порядку (тризначні - група); рахунки IV порядку (чотиризначні - балансовий рахунок).

Номери синтетичних рахунків у Плані рахунків складаються з чотирьох цифр. Першою цифрою номера рахунку визначено клас рахунків; першими двома цифрами - розділ рахунків; першими трьома цифрами - групу рахунків, а чотирма цифрами - номер балансового рахунку.

Клас 1 «Казначейські та міжбанківські операції» призначений для відображення в обліку операцій з готівкою, банківськими металами, безготівкових розрахунків між банками, що обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим, цінних паперів, що рефінансуються НБУ, міжбанківських кредитів та депозитів тощо.

У класі 2 «Операції з клієнтами» відображаються операції з клієнтами, зокрема операції за розрахунками, наданими кредитами та залученими вкладками (депозитами). Рахунки цього класу використовуються для обліку операцій за розрахунками з клієнтами (крім банків) - суб'єктами господарювання, органами державної влади та самоврядування, фізичними особами. За рахунками суб'єктів господарювання обліковуються кошти юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

За класом 3 «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання» відображаються операції з цінними паперами (окрім цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії), обліковуються запаси товарно-матеріальних цінностей, сформовані банківські резерви, субординований борг, розрахунки між філіями одного банку, позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами тощо.

У класі 4 «Фінансові та капітальні інвестиції» відображаються інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії, операції з основними засобами і нематеріальними активами.

За рахунками класу 5 «Капітал банку» відображається капітал банку, який включає статутний капітал, емісійні різниці, загальні резерви та інші фонди, результати минулих років, результати переоцінки. Рахунки цього класу можуть кореспондувати з дебіторами, кредиторами та рахунками готівкових коштів у разі сплати дивідендів, викупу акцій (часток, паїв) в акціонерів (учасників) банку, збільшення капіталу банку шляхом переоцінки активів, з рахунками класів 6 та 7 під час формування фінансового результату діяльності банку за звітний рік. В іншому випадку рахунки класу 5 кореспондують тільки між собою.

У класі 6 «Доходи» відображаються доходи банку. Цей клас містить рахунки для обліку процентних, комісійних, інших операційних та інших доходів, результату від торговельних операцій, повернення списаних активів.

У класі 7 «Витрати» відображаються витрати банку. Даний клас включає рахунки для обліку процентних, комісійних, інших операційних витрат, загальних адміністративних витрат, відрахувань в резерви, податку на прибуток.

Клас 8 «Управлінський облік» призначений для ведення управлінського обліку. Рахунки у класі 8 відкриваються банками самостійно і кореспондують тільки між собою. Залишки за рахунками класу 8 не враховуються під час складання фінансової звітності банку.

У класі 9 «Позабалансові рахунки» обліковуються позабалансові операції. Рахунки цього класу використовуються для обліку зобов'язань та вимог за укладеними, але ще не виконаними договорами, такими, як кредитні лінії, дозволений овердрафт, непокриті безвідкличні акредитиви, різні гарантійні зобов'язання, зобов'язання за цінними паперами, спотові, форвардні контракти та договори з купівлі-продажу іноземної валюти й інших фінансових інструментів. У 9 класі також містяться рахунки для обліку списаних активів, документів, цінностей, розрахунків за операціями з приватизації і довірчого управління.

Бухгалтерський облік операцій за позабалансовими рахунками ведеться за системою подвійного запису. Позабалансові рахунки кореспондують тільки між собою. Для відображення операцій за системою подвійного запису використовуються контррахунки з розділу 99. Рахунки можуть кореспондувати між собою без використання контррахунків.

1.12. Синтетичний та аналітичний облік в банках

Бухгалтерський облік в банках ведеться в двох напрямках: аналітичному і синтетичному.

Інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку.

Регістри синтетичного та аналітичного обліку операцій – це носії спеціального формату у вигляді відомостей, книг, журналів, машинограм тощо. До них відносяться: оборотно-сальдовий баланс; особові рахунки та виписки з них; аналітичні рахунки з обліку внутрішньобанківських операцій; книги реєстрації відкритих рахунків; інші регістри.

Банки самостійно розробляють та затверджують форми регістрів обліку з урахуванням того, що регістри синтетичного та аналітичного обліку повинні мати назву, період реєстрації операцій, прізвища і підписи або інші кодовані знаки, що дають змогу ідентифікувати осіб, які їх склали.

Ведення синтетичного обліку забезпечується за допомогою рахунків II, III, IV порядків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. До основних форм регістрів синтетичного обліку банку відноситься щоденний оборотно-сальдовий баланс, в якому відображаються обороти за дебетом і кредитом за день, вихідні залишки за активом і пасивом за кожним балансовим рахунком четвертого порядку з проміжним підсумком за балансовими рахунками третього та другого порядків (аналогічно і за позабалансовими рахунками). В оборотно-сальдовому балансі відображаються підсумки за кожним класом рахунків і загальний підсумок за всіма рахунками банку. Правильність складання щоденного балансу оборотів та залишків контролюється рівністю дебетових і кредитових оборотів та залишків за активом і пасивом. Наявність такої рівності є обов'язковою умовою початку нового банківського дня. Щоденний оборотно-сальдовий баланс перевіряється і підписується керівником і головним бухгалтером або особами, які ним уповноважені.

Детальна інформація про кожного контрагента та кожну операцію фіксується в автоматизованій банківській системі на рівні аналітичного обліку на аналітичних рахунках з допомогою параметрів аналітичного обліку.

Параметри аналітичного обліку включають параметри контрагентів (клієнтів), документів, договорів та безпосередньо параметри аналітичних рахунків. Усі параметри поділяються на дві групи - обов'язкові і необов'язкові.

Обов'язкові параметри вводяться із врахуванням вимог НБУ щодо звітності банків. Вони є обов'язковими для заповнення при занесенні у комп'ютерну систему нового контрагента або при відкритті аналітичного рахунку. Серед обов'язкових параметрів розділяють загальні і спеціальні. Загальні параметри застосовуються до всіх аналітичних рахунків. Спеціальні параметри застосовуються до аналітичних рахунків залежно від їх економічного змісту, а також використовуються для автоматизованого

ведення окремих операцій банків та для надання звітності Національному банку. Значення обов'язкових параметрів аналітичного обліку в електронному вигляді наведено в класифікаторах, адаптованих до формування економічних показників для подання фінансової та статистичної звітності, що входять до пакета довідників, які Національний банк доводить до відома банків.

Необов'язкові параметри є рекомендованими для заповнення. Вони можуть використовуватись при організації внутрішнього обліку в банку, а також при наданні звітності іншим органам.

Номери рахунків аналітичного обліку формуються за такою схемою:

AAAA K EEEEEEEEE

1. AAAA - номер балансового (позабалансового) рахунку (4 символи).
2. K - ключовий розряд (1 знак).
3. EEEEEEEEE - інформація про аналітичний рахунок (до 9 символів).

Довжина номера рахунку не є фіксованою. Максимальна довжина номера рахунку становить 14 цифр, мінімальна - 5 цифр.

Сегмент EEEEEEEEE визначається банком самостійно. До складу цього сегмента може включатись код контрагента, порядковий номер рахунку, номер філії, код валюти тощо. У разі необхідності банки можуть самостійно збільшувати кількість необхідних атрибутів поза номером рахунку. До розрахунку ключового розряду входять сегменти AAAA, EEEEEEEEE номера рахунку і код банку (Рис. 1.4).

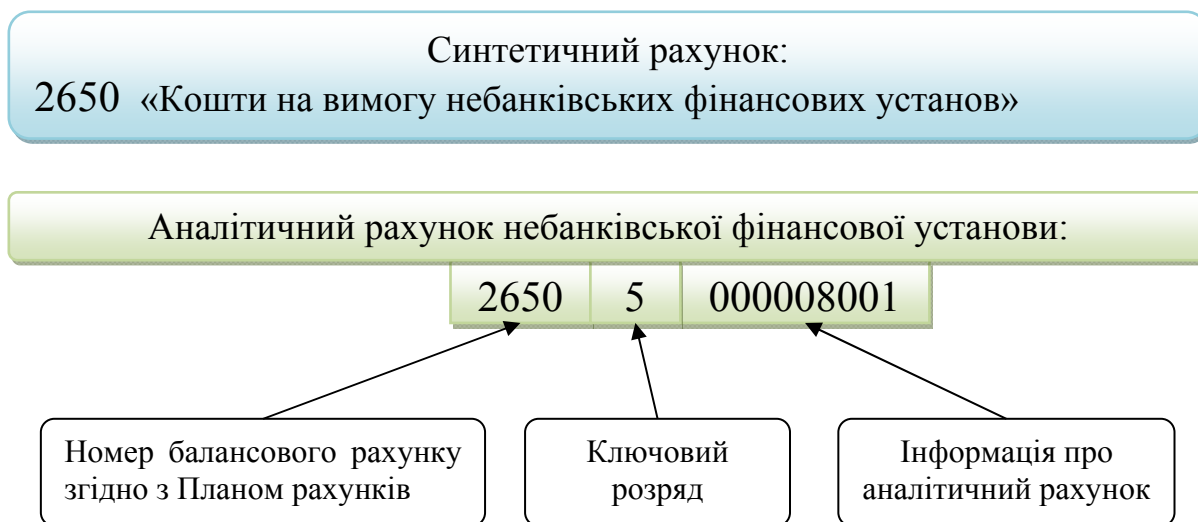

Рис. 1.4. Приклад синтетичного і аналітичного рахунку банку

У разі відкриття банком аналітичного рахунку для обліку операцій з контрагентами або рахунку клієнта банк зобов'язаний заповнювати такі параметри:

- код контрагента;
- ідентифікаційний код/номер;

- резидентність;
- код власного підрозділу банку;
- код країни;
- ознака інсайдера;
- інституційний сектор економіки;
- форма власності;
- види економічної діяльності;
- організаційно-правова форма господарювання.

Під час проведення банком розрахункових та касових операцій в документах заповнюються стандартизовані реквізити, які називаються параметри документів. До них відносяться:

- символ касових оборотів;
- параметр розподілу суми оборотів за рахунком за визначеним критерієм;
- код контрагента;
- код операції;
- код країни платника;

До загальних обов'язкових параметрів договорів та аналітичних рахунків належать:

- номер аналітичного рахунку;
- номер балансового (позабалансового) рахунку;
- код контрагента;
- код валюти або банківського металу;
- характеристика аналітичного рахунку.

До спеціальних обов'язкових параметрів договорів та аналітичних рахунків належать:

- процентна ставка;
- розподіл аналітичного рахунку за визначеним критерієм;
- додатковий розподіл аналітичного рахунку за визначеним критерієм.

Для рахунків, за якими обліковуються надані або отримані кредити, банк має заповнювати такі спеціальні параметри:

- початковий строк видачі кредиту;
- строк до повернення кредиту;
- строк пролонгації;
- параметр забезпечення кредиту;
- параметр ризику, який визначає категорію ризику кредиту.

Для рахунків, за якими обліковуються розміщені або залучені банком депозити, мають заповнюватися такі спеціальні параметри:

- строк розміщення (залучення) депозиту;
- строк повернення депозиту.

Для рахунків з обліку цінних паперів банк має заповнювати такі спеціальні параметри:

- строк до погашення;
- місце емісії цінних паперів.

Для позабалансових рахунків розділів 90-93 Плану рахунків має зазначатися параметр строку до погашення позабалансових зобов'язань і вимог, наданих та отриманих банком.

Сукупність усіх аналітичних рахунків банку утворює **внутрішній план рахунків**. Банки самостійно визначають власну систему аналітичного обліку, створюючи внутрішній план рахунків, що містить опис характеристики кожного рахунку або групи рахунків, порядок їх відкриття та закриття.

Всі рахунки (поточні, кредитні, депозитні та ін.), що відкриваються юридичним і фізичним особам, а також рахунки за внутрішніми операціями банку реєструються в книзі відкритих рахунків, яка ведеться в електронній або паперовій формі в розрізі балансових рахунків четвертого порядку та включає такі позиції щодо рахунку:

- номер балансового рахунку;
- номер особового рахунку;
- код контрагента;
- найменування контрагента;
- дата відкриття рахунку;
- дата закриття рахунку.

Книга реєстрації відкритих рахунків нумерується, прошнуровується, засвідчується підписами керівника та головного бухгалтера банку, скріплюється відбитком печатки банку та зберігається у призначеній відповідальній особі. Головний бухгалтер банку може надавати право ведення книги відкритих рахунків відповідним підрозділам банку. Книги відкритих рахунків банк може вести у розрізі окремих балансових рахунків (наприклад, для обліку вкладень у цінні папери; обліку внесків акціонерів або вкладів фізичних осіб тощо) або структурних підрозділів служби бухгалтерського обліку. Кожна підсистема з реєстрації відкритих рахунків та обліку окремих операцій (цінні папери, кредити, депозити, основні засоби тощо) повинна працювати так, щоб вся інформація за рахунками цих підсистем включалася до загальних даних банку. Головний бухгалтер банку контролює правильність ведення книги відкритих рахунків. У разі закриття рахунку в книзі проставляється дата його закриття.

На рис. 1.5. зображено взаємозв'язок між даними синтетичного та аналітичного обліку банку на прикладі рахунків для обліку довгострокових кредитів на поточні потреби, що надані фізичним особам.

Суми, що відображені за рахунками аналітичного обліку, мають відповідати сумам, що відображені за рахунками синтетичного обліку. Перевірка банком відповідності даних (оборотів та залишків) за рахунками аналітичного обліку даним (оборотам і залишкам) за відповідними рахунками синтетичного обліку здійснюється за допомогою програмного забезпечення шляхом порівняння інформації за дебетом і кредитом цих рахунків. У разі виявлення розбіжностей з'ясовуються їх причини та вживаються заходи щодо їх усунення.

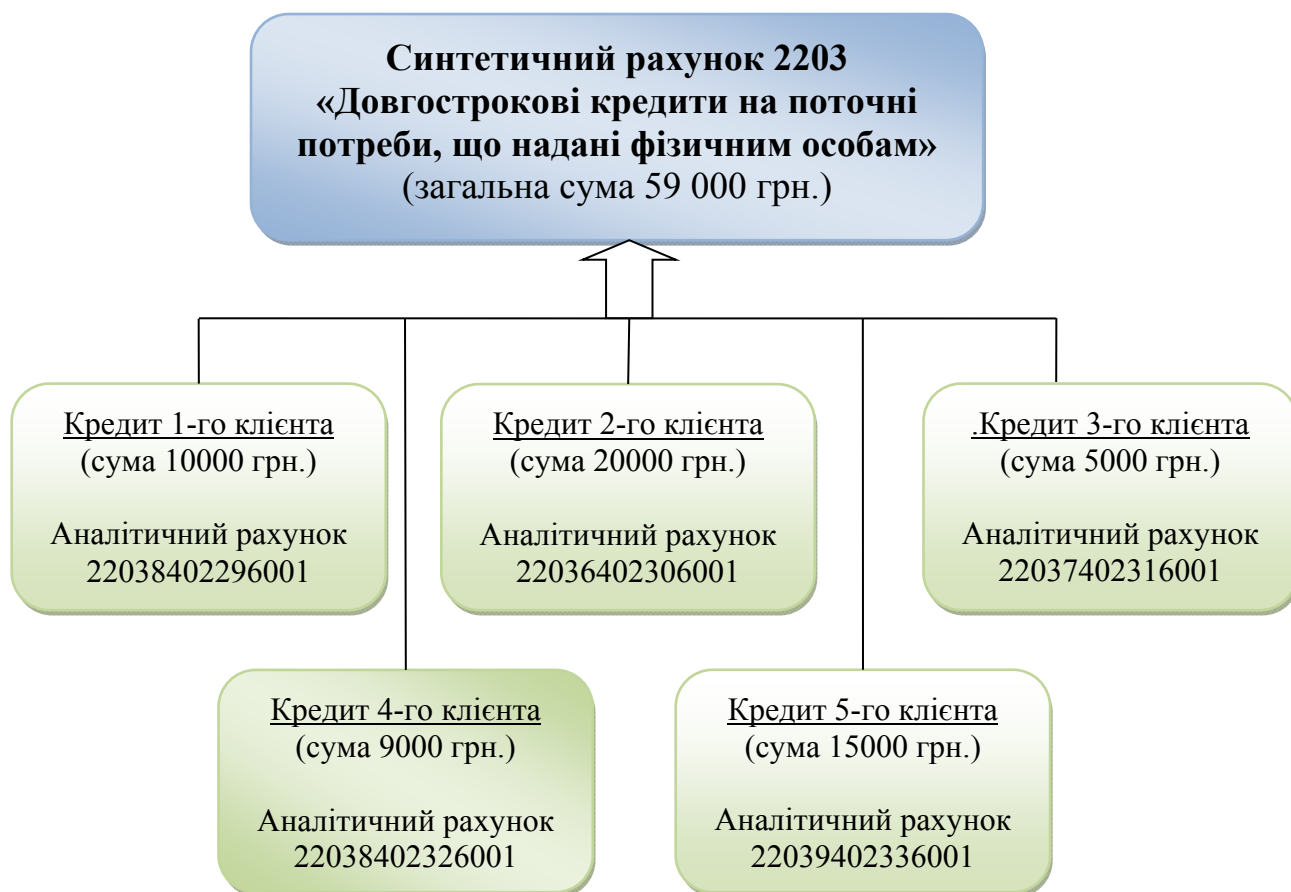

Рис.1.5. Приклад взаємозв'язку синтетичного та аналітичного обліку в банку

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Активи – ресурси, контрольовані банком у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому.

Бек-офіс банку – підрозділи або окремі відповідальні виконавці, які залежно від їх функцій забезпечують реєстрацію, перевіряння, звіряння, облік операцій та контроль за ними.

Бухгалтерське рівняння – рівняння, яке показує рівність між економічними ресурсами банку (його активами) і загальними вимогами до цих ресурсів (зобов'язаннями та капіталом).

Визнання – процес включення до звіту про фінансовий стан або до звіту про прибутки і збитки статті, яка відповідає визначенню елемента та задовольняє критеріям визнання.

Власний капітал – залишкова частка в активах банку після вирахування всіх його зобов'язань. Капітал ще називають чистими активами.

Економічна подія – будь-яка подія, що може безпосередньо впливати на фінансовий стан банку.

Зобов'язання – теперішня заборгованість банку, яка виникла в результаті минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до вибуття із банку ресурсів, які втілюють в собі економічні вигоди.

Контрактивні рахунки – це контрарні рахунки, які використовуються для регулювання показників активних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за пасивними рахунками.

Контрпасивні рахунки – це контрарні рахунки, які використовуються для регулювання показників пасивних рахунків. Відображення операцій за цими рахунками здійснюється за методами відображення операцій за активними рахунками.

Контрарні рахунки – це рахунки бухгалтерського обліку, показники яких використовуються для регулювання оцінки об'єктів обліку, які відображені в інших рахунках.

Концептуальна основа фінансової звітності – документ, виданий РМСБО, що містить виклад концепцій, на яких ґрунтується складання і подання фінансових звітів зовнішнім користувачам. Не є стандартом.

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) – стандарти та тлумачення, видані Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РМСБО). Вони охоплюють:

- Міжнародні стандарти фінансової звітності;
- Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку;
- Тлумачення міжнародних стандартів, розроблені Комітетом з тлумачень міжнародної фінансової звітності (КТМФЗ) або колишнім Постійним комітетом з тлумачень (ПКТ).

Облікова політика банку – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються банком для складання та подання фінансової звітності.

Операційна діяльність банку - сукупність технологічних процесів, пов'язаних з документуванням інформації за операціями банку, проведенням їх реєстрації у відповідних регістрах, перевірванням, вивірванням та здійсненням контролю за операційними ризиками.

Операційний день банку – діяльність банку протягом робочого дня, що пов'язана з реєстрацією, перевірванням, вивірванням, обліком, контролем операцій з відображенням їх у регістрах бухгалтерського обліку банку. Тривалість операційного дня встановлюється банком самостійно.

Оцінка – процес визначення грошових сум, за якими мають визнаватися і відображатися елементи фінансових звітів у звіті про фінансовий стан та у звіті про прибутки і збитки.

Первинний документ – документ, який містить відомості про операцію та підтверджує її здійснення.

План рахунків бухгалтерського обліку банків України – систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку, що використовується для детальної та повної реєстрації всіх банківських операцій з метою забезпечення потреб складання фінансової звітності. План рахунків складається з дев'яти класів і є обов'язковим для використання банками України.

План рахунків внутрішній – сукупність усіх аналітичних рахунків банку.

Податковий облік – сукупність правил, методик і процедур збору, оброблення і формування фінансової інформації про діяльність банку за об'єктами оподаткування, необхідної для обчислення податків і зборів, забезпечення своєчасності та повноти їх сплати, складання податкової звітності відповідно до вимог податкового законодавства.

Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності – загальні правила, якими слід керуватися при відображенні операцій в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено десять принципів: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історична (фактична) собівартість, єдиний грошовий вимірник, періодичність.

Регістри синтетичного та аналітичного обліку операцій – носії спеціального формату у вигляді відомостей, книг, журналів тощо.

Система бухгалтерського обліку банку – включає фінансовий, управлінський та податковий облік, які ґрунтуються на єдиній інформаційній базі, відрізняючись формою та періодичністю розрахунку даних.

Управлінський облік - сукупність принципів, методик і процедур збору, оброблення і формування фінансової інформації про діяльність банку за об'єктами управління та складання звітності для забезпечення внутрішнього процесу прийняття керівництвом банку управлінських рішень.

Фронт-офіс банку – підрозділи банку або його уповноважені особи, які ініціюють та/або організують операцію (шляхом укладання відповідних договорів).

Фінансовий облік – складова системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про операції банку зовнішнім користувачам, а також внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Які види обліку, що ведуться банками України є обов'язковими?
2. Хто є користувачами інформації, яку надає система фінансового обліку банку?
3. На основі якого виду обліку банки складають внутрішню звітність, що використовується для забезпечення внутрішніх потреб банку в інформації?
4. Чим фінансовий облік відрізняється від управлінського та податкового обліку?
5. З якою метою здійснюється державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні?
6. Який державний орган в Україні встановлює порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках?
7. З якою метою було створено Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку?
8. Які цілі діяльності викладено у статуті Ради з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку?
9. Як називаються стандарти, які випускаються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку?
10. В якій мірі Міжнародні стандарти фінансової звітності застосовуються банками України?
11. Що являє собою концептуальна основа фінансової звітності РМСБО та які складові вона охоплює?
12. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» на яких принципах ґрунтується ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності?
13. Що слід розуміти під обліковою політикою банку і які обов'язкові складові вона має охоплювати?
14. Що являє собою операційна діяльність банку?
15. Які функції виконують працівники фронт-офісу та бек офісу банку?
16. Що є підставою для відображення банківської операції в бухгалтерському обліку?
17. На які види класифікуються банківські документи?
18. В якому випадку первинні документи не можуть бути підставою для бухгалтерського обліку?
19. Які два види контролю поєднує в собі система внутрішнього контролю банку?

20. Як здійснюється попередній, первинний та подальший бухгалтерський контроль?
21. Дайте визначення елементів бухгалтерського рівняння.
22. З яких елементів складається T-подібна модель рахунку?
23. Як визначається сальдо за активними і пасивними рахунками?
24. Які чотири типи операцій виділяють за їх впливом на бухгалтерське рівняння?
25. На які види поділяються бухгалтерські балансові та позабалансові рахунки?
26. Скільки класів має План рахунків бухгалтерського обліку банків України і як вони називаються?
27. Дайте визначення реєстрів аналітичного і синтетичного обліку та назвіть їх основні форми.
28. На які групи поділяються параметри аналітичного обліку?
29. За якою схемою формуються номери рахунків аналітичного обліку?

ТЕСТИ

1. На основі якого виду обліку банки складають фінансову звітність ?
 - а) фінансового;
 - б) управлінського;
 - в) податкового.

2. Що означає термін «Міжнародні стандарти фінансової звітності» у його широкому розумінні?
 - а) Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які почали публікуватися РМСБО з 2001 року;
 - б) Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО);
 - в) Тлумачення МСБО та МСФЗ;
 - г) усе перераховане вище.

3. Скільки міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) було видано Комітетом з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку за період його діяльності?
 - а) 29;
 - б) 41;
 - в) 100;
 - г) 8?

5. Згідно з Концептуальною основою фінансової звітності, опублікованою РМСБО, принцип безперервності відноситься до:

- а) принципів обліку;
- б) якісних характеристик інформації, що наводиться у фінансовій звітності;
- в) основи оцінки елементів фінансової звітності;
- г) основоположних припущень.

6. У якому році Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку було перейменовано на Раду з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку?

- а) 1973;
- б) 1990;
- в) 2000;
- г) 2010.

7. Згідно з Концептуальною основою фінансової звітності, опублікованою РМСБО, до основоположних якісних характеристик, які визначають корисність інформації, наведеної у фінансовій звітності відносяться:

- а) зіставність;
- б) зрозумілість;
- в) доречність;
- г) правдиве подання.

8. У якому нормативно-правовому акті визначено принципи, на яких базується ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності банками України?

- а) Законі України «Про банки і банківську діяльність»;
- б) «Положенні про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України»;
- в) «Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України»;
- г) «Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України».

9. Як називається принцип бухгалтерського обліку, згідно з яким активи і пасиви обліковуються пріоритетно за вартістю їх придбання чи виникнення?

- а) єдиного грошового вимірника;
- б) повне висвітлення;
- в) історична собівартість;
- г) нарахування та відповідність доходів і витрат;
- д) автономність;
- е) безперервність;
- є) обачність.

10. Як називається принцип бухгалтерського обліку, згідно з яким доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів?

- а) єдиного грошового вимірника;
- б) повне висвітлення;
- в) обачність.
- г) нарахування та відповідність доходів і витрат;
- д) автономність;
- е) безперервність;

11. Як називається принцип бухгалтерського обліку, згідно з яким припускається стабільність грошової одиниці?

- а) єдиного грошового вимірника;
- б) повне висвітлення;
- в) історична собівартість;
- г) нарахування та відповідність доходів і витрат;
- д) автономність;
- е) безперервність;

12. Як називається принцип бухгалтерського обліку, згідно з яким в бухгалтерському обліку мають застосовуватися методи оцінки, відповідно до яких активи та дохід не завищуватимуться, а зобов'язання та витрати не занижуватимуться?

- а) єдиного грошового вимірника;
- б) повне висвітлення;
- в) історична собівартість;
- г) нарахування та відповідність доходів і витрат;
- д) автономність;
- е) безперервність;
- ж) обачність.

13. Період дня, протягом якого відбувається обслуговування клієнтів в банку називається:

- а) операційним днем банку;
- б) операційним часом;
- в) часом технологічного оброблення інформації.

14. Які з наведених нижче функцій виконують працівники бек-офісу банку?

- а) реєстрацію операцій і введення потрібних даних до автоматизованої системи банку;
- б) нарахування процентів за кредитами і депозитами, комісійних тощо;
- в) перевіряння правильності відображення операцій;
- г) укладання відповідних угод з клієнтами

15. Попередній внутрішній бухгалтерський контроль передбачає:

- а) перевірку відповідності операції вимогам законодавства України;
- б) візуальну перевірку правильності складання документів та наявності підписів на них;
- в) перевірку стану організації операційної діяльності банку;
- г) перевірку правильності реєстрації, належного оформлення виконаних операцій.

16. Який принцип бухгалтерського обліку вимагає постійного, із року в рік, застосування банком обраної облікової політики?

- а) єдиного грошового вимірника;
- б) повне висвітлення;
- в) історична собівартість;
- г) нарахування та відповідність доходів і витрат;
- д) послідовність;
- е) безперервність;
- є) обачність.

17. В якому фінансовому звіті банк повинен розкривати інформацію про зміни положень облікової політики та причини цих змін?

- а) звіті про фінансовий стан;
- б) звіті про зміни у власному капіталі;
- в) звіті про рух грошових коштів;
- г) примітках.

18. Рахунки якого класу Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України кореспондують тільки між собою?

- а) 1-го класу;
- б) 5-го класу;
- в) 2-го класу;
- г) 9-го класу.

19. Які з наведених нижче параметрів аналітичного обліку відносяться до спеціальних обов'язкових параметрів договорів та аналітичних рахунків?

- а) номер балансового (позабалансового) рахунку;
- б) код контрагента;
- в) код валюти або банківського металу;
- г) процентна ставка.

20. До реєстрів синтетичного обліку банку відноситься:

- а) особові рахунки;
- б) книга реєстрації відкритих рахунків в банку;
- в) оборотно-сальдовий баланс банку;
- г) виписки з особових рахунків.

ЗАДАЧІ

Задача 1.1.

Які з принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності застосував банк в кожному з наведених нижче випадків?

1. 5 березня банк залучив від фізичної особи депозит терміном на 6 міс. на умовах виплати відсотків в кінці терміну депозиту. Разом з тим, в кінці березня банк нарахував процентні витрати за даним депозитом.

2. Василенко П.Р. є одним із власників банку. У грудні він придбав для себе новий будинок вартістю 1000 000 грн. Вартість цього будинку не була відображена в активах банку.

3. Упродовж п'яти років банк застосовує один і той самий метод амортизації основних засобів.

4. Банк відобразив у своєму річному звіті про фінансовий стан будівлю, в якій він розташований, за вартістю її придбання, хоча ринкова вартість на дату складання фінансової звітності була більшою.

5. В кінці кожного місяця банк нараховує проценти за наданими клієнтам кредитами і відображає їх за рахунками процентних доходів, хоча в більшості випадків клієнти платять нараховані за кредитами проценти в наступному після нарахування місяці.

Задача 1.2.

З наведеного нижче переліку виберіть, що належить до активів, зобов'язань та капіталу банку:

- 1) ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком;
- 2) кошти на кореспондентських рахунках інших банків;
- 3) результати переоцінки основних засобів;
- 4) основні засоби;
- 5) кредити, надані клієнтам;
- 6) банкноти та монети національної валюти в касі банку;
- 7) власні акції, що викуплені в акціонерів;
- 8) акції підприємства, що придбані банком до свого торгового портфеля;
- 9) кошти на вимогу фізичних осіб;
- 10) емісійні різниці;
- 11) нематеріальні активи;
- 12) інвестиції в дочірні компанії.

Задача 1.3.

На які елементи бухгалтерського рівняння і як вплинуть (збільшать чи зменшать) наступні банківські операції:

- 1) продаж банком власних основних засобів;
- 2) купівля банком акцій підприємства;
- 3) перерахування коштів з поточного рахунку клієнта на строковий;
- 4) продаж власних акцій, що випущені банком;

- 5) купівля касою банку доларів США за гривні;
- 6) одержання короткострокового кредиту від іншого банку;
- 7) видача підприємству кредиту шляхом зарахування коштів на його поточний рахунок;
- 8) отримання банком комісійних доходів за розрахунково-касове обслуговування клієнтів;
- 9) перерахування за дорученням клієнта коштів з його поточного рахунку на користь особи, яка обслуговується в іншому банку;
- 10) нарахування дивідендів акціонерам банку.

Задача 1.4.

Вкажіть, чи дебет буде збільшувати (+) чи зменшувати (-) кожен із зазначених нижче рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- 1) 1001 «Банкноти та монети в касі банку»;
- 2) 5000 «Зареєстрований статутний капітал банку»;
- 3) 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- 4) 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб»;
- 5) 2902 «Кредиторська заборгованість за прийняті платежі»;
- 6) 2202 «Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»;
- 7) 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»;
- 8) 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»;
- 9) 2608 «Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання»;
- 10) 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання».

Задача 1.5.

Вкажіть, чи кредит буде збільшувати (+) чи зменшувати (-) кожен із зазначених нижче рахунків Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- 1) 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»;
- 2) 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»;
- 3) 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- 4) 2615 «Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання»;
- 5) 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»;
- 6) 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»;
- 7) 4400 «Основні засоби»;
- 8) 5040 «Прибуток звітного року»;
- 9) 4102 «Інвестиції в асоційовані банки»;
- 10) 6046 «Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам».

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ БАНКУ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ *сформулювати мету фінансової звітності банку;*
- ✓ *назвати якісні характеристики корисної фінансової інформації;*
- ✓ *висвітлити основні вимоги МСБО 1 «Подання фінансової звітності», МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність» та МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»;*
- ✓ *описати правове регулювання процесу формування фінансової звітності банків України;*
- ✓ *пояснити призначення та охарактеризувати фінансові звіти банку:*
 - *звіт про фінансовий стан;*
 - *звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід;*
 - *звіт про зміни у власному капіталі;*
 - *звіт про рух грошових коштів;*
 - *примітки до фінансової звітності.*
- ✓ *інтерпретувати інформацію, наведену у фінансових звітах банку;*
- ✓ *пояснити особливості складання консолідованої фінансової звітності банку;*
- ✓ *розкрити суть методів консолідації фінансової звітності та описати процедури їх застосування;*
- ✓ *пояснити призначення аудиторського звіту, що складається за результатами щорічної аудиторської перевірки фінансової звітності банку;*
- ✓ *назвати види аудиторського звіту за формою висловлення аудиторської думки;*
- ✓ *інтерпретувати інформацію, наведену в аудиторському звіті за результатами перевірки фінансової звітності банку.*

2.1. Мета фінансової звітності банку та якісні характеристики корисної фінансової інформації

Фінансова звітність банку є результатом обробки великої кількості операцій, які класифікують за певними ознаками та об'єднують у групи. Кінцевим етапом у цьому процесі є подання стислих і класифікованих даних, які формують статті у фінансовій звітності. Фінансова звітність є структурованим відображенням фінансового стану та фінансових результатів діяльності банку, а також основним засобом донесення фінансової інформації про нього зовнішнім користувачам.

Метою фінансової звітності банку є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки банку, яка є корисною для широкого кола користувачів при прийнятті ними економічних рішень.

Корисність інформації, яка подається у фінансовій звітності, залежить від того в якій мірі вона володіє якісними характеристиками.

Згідно з *Концептуальною основою фінансової звітності (опублікованою РМСБО у 2010 р.)*, для того, щоб інформація, яка поміщена у фінансовій звітності (тобто фінансова інформація) була корисною, вона повинна бути доречною та правдиво подавати те, що вона призначена подавати. Корисність фінансової інформації посилюється, якщо вона є зіставною, її можна перевірити, вчасною та зрозумілою.

Розглянемо більш детально визначення якісних характеристик, що наводяться у Концептуальній основі фінансової звітності.

Доречність та правдиве подання є основоположними якісними характеристиками.

Доречна фінансова інформація може спричинити відмінності у рішеннях, які приймають користувачі. Фінансова інформація може спричинити відмінності у рішеннях, якщо вона має передбачувальну цінність, підтверджувальну цінність або обидві. Передбачувальна цінність та підтверджувальна цінність фінансової інформації взаємопов'язані.

Суттєвість – це характерний для кожного суб'єкта господарювання **аспект доречності**, що ґрунтується на характері або величині (чи обох) статей, яких стосується ця інформація у контексті фінансової звітності окремого суб'єкта господарювання.

Правдиве подання передбачає, що фінансова інформація повинна мати три характеристики: бути **повною, нейтральною та вільною від помилок**.

Щоб бути корисною, інформація повинна бути і доречною, і правдиво поданою. Ані правдиве подання недоречного явища, ані неправдиве подання доречного явища не допоможе користувачам зробити хороші рішення.

Зіставність, можливість перевірки, вчасність та зрозумілість – це посилювальні якісні характеристики. Вони збільшують корисність інформації, яка є доречною та правдиво поданою.

Інформація про суб'єкт господарювання, що звітує, є більш корисною, якщо її можна порівняти з подібною інформацією про інші суб'єкти господарювання, а також з подібною інформацією про той самий суб'єкт

господарювання за інший період або іншу дату. **Зіставність** - це якісна характеристика, яка дає змогу користувачам ідентифікувати та зрозуміти подібності статей та відмінності між ними.

Можливість перевірки допомагає запевнити користувачів у тому, що інформація правдиво подає економічні явища, які вона призначена подавати. Можливість перевірки означає, що різні поінформовані та незалежні спостерігачі можуть досягти консенсусу, хоча і необов'язково повної згоди, щодо того, що конкретний опис є правдивим поданням.

Своєчасність означає можливість для осіб, які приймають рішення, мати інформацію вчасно, так щоб ця інформація могла вплинути на їхні рішення. Загалом, що старіша інформація, то менше вона корисна. Проте деяка інформація може лишатися вчасною довгий час після закінчення звітнього періоду, оскільки, наприклад, деяким користувачам, можливо, необхідно виявити та оцінити тенденції.

Класифікація, охарактеризування та подання інформації ясно і стисло робить її **зрозумілою**. Деякі явища за своєю природою складні і їх не можна легко зрозуміти. Завдяки виключенню з фінансових звітів інформації про такі явища інформацію у фінансових звітах легше зрозуміти. Проте такі звіти будуть неповними і тому існує імовірність введення користувачів у оману. Фінансові звіти складають для користувачів, які мають достатнє знання бізнесу та економічної діяльності, та які ретельно проглядають та аналізують інформацію. Часом навіть добре поінформованим та старанним користувачам, можливо, необхідно звернутися по допомогу до консультанта, щоб зрозуміти інформацію про складні економічні явища.

У Концептуальній основі зазначається, що посилювальні якісні характеристики слід якомога більше максимізувати, проте вони не можуть зробити інформацію корисною, якщо така інформація є недоречною або не подана правдиво.

Згідно з *Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України*, фінансова звітність має включати інформацію, яка є суттєвою та своєчасною для користувачів, виходячи з принципів безперервності, нарахування, обачливості, превалювання суті над формою та інших принципів міжнародних стандартів фінансової звітності. Інформація, що наведена у фінансових звітах та примітках до них, повинна бути зрозумілою, доречною, достовірною і порівнянною. Інформація повинна сприяти прийняттю правильних економічних рішень шляхом оцінок минулих, теперішніх та майбутніх подій, підтвердження чи коригування їх оцінок, зроблених у минулому. Крім того, має бути можливість зіставляти фінансові звіти за різні періоди, а також порівнювати звітність різних банків.

Інформація, що наведена у фінансовій звітності банків, має відповідати таким якісним характеристикам:

1. **Зрозумілість** інформації, що подається у фінансових звітах для користувачів. Припускається, що користувачі мають відповідні знання з бізнесу, економічної діяльності та бухгалтерського обліку.

2. **Доречність** інформації, яка впливає на прийняття економічних рішень користувачів, дає змогу оцінити ними події чи скоригувати їх оцінки, зроблені в минулому.

3. **Суттєвість** інформації, тобто її відсутність або викривлення може вплинути на економічні рішення користувачів звітності. У фінансових звітах має відобразитись уся істотна інформація.

4. **Достовірність** інформації – це відсутність суттєвих помилок та упередженості і відображення дійсного стану справ.

5. **Правдивість** подання інформації – це реальне відображення операцій та інших подій, результатом яких є зміна активів, зобов'язань або капіталу на дату звітності.

6. **Нейтральність** інформації – це відсутність в інформації упередженості. Фінансові звіти не є нейтральними, якщо в результаті відбору або викладу інформації вони впливають на прийняття рішення або на судження з метою досягнення заздальгідь визначеного результату.

7. **Зіставність** інформації, тобто можливість порівнювати фінансові звіти за різні періоди для того, щоб визначати тенденції змін у фінансовому стані та результатах діяльності банку. Передумовою зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику і її зміни.

8. **Своєчасність** інформації свідчить про те, що несвоєчасне подання фінансової звітності може призвести до втрати доречності та достовірності інформації. Для досягнення оптимального співвідношення між доречністю та достовірністю потрібно брати до уваги задоволення потреб користувачів, які приймають економічні рішення.

2.2. Загальні вимоги міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) щодо фінансової звітності

Склад, форми та ступінь розкриття інформації у фінансовій звітності, що складається банками та підприємствами в різних країнах має свої особливості, що зумовлені економічними, соціальними та політичними чинниками. Відмінності в підходах до змісту фінансових звітів ускладнюють аналіз інформації та прийняття рішень в умовах розвитку міжнародної торгівлі, транснаціональних корпорацій, глобалізації фінансових ринків. З метою гармонізації фінансової звітності, максимального зближення національних стандартів фінансової звітності з міжнародними, Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку розробляє облікові стандарти, відповідно до яких у фінансовій звітності повинна розкриватися якісна, прозора та порівнянна інформація, для того, щоб допомогти користувачам звітності приймати обґрунтовані економічні рішення.

З 1 січня 2012 року набули чинності вимоги Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 12.05.2011 р. № 3332-VI, згідно з якими ряд підприємств, в тому числі банки, мають складати фінансову звітність за МСФЗ.

Зауважимо, що підприємства країн Європейського Союзу, які є прямими учасниками ринку капіталу зобов'язані складати консолідовану фінансову звітність за МСФЗ з 1 січня 2005 року (відповідно до Регламенту Європейського Союзу 1606/2002 від 19 липня 2002 р. про застосування МСФЗ).

Загальні вимоги щодо подання та структури фінансової звітності загального призначення, а також мінімальні вимоги щодо її змісту регламентуються *МСБО 1 «Подання фінансової звітності»*.

Згідно з цим стандартом, *повний комплект фінансової звітності включає:*

- звіт про фінансовий стан на кінець періоду;
- звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід за період (може подаватися як єдиний звіт, у якому прибутки або збитки та інший сукупний дохід подаються у двох розділах, або розділ прибутків та збитків може подаватися в окремому звіті про прибутки та збитки, а зразу після нього має йти звіт, у якому подається сукупний дохід і який має розпочинатися з прибутку або збитку);
- звіт про зміни у власному капіталі за період;
- звіт про рух грошових коштів за період;
- примітки, що містять стислий виклад суттєвих облікових політик та інші пояснення;
- порівняльну інформацію стосовно попереднього періоду згідно з вимогами стандарту;
- звіт про фінансовий стан на початок найбільш раннього порівняльного попереднього періоду, коли суб'єкт господарювання застосовує облікову політику ретроспективно або здійснює ретроспективний перерахунок статей своєї фінансової звітності, або коли він перекласифікує статті своєї фінансової звітності.

У МСБО 1 розкриваються вимоги щодо застосування певних облікових принципів та припущень у процесі складання фінансової звітності, таких як: безперервність, принцип нарахування, послідовність, суттєвість та об'єднання, згортання, порівнянність. Зокрема, у цьому стандарті зазначається що:

- складаючи фінансову звітність, управлінський персонал повинен оцінювати здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Суб'єкт господарювання складає фінансову звітність на основі безперервності, якщо тільки управлінський персонал не має намірів ліквідувати суб'єкт господарювання чи припинити діяльність або не має реальної альтернативи таким заходам;

- суб'єкт господарювання повинен складати свої фінансові звіти (крім інформації про рух грошових коштів) за принципом нарахування;

- подання та класифікація статей у фінансових звітах має зберігатися від одного періоду до іншого (виняток становлять випадки, коли суттєві зміни в характері операцій суб'єкта господарювання або огляд подання його фінансових звітів показують, що зміни сприятимуть більш відповідному поданню подій чи операцій або МСФЗ вимагають змін у поданні);

- кожний суттєвий клас подібних статей має подаватися окремо. Статті відмінного характеру або функції, крім випадків, коли вони є несуттєвими, теж мають подаватися окремо;

- суб'єкт господарювання не повинен згортати активи та зобов'язання або дохід і витрати, якщо тільки цього не вимагає або не дозволяє МСФЗ;

- крім випадків, коли МСФЗ дозволяють чи вимагають інше, суб'єкт господарювання повинен подавати порівняльну інформацію стосовно попереднього періоду щодо всіх сум, наведених у фінансовій звітності поточного періоду, а також повинен включати порівняльну інформацію в описову частину, якщо вона є доречною для розуміння фінансової звітності поточного періоду;

- подання та класифікація статей у фінансовій звітності повинна зберігатися від одного періоду до іншого, якщо тільки: а) не є очевидним, що інше подання чи інша класифікація будуть більш доречними з урахуванням критеріїв щодо обрання та застосування облікових політик у МСБО 8; б) МСФЗ не вимагає зміни в поданні.

МСБО 1 вимагає, щоб фінансова звітність була чітко ідентифікована та відокремлена від іншої інформації в тому самому опублікованому документі. Суб'єкт господарювання має чітко ідентифікувати кожний фінансовий звіт і примітки та наводити, а також за необхідності повторювати, наступну інформацію:

- назву суб'єкта господарювання, що звітує, або інші способи ідентифікації та будь-які зміни в цій інформації порівняно з кінцем попереднього звітного періоду;
- чи ця фінансова звітність стосується одного суб'єкта господарювання чи групи суб'єктів господарювання;
- дату кінця звітного періоду або періоду, охопленого комплектом фінансової звітності та примітками;
- валюту подання, як визначає МСБО 21;
- рівень округлення, використаний при поданні сум у фінансовій звітності.

Суб'єкт господарювання повинен подавати повний комплект фінансової звітності (включаючи порівняльну інформацію) як мінімум щороку. Якщо суб'єкт господарювання змінює дату закінчення свого звітного періоду і подає фінансову звітність за період, довший або коротший, ніж один рік, то крім періоду, який охоплюється фінансовою звітністю повинно бути розкрито:

- причини використання довшого чи коротшого періоду;
- той факт, що суми, наведені у фінансовій звітності, не є повністю зіставними.

МСБО 1 також містить вимоги щодо розкриття інформації у звіті про фінансовий стан, звіті (звітах) про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, звіті про зміни у власному капіталі та примітках до цих звітів. Вимоги щодо подання інформації у звіті про рух грошових коштів визначаються МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів».

Вимоги щодо визнання, оцінки та розкриття інформації у фінансовій звітності, що складається за проміжний період визначаються **МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність»**.

МСФЗ дають суб'єктам господарювання можливість вибору стосовно того, яку проміжну звітність скласти: повну чи стислу. Повна проміжна фінансова звітність повинна містити весь комплект фінансової звітності і враховувати усі вимоги, що визначені в МСБО 1 «Подання фінансової звітності». Стисла проміжна фінансова звітність має складатися з комплексу звітів, що визначені МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність».

МСБО 34 не містить жодних правил щодо того, які суб'єкти повинні публікувати проміжні фінансові звіти, з якою періодичністю чи в який термін після закінчення проміжного періоду. Разом з тим, МСБО 34 заохочує суб'єктів господарювання, чиї цінні папери продаються та купуються на відкритому ринку, подавати проміжні фінансові звіти щонайменше станом на кінець першої половини їхнього фінансового року та оприлюднювати їх не пізніше, ніж через 60 днів після закінчення проміжного періоду.

Згідно з МСБО 34, проміжна фінансова звітність має включати, як мінімум, такі компоненти:

- стислий звіт про фінансовий стан;
- стислий звіт про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, поданий як:
 - стислий єдиний звіт; або
 - стислий окремий звіт про прибутки та збитки та стислий звіт про інший сукупний дохід;
- стислий звіт про зміни у власному капіталі;
- стислий звіт про рух грошових коштів; та
- деякі пояснювальні примітки.

Якщо суб'єкт господарювання публікує комплект стислої фінансової звітності у своєму проміжному фінансовому звіті, ця стисла звітність має містити, як мінімум, усі заголовки та проміжні підсумки, що були включені в останню річну фінансову звітність, а також вибіркові окремі пояснювальні примітки, що вимагаються МСБО 34. Додаткові статті або примітки слід включати, якщо без них ця стисла проміжна фінансова звітність вводитиме в оману. Проміжний фінансовий звіт має складатися на консолідованій основі, якщо остання річна фінансова звітність суб'єкта господарювання була консолідованою.

МСБО 34 також містить досить значний перелік інформації, яка має бути розкрита у примітках до проміжної фінансової звітності. Суб'єкт господарювання має включати до свого проміжного фінансового звіту пояснення подій та операцій, які є значними для розуміння змін у фінансовому стані та в результатах діяльності суб'єкта господарювання після закінчення періоду останньої річної звітності. Інформація, що розкривається у зв'язку з такими подіями та операціями, має поновлювати відповідну інформацію, подану в останньому річному фінансовому звіті. При цьому стандартом припускається, що користувач проміжної фінансової звітності матиме доступ

до останньої річної фінансової звітності і тому заохочується не повторювати усі примітки до неї у проміжній звітності.

Питання, пов'язані із розкриттям інформації у фінансовій звітності банків до 1.01.2007 р. регламентувалися МСБО 30 «Розкриття інформації у фінансових звітах банків та подібних фінансових установ». З 1.01. 2007 р. МСБО 30 було замінено МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації».

МСФЗ 7 застосовується до всіх суб'єктів господарювання, у тому числі до банків, більшість активів і зобов'язань яких є фінансовими інструментами.

Фінансовий інструмент – це будь-який контракт, який приводить до фінансового активу одного суб'єкта господарювання і фінансового зобов'язання або інструмента капіталу іншого суб'єкта господарювання.

МСФЗ 7 вимагає від суб'єктів господарювання розкриття інформації в їхніх фінансових звітах, яка дає змогу користувачам оцінити:

- 1) значимість фінансових інструментів для фінансового стану і результатів діяльності суб'єкта господарювання;
- 2) характер та рівень ризиків, що виникають унаслідок фінансових інструментів, яким суб'єкт господарювання доступний протягом періоду та на звітну дату, та як суб'єкт господарювання управляє цими ризиками.

Розглянемо основні вимоги МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації».

Розкриття інформації про значимість фінансових інструментів для фінансового стану і результатів діяльності суб'єкта господарювання передбачає наступне.

У звіті про фінансовий стан або в примітках має бути наведена балансова вартість наступних категорій фінансових активів і фінансових зобов'язань:

– фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки як прибутку або збитку, наводячи окремо: ті, що призначені такими при первісному визнанні та ті, що обов'язково оцінюються за справедливою вартістю відповідно до МСФЗ 9;

– фінансових зобов'язань, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки як прибутку або збитку, наводячи окремо: ті, що призначені такими при первісному визнанні та ті, що відповідають визначенню утримуваних для торгівлі, наведеному в МСФЗ 9;

– фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю;

– фінансових зобов'язань, оцінених за амортизованою собівартістю;

– фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у сукупному доході.

МСФЗ 7 містить детальні вимоги щодо розкриття інформації про:

- фінансові активи і фінансові зобов'язання за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку, включаючи розкриття про кредитний і ринковий ризики та зміни у справедливій вартості;

- фінансові активи, оцінені за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в іншому сукупному доході;
- перекласифікацію фінансових активів;
- згортання фінансових активів та фінансових зобов'язань;
- припинення визнання фінансових активів;
- заставу;
- рахунок резерву збитків від кредитів;
- складні фінансові інструменти з кількома вбудованими похідними інструментами;
- невиконання зобов'язань та порушення.

У звіті про сукупний дохід або у примітках, суб'єкт господарювання має розкривати інформацію про такі статті доходу, витрат, прибутків або збитків:

а) чисті прибутки або збитки:

- від фінансових активів або фінансових зобов'язань, що оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки як прибутку або збитку, наводячи їх окремо для фінансових активів або фінансових зобов'язань, призначених такими при первісному визнанні, а також для фінансових активів або фінансових зобов'язань, що обов'язково оцінюються за справедливою вартістю відповідно до МСФЗ 9. Для фінансових зобов'язань, призначених як такі, що оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку, суб'єкт господарювання наводить окремо суму прибутку або збитку, визнаного в іншому сукупному доході, а також суму, визнану у прибутку або збитку;
- від фінансових зобов'язань, оцінених за амортизованою собівартістю;
- від фінансових активів, оцінених за амортизованою собівартістю;
- від фінансових активів, оцінених за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки в іншому сукупному доході;

б) загальний відсотковий дохід та загальні відсоткові витрати (обчислені із застосуванням методу ефективного відсотка) для фінансових активів, що оцінюються за амортизованою собівартістю, або фінансових зобов'язань, що не оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки як прибутку або збитку;

в) дохід та витрати від комісійних (інших, ніж суми, що включалися при визначенні ефективного ставки відсотка), які отримуються від:

- фінансових активів, які оцінюються за амортизованою собівартістю, або фінансових зобов'язань, які не оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки як прибутку або збитку;
- трастової та інших видів фідучіарної діяльності, що ведуть до утримання або інвестування активів за дорученням фізичних осіб, трастів, програм пенсійного забезпечення та інших установ;

г) відсоткового доходу від фінансових активів, корисність яких зменшилась, нарахованого відповідно до МСБО 39;

д) суму будь-якого збитку від зменшення корисності для кожного класу фінансового активу.

До іншої інформації, яка має бути розкрита відноситься:

- облікова політика стосовно фінансових інструментів;
- інформація про облік хеджування;
- інформація про справедливу вартість кожного класу фінансових активів і фінансових зобов'язань.

Розкриття інформації про характер та рівень ризиків, що виникають унаслідок фінансових інструментів здійснюється у розрізі кредитного ризику, ризику ліквідності та ринкового ризику, але не обмежуються ними. У МСФЗ 7 місяться наступні визначення цих ризиків.

Кредитний ризик – ризик того, що одна сторона контракту про фінансовий інструмент не зможе виконати зобов'язання і буде причиною виникнення фінансового збитку іншої сторони.

Ризик ліквідності – ризик того, що суб'єкт господарювання матиме труднощі при виконанні зобов'язань, пов'язаних із фінансовими зобов'язаннями.

Ринковий ризик – ризик того, що справедлива вартість або майбутні грошові потоки від фінансового інструмента коливатиметься внаслідок змін ринкових цін. Ринковий ризик охоплює три типи ризику: валютний ризик, відсотковий ризик та інший ціновий ризик.

Валютний ризик – ризик того, що справедлива вартість або майбутні грошові потоки від фінансового інструмента коливатимуться внаслідок змін валютних курсів.

Відсотковий ризик – ризик того, що майбутні грошові потоки від фінансового інструмента коливатимуться внаслідок змін ринкових відсоткових ставок.

Інший ціновий ризик – ризик того, що справедлива вартість або майбутні грошові потоки від фінансового інструмента коливатимуться внаслідок змін ринкових цін (окрім тих, що виникають унаслідок відсоткового ризику чи валютного ризику) незалежно від того, чи спричинені вони чинниками, характерними для окремого фінансового інструмента або його емітента, чи чинниками, що впливають на всі подібні фінансові інструменти, з якими здійснюються операції на ринку.

Для кожного типу ризику, що виникає внаслідок фінансових інструментів, суб'єкт господарювання має розкривати таку **якісну інформацію**:

- а) вплив ризику і як він виникає;
- б) свої цілі, політику та процеси щодо управління ризиком та методи, використані для оцінки ризику;
- в) будь-які зміни в а) або б) попереднього періоду.

Для кожного типу ризику, що виникає внаслідок фінансових інструментів, суб'єктові господарювання слід розкривати таку **кількісну інформацію**:

а) підсумкові кількісні дані про вплив цього ризику на кінець звітного періоду;

б) розкриття інформації про кредитний ризик, ризик ліквідності, ринковий ризик (згідно з параграфами 36-42 МСФЗ 7) в обсязі, що не був наданий відповідно до а);

в) концентрації ризику, якщо вони не очевидні з інформації, розкритої відповідно до а) та б).

Розкриття інформації про кредитний ризик включає:

- суму, яка відображає максимальний рівень кредитного ризику на кінець звітного періоду (без урахування будь-якого забезпечення); опис забезпечення кредитів; інформацію про кредитну якість фінансових активів, які не є ані простроченими ані знеціненими; інформацію про кредитну якість фінансових активів, умови яких були змінені;

- аналіз активів, які є простроченими або знеціненими;

- дані про заставу та інші отримані посилення кредиту

Розкриття інформації про ризик ліквідності охоплює:

- аналіз фінансових зобов'язань за строками погашення;

- опис того, як здійснюється управління ризиком.

Розкриття інформації про ринковий ризик включає:

- аналіз чутливості для кожного типу ринкового ризику, на який наражається суб'єкт господарювання;

- додаткову інформацію, якщо аналіз чутливості є нерепрезентативними щодо ризику, на який наражається суб'єкт господарювання (наприклад, оскільки вплив ризику на кінець року не відображає вплив ризику протягом року).

Якщо суб'єкт господарювання складає аналіз чутливості (наприклад, із застосуванням методу Value-at-Risk (VaR)), який відображає взаємозалежність між змінними ризику (наприклад, відсоткові ставки та валютні курси), та використовує його для управління фінансовими ризиками, то він може використовувати цей аналіз чутливості замість окремого аналізу чутливості для кожного типу ринкового ризику.

МСФЗ 7 містить також додаток «Керівництво із застосування», який детально пояснює застосування вимог стандарту.

2.3. Види фінансової звітності банків України, вимоги щодо її подання та оприлюднення

Питання, що стосуються фінансової звітності банків України регулюються такими законодавчими та нормативно-правовими актами:

- Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV;
- Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. №2121-III;

- Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затвердженою постановою Правління НБУ від 24.10.2011 р. № 373;
- Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України, затвердженим постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566.

Згідно з вимогами чинного законодавства України, вітчизняні банки мають складати фінансову звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності. Останні містять вимоги щодо складу фінансової звітності та інформації, яка має в ній розкриватися, але не встановлюють конкретних форм фінансової звітності для банків.

Банки України складають фінансову звітність за зразками форм, що розроблені Національним банком України і наведені в *Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України*. Водночас, банки мають право вносити зміни до форм фінансової звітності та приміток до них з метою забезпечення доречною, достовірною, зрозумілою інформацією відповідно до вимог МСФЗ, наприклад шляхом: уведення додаткових рядків, заголовків та проміжних підсумків за операціями, розмір яких згідно з принципом суттєвості такий, що окреме надання інформації у фінансовій звітності підвищить її прозорість та якість; розкриття суттєвої інформації як окремої статті фінансової звітності; створення додаткових приміток; об'єднання окремих статей у разі несуттєвості обсягу певних операцій із сумами, подібними за економічною сутністю чи функціями; виключення статей фінансової звітності з нульовими показниками за поточний та попередній періоди.

Розглянемо більш детально види фінансової звітності, яку складають вітчизняні банки (рис.2.1.).

За періодом складання фінансову звітність поділяють на річну і проміжну.

Річна фінансова звітність - це фінансова звітність, що складається за повний фінансовий рік. Згідно із законодавством України, фінансовим роком банку вважається календарний рік, який починається 1 січня. Перший звітний період, за який складається річна фінансова звітність новоствореного банку може бути меншим, ніж 12 місяців, але не більшим, ніж 15 місяців.

Річна фінансова звітність включає:

- звіт про фінансовий стан;
- звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід;
- звіт про зміни у власному капіталі;
- звіт про рух грошових коштів;
- примітки.

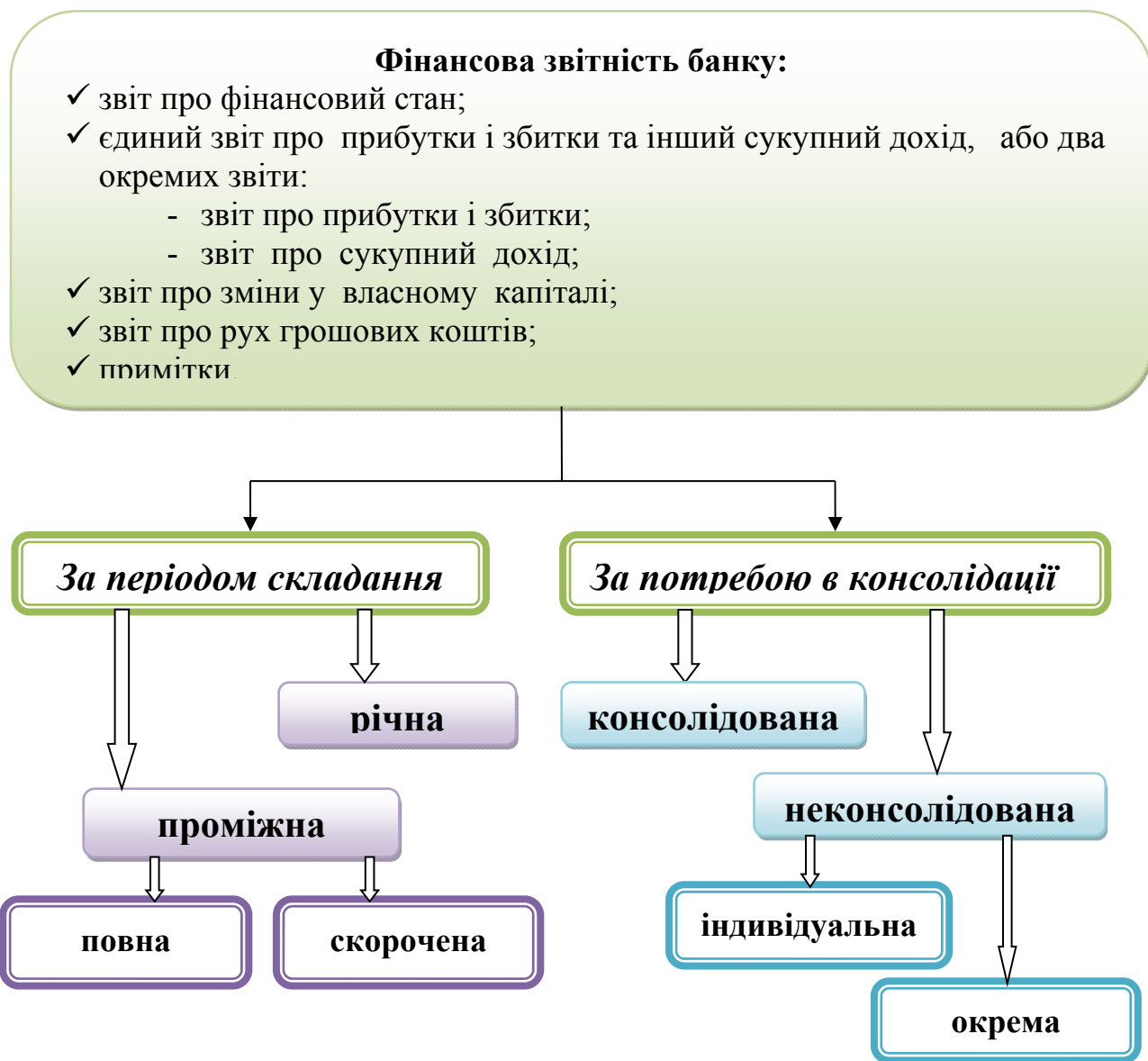

Рис. 2.1. Види фінансової звітності, яку складають банки України

Проміжна фінансова звітність – це фінансова звітність, що складається за проміжний період, тобто період, який коротший за повний фінансовий рік. Банки України складають проміжну фінансову звітність за I – III квартали звітного року. Проміжна фінансова звітність може бути повною або скороченою.¹

Проміжна повна фінансова звітність складається з повного комплексу фінансової звітності, який визначений МСБО 1 «Подання фінансової звітності».

Проміжна скорочена фінансова звітність складається з комплексу скороченої фінансової звітності, який визначений МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність».

Проміжна скорочена фінансова звітність банку включає:

¹ Примітка. В укр. перекладі МСФЗ 34 вживається термін «стисла фінансова звітність», а в нормативно-правових актах НБУ – «скорочена фінансова звітність». Обидва терміни можна вважати тотожними, оскільки вони є перекладом англ. терміну «condensed financial statements», що використовується в МСФЗ на мові оригіналу.

- проміжний скорочений звіт про фінансовий стан;
- проміжний скорочений звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід;
- проміжний скорочений звіт про зміни у власному капіталі;
- проміжний скорочений звіт про рух грошових коштів;
- пояснювальні примітки до проміжної скороченої фінансової звітності.

Комплект скороченої проміжної фінансової звітності має містити інформацію у розрізі всіх заголовків та проміжних підсумків, що були включені в останню річну фінансову звітність банку. Якщо за останній звітний рік банк складав річну консолідовану фінансову звітність, то він зобов'язаний складати консолідовану проміжну фінансову звітність.

За потребою в консолідації розрізняють консолідовану і неконсолідовану фінансову звітність банку.

Консолідована фінансова звітність – фінансова звітність групи, у якій активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати та грошові потоки материнського банку та його дочірніх підприємств подаються як активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати та грошові потоки єдиного економічного суб'єкта господарювання.

Неконсолідовану фінансову звітність банку можна поділити на окрему та індивідуальну.

Окрема фінансова звітність – це фінансова звітність, що подається материнським банком або інвестором, який має спільний контроль над об'єктом інвестування або чинить суттєвий вплив на нього, у якій інвестиції обліковуються за собівартістю або відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Окрема фінансова звітність подається материнським банком *додатково* до консолідованої фінансової звітності або *додатково* до фінансової звітності, у якій інвестиції в асоційовані підприємства або спільні підприємства обліковуються з використанням методу участі в капіталі.

Індивідуальна фінансова звітність - це фінансова звітність банку, який не має дочірнього підприємства, асоційованого підприємства або частки учасника спільного підприємства у спільному підприємстві.

Згідно з *Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України*, банк, який контролює та/або має суттєвий вплив на діяльність інших компаній, складає два комплекти фінансової звітності - *окрему* та *консолідовану*. Банк, який не має дочірніх компаній, складає *індивідуальну* фінансову звітність.

Фінансову неконсолідовану звітність підписують голова правління банку та головний бухгалтер банку (уповноважені ними особи), а консолідовану - голова правління та головний бухгалтер материнського банку (уповноважені особи), які згідно із законодавством України несуть відповідальність за достовірність даних фінансової звітності, строки її подання та оприлюднення.

Вітчизняні банки складають та подають фінансову звітність до НБУ банку в грошовій одиниці України (у тисячах гривень). Сума менша ніж 500 гривень округлюється до нуля, сума, що дорівнює 500 гривень та більше, округлюється до 1000 гривень. Банк, що має філії та представництва на

території інших держав, перераховує їхні показники фінансової звітності в національну валюту України аналогічно до здійснення перерахунку статей в іноземній валюті.

Показники фінансової звітності, які для визначення підсумків беруться зі знаком «мінус» зазначаються в дужках. Вихідні залишки фінансової звітності за попередній період є вхідними залишками фінансової звітності за звітний період. До кожної статті фінансових звітів робляться перехресні посилання на будь-яку пов'язану з ними інформацію в примітках.

Усі дані у формах фінансової звітності та примітках до них подаються у порівнянні з даними попереднього звітного періоду. Якщо протягом звітного періоду відбулися зміни в обліковій політиці, виправлення помилок або зміни в складі статей фінансової звітності, банк здійснює перерахунок порівняльних сум за два попередніх періоди у Звіті про фінансовий стан та відповідних примітках до нього та за один попередній період - в інших звітах та відповідних примітках до них.

У разі перекласифікації статей та перерахування порівняльних сум банк повинен розкрити наступну інформацію: характер перекласифікації; суму кожної статті або класу статей, що їх перекласифікують; причину перекласифікації. Якщо банк не перераховує такі порівняльні суми, то він повинен пояснити причину та навести характер коригувань, які були б зроблені, якби суми були перераховані.

Якщо фінансова звітність складається *в умовах гіперінфляції*, то банк повинен здійснити коригування показників річної консолідованої та неконсолідованої фінансової звітності і відповідної порівняльної інформації за попередні звітні періоди на вплив інфляції. Таке коригування здійснюється із застосуванням коефіцієнта коригування за умови, що значення кумулятивного приросту інфляції за три останні роки, включаючи звітний, наближається до 100% або перевищує цей рівень.

Банк коригує показники фінансової звітності з урахуванням зміни купівельної спроможності гривні з дати їх визнання до звітної дати шляхом застосування коефіцієнта коригування без виконання записів за рахунками бухгалтерського обліку. Спочатку банк складає річну фінансову звітність відповідно до вимог МСФЗ на підставі даних бухгалтерського обліку, а після цього, шляхом коригування її показників складає скориговану фінансову звітність з урахуванням впливу інфляції.

Процедура складання банком скоригованої фінансової звітності з урахуванням впливу інфляції включає такі етапи:

- здійснюється вибір індексу інфляції, що встановлюється Державною службою статистики України;
- статті Звіту про фінансовий стан розподіляються на монетарні та немонетарні;
- визначаються дати, починаючи з яких здійснюється перерахунок немонетарних статей;
- здійснюється перерахунок немонетарних статей Звіту про фінансовий стан;

- здійснюється перерахунок Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід;
- розраховується прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті;
- здійснюється перерахунок Звіту про зміни у власному капіталі;
- здійснюється підготовка Звіту про рух грошових коштів з урахуванням інфляції;
- перераховуються показники за попередній фінансовий рік.

У разі складання скоригованої фінансової звітності з урахуванням впливу інфляції, банк зазначає про це у назві кожного фінансового звіту. У примітках до такої скоригованої фінансової звітності розкривається інформація про: факт здійснення коригування фінансової звітності з урахуванням впливу інфляції; індекс інфляції на дату коригування та індекси інфляції протягом поточного і попередніх звітних періодів, які було використано під час коригування фінансової звітності.

Подання та оприлюднення фінансової звітності банку

Банк подає весь комплект проміжної скороченої фінансової звітності на паперових носіях Департаменту банківського нагляду НБУ в установлені ним строки, але не пізніше 30-го числа місяця, наступного за звітним періодом.

Проміжна фінансова звітність банку повинна бути оприлюднена упродовж місяця, наступного за звітним періодом, шляхом розміщення на веб-сайті банку, а також у його приміщеннях, до яких мають доступ клієнти. При цьому банк має право оприлюднювати як скорочену, так і повну проміжну фінансову звітність.

Річна фінансова звітність банку подається до НБУ разом із аудиторським звітом та випискою з протоколу загальних зборів учасників банку, на яких було розглянуто аудиторський звіт та затверджено заходи за результатами його розгляду, протягом 10 календарних днів після закриття зборів, але не пізніше **30 квітня** року, наступного за звітним.

Банки зобов'язані оприлюднювати річну фінансову звітність, перевірену аудиторською фірмою, разом із аудиторським висновком та інформацією про власників істотної участі в банку, **не пізніше 30 квітня**, наступного за звітним роком. Оприлюднення річної фінансової звітності може здійснюватися в такі способи як:

- публікація в періодичних виданнях;
- поширення як окремих друкованих видань;
- розміщення в мережі Інтернет.

Як правило, вітчизняні банки оприлюднюють проміжну та річну фінансову звітність на своїх веб-сайтах в розділі «Про банк».

2.4. Характеристика фінансових звітів банку

2.4.1. Звіт про фінансовий стан

Метою звіту про фінансовий стан банку є надання користувачам фінансової звітності інформації про активи, зобов'язання та власний капітал банку за станом на кінець звітного періоду.

В основу звіту про фінансовий стан закладено основне рівняння бухгалтерського обліку, що відображає взаємозв'язок між активами, зобов'язаннями та власним капіталом:

$$\text{Активи} = \text{Зобов'язання} + \text{Капітал}$$

Звіт про фінансовий стан банку складається з трьох розділів: «Активи», «Зобов'язання» та «Власний капітал» (табл. 2.1). Розділ «Активи» звіту про фінансовий стан банку містить такі статті: грошові кошти та їх еквіваленти; кошти обов'язкових резервів банку в НБУ; фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток; кошти в інших банках; кредити та заборгованість клієнтів; цінні папери в портфелі банку на продаж; цінні папери в портфелі банку до погашення; інвестиції в асоційовані та дочірні компанії; інвестиційна нерухомість; дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток; відстрочений податковий актив; гудвіл; основні засоби та нематеріальні активи; інші фінансові активи; інші активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття.

До розділу «Зобов'язання» входять такі статті як: кошти банків; кошти клієнтів; фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток; боргові цінні папери, емітовані банком; інші залучені кошти; зобов'язання щодо поточного податку на прибуток; відстрочені податкові зобов'язання; резерви за зобов'язаннями; інші фінансові зобов'язання; інші зобов'язання; субординований борг; зобов'язання групи вибуття.

У розділі «Власний капітал» передбачено такі статті: статутний капітал; емісійні різниці; незареєстрований статутний капітал; інший додатковий капітал; резервні та інші фонди банку; резерви переоцінки; нерозподілений прибуток (непокритий збиток); неконтрольована частка.

У звіті про фінансовий стан банку активні та пасивні рахунки згруповані у статті за економічним змістом та в порядку зменшення ліквідності. Статті активів та зобов'язань у звіті про фінансовий стан та в примітках до нього відображаються за їх балансовою вартістю. Залишки за контрактивними рахунками в активах і контрпасивними рахунками в пасивах включаються до розрахунку з протилежним знаком і зменшують відповідні статті за групами та розділами. Інформація за технічними рахунками та внутрішньосистемними розрахунками у звіт про фінансовий стан не включається.

Форма звіту про фінансовий стан банку

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період
1	2	3	4
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти			
Кошти обов'язкових резервів банку в НБУ			
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток			
Кошти в інших банках			
Кредити та заборгованість клієнтів			
Цінні папери в портфелі банку на продаж			
Цінні папери в портфелі банку до погашення			
Інвестиції в асоційовані/асоційовані та дочірні ² компанії			
Інвестиційна нерухомість			
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток			
Відстрочений податковий актив			
Гудвіл			
Основні засоби та нематеріальні активи			
Інші фінансові активи			
Інші активи			
Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття			
Усього активів			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків			
Кошти клієнтів			
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток			
Боргові цінні папери, емітовані банком			

² Примітка. Інформація про дочірні компанії надається в неконсолідованій (індивідуальній, окремій) фінансовій звітності.

Продовження табл. 2.1.

1	2	3	4
Інші залучені кошти			
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток			
Відстрочені податкові зобов'язання			
Резерви за зобов'язаннями			
Інші фінансові зобов'язання			
Інші зобов'язання			
Субординований борг			
Зобов'язання групи вибуття			
Усього зобов'язань			
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал			
Емісійні різниці			
Незарєєстрований статутний капітал			
Інший додатковий капітал			
Резервні та інші фонди банку			
Резерви переоцінки			
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)			
Неконтрольована частка ³			
Усього власного капіталу			
Усього зобов'язань та власного капіталу			

У проміжному звіті про фінансовий стан банку дані подаються станом на кінець поточного проміжного періоду та наводяться порівняльні дані на кінець попереднього фінансового року.

Зауважимо, що попри інформаційну цінність звіту про фінансовий стан, його корисність обмежена тим, що не всі активи і зобов'язання банку відображаються в ньому. Наприклад, зобов'язання з кредитування, надані і отримані гарантії, зобов'язання і вимоги за строковими валютними угодами, списана заборгованість за кредитними операціями обліковуються на позабалансових рахунках, а тому у звіт про фінансовий стан не включаються. Водночас інформація про позабалансові активи і зобов'язання розкривається у примітках до фінансової звітності.

Подання і розкриття інформації у звіті про фінансовий стан банку ґрунтується на вимогах МСБО 1 «Подання фінансової звітності» МСФЗ 7, «Фінансові інструменти: розкриття інформації» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

³ Примітка. Інформація про неконтрольовану частку надається у консолідованій фінансовій звітності.

2.4.2. Звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід

Метою звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід є надання користувачам фінансової звітності інформації про доходи, витрати, прибутки (збитки), інший сукупний дохід від діяльності банку за період з початку звітного року до звітної дати.

Банки можуть подавати всі статті доходів та витрат в єдиному звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід або у двох окремих звітах:

- звіті про прибутки і збитки;
- звіті про сукупний дохід.

Якщо банк подає два звіти, то Звіт про прибутки і збитки має передувати Звіту про сукупний дохід.

В основі звіту про прибутки і збитки лежить рівняння:

$$\text{Доходи} - \text{Витрати} = \text{Чистий прибуток (збиток)}$$

Звіт про сукупний дохід базується на рівнянні:

$$\text{Чистий прибуток (збиток)} + \text{Інший сукупний дохід} = \text{Загальний сукупний дохід}$$

Дохід – це збільшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді надходження чи збільшення корисності активів або у вигляді зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу, за винятком збільшення, пов'язаного з внесками учасників. Визначення доходу включає також реалізований прибуток від певних операцій та нереалізований прибуток, що виникає внаслідок переоцінки, наприклад, іноземної валюти чи цінних паперів.

Витрати – це зменшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або у вигляді виникнення зобов'язань, результатом чого є зменшення власного капіталу, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами учасникам. Визначення витрат включає також реалізовані збитки від певних операцій та нереалізовані збитки від переоцінки.

Прибуток або збиток – це загальний дохід за вирахуванням витрат за винятком компонентів іншого сукупного доходу.

Інший сукупний дохід містить статті доходів або витрат (включаючи коригування перекласифікації), які не визнані у прибутку або збитку, як вимагають або дозволяють МСФЗ.

Загальний сукупний дохід – це зміна у власному капіталі протягом періоду внаслідок операцій та інших подій, окрім тих змін, що виникли внаслідок операцій з власниками, які діють згідно з їхніми повноваженнями власників.

Розглянемо спочатку види доходів та витрат, що подаються у **розділі прибутків і збитків** звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (табл. 2.2). Ця ж інформація подається у **звіті про прибутки і збитки**.

Інформація про доходи банку розкривається у розрізі таких статей: процентні доходи; комісійні доходи; доходи, які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою, ніж ринкова; доходи, які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, нижчою, ніж ринкова; інші операційні доходи.

Розкриття інформації про витрати банку здійснюється за такими їх видами: процентні витрати; комісійні витрати; резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках; витрати, які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, нижчою, ніж ринкова; витрати, які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою, ніж ринкова; резерви під знецінення дебіторської заборгованості та інших фінансових активів; резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж та у портфелі до погашення; резерви за зобов'язаннями; адміністративні та інші операційні витрати; витрати на податок на прибуток.

Розділ прибутків та збитків також містить інформацію про результати від переоцінки іноземної валюти і банківських металів та об'єктів інвестиційної нерухомості, а також результати від операцій банку з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток; з іноземною валютою та банківськими металами; з хеджування справедливої вартості; продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж.

Таблиця 2.2.

Форма звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід банку

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період
1	2	3	4
Процентні доходи			
Процентні витрати			
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)			
Чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках			
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати) після створення резерву під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках			
Комісійні доходи			
Комісійні витрати			

1	2	3	4
Результат від операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток			
Результат від операцій з хеджування справедливої вартості			
Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Результат від операцій з іноземною валютою			
Результат від переоцінки іноземної валюти			
Результат від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості			
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова			
Витрати/(доходи), які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова			
Чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення дебіторської заборгованості та інших фінансових активів			
Чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення			
Чисте (збільшення) зменшення резервів за зобов'язаннями			
Інші операційні доходи			
Адміністративні та інші операційні витрати			
Частка в прибутку/(збитку) асоційованих компаній			
Прибуток/(збиток) до оподаткування			
Витрати на податок на прибуток			
Прибуток/(збиток) від діяльності, що триває			
Прибуток/(збиток) від припиненої діяльності після оподаткування			

1	2	3	4
Прибуток/(збиток) за період			
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД:			
СТАТТІ, ЩО НЕ БУДУТЬ РЕКЛАСИФІКОВАНІ В ПРИБУТОК ЧИ ЗБИТОК			
Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів			
Частка іншого сукупного прибутку асоційованої компанії			
Податок на прибуток, пов'язаний із статтями іншого сукупного доходу, що не буде рекласифікований у прибуток чи збиток			
Інший сукупний дохід, що не буде рекласифікований у прибуток чи збиток після оподаткування			
СТАТТІ, ЩО БУДУТЬ РЕКЛАСИФІКОВАНІ В ПРИБУТОК ЧИ ЗБИТОК			
Переоцінка цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Результат переоцінки за операціями з хеджування грошових потоків			
Накопичені курсові різниці від перерахунку у валюту подання звітності			
Частка іншого сукупного прибутку асоційованої компанії			
Податок на прибуток, пов'язаний із статтями, іншого сукупного доходу, що буде рекласифікований у прибуток чи збиток			
Інший сукупний дохід, що буде рекласифікований у прибуток чи збиток після оподаткування			
Інший сукупний дохід після оподаткування			
Усього сукупного доходу за період			
Прибуток (збиток), що належить:			
власникам банку			
неконтрольованій частці			
Усього сукупного доходу, що належить:			
власникам банку			
неконтрольованій частці			
Прибуток/(збиток) на акцію від діяльності, що триває:			
чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію			

1	2	3	4
скоригований чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію			
Прибуток/(збиток) на акцію від припиненої діяльності:			
чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію			
скоригований чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію			
Прибуток/(збиток) на акцію, що належить власникам банку:			
чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію за період			
скоригований чистий прибуток/(збиток) на одну просту акцію за період			

Розділ інший сукупний дохід (звіт про сукупний дохід (табл. 2.3)) містить статті доходів і витрат, що не визнаються у складі прибутку або збитку, з їх розподілом на дві групи:

1. **Статті, що не будуть рекласифіковані в прибуток чи збиток.** До цієї групи входять: результати переоцінки основних засобів та нематеріальних активів; частка іншого сукупного доходу асоційованої компанії; податок на прибуток, пов'язаний із статтями іншого сукупного доходу, що не буде рекласифікований у прибуток чи збиток.

2. **Статті, що можуть бути рекласифіковані в прибуток чи збиток.** В цю групу включаються: результати переоцінки фінансових активів у портфелі банку на продаж; результати переоцінки хеджування грошових потоків; накопичені курсові різниці від перерахунку фінансової звітності господарської одиниці за межами України; частка іншого сукупного доходу асоційованої компанії; податок на прибуток, пов'язаний із статтями, іншого сукупного доходу, що буде рекласифікований у прибуток чи збиток.

У звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід банку або у звіті про прибутки і збитки, банк, прості акції або потенційні прості акції якого відкрито продаються та купуються на відкритому ринку, має розкривати інформацію про показники чистого прибутку (збитку) та скоригованого чистого прибутку (збитку) на одну просту акцію. Ці показники розраховуються окремо за діяльністю, що триває та припиненою діяльністю, а також окремо за прибутком (збитком), що належить власникам банку.

Скоригований чистий прибуток (збиток) - чистий прибуток (збиток) після вирахування дивідендів на привілейовані акції, скоригований на вплив розбавляючих простих акцій. Розбавляюча потенційна проста акція - це фінансовий інструмент або інша угода, конвертація яких у прості акції призведе до зменшення чистого прибутку (збільшення чистого збитку) на одну просту акцію від звичайної діяльності в майбутньому.

Форма звіту про інший сукупний дохід банку

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період
Прибуток/(збиток) за період			
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД			
СТАТТІ, ЩО НЕ БУДУТЬ РЕКЛАСИФІКОВАНІ В ПРИБУТОК ЧИ ЗБИТОК			
Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів			
Частка іншого сукупного прибутку асоційованої компанії			
Податок на прибуток, пов'язаний із статтями іншого сукупного доходу, що не буде рекласифікований у прибуток чи збиток			
Інший сукупний дохід, що не буде рекласифікований у прибуток чи збиток після оподаткування			
СТАТТІ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ РЕКЛАСИФІКОВАНІ В ПРИБУТОК ЧИ ЗБИТОК			
Переоцінка цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Результат переоцінки за операціями з хеджування грошових потоків			
Накопичені курсові різниці від перерахунку у валюту подання звітності			
Частка іншого сукупного прибутку асоційованої компанії			
Податок на прибуток, пов'язаний із статтями, іншого сукупного доходу, що буде рекласифікований у прибуток чи збиток			
Інший сукупний дохід, що буде рекласифікований у прибуток чи збиток після оподаткування			
Інший сукупний дохід після оподаткування			
Усього сукупного доходу за період			
Усього сукупного доходу, що належить:			
власникам банку			
неконтрольованій частці			

Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію визначається діленням скоригованого чистого прибутку (збитку) на скориговану середньорічну кількість простих акцій в обігу. Величина скоригованого чистого прибутку (збитку) є показником максимально можливого ступеня зменшення прибутку (збільшення збитку) на одну просту

акцію банку в разі конвертації розбавляючих потенційних простих акцій без відповідного збільшення активів банку.

Якщо чистий та скоригований прибуток (збиток) на акцію однаковий, то вони подаються однією статтею. Показники прибутку (збитку) на одну акцію подаються в гривнях; збиток зазначається в дужках.

Зауважимо, що інформація про доходи і витрати за внутрішньосистемними розрахунками банку в звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід не включається. Показники витрат, збитку, негативного результату від торгових і інших операцій та переоцінки іноземної валюти подаються у дужках.

У проміжному звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід (а також в окремих звітах) дані подаються за поточний проміжний період (за три місяці) і наростаючим підсумком з початку року до дати звітності, а також наводяться дані за відповідні порівнювальні проміжні періоди (за три місяці і наростаючим підсумком з початку року до дати звітності) попереднього фінансового року.

Подання і розкриття інформації у звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід банку ґрунтується на вимогах МСБО 1 «Подання фінансової звітності», МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», МСБО 33 «Прибуток на акцію» та МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації».

2.4.4. Звіт про зміни у власному капіталі

Метою звіту про зміни у власному капіталі банку є надання користувачам фінансової звітності інформації про структуру власного капіталу та причини зміни його величини за звітний період. В основі цього звіту лежить рівняння:

$$\begin{array}{ccc} \text{Залишок} & \pm & \text{Зміни} & = & \text{Залишок} \\ \text{власного капіталу} & & \text{у власному} & & \text{власного капіталу} \\ \text{на початок періоду} & & \text{капіталі} & & \text{на кінець періоду} \end{array}$$

Зміни у власному капіталі банку за період між початком та кінцем звітного періоду відображають збільшення або зменшення його чистих активів протягом періоду. Основними причинами зміни власного капіталу є отриманий прибуток (збиток) за звітний період, інвестиції та вилучення власників. Загальна зміна у власному капіталі відображає загальну суму прибутку або збитку від діяльності банку протягом певного періоду (за винятком змін у результаті операцій з акціонерами, таких як внески капіталу та дивіденди).

Формою звіту про зміни у власному капіталі банку (табл. 2.4) передбачено розкриття інформації про:

- суму власного капіталу банку на початок і кінець попереднього та звітного періоду у розрізі всіх його складових із зазначенням окремо загальних сум, що належать власникам материнської компанії і неконтрольованій частці;
- суми коригувань власного капіталу внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок та впливу переходу на нові та/або переглянуті стандарти і тлумачення;
- загальний сукупний дохід;
- прибуток (збиток) та інший сукупний дохід;
- амортизацію резерву переоцінки основних засобів або реалізований результат;
- розподіл прибутку до резервних та інших фондів;
- незареєстрований статутний капітал;
- емісію акцій;
- власні акції, що викуплені в акціонерів;
- об'єднання компаній;
- дивіденди, за якими прийнято рішення щодо виплати.

Таблиця 2.4

Форма звіту про зміни у власному капіталі банку

Найменування статті	При- мітки	Належить власникам банку							Неконтрольована частка	Усього власного капіталу
		статутний капітал	емісійні різниці та інший додатковий капітал	незарєстрований статутний капітал	резервні та інші фонди	резерви переоцінки	Нерозподілений прибуток	усього		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Залишок на кінець періоду, що передує попередньому періоду (до перерахунку)										
Вплив змін облікової політики, виправлення помилок та вплив переходу на нові та/або переглянуті стандарти і тлумачення										
Скоригований залишок на початок попереднього періоду										
Усього сукупного доходу										

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
прибуток/(збиток) за рік										
інший сукупний дохід										
Амортизація резерву переоцінки основних засобів або реалізований результат										
Розподіл прибутку до резервних та інших фондів										
Незареєстрований статутний капітал										
Операції з акціонерами										
Емісія акцій:										
номінальна вартість										
емісійний дохід										
Власні акції, що викуплені в акціонерів:										
купівля										
продаж										
анулювання										
Об'єднання компаній										
Дивіденди										
Залишок на кінець попереднього періоду										
Усього сукупного доходу										
прибуток/(збиток) за рік										
інший сукупний дохід										
Амортизація резерву переоцінки основних засобів або реалізований результат										
Розподіл прибутку до резервних та інших фондів										
Незареєстрований статутний капітал										
Операції з акціонерами										
Емісія акцій:										

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
номінальна вартість										
емісійний дохід										
Власні акції, що викуплені в акціонерів:										
купівля										
продаж										
анулювання										
Об'єднання компаній										
Дивіденди										
Залишок на кінець звітного періоду										

У проміжному звіті про зміни у власному капіталі дані подаються наростаючим підсумком з початку року до дати звітності та наводяться порівняльні дані наростаючим підсумком від початку року до дати звітності попереднього фінансового року.

Подання і розкриття інформації у звіті про зміни у власному капіталі банку ґрунтується на вимогах МСБО 1 «Подання фінансової звітності», МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання», МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність».

2.4.4. Звіт про рух грошових коштів

Метою звіту про рух грошових коштів банку є надання користувачам фінансової звітності інформації, необхідної для оцінки спроможності банку генерувати й ефективно використовувати грошові кошти та їх еквіваленти.

Грошові кошти банку – це готівкові кошти в касі і міжбанківські депозити на вимогу.

Еквіваленти грошових коштів – короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості.

Звіт про рух грошових коштів банку відображає фактичне надходження та використання готівкових та безготівкових коштів у звітному періоді згідно з поділом діяльності на операційну, інвестиційну та фінансову. Класифікація за видами діяльності дає змогу банку оцінити вплив кожного виду діяльності на його фінансовий стан і на потоки грошових коштів та їх еквівалентів.

Звіт про рух грошових коштів банку базується на рівнянні:

$$\begin{array}{c}
 \text{Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець періоду} \\
 \text{Грошові кошти та їх еквіваленти на початок періоду} \\
 \text{Чисті грошові кошти від операційної діяльності} \\
 \text{Чисті грошові кошти від інвестиційної діяльності} \\
 \text{Чисті грошові кошти від фінансової діяльності} \\
 \text{Вплив змін обмінного курсу на грошові кошти та їх еквіваленти}
 \end{array}
 \begin{array}{c}
 - \\
 = \\
 + \\
 + \\
 + \\
 +
 \end{array}
 =$$

Операційна діяльність – це основна діяльність банку, що дає дохід, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою. Сума грошових потоків від операційної діяльності є ключовим показником того, якою мірою операції банку генерують грошові кошти, достатні для повернення залучених банком коштів, виплати дивідендів та здійснення нових інвестицій без залучення зовнішніх джерел фінансування.

Прикладами руху грошових коштів від операційної діяльності банку є: отримання (сплата) процентних, комісійних та інших операційних доходів (витрат); отримання торговельного прибутку (збитку); сплата адміністративних витрат; грошові потоки, що є результатом придбання або продажу цінних паперів, що обліковуються у торговому портфелі; надання та повернення кредитів.

Інвестиційна діяльність - це придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів. Прикладами руху грошових коштів від інвестиційної діяльності банку є:

- виплати грошових коштів для придбання цінних паперів у портфель на продаж та до погашення; основних засобів та нематеріальних активів; інвестиційної нерухомості; асоційованих та дочірніх компаній;
- отримання доходу від реалізації цінних паперів, що знаходились у портфелі на продаж; основних засобів; нематеріальних активів; інвестиційної нерухомості; асоційованих та дочірніх компаній.

Фінансова діяльність - це діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і запозиченого капіталу банку. Прикладами грошових потоків, що виникають від фінансової діяльності банку є:

- надходження грошових коштів від випуску звичайних і привілейованих акцій або інших інструментів власного капіталу;
- виплати грошових коштів акціонерам у зв'язку із викупом у них акцій, що були раніше випущені банком;

- виплати дивідендів за власними акціями та інші виплати акціонерам, окрім дивідендів;
- надходження грошових коштів від випуску банком незабезпечених боргових зобов'язань, векселів, облігацій, іпотек, а також зобов'язання з фінансового лізингу, отримані кредити;
- виплати грошових коштів для погашення позик;
- виплати грошових коштів для погашення заборгованості, пов'язаної з фінансовим лізингом.

У процесі складання звіту про рух грошових коштів, для визначення обсягу руху грошових коштів від **операційної діяльності**, використовується один із двох методів - прямий або непрямий. Для визначення обсягу руху грошових коштів від здійснення **інвестиційної та фінансової діяльності** використовується тільки **прямий метод**.

Прямий метод (табл. 2.5) передбачає послідовне подання всіх основних статей надходжень та виплат, різниця яких відображає збільшення або зменшення грошових коштів. Цей метод надає змогу банку отримати інформацію для оцінки майбутніх грошових потоків і має переваги над непрямим методом.

Таблиця 2.5

Форма звіту про рух грошових коштів банку за прямим методом

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період
1	2	3	4
ГРОШОВІ КОШТИ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
Процентні доходи, що отримані			
Процентні витрати, що сплачені			
Комісійні доходи, що отримані			
Комісійні витрати, що сплачені			
Результат операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток			
Результат операцій з фінансовими похідними інструментами			
Результат операцій з іноземною валютою			
Інші отримані операційні доходи			
Виплати на утримання персоналу, сплачені			
Адміністративні та інші операційні витрати, сплачені			
Податок на прибуток, сплачений			

1	2	3	4
Грошові кошти, отримані/(сплачені) від операційної діяльності до змін в операційних активах і зобов'язаннях			
Зміни в операційних активах та зобов'язаннях			
Чисте (збільшення)/зменшення обов'язкових резервів у Національному банку України			
Чисте (збільшення)/зменшення торгових цінних паперів			
Чисте (збільшення)/зменшення інших фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах			
Чисте (збільшення)/зменшення коштів в інших банках			
Чисте (збільшення)/зменшення кредитів та заборгованості клієнтів			
Чисте (збільшення)/зменшення інших фінансових активів			
Чисте (збільшення)/зменшення інших активів			
Чисте збільшення/(зменшення) коштів банків			
Чисте збільшення/(зменшення) коштів клієнтів			
Чисте збільшення/(зменшення) боргових цінних паперів, що емітовані банком			
Чисте збільшення/(зменшення) резервів за зобов'язаннями			
Чисте збільшення/(зменшення) інших фінансових зобов'язань			
Чисте збільшення/(зменшення) інших зобов'язань			
Чисті грошові кошти, що отримані/ (використані) від операційної діяльності			
ГРОШОВІ КОШТИ ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
Придбання цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Надходження від реалізації цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Придбання цінних паперів у портфелі банку до погашення			
Надходження від погашення цінних паперів у портфелі банку до погашення			

1	2	3	4
Придбання дочірніх компаній за вирахуванням отриманих грошових коштів			
Надходження від реалізації дочірньої компанії за вирахуванням сплачених грошових коштів			
Придбання асоційованих компаній			
Надходження від реалізації асоційованих компаній			
Придбання інвестиційної нерухомості			
Надходження від реалізації інвестиційної нерухомості			
Придбання основних засобів			
Надходження від реалізації основних засобів			
Придбання нематеріальних активів			
Надходження від вибуття нематеріальних активів			
Дивіденди, що отримані			
Чисті грошові кошти, що отримані/ (використані) від інвестиційної діяльності			
ГРОШОВІ КОШТИ ВІД ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
Емісія простих акцій			
Емісія привілейованих акцій			
Інші внески акціонерів, крім емісії акцій			
Викуп власних акцій			
Продаж власних акцій			
Отримання субординованого боргу			
Погашення субординованого боргу			
Отримання інших залучених коштів			
Повернення інших залучених коштів			
Додаткові внески в дочірню компанію			
Надходження від продажу частки участі без втрати контролю			
Дивіденди, що виплачені			
Інші виплати акціонерам, крім дивідендів			
Чисті грошові кошти, що отримані/ (використані) від фінансової діяльності			
Вплив змін офіційного курсу НБУ на грошові кошти та їх еквіваленти			

1	2	3	4
Чисте збільшення/(зменшення) грошових коштів та їх еквівалентів			
Грошові кошти та їх еквіваленти на початок періоду			
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець періоду			

При використанні **непрямого методу** (табл. 2.6), для визначення чистих грошових коштів від здійснення операційної діяльності, банк коригує суму прибутку (збитку) на результат негрошових операцій, на суми відстрочених та нарахованих надходжень (платежів) минулих або майбутніх періодів за операційною діяльністю, на суми доходів та витрат, пов'язаних із грошовими потоками від інвестиційної і фінансової діяльності.

Негрошовими операціями вважаються: формування резерву під наявний актив; амортизація дисконту та премій за фінансовими інструментами; амортизація необоротних активів; нараховані, але не отримані доходи; нараховані, але не сплачені витрати (у тому числі нараховані, але не сплачені податки; нараховані, але не сплачені виплати працівникам); збільшення/(зменшення) активу чи зобов'язання з віднесенням результату на доходи та витрати (безоплатне отримання основних засобів); переоцінка фінансових інструментів та активів.

Таблиця 2.6

Форма звіту про рух грошових коштів банку за непрямим методом

Найменування статті	Примітки	Звітний період	Попередній період
1	2	3	4
ГРОШОВІ КОШТИ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
Прибуток/(збиток) до оподаткування			
Коригування:			
Знос та амортизація			
Чисте збільшення/(зменшення) резервів під знецінення активів			
Амортизація дисконту/(премії)			
Результат операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток			
Результат операцій з фінансовими похідними інструментами			
Результат операцій з іноземною валютою			
(Нараховані доходи)			

1	2	3	4
Нараховані витрати			
Чистий збиток/(прибуток) від інвестиційної діяльності			
Чистий збиток/(прибуток) від фінансової діяльності			
Інший рух коштів, що не є грошовим			
Чистий грошовий прибуток/(збиток) від операційної діяльності до змін в операційних активах та зобов'язаннях			
Зміни в операційних активах та зобов'язаннях			
Чисте (збільшення)/зменшення обов'язкових резервів у Національному банку України			
Чисте (збільшення)/зменшення торгових цінних паперів			
Чисте (збільшення)/зменшення інших фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах			
Чисте (збільшення)/зменшення коштів в інших банках			
Чисте (збільшення)/зменшення кредитів та заборгованості клієнтів			
Чисте (збільшення)/зменшення інших фінансових активів			
Чисте (збільшення)/зменшення інших активів			
Чисте збільшення/(зменшення) коштів банків			
Чисте збільшення/(зменшення) коштів клієнтів			
Чисте збільшення/(зменшення) боргових цінних паперів, що емітовані банком			
Чисте збільшення/(зменшення) резервів за зобов'язаннями			
Чисте збільшення/(зменшення) інших фінансових зобов'язань			
Чисте збільшення/(зменшення) інших зобов'язань			
Чисті грошові кошти, що отримані/(використані) від операційної діяльності до сплати податку на прибуток			
Податок на прибуток, що сплачений			

1	2	3	4
Чисті грошові кошти, що отримані/ (використані) від операційної діяльності			
ГРОШОВІ КОШТИ ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
Придбання цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Надходження від реалізації цінних паперів у портфелі банку на продаж			
Придбання цінних паперів у портфелі банку до погашення			
Надходження від погашення цінних паперів у портфелі банку до погашення			
Придбання дочірніх компаній за вирахуванням отриманих грошових коштів			
Надходження від реалізації дочірньої компанії за вирахуванням сплачених грошових коштів			
Придбання асоційованих компаній			
Надходження від реалізації асоційованих компаній			
Придбання інвестиційної нерухомості			
Надходження від реалізації інвестиційної нерухомості			
Придбання основних засобів			
Надходження від реалізації основних засобів			
Придбання нематеріальних активів			
Надходження від вибуття нематеріальних активів			
Дивіденди, що отримані			
Чисті грошові кошти, що отримані/ (використані) від інвестиційної діяльності			
ГРОШОВІ КОШТИ ВІД ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ			
Емісія простих акцій			
Емісія привілейованих акцій			
Інші внески акціонерів, крім емісії акцій			
Викуп власних акцій			
Продаж власних акцій			
Отримання субординованого боргу			
Погашення субординованого боргу			
Отримання інших залучених коштів			
Повернення інших залучених коштів			

1	2	3	4
Додаткові внески в дочірню компанію			
Надходження від продажу частки участі без втрати контролю			
Дивіденди, що виплачені			
Інші виплати акціонерам, крім дивідендів			
Чисті грошові кошти, що отримані/ (використані) від фінансової діяльності			
Вплив змін офіційного валютного курсу на грошові кошти та їх еквіваленти			
Чисте збільшення/(зменшення) грошових коштів та їх еквівалентів			
Грошові кошти та їх еквіваленти на початок періоду			
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець періоду			

Проміжний звіт про рух грошових коштів подається наростаючим підсумком з початку року до дати звітності та містить порівняльні дані наростаючим підсумком з початку року до дати звітності попереднього фінансового року.

Подання і розкриття інформації у звіті про рух грошових коштів банку ґрунтується на вимогах МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів».

2.4.5. Примітки до фінансових звітів

Примітки є важливою і невіддільною частиною фінансової звітності, в якій розкривається інформація, яка включає додатковий аналіз статей звітності, потрібний для забезпечення її зрозумілості та доречності. Примітки містять розповідні описи чи детальніші аналізи сум, наведених у звіті про фінансовий стан, звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід, звіті про зміни у власному капіталі, звіті про рух грошових коштів, а також додаткову інформацію.

Згідно з *Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України*, банки самостійно визначають склад та структуру приміток з урахуванням вимог МСФЗ.

МСБО 1 «Подання фінансових звітів», вимагає, щоб у примітках:

- подавалась інформація про основу складання фінансової звітності і про конкретні облікові політики, що були застосовані;

- розкривалась інформація, що вимагається МСФЗ і яку не подано в інших фінансових звітах;
- наводилась додаткова інформація, яка не подана у фінансових звітах, але яка є доречною для їх розуміння.

Примітки до фінансової звітності подаються у впорядкованому вигляді. До кожної статті, поданої у звіті про фінансовий стан, звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід, звіті про зміни у власному капіталі, звіті про рух грошових коштів робляться посилання на будь-яку пов'язану з нею інформацію у примітках.

Згідно з МСБО 1, порядок подання приміток, як правило, повинен бути наступним:

- зазначення відповідності МСФЗ;
- стислий виклад суттєвих застосованих облікових політик, включаючи:
 - основу (або основи) оцінки, застосовані при складанні фінансової звітності;
 - інші застосовані облікові політики, що є доречними для розуміння фінансової звітності;
- інформація, що підтверджує статті, подані у звіті про фінансовий стан, звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід, звіті про зміни у власному капіталі, звіті про рух грошових коштів, у тому порядку, в якому подано кожний звіт та кожен рядок;
- розкриття іншої інформації, включаючи:
 - умовні зобов'язання та невизнані контрактні зобов'язання;
 - розкриття нефінансової інформації, такої як, цілі та політики щодо управління фінансовими ризиками.

Примітки до банківської фінансової звітності містять значний обсяг детальної інформації, яка може займати декілька десятків сторінок. У них, зокрема, розкривається інформація про: банк та економічне середовище, в умовах якого він здійснює свою діяльність; основи подання фінансової звітності; принципи облікової політики; склад активів, зобов'язань, капіталу, доходів, витрат; операційні сегменти; управління фінансовими ризиками; управління капіталом; рахунки довірчого управління; потенційні зобов'язання банку; похідні фінансові інструменти; справедливую вартість активів та зобов'язань; операції з пов'язаними сторонами; дочірні, асоційовані та спільні компанії; об'єднання компаній; події після дати балансу.

Зауважимо, що МСФЗ містять вимоги щодо того, яка інформація має розкриватися у примітках до фінансової звітності, проте не встановлюють їх конкретних форм. Більшість вітчизняних банків подають примітки за зразками форм, що наведені у *Методичних рекомендаціях щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України*, схвалених постановою Правління НБУ від 29.12.2015 р. № 965. Цим документом передбачено такі примітки до фінансової звітності банку (табл. 2.7):

Таблиця 2.7.

Рекомендовані НБУ примітки до фінансової звітності банків України

Номер примітки	Назва примітки
1	2
1	Інформація про банк.
2	Економічне середовище, в умовах якого банк здійснює свою діяльність.
3	Основи подання фінансової звітності.
4	Принципи облікової політики.
4.1	<i>Консолідована фінансова звітність.</i>
4.2	<i>Основи оцінки складання фінансової звітності.</i>
4.3	<i>Первісне визнання фінансових інструментів.</i>
4.4	<i>Знецінення фінансових активів.</i>
4.5	<i>Припинення визнання фінансових інструментів.</i>
4.6	<i>Грошові кошти та їх еквіваленти.</i>
4.7	<i>Обов'язкові резерви на рахунках Національного банку України.</i>
4.8	<i>Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток.</i>
4.9	<i>Кошти в інших банках.</i>
4.10	<i>Кредити та заборгованість клієнтів.</i>
4.11	<i>Фінансові активи, утримувані для продажу.</i>
4.12	<i>Договори продажу (купівлі) цінних паперів із зобов'язанням зворотного викупу (продажу).</i>
4.13	<i>Фінансові активи, утримувані до погашення.</i>
4.14	<i>Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії.</i>
4.15	<i>Інвестиційна нерухомість.</i>
4.16	<i>Гудвіл.</i>
4.17	<i>Основні засоби.</i>
4.18	<i>Нематеріальні активи.</i>
4.19	<i>Оперативний лізинг (оренда), за яким банк виступає лізингодавцем та/або лізингоодержувачем.</i>
4.20	<i>Фінансовий лізинг (оренда), за яким банк виступає лізингодавцем та/або лізингоодержувачем.</i>
4.21	<i>Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.</i>
4.23	<i>Амортизація.</i>
4.24	<i>Припинена діяльність.</i>
4.25	<i>Похідні фінансові інструменти.</i>
4.25	<i>Залучені кошти.</i>

1	2
4.26	<i>Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток.</i>
4.27	<i>Боргові цінні папери, емітовані банком.</i>
4.28	<i>Резерви за зобов'язаннями.</i>
4.29	<i>Субординований борг.</i>
4.30	<i>Податок на прибуток.</i>
4.31	<i>Статутний капітал та емісійні різниці.</i>
4.32	<i>Привілейовані акції.</i>
4.33	<i>Власні акції, викуплені в акціонерів.</i>
4.34	<i>Дивіденди.</i>
4.35	<i>Визнання доходів і витрат.</i>
4.36	<i>Переоцінка іноземної валюти.</i>
4.37	<i>Взаємозалік статей активів і зобов'язань.</i>
4.38	<i>Активи, що перебувають у довірчому управлінні.</i>
4.39	<i>Облік впливу інфляції.</i>
4.40	<i>Виплати працівникам та пов'язані з ними відрахування.</i>
4.41	<i>Інформація за операційними сегментами.</i>
4.42	<i>Операції з пов'язаними особами.</i>
4.43	<i>Зміни в обліковій політиці, облікових оцінках, виправлення суттєвих помилок та подання їх у фінансових звітах.</i>
4.44	<i>Суттєві облікові судження та оцінки, їх вплив на визнання активів та зобов'язань.</i>
5	Нові та переглянуті стандарти, які не набрали чинності.
6	Грошові кошти та їх еквіваленти.
7	Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток.
8	Кошти в інших банках.
9	Кредити та заборгованість клієнтів.
10	Цінні папери в портфелі банку на продаж.
11	Цінні папери в портфелі банку до погашення.
12	Інвестиції в асоційовані/асоційовані та дочірні компанії.
13	Інвестиційна нерухомість.
14	Гудвіл
15	Основні засоби та нематеріальні активи
16	Інші фінансові активи
17	Інші активи

1	2
18	Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття
19	Кошти банків
20	Кошти клієнтів
21	Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
22	Боргові цінні папери, емітовані банком
23	Інші залучені кошти
24	Резерви за зобов'язаннями
25	Інші фінансові зобов'язання
26	Інші зобов'язання
27	Субординований борг
28	Статутний капітал та емісійні різниці
29	Рух резервів переоцінки (компонентів іншого сукупного доходу)
30	Аналіз активів та зобов'язань за строками їх погашення
31	Процентні доходи та витрати
32	Комісійні доходи та витрати
33	Інші операційні доходи
34	Адміністративні та інші операційні витрати
35	Результат від операцій з фінансовими активами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
36	Результат від операцій з фінансовими зобов'язаннями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток
37	Витрати на податок на прибуток
38	Прибуток (збиток) на одну просту та привілейовану акцію
39	Дивіденди
40	Операційні сегменти
41	Управління фінансовими ризиками
42	Управління капіталом
43	Рахунки довірчого управління
44	Потенційні зобов'язання банку
45	Похідні фінансові інструменти
46	Справедлива вартість активів та зобов'язань
47	Передача фінансових активів
48	Взаємозалік фінансових активів і фінансових зобов'язань
49	Подання фінансових інструментів за категоріями оцінки
50	Операції з пов'язаними сторонами
51	Дочірні, асоційовані та спільні компанії
52	Об'єднання компаній
53	Події після дати балансу

Якщо банк складає *скорочену* проміжну фінансова звітність, то кількість приміток до такої звітності буде значно меншою, ніж до останньої річної фінансової звітності банку. Це пояснюється тим, що проміжна фінансова звітність призначена для надання оновленої інформації у порівнянні з останнім повним комплектом річної фінансової звітності. Тому необов'язково, щоб примітки до проміжної фінансової звітності містили відносно несуттєве оновлення інформації, наведеної у примітках до останньої річної фінансової звітності. Разом з тим, НБУ вимагає, щоб проміжна скорочена фінансова звітність банку обов'язково містила такі примітки, як:

- «Інформація про банк»;
- «Економічне середовище, в умовах якого банк здійснює свою діяльність»;
- «Основи подання проміжної скороченої фінансової звітності»;
- примітки до проміжного скороченого звіту про фінансовий стан;
- примітки до проміжного скороченого звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід;
- «Прибуток (збиток) на одну просту та привілейовану акцію»;
- «Операційні сегменти»;
- «Операції з пов'язаними особами»;
- «Об'єднання компаній»;
- «Події після дати балансу».

Склад приміток до проміжного скороченого звіту про фінансовий стан та проміжного скороченого звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід банк визначає самостійно.

У разі виникнення *суттєвих змін* після дати закінчення останнього річного звітного періоду банк також повинен включити до проміжної скороченої фінансової звітності такі примітки:

- «Управління фінансовими ризиками»;
- «Потенційні зобов'язання банку»;
- «Справедлива вартість».

Зауважимо, що кількість приміток до фінансової звітності, а також їх нумерація, назви та форми у різних банках є неоднаковими і можуть не збігатися з наведеними примітками у *Методичних рекомендаціях щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України*, схвалених постановою Правління НБУ від 29.12.2015 р. № 965

2. 5. Особливості складання консолідованої фінансової звітності

Консолідована фінансова звітність складається банком, який *контролює* та/або має *суттєвий вплив* на діяльність інших компаній.

Згідно з МСФЗ, інвестор *контролює* об'єкт інвестування, якщо інвестор має право щодо змінних результатів діяльності об'єкта інвестування або зазнає пов'язаних з ними ризиків та здатний впливати на ці результати через свої власні повноваження щодо об'єкта інвестування. Суб'єкт господарювання, який контролюється іншим суб'єктом господарювання, називається *дочірнім підприємством*.

Якщо материнський банк не володіє повністю (100%) дочірнім підприємством, то виникає неконтрольована частка участі.

Неконтрольована частка участі – це власний капітал дочірнього підприємства, який не належить, прямо чи опосередковано, до материнського банку.

Суттєвий вплив – це повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової та операційної політики об'єкта інвестування, але не контроль чи спільний контроль таких політик. Суб'єкт господарювання, на який інвестор має суттєвий вплив називається **асоційованим підприємством**.

Банк, який контролює одне або декілька суб'єктів господарювання називається **материнським банком**. Материнський банк може мати одне чи декілька дочірніх підприємств, а також асоційованих підприємств, які усі разом утворюють консолідовану групу.

Консолідована група - це окрема економічна одиниця, неюридична особа, яка є сукупністю юридичних осіб, включаючи материнський банк та усі його дочірні та асоційовані підприємства.

Фінансова звітність групи, у якій активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати та грошові потоки материнського банку та його дочірніх підприємств подаються як активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати та грошові потоки *єдиного економічного суб'єкта господарювання*, називається **консолідованою фінансовою звітністю**.

Іншими словами, консолідована фінансова звітність складається для того, щоб надати інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки усіх учасників групи як **єдиного** банку.

Консолідована фінансова звітність банку включає:

- консолідований звіт про фінансовий стан;
- консолідований звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід;
- консолідований звіт про зміни у власному капіталі;
- консолідований звіт про рух грошових коштів за звітний період;
- примітки до консолідованих фінансових звітів.

Форми консолідованих фінансових звітів банку є аналогічними до форм індивідуальної фінансової звітності, за винятком окремих статей чи інформації, які стосуються виключно консолідованої групи. Так, розділ «Капітал» консолідованого звіту про фінансовий стан містить статтю «Неконтрольована частка». У консолідованому звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід окремо подаються показники прибутку/(збитку) і сукупного доходу, що належить власникам банку та неконтрольованій частці. У консолідованому звіті про зміни у власному капіталі окремими колонками подаються дані про суму капіталу, що належить власникам банку та неконтрольованій частці.

До консолідованої фінансової звітності висуваються певні вимоги. По-перше, материнський банк повинен готувати консолідовану фінансову звітність, застосовуючи єдині принципи облікової політики для подібних операцій та інших подій за подібних обставин. За основу облікової політики консолідованої групи береться облікова політика материнського банку. Якщо учасник консолідованої групи застосовує облікову політику, що відрізняється

від прийнятої консолідованою групою облікової політики, то під час складання консолідованої фінансової звітності материнський банк зобов'язаний здійснити відповідне коригування у фінансовій звітності учасника.

По-друге, фінансова звітність материнського банку та учасників консолідованої групи, що використовується при складанні консолідованої фінансової звітності, повинна мати однакову звітну дату. Якщо фінансова звітність, що використовується для консолідації, була складена на різні звітні дати, то материнський банк здійснює коригування згідно з впливом суттєвих операцій або інших подій, що відбуваються між цими датами, та розкриває відповідну інформацію в примітках. Інтервал між датами звітності не може перевищувати трьох місяців.

Відповідно до *Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України*, материнський банк складає консолідовану фінансову звітність шляхом уключення до складу своїх фінансових звітів на звітну дату показників фінансових звітів учасників консолідованої групи з використанням методів **повної консолідації** та **методу участі в капіталі**.

Вибір методу консолідації, відповідно до якого звітність учасника групи включається до консолідованої фінансової звітності, залежить від рівня контролю консолідованої групи в капіталі кожного учасника.

Якщо материнський банк отримав контроль над об'єктом інвестування, то така інвестиція в *дочірнє підприємство* обліковується за **методом придбання**, а при підготовці консолідованої фінансової звітності використовується **метод повної консолідації**.

Слід зауважити, що процес консолідації фінансової звітності є досить складним, який передбачає проведення різних розрахунків, що базуються на певних облікових принципах і правилах, визначених МСФЗ.

Процес складання консолідованої фінансової звітності материнським банком за **методом повної консолідації** охоплює такі основні процедури:

- об'єднання подібних статей активів, зобов'язань, капіталу, доходу, витрат та грошових потоків материнського банку з аналогічними статтями його дочірніх підприємств;
- виключення балансової вартості інвестицій материнського банку в кожному дочірньому підприємстві та частки материнського банку в капіталі кожного дочірнього підприємства;
- виключення з відповідних статей фінансової звітності материнського банку та дочірніх підприємств суми внутрішньогрупових операцій (у тому числі доходів, витрат, дивідендів, нереалізованих прибутків (збитків) від внутрішньогрупових операцій) та внутрішньогрупового сальдо.

Вимоги щодо обліку та відображення у фінансовій звітності інвестицій, які дають інвестору контроль, регламентуються МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» та МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність».

При цьому, вимоги МСФЗ 3 стосуються обліку інвестиції на дату придбання. МСФЗ 3 містить принципи та вимоги стосовно визнання та оцінки покупцем ідентифікованих придбаних активів, прийнятих

зобов'язань, неконтрольованої частки в об'єкті придбання, гудвілу або прибутку від вигідної покупки.

МСФЗ 10 встановлює принципи подання і підготовки консолідованої фінансової звітності, коли материнське підприємство контролює одне або декілька дочірні підприємства.

Інвестиції в *асоційовані підприємства* обліковуються і відображаються в консолідованій фінансовій звітності за методом участі в капіталі.

Метод участі в капіталі – це метод обліку, за яким інвестицію первісно визнають за собівартістю, а потім коригують відповідно до зміни частки інвестора в чистих активах об'єкта інвестування після придбання. Прибуток чи збиток інвестора включає частку інвестора в прибутку чи збитку об'єкта інвестування, а інший сукупний дохід інвестора включає його частку в іншому сукупному доході об'єкта інвестування.

Зауважимо, що метод участі в капіталі є не тільки методом обліку фінансових інвестицій, а й одним із методів консолідації фінансової звітності. У закордонній економічній літературі метод участі в капіталі називають іще «консолідацією в один рядок».

Згідно з *Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України*, при використанні методу участі в капіталі, материнський банк після придбання асоційованої компанії відображає:

- частку групи в прибутках та збитках асоційованої компанії в складі консолідованого звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід за рік як частку фінансового результату асоційованих компаній;
- частку групи в іншому сукупному доході, що відображається в складі іншого сукупного доходу окремим рядком.

Балансова вартість інвестицій в асоційовані компанії включає визначений гудвіл за вирахуванням накопичених збитків від його знецінення та коригується з урахуванням змін частки консолідованої групи в асоційованій компанії. Банк визнає дивіденди, отримані від асоційованих компаній, як доходи в своїй окремій фінансовій звітності.

Якщо частка збитків консолідованої групи, пов'язаних з асоційованою компанією, дорівнює або перевищує її частку в асоційованій компанії, то консолідована група відображає попередні збитки тільки, якщо вона прийняла на себе зобов'язання або здійснювала платежі за дорученнями цієї асоційованої компанії. Нереалізовані прибутки за операціями між консолідованою групою та її асоційованими компаніями взаємовиключаються пропорційно до частки консолідованої групи в асоційованих компаніях, нереалізовані збитки також взаємовиключаються, якщо тільки вони не викликані знеціненням асоційованої компанії.

Материнський банк припиняє використання методу участі в капіталі асоційованої компанії з дати втрати суттєвого впливу. Збережені інвестиції обліковуються за справедливою вартістю.

Вимоги щодо обліку інвестицій в асоційовані підприємства, регламентуються МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства».

Якщо материнський банк має закордонні господарські одиниці, наприклад, небанківські дочірні підприємства, асоційовані підприємства чи дочірні банки, то для включення їх діяльності у консолідовану фінансову звітність необхідно показники їх фінансової звітності перевести у єдину валюту.

У міжнародній бухгалтерській практиці процес, за якого фінансові дані, що виражені в одній валюті перераховуються в іншу валюту називається **валютним перерахунком (трансляцією)** (foreign currency translation). Зазначимо, що термін «валютний перерахунок (трансляція)» не можна ототожнювати з «конверсією». Останній є обміном однієї валюти на іншу (наприклад, обмін однієї іноземної валюти на іншу в банку), в той час як при трансляції ніякого фізичного обміну валютами не відбувається, а тільки змінюється грошове вираження фінансових даних.

Необхідність у валютному перерахунку показників фінансової звітності виникає в кінці звітного періоду і є одним з етапів підготовки консолідованої фінансової звітності материнським банком, до складу якого входять закордонні господарські одиниці, які ведуть бухгалтерський облік і складають звіти у валютах, що відрізняються від звітної валюти материнського банку.

Статті фінансових звітів господарських одиниць за межами України мають перераховуватися материнським банком за гривневим еквівалентом таким чином:

а) монетарні і немонетарні статті - за офіційним валютним курсом на дату балансу;

б) статті доходів, витрат - за офіційним валютним курсом на дату операцій, крім звітності дочірніх банків, філій, представництв, які складені у валюті країни з гіперінфляційною економікою.

Материнський банк для перерахунку доходів, витрат і руху грошових коштів кожного місяця може застосовувати середньозважений валютний курс за відповідний місяць.

Курсові різниці, що виникають під час перерахунку показників фінансової звітності, материнський банк відображає в консолідованому звіті про фінансовий стан окремим компонентом власного капіталу «Накопичені курсові різниці» у статті «Резервні та інші фонди банку».

У разі вибуття господарської одиниці за межами України, накопичену суму курсових різниць, що пов'язана з перерахунком фінансових звітів цієї господарської одиниці материнський банк визначає, як доходи або витрати того періоду, у якому були відображені фінансові результати від вибуття.

У разі часткового вибуття господарської одиниці (реалізації або вилучення частини інвестиції в дочірній банк, що розташований за межами України) материнський банк уключає до складу доходів або витрат пропорційну частку відповідної суми накопичених курсових різниць.

Після перерахунку статей фінансових звітів дочірніх підприємств, розташованих за межами України, материнський банк включає їх до консолідованих фінансових звітів аналогічно до підприємств, розташованих на території України.

Якщо дочірнє підприємство, розташоване за межами України, повністю не належить материнському банку, то частина курсових різниць, що належить до неконтрольованої частки, відображається в його складі в консолідованому звіті про фінансовий стан.

Материнський банк перераховує активи та зобов'язання дочірнього підприємства, розташованого за межами України, за офіційним валютним курсом на дату балансу цього підприємства, якщо його фінансова звітність з об'єктивних причин складена на дату звітності, що не відповідає даті звітності материнського банку (за умови, що інтервал між ними становить не більше ніж три місяці). Материнський банк робить відповідні коригування, якщо відбулися значні зміни в офіційному валютному курсі до дати складання балансу материнського банку.

Питання, пов'язані з валютним перерахунком фінансової звітності регламентуються МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів».

Консолідація фінансової звітності не впливає на облік операцій материнського банку, асоційованих та дочірніх підприємств, але впливає на звітність об'єднаної економічної одиниці. Материнський банк складає консолідовану фінансову звітність згідно з даними, отриманими від учасників консолідованої групи. Учасники консолідованої групи несуть відповідальність за достовірність та повноту даних, які надані материнському банку.

Материнський банк самостійно визначає порядок складання і подання фінансової звітності учасниками консолідованої групи.

Вимоги щодо розкриття інформації в консолідованій фінансовій звітності містяться у МСФЗ 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання»

2.6. Аудиторський звіт, що складається за результатами щорічної аудиторської перевірки фінансової звітності банку

Метою аудиту фінансової звітності є підвищення ступеня довіри до неї визначених користувачів. Її досягають через висловлення аудитором думки про те, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосовної концептуальної основи фінансової звітності. Ця думка висловлюється в письмовій формі в аудиторському звіті.

Аудиторський звіт – це документ, підготовлений суб'єктом аудиторської діяльності за результатами аудиту фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів аудиту. Аудиторський звіт передбачає надання впевненості користувачам щодо відповідності фінансової звітності концептуальним основам, які використовувалися при її складанні.

Згідно із *Законом України «Про банки і банківську діяльність»*, банки зобов'язані забезпечити проведення щорічної перевірки фінансової звітності аудиторською фірмою. Аудиторській перевірці фінансової звітності передуює укладення банком договору з аудиторською фірмою про проведення обов'язкового аудиту, у якому передбачаються предмет і термін перевірки, її обсяг, розмір і умови оплати послуг, відповідальність сторін, кінцевий строк отримання банком звіту аудитора. Копію договору, укладеного з аудиторською фірмою банк зобов'язаний подати до Національного банку України до 1 листопада поточного року, за який здійснюється аудит.

Банки також повинні оприлюднювати річну фінансову звітність разом із **аудиторським звітом** не пізніше 30 квітня наступного за звітним року.

На сьогодні правовою основою складання аудиторського звіту, що надається за результатами обов'язкового аудиту фінансової звітності вітчизняних банків, є як *Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання МФБ 2014 р.)*, що прийняті з 1.02.2016 р. як національні стандарти аудиту, згідно з рішенням АПУ від 29.12.2015 р. № 320/1, так і законодавчі та нормативно-правові акти України, зокрема, *Положення про порядок подання банками до Національного банку України звіту аудитора за результатами щорічної перевірки фінансової звітності*, затверджене постановою Правління НБУ від 9.09.2003 р. № 389.

Форма і зміст аудиторського звіту, що надається за результатами аудиту фінансової звітності, регламентується такими Міжнародними стандартами аудиту (МСА): МСА 700 «Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності»; МСА 705 «Модифікація думки у звіті незалежного аудитора»; МСА 706 «Пояснювальні параграфи та параграфи з інших питань у звіті незалежного аудитора».

У таблиці 2.8. наведено структуру аудиторського звіту, що надається за результатами аудиту фінансової звітності, відповідно до чинних в Україні МСА (видання МФБ 2014 р.).

Таблиця 2.8

Структура аудиторського звіту відповідно до чинних в Україні МСА
(видання МФБ 2014 р.)

Елементи аудиторського звіту та їх характеристика	Номер та § МСА
1	2
Заголовок. <i>Аудиторський звіт має заголовок, який чітко вказує на те, що це є звіт незалежного аудитора.</i>	700, § 21
Адресат. <i>Вказується кому адресовано аудиторський звіт. Як правило, аудиторський звіт за результатами зовнішнього аудиту фінансової звітності банків адресується акціонерам і правлінню банку.</i>	700, §22

1	2
<p>Вступний параграф. <i>В ньому вказується: суб'єкт господарювання, фінансова звітність якого перевірена аудитором; назва кожного фінансового звіту, що входить до складу фінансової звітності; дата або період, які охоплюються фінансовою звітністю.</i></p>	700, §23
<p>Відповідальність управлінського персоналу за фінансову звітність. <i>У цьому параграфі описується відповідальність управлінського персоналу за складання фінансової звітності відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності, а також за такий внутрішній контроль, який він вважає необхідним для складання фінансової звітності, яка не містить суттєвих викривлень унаслідок шахрайства або помилки.</i></p>	700, §24-27
<p>Відповідальність аудитора. <i>У цьому параграфі зазначається, що відповідальністю аудитора є висловлення думки щодо фінансової звітності на основі результатів аудиту, а також, вказується, що аудит проводився відповідно до МСА і що ці стандарти вимагають від аудитора дотримання етичних вимог, планування і виконання аудиту для отримання обґрунтованої впевненості в тому, що фінансова звітність не містить суттєвих викривлень. Описується масштаб аудиторської перевірки. В кінці цього параграфу обов'язково вказується чи забезпечують отримані аудиторські докази, на думку аудитора, достатню та відповідну основу для висловлення аудиторської думки</i></p>	700, §28-33; 705, § 26, 27.
<p>Підстава для висловлення модифікованої думки (у випадку, якщо думка модифікована) <i>Параграф містить опис питання, що призвело до модифікації думки аудитора.</i></p>	705, §16-21.
<p>Висловлення думки <i>Містить висновок аудитора, що базується на результатах проведеного аудиту фінансової звітності. Ця частина аудиторського звіту є найголовнішою, навіть інколи цілий аудиторський звіт називають аудиторською думкою чи аудиторським висновком. У випадку, коли думка аудитора є модифікованою, параграф буде мати заголовок, що вказує на тип аудиторської думки.</i></p>	700, §34-37; 705, §22-25.
<p>Пояснювальний параграф (якщо має місце). <i>Містить інформацію, що стосується питання, яке належно подане або розкрито у фінансовій звітності, та, за судженням аудитора, настільки важливе, що є фундаментальним для розуміння фінансової звітності користувачами.</i></p>	706, §6-7.

1	2
<p>Параграф з інших питань (якщо має місце). <i>Містить інформацію, яка не стосується питань, поданих або розкритих у фінансовій звітності, проте, за судженням аудитора, є важливим для розуміння користувачами проведеного аудиту, відповідальності аудитора та аудиторського звіту.</i></p>	706, §8.
<p>Звіт щодо вимог інших законодавчих та нормативних актів <i>Зміст цього розділу не регламентується МСА, а визначається відповідними регуляційними органами.</i></p>	-
<p>Підпис аудитора. <i>Аудиторський звіт повинен бути підписаний</i></p>	700, §40.
<p>Дата аудиторського звіту. <i>Аудиторський звіт датується не раніше від дати, на яку аудитор отримав достатні та відповідні аудиторські докази, на основі яких буде ґрунтуватися його думка щодо фінансової звітності, включаючи докази того, що: а) було складено всі звіти, що входять до складу фінансової звітності, включаючи пов'язані примітки; та б) ті, кого наділено визнаними повноваженнями, підтвердили, що вони несуть відповідальність за цю фінансову звітність.</i> <i>Дата аудиторського звіту є важливою для користувачів, тому, що вона вказує на останній день аудиторської відповідальності за перевірку суттєвих подій, які відбулися після дати фінансової звітності.</i></p>	700, §41.
<p>Адреса аудитора <i>Зазначається місце перебування в юрисдикції, де практикує аудитор. Ця інформація може бути розміщена як в кінці аудиторського звіту, так і в матриці бланку аудиторської фірми.</i></p>	700, §42.

Згідно з *Положенням про порядок подання банками до Національного банку України звіту аудитора за результатами щорічної перевірки фінансової звітності*, в окремому розділі аудиторського звіту, повинна подаватися наступна інформація стосовно:

- відповідності розподілу активів і пасивів банку за строками до погашення у формі статистичної звітності про структуру активів та пасивів за строками, що складається банком для подання до НБУ, станом на 1 січня року, наступного за звітним;
- якості управління активами та пасивами банку;
- достатності резервів та капіталу банку, яка повинна визначатися на підставі аналізу якості активів банку, а також операцій з інсайдерами/ пов'язаними особами відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку, у тому числі з питань регулювання діяльності банків та оцінки ризиків щодо формування та використання резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями;

- адекватності системи управління ризиками банку;
- адекватності бухгалтерського обліку, процедур внутрішнього аудиту та заходів контролю банку;

Зазначена вище інформація, яку вимагає НБУ, подається в аудиторському звіті у розділі «**Звіт щодо вимог інших законодавчих та нормативних актів**». Зауважимо, що більшість вітчизняних банків цей розділ аудиторського звіту не оприлюднюють.

Види аудиторських звітів за формою висловлення думки

В аудиторському звіті думка аудитора за формою висловлення може бути немодифікована (позитивна) або модифікована.

Немодифікована думка – думка, висловлена аудитором, якщо він дійшов висновку про те, що фінансова звітність складена в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосовної концептуальної основи фінансової звітності.

Приклад немодифікованої аудиторської думки

Висловлення думки

На нашу думку, дана окрема фінансова звітність відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах, фінансовий стан Банку станом на 31 грудня 2016 року, а також фінансові результати його діяльності та рух грошових коштів за рік, який закінчився цією датою, у відповідності до Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Модифікована думка - думка, висловлена аудитором, якщо він:

- а) на основі отриманих аудиторських доказів доходить висновку, що фінансова звітність у цілому містить суттєві викривлення, або
- б) не має можливості отримати достатні і прийнятні аудиторські докази, щоб дійти висновку, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень.

Є три типи модифікованих думок: умовно-позитивна, негативна і відмова від висловлення думки. Рішення, яка модифікована думка є прийнятною, залежить від:

- характеру питання, що призвело до модифікації, тобто чи містить фінансова звітність суттєві викривлення;
- судження аудитора щодо всеохоплюваності впливу або можливого впливу питання на фінансову звітність (табл. 2.7).

Всеохопним на фінансову звітність вважається вплив, який за судженням аудитора: а) не обмежується конкретними елементами, рахунками або статтями фінансової звітності; б) якщо є й обмеженим, охоплює значну частину фінансової звітності; в) має принципове значення для розуміння фінансової звітності користувачами, якщо йдеться про розкриття інформації.

Таблиця 2.7.

Фактори, що впливають на тип модифікованої думки

Характер питання, у зв'язку з яким виникає необхідність модифікації	Судження аудитора щодо всеохоплюваності впливу чи можливого впливу на фінансову звітність	
	Суттєвий, але не всеохопний	Суттєвий і всеохопний
Фінансова звітність містить суттєві викривлення	<i>Умовно-позитивна думка</i>	<i>Негативна думка</i>
Неможливість отримати достатні і прийнятні аудиторські докази	<i>Умовно-позитивна думка</i>	<i>Відмова від надання думки</i>

Згідно з МСА 705, аудитор висловлює *умовно-позитивну думку* в разі, якщо він:

а) отримавши достатні і прийнятні аудиторські докази, доходить висновку, що взяті окремо або в сукупності викривлення є суттєвими, проте не всеохопними для фінансової звітності; або

б) не має змоги отримати достатні і прийнятні аудиторські докази для обґрунтування думки, проте доходить висновку, що можливий вплив на фінансову звітність невиявлених викривлень, якщо такі є, може бути суттєвим, проте не всеохопним.

Приклад умовно-позитивної аудиторської думки

Умовно-позитивна думка

На нашу думку, за винятком впливу питання, про яке йдеться у параграфі «Підстава для висловлення умовно-позитивної думки», фінансова звітність відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах, фінансовий стан Банку станом на 31 грудня 2016 року, а також фінансові результати його діяльності та рух грошових коштів за рік, який закінчився цією датою, у відповідності до Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Аудитор висловлює *негативну думку*, якщо він отримавши достатні і прийнятні аудиторські докази, доходить висновку, що викривлення взяті окремо або в сукупності є одночасно і суттєвими, і всеохопними для фінансової звітності.

Приклад негативної думки

Негативна думка

На нашу думку, в зв'язку із значущістю питання, про яке йдеться у параграфі «Підстава для висловлення негативної думки», фінансова звітність не надає достовірну та справедливу інформацію про фінансовий стан Банку станом на 31 грудня 2015 року, а також фінансові результати його діяльності та рух грошових коштів за рік, який закінчився цією датою, у відповідності до Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Аудитор *відмовляється від висловлення думки* якщо він не має можливості отримати достатні і прийнятні аудиторські докази для

обґрунтування думки і доходить висновку, що можливий вплив на фінансову звітність невиявлених викривлень, якщо такі є, може бути одночасно суттєвим і всеохопним. Аудитор також відмовляється від висловлення думки якщо за надзвичайно рідкісних обставин, пов'язаних із численними невизначеностями, він доходить висновку, що не зважаючи на отримання достатніх і належних аудиторських доказів по кожній із індивідуальних невизначеностей, неможливо сформулювати думку щодо фінансової звітності у зв'язку з потенційною взаємодією невизначеностей та їх можливим кумулятивним впливом на фінансову звітність.

Приклад відмови від висловлення думки

Відмова від висловлення думки

У зв'язку із значущістю питання, про яке йдеться у параграфі «Підстава для відмови від висловлення думки», ми не мали можливості отримати достатні і належні аудиторські докази, що формували б підставу для висловлення аудиторської думки. Відповідно ми не висловлюємо думку щодо фінансової звітності.

Згідно з МСА 705, якщо аудитор висловлює модифіковану думку щодо фінансової звітності, він повинен включити до аудиторського звіту параграф з описом питання, що призвело до модифікації. При цьому використовується заголовок **«Підстава для висловлення умовно-позитивної думки»**, **«Підстава для висловлення негативної думки»** або **«Підстава для відмови для висловлення думки»** залежно від обставин. Цей параграф наводиться безпосередньо перед параграфом, в якому висловлена аудиторська думка.

У випадку висловлення модифікованої думки, використовується заголовок **«Умовно-позитивна думка»**, **«Негативна думка»** або **«Відмова від висловлення думки»**.

Нові підходи до змісту і структури аудиторського звіту

Останніми роками зміст аудиторського звіту став предметом гострих дискусій та критики, через те, що він не може в повній мірі забезпечити користувачів корисною і достатньою інформацією, яка б підвищувала ступінь їх довіри до фінансової звітності. При цьому до недоліків аудиторського звіту зараховували те, що в ньому використовується суто стандартизована мова і не розкривається інформація про те, як проходив аудит, наскільки він був якісним, на яких основних питаннях було зосереджено увагу, або як він вплинув на покращення якості інформації, що подається у фінансовій звітності, яка перевірялася.

Рада з міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості (далі - РМСАНВ) відреагувала на потреби користувачів фінансової звітності та упродовж трьох років працювала над проектом по підвищенню комунікаційної цінності аудиторського звіту. В результаті, в січні 2015 р. РМСАНВ опублікувала низку переглянутих стандартів, що стосуються аудиторського звіту (МСА 260, МСА 570, МСА 700, МСА 705, МСА 706), а також випустила новий МСА 701 «Інформування про ключові питання аудиту у звіті незалежного аудитора». У квітні 2015 р. РМСАНВ опублікувала переглянутий МСА 720

«Відповідальність аудитора щодо іншої інформації». Усі зазначені стандарти будуть чинними для аудитів фінансової звітності за періоди, що закінчаться 15.12.2016 р. або пізніше. Нові вимоги РМСАНВ щодо аудиторського звіту докорінно змінюють структуру, зміст та обсяг аудиторського звіту (табл.2.9).

Таблиця 2.9

Структура аудиторського звіту відповідно до нових МСА
(видання МФБ 2015 р.)

Елементи аудиторського звіту	Номер та § МСА
Заголовок.	700, § 21.
Адресат.	700, § 22.
Аудиторська думка.	700, § 23-27; 705, § 16-19.
Основа для думки.	700, § 28-27; 705, § 20-27.
Суттєва невизначеність стосовно принципу безперервності діяльності (якщо має місце).	700, § 29; 570, § 21-24.
Пояснювальний параграф (якщо має місце).	706, § 8, 9.
Ключові питання аудиту.	700, § 30-31; 701; 705, § 29.
Параграф з інших питань (якщо має місце).	706, § 10, 11.
Інша інформація.	720, § 21-24.
Відповідальність управлінського персоналу за фінансову звітність	700, § 32-35.
Відповідальність аудитора за аудит фінансової звітності	700, § 36-41; 705, § 28.
Звіт щодо вимог інших законодавчих та нормативних актів	-
Ім'я партнера із завдання	700, § 45.
Підпис аудитора.	700, 46.

Як видно з табл. 2.9, в аудиторському звіті, складеному за новими вимогами МСА, змінилось розташування розділів, а також добавились нові. Так, «Аудиторська думка» тепер має наводитись на початку звіту перед розділом «Основа для думки». При цьому інформація, яка раніше подавалася у «Вступному параграфі» тепер має включатися в розділ «Аудиторська думка».

Змінився також зміст розділу «Основа для думки», в якому згідно з переглянутим МСА 700 має бути: а) зазначено, що аудит проводився відповідно до МСА; б) зроблено посилання на розділ аудиторського звіту, де описано відповідальність аудитора згідно МСА; в) поміщено твердження про незалежність аудитора від підприємства, що перевіряється згідно з відповідними етичними вимогами; г) зазначено, чи аудитор вважає, що

отримані ним аудиторські докази забезпечують достатню та відповідну основу для висловлення аудиторської думки.

Розділ «Суттєва невизначеність стосовно принципу безперервності діяльності» включається в аудиторський звіт у випадку, якщо на думку аудитора, використання припущення про безперервність діяльності прийнятне, а інформація про суттєву невизначеність, яка існує, належно розкрита у фінансовій звітності. Зазначимо, що згідно з вимогами старого МСА 570 (видання 2014 р.) така інформація включалася в пояснювальний параграф.

Найбільш вагомою зміною у змісті аудиторського звіту є включення нового розділу «Ключові питання аудиту». Відповідно до МСА 701, ключові питання аудиту – це питання, які згідно з професійним судженням аудитора, були найбільш важливими під час аудиту фінансової звітності за поточний період. Ключові питання аудиту вибираються з питань, які обговорювалися з тими, кого наділено найвищими повноваженнями.

При визначенні ключових питань аудиту аудитор має брати до уваги наступне: а) сфери підвищених оцінених ризиків суттєвого викривлення або значних ризиків, ідентифікованих згідно з вимогами МСА 315; б) важливі судження аудитора, що відносяться до сфер у фінансовій звітності, які потребують значного судження управлінського персоналу, включаючи облікові оцінки, ідентифіковані як ті, що мають високий рівень невизначеності попереднього оцінювання; в) вплив на аудит значних подій чи операцій, що мали місце упродовж звітного періоду.

Опис кожного ключового питання в розділі «Ключові питання аудиту» повинен містити посилання на пов'язане з ним розкриття інформації у фінансовій звітності; пояснення, чому дане питання було віднесено до одного з найважливіших під час аудиту і відповідно визначене як ключове питання аудиту; які дії були прийняті аудитором стосовно даного питання під час аудиту.

Зазнав певних змін також розділ «Відповідальність аудитора за аудит фінансової звітності»: в ньому значно розширено і по-новому сформульовано перелік обов'язків аудитора. При цьому визначена частина опису обов'язків аудитора може бути подана у додатку до аудиторського звіту або представлена на веб-сайті відповідного органу.

Зміст «Пояснювального параграфу» та «Параграфу з інших питань» не змінився, проте їх розташування в аудиторському звіті тепер не є строго визначеним, а залежить від суті викладеної в них інформації та судження аудитора щодо її відносної значимості у порівнянні з іншими розділами.

Отже, аудиторський звіт, що складатиметься за новими вимогами, буде більш детальним, прозорим та змістовнішим, а також дозволить користувачам фінансової звітності краще розуміти весь процес аудиту. Водночас, його обсяг може зрости в 3-5 разів.

Приклад аудиторського звіту за результатами аудиту фінансової звітності банку (складеного за вимогами МСА (видання МФБ 2014 р.)

ЗВІТ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТОРА

Акціонерам і Правлінню

ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «УКРГАЗБАНК»

Ми провели аудит фінансової звітності ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА АКЦІОНЕРНИЙ БАНК «УКРГАЗБАНК» (далі – «Банк»), що додається, яка включає звіт про фінансовий стан станом на 31 грудня 2015 року, звіти про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, про зміни у власному капіталі і про рух грошових коштів за рік, що закінчився на зазначену дату, опис важливих аспектів облікової політики та іншу пояснювальну інформацію.

Відповідальність управлінського персоналу за консолідовану фінансову звітність

Управлінський персонал несе відповідальність за складання і достовірне подання цієї фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності та за такий внутрішній контроль, який управлінський персонал визначає потрібним для того, щоб забезпечити складання консолідованої фінансової звітності, що не містить суттєвих викривлень унаслідок шахрайства або помилки.

Відповідальність аудитора

Нашою відповідальністю є висловлення думки щодо цієї фінансової звітності на основі результатів проведеного нами аудиту. Ми провели аудит відповідно до Міжнародних стандартів аудиту. Ці стандарти вимагають від нас дотримання відповідних етичних вимог, а також планування й виконання аудиту для отримання достатньої впевненості, що фінансова звітність не містить суттєвих викривлень.

Аудит передбачає виконання аудиторських процедур для отримання аудиторських доказів щодо сум і розкриттів у фінансовій звітності. Вибір процедур залежить від судження аудитора, включаючи оцінку ризиків суттєвих викривлень фінансової звітності внаслідок шахрайства або помилки. Виконуючи оцінку цих ризиків, аудитор розглядає заходи внутрішнього контролю, що стосуються складання та достовірного подання суб'єктом господарювання фінансової звітності, з метою розробки аудиторських процедур, які відповідають обставинам, а не з метою висловлення думки щодо ефективності внутрішнього контролю суб'єкта господарювання. Аудит включає також оцінку відповідності використаних облікових політик, прийнятність облікових оцінок, виконаних управлінським персоналом, та оцінку загального подання фінансової звітності.

Ми вважаємо, що отримали достатні та прийнятні аудиторські докази для висловлення нашої думки.

Висловлення думки

На нашу думку, фінансова звітність відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах, фінансовий стан Банку станом на 31 грудня 2015 року та його фінансові результати і рух грошових коштів за рік, що закінчився на зазначену дату, у відповідності до Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Пояснювальний параграф

Звертаємо вашу увагу на примітку 2 до фінансової звітності, в якій описується поточна політична та економічна ситуація в Україні. Обставини, про які йдеться у примітці 2, можуть продовжувати негативно впливати на фінансовий стан і результати діяльності Банку у такий спосіб і такою мірою, що наразі не можуть бути визначені. Висловлюючи нашу думку, ми не брали до уваги це питання.

8 квітня 2016 року

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Асоційоване підприємство – суб'єкт господарювання, на який інвестор має суттєвий вплив. Суттєвий вплив – це повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової та операційної політики об'єкта інвестування, але не контроль чи спільний контроль таких політик.

Аудиторський звіт – документ, підготовлений суб'єктом аудиторської діяльності за результатами аудиту фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів аудиту. Аудиторський звіт передбачає надання впевненості користувачам щодо відповідності фінансової звітності концептуальним основам, які використовувалися при її складанні.

Внутрішньогрупові операції – операції між материнським банком та дочірнім підприємством або між дочірніми підприємствами однієї групи.

Внутрішньогрупове сальдо – сальдо дебіторської заборгованості та зобов'язань на дату звітності, яке утворилося внаслідок внутрішньогрупових операцій

Грошові кошти банку – готівкові кошти в касі і міжбанківські депозити на вимогу.

Грошові потоки – надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Група - материнське підприємство та його дочірні підприємства.

Дочірнє підприємство – суб'єкт господарювання, який контролюється іншим суб'єктом господарювання. Інвестор контролює об'єкт інвестування, якщо інвестор має право щодо змінних результатів діяльності об'єкта інвестування або зазнає пов'язаних з ними ризиків та здатний впливати на ці результати через свої владні повноваження щодо об'єкта інвестування.

Еквіваленти грошових коштів – короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості.

Індивідуальна фінансова звітність - фінансова звітність банку, який не має дочірнього підприємства, асоційованого підприємства або частки учасника спільного підприємства у спільному підприємстві.

Консолідована фінансова звітність – фінансова звітність групи, у якій активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати та грошові потоки материнського банку та його дочірніх підприємств подаються як активи, зобов'язання, власний капітал, дохід, витрати та грошові потоки єдиного економічного суб'єкта господарювання.

Материнський банк – банк, який контролює одного або декількох суб'єктів господарювання.

Модифікована думка - думка, висловлена аудитором, якщо він:

- а) на основі отриманих аудиторських доказів доходить висновку, що фінансова звітність у цілому містить суттєві викривлення, або
- б) не має можливості отримати достатні і прийнятні аудиторські докази, щоб дійти висновку, що фінансова звітність у цілому не містить суттєвих викривлень.

Є три типи модифікованих думок: умовно-позитивна, негативна і відмова від висловлення думки.

Немодифікована думка – думка, висловлена аудитором, якщо він дійшов висновку про те, що фінансова звітність складена в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосовної концептуальної основи фінансової звітності.

Окрема фінансова звітність – фінансова звітність, що подається материнським банком або інвестором, який має спільний контроль над об'єктом інвестування або чинить суттєвий вплив на нього, у якій інвестиції обліковуються за собівартістю або відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». Окрема фінансова звітність подається материнським банком додатково до консолідованої фінансової звітності або додатково до фінансової звітності, у якій інвестиції в асоційовані підприємства або спільні підприємства обліковуються з використанням методу участі в капіталі.

Примітки – частина фінансової звітності, що містять інформацію на додаток до поданої у звіті про фінансовий стан, звіті про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, звіті про зміни у власному капіталі та звіті про рух грошових коштів. Примітки надають описові пояснення чи детальніший аналіз статей, поданих у цих фінансових звітах, а також інформацію про статті, які не відповідають вимогам визнання в цих звітах.

Проміжний період – період фінансової звітності, коротший за повний фінансовий рік.

Проміжна фінансова звітність – фінансова звітність, що складається або з повного комплекту фінансової звітності (визначеного в МСБО 1 «Подання фінансової звітності»), або з комплекту стислої фінансової звітності (визначеної в МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність») за проміжний період.

Фінансова звітність загального призначення – фінансова звітність, яка має на меті задовольнити потреби користувачів, які не можуть вимагати від суб'єкта господарювання скласти звітність згідно з їхніми інформаційними потребами.

Якісні характеристики корисної фінансової інформації визначають типи інформації, що, найімовірніше, є найбільш корисними для користувачів для прийняття рішень про суб'єкт господарювання, що звітує, на основі інформації, розміщеної у його фінансовій звітності.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. З якою метою складається фінансова звітність?
2. Назвіть якісні характеристики корисної фінансової інформації.
3. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують загальні питання, пов'язані з складанням і поданням річної та проміжної фінансової звітності?
4. Згідно з МСБО 1 «Подання фінансової звітності», з яких фінансових звітів складається повний комплект фінансової звітності?
5. Згідно з МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність», які фінансові звіти входять до комплексу стислої фінансової звітності?
6. Згідно з вимогами МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації», за якими двома напрямками, цим стандартом, повинна розкриватися інформація про фінансові інструменти у фінансовій звітності?
7. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентуються питання, пов'язані із складанням і поданням банками фінансової звітності?
8. Які фінансові звіти входять до складу фінансової звітності банків України?
9. На які види поділяється фінансова звітність, яку складають банки?
10. Показники якої фінансової звітності банку і в якому випадку підлягають коригуванню із урахуванням впливу інфляції?
11. Опишіть процедуру складання банком скоригованої фінансової звітності з урахуванням впливу інфляції.
12. В які способи і в які терміни банки зобов'язані оприлюднювати свою проміжну та річну фінансову звітність?
13. З якою метою складається звіт про фінансовий стан банку і яку інформацію він надає?
14. Як групуються активні та пасивні рахунки у статті у звіті про фінансовий стан банку?
15. Назвіть основні статті активу та пасиву звіту про фінансовий стан банку.
16. З якою метою складається звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід банку і яка інформація в ньому розкривається?
17. Які статті містить розділ прибутків і збитків звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід ?
18. Назвіть статті звіту про сукупний дохід банку.

19. Яка інформація подається у звіті про зміни у власному капіталі банку і які статті включає даний звіт?
20. З якою метою складається звіт про рух грошових коштів і яку інформацію він розкриває?
21. На які три види класифікується діяльність банку у звіті про рух грошових коштів?
22. За якими методами може складатися звіт про рух грошових коштів?
23. Яка інформація міститься у примітках до фінансової звітності?
24. Які фінансові звіти входять до складу консолідованої фінансової звітності банку?
25. За якими методами материнський банк може скласти консолідовану фінансову звітність і від чого залежить вибір методу консолідації?
26. Назвіть етапи процесу повної консолідації фінансової звітності банку.
27. З якою метою здійснюється аудит фінансової звітності банку?
28. Які МСА встановлюють вимоги щодо структури і змісту аудиторського звіту за результатами аудиту фінансової звітності?
29. З яких параграфів складається аудиторський звіт?
30. В якому випадку аудитор висловлює немодифіковану аудиторську думку?
31. В яких випадках аудитор висловлює модифіковану аудиторську думку?
32. Які є типи модифікованої аудиторської думки?
33. Як змінюється структура аудиторського звіту, якщо аудитор висловлює модифіковану думку?
34. З якою метою в аудиторський звіт включаються пояснювальний параграф і параграф з інших питань.
35. Яким нормативно-правовим актом НБУ регламентується порядок подання банками до НБУ аудиторських звітів за результатами щорічної аудиторської перевірки фінансової звітності?

ТЕСТИ

1. Яким міжнародним стандартом в найбільшій мірі регламентуються питання, пов'язані із розкриттям інформації у фінансовій звітності банків?
 - а)МСБО 29 «Фінансова звітність в умовах гіперінфляції»;
 - б)МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»;
 - в)МСБО 30 «Розкриття інформації у фінансових звітах банків та подібних фінансових установ».
 - г)МСБО 1 «Подання фінансових звітів».

2. У якому нормативно-правовому акті визначено якісні характеристики, яким має відповідати інформація, що наведена у фінансовій звітності банків України?

- а) Законі України «Про банки і банківську діяльність»;
- б) «Положенні про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України»;
- в) «Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України»;
- г) «Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України».

3. Відсутність якої якісної характеристики інформації може призвести до втрати її доречності та достовірності?

- а) зіставність;
- б) нейтральність;
- в) своєчасність;
- г) зрозумілість.

4. Якій якісній характеристиці відповідає наведена у фінансовій звітності інформація, якщо у ній відсутні суттєві помилки і вона відображає дійсний стан справ?

- а) доречність;
- б) зрозумілість;
- в) суттєвість;
- г) достовірність.

5. Якій якісній характеристиці відповідає наведена у фінансовій звітності інформація, коли її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів?

- а) доречність;
- б) зрозумілість;
- в) суттєвість;
- г) достовірність.

6. Згідно з вимогами НБУ, упродовж якого терміну банк повинен оприлюднити свою проміжну фінансову звітність після закінчення звітного періоду?

- а) 1-го місяця;
- б) 2-х місяців;
- в) 3-х місяців;
- г) 6-ти місяців.

7. Яке з наведених нижче тверджень найкраще розкриває мету інформації, що подається у примітках до фінансової звітності?

- а) виправити неправильно подану інформацію у фінансових звітах;

- б) забезпечити додатковою інформацією про діяльність банку;
- в) забезпечити розкриття інформації, наведеної у фінансових звітах банку, згідно з вимогами МСФЗ;
- г) розкрити інформацію про перспективи розвитку банку.

8. Згідно з МСФЗ 7, у розрізі яких видів ризику здійснюється розкриття інформації про характер та рівень ризиків, що виникають унаслідок фінансових інструментів?

- а) кредитного ризику;
- б) ризику ліквідності;
- в) ринкового ризику;
- г) усіх зазначених вище, але не обмежуються ними.

9. У якому фінансовому звіті банку розкривається інформація про основні принципи і методи облікової політики банку?

- а) звіті «Баланс»;
- б) звіті про фінансові результати;
- в) звіті про рух грошових коштів;
- г) примітках.

10. У звіті про рух грошових коштів, надходження коштів від емісії простих акцій слід класифікувати як приплив грошових коштів від:

- а) операційної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності.

11. У звіті про рух грошових коштів банку, придбання банком асоційованої компанії слід класифікувати як вибуття коштів за:

- а) операційною діяльністю;
- б) інвестиційною діяльністю;
- в) фінансовою діяльністю.

12. У звіті про рух грошових коштів банку, доходи, що отримані за операціями з торговими цінними паперами слід класифікувати як приплив грошових коштів від:

- а) операційної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності.

13. У звіті про рух грошових коштів банку, комісійні доходи банку слід класифікувати як приплив грошових коштів від:

- а) операційної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності.

14. У звіті про рух грошових коштів банку, виплати на утримання персоналу слід класифікувати як вибуття коштів за:

- а) операційною діяльністю;
- б) інвестиційною діяльністю;
- в) фінансовою діяльністю.

15. Коригування показників річної фінансової звітності банку та консолідованої фінансової звітності материнського банку на вплив інфляції здійснюється у випадку, коли значення кумулятивного приросту інфляції становить:

- а) 25 % у звітному році;
- б) 100% і більше за три останніх роки, включаючи звітний;
- в) 210% за три останніх роки, включаючи звітний;
- г) 50% і більше за три останніх роки, включаючи звітний.

16. Згідно з Інструкцією про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, які з наведених приміток до проміжної фінансової звітності є обов'язковими ?

- а) «Інформація про банк»;
- б) «Операції з пов'язаними особами»;
- в) «Події після дати балансу»;
- г) усі зазначені вище.

17. Консолідована група – це:

- а) окрема юридична особа, яка є сукупністю інших юридичних осіб;
- б) окрема економічна одиниця, яка є сукупністю дочірніх і асоційованих компаній;
- в) неюридична особа, яка є сукупністю юридичних осіб, включаючи материнський банк та учасників групи;
- г) усе зазначене вище.

18. За якими методами банки України можуть складати консолідовану фінансову звітність?

- а) участі в капіталі;
- б) повної консолідації;
- в) методом придбання;
- г) пропорційної консолідації.

19. Від чого залежить вибір методу складання консолідованої фінансової звітності?

- а) рішення керівництва банку;
- б) рівня контролю консолідованої групи в капіталі кожного учасника;
- в) структури консолідованої групи;
- г) величини активів учасників консолідованої групи.

20. За яким курсом материнський банк повинен перераховувати немонетарні статті фінансових звітів закордонних господарських одиниць?

- а) офіційним валютним курсом на дату балансу;
- б) офіційним валютним курсом на дату операції;
- в) середньозваженим офіційним валютним курсом за відповідний місяць;
- г) офіційним валютним курсом на дату переоцінки статей до справедливої вартості.

21. За яким курсом материнський банк повинен перераховувати статті доходів і витрат фінансових звітів закордонних господарських одиниць?

- а) офіційним валютним курсом на дату балансу;
- б) офіційним валютним курсом на дату операції;
- в) середньозваженим офіційним валютним курсом за відповідний місяць;
- г) середньозваженим офіційним валютним курсом за звітний рік.

22. Який тип аудиторської думки буде висловлений аудитором у разі, якщо аудитор отримавши достатні і прийнятні аудиторські докази, доходить висновку, що викривлення взяті окремо або в сукупності є одночасно і суттєвими, і всеохопним для фінансової звітності?

- а) немодифіковану;
- б) умовно-позитивну;
- в) негативну;
- г) аудитор відмовиться від висловлення думки.

23. Яку інформацію містить розділ «Пояснювальний параграф» аудиторського звіту?

- а) інформацію про те, що аудит проводився відповідно до МСА;
- б) інформацію про концептуальну основу, згідно з якою була складена фінансова звітність;
- в) інформацію, яка належно подана у фінансовій звітності, та, за судженням аудитора, настільки важлива, що є фундаментальною для розуміння фінансової звітності користувачами;
- г) інформацію, яка не була подана чи розкрита у фінансовій звітності, проте, за судженням аудитора, є важливою для розуміння користувачами проведеного аудиту, відповідальності аудитора чи аудиторського звіту.

24. Який кінцевий термін подачі банками до НБУ аудиторського звіту про перевірку їх річної фінансової звітності ?

- а) 31 січня;
- б) 31 березня;
- в) 30 квітня;
- г) 1 червня.

25. Який тип аудиторської думки буде висловлений аудитором у разі, якщо аудитор не має можливості отримати достатні і прийнятні аудиторські докази

для обґрунтування думки і доходить висновку, що можливий вплив на фінансову звітність невиявлених викривлень, якщо такі є, може бути суттєвим, проте не всеохопним?

- а) немодифіковану; б) умовно-позитивну; в) негативну;
г) аудитор відмовиться від висловлення думки.

ЗАДАЧІ

Задача 2.1.

Зробіть необхідні розрахунки і проставте пропущені показники у звіті про фінансовий стан банку.

Звіт про фінансовий стан банку на 31.12. 2016 р.

(у тисячах гривень)

Найменування статті	2016 рік	2015 рік
АКТИВИ		
Грошові кошти та їх еквіваленти	252 378	?
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	28620
Кошти в інших банках	13 355	8 964
Кредити та заборгованість клієнтів	?	818 491
Цінні папери в портфелі банку до погашення	104 218	48 265
Інвестиції в асоційовані і дочірні компанії	6 786	6 786
Інвестиційна нерухомість	24 806	-
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	2 252	2 071
Відстрочений податковий актив	4 276	4 131
Основні засоби та нематеріальні активи	74 750	52 521
Інші фінансові активи	65 499	57 382
Інші активи	58 211	36 692
Усього активів	?	1 155 412
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ		
Кошти банків	43 758	71 120
Кошти клієнтів	?	779 085
Інші залучені кошти	78 793	58 037
Інші фінансові зобов'язання	26 067	?
Інші зобов'язання	6 422	4 321
Субординований борг	145 829	104 714
Усього зобов'язань	1 276 074	?
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ		
Статутний капітал	257 870	257 870
Емісійні різниці	230	?
Незареєстрований статутний капітал	15 000	-
Резерви переоцінки	31 239	31 239
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	?	(153 342)
Усього власного капіталу	?	135 997
Усього зобов'язань та власного капіталу	1 387 094	?

Задача 2.2.

Зробіть необхідні розрахунки і проставте пропущені показники у річному звіті про прибутки і збитки банку, враховуючи, що збиток від діяльності, що триває дорівнює збитку за рік. Обчисліть показник чистого збитку на одну просту акцію за умови, що середньорічна кількість простих акцій в обігу за 2015 р. становила 1 641 675 тис. шт. На основі аналізу статей доходів і витрат банку поясніть, чому банк упродовж двох років був збитковим.

Звіт про прибутки і збитки банку за 2015 р.

(у тисячах гривень)

Найменування статті	2015 рік	2014 рік
Процентні доходи	517 468	531 650
Процентні витрати	(240 455)	(315 081)
Чистий процентний дохід	?	216 569
Чисте збільшення резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках	(553 241)	(594 262)
Чисті процентні витрати після створення резерву під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках	(276 228)	?
Комісійні доходи	176 312	181 588
Комісійні витрати	(70 096)	(47 706)
Результат від операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	103	2 389
Результат від продажу цінних паперів у портфелі банку на продаж	1 337	-
Результат від операцій з іноземною валютою	26 053	60 698
Результат від переоцінки іноземної валюти	(93 388)	(208 359)
Результат від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості	975	222
Витрати, які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	(1 036)	(6 374)
Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова	287	(737)
Чисте збільшення резервів під знецінення дебіторської заборгованості та інших фінансових активів	(7 993)	(746)
Чисте (збільшення)/зменшення резервів під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	(31)	156
Чисте збільшення резервів за зобов'язаннями	(9 780)	(413)
Інші операційні доходи	34 749	15 222
Адміністративні та інші операційні витрати	(580 025)	(536 385)
Збиток до оподаткування	?	(918 138)
Витрати (-)/вигода з податку на прибуток	245	6 539
Збиток від діяльності, що триває	?	?
Збиток за рік	?	?
Чистий та скоригований збиток на одну просту акцію (у гривнях)	?	(0,56)

Задача 2.3.

На основі наведених нижче даних зробіть необхідні розрахунки і складіть звіт про сукупний дохід банку за 2016 р. (для цього скористайтесь формою звіту, яка наведена у табл. 2.3).

(у тисячах гривень)

Найменування статті	2016 рік	2015 рік
Прибуток/(збиток) за період	(798 516)	(911 599)
Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів	71 244	30 606
Податок на прибуток, пов'язаний із статтями іншого сукупного доходу, що не буде рекласифікований у прибуток чи збиток	(12 496)	(5 792)
Переоцінка цінних паперів у портфелі банку на продаж	110	532
Податок на прибуток, пов'язаний із статтями іншого сукупного доходу, що буде рекласифікований у прибуток чи збиток	(20)	(96)

Задача 2.4.

Дозаповніть наведений нижче проміжний скорочений консолідований звіт про зміни у власному капіталі банку за 3 квартал 2016 р., враховуючи, що:

- у січні 2016 р. було збільшено статутний капітал банку на 9 318 999 тис.грн. шляхом випуску 6 373 970 додаткових акцій існуючої номінальної вартості 1 462,04 грн. кожна, а у квітні 2016 р. ці акції були зареєстровані;
- сукупний збиток банку за 9 місяців 2016 р. склав 261 517 тис. грн. в тому числі: збиток – 420 490 тис. грн., інший сукупний дохід – 158 973 грн.;
- амортизація резерву переоцінки основних засобів за 9 міс. 2016 р. склала 13 800 тис.грн.

Проміжний скорочений консолідований звіт
про зміни у власному капіталі банку за 3 квартал 2016 р.

(у тисячах гривень)

Найменування статті	Статутний капітал	Незарес-стрований статутний капітал	Резервні та інші фонди	Резерви переоцінки	Непокри-тий збиток	Усього власного капіталу
Залишок на 1 січня 2015 р.	16 689 042	5 000 000	162 926	1 255 595	(11 531 985)	11 575 578
Усього сукупного доходу за період	-	-	-	988 847	(9 950 725)	(8 961 878)
Збиток за період	-	-	-	-	(9 950 725)	(9 950 725)
Інший сукупний дохід за період	-	-	-	988 847	-	988 847
Амортизація резерву переоцінки основних засобів, за вирахуванням податків	-	-	-	(14 018)	14 018	-
Збільшення статутного капіталу	5 000 000	(5000 000)	-	-	-	-
На 30 вересня 2015 р.	21 689 042	-	162 926	2 230 424	(21 468 692)	2 613 700

На 1 січня 2016 р.	21 689 042	-	162 926	664 823	(25 577 130)	(3 060 339)
Усього сукупного доходу за період	-	-	-	?	?	?
Збиток за період	-	-	-	-	?	?
Інший сукупний дохід за період	-	-	-	?	-	?
Амортизація резерву переоцінки основних засобів, за вирахуванням податків	-	-	-	?	?	-
Збільшення статутного капіталу	?	-	-	-	-	?
На 30 вересня 2016 р.	?	-	?	?	?	?

Задача 2.5.

Користуючись інформацією, що подана у відповідних примітках до окремої проміжної скороченої фінансової звітності ПАТ «Укрсоцбанк» за 9 місяців 2016 р., дізнайтесь:

а) хто є головними акціонерами банку та які дочірні підприємства має банк (примітка № 1);

б) що входить до складу статей «Грошові кошти та їх еквіваленти» (примітка № 4), «Інші активи» (примітка № 10), «Інші зобов'язання» (примітка № 13) звіту про фінансовий стан банку;

в) види і вартість нематеріальних активів, якими володіє банк (примітка № 9);

г) які операції принесли банку найбільшу суму комісійного доходу за звітний період (примітка № 18);

д) види і суми витрат, що входять до статті «Адміністративні та інші операційні витрати» (примітка № 23) звіту про прибутки і збитки.

е) суму наданих банком гарантій (примітка № 25).

Із фінансовою звітністю банку можна ознайомитись на його веб-сайті (<https://www.unicredit.ua>) у розділі «Про банк» на вкладці «Фінансова звітність».

Задача 2.6.

На основі наведених нижче даних складіть проміжний скорочений звіт про рух грошових коштів за 1 півріччя 2016 р., використовуючи прямий метод (для цього скористайтесь формою звіту, яка наведена у табл. 2. 5). Зробіть необхідні розрахунки.

Найменування статті	1 півріччя 2016 року	1 півріччя 2015 року
Грошові кошти та їх еквіваленти на початок періоду	6 470 276	3063 505
Придбання нематеріальних активів	(12 763)	(8 345)
Придбання основних засобів	(15 854)	(11 827)
Надходження від реалізації інвестиційної нерухомості	-	1 520
Надходження від реалізації основних засобів	9 968	866
Придбання цінних паперів у портфель банку на продаж	(176 604)	-
Процентні доходи, що отримані	1 428 833	1 398 579
Комісійні доходи, що отримані	346 631	300 932
Результат операцій з фінансовими похідними інструментами	70 439	(140 151)
Результат операцій з іноземною валютою	98 922	110 356
Інші отримані операційні доходи	4 719	2 528
Надходження за раніше списаними кредитами	5 597	5 715
Процентні витрати, що сплачені	(458 790)	(374 047)
Комісійні витрати, що сплачені	(76 601)	(62 542)
Інші сплачені операційні витрати	(94 493)	(48 281)
Виплати на утримання персоналу, сплачені	(273 698)	(255 668)
Адміністративні витрати, сплачені	(117 959)	(119 836)
Податок на прибуток, сплачений	(65 841)	213
Чисте (збільшення)/зменшення коштів в інших банках та НБУ	(88 406)	1 110 572
Чисте (збільшення)/зменшення кредитів та заборгованості клієнтів	(274 696)	1 735 227
Чисте (збільшення) інших активів	(21 620)	(8 679)
Чисте збільшення/(зменшення) коштів банків	924	65
Чисте збільшення/(зменшення) коштів клієнтів	3 950 710	(2 361 339)
Чисте збільшення резервів за зобов'язаннями	-	58
Чисте збільшення інших зобов'язань	(4 015)	90 346
Погашення власних боргових цінних паперів	(100)	(20 900)
Повернення інших залучених коштів	(747)	(800)
Повернення фінансування материнського банку	(405 816)	(211 961)
Вплив змін офіційного курсу НБУ на грошові кошти та їх еквіваленти	129 598	760 354
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець періоду	10 428 614	4 956 660

РОЗДІЛ 3. ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ БАНКУ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ дати визначення грошових коштів та еквівалентів грошових коштів;
- ✓ назвати та охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку грошових коштів банку;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за прибутковими і видатковими касовими операціями банку;
- ✓ пояснити як здійснюється організація та облік інкасації коштів у клієнтів банку;
- ✓ висвітлити механізм проведення та методика обліку операцій з підкріплення банків готівкою;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку надлишки та недостачі готівки в касі банку;
- ✓ описати методику обліку операцій з пам'ятними монетами, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу;
- ✓ назвати види та призначення кореспондентських рахунків банку;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за міжбанківськими розрахунками, що здійснюються через Систему електронних платежів (СЕП) НБУ та внутрішньобанківську міжфілійну платіжну систему (ВМПС)
- ✓ відобразити в бухгалтерському обліку міжбанківські розрахунки, що здійснюються через прямі кореспондентські рахунки;
- ✓ розуміти інформацію про грошові кошти та еквіваленти грошових коштів, що розкривається у фінансовій звітності банку.

3.1. Поняття грошових коштів та еквівалентів грошових коштів

Згідно з МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» до **грошових коштів** належить готівка в касі та депозити до запитання. Нормативно-правові акти НБУ визначають грошові кошти банку як готівкові кошти в касі та міжбанківські депозити на вимогу. До грошових коштів банків відносяться:

- ✓ банкноти і монети в національній та іноземній валюті в касі банку, обмінних пунктах, банкоматах, а також дорожні чеки;
- ✓ кошти на кореспондентському рахунку в НБУ;
- ✓ кошти на кореспондентських рахунках в інших банках.

Окрім грошових коштів, існують **еквіваленти грошових коштів**, які трактуються МСБО 7 та нормативно-правовими актами НБУ як короткострокові високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості.

У МСБО 7 зазначається, що інвестиція розглядається здебільшого як еквівалент грошових коштів тільки у разі короткого строку погашення, наприклад, протягом трьох місяців з дати придбання. Інвестиції у власний капітал не входять до складу еквівалентів грошових коштів, якщо вони не є по суті еквівалентами грошових коштів, наприклад у випадку привілейованих акцій, придбаних протягом короткого періоду їх погашення і з визначеною датою погашення.

Виходячи із визначення еквівалентів грошових коштів, яке наводиться у МСБО 7, до складу еквівалентів грошових коштів банків України можна віднести:

- строкові депозити в НБУ зі строком погашення до трьох місяців;
- строкові депозити в інших банках зі строком погашення до трьох місяців;
- кредити, що надані іншим банкам зі строком погашення до трьох місяців;
- кошти, що надані іншим банкам за операціями «зворотного репо» зі строком погашення до трьох місяців;
- інші короткострокові високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості.

Методика бухгалтерського обліку грошових коштів та еквівалентів грошових коштів регламентується такими нормативно-правовими актами:

– Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затвердженою постановою Правління НБУ від 20.10.2004 р. № 495;

– Правилами бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України, затвердженими постановою Правління НБУ від 8.04.2005 №123;

– Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (деPOSITНИХ) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженою постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р.

3.2. Види банківських операцій з готівковими коштами та організація їх проведення

Операції банків з готівковими коштами в національній та іноземній валюті відносяться до касових операцій, основними видами яких є:

- приймання через касу банку готівки національної та іноземної валюти від клієнтів для зарахування на власні рахунки та рахунки інших юридичних і фізичних осіб або на відповідний рахунок банку (філії, відділення);

- видача готівки національної та іноземної валюти клієнтам з їх рахунків через касу банку або із застосуванням платіжних карток через касу або банкомат;

- приймання від фізичних та юридичних осіб готівки національної та іноземної валюти для переказу і виплати отримувачу суми переказу в готівковій формі через операційну касу;

- вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет) та надсилання їх на дослідження;

- обмін клієнтам не придатних до обігу та вилучених з обігу банкнот (монет) національної валюти на придатні, монет на банкноти, банкнот на монети, банкнот (монет) одних номіналів на банкноти (монети) інших номіналів;

- інкасація готівки;

- підкріплення кас, обмінних пунктів та банкоматів готівкою;

- оброблення готівки;

- прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.

- готівкові валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами.

Банки самостійно визначають перелік касових операцій та інших послуг, які пропонуються клієнтам. Банки здійснюють касове обслуговування клієнтів на договірних засадах.

Організація проведення банками готівкових операцій регламентується нормативно-правовими актами Національного банку України, основними з яких є:

- Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні, затверджена постановою Правління НБУ від 1.06.2011р. № 174;

- Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах в Україні, затверджена постановою Правління НБУ від 14.02.2007 № 45;

- Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, затверджена постановою Правління НБУ від 12.12.2002 № 502.

В залежності від виду касової операції, в її проведенні та організації можуть бути залучені різні структурні підрозділи банку, а саме: операційна каса банку (філії, відділення), обмінні пункти, автоматичні касові машини (АТМ), підрозділ перевезення валютних цінностей та інкасації коштів (рис.3.1).

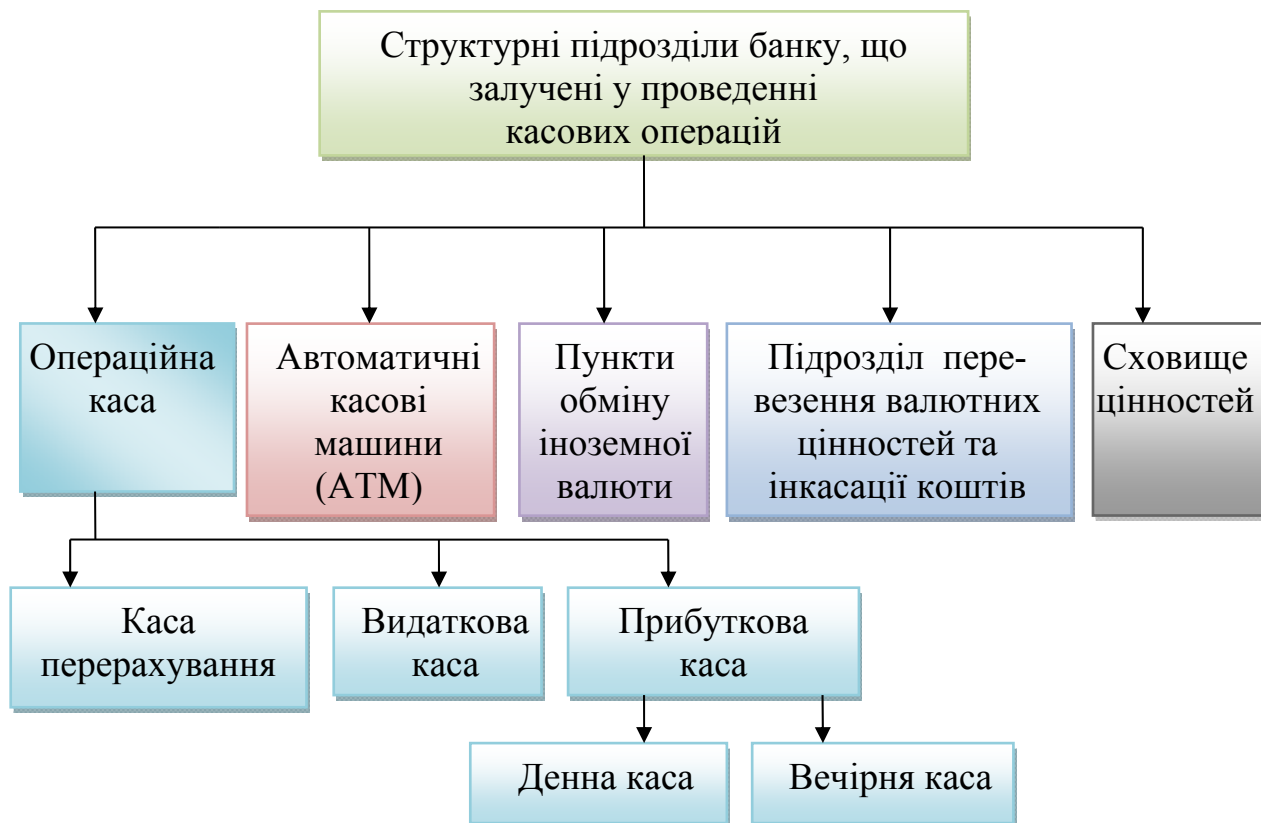

Рис. 3.1. Структурні підрозділи банку, що задіяні у проведенні касових операцій

Основна маса касових операцій здійснюється через *операційну касу* банку (філії, відділення). Роботу операційної каси з обслуговування клієнтів банк організовує протягом операційного часу та відповідно до внутрішніх правил банку в післяопераційний час. Операційна каса може включати окремі види кас: прибуткову, видаткову, касу перерахування. Прибуткові каси, у свою чергу, можуть поділятися на денні та вечірні. Денні каси приймають готівкові кошти протягом операційного дня банку, а вечірні – після закінчення операційного дня.

У разі здійснення касових операцій протягом операційного часу відповідальний працівник банку на касових документах проставляє дату здійснення касової операції, а в післяопераційний час - поточну дату і час приймання документів або напис чи штамп «вечірня» або «післяопераційний час». Виконані протягом операційного часу касові операції відображаються в бухгалтерському обліку в цей самий день, а в післяопераційний час - не пізніше наступного операційного дня.

Робочі місця касових працівників, які здійснюють приймання та оброблення готівки, мають бути обладнані приладами для контролю захисних елементів банкнот. Крім того, робоче місце з приймання готівки має бути обладнане так, щоб клієнт міг спостерігати за перерахуванням готівки.

Банки допускають до роботи з готівкою та іншими цінностями працівників, які склали залік щодо знання вимог відповідних нормативно-

правових актів НБУ та внутрішніх положень банку про організацію роботи із здійснення касових операцій у межах тих питань, що належать до їх функціональних обов'язків. До касової роботи не допускаються неповнолітні особи.

Деякі касові операції проводяться без безпосередньої участі банку, а з допомогою автоматичних касових машин (АТМ), таких як програмно-технічні комплекси самообслуговування (ПТКС), банкомати, депозитні системи, пристрої з видачі/приймання готівки та інших цінностей. АТМ можуть встановлюватися як на території банку, так і за його межами. Перелік касових операцій, що проводяться АТМ залежить від їх технічних можливостей. Сучасні АТМ можуть виконувати такі операції: видавати готівку за платіжними картками; миттєво поповнювати картковий рахунок готівкою; переказувати кошти з одного рахунку на інший; приймати замовлення на перевипуск платіжної картки у разі її втрати чи пошкодження; надавати інформацію про стан рахунку.

Для проведення готівкових валютно-обмінних операцій банки відкривають пункти обміну валют. Види операцій, які проводять пункти обміну валют регламентуються нормативно-правовими актами НБУ.

З метою надання послуг з інкасації банки створюють підрозділ перевезення валютних цінностей та інкасації коштів, працівники якого утворюють бригаду інкасації. Чисельний склад бригади інкасації визначається керівником банківської установи або керівником підрозділу інкасації залежно від складності виконуваних операцій, ступеня ризику та умов, у яких здійснюються перевезення валютних цінностей та інкасація коштів.

Готівка та інші цінності банку зберігаються у сховищах цінностей, до яких відносяться: спеціально обладнане приміщення банку (філії, відділення), сейф, депозитна система та АТМ-сейфи, що використовуються для зберігання готівки та інших цінностей. Банк наказом призначає відповідальних осіб сховища цінностей (у складі не менше двох осіб), на яких покладаються обов'язки щодо зберігання цінностей у сховищі цінностей. Стаж роботи у банківській системі працівників, які входять до складу відповідальних осіб сховища цінностей банку або філії, становить не менше ніж один рік, а відділень банку - не менше ніж шість місяців.

Згідно з вимогами чинного законодавства, проведення працівниками банків касових операцій із клієнтами, за межами касового вузла банку забороняється, крім доставки працівниками уповноважених банків пенсій та грошової допомоги за місцем проживання одержувача.

3.3. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку готівкових коштів

Готівкові кошти банку в національній та іноземній валюті обліковуються на рахунках 1 класу «Казначейські та міжбанківські операції», 10 розділу «Готівкові кошти» Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Облік готівки в національній та іноземній валюті в операційній касі банку (філії) здійснюється за рахунком **1001 «Банкноти та монети в касі банку»**, а готівки, що знаходиться в касі відділень банків - за рахунком **1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»**. За дебетом цих рахунків проводяться суми готівки, що вносяться до операційної каси для зарахування на рахунки банку (філії, відділення) та рахунки клієнтів; суми готівки, які отримані з установ Національного банку України, з філій (банків), відділень банку, з інших банків (філій, відділень); суми готівки, які надходять з обмінних пунктів, з підзвіту; залишок готівки з програмно-технічних комплексів самообслуговування тощо. За кредитом цих рахунків проводяться суми готівки, що видаються клієнтам банку (філій, відділень); суми готівки, що відправляються до установ Національного банку України, до філій (банків), відділень банку, до інших банків (філій, відділень); суми готівки, які видаються до обмінних пунктів, до програмно-технічних комплексів самообслуговування, у підзвіт тощо.

Готівка в національній та іноземній валюті, яка перебуває в обмінних пунктах банку (філій) обліковуються за рахунком **1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»**. За дебетом рахунку проводяться суми готівки, яка надходить до обмінного пункту. За кредитом рахунку проводяться суми готівки, яка видається з обмінного пункту або повертається до операційної каси банку (філії, відділення).

Облік готівки в національній та іноземній валюті в програмно-технічних комплексах самообслуговування банку (філії, відділення) здійснюється за рахунком **1004 «Банкноти та монети в програмно-технічних комплексах самообслуговування»**. За дебетом цього рахунку проводяться суми готівки, що надійшла до програмно-технічного комплексу самообслуговування. За кредитом рахунку проводяться суми готівки, яка видається з програмно-технічного комплексу самообслуговування або повертається до операційної каси банку (філії, відділення).

Для відображення в обліку операцій з інкасації грошової виручки, яка підлягає зарахуванню на рахунки клієнтів банку, використовується транзитний рахунок **1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»**. За дебетом рахунку проводяться суми інкасованої грошової виручки, яка попередньо (до перерахування готівки) зараховується на рахунки клієнтів, та суми надлишків, що встановлені під час перерахування в кореспонденції з рахунком клієнта. За кредитом рахунку проводяться суми перерахованої грошової виручки, яка зараховується до операційної каси, та суми нестач, які встановлені під час перерахування в кореспонденції з рахунком клієнта. Залишків на рахунку 1005 на кінець операційного дня не повинно бути.

Облік готівкових коштів, що відправляються банком (філією, відділенням) до установ НБУ, інших банків, обмінних пунктів, банкоматів здійснюється за рахунком **1007 «Банкноти та монети в дорозі»**. За дебетом рахунку проводяться суми готівки, яка відправлена банком (філією, відділенням) до установ Національного банку України, до філії (банку), відділення банку, до іншого банку (філії, відділення), до обмінних пунктів, до

програмно-технічних комплексів самообслуговування. За кредитом рахунку проводяться суми готівки, що надійшла за призначенням.

Оскільки План рахунків бухгалтерського обліку банків України є мультивалютним, то готівкові операції, які здійснюються в іноземних валютах обліковуються на тих самих рахунках, що й операції у національній валюті. Використання рахунків Плану забезпечує ведення синтетичного обліку готівкових операцій. Детальна інформація про здійснені готівкові операції відображається на рівні аналітичного обліку, з використанням встановлених НБУ параметрів аналітичних рахунків. Одним із таких обов'язкових параметрів є код валюти або банківського металу.

Готівкові операції в іноземній валюті обліковуються у подвійній оцінці - за номіналом і в гривневому еквіваленті за офіційним валютним курсом на дату здійснення операції.

Виявлені надлишки або недостачі під час проведення касових операцій, а саме: завершення операційного дня, в результаті проведення ревізії операційної каси банку (філії), перерахування клієнтом у приміщенні банку отриманої готівки, в інших подібних випадках, обліковують на рахунках **6399 «Інші операційні доходи»** та **7399 «Інші операційні витрати»** відповідно. Суми недостач до встановлення винних осіб, які мають відшкодувати зазначені недостачі, відображаються за позабалансовим рахунком 9611 «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями».

Зразки банкнот національної валюти, отриманих банками від НБУ, обліковуються за номінальною вартістю на позабалансовому рахунку **9819 «Інші цінності і документи»**. За дебетом цього рахунку проводяться суми прийнятих цінностей і документів. За кредитом рахунку проводяться суми списання виданих і відправлених за призначенням цінностей і документів.

За рахунком 9819 «Інші цінності і документи» обліковуються також вилучені з обігу з метою передавання на дослідження сумнівні банкноти (монети). Відправлення в установленому порядку сумнівних банкнот (монет) на дослідження відображається в обліку з використанням рахунку **9899 «Інші цінності та документи в дорозі»**. За дебетом цього рахунку проводяться суми бланків і цінностей в дорозі або виданих під звіт. За кредитом рахунків проводяться суми списаних бланків і цінностей після отримання підтвердження про їх одержання або на основі звітів. Після одержання результатів дослідження, сумнівні банкноти списуються з позабалансового рахунку.

Обмін фізичними та юридичними особами платіжних банкнот та монет національної валюти, які непридатні до обігу, на придатні здійснюється безкоштовно та без відображення в бухгалтерському обліку банку.

3.4. Облік операцій з приймання касами банків готівкових коштів

Приймання готівки національної валюти від клієнтів здійснюється через каси банків за такими прибутковими касовими документами:

1) за заявою на переказ готівки - від юридичних осіб для зарахування на власні поточні рахунки, від фізичних осіб – на поточні, вкладні (депозитні) рахунки, а також від юридичних та фізичних осіб - на рахунки інших юридичних або фізичних осіб, які відкриті в цьому самому банку або в іншому банку, та переказу без відкриття рахунку;

2) за рахунками на сплату платежів - від фізичних осіб на користь юридичних осіб;

3) за прибутковим касовим ордером - від працівників банку за внутрішньобанківськими операціями;

4) за документами, установленими відповідною платіжною системою - від фізичних і юридичних осіб - для відправлення переказу та виплати його отримувачу готівкою в національній валюті.

Приймання готівки іноземної валюти від клієнтів здійснюється за такими прибутковими касовими документами:

1) за заявою на переказ готівки: від юридичних осіб-резидентів та представництв-нерезидентів - для зарахування на власні поточні рахунки; від уповноваженого представника нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності - для зарахування на розподільчий рахунок в іноземній валюті, відкритий цим банком резиденту - суб'єкту підприємницької діяльності; від фізичних осіб - на поточні, вкладні (депозитні) рахунки та переказу без відкриття рахунку;

2) за прибутковим касовим ордером - від працівників уповноваженого банку за внутрішньобанківськими операціями;

3) за документами, установленими відповідною платіжною системою: від фізичних осіб - на відправлення переказу, який приймається в готівковій формі.

Працівник каси банку, який одержав прибутковий касовий документ повинен перевіряти повноту заповнення реквізитів та наявність і тотожність підписів відповідальних працівників банку із зразками підписів (у разі прийняття заяви на переказ готівки через операційних працівників).

Готівка у вигляді банкнот від клієнтів приймається в касу шляхом суцільного поаркушного перерахування; монети перераховуються за кружками.

Після завершення приймання готівки клієнту видається квитанція (другий примірник прибуткового касового документа) або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі. Квитанція або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі, має містити найменування банку, який здійснив касову операцію, дату здійснення касової операції (у разі здійснення касової операції в післяопераційний час - час виконання операції), а також підпис працівника банку, який прийняв готівку, відбиток печатки (штампа) або

електронний підпис працівника банку, засвідчений електронним підписом системи автоматизації банку (САБ).

Плата за послуги банку готівкою приймається від клієнта за окремим касовим документом, оформленим банком.

Приклади бухгалтерських проводок за операціями з приймання готівки касою банку від клієнтів наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3. 1.

Відображення в обліку операцій з приймання касою банку готівки від клієнтів в національній та іноземній валюті

№ п/п	Зміст операції	Бухгалтерські проведення
1	2	3
1.	Приймання готівки від суб'єктів господарювання для зарахування на їх власні поточні рахунки	Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»
2.	Приймання готівки від фізичних осіб для зарахування на їх власні поточні рахунки	Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» Кт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»
3.	Приймання готівки від фізичних осіб для зарахування на їх власні депозитні рахунки	Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» Кт 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб», або 2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб»
4.	Приймання податкових, комунальних, страхових та інших платежів готівкою від фізичних та юридичних осіб з дорученням подальшого перерахування за призначенням	Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» Кт 2902 «Кредиторська заборгованість за прийняті платежі»

1	2	3
5.	Приймання готівки від клієнтів для здійснення переказу без відкриття рахунку	Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» Кт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»
6.	Отримання від клієнтів комісійної винагороди готівкою за одноразові послуги банку	Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»

Банки мають видавати клієнтам відсортовані придатні до обігу банкноти та монети. Видача банкнот із каси банку може проводитися повними пачками та корінцями банкнот у непошкодженій упаковці за зазначеними на накладках і бандеролях сумами без поаркушного перерахування або окремими банкнотами. Банкноти з розкритих або неповних корінців, а також пачки та корінці банкнот з пошкодженою упаковкою попередньо перед видачею перераховуються. Монети в непошкодженій упаковці, що розфасовані в мішечки, пакети та ролики, можуть видаватися за написами на ярликах, пакетах і роликах, а також окремими кружками.

Іноземна валюта у вигляді монет видається в разі її наявності в касі банку юридичним особам, що мають право використовувати іноземну валюту як засіб платежу або здійснювати розрахунки, пов'язані з відрядженнями за кордон. Банк має право під час здійснення касових операцій з фізичними особами видавати монети номіналом 1 та 2 євро, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території країн - членів Європейського валютного союзу, у разі їх наявності в касі банку.

3.5. Облік операцій з видачі касами банків готівкових коштів

З каси банку готівкові кошти в національній валюті видаються за такими видатковими документами:

1) за грошовими чеками - юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям;

2) за заявою на видачу готівки - фізичним особам з поточних, вкладних (депозитних) рахунків та фізичним і юридичним особам переказ без відкриття рахунку (з представленням юридичною особою довіреності на уповноважену особу);

3) за документом на отримання переказу готівкою в національній валюті, установленим відповідною платіжною системою, - фізичним і юридичним особам (з представленням юридичною особою довіреності на уповноважену особу);

4) за видатковим касовим ордером - працівникам банку за внутрішньобанківськими операціями.

Видача готівки іноземної валюти здійснюється за такими видатковими документами:

1) за заявою на видачу готівки - юридичним особам, їх відокремленим підрозділам, а також підприємцям з їх поточних рахунків на цілі, передбачені нормативно-правовими актами; фізичним особам з їх поточних, вкладних (депозитних) рахунків та переказу без відкриття рахунку, а також за операціями з відшкодування банкнот іноземної валюти, прийнятих на інкасо;

2) за видатковим касовим ордером - працівникам банку за внутрішньобанківськими операціями;

3) за документами на отримання переказу в готівковій формі, установленими відповідною платіжною системою, - фізичним особам.

Одержавши видатковий касовий документ, працівник каси банку зобов'язаний перевірити:

- повноту заповнення реквізитів на документі;
- наявність підписів посадових осіб банку, яким надано право підпису касових документів, і тотожність їх зразкам;
- належність пред'явленого паспорта або документа, що його замінює, отримувачу, відповідність даних паспорта тим даним, що зазначені в касовому документі;
- у разі отримання готівки за довіреністю - правильність оформлення довіреності на отримання готівки; наявність підпису отримувача.

Якщо клієнт отримує готівку за кількома видатковими документами з різних рахунків, то готівка видається за кожним документом окремо.

У разі звернення до банку отримувача переказу з вимогою про виплату суми переказу готівкою працівник банку перевіряє наявність інформації про надходження переказу. Виплата частини переказу не допускається.

Операції з виплати готівки іноземної валюти з поточних, вкладних (депозитних) рахунків або фізичним особам за переказами без відкриття поточних рахунків здійснюються через касу банку за наявності цієї валюти в повній сумі.

Залишок іноземної валюти, менший ніж номінальна вартість мінімальної купюри, що перебуває в обігу, купується у фізичної особи за гривні за курсом, установленим на час здійснення операції в касі банку.

Видану з каси банку готівку клієнт має, не відходячи від каси, перевірити за пачками та корінцями банкнот, монети - за мішечками, пакетами і роликами, а окремі банкноти перерахувати поаркушно. Якщо отримувач готівки виявив бажання перерахувати в приміщенні банку банкноти в повних пачках поаркушно, а монети в повних мішечках за кружками, то в такому

разі перерахування готівки здійснюється у відведеному для цього приміщенні під контролем працівника банку.

У разі виявлення клієнтом під час перерахування готівки недостач або надлишків банкнот (монет) у пачках, окремих корінцях або мішечках з монетами в непошкодженій упаковці банк уживає заходів щодо перевірки готівки і в разі підтвердження розбіжностей складається відповідний акт про розбіжності у двох примірниках, що засвідчується підписами осіб, які були присутні під час перерахування.

Виявлена клієнтом під час перерахування готівки сума недостачі відшкодовується отримувачу готівки (юридичній або фізичній особі) з операційної каси банку, а її надлишок зараховується до операційної каси відповідно до оформленого акта про розбіжності. Якщо готівка не була перерахована клієнтом у приміщенні банку під контролем працівника банку, то претензії щодо недостачі від клієнта не приймаються.

Приклади бухгалтерських проводок за видатковими касовими операціями наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3. 2.

Приклади відображення в бухгалтерському обліку видаткових касових операцій банку

№ п/п	Зміст операції	Бухгалтерські проведення
1	2	3
1.	Видача готівки суб'єкту господарювання з його поточного рахунку	Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»
2.	Видача готівки фізичній особі з її поточного рахунку	Дт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»
3.	Повернення фізичній особі депозиту	Дт 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб», або 2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб» Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»
4.	Видача з каси переказу клієнту без відкриття рахунку в банку	Дт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку» Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

1	2	3
5.	Отримання фізичною особою кредиту на поточні потреби готівкою	Дт 2202 «Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам» Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»
6.	Видача працівникам банку під звіт коштів	Дт 3550 «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження», або 3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати» Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Після закінчення обслуговування клієнтів касири підраховують суми за документами, за якими проведені касові операції, звіряють їх з даними бухгалтерського обліку та залишками готівки в касі.

Видача готівки під звіт банківським працівникам для здійснення розрахунків, пов'язаних із виробничими (господарськими) потребами, у тому числі на відрядження, проводиться безпосередньо з їх кас або через банкомати із застосуванням корпоративних карток. Готівкові кошти під звіт працівникам банків на виробничі (господарські) потреби видаються на строк не більше двох робочих днів, уключаючи день отримання готівкових коштів під звіт. Якщо підзвітній особі одночасно видана готівка як на відрядження, так і для вирішення в цьому відрядженні виробничих (господарських) питань, то строк, на який видана готівка під звіт на ці цілі, може бути продовжено до завершення терміну відрядження.

3.6. Організація та облік інкасації коштів у клієнтів банку

Інкасація – це збирання та доставка інкасаторами згідно з укладеними з клієнтами договорами валютних цінностей клієнтів до каси банківської установи та у зворотному напрямку.

Інкасація коштів у клієнтів здійснюється підрозділом інкасації банківської установи. Питання, пов'язані з принципами діяльності підрозділу інкасації банку та порядком здійснення операцій з інкасації, визначаються банком самостійно у його внутрішніх положеннях, з врахуванням вимог *Інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах в Україні*, затвердженої постановою Правління НБУ від 14.02.2007 № 45 та інших нормативно-правових актів Національного банку.

Інкасація коштів здійснюється бригадою інкасації на оперативному автотранспорті, обладнаному інкасаторським сейфом, з використанням спецпристроїв для зберігання цінностей та вогнепальної зброї. Чисельний склад бригади інкасації визначається керівником банківської установи або керівником підрозділу інкасації залежно від складності виконуваних операцій, ступеня ризику та умов, у яких здійснюються інкасація коштів та перевезення валютних цінностей. Під час виконання завдань з інкасації коштів та перевезення валютних цінностей відповідальність за роботу всієї бригади покладається на старшого бригади інкасації. Для забезпечення схоронності валютних цінностей під час їх перевезення та інкасації, з працівниками підрозділу інкасації - членами бригади інкасації укладається письмовий договір про повну індивідуальну матеріальну відповідальність або договір про колективну (бригадну) матеріальну відповідальність відповідно до законодавства.

Механізм проведення операції з інкасації полягає в наступному. Кожному клієнту банку залежно від обсягу готівкової виручки, видається потрібна кількість інкасаторських сумок із зазначенням на них назви цього банку. Інкасатор-збирач перед прийняттям сумки з валютними цінностями пред'являє здавачу клієнта банку службове посвідчення з фотокарткою, доручення на інкасацію коштів і явочну картку. Здавач клієнта банку під час здавання інкасаторам сумок з коштами оформляє до кожної сумки в трьох примірниках супровідну відомість до сумки з готівкою або супровідний касовий ордер до сумки з валютними цінностями. Здавач клієнта банку під час здавання інкасатору сумки з валютними цінностями робить в явочній картці всі передбачені записи. Після проведення відповідних перевірок (сумок, документів), інкасатор-збирач передає здавачу клієнта банку порожню сумку, розписується на копії супровідної відомості, зазначає на ній дату, ставить відбиток печатки.

Під час здавання сумок з готівкою бухгалтеру-контролеру банку, інкасатори пред'являють йому супровідну відомість до сумки з готівкою або супровідний касовий ордер до сумки з валютними цінностями, а також явочні картки. Бухгалтер-контролер перевіряє відповідність записів у накладних до сумки з готівковою виручкою записам у супровідних відомостях до сумки з валютними цінностями і явочних картках, реєструє належні до приймання від інкасаторів сумки у журналі обліку прийнятих сумок і мішків з валютними цінностями та порожніх сумок у двох примірниках. Після реєстрації бухгалтер контролер передає супровідні відомості до сумок з готівкою або супровідні касові ордери до сумок з валютними цінностями касирові.

Проінкасована грошова виручка підлягає зарахуванню на поточні рахунки суб'єктів господарювання. Зарахування проінкасованої грошової виручки до її перерахування відображаються такою бухгалтерською проводкою:

Дт 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

Після перерахування грошової виручки, коли її фактична сума співпадає із сумою, що зарахована на поточний рахунок, здійснюється така проводка:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Кт 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування».

У разі виявлення надлишку грошей в інкасаторських сумках, здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

У разі нестачі грошей, яка виявлена в інкасаторських сумках, виконується проводка:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 3.1.

З інкасаторських сумок банком було зараховано проінкасовану грошову виручку на поточні рахунки таких клієнтів:

- фізичної особи-підприємця Антошкіна В.В. у сумі 25 000 грн.;
- магазину «Стильний одяг» у сумі 11000 грн.;
- магазину «Морські делікатеси» у сумі 12500 грн.

У процесі перерахунку, було встановлено, що фактична сума готівки фізичної особи-підприємця Антошкіна В.В. становила 24990 грн., магазину «Стильний одяг» - 11000 грн., магазину «Морські делікатеси» - 12550 грн.

Операції із зарахування проінкасованої грошової виручки на поточні рахунки клієнтів та її оприбуткування в касу банку відображаються такими проводками:

Клієнти	Дт	Кт	Сума, грн.
Фізична особа-підприємець Антошкін В.В.	1005	2600	25000
	2600	1005	10
	1001	1005	24990
Магазин «Стильний одяг»	1005	2600	11000
	1001	1005	11000
Магазин «Морські делікатеси»	1005	2600	12500
	1005	2600	50
	1001	1005	12550

3.7. Облік надлишків та недостач готівки в касі банку

У разі виявлення надлишків або недостач під час проведення касових операцій, а саме: завершення операційного дня, в результаті проведення ревізії операційної каси банку (філії), перерахування клієнтом у приміщенні банку отриманої готівки, в інших подібних випадках здійснюються такі бухгалтерські проводки:

– у разі виявлення надлишків готівки:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»
Кт 6399 «Інші операційні доходи»;

– у разі виявлення недостач готівки:

Дт 7399 «Інші операційні витрати»
Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку».

Одночасно суми недостач до встановлення осіб, які мають їх відшкодувати відображаються такою проводкою:

Дт 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами»
Кт 9910 «Контррахунок».

У випадку віднесення суми недостач на винних осіб виконуються такі проводки:

1) Дт 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»;
Кт 6399 «Інші операційні доходи»;

2) Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами».

Відшкодування винними особами недостачі готівки супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку».

3.8. Облік операцій з пам'ятними монетами, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу

Пам'ятні монети України – це монети із дорогоцінних або недорогоцінних металів, які виготовлені із застосуванням спеціальних технологій, що забезпечують підвищену якість монет, і випускаються в обіг Національним банком обмеженими тиражами з нагоди відзначення ювілейних дат, пам'ятних подій історії та сучасності, заходів з охорони навколишнього природного середовища, інших подій суспільного життя.

Різновидом пам'ятних монет є **сувенірні монети**, які за розміром і дизайном повторюють обігові або розмінні монети України в дорогоцінному металі, або такі, що мають інші технічні характеристики, форму, якість

карбування тощо, і випускаються в обіг Національним банком обмеженими тиражами.

За матеріалом виготовлення пам'ятні монети поділяються на ті, що виготовлені зі звичайних металів, таких як сплави міді, нікелю, алюмінію, цинку, олова, марганцю, магнію, заліза та інших металів, що не належать до категорії дорогоцінних, і такі, які карбуються з дорогоцінних металів - золота, срібла, паладію, платини та їх сплавів. В опису кожного виду монети є інформація про метал та якість виготовлення, зазначено масу, пробу (монети з дорогоцінних металів), рік карбування, обов'язково зазначається тираж, гурт (ребро монети, на яке наноситься система знаків з метою захисту від псування та підробки).

Методика відображення в бухгалтерському обліку операцій з придбання і реалізації пам'ятних монет, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу, залежить від способу розрахунку банку за них. Якщо банк здійснює попередню оплату за пам'ятні монети, то вони обліковуються за рахунком **1001 «Банкноти та монети в касі банку»** за номінальною вартістю. Облік пам'ятних монет, що передані банкам НБУ на реалізацію без попередньої оплати в бухгалтерському обліку відображаються за номінальною вартістю за позабалансовим рахунком **9819 «Інші цінності і документи»**. Різниця між відпускнуою ціною банку і відпускнуою ціною Національного банку обліковується на рахунку **6399 «Інші операційні доходи»**.

У випадку придбання банком пам'ятних монет *на умовах попередньої оплати* виконуються наступні бухгалтерські проводки:

- перерахування банком коштів НБУ за пам'ятні монети (за відпускнуою ціною Національного банку):

Дт 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»;

- оприбуткування пам'ятних монет:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» - за номінальною вартістю монет

Дт 3500 «Витрати майбутніх періодів» - на суму різниці між відпускнуою ціною Національного банку і номінальною вартістю монет

Кт 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками» - за відпускнуою ціною Національного банку.

Реалізація придбаних на умовах попередньої оплати пам'ятних монет клієнтам (банкам) супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- отримання коштів від клієнтів (банків) за пам'ятні монети за відпускнуою ціною банку:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 - за відпускнуою ціною банку

Кт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками», або

2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;

- видача монет клієнтам (банкам):

Дт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками», або
2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку» - за відпускною ціною банку

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» - за номінальною вартістю монет

Кт 3500 «Витрати майбутніх періодів» - на суму різниці між відпускною ціною Національного банку і номінальною вартістю монет

Кт 6399 «Інші операційні доходи» - на суму різниці між відпускною ціною банку і відпускною ціною Національного банку.

Використання банком пам'ятних монет, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу на представницькі цілі, супроводжується в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7454 «Представницькі витрати» - за відпускною ціною Національного банку;

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» - за номінальною вартістю монет;

Кт 3500 «Витрати майбутніх періодів» - на суму різниці між відпускною ціною Національного банку і номінальною вартістю монет.

Пам'ятні монети, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу, які **отримані банком на реалізацію без попередньої оплати** на підставі укладеного договору, в бухгалтерському обліку відображаються такою проводкою:

Дт 9819 «Інші цінності і документи»

Кт 9910 «Контрахинок» - за номінальною вартістю монет.

Реалізація отриманих без попередньої оплати пам'ятних монет клієнтам (банкам) супроводжується такими проводками:

- отримання коштів від клієнтів (банків) за монети:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 - за відпускною ціною банку

Кт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками», або

2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;

- видача монет клієнтам (банкам):

1) Дт 9910 «Контрахинок»

Кт 9819 «Інші цінності і документи» - за номінальною вартістю монет;

2) Дт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками», або
2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку» - за відпускною ціною банку;

Кт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками» - за відпускною ціною Національного банку;

Кт 6399 «Інші операційні доходи» - на суму різниці між відпускною ціною банку і відпускною ціною Національного банку.

Перерахування коштів Національному банку за реалізовані пам'ятні монети відображається такою проводкою:

Дт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками»
Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ» - за відпускнуою ціною Національного банку.

Повернення банком нереалізованих пам'ятних монет НБУ згідно з умовами договору супроводжується таким проведенням:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9819 «Інші цінності і документи» - за номінальною вартістю монет.

Приклади розв'язку задач

Приклад 3.2.

13 березня банк придбав в НБУ на умовах попередньої оплати 10 пам'ятних золотих монет «Калина червона» номіналом 2 гривні за ціною 2000 грн. за монету. 19 березня банк реалізував за готівку 1 монету за ціною 2200 грн.

Зазначені операції відображаються в обліку банку такими проводками:

- перерахування НБУ попередньої оплати за 10 ювілейних монет:

Дт 1819 20 000 грн.

Кт 1200 20 000 грн.;

- отримання придбаних 10 монет:

Дт 1001 20 грн.

Дт 3500 19 980 грн.

Кт 1819 20 000 грн.;

- реалізація банком 1 монети за ціною 2200 грн.:

1) Дт 1001 2200 грн.

Кт 2909 2200 грн.;

2) Дт 2909 2200 грн.

Кт 1001 2 грн.

Кт 3500 1 998 грн.

Кт 6399 200 грн.

Приклад 3.3.

23 червня банк отримав від НБУ 20 срібних монет «50 років Тернопільському національному економічному університету» номіналом 5 гривень на реалізацію без попередньої оплати за ціною 449 грн. за монету.

27 червня банк реалізував за готівку 5 монет за ціною 549 грн. за монету та перерахував НБУ кошти за продані монети у сумі 2245 грн.

Зазначені операції відображаються в обліку банку такими проводками:

- отримання від НБУ 20 срібних монет на реалізацію:

Дт 9819 100 грн.

Кт 9910 100 грн.;

- реалізація банком 5 монет за ціною 549 грн. за монету:

1) Дт 1001 2 745 грн.
Кт 2909 2 745 грн.;

2) Дт 9910 25 грн.
Кт 9819 25 грн.;

3) Дт 2909 2 745 грн.
Кт 1919 2 245 грн.
Кт 6399 500 грн.;

- перерахування коштів НБУ за реалізовані 2 монети:

Дт 1919 2 245 грн.
Кт 1200 2 245 грн.

3.9. Організація та облік банківських операцій за кореспондентськими рахунками

3.9.1. Поняття, види та призначення кореспондентських рахунків

Кореспондентські відносини та кореспондентські рахунки є складовими елементами системи міжбанківських розрахунків.

Міжбанківські розрахунки - безготівкові розрахунки між банками, що обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим. Міжбанківські розрахунки можуть здійснюватися між банками однієї країни, а також між банками, що знаходяться в різних країнах.

У банківській практиці під **кореспондентськими відносинами** розуміють усі можливі форми співпраці між двома банками, що базуються на чесному і узгодженому виконанні взаємних доручень.

У більшості випадків, встановлення кореспондентських відносин між банками передбачає взаємне або одностороннє відкриття кореспондентських рахунків. **Кореспондентський рахунок** – рахунок, на якому відображаються операції списання і зарахування коштів, що виконує один банк за дорученням іншого банку на підставі кореспондентської угоди. Розрізняють два види таких рахунків: «лоро» та «ностро». Коли банк відкриває кореспондентський рахунок в іншому банку, то з позиції банку, що звернувся із заявою про відкриття, це буде рахунок «ностро», а з точки зору банку, що відкрив такий кореспондентський рахунок, він буде рахунком «лоро».

Українські банки можуть устанавлювати кореспондентські відносини і відкривати кореспондентські рахунки в Національному банку України, інших вітчизняних та закордонних банках.

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні та загальний порядок проведення переказу коштів в межах України визначені Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5.04.2001 р. № 2346-III.

Загальні вимоги щодо функціонування в Україні систем міжбанківських розрахунків, внутрішньобанківських платіжних систем та порядку виконання міжбанківського переказу коштів через кореспондентські рахунки банків-резидентів у національній валюті регламентуються *Інструкцією про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті*, затвердженою постановою Правління НБУ від 16.08. 2006 р. № 320.

Порядок відкриття та режим кореспондентських рахунків в іноземній валюті регламентується *Положенням про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків - резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях*, затвердженим постановою Правління НБУ від 26.03.98 р. № 118 (у редакції Постанови НБУ від 25.05.2000 р. № 209).

Міжбанківські розрахунки здійснюються через спеціально створені платіжні системи. Відповідно до Закону «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», обробка та передача в межах України електронних та паперових документів на переказ, документів за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів та документів на відкликання можуть здійснюватися за допомогою як внутрішньодержавних (банківських та небанківських) платіжних систем, так і міжнародних платіжних систем, що діють в Україні.

Внутрішньодержавна платіжна система - платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України. До внутрішньодержавних банківських платіжних систем відносяться системи міжбанківських розрахунків, системи масових платежів та внутрішньобанківські платіжні системи. Державною системою міжбанківських розрахунків в Україні є система електронних платежів Національного банку.

Міжнародна платіжна система - платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу.

Згідно з *Інструкцією про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті*, банки (філії) здійснюють міжбанківський переказ за міжбанківськими електронними розрахунковими документами, що формуються ними на підставі:

- паперових розрахункових документів клієнтів;
- паперових розрахункових документів банку (філії);
- електронних розрахункових документів, отриманих засобами автоматизованих систем від клієнта - ініціатора переказу;
- електронних розрахункових документів, отриманих засобами внутрішньобанківської міжфілійної платіжної системи від філії банку;

- електронних розрахункових документів, автоматично сформованих системою автоматизації банку за умовами договорів або згідно з потребою банку (філії);
- електронних розрахункових документів, отриманих засобами інших платіжних систем, телекомунікаційних систем, інших засобів зв'язку за умови забезпечення цілісності та конфіденційності інформації тощо.

Міжбанківський електронний розрахунковий документ має обов'язково містити реквізити документа, на підставі якого він сформований, а саме: назву та номер; дату складання (число, місяць, рік); дату надходження до банку платника; ознаку дебет/кредит; суму; код платника, назву платника, рахунок платника; код банку платника; код отримувача, назву отримувача, рахунок отримувача; код банку отримувача; призначення платежу.

Міжбанківський електронний розрахунковий документ має обов'язково містити електронний цифровий підпис та технологічні реквізити (ідентифікатор ключа електронного цифрового підпису, відмітку про час оброблення документа тощо).

Міжбанківський переказ виконується в строк до трьох операційних днів, а внутрішньобанківський переказ - в строк, встановлений внутрішніми нормативними актами банку, але не може перевищувати двох операційних днів.

3.9.2. Організація та облік міжбанківських розрахунків через систему електронних платежів НБУ

Система електронних платежів Національного банку (СЕП) - державна банківська платіжна система, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через кореспондентські рахунки банків - резидентів у Національному банку із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації у файловому режимі або режимі реального часу.

Зазначимо, що СЕП НБУ була створена у 1993 році й на сьогодні забезпечує здійснення 95% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України.

Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», необхідною умовою для проведення переказу через СЕП НБУ є встановлення банком кореспондентських відносин з Національним банком України шляхом відкриття кореспондентського рахунку в НБУ. Відкриття кореспондентського рахунку банку здійснюється структурним підрозділом НБУ на підставі укладеного договору про кореспондентський рахунок у Національному банку України та за умови подання правильно оформлених документів, передбачених *«Інструкцією про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті»*.

Для здійснення міжбанківських розрахунків через СЕП НБУ, банкам відкриваються такі рахунки:

– **консолідований кореспондентський рахунок** - кореспондентський рахунок, що відкритий у Національному банку і на якому об'єднані кошти банку та його філій для роботи банку у СЕП за відповідною моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку;

– **технічний рахунок** - інформація в електронній формі, що зберігається в Центрі оброблення СЕП, поновлюється під час оброблення міжбанківських електронних розрахункових документів і відображає стан кореспондентського рахунку безпосереднього учасника СЕП на певний час або обороти безпосереднього учасника СЕП, що не має кореспондентського рахунку, на певний час.

Модель обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕП - сукупність механізмів і правил роботи СЕП, банку та його філій, згідно з якими виконується міжбанківський переказ через консолідований кореспондентський рахунок. Для здійснення розрахунків юридичні особи-учасники СЕП самостійно визначають режим своєї роботи: за моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку чи за окремим кореспондентським рахунком.

Функціонування СЕП забезпечується такими програмно-технічними комплексами:

- ЦОСЕП - розміщений у Центральній розрахунковій палаті ЦОСЕП;
- АРМ-СЕП - автоматизоване робоче місце учасника СЕП.

Центр оброблення СЕП здійснює оброблення міжбанківських електронних розрахункових документів, службових повідомлень СЕП та електронних розрахункових повідомлень у порядку їх надходження до СЕП. Міжбанківський електронний розрахунковий документ, прийнятий СЕП, не може бути відкликаний. Результати оброблення міжбанківських електронних розрахункових документів у СЕП відображаються на технічному рахунку банку (філії).

Початкові платежі від банку (філії) приймаються в межах поточного значення його технічного рахунку. Міжбанківський електронний розрахунковий документ вважається виконаним у СЕП з часу відображення його суми за технічним рахунком учасника СЕП- отримувача, за винятком випадків, передбачених процедурою відновлення функціонування СЕП у разі порушення її роботи або виникнення надзвичайних ситуацій.

У кінці банківського дня ЦОСЕП передає до структурного підрозділу Національного банку інформацію про розрахунки, що здійснені через СЕП, для їх відображення на кореспондентських рахунках учасників СЕП та інших рахунках у САБ структурного підрозділу Національного банку.

СЕП виконує міжбанківський переказ як у файловому режимі, так і в режимі реального часу. Здійснення банком початкових платежів у файловому режимі є обов'язковим, а у режимі реального часу – за його вибором. Структурна схема СЕП-2 зображена на рис. 3.1.

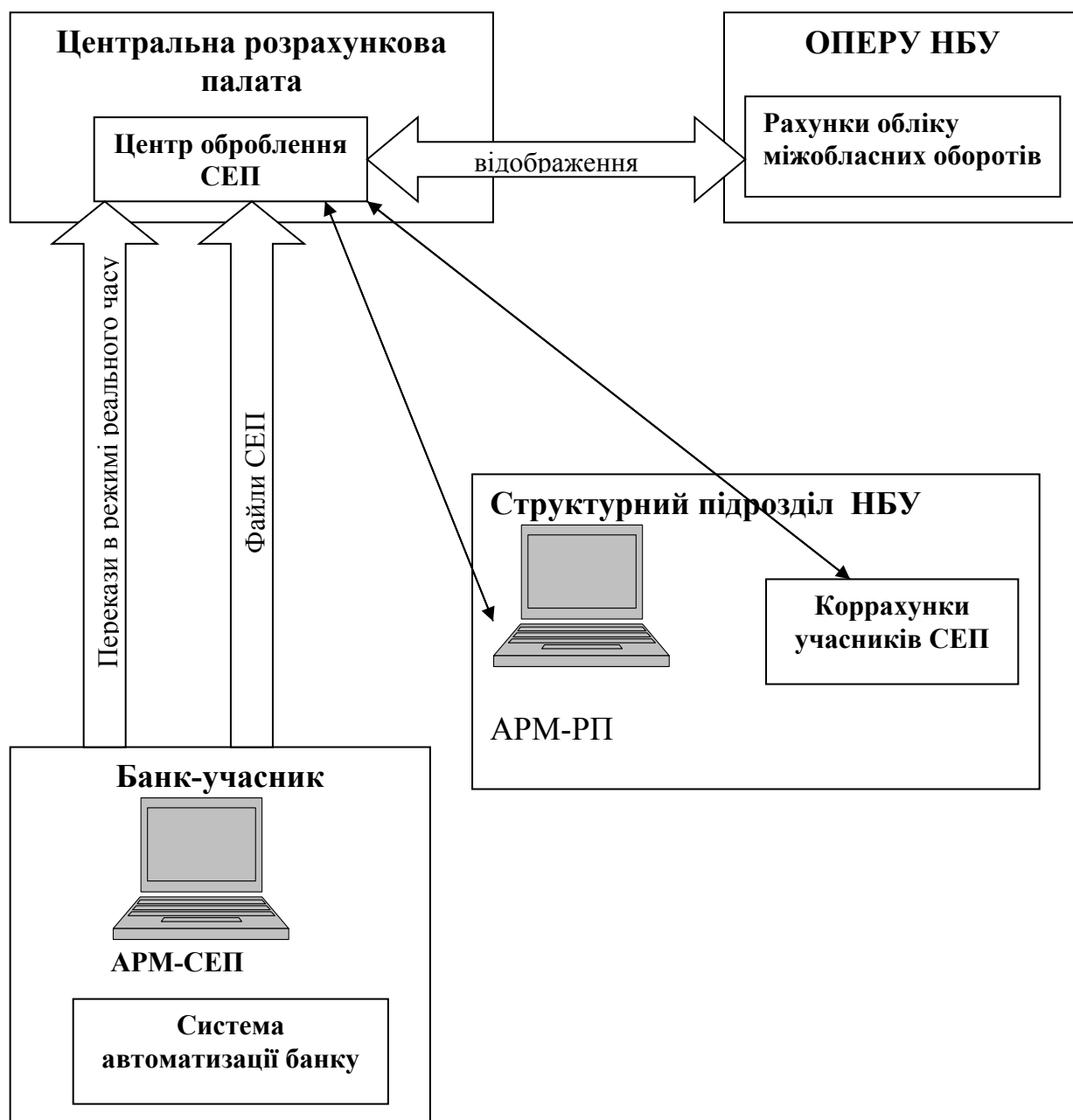

Рис.3.1. Структурна схема СЕП-2 ¹

Функціонування СЕП у **файловому режимі** передбачає оброблення міжбанківського електронного розрахункового документа таким чином, що між списанням коштів з технічного рахунку учасника СЕП (платника) та зарахуванням коштів на технічний рахунок учасника СЕП (отримувача) є певний проміжок часу. У файловому режимі обмін платіжними документами організовано у пакетному режимі, технологічними циклами приймання-передавання, тривалість циклу складає 15-20 хвилин. Зарахування коштів отримувачу здійснюється тільки після того, як він підтвердить отримання файлу платежів відповідною квитанцією.

¹ Савченко А., Івченко І., Михайлова В. Система електронних платежів нового покоління. // Вісник НБУ.- 2007 р.- №2.- С.2-4.

Одиницею обміну інформацією в СЕП у файловому режимі є файл СЕП, що позначається однією літерою, зокрема:

- ✓ А - файл, сформований засобами САБ відправника і надісланий до ЦОСЕП (файл початкових документів);
- ✓ В - файл, сформований засобами Центру оброблення СЕП (далі ЦОСЕП) і надісланий до системи автоматизації банку (далі-САБ) отримувача (файл відповідних документів);
- ✓ L - інформація від САБ територіального управління про стан кореспондентських рахунків учасників СЕП та встановлення обмеження на їх роботу в СЕП.

Функціонування СЕП у файловому режимі відбувається в такій послідовності. На початку банківського дня ЦОСЕП отримує від САБ структурного підрозділу НБУ файл L.00 і на його підставі перевіряє відповідність значень технічних рахунків учасників СЕП стану їх кореспондентських рахунків та в разі потреби приводить значення технічних рахунків у ЦОСЕП у відповідність до значень кореспондентських рахунків у файлі L.00. Від ЦОСЕП інформація про стан технічних рахунків надсилається їх власникам.

Оброблення файлів у СЕП здійснюється в циклічному режимі. Цикл оброблення файлів складається з двох частин: приймання інформації та передавання інформації. Під час приймання інформації ЦОСЕП отримує від учасника СЕП файл А і перевіряє його на відповідність вимогам СЕП. ЦОСЕП надсилає за результатами оброблення файла А на адресу відправника квитанцію про результати його приймання. ЦОСЕП приймає або не приймає файл А у цілому. Відправник файла А несе відповідальність за склад міжбанківських електронних розрахункових документів, уключених до цього файла. Під час передавання інформації міжбанківські електронні розрахункові документи, прийняті ЦОСЕП у файловому режимі, групуються за адресами і надсилаються отримувачам (зокрема файли В). Файл В вважається одержаним і його сума відображається за технічним рахунком отримувача в ЦОСЕП за умови надходження від отримувача квитанції, що підтверджує успішне прийняття файла В.

У кінці кожного сеансу оброблення інформації ЦОСЕП надсилає учасникам СЕП підсумкову інформацію за результатами цього циклу та поточне значення їх технічних рахунків. Після отримання файла з підсумковою інформацією, яка підтверджує відображення суми файла В за технічним рахунком у ЦОСЕП, учасник СЕП передає міжбанківські електронні розрахункові документи, що розміщені в успішно прийнятому ним файлі В, для подальшого їх оброблення засобами САБ та/або внутрішньої платіжної системи та відображення сум за рахунками отримувачів.

У кінці банківського дня ЦОСЕП надає учасникам СЕП інформацію про стан їх технічних рахунків на початок і кінець банківського дня, а також перелік усіх міжбанківських електронних розрахункових документів, що оброблялися ними протягом цього дня. Суми міжбанківських електронних розрахункових документів, здійснених у файловому режимі, що не були

підтверджені отримувачем за станом на кінець банківського дня, обліковуються на транзитних рахунках структурного підрозділу Національного банку.

Функціонування СЕП у режимі реального часу передбачає оброблення міжбанківського електронного розрахункового документа таким чином, що списання коштів з технічного рахунку учасника СЕП (платника) та зарахування коштів на технічний рахунок учасника СЕП (отримувача) виконується одночасно.

Негайне відображення суми переказу на рахунку отримувача дає змогу набагато спростити технологію виконання тих платежів, для яких є принциповим гарантоване проведення суми за коррахунком отримувача до певного часу (наприклад, розрахунки за результатами клірингу НСМЕП, надання бланкових кредитів овернайт, виконання примусового списання та арешту коштів).

Обмін інформацією в режимі реального часу здійснюється пакетами за протоколом ТСП/IP. Розрізняють пакет-запит, який формується засобами системи автоматизації банку-відправника і надсилається до ЦОСЕП; та пакет-відповідь, що формується засобами ЦОСЕП у відповідь на пакет-запит від системи автоматизації банку.

За умови функціонування СЕП у режимі реального часу, її учасник формує засобами системи автоматизації банку пакет-запит і надсилає його до ЦОСЕП. За підсумками оброблення пакета-запиту ЦОСЕП готує та відправляє учаснику СЕП пакет-відповідь, що містить інформацію про виконання чи невиконання пакета-запиту. У кінці банківського дня ЦОСЕП надає учасникам СЕП файли з переліком міжбанківських переказів, відображених за їх технічними рахунками.

Учасник СЕП у режимі реального часу має право: виконувати міжбанківські перекази; установлювати в ЦОСЕП ліміти технічних рахунків, початкових оборотів підпорядкованих йому філій; одержувати довідкову інформацію про стан власного технічного рахунку та технічних рахунків своїх філій, власні міжбанківські перекази, міжбанківські перекази своїх філій тощо. Структурний підрозділ НБУ має право в режимі реального часу встановлювати обмеження щодо виконання початкових платежів банку (філії) відповідно до нормативно-правових актів Національного банку.

У бухгалтерському обліку банку для відображення операцій, що здійснюються через СЕП НБУ використовуються рахунки **1 класу, розділів 12 «Кошти в Національному банку України» та 13 «Кошти Національного банку України»**, а саме:

➤ **1200 (активний) «Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України».** Рахунок призначений для обліку коштів на кореспондентському рахунку банку, який відкрито в НБУ. За дебетом рахунку проводяться суми коштів, які надходять на користь комерційного банку та його клієнтів. За кредитом рахунку проводяться суми коштів, які списуються НБУ за дорученням банку-власника рахунку за власними операціями, за операціями його клієнтів, а також суми коштів, що підлягають примусовому

стягненню відповідно до законодавства України; у випадках, обумовлених договором між НБУ та банком;

➤ **1300 (пасивний) «Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку».** Рахунок призначений для обліку коштів НБУ на кореспондентському рахунку в банку. За кредитом рахунку проводяться суми, що надходять на користь Національного банку України та його клієнтів. За дебетом рахунку проводяться суми, що списуються банком згідно з дорученням НБУ за його власними операціями та за операціями його клієнтів.

Перерахування банком коштів з поточного рахунку клієнта в інший банк через СЕП НБУ супроводжується проводкою:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

При зарахуванні банком коштів, що надійшли на користь клієнта з іншого банку через СЕП НБУ, виконується така проводка:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

За коштами, що знаходяться на кореспондентському рахунку банку в НБУ нараховуються відсотки, що супроводжується такою проводкою:

Дт 1208 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в Національному банку України»

Кт 6000 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в Національному банку України».

При отриманні нарахованих процентів, виконується проводка:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1208 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в Національному банку України».

За інформаційно-розрахункове обслуговування у системі електронних платежів банки сплачують комісійну винагороду, яка відображаються в бухгалтерському обліку за принципом нарахування і визнається щомісяця протягом усього строку дії угоди про надання (отримання) послуг. Під час нарахування комісійних витрат здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування»

Кт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування».

Сплата банком комісійних супроводжується такою проводкою:

Дт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

Операції за кореспондентським рахунком НБУ у банку супроводжуються такими бухгалтерськими записами:

– надходження коштів на кореспондентський рахунок банку на користь НБУ чи його клієнтів:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1300 «Кореспондентський рахунок НБУ в банку»;

– списання банком коштів з кореспондентського рахунку НБУ згідно з його дорученням і перерахування коштів в інший банк через СЕП:

Дт 1300 «Кореспондентський рахунок НБУ в банку»;

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»;

– нарахування банком процентних витрат за коштами на кореспондентському рахунку Національного банку:

Дт 7000 «Процентні витрати за коштами на вимогу, що отримані від Національного банку України»

Кт 1308 «Нараховані витрати за кореспондентським рахунком Національного банку України в банку»;

– сплата банком нарахованих процентів НБУ:

Дт 1308 «Нараховані витрати за кореспондентським рахунком Національного банку України в банку»

Кт 1300 «Кореспондентський рахунок НБУ в банку».

Порядок функціонування СЕП НБУ, прийняття і виключення з її членів, проведення переказу за допомогою цієї системи та інші питання, пов'язані з діяльністю СЕП НБУ, визначаються Національним банком України, який також регламентує та забезпечує функціонування СЕП НБУ, гарантує її надійність і безпеку, організовує та бере участь у проведенні через неї міжбанківського переказу.

3.9.3. Облік розрахунків через внутрішньобанківську міжфілійну платіжну систему

Внутрішньобанківська міжфілійна платіжна система (ВМПС) – це платіжна система банку, яка забезпечує проведення переказу коштів між його філіями та взаємодію із СЕП для виконання міжбанківського переказу коштів філіями банку, що працює за 3-ою моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

У СЕП НБУ функціонують моделі, у яких банк не зобов'язаний створювати власну внутрішньобанківську міжфілійну систему, оскільки його філіям відкриваються технічні рахунки у центрі оброблення СЕП. До таких моделей, зокрема, відносяться четверта, сьома та восьма модель обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

У разі роботи за моделлю 3 банк зобов'язаний мати консолідований кореспондентський рахунок у структурному підрозділі НБУ за його місцезнаходженням і технічний рахунок у ЦОСЕП. Філії банку не можуть мати кореспондентських рахунків у структурних підрозділах НБУ і технічних рахунків у ЦОСЕП. Банк повинен мати власну внутрішню платіжну систему для виконання внутрішньобанківського переказу. Філії банку є опосередкованими учасниками СЕП і обмінюються міжбанківськими електронними розрахунковими документами з СЕП засобами ВПС через АРМ-СЕП банку з відображенням результатів розрахунків на технічному рахунку банку.

Банк, що створює ВМПС, зобов'язаний визначити умови та порядок її функціонування з урахуванням вимог законодавства України. Правила внутрішньобанківської платіжної системи мають бути узгоджені з НБУ. Банк та його філії, що працюють з використанням ВПС, зобов'язані дотримуватися встановлених НБУ технологічних вимог, вимог щодо захисту інформації, засобів формування та оброблення електронних розрахункових документів, вимог щодо взаємодії ВПС із СЕП.

Міжбанківські розрахунки, які здійснюються через ВМПС відображаються в обліку за рахунками 3 класу «Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання», групи 39 «Розрахунки між філіями банку», зокрема:

➤ **3900 (активно-пасивний) «Рахунки філій, що відкриті в банку».** Рахунок відкривається на балансі філії і призначений для обліку сум за розрахунками в національній та іноземній валюті між філіями банку. За дебетом рахунку проводяться суми, що надходять на користь філії банку та клієнтів. За кредитом рахунку проводяться суми, що списуються згідно з дорученням філії банку за її власними операціями та операціями клієнтів;

➤ **3901 (активно-пасивний) «Рахунки, що відкриті для філій банку».** Рахунок відкривається на балансі банку і призначений для обліку сум за розрахунками в національній та іноземній валюті між філіями банку. За кредитом рахунку проводяться суми, що надходять на користь філії банку та клієнтів. За дебетом рахунку проводяться суми, що списуються згідно з дорученням філії банку за її власними операціями та операціями клієнтів.

Розрахункові операції, що здійснюються через ВМПС відображаються в обліку філії банку такими бухгалтерськими записами:

– списання філією банку коштів за дорученням клієнтів з їх рахунків і перерахування в інший банк чи філію:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 3900 «Рахунки філій, що відкриті в банку»;

– надходження коштів на користь клієнтів філії:

Дт 3900 «Рахунки філій, що відкриті в банку»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Міжбанківські розрахунки, що здійснюються через ВМПС в обліку центрального офісу банку супроводжуються такими проводками:

– отримання від філії коштів для зарахування на клієнтські рахунки, відкриті в центральному офісі банку:

Дт 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

– отримання від філії коштів і їх перерахування в іншу філію банку:

Дт 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку» (рахунок філії платника)

Кт 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку» (рахунок філії одержувача);

– отримання від філії коштів і їх перерахування в інший банк через СЕП НБУ:

Дт 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку» (рахунок філії платника)

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»;

– надходження коштів на кореспондентський рахунок банку на користь клієнтів, що обслуговуються у філії банку:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку».

– списання за дорученням клієнтів коштів з їх рахунків і перерахування на користь клієнтів філії банку:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку».

Суми коштів за міжбанківськими розрахунками, які не були підтверджені упродовж дня філіями банку, обліковуються на рахунках групи 392 «Транзитні рахунки за розрахунками між філіями банку», а саме:

➤ **3928 (активний) «Транзитні рахунки для дебетових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні».** Рахунок відкривається на балансі регіональних розрахункових палат банку для обліку дебетових сум, що не були підтверджені протягом робочого дня для кожної філії банку. За дебетом рахунку враховуються дебетові суми, за якими не надійшло електронне підтвердження від одержувача платежу. За кредитом рахунку здійснюється перерахування сум, за якими надійшло електронне підтвердження від одержувача платежу.

➤ **3929 (пасивний) «Транзитні рахунки для кредитових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні».** Рахунок відкривається на балансі розрахункових палат банку для обліку кредитових сум, що не були підтверджені протягом робочого дня для кожної філії банку. За кредитом рахунку враховуються суми, за якими не надійшло електронне підтвердження від одержувача коштів. За дебетом рахунку здійснюється перерахування сум, за якими надійшло електронне підтвердження від одержувача платежу.

На звітну дату залишків за рахунками 3928 «Транзитні рахунки для дебетових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні» та 3929 «Транзитні рахунки для кредитових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні» не повинно бути.

3.9.4. Облік міжбанківських розрахунків, які здійснюються за прямими кореспондентськими рахунками

Міжбанківські розрахунки в Україні в національній валюті можуть здійснюватися не тільки через СЕП НБУ, але й через прямі кореспондентські рахунки, які банки відкривають один одному. Крім того, після отримання від Національного банку України генеральної ліцензії банки мають право:

- ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та банків - нерезидентів у грошовій одиниці України;
- відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України та у банках–нерезидентах в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;
- відкриття металевих рахунків в уповноважених банках і в банках-нерезидентах та здійснення операцій за ними;
- відкриття та ведення металевих рахунків інших уповноважених банків.

Банк відкриває кореспондентський рахунок банку-кореспонденту на підставі договору, укладеного між ними відповідно до законодавства та інших документів, визначених за домовленістю сторін. Міжбанківський переказ за прямими кореспондентськими рахунками здійснюється банками на підставі міжбанківських розрахункових документів, що можуть бути передані в електронному вигляді чи на паперових носіях.

Операції за кореспондентським рахунком виконуються банком-кореспондентом у межах залишку коштів на рахунку, перевищення якого допускається у випадку надання кредиту овердрафт, якщо це передбачено угодою. Для підтвердження операцій, здійснених за кореспондентським рахунком, банк, у визначений договором термін, надсилає банку-кореспонденту виписку з кореспондентського рахунку.

Банки мають право обирати форму подання міжбанківських розрахункових документів, виписок з кореспондентського рахунку і засоби зв'язку для їх передавання, що обумовлені договором, за умови збереження цілісності та конфіденційності інформації.

Для обліку операцій, що здійснюються за прямими кореспондентськими рахунками як у національній, так і в іноземній валюті, використовуються такі рахунки:

➤ **1500 (активно-пасивний) «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».** Рахунок призначений для обліку коштів на кореспондентських рахунках, що відкриті в інших банках; вкладів (депозитів) на вимогу в інших банках; отриманих кредитів овердрафт. За дебетом рахунку проводяться суми, що надходять на користь банку та його клієнтів. За кредитом рахунку проводяться суми, що списуються згідно з дорученням банку за власними операціями, операціями його клієнтів; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; суми, що обумовлені договором між банком-кореспондентом та банком - власником рахунку, у тому числі отримані кредити овердрафт;

➤ **1600 (активно-пасивний) «Кореспондентські рахунки інших банків».** Рахунок призначений для обліку коштів на кореспондентських рахунках, що відкриті іншим банкам; вкладів (депозитів) на вимогу, залучених від інших банків; облік кредитів овердрафт, що надані іншим банкам. За кредитом рахунку проводяться суми коштів, що надходять на користь банків-кореспондентів та їх клієнтів; суми непогашених кредитів овердрафт, що перераховуються на рахунок простроченої заборгованості за кредитами. За дебетом рахунку проводяться суми коштів, що списуються банком на підставі розпоряджень банків - власників рахунків за власними операціями та за операціями його клієнтів; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; у випадках, обумовлених договором між банком та банком-кореспондентом; суми наданих кредитів овердрафт.

В аналітичному обліку до рахунків 1500 і 1600 відкриваються особові рахунки, одними з параметрів яких є код банку, резидентність банку, код валюти.

Для обліку грошового забезпечення міжбанківських розрахунків використовуються рахунки:

➤ **1502 (активний) «Кошти банків у розрахунках».** Рахунок призначений для обліку коштів у розрахунках, грошового покриття, розміщеного в інших банках, які вимагає банк-контрагент за різними операціями. За дебетом рахунку проводяться суми грошового покриття за відповідними операціями, у тому числі за акредитивами тощо. За кредитом рахунку проводяться суми виконаних акредитивів тощо; суми, що перераховані на рахунки простроченої заборгованості та суми списаної безнадійної заборгованості.

➤ **1602 (пасивний) «Кошти в розрахунках інших банків».** Рахунок призначений для обліку коштів у розрахунках, грошового покриття інших банків за різними операціями. За кредитом рахунку проводяться суми отриманих коштів для забезпечення розрахунків. За дебетом рахунку проводяться суми виконаних акредитивів за дорученням банку-емітента; списання коштів за призначенням.

Міжбанківські операції за прямими кореспондентськими рахунками супроводжуються такими бухгалтерськими проводками:

– списання банком коштів з поточного рахунку клієнта і їх перерахування в банк-кореспондент:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»;

– отримання від філії коштів і їх перерахування в банк-кореспондент:

Дт 3901 «Рахунки, що відкриті для філій банку»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»;

– надходження на кореспондентський рахунок банку коштів на користь свого клієнта:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

– списання коштів за дорученням банку-кореспондента з його кореспондентського рахунку на користь клієнта:

Дт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

– списання коштів за дорученням банку-кореспондента з його кореспондентського рахунку і перерахування їх в інший банк:

Дт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».

Якщо банк із будь-яких причин не може виконати розрахунковий документ банку-кореспондента, то він повідомляє про це банк-кореспондент не пізніше наступного робочого дня після отримання цього документа.

Відповідно до **Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті**, примусове списання коштів в національній валюті банку-кореспондента за платіжною вимогою банк виконує в кінці третього операційного дня (ураховуючи день її надходження) відповідно до підстав, установлених законодавством. При цьому банк визначає наявну для списання суму за платіжною вимогою і зберігає її на кореспондентському рахунку банку-кореспондента до виконання платіжної вимоги.

Прийняття і виконання документів про арешт коштів в національній валюті банку-кореспондента за його кореспондентським рахунком здійснюється з урахуванням таких особливостей:

– якщо на кореспондентському рахунку банку-кореспондента недостатньо коштів до визначеної документом про арешт суми, то банк зупиняє власні видаткові операції банку-кореспондента за цим рахунком у межах суми, на яку накладено арешт, тобто до забезпечення на кореспондентському рахунку банку-кореспондента визначеної документом про арешт суми коштів;

– якщо арешт на кошти банку-кореспондента накладено без встановлення суми, то банк зупиняє власні видаткові операції банку-кореспондента за його кореспондентським рахунком до отримання відповідних документів щодо списання суми або зняття арешту з коштів.

Методика обліку операцій за кореспондентськими рахунками банків-нерезидентів у гривнях, відкритих в уповноважених банках України, має свої особливості, що зумовлені вимогами **Положення про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях**.

Для здійснення контролю уповноваженим банком за операціями резидентів кошти в гривнях, які надійшли з кореспондентського рахунку банку-нерезидента, підлягають попередньому зарахуванню на розподільчий рахунок 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання» та обліковуються на цьому рахунку до того часу, поки клієнт не надасть банку документи, передбачені вимогами зазначеного вище Положення, але не більше

п'яти робочих днів (враховуючи день зарахування коштів на розподільчий рахунок). Перерахування гривні на поточний рахунок клієнта здійснюється лише після одержання банком зазначених документів. Якщо клієнт протягом 5 днів не надав банку необхідні документи або надані документи на підтвердження здійснення операції щодо отримання коштів з кореспондентського рахунку банку-нерезидента в гривнях не відповідають вимогам зазначеного вище Положення, уповноважений банк зобов'язаний повернути кошти на кореспондентський рахунок банку-нерезидента протягом двох банківських днів від дня виявлення порушення або закінчення 5-денного строку (вказавши мотиви повернення).

Зазначені операції супроводжуються такими бухгалтерськими записами:

– зарахування на розподільчий рахунок суб'єктів господарювання коштів у гривнях, які надійшли з кореспондентського рахунку банку-нерезидента:

Дт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»

Кт 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання»;

– перерахування гривні на поточний рахунок клієнта після одержання банком необхідних документів:

Дт 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

– повернення уповноваженим банком коштів на кореспондентський рахунок банку-нерезидента у зв'язку з тим, що клієнт не подав необхідних документів упродовж п'яти днів (або подав невідповідні документи):

Дт 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання»

Кт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків».

Будь-які перерахування гривень на кореспондентський рахунок банку-нерезидента за договорами з нерезидентами здійснюються виключно з поточного рахунку клієнта. У разі перерахування гривень за укладеними резидентами договорами з нерезидентами уповноважені банки з метою здійснення контролю за відповідністю операції чинному законодавству зобов'язані попередньо зарахувати кошти в гривнях на окремий аналітичний рахунок балансового рахунку 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками». З цього рахунку наступного робочого дня зазначені кошти можуть перераховуватися на користь нерезидента за умови отримання від клієнта всіх потрібних документів, що свідчать про правомірність платежу. Якщо клієнт не надав до уповноваженого банку належного пакета документів, то уповноважений банк зобов'язаний повернути кошти на поточний рахунок клієнта не пізніше третього робочого дня після дня отримання від клієнта відповідного платіжного доручення. Водночас ці вимоги не поширюються на розрахунки резидентів, за договорами (контрактами) яких здійснюються перерахування за рахунок цільових бюджетних коштів, а також на розрахунки з центральними банками іноземних країн за операціями з облігаціями внутрішньої державної позики України.

В обліку банку зазначені вище операції відображаються такими бухгалтерськими проводками:

– списання коштів у гривнях з рахунку суб'єкта господарювання для їх переказу нерезиденту через кореспондентський рахунок банку-нерезидента:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками»;

– після отримання від суб'єкта господарювання потрібних документів, що свідчать про правомірність платежу:

Дт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками»

Кт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»;

– у разі неотримання потрібних документів, що свідчать про правомірність платежу:

Дт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

Облік доходів та витрат, пов'язаних зі здійсненням операцій за кореспондентськими рахунками

За проведення розрахункових операцій через кореспондентські рахунки банки отримують та сплачують комісійну винагороду. При нарахуванні **комісійних доходів** за надані банку-кореспонденту послуги виконуються такі проводки:

– в національній валюті:

Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або

3578 «Інші нараховані доходи»

Кт 6100 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків», або 6109 «Інші комісійні доходи за операціями з банками»;

– в іноземній валюті:

1) Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або

3578 «Інші нараховані доходи»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 6100 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків», або 6109 «Інші комісійні доходи за операціями з банками».

Отримання від банку-кореспондента нарахованих доходів в обумовлений угодою термін супроводжується такою проводкою:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або 3578 «Інші нараховані доходи».

Якщо нараховані доходи своєчасно не отримані в обумовлений угодою термін, то наступного робочого дня ці доходи визнаються простроченими і здійснюються такі проводки:

Дт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи»

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або 3578 «Інші нараховані доходи».

У разі сплати банком-кореспондентом нарахованих доходів, що були визнані простроченими, виконується така проводка:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
Кт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи».

Списання комісійної винагороди з кореспондентського рахунку «лоро» за надані банку-кореспонденту одноразові послуги супроводжується такими проводками:

– в національній валюті:

Дт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»

Кт 6100 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків»;

– в іноземній валюті:

1) Дт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 6100 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків».

Нарахування банком **комісійних витрат** за міжбанківськими розрахунковими операціями супроводжується такими бухгалтерськими записами:

– в національній валюті:

Дт 7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування»

Кт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування»;

– в іноземній валюті:

1) Дт 7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування».

У випадку сплати банком нарахованих комісійних витрат (як в національній, так й іноземній валюті) виконується така проводка:

Дт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».

При сплаті банком комісійної винагороди банку-кореспонденту за отримані **одноразові послуги** виконуються такі бухгалтерські записи:

– в національній валюті:

Дт 7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»;

– в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»;

2) Дт 7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

За коштами, що знаходяться на кореспондентських рахунках банки нараховують проценти. У разі нарахування **процентних витрат** за коштами,

що знаходяться на кореспондентських рахунках «лоро», виконуються такі бухгалтерські записи:

– у національній валюті:

Дт 7010 «Процентні витрати за коштами на вимогу інших банків»

Кт 1608 «Нараховані витрати за коштами на вимогу інших банків»;

– в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 1608 «Нараховані витрати за коштами на вимогу інших банків»;

2) Дт 7010 «Процентні витрати за коштами на вимогу інших банків»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

При сплаті банком нарахованих процентів (як в національній, так й іноземній валюті) банку-кореспонденту:

Дт 1608 «Нараховані витрати за коштами на вимогу інших банків»

Кт 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків».

Нарахування банком *процентних доходів* за залишком коштів на кореспондентських рахунках «ностро» супроводжується такими проводками:

– в національній валюті:

Дт 1508 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках»

Кт 6010 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках»;

– в іноземній валюті:

1) Дт 1508 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 6010 «Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках».

Одержання банком нарахованих відсотків (як в національній, так й іноземній валюті) за залишком коштів на кореспондентському рахунку у строк, передбачений кореспондентською угодою:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 1508 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках».

У випадку неотримання банком нарахованих відсотків у строк, передбачений кореспондентською угодою, на наступний робочий день нараховані відсотки визнаються простроченими, що супроводжується такою проводкою:

Дт 1509 «Прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках»

Кт 1508 «Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках».

У разі отримання банком прострочених нарахованих відсотків виконується проводка:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 1509 «Прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках».

З відкриттям кореспондентських рахунків і розміщенням на них коштів пов'язані витрати на формування спеціальних резервів під кредитні ризики. Згідно з *Положенням про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями*, затвердженим постановою Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 р., до активних операцій, за якими банк повинен визначати кредитний ризик, відносяться кошти, що розміщені на кореспондентських рахунках в інших банках, кошти банку в розрахунках, а також активні залишки на кореспондентських рахунках інших банків (кредити овердрафт).

Бухгалтерський облік формування та використання резервів під кредитні ризики здійснюється відповідно до *Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України*, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 27.12.2007 № 481.

Облік спеціальних резервів за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках здійснюється за контрактивним рахунком **1592 «Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках»**. За кредитом рахунку проводяться суми сформованих резервів; суми збільшення резервів. За дебетом рахунку проводяться суми зменшення резервів; суми використаних резервів у встановленому порядку.

Витрати на формування спеціальних резервів за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках у банках, обліковуються за активно-пасивним рахунком **7701 «Відрахування в резерв під заборгованість інших банків»**.

Операції з формування (збільшення) резерву за коштами, що розміщені в інших банках відображаються в обліку такими проводками:

– в національній валюті:

Дт 7701 «Відрахування в резерв під заборгованість інших банків»

Кт 1592 «Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках»;

– в іноземній валюті:

1) Дт 7701 «Відрахування в резерв під заборгованість інших банків»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 1592 «Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках».

Формування або збільшення резерву в іноземній валюті здійснюється з урахуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют на день проведення операції. Банк формує резерви в іноземній валюті за кожною валютою окремо.

У разі сторнування (зменшення) розрахункового розміру спеціальних резервів, сформованих у національній валюті, здійснюється така проводка:

Дт 1592 «Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках»

Кт 7701 «Відрахування в резерв під заборгованість інших банків».

У випадку сторнування розрахункового розміру спеціальних резервів, сформованих в іноземній валюті, здійснюються такі проводки:

1) Дт 1592 «Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках» - за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату коригування резерву

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 7701 «Відрахування в резерв під заборгованість інших банків» - за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату формування резерву

Дт або Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» - на суму різниці між сумою резерву за офіційним валютним курсом на дату формування резерву і сумою резерву за офіційним валютним курсом на дату коригування.

3.10. Облік операцій з підкріплення банків готівкою

Кошти, що знаходяться в касах банків належать до найбільш ліквідних банківських активів, які необхідні в першу чергу для забезпечення неперервності касового обслуговування клієнтів, а також для покриття непередбачених та термінових зобов'язань. У зв'язку з цим, в банківських установах періодично виникає потреба в поповненні запасів готівки національної та іноземної валюти.

Підкріплення – це поповнення запасів готівки у сховищах, операційних касах банків, банкоматах, пунктах обміну валют. Якщо банк поповнює свої запаси готівки, одержуючи її від іншого банку, то фактично, операції з підкріплення є міжбанківськими операціями з купівлі–продажу готівкових коштів за безготівкові кошти, що знаходяться на кореспондентських рахунках банків.

Підкріплення операційних кас банків готівкою здійснюється шляхом її отримання від НБУ або інших банків на підставі укладених договорів. Доставка підкріплень від Національного банку до кас банків може здійснюватися власними підрозділами інкасації чи підрозділами інкасації інших банківських установ або інкасаторами НБУ.

Організаційні аспекти, пов'язані із одержанням банками підкріплення готівки та здаванням надлишків готівки, регламентуються *Інструкцією з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах в Україні*, затвердженою постановою Правління НБУ від 14.02.2007 № 45.

При відображенні в обліку банку операцій з підкріплення використовуються такі рахунки:

- **1811 (активний) «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».** За дебетом рахунку проводяться суми перерахування коштів за готівку або суми готівки, що передається. За кредитом рахунку

проводяться суми з погашення дебіторської заборгованості за операціями з готівкою;

- **1911 (пасивний) «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою».** За кредитом рахунку проводяться суми кредиторської заборгованості за операціями з готівкою. За дебетом рахунку проводиться суми погашення кредиторської заборгованості за операціями з готівкою.

Підкріплення банків готівкою національної валюти Національним банком здійснюється після переказу відповідних сум з кореспондентських рахунків банків. Під час перерахування банком коштів за готівку виконується проводка:

Дт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

Отримання готівки і оприбуткування її в операційну касу банку супроводжується такою проводкою:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Кт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

Недостача готівки, що виявлена в упаковці НБУ до часу її відшкодування обліковується за рахунком 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

Після надходження суми відшкодування здійснюється така проводка:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

Суму виявленого надлишку банк перераховує на підставі акта про розбіжності та відображає в бухгалтерському обліку такими проводками:

1) Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Кт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»;

2) Дт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

Установи банків України, які мають надлишок готівки, а також непридатну до обігу готівку, доставляють і здають її до НБУ, що супроводжуються такими бухгалтерськими записами:

– після видачі коштів з операційної каси банку:

Дт 1007 «Банкноти та монети в дорозі»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

– після надходження коштів на кореспондентський рахунок банку:

1) Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»;

2) Дт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1007 «Банкноти та монети в дорозі».

Якщо банк здає готівку, у тому числі не придатну до обігу, до НБУ через підрозділ інкасації інших банківських установ, то в обліку здійснюються такі бухгалтерські проводки:

– після видачі коштів з операційної каси банку:

Дт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

– після надходження на коррахунок банку коштів як оплати за готівку:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»

У разі виявлення НБУ недостач банкнот (монет) банк повинен відшкодувати відповідну суму протягом трьох днів з дня отримання акта про розбіжності. Відшкодування недостачі супроводжується такою проводкою:

Дт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

Якщо недостача пов'язана з діями відповідальних працівників банку, то на суму недостачі здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»

Кт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

У разі відшкодування винними особами недостачі здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку».

Якщо неможливо встановити винних осіб, то здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 7399 «Інші операційні витрати»

Кт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

Установи банків, які мають надлишки готівки, можуть також передавати її іншим банкам, які мають потребу в підкріпленнях. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з передавання готівки між банками здійснюється ними згідно з обліковою політикою та умовами укладених договорів.

У разі передавання готівки за наявності **попередньої оплати** за неї **у банку-отримувачі готівки** здійснюються такі бухгалтерські проводки:

– під час перерахування коштів:

Дт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

1600 «Кореспондентські рахунки інших банків»;

– під час отримання готівки:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Кт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

У банку, що передає готівку виконуються такі бухгалтерські записи:

– під час отримання коштів на кореспондентський рахунок за готівку:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»;

– під час видачі готівки уповноваженій особі банку-отримувача:

Дт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

– відправлення готівки через підрозділ перевезення цінностей та інкасації коштів:

Дт 1007 «Банкноти та монети в дорозі»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку»;

– під час отримання повідомлення від банку-покупця про отримання готівки:

Дт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1007 «Банкноти та монети в дорозі».

У разі проведення розрахунку за готівку банком-отримувачем **після отримання готівки, у банку, що передає готівку**, здійснюються такі проводки:

– у разі відправлення готівки до інших банків:

Дт 1007 «Банкноти та монети в дорозі»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

– після отримання повідомлення від банку - покупця готівки про отримання готівки:

Дт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1007 «Банкноти та монети в дорозі»;

– отримання коштів за відправлену готівку:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 1811 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою».

У банку - отримувачі готівки на умовах післяплати виконуються такі проводки:

– після отримання готівки від підрозділу перевезення цінностей та інкасації коштів:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Кт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»;

– під час перерахування коштів за отриману готівку:

Дт 1911 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».

Бухгалтерський облік операцій з передавання готівки між банком та його філіями (відділеннями) та між філіями (відділеннями) одного банку визначається банком самостійно з урахуванням його облікової політики. Під час здійснення розрахунків за готівку в бухгалтерському обліку використовуються рахунки 3906 «Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку» та 3907 «Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку».

3.11. Розкриття інформації про грошові кошти та еквіваленти грошових коштів банку

Інформація про грошові кошти та еквіваленти грошових коштів банку розкривається у:

- ✓ звіті про фінансовий стан;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ примітках до фінансової звітності «Принципи облікової політики» та «Грошові кошти та їх еквіваленти».

У звіті про фінансовий стан грошові кошти та еквіваленти грошових коштів подаються однією статтею «Грошові кошти та їх еквіваленти». Зауважимо, що суми коштів, які знаходяться на кореспондентських рахунках «лоро» інших банків, (тобто кредитове сальдо рахунку 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків») відображаються у звіті про фінансовий стан банку у складі зобов'язань у статті «Кошти банків», а надані іншим банкам кредити овердрафт (тобто дебетове сальдо рахунку 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків») включаються у розрахунок статті «Грошові кошти та їх еквіваленти».

Нагадаємо, що у звіті про рух грошових коштів розкривається інформація про надходження та використання готівкових та безготівкових коштів у звітному періоді згідно з поділом діяльності на операційну, інвестиційну та фінансову.

Згідно з *Методичними рекомендаціями щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України*, схваленими постановою Правління НБУ від 29.12.2015 р. № 965, у примітці «Принципи облікової політики» банк має розкрити політику щодо визначення складу грошових коштів та їх еквівалентів. У примітці «Грошові кошти та їх еквіваленти», інформація про грошові кошти та їх еквіваленти має подаватися у розрізі таких статей: готівкові кошти; кошти в НБУ (крім обов'язкових резервів); кореспондентські рахунки, депозити та кредити «овернайт» у банках (окремо показуючи суми коштів у банках України та іноземних банках). Банк також повинен розкривати інформацію про кредитну якість еквівалентів грошових коштів, а також в окремих таблицях наводити дані про інвестиційні та фінансові операції, які не потребували використання грошових коштів та їх еквівалентів і не включені до Звіту про рух грошових коштів.

Процентні доходи за коштами на кореспондентських рахунках «ностро» подаються у складі статті «Процентні доходи» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Процентні доходи, що отримані» звіту про рух грошових коштів (складеного за прямим методом). Процентні витрати за коштами на кореспондентських рахунках «лоро» включаються до статті «Процентні витрати» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Процентні витрати, що сплачені» звіту про рух грошових коштів (складеного за прямим методом). Інформація про зазначені процентні доходи і витрати розкривається у примітці «Процентні доходи та витрати».

Дані про комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів та банків подаються у складі статті «Комісійні доходи» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Комісійні доходи, що отримані» звіту про рух грошових коштів, складеного за прямим методом. Суми комісійних витрат за міжбанківськими розрахунками включаються до статті «Комісійні витрати» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Комісійні витрати, що сплачені» звіту про рух грошових коштів (складеного за прямим методом). Інформація про зазначені комісійні доходи і витрати розкривається у примітці «Комісійні доходи та витрати».

Витрати банку на формування спеціальних резервів під кредитні ризики, які пов'язані з розміщенням коштів на кореспондентських рахунках, наданням кредитів овердрафт за кореспондентськими рахунками, відображаються у складі статті «Чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід.

Розкриття інформації про грошові кошти та їх еквіваленти у фінансовій звітності банків здійснюється згідно з вимогами МСБО 1 «Подання фінансових звітів» та МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів».

Приклад розкриття інформації про грошові кошти та їх еквіваленти у примітках до річної фінансової звітності банку

Примітка 3. Принципи облікової політики (продовження)

Грошові кошти та їх еквіваленти

Грошові кошти та їх еквіваленти включають банкноти та монети у касі, залишки на рахунках (ностро) у Національному банку України та інших банках, не обмежені для використання, та високоліквідні фінансові активи з початковими строками погашення до трьох місяців із несуттєвим ризиком змін справедливої вартості, та такі, що використовуються Банком в ході управління короткостроковими зобов'язаннями. Кошти обов'язкових резервів в Національному банку України не вважаються еквівалентом грошових коштів у зв'язку з обмеженнями на зняття цих коштів. Грошові кошти та їх еквіваленти відображаються у окремому звіті про фінансовий стан за амортизованою вартістю.

Примітка 4. Грошові кошти та їх еквіваленти

у тисячах гривень

	31 грудня 2015 року	31 грудня 2014 року
Готівкові кошти	1,332,192	1,316,794
Поточні рахунки у Національному банку України	744,094	1,218,903
Депозитні сертифікати Національного банку України	3,059,232	1,952,574
Поточні рахунки та строкові депозити в інших банках з початковими строками погашення до трьох місяців	5,157,831	526,401
Всього	10,293,349	5,014,672

Станом на 31 грудня 2015 року залишки коштів у п'яти банках становлять 4,764,302 тисячі гривень, або 92.4% від суми поточних рахунків та строкових депозитів в інших банках з початковими строками погашення до трьох місяців (31 грудня 2014 року: 358,583 тисячі гривень або 68.1%).

Рейтинги визнаних на міжнародному рівні рейтингових агентств (Fitch, Moody's, Standard&Poor's) для поточних рахунків та строкових депозитів в інших банках з початковими строками погашення до трьох місяців представлені наступним чином:

у тисячах гривень

	31 грудня 2015 року	31 грудня 2014 року
AAA/AA-	949,597	132,791
A+/A-	124,452	249,447
BBB+/BBB-	4,017,172	119,759
BB+/BB-	24,611	-
CCC+/CCC-	23,328	-
Кредитний рейтинг не визначений	18,671	24,404
Всього	5,157,831	526,401

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Автоматична касова машина (АТМ) – машина, що обслуговує клієнтів в автоматичному або частково автоматичному режимі. До АТМ належать програмно-технічні комплекси самообслуговування (ПТКС) та банкомати, депозитні системи, пристрої з видачі/приймання готівки та інших цінностей.

Банк-кореспондент – банк, що на підставі договору відкриває в іншому банку кореспондентський рахунок.

Банківський автомат самообслуговування (банківський автомат) – програмно-технічний комплекс, що надає можливість держателю електронного платіжного засобу здійснити самообслуговування за операціями одержання коштів у готівковій формі, внесення їх для зарахування на відповідні рахунки, одержання інформації щодо стану рахунків, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього комплексу

Внутрішньобанківська міжфілійна платіжна система (ВМПС) – платіжна система банку, яка забезпечує проведення переказу коштів між його філіями та взаємодію із СЕП для виконання міжбанківського переказу коштів філіями банку, що працює за моделлю 3 обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

Готівка – грошові знаки у вигляді банкнот і монет.

Грошові кошти банку – готівка в касі і міжбанківські депозити на вимогу.

Зразок банкноти – контрольний примірник банкноти національної та іноземної валюти, виготовлений на замовлення банку-емітента, з повною системою ознак платіжності та захисних елементів, який має нульову

нумерацію і на який за допомогою перфорації або друку нанесено слово "ЗРАЗОК" будь-якою мовою.

Каса банку – сукупність операційних кас банку, його філій, відділень, пунктів обміну іноземної валюти, а також програмно-технічних комплексів самообслуговування та банкоматів.

Касове обслуговування – надання послуг з приймання, видачі та обміну готівки;

Касовий документ – документ, який оформляється для здійснення касової операції.

Касові операції – операції з видачі готівки, її приймання, обміну не придатних до обігу банкнот (монет) та виведених з обігу на придатні до обігу банкноти (монети), банкнот на монети, монет на банкноти, банкнот (монет) одного номіналу на банкноти (монети) іншого номіналу, вилучення з обігу сумнівних банкнот (монет), валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами, а також операції з приймання на інкасо банкнот іноземної валюти та чеків в іноземній валюті, інших цінностей, які обліковуються на позабалансових рахунках.

Кореспондентський рахунок – рахунок, на якому відображаються операції списання і зарахування коштів, що виконує один банк за дорученням іншого банку на підставі кореспондентської угоди. Розрізняють два види таких рахунків: «лоро» та «ностро».

Міжбанківські розрахунки – безготівкові розрахунки між банками, що обумовлені виконанням платежів клієнтів або власними зобов'язаннями одного банку перед іншим.

Міжбанківський електронний розрахунковий документ - електронний документ на переказ коштів, сформований банком (філією) на підставі власних розрахункових документів, розрахункових документів клієнтів і стягувачів, документів на переказ готівки для виконання міжбанківського переказу коштів.

Модель обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку в СЕП - сукупність механізмів і правил роботи СЕП, банку та його філій, згідно з якими виконується міжбанківський переказ через консолідований кореспондентський рахунок.

Оброблення готівки – комплекс операцій, що включає визначення справжності та платіжності банкнот (монет), сортування, перераховування, формування та пакування відповідно до вимог нормативно-правових актів.

Операційна каса – касовий вузол банку (філії, відділення), у якому здійснюються касові операції.

Пам'ятні монети України – монети із дорогоцінних або недорогоцінних металів, які виготовлені із застосуванням спеціальних технологій, що забезпечують підвищену якість монет, і випускаються в обіг Національним

банком обмеженими тиражами з нагоди відзначення ювілейних дат, пам'ятних подій історії та сучасності, заходів з охорони навколишнього природного середовища, інших подій суспільного життя.

Підкріплення – поповнення запасів готівки у сховищах, операційних касах банків, банкоматах, пунктах обміну валют.

Програмно-технічний комплекс самообслуговування – пристрій, що дає змогу користувачеві здійснювати операції з ініціювання переказу коштів, а також виконувати інші операції відповідно до функціональних можливостей цього пристрою без безпосередньої участі оператора (касира).

Система електронних платежів Національного банку (СЕП) - державна банківська платіжна система, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через кореспондентські рахунки банків-резидентів у Національному банку із застосуванням електронних засобів приймання, оброблення, передавання та захисту інформації у файловому режимі або режимі реального часу.

Сувенірні монети - різновид пам'ятних монет, які за розміром і дизайном повторюють обігові або розмінні монети України в дорогоцінному металі, або такі, що мають інші технічні характеристики, форму, якість карбування тощо, і випускаються в обіг Національним банком обмеженими тиражами.

Сумнівні банкноти (монети) – банкноти (монети), справжність або платіжність яких викликає сумнів, а також ті, що мають ознаки підроблення, до проведення їх дослідження та складання експертом (фахівцем) Національного банку України відповідного акта.

Сховище цінностей – спеціально обладнане приміщення банку (філії, відділення), сейф, депозитна система та АТМ-сейфи, що використовуються для зберігання готівки та інших цінностей, технічний стан яких відповідає нормативно-правовим актам.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Що відноситься до складу грошових коштів банку?*
2. *Дайте визначення еквівалентів грошових коштів і наведіть їх види.*
3. *Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентується організація проведення та методика обліку банківських операцій з готівковими коштами?*
4. *Які види кас можуть входити у структуру операційної каси банку?*
5. *Коли мають відображатися в бухгалтерському обліку банку касові операції, що виконані в операційний час та післяопераційний час?*

6. За рахунками яких класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України обліковуються:

- а) банкноти та монети в касі банку;
- б) банкноти та монети в програмно-технічних комплексах самообслуговування;
- в) пам'ятні та ювілейні монети, що мають гривневий номінал і виконують функцію засобу платежу;
- г) зразки банкнот національної валюти, отримані від НБУ;
- д) виявлені надлишки готівки під час проведення ревізії каси банку?

7. За якими документами здійснюється приймання готівки національної валюти від клієнтів через каси банків?

8. За якими документами здійснюється видача клієнтам через каси банків готівки національної валюти?

9. Наведіть приклади бухгалтерських проведення за прибутковими та видатковими касовими операціями.

10. Висвітліть механізм проведення інкасації коштів у клієнтів банку.

11. Якими бухгалтерськими проводками супроводжується зарахування проінкасованої грошової виручки на поточні рахунки суб'єктів господарювання та її оприбуткування до операційної каси банку?

12. Як здійснюється підкріплення операційної каси банку готівкою?

13. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції з підкріплення?

14. Які бухгалтерські проводки виконує банк у випадку виявлення недостачі готівки в операційній касі?

15. Дайте визначення кореспондентських відносин та кореспондентських рахунків.

16. Якими законодавчими та нормативно-правовими актами України регламентуються питання, пов'язані з проведенням міжбанківських розрахунків?

17. Які обов'язкові реквізити має містити міжбанківський електронний розрахунковий документ?

18. Висвітліть механізм функціонування СЕП НБУ у файловому режимі та режимі реального часу.

19. Які рахунки використовуються в бухгалтерському обліку банку для відображення операцій, що здійснюються через СЕП НБУ?

20. Наведіть приклади бухгалтерських проведення за типовими операціями, що здійснюються за кореспондентським рахунком банку в НБУ.

21.3 якою метою і в якому випадку створюється внутрішньобанківська міжфілійна платіжна система (ВМПС)?

22. За якими бухгалтерськими рахунками відображаються міжбанківські операції, що здійснюються через ВМПС?

23. Які рахунки використовуються в бухгалтерському обліку банку для відображення операцій, що здійснюються через прямі кореспондентські рахунки?

24. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції, що здійснюються за кореспондентськими рахунками банків-нерезидентів у гривнях?

25. Як відображаються в обліку банку операції з нарахування процентних доходів і витрат за залишками коштів, що знаходяться на кореспондентських рахунках?

26. Якими бухгалтерськими записами супроводжуються операції з формування (збільшення) та сторнування (зменшення) спеціальних резервів за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках?

27. У якій примітці до річної фінансової звітності банку розкривається інформація про грошові кошти та їх еквіваленти?

ТЕСТИ

1. До складу грошових коштів банків не відносяться:
 - а) кошти на кореспондентських рахунках в інших банках;
 - б) банкноти в іноземній валюті, що знаходяться в касі банку та обмінних пунктах;
 - в) строкові депозити в інших банках з початковим строком погашення до 90 днів;
 - г) дорожні чеки.
2. За яким документом банки приймають готівку від юридичних осіб для її зарахування на їхні власні поточні рахунки?
 - а) рахунком на сплату платежів;
 - б) прибутковим касовим ордером;
 - в) грошовим чеком;
 - г) заявою на переказ готівки.
3. За яким документом банки видають готівку фізичним особам з їх власних поточних рахунків?
 - а) рахунком на сплату платежів;
 - б) видатковим касовим ордером;
 - в) грошовим чеком;

г) заявою на переказ готівки.

4. Коли мають відображатися в бухгалтерському обліку банку виконані в післяопераційний час касові операції:

- а) не пізніше наступного операційного дня;
- б) в цей самий тиждень;
- в) в цей самий день.

5. За якими рахунками обліковуються зразки банкнот національної валюти, отриманих банками від територіальних управлінь НБУ?

- а) 1001 «Банкноти та монети в касі банку»;
- б) 1005 «Банкноти та монети, інкасовані до перерахування»;
- в) 9819 «Інші цінності і документи»;
- г) зразки банкнот в обліку не відображаються.

6. Які дії виконує інкасатор-збирач, приймаючи сумки з виторгом від клієнта?

- а) перевіряє справність сумки;
- б) перевіряє правильність опломбування сумки;
- в) перераховує гроші, що знаходяться в сумці;
- г) перевіряє відповідність суми виторгу, зазначеної в явочній картці, записам у накладній і копії супровідної відомості.

7. Бухгалтерський запис Дт 1005 Кт 2600 означає:

- а) зарахування інкасованої грошової виручки після її перерахування на рахунок клієнта;
- б) зарахування інкасованої грошової виручки до її перерахування на рахунок клієнта;
- в) зарахування виявленого надлишку грошової виручки на рахунок клієнта;
- г) списання з рахунку клієнта виявленої недостачі грошової виручки.

8. Бухгалтерський запис Дт 1001 Кт 1811 означає:

- а) попереднє перерахування банком коштів за готівку НБУ;
- б) отримання банком готівки від іншого банку на умовах післяплати;
- в) поступлення коштів на коррахунок банку за здану готівку НБУ;
- г) отримання банком готівки через інкасаторів НБУ і оприбуткування її в касу банку.

9. Бухгалтерське проведення Дт 9819 Кт 9910 означає:

- а) банк отримав пам'ятні монети від НБУ, за які він заплатив наперед;
- б) банк отримав пам'ятні монети від НБУ на реалізацію без попередньої оплати;
- в) банк перерахував НБУ кошти за придбані в нього пам'ятні монети;
- г) банк отримав від клієнта гроші за продані йому пам'ятні монети;

10. Бухгалтерське проведення Дт 1819 Кт 1200 означає:

- а) банк отримав пам'ятні монети від НБУ, за які він заплатив наперед;
- б) банк отримав від клієнта гроші за продані йому пам'ятні монети;
- в) банк перерахував НБУ кошти за придбані в нього пам'ятні монети;
- г) банк перерахував НБУ кошти за реалізовані пам'ятні монети, які були отримані банком на реалізацію без попередньої оплати.

10. Бухгалтерський запис Дт 3901 Кт 2600 означає:

- а) філія банку списала кошти з свого кореспондентського рахунку і перерахувала їх в головний офіс свого банку;
- б) банк списав кошти з кореспондентського рахунку філії і зарахував їх своєму клієнту;
- в) на кореспондентський рахунок філії поступили кошти з іншого банку;
- г) банк списав кошти з рахунку клієнта і зарахував їх на кореспондентський рахунок своєї філії.

11. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується операція з перерахування гривень на кореспондентський рахунок банку-нерезидента за дорученням клієнта?

- а) Дт 2600 Кт 1600;
- б) Дт 1600 Кт 2603;
- в) Дт 2600 Кт 1919;
- г) Дт 1919 Кт 1600.

12. Бухгалтерський запис Дт 1600 Кт 2620 означає:

- а) на коррахунок банку поступили кошти для фізичної особи;
- б) банк списав кошти з рахунку клієнта і перерахував їх банку-кореспонденту;
- в) за дорученням фізичної особи банк перерахував кошти з її рахунку в інший банк;
- г) за дорученням банку-кореспондента банк списав кошти з його коррахунку і зарахував їх своєму клієнту.

13. Бухгалтерське проведення Дт 1500 Кт 3901 означає:

- а) на кореспондентський рахунок банку поступили кошти для клієнта, що обслуговується у філії;
- б) банк списав кошти з кореспондентського рахунку філії і перерахував їх банку-кореспонденту;
- в) на кореспондентський рахунок філії поступили кошти з іншого банку;
- г) філія банку списала кошти з свого кореспондентського рахунку і перерахувала їх в головний офіс свого банку.

14. Якими проводками супроводжується операція з формування банком резервів в іноземній валюті за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках?

- а) Дт 1592 Кт 7701;
- б) Дт 7701 Кт 1592;
- в) Дт 7701 Кт 3801;
- г) Дт 3800 Кт 1592.

15. Бухгалтерське проведення Дт 7010 Кт 1608 означає:

- а) банк нарахував відсотки за коштами, що знаходяться на кореспондентському рахунку «лоро»;
- б) банк нарахував відсотки за коштами, що знаходяться на кореспондентському рахунку «ностро»;
- в) банк сплатив нараховані проценти за коштами, що знаходяться на кореспондентському рахунку;
- г) банк отримав нараховані проценти за коштами, що знаходяться на кореспондентському рахунку.

ЗАДАЧІ

Задача 3.1.

Упродовж дня в касу банку поступали готівкові кошти від таких фізичних і юридичних осіб:

- 1) підприємства «Глобус» 1200 грн. для зарахування на поточний рахунок;
- 2) фізичної особи Романюк О.П. 5000 доларів США для зарахування на депозитний рахунок (термін депозиту – 6 місяців);
- 3) працівника банку Козлова М.Р. 45 грн. невикористаного отриманого раніше авансу на господарські потреби;
- 4) фірми «Пелікан» 50 грн. за відкриття поточного рахунку в даному банку;
- 5) фізичної особи Дунця Б.Д. комунальні платежі у сумі 158 грн. з дорученням подальшого перерахування за призначенням;
- 6) фізичної особи Абрамовича С.Б. 800 грн. для їх переказу (без відкриття рахунку) іншій фізичній особі, що має рахунок в іншому банку.

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище прибутковими касовими операціями.
2. Вказати за якими прибутковими касовими документами було прийнято готівку в касу банку за кожною операцією.

Задача 3.2.

За день касою банку були проведені такі видаткові касові операції:

- 1) видано 850 грн. з поточного рахунку підприємства «Пломба» на службове відрядження його працівника;
- 2) повернено 20000 грн. фізичній особі Мурашко О.Л. за короткостроковим депозитом;

- 3) видано аванс у сумі 1400 грн. працівнику банку на відрядження.
- 4) видано готівку у сумі 600 євро з поточного рахунку фізичної особи Білякової Л.Т.

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище видатковими касовими операціями.
2. Назвати за якими видатковими касовими документами було видано готівку з каси банку за кожною операцією.

Задача 3.3

Упродовж дня банком були проведені наступні касові операції:

- 1) отримано від фізичної особи 3000 грн. для зарахування на депозитний рахунок (термін депозиту - 14 місяців);
- 2) виплачено 160 грн. заборгованості за відрядженням банківському працівникові;
- 3) прийнято від населення комунальних платежів з дорученням подальшого перерахування за призначенням на загальну суму 2320 грн.;
- 4) виплачено переказ фізичній особі у сумі 1000 грн. без відкриття банківського рахунку.

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проведення за наведеними касовими операціями.
2. Відкрити Т-рахунок до рахунку 1001 «Банкноти та монети в касі банку», відобразити на ньому обороти та вивести кінцеве сальдо. Початкове сальдо на рахунку 1001 становило 200000 грн.

Задача 3.4.

На рахунки клієнтів зараховано кошти, що були доставлені інкасаторами банку:

- підприємства «Інновація» – 50 000 грн.;
- ресторану «Україна» - 12000 грн.;
- магазину «Зайченятко» - 15000 грн.

У процесі перерахунку, було встановлено, що фактична сума готівки підприємства «Інновація» становила 50 000 грн., ресторану «Україна» - 12100 грн., магазину «Зайченятко» - 14950 грн.

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проведення за наведеними операціями з інкасації коштів у клієнтів банку.
2. Відкрити Т-рахунки до усіх задіяних в операціях рахунків, відобразити на них обороти та вивести кінцеве сальдо по кожному рахунку. Початкове сальдо на рахунку 1001 «Банкноти та монети в касі банку» становило 850000 грн., а на інших рахунках –0 грн.

Задача 3.5.

«Приватбанк» перерахував 150000 грн. НБУ за готівку. Інкасатори НБУ доставили готівку у сумі 150000 грн. в «Приватбанк».

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за операцією з підкріплення «Приватбанку» готівкою.

Задача 3.6.

На кореспондентський рахунок «Правекс-банку» поступила попередня оплата у сумі 500 000 грн. за продану готівку «Укргазбанку». «Правекс-банком» було видано інкасаторам 500 000 грн., які були успішно доставлені «Укргазбанку».

Необхідно:

Відобразити операцію з підкріплення банку готівкою на рахунках бухгалтерського обліку в обох банках, за умови, що готівка була доставлена в «Укргазбанк»:

- а) інкасаторами «Укргазбанку»;
- б) інкасаторами банку «Правекс-банку».

Задача 3.7.

9 листопада поточного року банк придбав в НБУ на умовах попередньої оплати 5 пам'ятних золотих монет «Ластівчине гніздо» номіналом 50 гривень за ціною 22 500 грн. за монету. 21 листопада банк реалізував за готівку 1 монету за ціною 22 745 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за даними операціями.

Задача 3.8.

20 липня поточного року банк отримав від НБУ 20 монет з нейзильберу «Зозулинні черевички справжні» номіналом 2 гривні на реалізацію без попередньої оплати за ціною 28 грн. за монету.

Упродовж липня банк реалізував за готівку 5 монет за ціною 35 грн. за монету та перерахував НБУ кошти за продані монети у сумі 140 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за даними операціями.

Задача 3.9.

Упродовж дня банком були проведені такі міжбанківські розрахунки:

- 1) Через СЕП НБУ поступили кошти у сумі 4600 грн. на користь підприємства «Сова». Банк зарахував ці кошти на поточний рахунок клієнта.
- 2) На основі отриманого від філії електронного внутрішньобанківського розрахункового документа перераховано 1500 грн. підприємству, що обслуговується в іншому банку. Розрахунки були проведені через СЕП НБУ.
- 3) За дорученням банку-кореспондента списано 3500 грн. з його коррахунку «лоро» на користь клієнта – юридичної особи.
- 4) Від банку-кореспондента поступили кошти у сумі 12000 грн. для зарахування на поточний рахунок фізичної особи Клименко О.Л.

5) За дорученням фірми «Вамбат» перераховано з її поточного рахунку 3800 грн. підприємцю, що має рахунок у філії банку.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за наведеними вище міжбанківськими розрахунками.

Задача 3.10.

Тернопільська філія «Укрексімбанку» на основі платіжного доручення підприємства «Захід» перерахувала кошти у сумі 5200 грн. підприємству «Снек», що обслуговується у Житомирській філії «Кредобанку».

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за даною операцією у всіх задіяних банківських установах, за умови, що міжбанківські розрахунки здійснюються через систему електронних платежів (СЕП) НБУ, а «Укрексімбанку» і «Кредобанк» працюють за третьою моделлю обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку.

Задача 3.11.

Упродовж дня банком були визнані в обліку певні доходи та витрати, окремі з яких наведено нижче:

1) нараховано процентні доходи за коштами, що знаходяться на кореспондентських рахунках «ностро»:

а) в НБУ – на суму 830 грн.

б) у банку-резиденті – на суму 427 грн.;

в) у банку-нерезиденті – на суму 94 долари США;

2) нараховано процентні витрати за коштами, що знаходяться на кореспондентських рахунках «лоро»:

а) банку-резидента – на суму 220 грн.;

б) банку-нерезидента – на суму 57 доларів США;

3) сплачено комісійну винагороду у сумі 150 грн. банку-кореспонденту за отриману одноразову розрахункову послугу;

4) нараховано комісійні витрати за інформаційно-розрахункове обслуговування у СЕП НБУ у сумі 550 грн.;

5) списано з кореспондентського рахунку «лоро» банку-кореспондента комісійні за одноразову розрахункову послугу у сумі 75 грн.;

6) сформовано резерв у сумі 9750 грн. за коштами, розміщеними на кореспондентському рахунку в іншому банку;

Офіційний курс гривні до долара США в цей день становив 25,595314 USD/UAH.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями.

РОЗДІЛ 4. ОБЛІК ДЕПОЗИТІВ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ дати визначення поняття «депозит» та класифікувати банківські депозити за різними ознаками;
- ✓ розуміти такі поняття як: «фінансове зобов'язання», «справедлива вартість», «амортизована собівартість фінансового зобов'язання», «ефективна ставка відсотка»;
- ✓ узагальнити вимоги МСФЗ щодо визнання, оцінки та припинення визнання таких фінансових зобов'язань, як депозити;
- ✓ описати методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку банків депозитних операцій;
- ✓ пояснити сутність методу ефективної ставки відсотка;
- ✓ назвати та охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку депозитів на вимогу, строкових депозитів та коштів, залучених за ощадними (депозитними) сертифікатами;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями, що здійснюються за поточними рахунками клієнтів;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку залучення строкових депозитів, нарахування і виплату процентів за ними та повернення депозитів;
- ✓ описати методику обліку операцій з ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями із залучення коштів шляхом випуску ощадних (депозитних) сертифікатів, нарахування процентів й амортизації дисконту або премії за ними, погашення сертифікатів;
- ✓ знаходити та інтерпретувати інформацію про депозитні операції, що розкривається у фінансовій звітності банку.

4.1. Економічний зміст депозитів та їх класифікація

Згідно з *Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами*, затвердженим постановою Правління НБУ від 3.12.2003 р. № 516, **вклад (депозит)** - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору. **Вкладна (депозитна) операція** - це операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами.

Сьогодні вітчизняні банки пропонують своїм клієнтам різні умови залучення коштів на депозити, внаслідок чого кожний вкладник може вибрати депозит, який задовольнить його індивідуальні потреби стосовно термінів депозитів, виду валюти і банківського металу, можливості поповнення вкладу та дострокового отримання коштів.

Велика різноманітність депозитів дозволяє провести їх детальну класифікацію. У спеціальній економічній літературі, а також нормативно-правових актах НБУ, депозити класифікуються за такими ознаками, як:

- економічна сутність;
- строки використання коштів;
- категорія вкладників;
- види валютних цінностей, внесених на депозит;
- форма грошового обігу;
- спосіб юридичного оформлення вкладу;
- види виплачуваних відсотків;
- платність;
- умови вкладання і вилучення коштів;
- цільове призначення.

За економічною сутністю депозити поділяють на депозити залучені та депозити розміщені. Банки можуть залучати кошти від інших банків, небанківських фінансових установ, суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Розміщувати свої кошти банки можуть лише на рахунках в інших банках. Відповідно операції із залучення банком коштів на депозит називаються пасивними депозитними операціями, а із розміщення коштів на депозит – активними депозитними операціями.

За строками використання коштів вклади (депозити) поділяються на вклади (депозити) на вимогу та строкові вклади (депозити).

Вклади (депозити) на вимогу - це грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за

розпорядженням власника рахунку. До вкладів на вимогу у банківській практиці належать:

- кошти на кореспондентських рахунках інших банків;
- кошти місцевих бюджетів та клієнтів, які утримуються за рахунок місцевих бюджетів;
- кошти позабюджетних фондів;
- кошти на поточних рахунках суб'єктів господарювання, фізичних осіб, небанківських фінансових установ,

Варто зауважити, що вклади на вимогу відносяться до нестабільних банківських ресурсів, що обмежує сферу їх використання банками. Як наслідок, власникам цих вкладів виплачується низький відсоток або він взагалі не виплачується.

Строкові вклади (депозити) - це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк. Строкові вклади за термінами класифікуються на короткострокові (до року) та довгострокові (більше року). Строкові депозити становлять найстійкішу частину депозитних ресурсів.

За категоріями вкладників депозити поділяються на:

- депозити банків;
- депозити небанківських фінансових установ;
- депозити суб'єктів господарювання;
- депозити фізичних осіб.

За видами валютних цінностей, внесених на депозит, депозити поділяються на депозити в національній валюті; депозити в іноземній валюті; депозити в банківських металах.

За формою грошового обігу депозити поділяються на ті, що внесені готівкою та безготівкові депозити. Згідно з вимогами вітчизняного чинного законодавства, кошти готівкою на строкові депозити можуть вноситися лише фізичними особами, а юридичні особи вносять кошти на депозит лише шляхом безготівкового перерахування з поточного рахунку.

За способом юридичного оформлення зобов'язань депозити можна класифікувати на такі види:

- депозити, що оформляються договором банківського рахунку;
- депозити, що оформляються договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадної книжки;
- депозити, що оформляються договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадного (депозитного) сертифіката;
- депозити, що оформляються договором банківського рахунку або вкладу (депозиту) з видачею платіжної картки.

Класифікація депозитів **за видами виплачуваних відсотків** передбачає їх поділ на депозити з фіксованою ставкою та депозити з плаваючою ставкою.

В залежності від умов виплати відсотків, депозити поділяються на депозити, за якими відсотки виплачуються: авансом, періодично та в кінці терміну.

За критерієм платності банківські депозити можна класифікувати на дешеві, до яких відносяться депозити на вимогу та дорогі – строкові депозити.

За умовами вкладання та вилучення коштів банківські вклади можна поділити на депозити:

- без можливості поповнення та часткового зняття коштів;
- з можливістю поповнення;
- з можливістю поповнення та часткового зняття коштів.

В залежності від цільового призначення, депозити можна класифікувати на гарантійні та дохідні депозити. Гарантійний депозит – це грошові кошти, що вносяться клієнтами на визначений період під відсоток, відповідно до укладеного договору, які водночас є заставою виконання зобов'язань по кредиту або гарантії, що надані банком клієнту.

Проведення вітчизняними банками депозитних операцій регламентується такими законодавчими та нормативно-правовими актами:

1. Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. №2121-III;

2. Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI;

3. Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, затвердженою постановою Правління НБУ від 12.11.2003р. № 492;

4. Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затвердженим постановою Правління НБУ від 3.12.2003 р. № 516;

5. Положенням про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладками, затвердженим рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 9.08.2012 р. № 14.

4.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку депозитних операцій

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові зобов'язання, до яких відносяться також залучені банком депозити, регламентуються такими МСФЗ:

- МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»;
- МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»¹.
- МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Згідно з класифікацією, що наводиться у Міжнародних стандартах фінансової звітності, залучені банком депозити відносяться до категорії фінансових зобов'язань, які є одним із видів фінансових інструментів.

МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» тлумачить **фінансовий інструмент** як будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового

¹ Примітка. З 1 січня 2018 р. МСБО 39 буде замінений МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», що був опублікований РМСБО у липні 2014 р.

активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання.

Фінансове зобов'язання – це будь-яке зобов'язання, що є:

а) контрактним зобов'язанням:

- надавати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому суб'єктові господарювання, або

- обмінюватися фінансовими інструментами або фінансовими зобов'язаннями з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно несприятливими для суб'єкта господарювання, або

б) контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання та який є:

- непохідним інструментом, за яким суб'єкт господарювання зобов'язаний або може бути зобов'язаний надавати змінну кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання, або

- похідним інструментом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися іншим чином, ніж обмін фіксованої суми грошових коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання. З цією метою до інструментів власного капіталу суб'єкта господарювання не включають фінансові інструменти з правом дострокового погашення, класифіковані як інструменти власного капіталу згідно з МСБО 32; інструменти, які створюють для суб'єкта господарювання зобов'язання надати іншій стороні пропорційну частку чистих активів суб'єкта господарювання тільки при ліквідації і які класифіковані як інструменти власного капіталу згідно з МСБО 32, або інструменти, які самі є контрактами на майбутнє отримання або надання інструментів власного капіталу суб'єкта господарювання.

МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» вимагає, щоб суб'єкт господарювання визнавав фінансове зобов'язання у звіті про фінансовий стан тоді і лише тоді, коли суб'єкт господарювання стає стороною контрактних положень щодо цього інструмента. Під час первісного визнання фінансового зобов'язання суб'єктові господарювання слід оцінювати його за справедливою вартістю плюс витрати на операцію, які прямо відносяться до придбання або випуску фінансового зобов'язання.

Справедлива вартість – це ціна, яка була б отримана від продажу активу чи сплачена при передачі зобов'язання при проведенні звичайної операції між учасниками ринку на дату оцінки.

Витрати на операції – це додаткові витрати, які прямо відносяться до придбання, випуску або вибуття фінансового активу чи фінансового зобов'язання. Додаткові витрати – це витрати, які не відбулися б, якщо суб'єкт господарювання не придбав, не випустив або не реалізував фінансовий інструмент.

Після первісного визнання суб'єктові господарювання слід оцінювати всі фінансові зобов'язання за амортизованою собівартістю, застосовуючи метод ефективної ставки відсотка, за винятком:

а) фінансових зобов'язань за справедливою вартістю з відображенням результату переоцінки у прибутку або збитку;

б) фінансових зобов'язань, що виникають, коли передача фінансового активу не відповідає критеріям для припинення визнання або коли застосовується підхід подальшої участі;

в) контрактів фінансової гарантії;

г) зобов'язання надати позику за відсотковою ставкою, нижчою ніж ринкова.

Метод ефективної ставки відсотка – це метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та розподілу доходів у вигляді процентів чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу.

Амортизована собівартість фінансового зобов'язання - це сума, за якою фінансове зобов'язання оцінюється при первісному визнанні, мінус виплати основної суми, плюс (або мінус) накопичена амортизація будь-якої різниці між цією первісною сумою та сумою погашення із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.

Ефективна ставка відсотка - ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Згідно з МСФЗ 9, суб'єкт господарювання повинен вилучати фінансове зобов'язання (або частину фінансового зобов'язання) зі свого звіту про фінансовий стан тоді і лише тоді, коли його погашають, тобто коли зобов'язання, визначене у контракті, виконано, анульовано або строк його дії закінчується.

Обмін борговими інструментами між існуючим позичальником та позикодавцем на суттєво відмінних умовах обліковують як погашення первісного фінансового зобов'язання та визнання нового фінансового зобов'язання. Подібно до цього, значну зміну умов існуючого фінансового зобов'язання або його частини (незалежно від того, чи відбувається вона внаслідок фінансових труднощів боржника) обліковують як погашення первісного фінансового зобов'язання та визнання нового фінансового зобов'язання. Різницю між балансовою вартістю фінансового зобов'язання (або частини фінансового зобов'язання), погашеного або переданого іншій стороні, та сплаченою компенсацією (включаючи будь-які передані негрошові активи та прийняті зобов'язання) визнають у прибутку чи збитку.

В Україні методологічні засади відображення в бухгалтерського обліку банків депозитних операцій та витрат і доходів, пов'язаних з їх проведенням регламентується такими нормативно-правовими актами НБУ:

✓ Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженою постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р.;

✓ Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затвердженими постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 255.

Відповідно до *Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України*, банк оцінює залучені вклади (депозити) під час первісного визнання за справедливою вартістю, уключаючи витрати на операцію та інші платежі, що пов'язані з ініціюванням вкладів (депозитів). Витрати на операцію, що безпосередньо пов'язані з визнанням фінансового інструменту, включаються у суму дисконту (премії) за цим фінансовим інструментом.

Якщо під час первісного визнання банк визначає вартість фінансового зобов'язання за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова, то в бухгалтерському обліку потрібно визнавати прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю фінансового зобов'язання та вартістю договору в кореспонденції з рахунками дисконту (премії). Різниця між справедливою вартістю фінансового зобов'язання та вартістю договору за операціями з акціонерами банку відображається в капіталі за рахунками 5 класу та включається частинами до нерозподіленого прибутку (збитку) протягом періоду його утримання або під часу вибуття фінансового інструменту.

Після первісного визнання банк оцінює вклади (депозити) за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка під час нарахування процентів та амортизації дисконту (премії).

Банк амортизує дисконт (премію) протягом строку дії фінансового інструменту із застосуванням ефективної ставки відсотка. Сума дисконту (премії) має бути повністю амортизована на дату повернення депозиту або до наступної дати перегляду процентної ставки фінансового інструменту, якщо вона змінюється залежно від коливань ринкових ставок.

Банк відображає в бухгалтерському обліку процентні витрати за фінансовими інструментами, за якими неможливо визначити величину майбутніх грошових потоків та терміни їх виникнення, наприклад, вклади (депозити) на вимогу, із застосуванням номінальної процентної ставки.

Операції з продовження строку дії (пролонгації) вкладних (депозитних) договорів відображаються в бухгалтерському обліку банку за відповідними рахунками з обліку короткострокових або довгострокових вкладів (депозитів) залежно від строку, що визначається від дати пролонгації договору до дати їх повернення.

Банк припиняє визнання в балансі фінансового зобов'язання або його частини, якщо таке зобов'язання погашено, анульовано або строк його виконання закінчився.

Обмін між позичальником та кредитором борговими фінансовими інструментами за суттєво відмінними умовами відображається в обліку банку як погашення первісного фінансового інструменту та визнання нового фінансового інструменту. Аналогічно суттєві зміни умов за фінансовим інструментом або його частиною банк відображає в обліку як погашення первісного фінансового інструменту та визнання нового фінансового

інструменту. Будь-які витрати або винагороди визнаються банком як інші операційні доходи або витрати на погашення, якщо обмін борговими фінансовими інструментами або зміна умов за фінансовим інструментом відображається в бухгалтерському обліку як погашення первісного фінансового інструменту та визнання нового фінансового інструменту.

Банк має коригувати балансову вартість фінансового інструменту на будь-які витрати та винагороди за ним і здійснювати їх амортизацію за первісною ефективною ставкою протягом строку дії зміненого зобов'язання з урахуванням змінених грошових потоків, якщо обмін борговими фінансовими інструментами або зміна умов за ними не відображається в бухгалтерському обліку як погашення.

Згідно з *Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України*, процентні витрати визнаються із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. Визнані банком процентні витрати відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та обачності.

Нарахування процентів за залученими банком депозитами здійснюється за номінальною процентною ставкою, яка передбачена умовами договору і відображається за рахунками з обліку нарахованих витрат. Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних витрат та нарахованих за номінальною процентною ставкою витрат за вкладками (депозитами) залученими за номінальною вартістю (без дисконту або премії), відображаються за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних витрат.

Нарахування процентів та амортизація дисконту (премії) за депозитними операціями здійснюються одночасно та не рідше одного разу на місяць за кожною операцією (договором) окремо. Якщо витрати сплачені на дату балансу, то банк може не відображати їх за рахунками нарахованих витрат.

Облік операцій із залучення депозитів в іноземній валюті та банківських металах здійснюється аналогічно до порядку обліку депозитних операцій у національній валюті. Нараховані витрати за залученими банком депозитами в іноземній валюті та банківських металах відображаються за рахунками 7 класу у національній валюті за офіційними курсами гривні до іноземних валют на дату їх визнання. Під час відображення в бухгалтерському обліку цих витрат використовуються технічні рахунки групи 380 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Залучені банком депозити в іноземній валюті і банківських металах, нараховані за ними проценти відносяться до монетарних статей балансу і підлягають переоцінці під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют та банківських металів. Курсові різниці від переоцінки відображаються за рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

4.3. Облік вкладів (депозитів) на вимогу клієнтів банку

Відповідно до чинного законодавства України, залучення банком коштів клієнтів на вклади (депозити) на вимогу підтверджується договором банківського рахунку, на основі якого відкривається поточний рахунок.

Поточний рахунок – це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України. До поточних рахунків також належать карткові рахунки, що відкриваються для обліку операцій за платіжними картками.

Порядок відкриття поточних рахунків та види дозволених операцій за ними визначено *Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах*, затвердженою постановою Правління НБУ від 12.11.2003р. № 492.

Облік коштів клієнтів, залучених банком на вклади (депозити) на вимогу здійснюється за рахунками **2 класу, 26 розділу «Кошти клієнтів банку» таких груп: 260 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 262 «Кошти на вимогу фізичних осіб» та 265 «Кошти небанківських фінансових установ», а саме:**

- ✓ 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- ✓ 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з платіжними картками»;
- ✓ 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- ✓ 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток»;
- ✓ 2650 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ»;
- ✓ 2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток».

Усі зазначені вище рахунки є активно-пасивними і призначені для обліку вкладів (депозитів) на вимогу клієнтів, а також кредитів овердрафт. За дебетом цих рахунків проводяться суми перерахувань, виплат за розпорядженням власників рахунків згідно з режимом роботи рахунків; суми коштів, що підлягають примусовому стягненню відповідно до законодавства України; надані кредити овердрафт. За кредитом рахунку проводяться суми, що надходять у встановленому порядку на рахунки клієнтів згідно з режимом роботи рахунків; суми залишків кредитів овердрафт, що перераховані на рахунки простроченої заборгованості.

Для відображення операцій за рахунками клієнтів в аналітичному обліку установи банків для кожного клієнта відкривають окремі аналітичні рахунки з використанням параметрів аналітичного обліку.

Зауважимо, що згідно з постановою НБУ від 16.06.2014 р. № 359, з 1.01.2019 р. з Плану рахунків будуть **виключені** рахунки 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з платіжними картками», 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій

з використанням платіжних карток» та 2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток». У зв'язку з цим, банки до 1.01.2019 р. мають поступово перейти на здійснення операцій з використанням платіжних карток із застосуванням балансових рахунків 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб», 2650 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Відображення в обліку банку типових операцій за поточними рахунками фізичних та юридичних осіб наведено у табл. 4.1.

Таблиця 4.1.

Приклади відображення в бухгалтерському обліку типових операцій банку за поточними рахунками фізичних та юридичних осіб

№ з/п	Зміст операції	Бухгалтерські проведення
1	2	3
1.	Зарахування готівки на поточні рахунки клієнтів	Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку» Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»
2.	Перерахування коштів з поточного рахунку клієнта на користь іншої особи, що має рахунок в іншому банку	Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» Кт 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України», або 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
3.	Зарахування банком коштів, що поступили на користь клієнта на його поточний рахунок	Дт 1200 «Кореспондентський рахунок у Національному банку України», або 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках» Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»
4.	Виплата касою банку готівки клієнту з його поточного рахунку	Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Облік процентних витрат за коштами на вимогу клієнтів банку

За користування коштами на вимогу, що знаходяться на рахунках клієнтів, банки нараховують і виплачують їх власникам проценти, які для банку є процентними витратами.

Процентні витрати банку за коштами на вимогу клієнтів відображаються за рахунками 7 класу «Витрати», розділу 70 «Процентні витрати» груп 702 «Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання» та 704 «Процентні витрати за операціями із фізичними особами».

Нарахування процентних витрат в національній валюті за коштами на вимогу клієнтів супроводжується такими бухгалтерськими записами:

– за коштами на вимогу суб'єктів господарювання:

Дт 7020 «Процентні витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання»
Кт 2608 «Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання»;

– за коштами на вимогу фізичних осіб:

Дт 7040 «Процентні витрати за коштами на вимогу фізичних осіб»
Кт 2628 «Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб»;

Нарахування процентних витрат в іноземній валюті здійснюється з використанням технічних рахунків валютної позиції та відображається в обліку такими проводками:

– за коштами на вимогу суб'єктів господарювання:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»
Кт 2608 «Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання»;
2) Дт 7020 «Процентні витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання»
Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів;

– за коштами на вимогу фізичних осіб:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»
Кт 2628 «Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб»;
2) Дт 7040 «Процентні витрати за коштами на вимогу фізичних осіб»
Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Сплата нарахованих раніше банком процентів в національній та іноземній валюті за коштами клієнтів супроводжується такими проводками:

Дт 2608 «Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання», або 2628 «Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб»
Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 2600, 2620).

Облік комісійних доходів від розрахунково-касового обслуговування клієнтів банку

За проведення операцій за розпорядженням власника поточного рахунку, банки отримують комісійну винагороду, яка для банків класифікується як комісійні доходи. Для відображення в обліку комісійних доходів за операціями з клієнтами використовуються рахунки **6 класу «Доходи», розділу 61 «Комісійні доходи», групи 611 «Комісійні доходи за операціями з клієнтами».**

Методика обліку комісійних доходів банку залежить від виду послуг, пов'язаних з їх одержанням. Так, доходи за **безперервними послугами** визнаються щомісяця протягом усього строку дії угоди про надання послуг і відображаються в обліку за принципом нарахування.

Нарахування банком комісійних доходів за розрахунково-касове обслуговування клієнтів відображається такими бухгалтерськими проводками:

- в національній валюті:

Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування»

Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»;

- в іноземній валюті:

1) Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів».

Списання банком з рахунків клієнтів раніше нарахованих комісій за розрахунково-касове обслуговування супроводжується проводкою:

Дт Рахунки для обліку коштів на вимогу клієнтів (2600, 2620, 2650)

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування».

Комісійні доходи за **одноразовими послугами** можуть визнаватися без відображення за рахунками нарахованих доходів, якщо кошти отримані у звітному періоді, у якому послуги фактично надаються.

Отримання банком комісійної винагороди за одноразову послугу, здійснену за дорученням власника поточного рахунку супроводжується такими проводками:

- в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку коштів на вимогу клієнтів (2600, 2620, 2650)

Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»;

- в іноземній валюті:

1) Дт Рахунки для обліку коштів на вимогу клієнтів (2600, 2620, 2650)

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів

Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів».

4.4. Облік строкових депозитів клієнтів банку

Згідно з *«Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами»*, грошові кошти на вкладні (депозитні) рахунки перераховуються юридичними особами з поточних рахунків і повертаються банками в безготівковій формі на поточні рахунки юридичних осіб. Проведення розрахункових операцій за вкладними (депозитними) рахунками юридичної особи забороняється, крім операцій, пов'язаних з реалізацією майнових прав на суму вкладу (депозиту) відповідно до укладених договорів застави та законодавства України.

Грошові кошти на вкладні (депозитні) рахунки фізичних осіб можуть бути внесені готівкою, перераховані з іншого вкладного (депозитного) рахунку або поточного рахунку і повертаються банками готівкою або в безготівковій формі на зазначений у договорі рахунок вкладника для повернення коштів чи за заявою вкладника на інший його рахунок. Банки можуть відповідно до умов договору банківського вкладу (депозиту) перераховувати фізичним особам нараховані проценти за вкладами (депозитами) на їх поточний рахунок, для поповнення вкладу (депозиту) або видавати готівкою.

За вкладним (депозитним) рахунком фізичної особи можуть проводитися операції, пов'язані з реалізацією майнових прав на суму коштів, що зберігаються на цьому рахунку, відповідно до договору застави грошових коштів.

Облік коштів клієнтів, залучених банком на строкові вклади здійснюється за рахунками **2 класу, 26 розділу, таких груп:**

- **261 група «Строкові кошти суб'єктів господарювання»;**
- **263 група «Строкові кошти фізичних осіб»;**
- **265 група «Кошти небанківських фінансових установ».**

Зауважимо, що вклад (депозит), залучений за договором банківського вкладу (депозиту), умовами якого встановлено строк зберігання вкладу (депозиту) та передбачено можливість неодноразового зняття вкладником частини вкладу (депозиту), обліковується банком як вклад (депозит) на вимогу.

На дату залучення коштів клієнтів на строкові вклади (депозити) банк здійснює таку проводку:

- на суму коштів, залучених від суб'єктів господарювання:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

Кт 2610 «Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання», або
2615 «Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання»;

- на суму коштів, залучених від фізичних осіб:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб», або
2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб».

У разі залучення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова, банк одразу визнає прибуток і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

- на суму вкладу (депозиту):

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 2600, 2620)

Кт Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) (2610, 2615, 2630, 2635);

- на різницю між номінальною вартістю залученого вкладу (депозиту) та його справедливою вартістю:

Дт 2616 «Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

2636 «Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 6398 «Дохід від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова».

У разі залучення коштів на вклад (депозит) за ставкою, яка вища, ніж ринкова, банк одразу визнає збиток і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

- на суму вкладу (депозиту):

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 2600, 2620)

Кт Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) (2610, 2615, 2630, 2635);

- на різницю між справедливою вартістю залученого вкладу (депозиту) та його номінальною вартістю:

Дт 7398 «Витрати від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова»

Кт 2617 «Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

2637 «Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб».

Банк обліковує суму депозиту на депозитному рахунку до часу його повернення.

Проценти на строковий вклад нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошових коштів або банківських металів, до дня, який передує поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з депозитного рахунку вкладника з інших підстав.

Умови нарахування процентів за депозитами визначаються договором банківського вкладу (депозиту).

Нарахування процентних витрат в національній валюті за строковими коштами клієнтів відображається такими бухгалтерськими проводками:

- за строковими коштами суб'єктів господарювання:

Дт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання»

Кт 2618 «Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання»;

- за строковими коштами фізичних осіб:

Дт 7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 2638 «Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб».

Нарахування процентних витрат в іноземній валюті за депозитами клієнтів здійснюється з використанням технічних рахунків валютної позиції і відображається в обліку такими проводками:

- за строковими коштами суб'єктів господарювання:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 2618 «Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання»;

2) Дт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання»

Кт 3801 Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів;

- за строковими коштами фізичних осіб:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 2638 «Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб»;

2) Дт 7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно з нарахуванням процентів банк здійснює амортизацію суми неамортизованого дисконту та премії з відображенням за відповідними рахунками витрат протягом строку дії депозиту.

Амортизація дисконту за залученими вкладками (депозитами) відображається такими бухгалтерськими записами:

- в національній валюті:

Дт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 2616 «Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

2636 «Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб»;

- в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 2616 «Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

2636 «Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб»;

2) Дт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Амортизація премії за залученими вкладками (депозитами) супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- в національній валюті:

Дт 2617 «Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання»

2637 «Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»;

- в іноземній валюті:

1) Дт 2617 «Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

2637 «Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб».

Як видно з наведених вище бухгалтерських проводок, амортизація дисконту за залученими вкладками (депозитами) збільшує процентні витрати банку, а амортизація премії – зменшує процентні витрати.

Проценти за депозитом виплачуються вкладникові на його вимогу відповідно до строків, визначених у договорі банківського вкладу (депозиту).

Згідно з «Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами», нараховані проценти за вкладками (депозитами) юридичних осіб відповідно до умов договору банківського вкладу (депозиту) банки можуть перераховувати на поточний рахунок юридичної особи або зараховувати на поповнення вкладу (депозиту). Нараховані проценти за вкладом (депозитом) фізичної особи відповідно до умов договору банківського вкладу можуть перераховуватися на її поточний рахунок або зараховуватися на поповнення вкладу (депозиту), або виплачуватися фізичній особі готівкою.

У разі сплати процентів в національній та іноземній валюті періодично після дати нарахування, банк здійснює такі проводки:

- за строковими коштами суб'єктів господарювання:

Дт 2618 «Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання»

Кт Рахунки для обліку коштів клієнтів (2600, 2605, 2610, 2615);

- за строковими коштами фізичних осіб:

Дт 2638 «Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 2620, 2625, 2630, 2635).

Якщо проценти за депозитами клієнтів сплачуються банком на дату балансу, то вони можуть не відобразитися за рахунками нарахованих витрат. При цьому виконуються такі бухгалтерські записи:

- у разі сплати процентів в національній валюті:

Дт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 2600, 2605, 2610, 2615, 2620, 2625, 2630, 2635);

- у разі сплати процентів в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 2600, 2605, 2610, 2615, 2620, 2625, 2630, 2635);

2) Дт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання»

7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Банк сплачує вкладнику суму вкладу (депозиту) і нараховані за ним проценти:

– у національній валюті, якщо грошові кошти надійшли на вкладний (депозитний) рахунок у національній валюті;

– у валюті вкладу (депозиту), якщо грошові кошти надійшли на вкладний (депозитний) рахунок в іноземній валюті, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника - в іншій іноземній чи в національній валюті;

– у банківських металах, якщо вкладний (депозитний) рахунок відкритий у банківських металах, або на умовах та в порядку, передбачених договором, відповідно до заяви вкладника - у національній валюті.

На дату погашення депозиту банк здійснює нарахування процентів за період з останньої дати нарахування до дати погашення.

Повернення депозитів клієнтам у визначений договором строк банк відображає в обліку такими бухгалтерськими проводками:

- у разі повернення депозиту суб'єкту господарювання:

Дт 2610 «Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання», або

2615 «Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання» - на суму номіналу депозиту з урахуванням суми процентів у разі їх капіталізації

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

- у разі повернення депозиту фізичній особі:

Дт 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб», або

2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб» – на суму номіналу депозиту з урахуванням суми процентів у разі їх капіталізації

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Якщо проценти сплачуються на дату погашення депозиту, то банк здійснює такі проводки:

- у разі повернення депозиту і нарахованих процентів суб'єкту господарювання:

Дт 2618 «Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання» - на суму нарахованих процентів;

Дт 2610 «Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання», або
2615 «Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання» - на суму номіналу депозиту;

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» - на суму депозиту з процентами;

- у разі повернення депозиту і нарахованих процентів фізичній особі:

Дт 2638 «Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб» - на суму нарахованих процентів;

Дт 2630 «Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб», або
2635 «Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб» – на суму депозиту;

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» – на суму депозиту з відсотками.

Якщо вкладник не вимагає повернення суми строкового вкладу після закінчення строку, установленого договором банківського вкладу, то такий вклад переноситься на рахунок з обліку вкладів на вимогу, якщо інше не встановлено договором.

Приклади розв'язку задач

Приклад 4.1.

10.03.2016 р. підприємство уклало з банком депозитний договір на суму 50000 грн. строком на 61 день. Номінальна процентна ставка за депозитом збігається із ринковою ставкою і становить 17% річних. Проценти за депозитом виплачуються щомісячно. Метод обрахування кількості днів – факт/факт. Підприємство перераховує кошти на депозитний рахунок з поточного рахунку, відкритого в цьому ж банку.

Операції банку, пов'язані із залученим депозитом відображаються в обліку такими бухгалтерськими проводками:

- 10.03.2016 р. залучення банком коштів підприємства на депозит:

Дт 2600 50000 грн.
Кт 2610 50000 грн.;

- 31.03.2016 р. нарахування процентів за депозитом за період 11.03-31.03.2016 р. у сумі 489,04 грн. (50000 грн. x 0,17/365 днів x 21 день):

Дт 7021 489,04 грн.
Кт 2618 489,04 грн.;

- зарахування на поточний рахунок вкладника нарахованих за березень процентів у сумі 489,04 грн.:

Дт 2618 489,04 грн.
Кт 2600 489,04 грн.;

- 30.04.2016 р. нарахування процентів за депозитом за період 1.04-30.04.2016 р. у сумі 698,63 грн (50000 грн. x 0,17/365 днів x 30 днів):

Дт 7021 698,63 грн.
Кт 2618 698,63 грн.

- зарахування на поточний рахунок вкладника нарахованих за квітень процентів у сумі 698,63 грн.:

Дт 2618 698,63 грн.
Кт 2600 698,63 грн.;

- 11.05.2016 р. нарахування процентів за депозитом за період 1.05-10.05.2016 р. у сумі 232,88 грн. (50000 грн. x 0,17/365 днів x 10 днів)

Дт 7021 232,88 грн.
Кт 2618 232,88 грн.

- 11.05.2016 р. повернення депозиту і нарахованих у травні процентів:

Дт 2610 50000 грн.
Дт 2618 232,88 грн.
Кт 2600 50232,88 грн.

Приклад 4.2.

31.10.2016 р. фізична особа уклала з банком депозитний договір терміном 30 днів і внесла в касу банку 10000 доларів США. Номінальна процентна ставка за депозитом збігається із ринковою ставкою і становить 5% річних. Проценти за депозитом виплачуються в кінці терміну депозиту. Метод обрахування кількості днів – 30/360.

Операції банку, пов'язані із залученим депозитом супроводжуються такими бухгалтерськими проводками:

- 31.10.2016 р. залучення банком коштів фізичної особи на депозит:

Дт 1001 10000 USD
Кт 2630 10000 USD;

- 30.11.2016 р. нарахування процентів за депозитом за період 1.11-30.11.2016 р. у сумі 41,67 долара США (10000 USD x 0,05/360 днів x 30 днів). Офіційний курс гривні до долара в цей день становив 25,495951 USD/UAH:

1) Дт 3800 41,67 USD
Кт 2638 41,67 USD
2) Дт 7041 1062,42 грн. (41,67 USD x 25,495951 USD/UAH)
Кт 3801 1062,42 грн.;

- 1.12.2016 р. банк повернув депозит і нараховані проценти на поточний рахунок фізичної особи:

Дт 2630 10000 USD
Дт 2638 41,67 USD
Кт 2620 10041,67 USD.

У разі дострокового повернення депозиту на вимогу вкладника банк здійснює перерахування процентів за ставкою, що застосовується за вкладками на вимогу, якщо інше не передбачено договором.

Різницю між нарахованими раніше процентами та процентами, що підлягають сплаті за зниженою ставкою, банк відносить на зменшення своїх

процентних витрат. При цьому, якщо протягом дії депозитного договору проценти вкладнику не сплачувалися, то виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дт 2618 «Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

2638 «Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб» - на суму нарахованих процентів за депозитом

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 2600, 2605, 2620, 2625) - на суму процентів за депозитом за зниженою ставкою

Кт 7021 «Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання», або

7041 «Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб» - на різницю між нарахованими та сплаченими процентами за зниженою ставкою.

Якщо проценти сплачувалися вкладнику періодично протягом дії депозитного договору, то різниця між раніше сплаченими та перерахованими за зниженою ставкою процентами повертається банку відповідно до умов договору, тобто сплачується вкладником або утримується банком із суми депозиту.

Згідно з Інструкцією про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах, вкладні (депозитні) рахунки клієнтів у разі залучення строкових вкладів закриваються після закінчення строку дії договору банківського вкладу та повернення коштів вкладнику. У разі залучення вкладу на умовах його видачі на першу вимогу вкладний (депозитний) рахунок закривається після повернення коштів вкладнику.

У разі невиконання (неналежного виконання) банком вимоги фізичної особи про повернення вкладу (депозиту) або його частини банк зобов'язаний:

1) прийняти вимогу шляхом проставлення на ній: дати отримання, підпису уповноваженої особи, відбитка штампа банку та видачі фізичній особі письмового повідомлення про невиконання (неналежне виконання) цієї вимоги із зазначенням причини, дати взяття вимоги на облік, дати видачі повідомлення, прізвища, ім'я та по батькові уповноважених осіб і відбитка печатки банку;

2) взяти вимогу на облік за позабалансовим рахунком 9806 «Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку». При цьому виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 9806 «Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку»

Кт 9910 «Контррахунок».

Банк зобов'язаний виконати вимогу відповідно до умов договору банківського вкладу (депозиту). Після виконання вимоги банк списує вимогу з позабалансового рахунку 9806 «Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку», що супроводжується проводкою:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9806 «Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку».

4.5. Облік коштів, залучених за ощадними (депозитними) сертифікатами

Ощадний (депозитний) сертифікат - це цінний папір, який підтверджує суму вкладу, унесеного в банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання з плином установленого строку суми вкладу та процентів, установлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Згідно з «Положенням про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами», ощадні (депозитні) сертифікати можуть бути номіновані як у національній валюті, так і в іноземній валюті. Розміщуючи ощадні (депозитні) сертифікати, банки зобов'язані залучати лише ту валюту, у якій номіновані ощадні (депозитні) сертифікати. Випуск та розміщення банками ощадних (депозитних) сертифікатів, номінованих у банківських металах, не дозволяється.

Ощадні (депозитні) сертифікати можуть випускатися за ініціативою банку:

- одноразово або серіями;
- іменними або на пред'явника;
- на строк.

Ощадними (депозитними) сертифікатами на пред'явника, номінованими як у національній, так і в іноземній валюті, оформляються лише вклади (депозити) на строк більше ніж 30 днів.

Розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів здійснюється лише банком-емітентом. Строк обігу ощадних (депозитних) сертифікатів встановлюється від дати видачі сертифіката безпосередньо вкладнику до дати, з якої власник сертифіката отримав право вимоги вкладу (депозиту).

Розрахунки за придбані ощадні (депозитні) сертифікати та сплата грошових коштів за ними для юридичних осіб здійснюються лише в безготівковій формі, а для фізичних осіб - як у готівковій, так і в безготівковій формі.

Кошти, залучені банком шляхом випуску строкових ощадних (депозитних) сертифікатів обліковуються за рахунками **3 класу, розділу 33 «Цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання»** таких груп:

- **332 «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком»;**
- **333 «Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком».**

Бланки ощадних (депозитних) сертифікатів обліковуються за позабалансовим рахунком **9820 «Бланки цінних паперів»** в умовній одиниці 1 гривня. Видані під звіт бланки сертифікатів обліковуються за позабалансовим рахунком **9890 «Бланки цінних паперів у підзвіті»**, а відіслані - за позабалансовим рахунком **9891 «Бланки цінних паперів у дорозі»**.

При реалізації ощадного сертифіката, бланк сертифікату списується з позабалансового рахунку, що супроводжується проводкою:

Дт 9910 «Конттрахунок»

Кт 9820 «Бланки цінних паперів».

Ощадні (депозитні) сертифікати можуть бути реалізовані банком за номіналом, з премією або дисконтом.

У разі розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів за номіналом у бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620)

Кт 3320 «Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком», або 3330 «Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком».

Розміщення ощадних (депозитних) сертифікатів з дисконтом супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620) - на суму номіналу сертифіката за мінусом дисконту;

Дт 3326 «Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», або

3336 «Неамортизований дисконт за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком» - на суму дисконту

Кт Рахунки для обліку ощадних (депозитних) сертифікатів, емітованих банком (3320, 3330) - на суму номіналу сертифіката.

У разі випуску ощадних (депозитних) сертифікатів з премією здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620) - на суму номіналу сертифіката плюс премія;

Кт Рахунки для обліку ощадних (депозитних) сертифікатів, емітованих банком (3320, 3330) - на суму номіналу сертифіката

Кт 3327 «Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», або

3337 «Неамортизована премія за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком» - на суму премії.

Корінці сертифікатів після відображення вкладних (депозитних) операцій за балансовими рахунками вміщуються в окремі теки та зберігаються в грошових сховищах або вогнетривких шафах. Реєстраційні журнали (за умови ведення їх в документарній формі) та інформація на паперових носіях щодо розміщення іменних ощадних (депозитних) сертифікатів, яка виписана з реєстраційного журналу, який ведеться в електронній формі, зберігаються в грошових сховищах або вогнетривких шафах.

Нарахування процентів за ощадними (депозитними) сертифікатами здійснюється за номінальною процентною ставкою і відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- в національній валюті:

Дт 7052 «Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком», або

7053 «Процентні витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком»

Кт 3328 «Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком», або
3338 «Нараховані витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком»

- в іноземній валюті:

- 1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»
Кт Рахунки для обліку нарахованих витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами (3328, 3338);
- 2) Дт Рахунки для обліку процентних витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами (7052, 7053)
Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

У випадку, коли банк реалізовував ощадні (депозитні) сертифікати з премією чи дисконтом, він повинен щомісячно амортизувати суму премії (дисконту) протягом періоду від дати видачі сертифіката до його погашення з віднесенням нарахованих сум на процентні витрати.

Амортизація дисконту за ощадними (депозитними) сертифікатами відображається такими бухгалтерськими записами:

- в національній валюті:

- Дт Рахунки для обліку процентних витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами (7052, 7053)
Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за ощадними (депозитними) сертифікатами (3326, 3336);

- в іноземній валюті:

- 1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»
Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за ощадними (депозитними) сертифікатами (3326, 3336);
- 2) Дт Рахунки для обліку процентних витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами (7052, 7053)
Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Амортизація премії за ощадними (депозитними) сертифікатами супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- в національній валюті:

- Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії за ощадними (депозитними) сертифікатами (3327, 3337)
Кт Рахунки для обліку процентних витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами (7052, 7053);

- в іноземній валюті:

- 1) Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії за ощадними (депозитними) сертифікатами (3327, 3337)
Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;
- 2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами (7052, 7053).

Виплата банком нарахованих процентів як в національній, так і в іноземній валюті за ощадними (депозитними) сертифікатами супроводжується такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку нарахованих витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами (3328, 3338)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620).

Погашення ощадних (депозитних) сертифікатів здійснюється лише банком-емітентом. За умови настання строку вимоги вкладу (депозиту) банк на основі заяви клієнта здійснює платіж проти пред'явлення оригіналу ощадного (депозитного) сертифіката. Грошові кошти за ощадним (депозитним) сертифікатом перераховуються на зазначений клієнтом у заяві рахунок або видаються готівкою фізичним особам. При погашенні сертифіката, у його правому верхньому куті виконується напис «Погашено».

Погашення та виплата процентів за ощадними (депозитними) сертифікатами, які номіновані в національній валюті здійснюються банками лише в національній валюті, а за ощадними (депозитними) сертифікатами, які номіновані в іноземній валюті - здійснюються в іноземній валюті, а за письмовою заявою вкладника - у національній валюті за курсом Національного банку України на дату закінчення строку, що зазначений в ощадному (депозитному) сертифікаті, або на дату дострокового викупу сертифіката.

Погашення ощадних сертифікатів відображається такими проводками:

Дт Рахунки для обліку ощадних (депозитних) сертифікатів, емітованих банком (3320, 3330) - на суму номіналу сертифіката

Дт Рахунки для обліку нарахованих витрат за ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком (3328, 3338) – на суму процентів

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620) – на суму номіналу сертифікату з процентами.

Погашені сертифікати та купони до них обліковуються за позабалансовим рахунком 9812 «Погашені цінності». При цьому виконується проводка:

Дт 9812 «Погашені цінності»

Кт 9910 «Контррахунок».

Бланки погашених ощадних (депозитних) сертифікатів зберігаються в банку п'ять років, якщо інше не передбачено законодавством України. Знищення бланків ощадних (депозитних) сертифікатів здійснюється банками відповідно до порядку, визначеного у внутрішніх положеннях банку з питань діловодства, з урахуванням вимог законодавства України, але не раніше ніж через п'ять років після їх погашення.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 4.3

31.03.2016 р. банк продав за готівку фізичній особі 16-ти % депозитний сертифікат номінальною вартістю 100 000 грн. з терміном погашення 9 місяців за 98606 грн. Ефективна ставка відсотка -18% річних. Проценти за депозитним сертифікатом виплачуються кожного місяця та на дату погашення сертифіката. При розрахунку кількості днів використовується метод 30/360.

На дату продажу 31.03.2016 р. оцядного сертифіката здійснюються такі проводки:

Дт 1001 98606 грн.

Дт 3326 1394 грн.

Кт 3320 100000 грн.

Одночасно, списується бланк оцядного сертифіката:

Дт 9910 1 грн.

Кт 9820 1 грн.

30.04.2016 р. банк здійснює нарахування відсотків та амортизацію дисконту. При цьому використовується метод ефективної ставки відсотка. Для зручності, результати розрахунків суми процентів та амортизації дисконту покажемо у таблиці (табл. 4.2.)

Таблиця 4.2.

Розрахунок суми амортизації дисконту та процентів за оцядним (депозитним) сертифікатом, емітованим банком

Дата	Номінальна сума відсотка *	Сума відсотка за ефективною ставкою**	Сума амортизації дисконту	Амортизована собівартість сертифіката***
31.03.2016	-	-	-	98606
30.04.2016	1333,33	1479,09	145,76	98751,76
31.05.2016	1333,33	1481,28	147,95	98899,71
30.06.2016	1333,33	1483,50	150,17	99049,88
31.07.2016	1333,33	1485,75	152,42	99202,30
31.08.2016	1333,33	1488,03	154,70	99357
30.09.2016	1333,33	1490,36	157,03	99514,03
31.10.2016	1333,33	1492,71	159,38	99673,41
30.11.2016	1333,33	1495,10	161,77	99835,18
31.12.2016	1333,33	1497,53	164,20	100000 (заокруглено)
Всього(заокруглено)	12000	13394	1394	-

* Номінальна сума відсотка = номінальна вартість сертифіката x номінальну ставку відсотка.

** Сума відсотка за ефективною ставкою = амортизована собівартість сертифіката на попередню дату x ефективну ставку відсотка.

*** Амортизована собівартість сертифіката = амортизована собівартість сертифіката на попередню дату + амортизація суми дисконту за звітний період.

30.04.2016 р. банк виконує такі бухгалтерські проводки:

- нарахування процентів за сертифікатом:

Дт 7052 1333,33 грн.

Кт 3328 1333,33 грн.

- амортизація дисконту:

Дт 7052 145,76 грн.

Кт 3326 145,76 грн.

Як бачимо з наведених бухгалтерських записів, сума амортизації дисконту за емітованим банком ощадним сертифікатом збільшує нараховані за номінальною ставкою процентні витрати до суми процентних витрат, нарахованих за ефективною ставкою відсотка.

Виплата вкладнику нарахованих процентів за квітень місяць супроводжується проводкою:

Дт 3328 1333,33 грн.

Кт 1001 1333,33 грн.

На наступні дати нарахування процентів і амортизації дисконту будуть зроблені аналогічні проводки, на суми, що розраховані у табл. 4.2.

Погашення ощадного сертифіката супроводжується такими проводками:

1) Дт 3320 100000 грн.

Дт 3328 1333,33 грн.

Кт 1001 101333,33 грн.

2) Дт 9812 100000 грн.

Кт 9910 100000 грн.

За умови дострокового подання ощадного (депозитного) сертифіката до погашення банк сплачує власнику сертифіката суму вкладу (депозиту) та проценти, які виплачуються в розмірі як за вкладом (депозитом) на вимогу, якщо умовами сертифіката не встановлений інший розмір процентів.

У разі дострокового пред'явлення до погашення ощадного (депозитного) сертифіката на пред'явника, грошові кошти зараховуються банком на поточний рахунок вкладника, відкритий у цьому банку, і можуть бути видані або перераховані за розпорядженням вкладника на інший рахунок не раніше ніж через п'ять робочих днів після їх зарахування.

Якщо строк одержання депозиту за строковим ощадним (депозитним) сертифікатом прострочено, то такий сертифікат вважається документом на вимогу, за яким на банк покладається зобов'язання сплатити зазначену в ньому суму депозиту та процентів за ним у разі пред'явлення ощадного (депозитного) сертифіката.

4.6. Розкриття інформації про залучені банком депозити

Інформація про залучені банком депозити клієнтів розкривається у:

- ✓ звіті про фінансовий стан;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ примітках до фінансової звітності: «Принципи облікової політики», «Кошти клієнтів», «Боргові цінні папери, емітовані банком», «Аналіз активів та зобов'язань за строками їх погашення», «Справедлива вартість активів та зобов'язань», «Операції з пов'язаними особами».

У звіті про фінансовий стан, кошти, що знаходяться на поточних і строкових рахунках показуються однією статтею «Кошти клієнтів». При цьому у розрахунок цієї статті входять як залучені клієнтські кошти, так і нараховані за ними проценти. Кошти, залучені за ощадними (депозитними) сертифікатами, відображаються у звіті про фінансовий стан у статті «Боргові цінні папери, емітовані банком», яка також містить нараховані за ними процентні витрати, суми дисконтів та премій.

У звіті про рух грошових коштів суми залучених коштів клієнтів наводяться у розділі «Грошові кошти від операційної діяльності» у статтях «Чистий (приріст)/зниження за коштами клієнтів», а суми коштів, залучених за ощадними (депозитними) сертифікатами – у статті «Чистий (приріст)/зниження за борговими цінними паперами, що емітовані банком».

Примітка до річної фінансової звітності «Кошти клієнтів» містить інформацію про суми залучених банком коштів на поточні та строкові рахунки у розрізі державних та громадських організацій, інших юридичних осіб та фізичних осіб, розподіл коштів клієнтів за видами економічної діяльності, а також суму гарантійних залучених депозитів і те, під які операції вони залучені (акредитиви, доміцільовані векселі тощо).

У примітці «Боргові цінні папери, емітовані банком» зазначається інформація про суми коштів, залучені банком шляхом емісії різних видів боргових цінних паперів, у тому числі ощадних (депозитних) сертифікатів, їх справедлива вартість та терміни погашення.

У примітці «Аналіз активів та зобов'язань за строками їх погашення» інформація про кошти клієнтів та боргові цінні папери, емітовані банком, подається у розрізі строків їх погашення – менше, ніж 12 місяців та більше ніж 12 місяців.

Примітка «Справедлива вартість активів та зобов'язань» розкриває інформацію про методи оцінки та вхідні дані, які використовуються для оцінки справедливої вартості коштів клієнтів та ощадних (депозитних) сертифікатів. Результати оцінки справедливої вартості аналізуються та розподіляються за 3-ма рівнями ієрархії справедливої вартості:

- 1-й рівень - оцінка за цінами котирування на активних ринках для ідентичних активів або зобов'язань;
- 2-й рівень - оцінка за цінами котирування на подібні активи чи зобов'язання на активних ринках, або за цінами котирування на ідентичні чи подібні активи чи зобов'язання на ринках, які не є активними;

- 3-й рівень - оцінка за методами, у яких не використовуються вхідні дані, що спостерігаються на відкритих ринках.

У примітці «Операції з пов'язаними особами» подається інформація про операції банку з пов'язаними особами, в тому числі про кошти, залучені від пов'язаних осіб.

Дані про доходи банку від обслуговування поточних рахунків клієнтів подаються у складі статті «Комісійні доходи» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Комісійні доходи, що отримані» звіту про рух грошових коштів, складеного за прямим методом, а також деталізуються у примітці «Комісійні доходи та витрати».

Процентні витрати, пов'язані із депозитними операціями, подаються у складі статті «Процентні витрати» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Процентні витрати, що сплачені» звіту про рух грошових коштів (складеного за прямим методом), а також деталізуються у примітці «Процентні доходи та витрати».

Якщо банк залучав кошти на вклад (депозит) за ставкою, яка відрізнялася від ринкової, то збитки чи прибутки, які виникли, будуть відображені у звіті про прибутки та збитки та інший сукупний дохід у статті «Витрати/(доходи), які виникають під час первісного визнання фінансових зобов'язань за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова».

Розкриття інформації про операції із залучення коштів клієнтів у фінансовій звітності банків здійснюється у відповідності з вимогами, що містяться у МСБО 1 «Подання фінансової звітності» та МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації».

Приклад розкриття інформації про кошти клієнтів у примітках до річної фінансової звітності банку

Примітка 13. Кошти клієнтів

у тисячах гривень

	31 грудня 2015 року	31 грудня 2014 року
Поточні рахунки	11,621,615	10,116,932
Строкові депозити	15,158,417	13,245,303
Всього	26,780,032	23,362,235

Станом на 31 грудня 2015 року строкові депозити десяти найбільших клієнтів (або груп клієнтів) становлять 2,912,862 тисяч гривень або 19.2% від загальної суми строкових депозитів (31 грудня 2014 року: 2,048,110 тисяч гривень або 15.5%).

Станом на 31 грудня 2015 року строкові депозити двадцяти найбільших клієнтів (або груп клієнтів) становлять 3,747,932 тисяч гривень або 24.7% від загальної суми строкових депозитів (31 грудня 2014 року: 2,671,888 тисяч гривень або 20.2%).

Протягом 2015 року Банк здійснював розміщення іменних депозитних сертифікатів серед клієнтів – фізичних осіб строком на 6 місяців та 1 рік. Станом на 31 грудня 2015 року балансова вартість розміщених депозитних сертифікатів становила 595,187 тисяч гривень (31 грудня 2014 року: нуль). Середньозважена дохідність за розміщеними сертифікатами становила в гривні - 20.1%, в доларах США - 6.2%, в євро - 5.1%.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Амортизована собівартість фінансового зобов'язання - це сума, за якою фінансове зобов'язання оцінюється при первісному визнанні, мінус виплати основної суми, плюс (або мінус) накопичена амортизація будь-якої різниці між цією первісною сумою та сумою погашення із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.

Балансова вартість зобов'язання – вартість, за якою зобов'язання відображаються в балансі і яка складається з основної суми боргу, нарахованих процентів, неамортизованої премії (дисконту).

Витрати на операції – додаткові витрати, які прямо відносяться до придбання, випуску або вибуття фінансового активу чи фінансового зобов'язання і які не могли виникнути, якщо суб'єкт господарювання не випустив, не придбав або не реалізував фінансовий інструмент. До витрат на операцію належать комісійні, сплачені агентам, консультантам, брокерам і дилерам, збори органам регулювання, фондовим біржам, податки, державне мито тощо.

Вклад (депозит) - грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Вкладна (депозитна) операція - операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах або депонування грошових коштів вкладниками з оформленням їх ощадними (депозитними) сертифікатами.

Вклади (депозити) на вимогу – грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку.

Вклади (депозити) строкові - грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк.

Вкладник – юридична чи фізична особа, яка здійснила розміщення готівкових (безготівкових) грошових коштів або банківських металів на рахунок у банку чи придбала ощадний (депозитний) сертифікат банку на договірних умовах.

Ефективна ставка відсотка – ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Метод ефективної ставки відсотка – метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та розподілу доходів у вигляді процентів чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу.

Ощадний (депозитний) сертифікат – цінний папір, який підтверджує суму вкладу, унесеного в банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання з плином установленого строку суми вкладу та процентів, установлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Розрахунково-касове обслуговування – надання банком клієнту на підставі укладеного між ними договору послуг, які пов'язані з переказом коштів з рахунку цього клієнта чи на його рахунок, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договором.

Справедлива вартість – це ціна, яка була б отримана від продажу активу чи сплачена при передачі зобов'язання при проведенні звичайної операції між учасниками ринку на дату оцінки.

Фінансове зобов'язання – будь-яке зобов'язання, що є:

а) контрактним зобов'язанням: надавати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому суб'єктові господарювання, або обмінюватися фінансовими інструментами або фінансовими зобов'язаннями з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно несприятливими для суб'єкта господарювання, або

б) контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання та який є: непохідним інструментом, за яким суб'єкт господарювання зобов'язаний або може бути зобов'язаний надавати змінну кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання, або похідним інструментом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися іншим чином, ніж обмін фіксованої суми грошових коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання.

Фінансовий інструмент - будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу в одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу в іншого суб'єкта господарювання.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

- 1. Які операції вважаються депозитними згідно з чинним банківським законодавством України?*
- 2. За якими ознаками і на які види класифікуються банківські вклади (депозити)?*
- 3. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про фінансові зобов'язання?*

4. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентуються питання, пов'язані з проведенням депозитних операцій та їх відображенням у бухгалтерському обліку банків України?
5. За якою вартістю українські банки мають оцінювати вклади (депозити) під час первісного визнання та після первісного визнання?
6. У чому полягає суть методу ефективної ставки відсотка?
7. Що таке амортизована собівартість фінансового зобов'язання?
8. В яких випадках банк припиняє визнання в балансі фінансового зобов'язання?
9. У чому полягає особливість обліку вкладів (депозитів), залучених банком в іноземній валюті?
10. На яких банківських рахунках зберігаються кошти клієнтів на вимогу?
11. Дайте характеристику бухгалтерських рахунків на яких в банку обліковуються кошти на вимогу клієнтів.
12. Якими бухгалтерськими проводками відображається нарахування і сплата банком процентних витрат в національній та іноземній валюті за коштами на вимогу клієнтів?
13. За якими рахунками відображаються в бухгалтерському обліку банку строкові кошти клієнтів?
14. Що має визнавати банк в бухгалтерському обліку, якщо під час первісного визнання він залучає кошти на вклад за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова?
15. Якими бухгалтерськими проводками відображається нарахування і сплата банком процентних витрат в національній та іноземній валюті за строковими коштами клієнтів?
16. Якими бухгалтерськими записами супроводжується амортизація дисконту (премії) за строковими коштами клієнтів?
17. Якими бухгалтерськими записами відображаються операції з повернення вкладнику депозиту у визначений договором строк?
18. Які бухгалтерські проводки виконує банк у разі дострокового повернення депозиту вкладнику?
19. За якими рахунками відображаються в бухгалтерському обліку банку операції з продовження строку дії (продлонгації) вкладних (депозитних) договорів?
20. Які види ощадних (депозитних) сертифікатів дозволено випускати українським банкам?

21. За рахунками якого класу Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України обліковуються кошти, залучені банком шляхом випуску ощадних (депозитних) сертифікатів?
22. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції з розміщення банком ощадних (депозитних) сертифікатів за:
- а) номіналом;
 - б) з дисконтом;
 - в) з премією?
23. Якими бухгалтерськими проводками супроводжується нарахування і сплата банком процентних витрат в національній та іноземній валюті за ощадними (депозитними) сертифікатами?
24. Які бухгалтерські проводки виконує банк у разі погашення ощадних (депозитних) сертифікатів?
25. У яких статтях звіту про фінансовий стан та звіту про рух грошових коштів розкривається інформація про вклади (депозити) клієнтів та кошти, залучені за ощадними (депозитними) сертифікатами?
26. У яких примітках до фінансової звітності банку розкривається інформація про вклади (депозити) клієнтів та кошти, залучені за ощадними (депозитними) сертифікатами?

ТЕСТИ

1. Згідно з класифікацією, що наводиться у МСФЗ, до якої категорії фінансових інструментів відносяться залучені вклади (депозити)?
- а) фінансові активи;
 - б) фінансові зобов'язання;
 - в) похідні інструменти;
 - г) інструменти власного капіталу.
2. Згідно з «Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України», за якою вартістю банк має оцінювати залучені вклади (депозити) під час первісного визнання?
- а) амортизованою собівартістю;
 - б) первісною вартістю;
 - в) справедливою вартістю;
 - г) чистою вартістю реалізації.
3. Згідно з «Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України», за яким методом банк повинен оцінювати вклади (депозити) після їх первісного визнання?

- а) повної консолідації;
- б) участі в капіталі;
- в) ефективної ставки відсотка;
- г) прямолінійним.

4. Згідно з «Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України», в яких випадках банк припиняє визнання в балансі залученого вкладу (депозиту)?

- а) якщо депозит повернено вкладнику у термін, передбачений депозитним договором;
- б) якщо депозит достроково повернено вкладнику на його вимогу;
- в) якщо закінчився строк, установлений депозитним договором;
- г) у всіх зазначених вище випадках.

5. Згідно з «Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України», як часто банки повинні нараховувати процентні витрати та здійснювати амортизацію дисконту (премії) за залученими вкладами (депозитами)?

- а) кожного дня;
- б) на дату балансу;
- в) не рідше одного разу на місяць;
- г) не рідше одного разу в квартал.

6. Якою бухгалтерською проводкою відображається операція із залучення банком коштів суб'єкта господарювання на депозитний рахунок терміном 3 місяці?

- а) Дт 1001 Кт 2610;
- б) Дт 1001 Кт 2615;
- в) Дт 2600 Кт 2610;
- г) Дт 2610 Кт 2600.

7. Бухгалтерське проведення Дт 7040 Кт 2628 означає:

- а) банк сплатив фізичній особі нараховані проценти за коштами на вимогу;
- б) банк нарахував процентні витрати за коштами на вимогу фізичної особи;
- в) банк нарахував процентні витрати за строковими коштами фізичної особи;
- г) банк сплатив фізичній особі нараховані проценти за строковими коштами.

8. За яким рахунком відображається в обліку банку різниця між номінальною вартістю залученого депозиту та його справедливою вартістю у разі залучення депозиту за ставкою, яка вища ніж ринкова?

- а) 2616;
- б) 2636;
- в) 6398;
- г) 7398.

9. Якою бухгалтерською проводкою відображається сплата банком нарахованих процентів в національній валюті за довгостроковим депозитом суб'єкта господарювання?

- а) Дт 2600 Кт 2615;
- б) Дт 2618 Кт 1001;
- в) Дт 2618 Кт 2600;
- г) Дт 2618 Кт 7021.

10. За яким рахунком в бухгалтерському обліку банку відображаються бланки ощадних (депозитних) сертифікатів?

- а) 3320;
- б) 3330;
- в) 9820;
- г) 9812.

11. Бухгалтерське проведення Дт 9910 Кт 9820 означає:

- а) банк придбав бланки ощадних (депозитних) сертифікатів;
- б) банк видав під звіт бланки ощадних (депозитних) сертифікатів;
- в) банк погасив емітований ним ощадний (депозитний) сертифікат;
- г) банк реалізував емітований ним ощадний (депозитний) сертифікат.

12. Бухгалтерське проведення Дт 1001 Кт 3320 означає:

- а) банк продав фізичній особі короткостроковий ощадний (депозитний) сертифікат;
- б) банк продав суб'єкту господарювання короткостроковий ощадний (депозитний) сертифікат;
- в) банк погасив короткостроковий ощадний (депозитний) сертифікат, що був проданий фізичній особі;
- г) банк погасив короткостроковий ощадний (депозитний) сертифікат, що був проданий суб'єкту господарювання.

13. Якою бухгалтерською проводкою відображається амортизація премії за коштами в національній валюті, залученими за довгостроковим ощадним (депозитним) сертифікатом?

- а) Дт 7053 Кт 3338;
- б) Дт 7053 Кт 3336;
- в) Дт 3337 Кт 7053 ;
- г) Дт 7053 Кт 3337.

14. Якою бухгалтерською проводкою відображається сплата банком суб'єкту господарювання нарахованих в іноземній валюті процентів за короткостроковим ощадним (депозитним) сертифікатом?

а) Дт 7052 Кт 3801;

б) Дт 3328 Кт 1001;

в) Дт 3328 Кт 2600;

г) Дт 3328 Кт 3800.

15. Які з наведених нижче рахунків підлягають переоцінці у разі зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют?

а) рахунки з обліку залучених вкладів (депозитів) на вимогу в іноземній валюті;

б) рахунки з обліку нарахованих витрат за вкладами (депозитами) на вимогу в іноземній валюті;

в) рахунки з обліку залучених строкових вкладів (депозитів) в іноземній валюті;

г) усі зазначені вище рахунки.

ЗАДАЧІ

Задача 4.1.

12.01.2016 р. фізична особа внесла в касу банку 35000 грн. на депозитний рахунок строком на 13 місяців. Номінальна процентна ставка за депозитом збігається із ринковою ставкою і становить 20% річних. Банк нараховує відсотки в кожний останній робочий день місяця. Метод обрахування кількості днів при розрахунку відсотків – 30/360. Проценти за депозитом виплачуються щомісячно.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за такими операціями з строковими коштами фізичної особи:

1) зарахування коштів на депозитний рахунок 12.01.2016 р.;

2) нарахування процентів за депозитом 31.01.2016 р.;

3) виплата процентів з каси банку 5.02.2016 р.

4) повернення депозиту у термін, передбачений депозитним договором разом з нарахованими за останній місяць процентами 13.02.2017 р.

Задача 4.2.

2.02.2016 р. підприємство уклало з банком депозитний договір на суму 140 000 грн. строком на 90 днів під 17 % річних із виплатою відсотків в кінці терміну депозиту. Номінальна процентна ставка за депозитом збігається із ринковою ставкою. Вкладник перераховує кошти на депозитний рахунок з поточного рахунку, відкритого в цьому ж банку. Банк нараховує відсотки, використовуючи метод визначення кількості днів - факт/факт. Після закінчення

дії депозитної угоди, сума депозиту та відсотки зараховуються підприємству на його поточний рахунок.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за такими операціями з строковими коштами підприємства:

- 1) зарахування коштів на депозитний рахунок 2.02.2016 р.;
- 2) нарахування відсотків за депозитом в останній день кожного місяця упродовж дії депозитного договору та на дату повернення депозиту;
- 3) повернення депозиту та виплата відсотків за депозитом згідно з умовами договору.

Задача 4.3.

1.04.2016 р. фізична особа уклала з банком депозитний договір на суму 5000 євро терміном 60 днів. Вкладник перераховує кошти на депозитний рахунок з поточного рахунку, відкритого в цьому ж банку. Номінальна процентна ставка за депозитом збігається із ринковою ставкою і становить 4 % річних. Проценти виплачується вкладнику щомісячно. Метод обрахування кількості днів при розрахунку процентів – факт/360. Після закінчення дії депозитної угоди, сума депозиту зараховуються на поточний рахунок фізичної особи.

Необхідно:

Відобразити на рахунках бухгалтерського обліку наступні операції:

- 1) зарахування коштів на депозитний рахунок;
- 2) нарахування відсотків за депозитом 30.04.2016 р., враховуючи, що офіційний курс гривні до євро в цей день становив 10,21482 EUR/UAH;
- 3) зарахування на поточний рахунок вкладника нарахованих за квітень процентів;
- 4) нарахування відсотків за депозитом 31.05.2016 р., враховуючи, що офіційний курс гривні до євро в цей день становив 27,846678 EUR/UAH;
- 5) повернення депозиту та нарахованих процентів за травень на поточний рахунок вкладника 1.06.2016 р.

Задача 4.4.

30.01.2017 р. фізична особа внесла в касу банку 60000 грн. на депозитний рахунок строком на 6 місяців. Номінальна процентна ставка за депозитом збігається із ринковою ставкою і становить 19% річних. Банк нараховує відсотки в кожний останній робочий день місяця. Метод обрахування кількості днів при розрахунку відсотків – 30/360. Проценти за депозитом виплачуються в кінці терміну депозиту. У разі дострокового розірвання депозитного договору процентна ставка за депозитом становить 1% річних.

1.04.2017 р. фізична особа подала в банк заяву про дострокове повернення депозиту.

15.04. 2017 р. банк повернув фізичній особі депозит і виплатив відсотки за зниженою ставкою.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки та зробити необхідні розрахунки за такими операціями з строковими коштами фізичної особи:

- 1) зарахування коштів на депозитний рахунок;
- 2) нарахування процентів за депозитом 28.02.2017 р. та 31.03. 2017 р.;
- 3) перерахування банком процентів за депозитом за зниженою ставкою та повернення депозиту разом з відсотками 15.04. 2017 р.

Задача 4.5.

1.07.2016 р. банк продав за готівку фізичній особі ощадний (депозитний) сертифікат за номінальною вартістю 150000 грн. терміном погашення 12 місяців. Номінальна процентна ставка за депозитним сертифікатом становить 20 % річних та виплачується на дату погашення сертифіката. При розрахунку кількості днів використовується метод 30/360.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за такими операціями з депозитним сертифікатом:

- 1) продаж сертифіката за номінальною вартістю 1.07.2016 р.;
- 2) нарахування процентів за сертифікатом 31.07.2016 р.;
- 3) погашення сертифіката та виплата нарахованих за рік процентів 2.07.2017 р.

Задача 4.6.

28.02.2017 р. банк продав юридичній особі депозитний сертифікат номінальною вартістю 200000 грн. терміном погашення 6 місяців за 200933 грн. Номінальна процентна ставка за депозитним сертифікатом становить 21 % річних. Ефективна ставка відсотка - 22% річних. Проценти за депозитним сертифікатом виплачуються кожного місяця та на дату погашення сертифіката. При розрахунку кількості днів використовується метод 30/360.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки та зробити необхідні розрахунки за такими операціями з депозитним сертифікатом:

- 1) продаж сертифіката з премією 28.02.2017 р.;
- 2) нарахування відсотків та амортизація суми премії 31.03. 2017 р. Розрахунки процентів та амортизації премії за весь період відобразити у такій таблиці:

Дата	Номінальна сума відсотка,	Сума відсотка за ефективною ставкою	Сума амортизації премії	Амортизована собівартість сертифіката

- 3) зарахування нарахованих відсотків за березень на поточний рахунок;
- 4) погашення сертифіката 1.09.2017 р.

РОЗДІЛ 5.

ІНСТРУМЕНТИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ОБЛІК ОПЕРАЦІЙ ЗА ЦИМИ РОЗРАХУНКАМИ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ назвати та охарактеризувати платіжні інструменти, що використовуються для проведення безготівкових розрахунків в Україні;
- ✓ узагальнити вимоги нормативно-правових актів НБУ щодо проведення безготівкових розрахунків в Україні;
- ✓ скласти бухгалтерські проведення за безготівковими розрахунками, що здійснюються з допомогою платіжних доручень, платіжних вимог-доручень та платіжних вимог;
- ✓ пояснити, що таке «дата валютування» і як вона впливає на відображення в обліку операції із зарахування коштів їх одержувачу;
- ✓ розрізняти між договірним та примусовим списанням коштів, що здійснюються на основі платіжної вимоги;
- ✓ описати механізм проведення безготівкових розрахунків із застосуванням розрахункових чеків;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку операції з розрахунковими чеками, що здійснюються банком чекодавця та банком-чекодержателя;
- ✓ пояснити сутність акредитиву та розрізняти покритий акредитив від непокритого акредитива;
- ✓ описати механізм проведення розрахунків з використанням різних видів акредитивів;
- ✓ скласти бухгалтерські проведення за розрахунками, що здійснюються з допомогою непокритого та покритого акредитивів;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку банку-емітента та банку-еквайра безготівкові розрахунки, що здійснюються з допомогою платіжних карток.

5.1. Поняття безготівкових розрахунків та вимоги щодо їх проведення

Безготівкові розрахунки - це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді. Розрахунковий документ - це документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Проведення безготівкових розрахунків регламентується *Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Правління НБУ № 22 від 21.01.2004*. Розглянемо загальні вимоги зазначеної Інструкції щодо здійснення безготівкових розрахунків.

Банк здійснює розрахунково-касове обслуговування своїх клієнтів на підставі відповідних договорів. Банк не має права визначати та контролювати напрями використання коштів клієнта та встановлювати інші, не передбачені договором або законом, обмеження його права розпоряджатися коштами на власний розсуд.

Кошти з рахунків клієнтів банки списують лише за дорученнями власників цих рахунків або на підставі платіжних вимог стягувачів у разі примусового списання коштів. Платник може давати доручення про списання коштів зі свого рахунку в формі електронного розрахункового документа, якщо це передбачено договором між ним і банком.

Доручення платників про списання коштів зі своїх рахунків банки приймають до виконання виключно в межах залишку коштів на цих рахунках або якщо договором між банком та платником передбачено їх приймання та виконання в разі відсутності чи недостатності коштів на цих рахунках.

Платіжні вимоги на примусове списання коштів з рахунків платників банки приймають незалежно від наявності на них достатнього залишку коштів та виконують їх у межах залишку коштів. Якщо немає чи недостатньо коштів на рахунку платника, то банк не здійснює облік заборгованості платника, не сплаченої в строк, та не веде реєстр розрахункових документів, не оплачених у строк у зв'язку з відсутністю коштів на рахунку платника, за винятком здійснення банком таких операцій в межах укладених ним цивільно-правових договорів і в порядку, визначеному цими договорами.

Банк (філія, відділення), який не може виконати розрахунковий документ на списання/примусове списання коштів з рахунку клієнта банку в установленій законодавством України термін, якщо немає чи недостатньо коштів на своєму кореспондентському рахунку, зобов'язаний:

- 1) узяти розрахунковий документ платника/стягувача на обліковування за відповідним позабалансовим рахунком;
- 2) надіслати письмове повідомлення платнику/стягувачу про невиконання його розрахункового документа із зазначенням причини: «Немає чи недостатньо коштів на кореспондентському рахунку банку»;

3) ужити заходів для відновлення своєї платоспроможності.

Платник чи стягувач, отримавши повідомлення банку, для забезпечення своїх прав щодо розрахунків може вжити заходів відповідно до законодавства України.

Банки мають право зупинити видаткові операції за рахунком клієнта лише в разі накладення на кошти арешту відповідно до законодавства України. Зупинення видаткових операцій здійснюється в межах суми, на яку накладено арешт, крім випадків, коли арешт накладено без установлення такої суми.

Під час здійснення розрахункових операцій можуть використовуватись різні платіжні інструменти (рис.5.1). **Платіжні інструменти** – засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

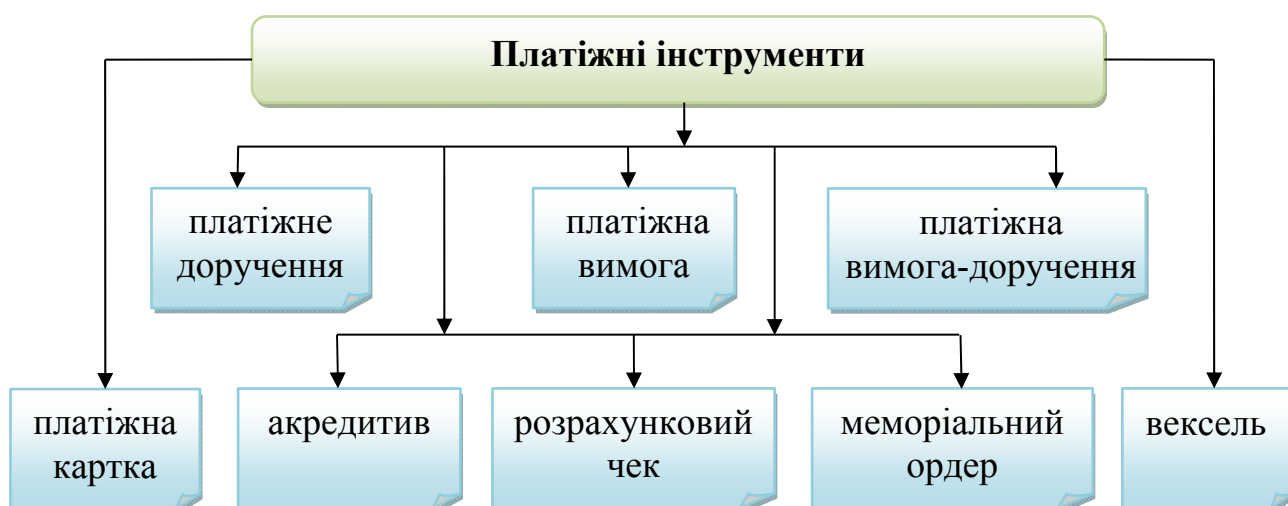

Рис.5.1. Види платіжних інструментів, що застосовуються у безготівкових розрахунках

Правила використання під час здійснення розрахункових операцій меморіального ордера, платіжного доручення, платіжної вимоги-доручення, платіжної вимоги, розрахункового чека та акредитива визначені *Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті*, затвердженою постановою Правління НБУ № 22 від 21.01.2004.

Проведення розрахунків з допомогою платіжних карток регулюється *Положенням про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням*, затвердженим постановою Правління НБУ № 705 від 5.11.2014 р.

Використання векселів у безготівкових розрахунках регламентується *Положенням про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України*, затвердженим постановою Правління НБУ № 508 від 16.12.2002 р.

Розрахункові документи складаються на бланках встановленої форми. Бланки розрахункових документів (крім розрахункових чеків, що належать до документів суворого обліку та/або виготовляються і розповсюджуються централізовано) виготовляються на папері формату А4 або А5 будь-яким способом (друкарським, з використанням комп'ютерної техніки тощо) за умови обов'язкового забезпечення наявності та схематичного розташування всіх елементів згідно із зразками, наведеними в Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.

Відповідальність за правильність заповнення реквізитів розрахункового документа несе особа, яка оформила цей документ і подала до обслуговуючого банку. Розрахунковий документ (за винятком розрахункового чека) виписується в кількості примірників, потрібних для всіх учасників безготівкових розрахунків, але не менше ніж два.

Клієнт, виходячи з технічних можливостей своїх та обслуговуючого банку, може подавати до банку розрахункові документи як на паперових носіях, так і у вигляді електронних розрахункових документів, використовуючи системи дистанційного обслуговування. Спосіб подання клієнтом документів до банку передбачається в договорі банківського рахунку.

Якщо закінчення строку для пред'явлення розрахункового документа в банк припадає на неробочий день, то останнім днем строку вважається робочий день, наступний за неробочим.

Розрахункові документи приймаються банками без обмеження їх максимальної або мінімальної суми, крім випадків, передбачених чинним законодавством України.

Банк платника на всіх примірниках прийнятих розрахункових документів і на реєстрах обов'язково заповнює реквізити «Дата надходження» і «Дата виконання», а банк стягувача – «Дата надходження в банк стягувача» (якщо ці реквізити передбачені формою документа), засвідчуючи їх підписом відповідального виконавця та відбитком штампа банку. На документах, прийнятих банком після закінчення операційного часу, крім того, ставиться штамп «Вечірня». Якщо дата складання розрахункового документа (реєстру) збігається з датою його виконання (списання банком коштів за цим документом), то реквізит «Дата надходження» може не заповнюватися. Відміткою про дату реєстрації банком платіжного доручення платника про сплату платежів до бюджету є заповнення в ньому реквізиту «Дата надходження», який банк заповнює незалежно від дати складання платником цього платіжного доручення. Ініціювання переказу вважається завершеним з часу прийняття банком платника розрахункового документа на виконання.

Розрахункові документи, що надійшли до банку протягом операційного часу, банк виконує в день їх надходження. Розрахункові документи, що надійшли після операційного часу, банк виконує наступного робочого дня. Розрахункові документи на списання коштів з рахунків платника, що надійшли до банку після операційного часу, банк може виконувати в день їх надходження, якщо це визначено договором банківського рахунку.

Якщо платіжні вимоги на примусове списання коштів надійшли до банку протягом операційного часу, але на час надходження на рахунок платника немає коштів або їх недостатньо, то банк виконує ці платіжні вимоги з урахуванням сум, що надійдуть на рахунок платника протягом операційного часу (поточні надходження). Якщо для виконання цих платіжних вимог недостатньо коштів (з урахуванням поточних надходжень), то вони виконуються частково. Якщо на рахунок платника коштів немає і протягом операційного часу кошти на його рахунок не надходили, то після закінчення операційного часу ці платіжні вимоги повертаються без виконання.

Платіжні вимоги, які надійшли до банку після операційного часу, банк (незалежно від наявності коштів на рахунок платника на час їх надходження) виконує наступного операційного дня. Якщо на початок наступного операційного дня на рахунок платника буде недостатньо коштів для виконання платіжних вимог, то вони цього самого дня виконуються частково, а у випадку відсутності коштів - платіжні вимоги цього самого дня повертаються без виконання.

Банк виконує розрахункові документи відповідно до черговості їх надходження та виключно в межах залишку коштів на рахунок клієнта, якщо інше не встановлено договором між банком і клієнтом. Якщо до банку надійшло одночасно кілька розрахункових документів, на підставі яких здійснюється списання коштів, то вони виконуються в такій черговості:

- у першу чергу списуються кошти на підставі рішення суду для задоволення вимог про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, а також вимог про стягнення аліментів;

- у другу - списуються кошти на підставі рішення суду для розрахунків щодо виплати вихідної допомоги та оплати праці особам, які працюють за трудовим договором (контрактом), а також виплати за авторським договором;

- у третю - списуються кошти на підставі інших рішень суду;

- у четверту - списуються кошти за розрахунковими документами, що передбачають платежі до бюджету;

- у п'яту - списуються кошти за іншими розрахунковими документами в порядку їх послідовного надходження.

Розрахункові документи (платіжні вимоги, розрахункові чеки тощо), надані клієнтом обслуговуючому банку для інкасування, надсилаються цим банком до банку платника в день їх надходження або, якщо документи надійшли після операційного часу, - наступного робочого дня. Строки відсилання документів, передбачених договором про відкриття акредитива, визначаються цим договором.

Банк отримувача зобов'язаний зарахувати кошти на рахунки своїх клієнтів за електронними розрахунковими документами в день їх отримання, якщо під час проведення контролю за реквізитами цих документів не виявлено розбіжностей.

Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті також визначено вимоги щодо проведення розрахунків за допомогою **систем дистанційного обслуговування**, під якими розуміють комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та здійснення операцій за рахунком на підставі дистанційних розпоряджень клієнта.

Дистанційне розпорядження – це розпорядження банку виконати певну операцію, яке передається клієнтом за погодженим каналом доступу, без відвідання клієнтом банку.

Дистанційне обслуговування рахунку клієнт може здійснювати за допомогою систем «клієнт- банк», «клієнт - Інтернет – банк», «телефонний банкінг» тощо. Юридичною підставою для роботи клієнта за допомогою систем дистанційного обслуговування і оброблення банком дистанційних розпоряджень клієнта є договір банківського рахунку.

Під час здійснення розрахунків за допомогою систем «клієнт- банк», «клієнт - Інтернет – банк» тощо застосовуються електронні розрахункові документи. Якщо це передбачено договором між банком та клієнтом, то використання клієнтом системи не виключає можливе оброблення банком документів клієнта на паперових носіях.

Реквізити електронного розрахункового документа, що використовуються в системах «клієнт- банк», «клієнт - Інтернет – банк», визначаються договором між банком та клієнтом, але обов'язково цей документ має містити такі з них:

- дату і номер;
- назву, ідентифікаційний код (номер) платника та номер його рахунку;
- назву та код банку платника;
- назву, ідентифікаційний код (номер) одержувача та номер його рахунку;
- назву та код банку одержувача;
- суму цифрами;
- призначення платежу;
- електронний цифровий підпис;
- інші реквізити, які під час формування електронного розрахункового документа системою електронних платежів розміщуються в полі «Допоміжні реквізити».

Відповідальні особи платника, які вповноважені розпоряджатися рахунком і на законних підставах володіють особистим ключем, від свого імені або за дорученням особи, яку представляють, накладають підписи під час створення електронного розрахункового документа.

Не дозволяється формування клієнтами електронних розрахункових документів на підставі розрахункових документів, які мають додатки (реєстр розрахункових чеків, реєстр документів за акредитивом тощо), а також формування стягувачем електронних розрахункових документів на підставі платіжних вимог на примусове списання, стягнення коштів, отримувачем - у

разі договірною списання коштів. Ці платіжні вимоги стягувач чи отримувач надсилає до банку на паперових носіях.

Під час використання систем «клієнт-банк», «клієнт - Інтернет – банк» банк щоденно архівує електронні розрахункові документи, які відправлені клієнтом, та зберігає їх протягом установленого строку.

Для здійснення операцій за рахунком клієнта за допомогою системи «телефонний банкінг» клієнт у договорі банківського рахунку або іншому договорі про надання банківських послуг зазначає інформацію, яка потрібна банку для списання ним коштів з рахунку клієнта. Якщо це передбачено договором між банком та клієнтом, то використання клієнтом системи не виключає можливе оброблення банком документів клієнта на паперових носіях. Ідентифікація клієнта для доступу до системи «телефонний банкінг» здійснюється за допомогою засобів ідентифікації, що передбачені в договорі між банком та клієнтом. Засоби ідентифікації (номер клієнта, особистий ПІН-код, сукупність цифрових та літерних компонентів тощо) банк надає клієнту після укладення договору. Передавання дистанційного розпорядження за допомогою системи «телефонний банкінг» та реєстрація його банком здійснюються за погодженим каналом доступу в автоматичному режимі.

Дистанційне розпорядження вважається таким, що передане клієнтом та прийняте банком до виконання, якщо клієнт:

- для доступу до системи ввів правильне значення засобу ідентифікації;
- увів код операції та всі параметри, які запитуються системою;
- підтвердив це розпорядження.

Банк, що обслуговує платника, здійснюючи на підставі дистанційного розпорядження платника списання коштів з його рахунку, оформляє розрахунковий документ, у реквізиті «Призначення платежу» якого зазначає інформацію про платіж і документи, на підставі яких здійснюється перерахування коштів.

Якщо клієнт не підтвердив розпорядження на здійснення операції, то банк операцію не виконує, про що інформує клієнта.

Якщо в банку виникає потреба з'ясувати особу клієнта, суть діяльності, фінансовий стан, а клієнт не надасть документів і відомостей, що підтверджують ці дані, або умисно подасть неправдиві відомості про себе, то банк залишає без виконання електронний розрахунковий документ чи дистанційне розпорядження, що передано по телефону. Банк повідомляє клієнта засобами системи про причину невиконання електронного розрахункового документа чи дистанційного розпорядження. Якщо операція містить ознаки такої, що підлягає фінансовому моніторингу, то банк може відмовити клієнту у виконанні електронного розрахункового документа чи дистанційного розпорядження, переданого по телефону. Банк повідомляє клієнта засобами системи про причину відмови у виконанні електронного розрахункового документа чи дистанційного розпорядження.

5.2. Організація та облік розрахунків із застосуванням платіжних доручень, платіжних вимог-доручень та платіжних вимог

Платіжне доручення - це розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок одержувача.

Банк не несе відповідальності за достовірність змісту платіжного доручення, оформленого клієнтом, а також за повноту і своєчасність сплати клієнтом податків, зборів/страхових внесків (обов'язкових платежів). Відповідальність за відповідність інформації, зазначеної в платіжному дорученні, суті операції, за якою здійснюється переказ, несе платник, який у разі її невідповідності має відшкодувати банку завдану внаслідок цього шкоду.

Банк платника приймає платіжне доручення до виконання протягом 10 календарних днів з дати його виписки. День оформлення платіжного доручення не враховується.

Платіжне доручення від платника банк приймає до виконання за умови, якщо його сума не перевищує суму, що є на рахунку платника. Якщо немає чи недостатньо коштів на рахунку платника, то банк приймає від нього платіжні доручення, якщо порядок їх приймання та виконання передбачено договором між банком та платником.

Платник має право в будь-який час до списання платежу з рахунку відкликати з банку, що його обслуговує, платіжні доручення в порядку, визначеному внутрішніми правилами цього банку. Платіжні доручення відкликаються лише в повній сумі.

Платник має право зазначати в платіжному дорученні дату валютування, яка не може бути пізніше 10 календарних днів після складання платіжного доручення.

Дата валютування - це зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в банку, що обслуговує отримувача.

Банк отримувача до настання дати валютування, що зазначена в електронному розрахунковому документі, зараховує переказані кошти на відповідний рахунок з обліку коштів клієнтів у розрахунках і не пізніше наступного робочого дня згідно з порядком, передбаченим у договорі, повідомляє отримувача про надходження на його адресу коштів та дату їх валютування. Банк, що обслуговує отримувача, зобов'язаний зарахувати кошти на рахунок отримувача на початок операційного дня, який визначений датою валютування. Якщо дата валютування припадає на неробочий день, то банк отримувача зараховує кошти на його рахунок на початок першого робочого дня, наступного за днем, який визначений датою валютування.

Банк отримувача операцію з перерахування коштів з відповідного рахунку з обліку коштів клієнтів у розрахунках на рахунок отримувача

оформляє меморіальним ордером, у реквізиті «Призначення платежу» якого зазначає номер і дату електронного розрахункового документа, а також повторює текст реквізиту «Призначення платежу» цього електронного розрахункового документа.

Платник до настання дати валютування може відкликати кошти, які до зарахування на рахунок отримувача обліковуються в банку, що обслуговує отримувача. Лист про відкликання коштів платник подає до свого банку, який того самого дня надає банку отримувача вказівку про повернення коштів.

Банк отримувача, одержавши цю вказівку, цього самого дня перераховує кошти з відповідного рахунку на той самий рахунок у банку платника, з якого вони надійшли, якщо на час надходження вказівки кошти не зараховані на рахунок отримувача, та повідомляє отримувача про відкликання коштів платником.

Платіжні доручення застосовуються в розрахунках за товарними і нетоварними платежами.

Фізичні особи використовують платіжні доручення в разі перерахування коштів зі своїх поточних та вкладних (депозитних) рахунків згідно з режимом використання цих рахунків без будь-яких підтвердних документів.

Якщо фізична особа не має рахунку в банку, то розрахунки з нею платник може здійснювати, перераховуючи кошти за платіжним дорученням на повідомлений цією особою відповідний рахунок у банку, який здійснюватиме виплату цих коштів готівкою. У реквізиті «Призначення платежу» такого платіжного доручення платник обов'язково має зазначати повністю прізвище, ім'я та по батькові цієї фізичної особи, інша інформація надається за бажанням платника. Якщо банк не здійснив виплату готівкою тих коштів, що переказані отримувачу (фізичній особі) на відповідний рахунок, унаслідок його неявки протягом 30 робочих днів з дня надходження цих коштів до банку або зазначеної платником дати валютування, то банк отримувача зобов'язаний протягом трьох робочих днів повернути їх платнику (ініціатору).

Якщо фізична особа не має рахунку в банку або розрахунки безпосередньо з фізичною особою чи підприємством через банк неможливі, то платник також може здійснювати розрахунки з ними через підприємство поштового зв'язку шляхом перерахування відповідної суми на рахунок з переказних операцій підприємства зв'язку.

Розрахунки з допомогою платіжних доручень супроводжуються списанням коштів з поточного рахунку платника і їх зарахуванням на поточний рахунок одержувача. При цьому в бухгалтерському обліку **банку платника** виконуються такі проводки:

- якщо платник і одержувач коштів є клієнтами різних банків:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»;

- якщо платник і одержувач коштів обслуговуються в одному банку:

Дт Поточний рахунок платника (2600, 2620)

Кт Поточний рахунок одержувача (2600, 2620).

Відображення в бухгалтерському обліку **банку отримувача** коштів, що надійшли на користь клієнта з іншого банку залежить від того, чи в платіжному дорученні вказано дату валютування.

Якщо в платіжному дорученні не вказано дати валютування, то зарахування коштів клієнту на поточний рахунок супроводжується проводкою:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Якщо в платіжному дорученні вказана дата валютування, то виконуються такі бухгалтерські записи:

- до настання дати валютування:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти в розрахунках фізичних осіб»;

- на початок операційного дня, який визначений датою валютування:

Дт 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти в розрахунках фізичних осіб»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Надходження в банк коштів на користь фізичної особи, яка не має рахунку в цьому банку, супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку».

Виплата з каси коштів, що поступили на користь фізичної особи, відображається проводкою:

Дт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку».

Платіжна вимога-доручення - це розрахунковий документ, який складається з двох частин:

- верхньої - вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів;
- нижньої - доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача.

Верхня частина вимоги-доручення оформляється отримувачем коштів і передається безпосередньо платнику не менше ніж у двох примірниках. Доставку вимог-доручень до платника може здійснювати банк отримувача через банк платника на договірних умовах. У разі згоди оплатити вимогу-доручення платник заповнює її нижню частину і подає до банку, що його

обслуговує. Сума, яку платник погоджується сплатити отримувачу та зазначає в нижній частині вимоги-доручення, не може перевищувати суму, яку вимагає до сплати отримувач і яка зазначена у верхній частині вимоги-доручення. Платіжна вимога-доручення повертається без виконання, якщо сума, що зазначена платником, перевищує суму, що є на його рахунку.

Банк платника приймає вимогу-доручення від платника протягом 20 календарних днів з дати оформлення її отримувачем.

Причини неоплати платником вимоги-доручення з'ясовуються безпосередньо між платником та отримувачем коштів без втручання банку.

Платіжні вимоги-доручення можуть застосовуватися в розрахунках усіма учасниками безготівкових розрахунків.

Розрахунки з допомогою платіжних вимог-доручень відображаються в бухгалтерському обліку **банку платника** такими проводками:

- якщо платник і одержувач коштів є клієнтами різних банків:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

- якщо платник і одержувач коштів обслуговуються в одному банку:

Дт Поточний рахунок платника (2600, 2620)

Кт Поточний рахунок одержувача (2600, 2620).

Банк отримувача коштів за платіжною вимогою-дорученням під час зарахування коштів отримувачу на його поточний рахунок виконує таку проводку:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Платіжна вимога - розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або в разі договірної списання отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Списання коштів з рахунку платника, що здійснюється на основі платіжної вимоги може бути примусове або договірне.

Примусове списання – це списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом. Стягувач – це особа, яка може бути ініціатором переказу коштів з рахунку платника на підставі виконавчих документів, визначених законом.

Відповідно до статті 1071 Цивільного кодексу України кошти можуть бути списані з рахунку клієнта без його доручення на підставі рішення суду, а також у випадках, установлених законом.

Примусове списання коштів з рахунків платників ініціюють стягувачі на підставі виконавчих документів, виданих судами. За необґрунтованість

примусового списання коштів, недостовірність даних, зазначених у платіжній вимозі, стягувач несе відповідальність згідно із законодавством України.

Для примусового списання коштів стягувач оформляє платіжну вимогу не менше ніж у трьох примірниках. У реквізиті «Призначення платежу» платіжної вимоги стягувач зазначає назву, дату видачі та номер (якщо він присвоєний) виконавчого документа. Виконавчий документ, на підставі якого оформлено платіжну вимогу, банку не подається.

Платіжна вимога подається стягувачем до банку, що його обслуговує, разом із двома примірниками реєстру платіжних вимог.

Банк, що обслуговує стягувача, приймає платіжні вимоги протягом 10 календарних днів з дати їх складання, а банк платника - протягом 30 календарних днів з дати їх складання.

Якщо платник і стягувач обслуговуються в різних банках, то банк, що обслуговує стягувача, надсилає банку платника не менше ніж два примірники платіжної вимоги на примусове списання коштів. Крім того, стягувачу повертається не менше ніж один примірник платіжної вимоги та реєстру платіжних вимог. Перший примірник реєстру платіжних вимог залишається в банку, що обслуговує стягувача. У випадку надсилання самим стягувачем до банку платника платіжної вимоги на примусове списання коштів, банк, що обслуговує стягувача, повертає стягувачу всі примірники платіжної вимоги та не менше ніж один примірник реєстру. Перший примірник реєстру платіжних вимог із написом про одержання примірників платіжної вимоги, засвідчений підписом стягувача, залишається в банку, що обслуговує стягувача.

Банк платника приймає до виконання платіжну вимогу стягувача незалежно від наявності достатнього залишку коштів на рахунку платника і не має права повертати її в разі неподання стягувачем реєстру платіжних вимог. У разі недостатності коштів на рахунку платника банк виконує платіжну вимогу в межах залишку коштів. Часткову оплату платіжної вимоги банк оформляє меморіальним ордером, у реквізиті «Призначення платежу» якого зазначає номер і дату платіжної вимоги, яку частково сплачено, суму, що залишилася до сплати, та повторює текст, що наведений у реквізиті «Призначення платежу» цієї платіжної вимоги. Для підтвердження часткової оплати відповідальний виконавець на першому примірнику платіжної вимоги окреслює реквізит «Сума» та зазначає на зворотному боці дату, суму часткового платежу, засвідчуючи це своїм підписом. Перший примірник платіжної вимоги, на підставі якого здійснено часткову оплату, залишається на зберіганні в банку платника.

Банк не пізніше ніж наступного робочого дня повідомляє платника про надходження платіжної вимоги на примусове списання коштів з його рахунку, якщо умова про таке повідомлення передбачена договором банківського рахунку цього платника.

Стягувач може відкликати платіжну вимогу в будь-який час до списання коштів з рахунку платника шляхом подання листа про відкликання до банку, що обслуговує стягувача. Платіжна вимога відкликається лише в повній сумі.

Договірне списання – це списання банком з рахунка клієнта коштів без подання клієнтом платіжного доручення, що здійснюється банком у порядку, передбаченому в договорі, укладеному між ним і клієнтом.

Банк обумовлює своє право на здійснення договірної списання за дорученням платника з його рахунку в договорі банківського рахунку або іншому договорі про надання банківських послуг. Договір має містити інформацію, яка потрібна для належного виконання банком доручення платника, зокрема:

- умови, за якими банк повинен здійснювати договірне списання;
- номер рахунку платника, з якого має здійснюватися договірне списання;
- назву отримувача;
- номер і дату договору з отримувачем, яким передбачене право отримувача на договірне списання коштів з рахунку платника;
- перелік документів, які отримувач має надати банку, що обслуговує платника (якщо вони передбачені в договорі).

Отримувач для здійснення договірної списання оформляє платіжну вимогу, яку подає до банку, що обслуговує платника. У реквізиті «Призначення платежу» отримувач зазначає назву, номер і дату договору з платником, яким передбачене право отримувача на договірне списання, а також назву і статтю закону, що передбачає таке списання.

Якщо кредитором за договором є банк, що обслуговує платника, то право цього банку на здійснення договірної списання передбачається в договорі банківського рахунку або іншому договорі про надання банківських послуг. Договір може містити інформацію, яка потрібна банку для списання ним коштів з рахунку платника.

Платник у договорах банківського рахунку або інших договорах про надання банківських послуг може передбачати доручення банку на договірне списання коштів з його рахунків на користь третіх осіб або на свої рахунки, які відкриті в цьому чи іншому банку. Договір може містити інформацію, яка потрібна банку для списання ним коштів з рахунку платника.

Банк, що обслуговує платника, здійснюючи на підставі договору банківського рахунку або іншого договору про надання банківських послуг договірне списання коштів з рахунку платника, оформляє меморіальний ордер, у реквізиті «Призначення платежу» якого зазначає інформацію про платіж і номер, дату та пункт договору, за яким передбачено можливість застосування договірної списання.

У випадку як примусового, так і договірної списання коштів в бухгалтерському обліку виконуються такі проводки:

– у **банку платника:**

а) якщо платник і одержувач коштів є клієнтами різних банків:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»;

б) якщо платник і стягувач коштів обслуговуються в одному банку:

Дт Поточний рахунок платника (2600, 2620)

Кт Поточний рахунок стягувача (2600, 2620);

– у банку стягувача:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 5.1.

3.10.2016 р. «Укрсоцбанк», на основі платіжного доручення фізичної особи-підприємця Савченко Б. Г., перерахував 23000 грн. на користь підприємства «Александрит», яке обслуговується у «Приватбанку». При цьому у платіжному дорученні було зазначено дату валютування - 7.10.2016 р. Міжбанківські розрахунки були проведені через СЕП НБУ.

Зазначена розрахункова операція буде відображена у банку платника і банку одержувача коштів такими бухгалтерськими проводками:

Банки	Дата	Дт	Кт	Сума, грн.
«Укрсоцбанк» (банк платника)	3.10.2016 р.	2600	1200	23000
«Приватбанк» (банк одержувача)	3.10. 2016 р.	1200	2602	23000
	7.10.2016 р.	2602	2600	23000

5.3. Організація та облік розрахунків з допомогою розрахункових чеків

Розрахунковий чек – це розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів.

Чеки використовуються лише для безготівкових перерахувань з рахунку чекодавця на рахунок отримувача коштів. Підприємствам не дозволяється здійснювати обмін чека на готівку та отримувати готівкою здачу із суми чека. Фізичні особи можуть обмінювати чек на готівку або отримувати здачу із суми чека готівкою (але не більше ніж 20 відсотків від суми цього чека).

Чеки виготовляються на замовлення банку Банкотно-монетним двором НБУ чи іншим спеціалізованим підприємством на спеціальному папері, брошуруються в розрахункові чекові книжки по 10, 20, 25 аркушів. Чеки, що використовуються фізичними особами для здійснення одноразових операцій, виготовляються як окремі бланки, облік яких банки ведуть окремо від чекових книжок.

Чеки та чекові книжки є бланками суворого обліку і обліковуються на рахунок 9821 «Бланки суворого обліку».

Для отримання чекової книжки клієнт повинен подати банку-емітенту заяву про видачу чекової книжки та платіжне доручення для перерахування коштів на окремий аналітичний рахунок «Розрахунки чеками», що відкривається на відповідному балансовому рахунку 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або 2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб» у банку-емітенті (фізична особа може подавати заяву про перерахування коштів або вносити суму готівкою). Бронювання коштів чекодавця на окремому аналітичному рахунку «Розрахунки чеками» необхідне для гарантованої оплати чеків.

Видача банком чекової книжки клієнту відображається такими бухгалтерськими проводками:

- на суму коштів, що бронюється на аналітичному рахунку «Розрахунки чеками»:

а) суб'єктів господарювання:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання»;

б) фізичних осіб:

Дт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб»;

- на суму комісійної винагороди за видачу чекової книжки:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 6119 «Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами»;

- на умовну оцінку виданої чекової книжки (1 чекова книжка прирівнюється до 1 грн.)

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9821 «Бланки суворого обліку».

Чекову книжку на ім'я чекодавця (фізичної особи) банк-емітент видає на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця. Один або кілька чеків на ім'я чекодавця (фізичної особи) банк-емітент може видати на суму, що не перевищує залишок коштів на рахунку чекодавця, або на суму, що внесена ним готівкою.

Строк дії чекової книжки - один рік, а чека, який видається фізичній особі для одноразового розрахунку, - три місяці з дати їх видачі. День оформлення чекової книжки або чека не враховується. Чеки, виписані після зазначеного строку, вважаються недійсними і до оплати не приймаються. Строк дії невикористаної чекової книжки може продовжуватися за погодженням з банком-емітентом, про що він робить відповідну відмітку на обкладинці чекової книжки (у правому верхньому куті), засвідчуючи її підписом головного бухгалтера і відбитком штампа банку.

Чек із чекової книжки пред'являється до оплати в банк чекодержателя протягом 10 календарних днів (день виписки чека не враховується).

Механізм проведення розрахунків з допомогою розрахункових чеків та їх відображення в бухгалтерському обліку банку залежить від того, чи чекодавець і чекодержатель обслуговуються в одному банку чи в різних і полягає в наступному (рис. 5.1., 5.2):

1. Чекодавець виписує чек із чекової книжки під час здійснення платежу і видає за отримані ним товари (роботи, послуги). Виписуючи чек, чекодавець переписує на його корінець залишок ліміту з корінця попереднього чека і зазначає новий залишок ліміту. Чек підписує службова особа чекодавця, яка має право підписувати розрахункові документи, та скріплює відбитком печатки чекодавця (за винятком чеків, що видаються фізичними особами).

2. Приймаючи чек до оплати за товари (виконані роботи, надані послуги), чекодержатель здійснює відповідну перевірку чека (відповідність його встановленому зразку; правильність заповнення; відсутність виправлень; відповідність суми корінця чека сумі, зазначеній на самому чеку; строк дії; достатність залишку ліміту за чековою книжкою для оплати чека; наявність на ньому чіткого відбитка штампа або печатки банку та даних чекодавця) та установлює особу пред'явника чека за документом, що її посвідчує. Після цього чекодержатель відрізає чек від корінця, ставить на його зворотному боці та корінці календарний штамп і підписує цей чек, а також робить відмітку у відомості про прийняті до оплати розрахункові чеки.

3. Чекодержатель здає в банк чеки разом з трьома примірниками реєстру розрахункових чеків якщо рахунки чекодавця і чекодержателя відкриті в одному банку, і в чотирьох примірниках - якщо рахунки чекодавця і чекодержателя відкриті в різних банках.

4. Банк чекодержателя перевіряє заповнення реквізитів реєстру розрахункових чеків. Останній примірник реєстру чеків повертається чекодержателю з відміткою про оплату, якщо клієнти обслуговуються в одному банку, або з відміткою про дату прийняття його на інкасо, якщо клієнти обслуговуються в різних банках.

5а. Якщо чекодавець і чекодержатель обслуговуються в одному банку, то після перевірки правильності заповнення реквізитів чеків і реєстру чеків банк на підставі першого примірника реєстру чеків списує кошти з рахунку чекодавця та зараховує їх на рахунок чекодержателя. При цьому виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

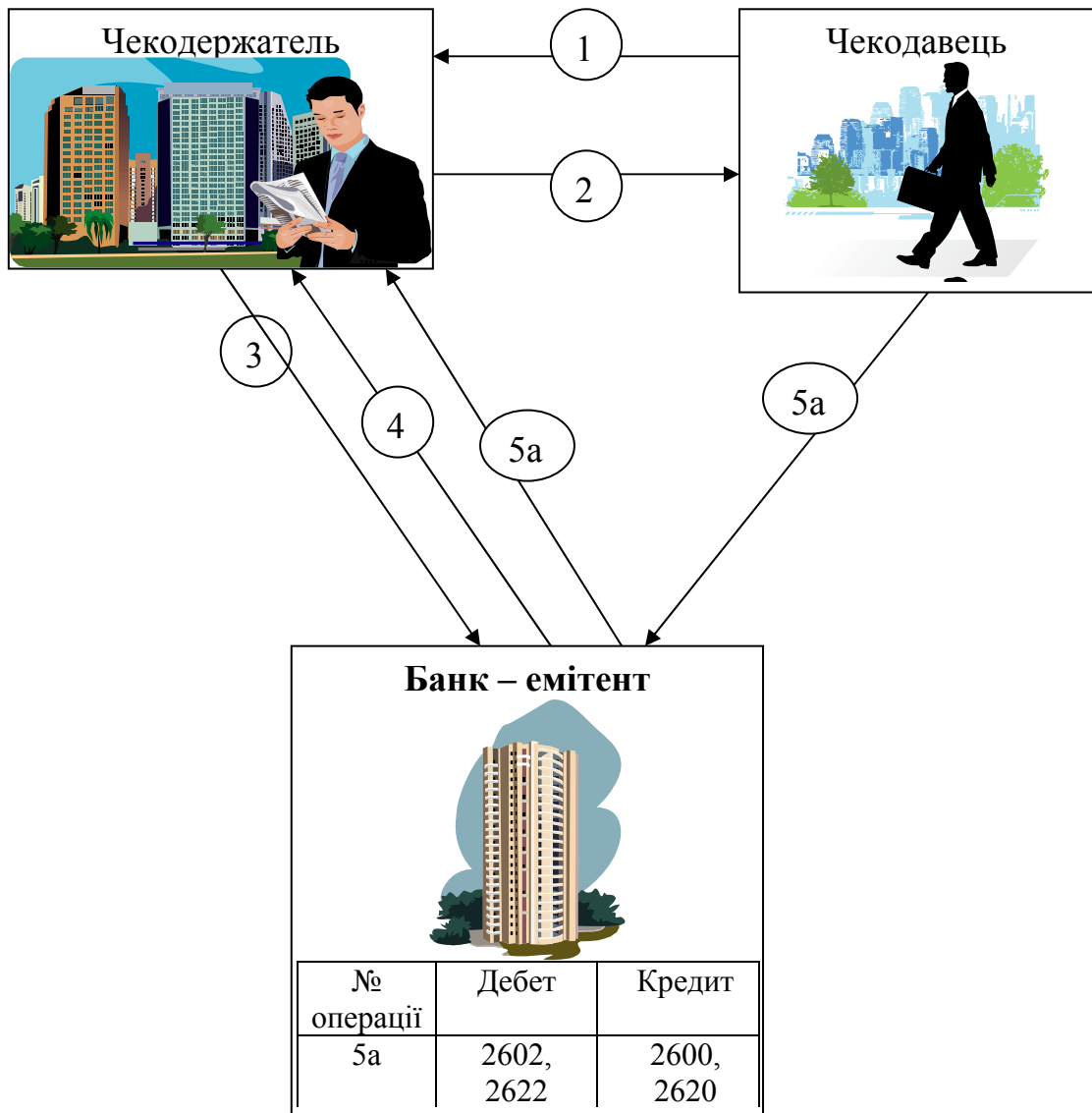

Рис. 5.1. Схема розрахунків з допомогою розрахункових чеків за умови, що чекодавець і чекодержатель обслуговуються в одному банку

5б. Якщо чекодавець і чекодержатель обслуговуються в різних банках, то банк чекодержателя інкасує прийняті чеки разом з другим та третім примірниками реєстру чеків до банку-емітента. При цьому виконуються такі бухгалтерські проводки:

- прийняття банком розрахункових чеків на інкасо:

Дт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо»

Кт 9910 «Контррахунок»;

- відправлення прийнятих на інкасо розрахункових чеків:

Дт 9831 «Документи і цінності, відправлені на інкасо»

Кт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо».

6. Банк-емітент, отримавши чек разом з двома примірниками реєстру чеків, перевіряє: належність чека до цього банку; відповідність підписів та відбитка печатки чекодавця заявленим банку в картці зі зразками підписів та

відбитка печатки; чи не перевищує сума чека граничної суми ліміту розрахункової чекової книжки; належність номера чека до номерів чеків виданої чекової книжки та дотримання строків дії чекової книжки; відповідність оформлення чека встановленим вимогам.

Зробивши відповідну перевірку, банк списує кошти з рахунку чекодавця та перераховує їх на рахунок чекодержателя. Дана операція оформляється меморіальним ордером і супроводжується такою проводкою:

Дт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».

Сплачений чек разом з примірником реєстру чеків залишається в банку-емітенті. На чеку ставиться штамп банку «Проведено».

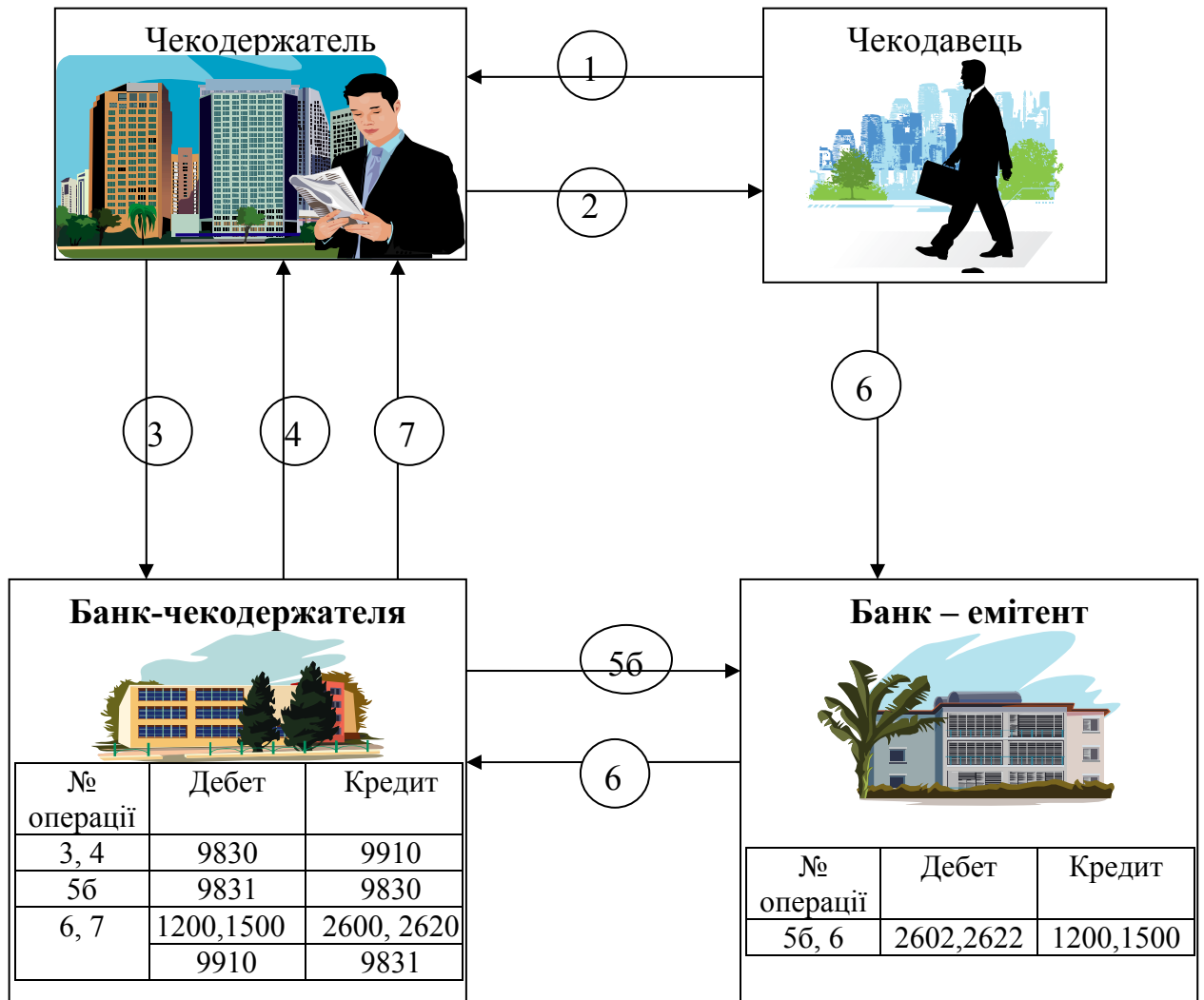

Рис. 5.2. Схема розрахунків з допомогою розрахункових чеків за умови, що чекодавець і чекодержатель обслуговуються в різних банках

Банк-емітент може відмовитися від оплати чека, якщо:

- чек або реєстр чеків заповнено з порушенням встановлених вимог або є виправлення, замість підпису стоїть факсиміле;
- чек виписаний чекодавцем на суму, більшу, ніж заброньована на аналітичному рахунку «Розрахунки чеками».

У разі відмови за цих причин оплатити чек банк-емітент викреслює його з реєстру чеків, виправляє загальний підсумок і не пізніше наступного робочого дня надсилає цей чек до банку чекодержателя. Одночасно банк-емітент повідомляє електронною поштою банк чекодержателя про причини неоплати чека.

7. Банк чекодержателя, отримавши від банку-емітента кошти за оплаченим чеком зараховує їх чекодержателю, а суму оплаченого чека списує з позабалансового рахунку 9831 «Документи і цінності, відправлені на інкасо». При цьому виконуються такі бухгалтерські записи:

- 1) Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- 2) Дт 9910 «Контррахунок»
Кт 9831 «Документи і цінності, відправлені на інкасо».

Якщо банк чекодержателя, отримав неоплачений чек і повідомлення про причини його неоплати, то він списує суму чека з рахунку 9831 «Документи і цінності, відправлені на інкасо» та повертає чек чекодержателю із зазначенням причин його неоплати.

У разі ненадходження коштів банк чекодержателя після закінчення 10 календарних днів від дати інкасування чека здійснює запит електронною поштою до банку-емітента щодо причин неоплати цього чека. Банк-емітент, отримавши запит, не пізніше наступного робочого дня має дати відповідь банку чекодержателя, який повідомляє про це чекодержателя. У разі неотримання відповіді банк чекодержателя повідомляє про це чекодержателя і після закінчення 20 календарних днів від дати інкасування чека списує його суму з рахунку 9831 «Документи і цінності, відправлені на інкасо» як таку, що нереально отримати.

Невикористані чеки після закінчення строку дії чекової книжки або використання ліміту підлягають поверненню до банку-емітента, який їх погашає. За бажанням клієнта банк може продовжити строк дії чекової книжки або клієнт може поповнити її ліміт у разі його використання. Для поповнення ліміту чекодавець подає до банку платіжне доручення (фізична особа може подавати заяву про перерахування коштів разом з відповідною чековою книжкою. У реквізиті платіжного доручення «Призначення платежу» робиться напис *«Поповнення ліміту за чековою книжкою, номери невикористаних чеків з № ____ до № ____»*).

Поповнення клієнтом ліміту за чековою книжкою супроводжується такою проводкою:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб».

У разі припинення клієнтом подальших розрахунків чеками до закінчення строку дії чекової книжки та наявності за нею невикористаного ліміту чекодавець подає чекову книжку до банку разом з платіжним дорученням (фізична особа може подавати її з заявою про перерахування коштів) для зарахування невикористаного залишку ліміту на той рахунок, з якого бронювалися кошти.

Повернення банком чекодавцю невикористаного ліміту за чековою книжкою відображається проводкою:

Дт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Якщо після повного використання чеків із чекової книжки її ліміт буде невикористаним, то чекодавцю може надаватися нова чекова книжка на суму невикористаного ліміту. Для цього чекодавець подає до банку-емітента заяву про отримання нової чекової книжки разом з використаною чековою книжкою та корінцями використаних чеків. Строк дії нової чекової книжки встановлюється з дня її видачі.

5.4. Організація та облік розрахунків за акредитивами

Акредитив – це договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

У розрахунках акредитивами приймають участь такі сторони:

- **заявник акредитива** – платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитива;
- **банк-емітент** – банк, який відкрив акредитив;
- **авізуючий банк** – банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату;
- **виконуючий банк** – банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком;
- **бенефіціар** – особа, на користь якої відкрито акредитив.

Умови та порядок проведення розрахунків за акредитивами передбачаються в договорі між бенефіціаром і заявником акредитива і не повинні суперечити законодавству України.

Зауважимо, що акредитив - це окремий договір від договору купівлі-продажу або іншого контракту, навіть якщо в акредитиві є посилання на них. За операціями за акредитивами всі зацікавлені сторони мають справу лише з документами, а не з товарами, послугами або іншими видами виконання зобов'язань, з якими можуть бути пов'язані ці документи.

Згідно з Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, банк-емітент може відкривати такі види акредитивів:

– **покритий** – акредитив, для здійснення платежів за яким завчасно бронюються кошти заявника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або у виконуючому банку;

– **непокритий** – акредитив, оплата за яким (якщо тимчасово немає коштів на рахунку платника) гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Акредитив може бути відкличним або безвідкличним. Це зазначається на кожному акредитиві. Якщо немає такої позначки, то акредитив є безвідкличним.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом у будь-який час без попереднього повідомлення бенефіціара (наприклад, у разі недотримання умов, передбачених договором, дострокової відмови банком-емітентом від гарантування платежів за акредитивом). Відкликання акредитива не створює зобов'язань банку-емітента перед бенефіціаром. Усі розпорядження про зміни умов відкличного акредитива або його анулювання заявник може надати бенефіціару лише через банк-емітент, який повідомляє виконуючий банк, а останній - бенефіціара.

Виконуючий банк не має права приймати розпорядження безпосередньо від заявника акредитива (за винятком, якщо банк-емітент є виконуючим банком). Якщо виконуючий банк не є банком-емітентом, то зміна умов відкличного акредитива або його анулювання відбуваються лише після отримання від виконуючого банку відповідного повідомлення, яким підтверджується те, що до часу зміни умов або анулювання акредитива документи за акредитивом не були подані.

Безвідкличний акредитив - це акредитив, який може бути анульований або умови якого можуть бути змінені лише за згодою на це бенефіціара, на користь якого він був відкритий. Безвідкличний акредитив, що підтверджений виконуючим банком, не може бути змінений або анульований без згоди виконуючого банку. Безвідкличний акредитив - це зобов'язання банку-емітента сплатити кошти в порядку та в строки, визначені умовами акредитива, якщо документи, що передбачені ним, подано до банку, зазначеному в акредитиві, або банку-емітента та дотримані строки та умови акредитива.

Умови акредитива є чинними для бенефіціара, поки він не повідомить про згоду на внесення змін до нього того банку, який авізував ці зміни. Бенефіціар має письмово повідомити про погодження або відмову щодо внесення змін. Прийняття часткових змін не дозволяється. Бенефіціар може достроково відмовитися від використання акредитива.

Організація проведення розрахунків з допомогою акредитива та їх відображення в бухгалтерському обліку задіяних банків залежить від виду акредитива (покритий, непокритий).

Для відкриття непокритого акредитива клієнт подає до банку-емітента заяву про відкриття акредитива. У випадку відкриття покритого акредитива, клієнт, окрім заяви, подає також відповідні платіжні доручення на перерахування коштів для бронювання їх у виконуючому банку або банку-емітенті (залежно від умов акредитиву). Кошти заявника покритого акредитива бронюються на аналітичному рахунку «Розрахунки за акредитивами», що відкривається на балансовому рахунку **2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або 2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб».**

Заява про відкриття акредитива, як правило, подається у чотирьох примірниках. Перший примірник заяви банк-емітент обліковує за відповідним позабалансовим рахунком, що призначений для обліку акредитивів, другий (з потрібною позначкою банку про дату надходження) - разом з випискою з рахунку він видає заявнику як розписку банку про відкриття акредитива, третій та четвертий - використовуються для інформування виконуючого банку та бенефіціара про умови акредитива.

Банк-емітент, прийнявши заяву, визначає спосіб виконання акредитива, авізуючий та виконуючий банки і здійснює відповідні бухгалтерські записи, а саме:

- при відкритті непокритого акредитива:

Дт 9122 «Непокриті акредитиви»

Кт 9900 «Контррахунок»;

- при відкритті покритого акредитива з депонуванням коштів у банку-емітенті:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб»;

- при відкритті покритого акредитива з депонуванням коштів у виконуючому банку, який не є банком-емітентом:

1) Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

2) Дт 9802 «Акредитиви до виконання»

Кт 9910 «Контррахунок».

Акредитив є відкритим після того, як здійснено відповідні бухгалтерські записи за рахунками та надіслано повідомлення бенефіціару про відкриття та умови акредитива. Дата виконання платіжних доручень, наданих разом із заявою, і дата повідомлення бенефіціара мають збігатися.

Банк-емітент інформує виконуючий (авізуючий) банк про відкриття акредитива шляхом надсилання йому електронною поштою або іншими засобами зв'язку, що передбачені договорами між банками, заяви або

повідомлення не пізніше наступного робочого дня після отримання заяви від клієнта. Повідомлення має містити номер акредитива, усі його умови, спосіб платежу, місце виконання та строк дії акредитива. У повідомленні мають чітко зазначатися повноваження авізуючого банку щодо виду операції за акредитивом.

Виконуючий банк обліковує примірник заяви або повідомлення, отриманий від банку-емітента, за позабалансовим рахунком 9802 «Акредитиви до сплати», що супроводжується проводкою:

Дт 9802 «Акредитиви до виконання»

Кт 9910 «Контррахунок».

Отримання виконуючим банком від банку-емітента коштів заявника акредитива для їх бронювання на аналітичному рахунку «Розрахунки акредитивами» відображається в обліку такою проводкою:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб».

Виконуючий (авізуючий) банк про відкриття та умови акредитива повідомляє бенефіціара (авізує акредитив) протягом 10 робочих днів з дня отримання повідомлення від банку-емітента (авізуючого банку).

Одержавши повідомлення про відкриття акредитиву, бенефіціар повинен насамперед перевірити, чи співпадають умови акредитиву з укладеним договором і чи він зможе дотриматись усіх вимог. У випадку, коли бенефіціар згідний з умовами акредитиву, він відвантажує товар (виконує роботи, надає послуги). Після відвантаження продукції (виконання робіт, надання послуг) бенефіціар подає виконуючому банку потрібні документи, що передбачені умовами акредитива, разом з реєстром документів за акредитивом у чотирьох примірниках.

Виконуючий банк ретельно перевіряє подані бенефіціаром документи щодо дотримання всіх умов акредитива і в разі порушення хоча б однієї з умов не проводить виплати за акредитивом, про що інформує бенефіціара, і надсилає повідомлення до банку-емітента для отримання згоди на оплату документів з розбіжностями. У разі неотримання відповіді протягом семи робочих днів після відправлення повідомлення або надходження негативної відповіді виконуючий банк повертає бенефіціару всі документи за акредитивом, зазначивши на зворотному боці першого примірника реєстру документів за акредитивом причини повернення документів і засвідчивши цей запис підписами відповідального виконавця та працівника, на якого покладено функції контролера, і відбитком штампа банку. Не приймаються до оплати за акредитивом документи, які мають розбіжності з умовами акредитива або зміст яких суперечить один одному.

Якщо умовами акредитива передбачено акцепт заявника акредитива (згода на оплату або гарантування оплати документів), то для його здійснення уповноважена особа заявника має подати бенефіціару:

– документ, що засвідчує її особу;

- зразок її підпису, засвідчений заявником акредитива (якщо його немає у виконуючому банку);
- доручення, видані заявником акредитива, щодо її повноважень.

На документах, які за умовами акредитива мають бути акцептовані, уповноважена особа робить відповідний напис, що вказує за рахунок якого акредитива і коли здійснено акцепт. У виконуючому банку відповідальний виконавець перевіряє наявність акцептного напису та відповідність його поданому зразку.

Якщо кошти за акредитивом заброньовані у виконуючому банку (який не є банком-емітентом), то зарахування ним коштів бенефіціару за акредитивом супроводжується такою проводкою:

Дт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або
2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб»
Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

При цьому списання коштів з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» виконуючий банк здійснює на підставі першого примірника реєстру документів за акредитивом, який наданий разом з іншими документами, що відповідають умовам акредитива. Перший примірник реєстру документів за акредитивом залишається в документах дня виконуючого банку, другий (з потрібними відмітками банку про дату одержання та виконання) - видається бенефіціару, третій та четвертий - разом з документами, передбаченими умовами акредитива, надсилаються до банку-емітента.

Банк-емітент, отримавши документи за акредитивом та два примірники реєстру документів, видає заявнику акредитива один примірник реєстру документів разом з іншими документами за акредитивом та списує суму заяви з позабалансового рахунку 9802 «Акредитиви до сплати», що супроводжується проводкою:

Дт 9910 «Контррахунок
Кт 9802 «Акредитиви до виконання».

Якщо кошти за акредитивом заброньовано в банку-емітенті, то виконуючий банк після перевірки виконання бенефіціаром всіх умов акредитива, надсилає до банку-емітента перший та другий примірники реєстру документів за акредитивом разом з іншими документами, третій примірник реєстру використовує для списання суми заяви з відповідного позабалансового рахунку з обліку акредитивів (після надходження коштів від банку-емітента), а четвертий (з потрібними відмітками банку про дату одержання) – видає бенефіціару.

Банк-емітент, зробивши перевірку виконання всіх умов акредитива, на підставі першого примірника реєстру документів за акредитивом списує кошти з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» і перераховує їх на рахунок бенефіціара, що відображається такою проводкою:

Дт 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або
2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб»
Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках».

Перший примірник реєстру документів за акредитивом банк-емітент зберігає в документах дня банку, а другий (з потрібними відмітками банку про дату одержання та виконання) - видає заявнику акредитива разом з іншими документами за акредитивом.

Виконуючий банк, отримавши від банку-емітента кошти за акредитивом зараховує їх бенефіціару і списує суму акредитиву з позабалансового рахунку. При цьому виконуються такі проводки:

- 1) Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- 2) Дт 9910 «Контррахунок
Кт 9802 «Акредитиви до виконання».

Якщо банк-емітент одержав прийняті виконуючим банком документи і вважає, що вони не відповідають за зовнішніми ознаками умовам акредитива, то він має право відмовитися від їх прийняття і вимагати від виконуючого банку суму, що сплачена бенефіціару з порушенням умов акредитива.

У випадку виконання непокритого акредитиву, перерахування бенефіціару коштів банком-емітентом відображається такими бухгалтерськими записами:

а) у випадку наявності усієї суми коштів, які підлягають перерахуванню за акредитивом на поточному рахунку заявника:

- Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»
Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках»;

- б) у разі оплати акредитива за рахунок банківського кредиту:
Дт 2062 «Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», або
2202 «Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»
Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках».

Одночасно в обох випадках з позабалансового рахунку списується сума сплаченого акредитива і здійснюється така бухгалтерська проводка:

- Дт 9900 «Контррахунок»
Кт 9122 «Непокриті акредитиви».

Отримання виконуючим банком коштів за непокритим акредитивом та їх зарахування бенефіціару супроводжується такими проводками:

- 1) Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- 2) Дт 9910 «Контррахунок

КТ 9802 «Акредитиви до виконання».

Механізм проведення та відображення в бухгалтерському обліку розрахунків **непокритим акредитивом** полягає в наступному (рис. 5.3):

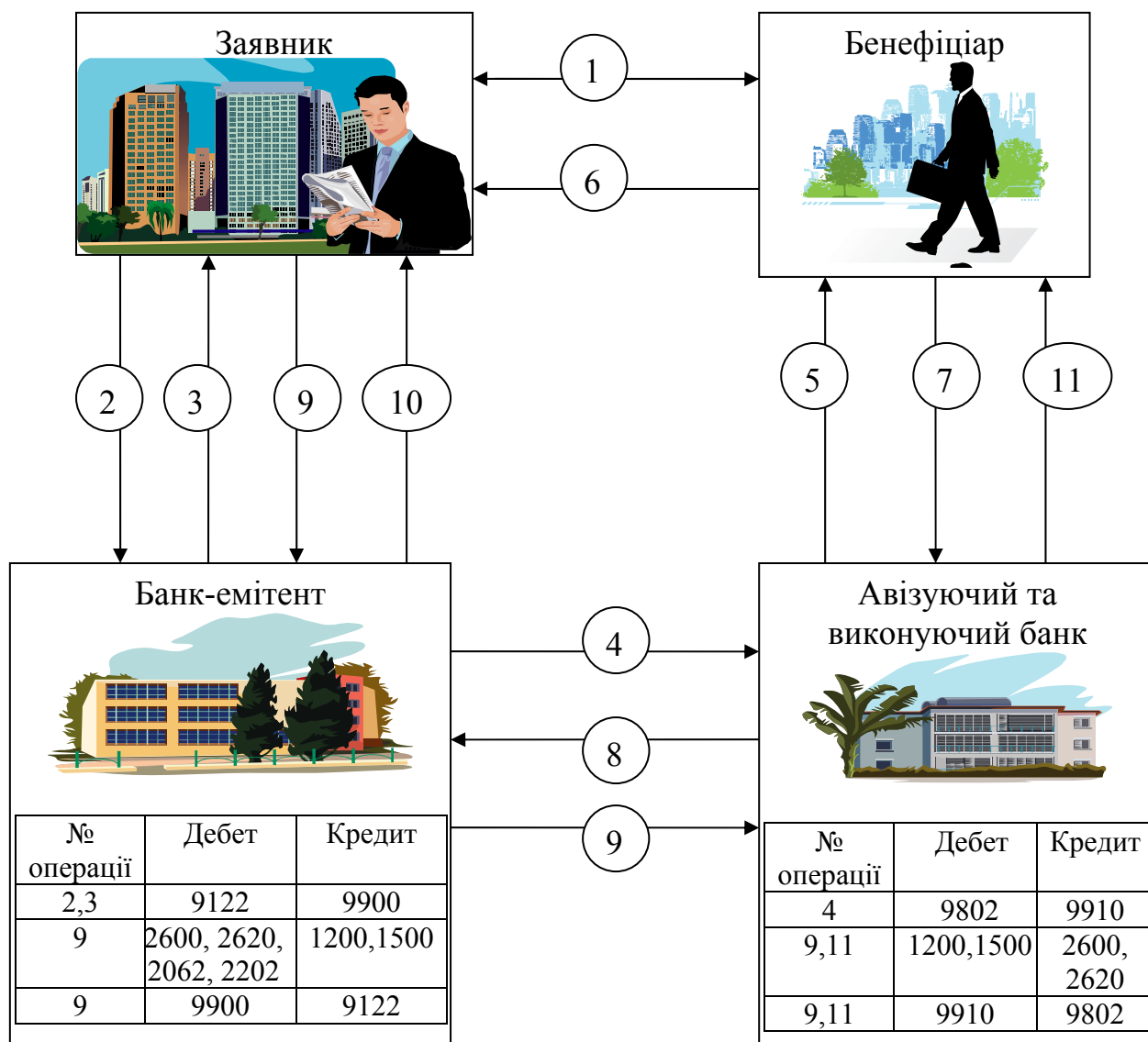

Рис.5.3. Схема розрахунків за непокритим акредитивом

1. Бенефіціар і заявник акредитива укладають договір, в якому зазначаються умови і порядок проведення розрахунків за акредитивом.

2. Заявник подає в банк-емітент заяву на відкриття акредитива.

3. Банк-емітент один примірник заяви на відкриття акредитива видає заявнику, а суму акредитива обліковує за рахунком 9122 «Непокриті акредитиви».

4. Банк-емітент надсилає виконуючому (авізуючому) банку повідомлення про відкриття акредитива.

5. Виконуючий (авізуючий) банк, одержавши повідомлення з умовами акредитива, повідомляє бенефіціара про відкриття акредитива та здійснює відповідні бухгалтерські проводки на суму акредитива.

6. Одержавши повідомлення про відкриття акредитива, бенефіціар відвантажує товар (виконує роботи, надає послуги).

7. Бенефіціар подає у свій банк усі необхідні документи, зазначені в акредитиві разом з реєстром поданих документів. Приймавши документи від бенефіціара, виконуючий банк здійснює їх перевірку.

8. Після перевірки документів і встановлення їх відповідності умовам акредитиву, виконуючий (авізуючий) банк надсилає подані документи разом з двома примірниками реєстру документів банку-емітенту для оплати.

9. Банк-емітент, одержавши документи за акредитивом, списує кошти з поточного рахунку заявника (або оплачує акредитив за рахунок банківського кредиту) і перераховує їх виконуючому банку (банку-бенефіціара) та відображає зазначені операції в бухгалтерському обліку.

10. Банк-емітент передає документи за акредитивом разом з одним примірником реєстру документів заявнику акредитива.

11. Виконуючий банк зараховує отримані від банку-емітента кошти бенефіціару і списує суму акредитиву з відповідного позабалансового рахунка.

Проведення та відображення в бухгалтерському обліку розрахунків покритим акредитивом, кошти за яким заброньовані в банку-емітенті, здійснюється наступним чином (рис. 5.4.):

1. Бенефіціар і заявник акредитива укладають договір, в якому зазначаються умови і порядок проведення розрахунків за акредитивом.

2. Заявник подає в банк-емітент заяву на відкриття акредитива разом з платіжним дорученням на перерахування коштів із свого рахунку на аналітичний рахунок «Розрахунки за акредитивами» балансового рахунку 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або 2622 «Кошти у розрахунках фізичних осіб» у банку-емітенті.

3. Банк-емітент списує суму за акредитивом з поточного рахунку заявника і зараховує її на аналітичний рахунок «Розрахунки за акредитивами».

4. Банк-емітент один примірник заяви на відкриття акредитива разом з випискою з рахунку видає заявнику.

5. Банк-емітент надсилає виконуючому (авізуючому) банку повідомлення про відкриття акредитива.

6. Виконуючий (авізуючий) банк, одержавши повідомлення з умовами акредитива, повідомляє бенефіціара про відкриття акредитива та відображає в обліку суму акредитива за рахунком 9802 «Акредитиви до виконання».

7. Одержавши повідомлення про відкриття акредитива, бенефіціар відвантажує товар (виконує роботи, надає послуги).

8. Бенефіціар подає у свій банк усі необхідні документи, зазначені в акредитиві разом з реєстром поданих документів. Приймавши документи від бенефіціара, виконуючий банк здійснює їх перевірку.

9. Після перевірки документів і встановлення їх відповідності умовам акредитиву, виконуючий (авізуючий) банк надсилає подані документи разом з двома примірниками реєстру документів банку-емітенту для оплати.

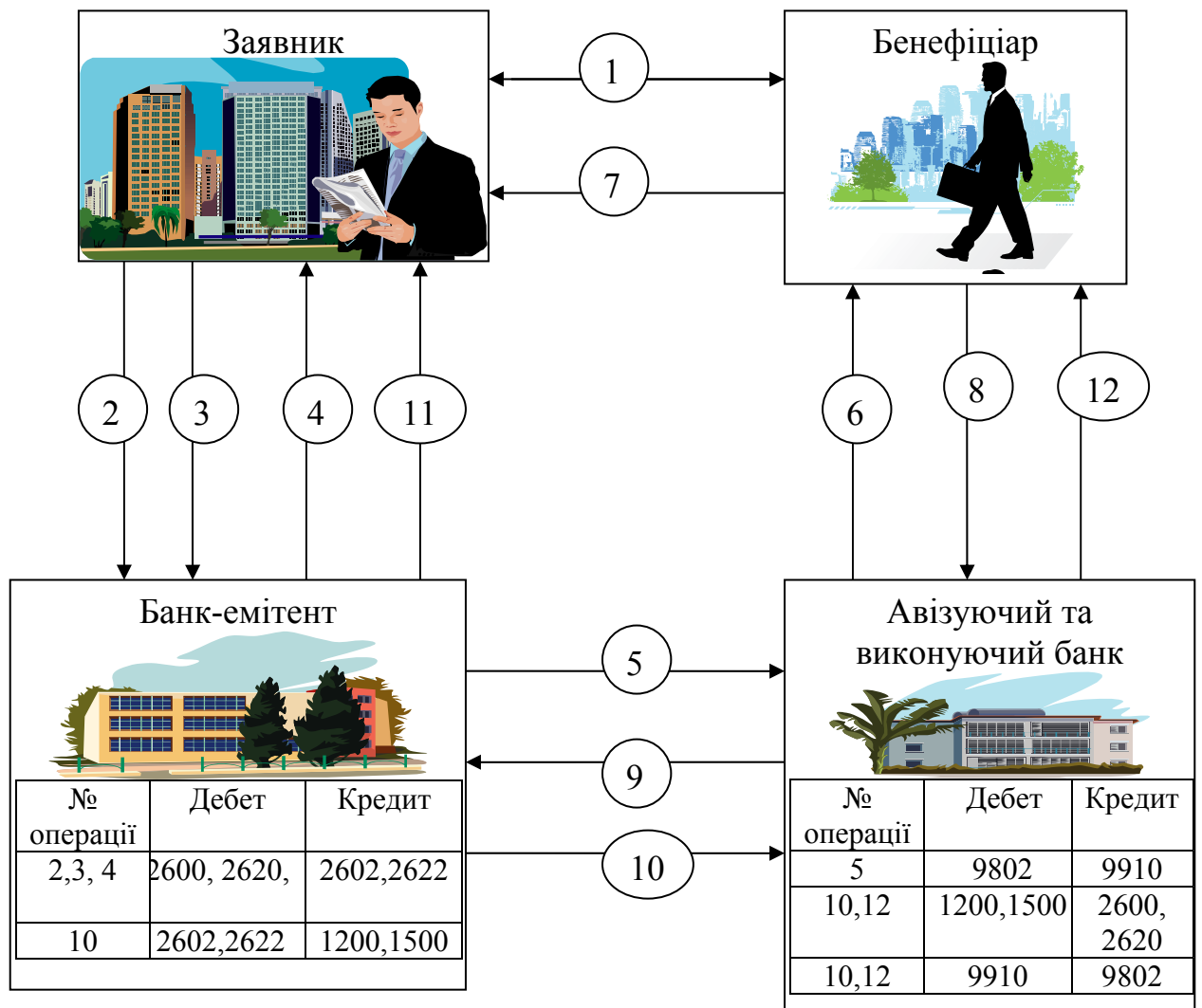

Рис. 5.4. Схема розрахунків за покритим акредитивом, кошти за яким заброньовані в банку-емітенті

10. Банк-емітент, одержавши документи за акредитивом, списує кошти з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» і перераховує їх виконуючому банку для зарахування бенефіціару.

11. Банк-емітент передає документи за акредитивом разом з одним примірником реєстру документів заявнику акредитива.

12. Виконуючий банк зараховує отримані від банку-емітента кошти на поточний рахунок бенефіціара і списує суму акредитиву з позабалансового рахунку 9802 «Акредитиви до виконання».

Механізм проведення та відображення на рахунках бухгалтерського обліку розрахунків **покритим акредитивом, кошти за яким заброньовані у виконуючому банку**, який не є банком-емітентом, відбувається таким чином (рис. 5.5):

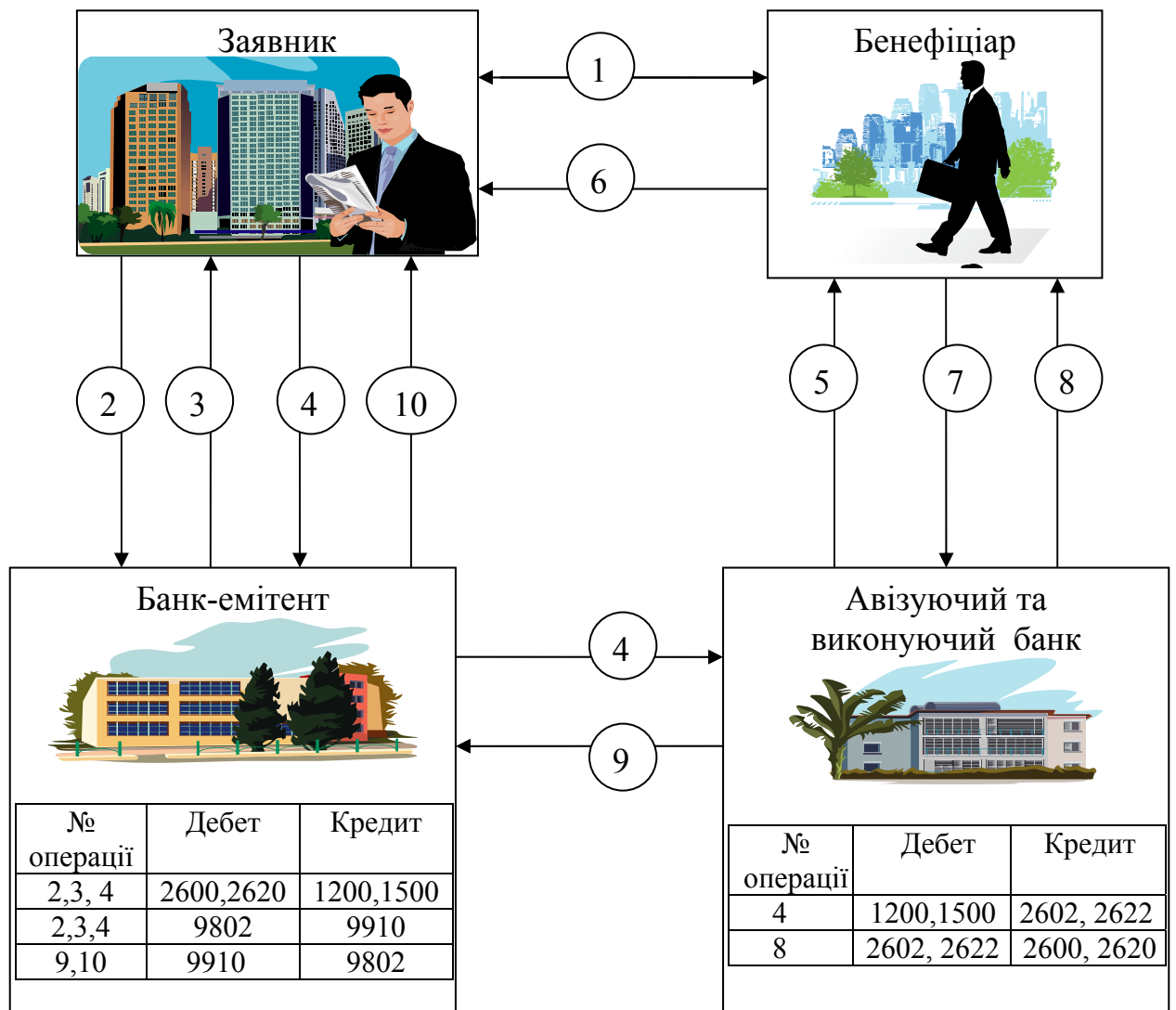

Рис. 5.5. Схема розрахунків за покритим акредитивом, кошти за яким заброньовані у виконуючому банку, який не є банком-емітентом

1. Бенефіціар і заявник акредитива укладають договір, в якому зазначаються умови і порядок проведення розрахунків за акредитивом.

2. Заявник подає в банк-емітент заяву на відкриття акредитива разом з платіжним дорученням на перерахування коштів із свого рахунку у виконуючий банк.

3. Банк-емітент один примірник заяви на відкриття акредитива видає заявнику, а суму акредитива обліковує в себе на позабалансовому рахунку 9802 «Акредитиви до виконання».

4. Банк-емітент списує суму за акредитивом з поточного рахунку заявника і перераховує її у виконуючий банк та повідомляє його про умови акредитива.

5. Виконуючий (авізуючий) банк зараховує отримані від банку-емітента кошти на аналітичний рахунок «Розрахунки за акредитивами» балансового рахунку 2602 «Кошти у розрахунках суб'єктів господарювання», або 2622

«Кошти у розрахунках фізичних осіб» та повідомляє бенефіціара про відкриття та умови акредитива.

6. Одержавши повідомлення про відкриття акредитива, бенефіціар відвантажує товар (виконує роботи, надає послуги).

7. Бенефіціар подає у свій банк усі необхідні документи, зазначені в акредитиві разом з реєстром поданих документів. Приймаючи документи від бенефіціара, виконуючий банк здійснює їх перевірку.

8. Після перевірки документів і встановлення їх відповідності умовам акредитиву, виконуючий (авізує) банк списує кошти з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» та перераховує їх на поточний рахунок бенефіціара.

9. Виконуючий банк надсилає подані бенефіціаром документи за акредитивом разом з двома примірниками реєстру документів банку-емітенту.

10. Банк-емітент, одержавши документи за акредитивом передає їх разом з одним примірником реєстру документів заявнику та списує суму акредитиву з рахунку 9802 «Акредитиви до виконання».

У всіх акредитивах обов'язково має передбачатися дата закінчення строку і місце подання документів для платежу. Дата, яку зазначено в заяві, є останнім днем для подання бенефіціаром до оплати реєстру документів за акредитивом та документів, передбачених умовами акредитива. Банки мають здійснювати контроль за строком дії акредитива, який зазначений у заяві.

У день закінчення строку дії акредитива, кошти за яким заброньовані у виконуючому банку, останній в кінці операційного дня списує кошти з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» та перераховує в банк-емітент на рахунок, з якого вони надійшли.

Банк-емітент зараховує одержані кошти на рахунок заявника акредитива та списує потрібну суму з відповідного позабалансового рахунку, що призначений для обліку акредитивів.

Акредитив, кошти за яким заброньовані в банку-емітенті, закривається ним після закінчення строку, зазначеного в акредитиві, з урахуванням нормативного строку проходження документів спецв'язком від виконуючого банку до банку-емітента або після отримання від виконуючого банку підтвердження про невиконання акредитива. У кінці операційного дня банк-емітент перераховує кошти з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» на рахунок заявника акредитива і надсилає повідомлення виконуючому банку для їх списання з відповідного позабалансового рахунку, що призначений для обліку акредитивів. Анульований банком-емітентом відкличний акредитив закривається в день надходження повідомлення про його анулювання.

5. 5. Облік розрахунків з допомогою платіжних карток

Платіжна картка - це спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Платіжна картка виготовляється із спеціальної пластмаси і має стандартний розмір: 85,6 x 53,9 x 0,76. Платіжна картка, як правило, містить таку інформацію: на лицьовий бік картки наноситься ім'я власника, номер картки, термін дії картки, логотип банку-емітента картки та платіжної системи. Одним із засобів захисту від підробки може бути голограма. На зворотному боці картки міститься підпис власника картки, магнітна смуга, іноді фотографія власника і логотипи мереж банкоматів, у яких можна отримати готівку за допомогою картки. Номер картки складається з 16 цифр: перші шість – код банку-емітента, наступні дев'ять – банківський номер картки, остання цифра – контрольна.

Велика різноманітність платіжних карток дозволяє класифікувати їх за різними ознаками. У спеціальній літературі платіжні картки класифікуються за такими ознаками, як:

- тип носія електронної інформації;
- метод нанесення на картку ідентифікаційної інформації;
- тип держателів;
- типи фінансових операцій;
- функціональні характеристики (або платіжна схема).

За типом носія електронної інформації платіжні картки поділяються на: картки з магнітною смугою, які називаються магнітними картками та картки з чіпом (мікросхемою), які називаються смарт-картками.

За методом нанесення на картку ідентифікаційної інформації (ім'я власника картки, номер картки, термін її дії) картки поділяються на:

- ембосовані – картки, на яких інформація нанесена рельєфним шрифтом (видавлена) спеціальним апаратом ембосером;
- неембосовані – картки, на яких ідентифікаційна інформація випалюється, і як правило, ці картки призначені тільки для електронного використання (наприклад, Visa electron).

За типами держателів, платіжні картки класифікуються на особисті (індивідуальні), корпоративні та сімейні. Особиста картка - це платіжна картка, емітована на ім'я клієнта - фізичної особи, що не є суб'єктом господарювання. Корпоративна платіжна картка - платіжна картка, яка дає змогу її держателю здійснювати операції за картрахунком юридичної особи або фізичної особи-підприємця. Сімейні картки видаються як особисті тільки фізичним особам, але окремі картки можна оформити як корпоративні на кожного члена родини

власника картрахунку. При цьому для кредитної картки члена родини встановлюється ліміт використання коштів.

За функціональними характеристиками (або платіжною схемою) платіжні картки поділяються на дебетові, кредитні та змішані.

Відповідно, залежно від умов, за якими здійснюються розрахунки за операціями з використанням платіжних карток, можуть застосовуватися дебетова, дебетово-кредитна та кредитна платіжні схеми.

Дебетова схема передбачає здійснення клієнтом операцій з використанням платіжної картки в межах залишку коштів, які обліковуються на його рахунку, або за рахунок коштів клієнта за наперед оплаченою платіжною картою, які обліковуються на консолідованому картковому рахунку банку.

Під час застосування дебетово-кредитної схеми клієнт здійснює операції з використанням платіжної картки в межах залишку коштів, які обліковуються на його картковому рахунку, а в разі їх недостатності (відсутності) на поточному рахунку - за рахунок наданого банком кредиту.

Кредитна схема передбачає здійснення розрахунків за виконані клієнтом операції з використанням платіжної картки за рахунок коштів, наданих йому банком у кредит (у межах кредитної лінії). Кредитна лінія під операції з платіжними картками відкривається банком на визначений термін та в межах установленого договором ліміту (заборгованості або граничної суми) кредитування. Строк дії кредитної лінії, яка відкривається під платіжні картки, визначається договором між клієнтом та емітентом.

Застосування платіжних карток передбачає наявність платіжної системи у рамках якої буде здійснюватися операція з платіжною картою.

До платіжної системи в якій використовуються платіжні картки, входять такі суб'єкти:

– **емітент платіжних карток** – юридична особа, що є членом платіжної системи та здійснює емісію платіжних карток;

– **держатель платіжної картки** – фізична особа, яка на законних підставах використовує спеціальний платіжний засіб для ініціювання переказу коштів з відповідного рахунку в банку або здійснює інші операції із застосуванням зазначеного спеціального платіжного засобу;

– **розрахунковий банк** – уповноважений платіжною організацією відповідної платіжної системи банк, що відкриває рахунки членам платіжної системи та бере участь у проведенні взаєморозрахунків між ними;

– **еквайрингова установа (еквайр)** – юридична особа, яка здійснює еквайринг, тобто діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток;

– **торговець** – суб'єкт підприємницької діяльності, який, відповідно до договору з еквайром або платіжною організацією, приймає до обслуговування платіжні картки з метою проведення оплати вартості товарів чи послуг (включаючи послуги з видачі коштів у готівковій формі);

– **процесинговий центр** – юридична особа - учасник платіжної системи, яка здійснює процесинг, тобто діяльність, яка охоплює виконання авторизації, моніторинг, збір, оброблення, зберігання й надання членам системи та розрахунковому банку платіжних повідомлень за операціями з платіжними картками.

Обслуговування торговців і виконання розрахунків з ними за операціями, здійсненими із застосуванням платіжних карток, банк-еквайр проводить на підставі договору. Договір між еквайром і торговцем надає право останньому приймати до оплати платіжні картки відповідної платіжної системи з дотриманням її правил та виконувати інші операції, визначені договором.

Методика бухгалтерського обліку операцій банків з платіжними картками регламентується **Правилами бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України**, затвердженими постановою Правління НБУ від 8.04.2005 №123.

На сьогодні, кошти, що знаходяться на карткових рахунках клієнтів обліковуються за такими активно-пасивними рахунками:

- ✓ 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з платіжними картками»;
- ✓ 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток»;
- ✓ 2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток».

Як зазначалося у попередньому розділі підручника, згідно з постановою НБУ від 16.06.2014 р. № 359, з 1.01.2019 р. ці рахунки будуть **виключені** з Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. У зв'язку з цим, банки до 1.01.2019 р. мають поступово перейти на здійснення операцій з використанням платіжних карток із застосуванням балансових рахунків 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб», 2650 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

У разі проведення розрахунків за придбані із застосуванням платіжної картки товари та отримані послуги в банку-еквайрі здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- на суму оплати за товари (послуги), що здійснена банком-еквайром до одержання коштів від банку-емітента:

Дт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

- на суму одержаного грошового покриття з банку-емітента:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

Кт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток».

У разі переказу коштів торговцю за товари (послуги) після одержання коштів з банку-емітента здійснюються такі проводки:

- на суму одержаних коштів від банку-емітента:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»
Кт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»;

- на суму коштів під час зарахування їх на рахунки торговців:

Дт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

Якщо банк-еквайр одночасно є банком-емітентом, то в разі переказу чи зарахування коштів торговцям за товари (послуги) здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- під час переказу:

Дт 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток», або

2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток», або

2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток»

Кт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»;

- під час зарахування торговцю:

Дт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

У банку-емітенті під час переказу коштів за товари (послуги) та комісійних банку-еквайру здійснюються такі бухгалтерські проводки:

1) Дт 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток», або

2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток», або

2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток»

Кт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»;

2) Дт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках», або

1600 «Кореспондентські рахунки інших банків».

У разі повернення держателем платіжної картки придбаного товару торговцю після здійснення трансакції торговець повертає кошти готівкою шляхом видачі їх з каси або в безготівковій формі шляхом переказу коштів на картрахунок.

Під час переказу коштів на картрахунок за повернений товар у банку-еквайрі, який одночасно є банком-емітентом, здійснюється така проводка:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток», або

2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток», або

2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток».

Під час переказу коштів на картрахунки в інший банк-емітент у банку-еквайрі здійснюються такі бухгалтерські проводки:

1) Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»;

2) Дт 2924 «Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках», або

1600 «Кореспондентські рахунки інших банків».

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Авізуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату.

Акредитив – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Банк-емітент – банк, що відкрив акредитив або здійснив емісію цінних паперів, платіжних карток, або видав розрахунковий чек чи розрахункову чекову книжку.

Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів.

Бенефіціар – особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Виконуючий банк – банк, який за дорученням банку-емітента здійснює платіж проти документів, визначених в акредитиві. Виконуючий банк залежно від операції за акредитивом, виконання якої доручено йому банком-емітентом, також може бути авізуючим банком.

Дата валютування – зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача. До настання дати валютування сума переказу обліковується в банку, що обслуговує отримувача.

Держатель платіжної картки – фізична особа, яка на законних підставах використовує спеціальний платіжний засіб для ініціювання переказу коштів з відповідного рахунку в банку або здійснює інші операції із застосуванням зазначеного спеціального платіжного засобу

Дистанційне обслуговування – комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та здійснення операцій за рахунком на підставі дистанційних розпоряджень клієнта.

Дистанційне розпорядження – розпорядження банку виконати певну операцію, яке передається клієнтом за погодженим каналом доступу, без відвідання клієнтом банку.

Договірне списання – це списання банком з рахунку клієнта коштів без подання клієнтом платіжного доручення, що здійснюється банком у порядку, передбаченому в договорі, укладеному між ним і клієнтом.

Еквайринг – послуга технологічного, інформаційного обслуговування розрахунків за операціями, що здійснюються з використанням електронних платіжних засобів у платіжній системі.

Еквайрингова установа (еквайр) – юридична особа, яка здійснює еквайринг.

Електронний платіжний засіб – платіжний інструмент, який надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ.

Електронний розрахунковий документ – документ, інформація в якому представлена у формі електронних даних, уключаючи відповідні реквізити розрахункового документа, який може бути сформований, переданий, збережений і перетворений у візуальну форму представлення електронними засобами.

Заявник акредитива – платник, який подав обслуговуючому банку заяву про відкриття акредитива.

Інкасове доручення (розпорядження) – розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача (органу державної податкової служби) до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Інкасування (інкасо) – здійснення банком за дорученням клієнта операцій з розрахунковими та супровідними документами з метою одержання платежу або передавання розрахункових та/чи супровідних документів проти платежу, або передавання розрахункових та/чи супровідних документів на інших умовах.

Меморіальний ордер – розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунку платника і внутрішньобанківських операцій

Непокритий акредитив – акредитив, оплата за яким (якщо тимчасово немає коштів на рахунку платника) гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Платіжна вимога-доручення – розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів та нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача.

Платіжна картка – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Платіжне доручення – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок одержувача.

Платіжні інструменти – засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

Покритий акредитив – акредитив, для здійснення платежів за яким завчасно бронюються кошти заявника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або у виконуючому банку.

Примусове списання – це списання коштів, що здійснюється стягувачем без згоди платника на підставі встановлених законом виконавчих документів у випадках, передбачених законом.

Розрахунковий документ – документ на паперовому носії, що містить доручення та/або вимогу про перерахування коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Розрахунковий чек – розрахунковий документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів.

Торговець – суб'єкт підприємницької діяльності, який, відповідно до договору з еквайром або платіжною організацією, приймає до обслуговування платіжні картки з метою проведення оплати вартості товарів чи послуг (включаючи послуги з видачі коштів у готівковій формі).

Чекодавець – підприємство або фізична особа, яка здійснює платіж за допомогою чека та підписує його.

Чекодержатель – підприємство або фізична особа, яка є отримувачем коштів за чеком.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення безготівкових розрахунків.
2. Яким нормативно-правовим актом НБУ регламентується проведення безготівкових розрахунків в національній валюті в Україні?
3. На основі яких розрахункових документів банки мають право списувати кошти з рахунків клієнтів?
4. В якому випадку банки мають право зупинити видаткові операції за рахунком клієнта?
5. Протягом скількох днів з дати складання банк платника приймає до виконання платіжні доручення, вимоги-дручення, вимоги та розрахункові чеки?
6. За якими рахунками відображаються в бухгалтерському обліку банку кошти в розрахунках суб'єктів господарювання та фізичних осіб?
7. Що таке дата валютування?
8. Якими бухгалтерськими проводками відображаються операції із списання банком коштів з рахунків клієнтів - платників на основі платіжних доручень, вимог-дручень і вимог та перерахування коштів отримувачам?
9. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції із зарахування банком коштів, що надійшли з іншого банку на користь клієнта, якщо в електронному розрахунковому документі:
 - а) не вказано дати валютування;
 - б) вказано дату валютування?
10. Як здійснюється та оформляється примусове та договірне списання коштів з рахунку платника?
11. Що представляє собою розрахунковий чек і з якою метою він використовується?
12. Якими бухгалтерськими проводками відображаються операції із видачі банком клієнту чекової книжки?
13. Який строк дії чекової книжки та чека, що видається фізичній особі для одноразового розрахунку?
14. Розкрийте механізм проведення та відображення в обліку розрахунків з допомогою розрахункових чеків, за умови, що:
 - а) чекодавець і чекодержатель обслуговуються в одному банку;

- б) чекодавець і чекодержатель обслуговуються в різних банках.
15. Якими бухгалтерськими проводками відображається повернення банком чекодавцю невикористаного ліміту за чековою книжкою?
16. Що таке акредитив і які сторони беруть участь у проведенні розрахунків за акредитивами?
17. Висвітліть механізм проведення розрахунків за такими видами акредитивів:
- а) непокритим;
 - б) покритим з депонуванням коштів в банку-емітенті;
 - в) покритим з депонуванням коштів у виконуючому банку.
18. Які документи необхідно подати в банк для відкриття:
- а) непокритого акредитива;
 - б) покритого акредитива?
19. Які бухгалтерські записи виконує банк-емітент у випадку відкриття:
- а) непокритого акредитива;
 - б) покритого акредитива з депонуванням коштів в банку-емітенті;
 - в) покритого акредитива з депонуванням коштів у виконуючому банку?
20. Які бухгалтерські проводки здійснює виконуючий банк, коли отримує повідомлення про відкриття:
- а) непокритого акредитива;
 - б) покритого акредитива з депонуванням коштів в банку-емітенті?
22. Якими бухгалтерськими проводками супроводжується виконання виконуючим банком:
- а) непокритого акредитива;
 - б) покритого акредитива з депонуванням коштів в банку-емітенті;
 - в) покритого акредитива з депонуванням коштів у виконуючому банку?
23. Які бухгалтерські проводки виконує банк-емітент, коли отримує документи та реєстр документів за акредитивом:
- а) непокритим;
 - б) покритим з депонуванням коштів в банку-емітенті;
 - в) покритим з депонуванням коштів у виконуючому банку?
24. На які види класифікуються платіжні картки?
25. Назвіть усіх учасників платіжної системи, в якій використовуються платіжні картки.
26. Які бухгалтерські проводки виконуються у разі проведення розрахунків за придбані із застосуванням платіжної картки товари та отримані послуги:
- а) у банку-еквайрі, який не є банком емітентом;
 - б) у банку-еквайрі, який одночасно є банком емітентом;
 - в) у банку-емітенті?

ТЕСТИ

1. Які з наведених нижче бланків розрахункових документів є бланками суворого обліку?
 - а) платіжне доручення;
 - б) платіжна вимога;
 - в) заява на акредитив;
 - г) чекова книжка.
2. Який розрахунковий документ банк платника приймає до виконання протягом 10 календарних днів з дня його виписки?
 - а) платіжне доручення;
 - б) платіжну вимога-доручення;
 - в) платіжну вимога;
 - г) усі зазначені вище документи.
3. Бухгалтерське проведення Дт 2600 Кт 1200 означає:
 - а) на основі платіжного доручення банк платника списав кошти з рахунку суб'єкта господарювання і перерахував їх одержувачу коштів, що обслуговується в іншому банку;
 - б) на основі платіжної вимоги-доручення банк платника списав кошти з рахунку суб'єкта господарювання і перерахував їх одержувачу коштів, що обслуговується в іншому банку;
 - в) на основі платіжної вимоги банк платника списав кошти з рахунку суб'єкта господарювання і перерахував їх стягувачу, що обслуговується в іншому банку;
 - г) усе зазначене вище.
4. Яку бухгалтерську проводку виконує банк отримувача коштів на початок операційного дня, який визначений датою валютування?
 - а) Дт 1200 Кт 2600;
 - б) Дт 2600 Кт 2602;
 - в) Дт 2602 Кт 1200;
 - г) Дт 2602 Кт 2600.
5. Якими бухгалтерськими проводками відображається видача банком клієнту чекової книжки?
 - а) Дт 9821 Кт 9910;
 - б) Дт 2600 Кт 2602;
 - в) Дт 9910 Кт 9821;
 - г) Дт 2602 Кт 2600.
6. Який строк дії чекової книжки?
 - а) 3 місяці;
 - б) 6 місяців;

- в) 1 рік;
- г) необмежений.

7. Бухгалтерське проведення Дт 2600 Кт 2602 означає:

- а) банк-емітент списав кошти з рахунку чекодавця і зарахував їх чекодержателю;
- б) банк-емітент прийняв на інкасо від чекодержателя розрахунковий чек;
- в) банк чекодержателя зарахував отримані від банку-емітента кошти чекодержателю;
- г) на основі платіжного доручення клієнта банк-емітент поповнив ліміт за чековою книжкою.

8. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується відправлення банком чекодержателя прийнятих розрахункових чеків на інкасо банку-емітенту?

- а) Дт 9830 Кт 9910;
- б) Дт 9910 Кт 9831;
- в) Дт 9831 Кт 9830;
- г) Дт 9910 Кт 9830.

9. Після скількох календарних днів від дати інкасування чека банк чекодержателя списує чек, якщо за ним не отримано відповіді на запит про його неоплату?

- а) 7 днів;
- б) 20 днів;
- в) 14 днів;
- г) 30 днів.

10. Як називається акредитив, оплата за яким, у разі тимчасової відсутності коштів на рахунку платника, гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту?

- а) покритий;
- б) відкличний;
- в) безвідкличний;
- г) непокритий.

11. Якою бухгалтерською проводкою відображається отримання виконуючим банком коштів для їх бронювання на аналітичному рахунку «Розрахунки за акредитивами» та повідомлення від банку-емітента про відкриття покритого акредитива?

- а) Дт 9802 Кт 9910;
- б) Дт 2602 Кт 2600;
- в) Дт 1200 Кт 2600;
- г) Дт 1200 Кт 2602.

12. За яким рахунком банк-емітент акредитива відображає суму заяви про відкриття непокритого акредитива?

- а) 9802;
- б) 9001;
- в) 9122;
- г) 9129.

13. У разі порушення умов акредитиву, виконуючий банк може здійснити оплату лише тоді, коли надіслано повідомлення до банку-емітента для отримання згоди на оплату документів з розбіжностями та отримано відповідь про згоду на оплату документів з розбіжностями протягом:

- а) 3 днів з дати відправлення повідомлення;
- б) 5 днів з дати відправлення повідомлення;
- в) 7 днів з дати відправлення повідомлення;
- г) 10 днів з дати відправлення повідомлення

14. Бухгалтерське проведення Дт 2602 Кт 2600 означає:

- а) банк-емітент списав кошти за акредитивом з поточного рахунку заявника і зарахував їх на аналітичний рахунок «Розрахунки за акредитивами»;
- б) банк-емітент списав кошти за покритим акредитивом з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» і перерахував їх виконуючому банку;
- в) виконуючий банк списав кошти з аналітичного рахунку «Розрахунки за акредитивами» і зарахував їх бенефіціару;
- г) виконуючий банк отримав від банку-емітента кошти для їх бронювання на аналітичному рахунку «Розрахунки за акредитивами».

15. Які з наведених нижче банківських операцій супроводжуються бухгалтерським проведенням Дт 9802 Кт 9910:

- а) відкриття банком-емітентом покритого акредитива з депонуванням коштів у виконуючому банку;
- б) отримання виконуючим банком повідомлення від банку-емітента про відкриття непокритого акредитива;
- в) отримання виконуючим банком повідомлення від банку-емітента про відкриття покритого акредитива з депонуванням коштів у банку-емітенті;
- г) усі зазначені вище операції.

16. Яка схема розрахунків передбачає здійснення клієнтом операцій з використанням платіжної картки виключно в межах залишку коштів, які обліковуються на його картковому рахунку?

- а) дебетова;
- б) дебетово-кредитна;
- в) кредитна;
- г) жодна.

17. Юридична особа, яка здійснює діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування торговців та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням платіжних карток називається:

- а) торговець;
- б) розрахунковий банк;
- в) еквайрингова установа;
- г) процесинговий центр.

18. Якими бухгалтерськими записами супроводжується переказ банком-емітентом коштів за товари (послуги) банку-еквайру?

- а) Дт 2600 Кт 1200;
- б) Дт 2625 Кт 1200;
- в) Дт 2625 Кт 2924;
- г) Дт 2924 Кт 1200.

19. Бухгалтерське проведення Дт 2924 Кт 2600 означає:

- а) банк-еквайр переказав кошти торговцю за товари;
- б) банк-емітент переказав кошти за товари та комісійні банку-еквайру;
- в) банк-еквайр переказав кошти банку емітенту за повернений товар;
- г) банк-еквайр одержав грошове покриття з банку-емітента за переказані кошти торговцю.

20. Які бухгалтерські проводки виконуються банком-еквайром у разі одержання коштів з банку-емітента та їх зарахування торговцю?

- а) Дт 1200 Кт 2924;
- б) Дт 2605 Кт 2924;
- в) Дт 2924 Кт 2600;
- г) Дт 2924 Кт 1200.

ЗАДАЧІ

Задача 5.1.

Упродовж дня банком були проведені такі операції:

1) на основі платіжного доручення підприємства «Анастасія» перераховано 3200 грн. на поточний рахунок фірми «Булочка», яка обслуговується у філії цього ж банку;

2) на користь підприємства «Вудильник» поступили кошти у сумі 5200 грн. від магазину «Морепродукти», що має рахунок у банку-кореспонденті. У електронному розрахунковому документі зазначена дата валютування - 13.09.2016 р.;

3) списано на основі вимоги-доручення 1300 грн. з рахунку підприємства «Незабудка» і перераховано підприємству «Флора», що має рахунок в іншому банку;

4) у зв'язку з настанням дати валютування, зараховано на поточний рахунок фізичної особи Зайцева О.Б. 935 грн., що були поступили раніше від фізичної особи Феника П.С., що обслуговується в іншому банку;

5) на основі платіжної вимоги підприємства «Сир», що є клієнтом банку, списано 2600 грн. з рахунку магазину «Вибір».

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за наведеними вище операціями.

Задача 5.2.

У лютому поточного року банком було проведено наступні операції з розрахунковими чеками:

2.02. на основі заяви підприємства «Фішка» на видачу чекової книжки і платіжного доручення на суму 5000 грн. банк видав підприємству чекову книжку та списав з рахунку підприємства комісійні у розмірі 50 грн.;

9.02. фірма «Арахіс» подала в банк чек на суму 1300 грн., виписаний підприємством «Фішка» та три примірники реєстру чеків. Після перевірки правильності заповнення реквізитів чеку і реєстру банк списав кошти з рахунку підприємства «Фішка» та зарахував 1300 грн. фірмі «Арахіс»;

11.02. прийнято від підприємства «Українські ковбаси» два розрахункових чеки на інкасо разом з чотирма примірниками реєстру розрахункових чеків. Один чек був виписаний на суму 600 грн. фірмою «Сендвіч», яке обслуговується в «Кредит банку», а другий чек – на суму 1300 грн. рестораном «Поправляйся», який має рахунок в «Мегабанку»;

12.02. відіслано прийняті від підприємства «Українські ковбаси» два чеки на інкасо банкам-емітентам;

16.02. від «Мегабанку» поступило відшкодування коштів за чеком у сумі 1300 грн. Банк «Київ» зарахував кошти на поточний рахунок підприємства «Українські ковбаси»;

23.02. здійснено запит в «Кредит банк» щодо неоплати чека, що був відісланий на інкасо (чекодавець фірма «Сендвіч», сума за чеком - 600 грн.);

25. 02. отримано від «Кредит банку» неоплачений чек на суму 600 грн. (чекодавець фірма «Сендвіч») та повідомлення про причини його неоплати;

27. 02. на підставі платіжного доручення підприємства «Кактус» повернено на його поточний рахунок невикористаний ліміт чекової книжки у сумі 185 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за наведеними вище операціями з розрахунковими чеками.

Задача 5.3.

30.01. поточного року «Укрсоцбанком» на основі поданих клієнтами заяв та двох платіжних доручень було відкрито три безвідкличних акредитиви на таких умовах:

<i>Наказодавець Акредитива</i>	<i>Вид акредитива</i>	<i>Сума</i>	<i>Бенефіціар</i>	<i>Викон-ючий банк</i>	<i>Банк бенефіціара</i>
Підприємство «Малюк»	Покритий, з розміщенням коштів у банку-емітенті	28 000 грн.	Фірма «Іграшковий світ»	Банк -емітент	«Кредобанк»
Підприємство «Лосось»	Покритий з розміщенням коштів у банку бенефіціара	45 000 грн.	Підприємство «Анемона»	Банк бенефіціара	«Діамантбанк»
Підприємство «Журавлик»	Непокритий	50 000 грн.	Підприємство «Схід»	Банк бенефіціара	«Сітібанк»

В цей же день «Укрсоцбанк» надіслав електронні повідомлення про відкриття акредитивів у відповідні банки бенефіціарів та перерахував 35 000 грн. за акредитивом підприємства «Лосось» в «Діамантбанк».

Необхідно:

1. Відобразити операції з відкриття акредитивів на рахунках бухгалтерського обліку «Укрсоцбанку».
2. Скласти бухгалтерські проводки, які зроблять банки бенефіціарів, після отримання ними повідомлення про відкриття акредитивів на користь їх клієнтів.

Задача 5.4.

(продовження задачі 5.3.)

13.02. поточного року в «Укрсоцбанк» надійшли документи за покритим акредитивом та два примірники реєстру документів від «Кредобанку». Наказодавець за акредитивом – підприємство «Малюк», а бенефіціар - фірма «Іграшковий світ». Кошти за акредитивом були розміщені в «Укрсоцбанку».

В результаті перевірки документів за акредитивом не було виявлено розбіжностей і 16.02. «Укрсоцбанк» перерахував кошти у сумі 28000 грн. бенефіціару на його рахунок в «Кредобанку».

17.02. «Укрсоцбанк» отримав від виконуючого банку «Сіті банк» повідомлення про надання бенефіціаром підприємством «Схід» документів відповідно до умов акредитива з вимогою щодо його оплати. «Укрсоцбанк» перерахував 50 000 грн. за непокритим акредитивом у «Сіті банк». При цьому 44000 грн. було списано з поточного рахунку підприємства «Журавлик», а 6000 грн. проплачено за рахунок наданого кредиту.

19.02. «Укрсоцбанк» отримав від «Діамантбанку» документи і два примірники реєстру документів за акредитивом, наказодавцем за яким є підприємство «Лосось». «Укрсоцбанк» передав документи і один примірник реєстру підприємству «Лосось» і списав 45000 грн. з відповідного рахунку.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за розрахунками акредитивами у всіх задіяних банках.

Задача 5.5.

Упродовж дня банком-емітентом платіжних карток були проведені такі операції:

- 1) списано з карткового рахунку фізичної особи Сомик В.С. 645 грн. і зараховано на поточний рахунок магазину «Мишеня»;
- 2) списано з поточного рахунку магазину «Технікус» 920 грн. і зараховано на картковий рахунок фізичної особи Полуйко П.Г. за повернений ним товар;
- 3) списано з карткового рахунку фірми «Соня» 1570 грн. і перераховано у банк-еквайр.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями.

РОЗДІЛ 6. ОБЛІК КРЕДИТНИХ АКТИВІВ ТА ПОЗАБАЛАНСОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ КРЕДИТНОГО ХАРАКТЕРУ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ дати визначення поняття «кредит» та класифікувати банківські кредити за різними ознаками;
- ✓ розуміти такі поняття як: «фінансовий актив», «справедлива вартість фінансового активу», «амортизована собівартість фінансового активу», «ефективна ставка відсотка»;
- ✓ узагальнити вимоги МСФЗ та нормативно-правових актів НБУ щодо визнання, оцінки та припинення визнання кредитів;
- ✓ назвати та охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку різних видів кредитів; процентних і комісійних доходів за кредитами; резервів під заборгованість за кредитами; отриманої банком застави й іпотеки.
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями з: надання банком кредиту, повернення кредиту у терміни передбачені договором, визнання заборгованості за кредитом простроченою чи безнадійною щодо отримання;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку нарахування процентів та комісій за кредитами; амортизацію дисконту та премії; отримання банком нарахованих доходів; визнання доходів простроченими чи безнадійними щодо отримання;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями з формування та використання спеціальних резервів за наданими кредитами;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку банку забезпечення за кредитами;
- ✓ описати особливості методики обліку таких кредитних операцій як: кредитна лінія, овердрафт, факторинг, репо, урахування векселів, надання гарантій та відобразити їх на рахунках бухгалтерського обліку;
- ✓ розуміти інформацію, що розкривається у фінансовій звітності банку, про надані кредити та позабалансові зобов'язання кредитного характеру.

6.1. Сутність банківського кредиту, його види та класифікація

Чинним банківським законодавством України **кредитні операції** визначаються як вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів таким шляхом: надання їх у тимчасове користування або прийняття зобов'язань про надання певної суми коштів; надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів; розміщення депозитів; проведення факторингових операцій та операцій фінансового лізингу; видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій зворотного репо; будь-якого продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів за такою сумою (відстрочення платежу); розстрочення платежу за продані банком активи.

У спеціальній економічній літературі, а також нормативно-правових актах НБУ кредити класифікуються за певними ознаками, зокрема:

- терміном кредитування;
- суб'єктом і об'єктом кредитування;
- галузевою спрямованістю кредиту;
- видом валютних цінностей, в яких надано кредит;
- забезпеченням;
- ступенем ризику;
- методом надання;
- способом повернення;
- строком повернення;
- характером визначення та способом сплати процентів;
- кількістю кредиторів;
- призначенням.

За терміном кредитування розрізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити. Короткострокові кредити надаються на строк до одного року, середньострокові кредити - на період від одного до трьох років, а довгострокові - понад три роки. Зауважимо, що в обліковій системі банків України кредити класифікуються лише на короткострокові та довгострокові.

За суб'єктами кредитування розрізняють кредити, надані банкам, небанківським фінансово-кредитним установам; органам державної влади, суб'єктам господарювання, фізичним особам.

За об'єктом, що кредитується кредити можна поділити на споживчі, іпотечні, кредити, надані на фінансування поточної, інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності.

За галузевою спрямованістю кредиту виділяють такі його види:

- кредити в промисловість;
- кредити в сільське господарство;
- кредити в торгівлю;

- кредити в будівництво;
- кредити в інші галузі.

За видом валютних цінностей, в якому надано кредит, кредити поділяються на кредити в національній валюті; кредити в іноземній валюті; кредити в банківських металах.

Згідно з критерієм забезпечення розрізняють кредити забезпечені та незабезпечені, або бланкові. Більшість банківських кредитів надається під певне забезпечення. Формами забезпечення банківських кредитів в основному є рухоме і нерухоме майно позичальника. Незабезпечені (бланкові) кредити банки надають рідко, переважно досить надійним постійним клієнтам або інсайдерам банку.

За ступенем ризику банківські кредити поділяються на стандартні та з підвищеним ризиком. До стандартних кредитів належать кредити, надані позичальникам, що раніше своєчасно розраховувалися з банком за позиками і процентами та мають належну фінансову стійкість. Кредити з підвищеним ризиком – це бланкові кредити та кредити, надані клієнтам з нестійким фінансовим станом, або клієнтам, які раніше вчасно не погашали банківські кредити та нараховані за ними проценти.

За методом надання розрізняють банківські кредити, які клієнти одержують: одноразово; перманентно; гарантовано. Одноразові – це кредити, рішення про видачу яких приймається банком окремо за кожним кредитом на підставі заяви та інших документів клієнта. Перманентні кредити надаються банками у міру виникнення у клієнтів потреби в межах розміру відкритої кредитної лінії. Кредити надаються, як правило, шляхом безпосередньої оплати з позичкового рахунку розрахункових документів клієнта (доручень, чеків та інших) без погодження з банком розміру окремих позичок і документального їх оформлення. Гарантовані позички бувають двох видів: з попередньо обумовленою датою видачі; з видачею у міру виникнення в ній потреби. Сутність гарантованої позичкової операції полягає у наданні банком зобов'язання надати клієнту кредит при виникненні у нього потреби у визначеному розмірі протягом обумовленого терміну.

За способом повернення розрізняють кредити:

- з одноразовим поверненням, коли заборгованість за позичкою, погашається у визначений у кредитній угоді день або достроково на вимогу банку чи за бажанням самого позичальника;
- з погашенням у розстрочку, тобто окремими платежами протягом установленого кредитним договором терміну (наприклад, кредити на капітальні вкладення) або у міру надходження виручки від реалізації продукції на позичковий рахунок після завершення кожного циклу кругообігу капіталу;
- з регресією платежів, коли кредити були видані під гарантію, поручительство чи інше боргове зобов'язання третьої особи.

За строком повернення банківські кредити поділяються на строкові; до запитання; пролонговані; прострочені. Строкові кредити надаються банком

на строк, зафіксований у кредитній угоді. Кредити до запитання, або безстрокові, надаються банками на невизначений строк. Клієнт зобов'язаний повернути таку позику за першою вимогою банку. Якщо ж банк не вимагає повернення, то позика сплачується на розсуд клієнта. Пролонговані - це кредити, погашення яких на прохання клієнта банк переніс на пізніший термін. Простроченими вважаються кредити, які не погашені у термін, встановлений кредитним договором.

За характером визначення процента кредити поділяються на кредити з фіксованою процентною ставкою та з плаваючою процентною ставкою. Фіксована процентна ставка застосовується за згодою сторін (банку і позичальника) і притаманна стабільній економіці та короткостроковим кредитам. Плаваюча процентна ставка є засобом зменшення ризику банківських втрат в умовах нестабільної економіки, значних темпів інфляції і при довгостроковому кредитуванні. У цих ситуаціях відповідно до кредитної угоди процентна ставка періодично переглядається і прив'язується, як правило, до облікової ставки центрального банку з урахуванням ситуації на кредитному ринку.

За способом сплати відсотків розрізняють банківські кредити з виплатою процентів у міру використання позичкових коштів (звичайний кредит); з виплатою процента авансом одночасно з одержанням позичкових коштів (дисконтний кредит).

За кількістю кредиторів виділяють такі види кредитів:

- кредити, що надаються одним банком;
- синдиковані (або консорціумні) кредити;
- паралельні кредити.

Найпоширенішими є кредити, які надаються одним банком. Синдиковані кредити надаються банківським консорціумом, в якому один з банків виконує роль менеджера, збирає з банків-учасників необхідну для клієнта суму ресурсів, складає з позичальником кредитну угоду і надає позичку. Банк-менеджер розподіляє також процентний дохід від кредитної операції між банками — учасниками консорціуму. Паралельні кредити передбачають участь у їх наданні декількох банків, але кожний банк окремо оформляє кредит клієнту на однакових погоджених умовах.

6.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку наданих банками кредитів

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про кредитні операції регламентуються такими МСФЗ:

- МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»;
- МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи»;
- МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»¹;

¹ Примітка. З 1 січня 2018 р. МСБО 39 буде замінений МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», що був опублікований РМСБО у липні 2014 р.

➤ МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Згідно з класифікацією, що наводиться у Міжнародних стандартах фінансової звітності, надані банками кредити відносяться до категорії фінансових активів, які є одним із видів фінансових інструментів.

Згідно з **МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»**, **фінансовий актив** - це будь-який актив, що є:

а) грошовими коштами;

б) інструментом власного капіталу іншого суб'єкта господарювання;

в) контрактним правом:

- отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого суб'єкта господарювання або

- обмінювати фінансові інструменти з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно сприятливими, або

г) контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання та який є:

- непохідним інструментом, за який суб'єкт господарювання зобов'язаний або може бути зобов'язаний отримати змінну кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання, або

- похідним інструментом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися іншим чином, ніж обміном фіксованої суми грошових коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання. З цією метою до інструментів власного капіталу суб'єкта господарювання не включають: фінансові інструменти з правом дострокового погашення, класифіковані як інструменти власного капіталу згідно з МСБО 32; інструменти, які створюють для суб'єкта господарювання зобов'язання надати іншій стороні пропорційну частку чистих активів суб'єкта господарювання тільки при ліквідації і класифіковані як інструменти власного капіталу згідно з МСБО 32, або інструменти, що є контрактами на майбутнє отримання або надання інструментів власного капіталу суб'єкта господарювання.

Відповідно до **МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»**, суб'єкт господарювання визнає фінансовий актив у звіті про фінансовий стан тоді і лише тоді, коли суб'єкт господарювання стає стороною контрактних положень щодо цього інструмента. Під час первісного визнання фінансового активу суб'єкт господарювання оцінює його за справедливою вартістю плюс витрати на операцію, які прямо відносяться до придбання або випуску фінансового активу. Після первісного визнання суб'єкт господарювання оцінює фінансовий актив за справедливою вартістю або амортизованою собівартістю.

Справедлива вартість – це ціна, яка була б отримана від продажу активу чи сплачена при передачі зобов'язання при проведенні звичайної операції між учасниками ринку на дату оцінки.

Амортизована собівартість фінансового активу - це сума, за якою фінансовий актив оцінюється при первісному визнанні, мінус виплати основної суми, плюс (або мінус) накопичена амортизація будь-якої різниці між цією

первісною сумою та сумою погашення із застосуванням методу ефективної ставки відсотка та мінус будь-яке зменшення (прямо чи через застосування рахунку резервів) унаслідок зменшення корисності або неможливості отримання.

Класифікація фінансових активів як таких, що оцінюються у подальшому або за амортизованою собівартістю, або за справедливою вартістю, здійснюється на основі обох таких чинників:

а) моделі бізнесу суб'єкта господарювання для управління фінансовими активами;

б) характеристик контрактних грошових потоків фінансового активу.

Фінансовий актив оцінюють за амортизованою собівартістю, якщо виконуються обидві такі умови:

а) актив утримують в моделі бізнесу, мета якої – утримування активів задля збирання контрактних грошових потоків;

б) контрактні умови фінансового активу передбачають у певні дати надходження грошових потоків, які є лише погашенням основної суми та сплатою відсотків на непогашену основну суму.

Якщо зазначені умови не виконуються, фінансовий актив оцінюється за справедливою вартістю.

Суб'єкт господарювання припиняє визнання фінансового активу тоді і лише тоді, коли: а) строк дії контрактних прав на грошові потоки від фінансового активу закінчується, або б) він передає фінансовий актив і ця передача відповідає критеріям для припинення визнання відповідно до МСФЗ 9.

МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» вимагає, щоб суб'єкт господарювання оцінював на кожну дату балансу, чи є об'єктивне свідчення того, що корисність фінансового активу або групи фінансових активів зменшується. Якщо є об'єктивне свідчення того, що відбувся збиток від зменшення корисності позик, то суму збитку оцінюють як різницю між балансовою вартістю активу та теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків (за винятком майбутніх кредитних збитків, які не були понесені), дисконтованих за первісною ефективною ставкою відсотка фінансового активу (тобто ефективною ставкою відсотка, обчисленою при первісному визнанні). Балансову вартість активу слід зменшити прямо або застосовуючи рахунок резервів. Суму збитку слід визнавати у прибутку чи збитку.

Якщо в наступному періоді сума збитку від зменшення корисності зменшується і це зменшення може бути об'єктивно пов'язаним з подією, яка відбувається після визнання зменшення корисності (наприклад, покращання кредитного рейтингу боржника), то попередньо визнаний збиток від зменшення корисності слід сторнувати (або прямо, або коригуючи рахунок резервів). Сторнування не повинне призводити до такої балансової вартості фінансового активу, яка перевищує суму, що її мала б амортизована собівартість у разі невизнання зменшення корисності на дату сторнування. Суму сторнування слід визнавати у прибутку чи збитку.

В Україні методологічні засади відображення в обліковій системі банків кредитних операцій та доходів і витрат, пов'язаних з їх проведенням регламентується такими нормативно-правовими актами НБУ:

- ✓ Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженою постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р.;
- ✓ Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затвердженими постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 255.

Згідно з *Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України*, під час первісного визнання банк оцінює надані кредити за справедливою вартістю, уключаючи витрати на операцію та інші платежі, що пов'язані з ініціюванням кредитів.

Справедлива вартість кредиту визначається шляхом дисконтування всіх очікуваних майбутніх грошових потоків із застосуванням ринкової процентної ставки щодо подібного фінансового інструменту.

Витрати на операцію та інші платежі, що безпосередньо пов'язані з визнанням кредиту, включаються у суму дисконту (премії) за цим фінансовим інструментом.

Якщо під час первісного визнання банк визначає вартість кредиту за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова, то в бухгалтерському обліку потрібно визнавати прибуток або збиток на суму різниці між справедливою вартістю кредиту та вартістю договору в кореспонденції з рахунками дисконту (премії). Різниця між справедливою вартістю фінансового активу та вартістю договору за операціями з акціонерами банку відображається в капіталі за рахунками 5 класу та включається частинами до нерозподіленого прибутку (збитку) протягом періоду його утримання або під час вибуття фінансового інструменту.

Після первісного визнання банк оцінює кредити за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка під час нарахування процентів та амортизації дисконту (премії). Сума дисконту (премії) має бути повністю амортизована на дату погашення кредиту або до наступної дати перегляду процентної ставки фінансового інструменту, якщо вона змінюється залежно від коливань ринкових ставок. Якщо сума дисконту (премії) за кредитом з плаваючою ставкою пов'язана зі зміною кредитного ризику контрагента, вона амортизується протягом очікуваного строку дії кредиту.

Процентні доходи за кредитами, за якими неможливо визначити величину майбутніх грошових потоків та терміни їх виникнення (кредити овердрафт, відновлювальні кредитні лінії), відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням номінальної процентної ставки.

Банк має здійснювати аналіз об'єктивних доказів, що свідчать про зменшення корисності наданих кредитів на кожну дату балансу. Банк визнає зменшення корисності та відображає в бухгалтерському обліку резерв, якщо є

свідчення зменшення корисності фінансового активу або групи фінансових активів унаслідок однієї або кількох подій, що відбулися після первісного визнання і впливають на величину та/або строки попередньо оцінених майбутніх грошових потоків від використання фінансового активу або групи фінансових активів.

Банк припиняє визнання наданого кредиту, якщо:

- строк дії прав на грошові потоки від наданого кредиту, що визначені умовами договору, закінчується;
- наданий кредит передається без збереження всіх ризиків та винагород від володіння ним.

Банк передає фінансовий актив, якщо виконується одна з таких умов:

1) банк передає права на одержання грошових потоків від фінансового активу, які передбачені договором;

2) банк зберігає права на одержання грошових потоків від фінансового активу, які передбачені договором про передавання, але бере на себе зобов'язання сплатити грошові потоки одному чи кільком одержувачам за договором, що відповідає таким умовам:

- банк не має зобов'язання сплатити суми кінцевим покупцям до часу отримання еквівалентних сум від первісного активу;

- умови договору забороняють банку продавати або передавати в заставу первісний фінансовий актив, крім його передавання кінцевим одержувачам як забезпечення зобов'язання сплатити грошові потоки;

- банк має зобов'язання передати будь-які грошові потоки, які він інкасує за дорученням кінцевих одержувачів, без суттєвої затримки. Крім того, банк не має права повторно інвестувати такі грошові потоки, за винятком інвестицій коштами або еквівалентами коштів протягом короткого строку погашення від дати інкасації до дати необхідного переведення їх кінцевим одержувачам. Проценти за такими інвестиціями передаються кінцевим одержувачам.

Банк оцінює межі, у яких він зберігає всі ризики та винагороди від володіння активом під час передавання фінансового активу, з урахуванням такого:

а) якщо банк передає в основному всі ризики та винагороди від володіння фінансовим активом, то він має припинити визнання фінансового активу і визнати права і зобов'язання, створені або збережені під час передавання, окремо як актив або зобов'язання;

б) якщо банк зберігає в основному всі ризики та винагороди від володіння фінансовим активом, то він продовжує визнавати фінансовий актив;

в) якщо банк не передає, не зберігає в основному всі ризики та винагороди від володіння фінансовим активом, то він визначає, чи зберігається контроль за фінансовим активом.

Банк не здійснює контроль за переданим активом, якщо сторона, якій цей актив передається, має реальну змогу його продати непов'язаній третій стороні, може здійснити цей продаж в односторонньому порядку без необхідності встановлювати додаткові обмеження щодо такого передавання.

Якщо контроль за фінансовим активом не зберігається, то банк припиняє визнання такого активу і визнає права і зобов'язання, створені або збережені під час передавання, окремо як актив або зобов'язання. У разі збереження контролю за фінансовим активом банк продовжує визнавати переданий фінансовий актив у межах його подальшої участі в ньому.

Банк визнає різницю між балансовою вартістю фінансового активу, за яким не визнано зменшення корисності та сумою отриманої компенсації як інші операційні доходи або витрати в разі припинення визнання такого активу.

Суттєві зміни умов договору за фінансовим активом, що не пов'язані із зменшенням його корисності, які відповідають критеріям припинення визнання фінансового активу, відображаються в бухгалтерському обліку як погашення первісного та визнання нового фінансового активу за справедливою вартістю.

Будь-які витрати або винагороди, пов'язані з погашенням первісного фінансового активу та визнанням нового, відображаються як інші операційні доходи або витрати від зміни умов договору.

Отримані комісії, що є невід'ємною частиною доходу за кредитом до часу його видачі відображаються за рахунком 3600 «Доходи майбутніх періодів». Сума наперед отриманих банком комісій відноситься на рахунок неамортизованого дисконту за кредитом та амортизується на процентні доходи протягом дії кредитного договору в разі прийняття позитивного рішення щодо надання кредиту. Розподіл суми наперед отриманих комісій, що є невід'ємною частиною доходу за фінансовим інструментом, за траншами кредитної лінії, здійснюється на пропорційній основі з урахуванням умов договору про кредитну лінію. Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то сума отриманих комісій відноситься на рахунки комісійних доходів відповідно до умов договору.

Облік заборгованості за кредитами, що придбана в іншому банку (фінансовій установі) здійснюється аналогічно до обліку наданих кредитів. Банк під час первісного визнання відображає в бухгалтерському обліку придбані кредити з дисконтом за їх справедливою вартістю без розподілу за складовими балансовою вартості (нараховані проценти, дисконт (премія)). Облік заборгованості за кредитами, що продана іншому банку (фінансовій установі) здійснюється аналогічно до проданих іпотечних кредитів.

Операції з продовження строку дії (пролонгації) кредитних договорів відображаються в бухгалтерському обліку за відповідними рахунками з обліку короткострокової або довгострокової заборгованості залежно від строку, що визначається від дати пролонгації договору до дати їх погашення.

Облік кредитних операцій в іноземній валюті та банківських металах здійснюється аналогічно до порядку обліку кредитних операцій у національній валюті. Водночас нараховані доходи та сформовані резерви в іноземній валюті і банківських металах за наданими банком кредитами відображаються відповідно за рахунками 6 та 7 класу у національній валюті за офіційними курсами гривні до іноземних валют чи банківських металів на дату їх визнання. При цьому в бухгалтерському обліку використовуються технічні

рахунки групи 380 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Надані банком кредити в іноземній валюті і банківських металах, нараховані за ними доходи та сформовані спеціальні резерви відносяться до монетарних статей балансу і підлягають переоцінці під час кожної зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют та банківських металів. Курсові різниці від переоцінки відображаються за рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

6.3. Характеристика рахунків, що використовуються для обліку операцій з кредитування клієнтів банку

Надані банком клієнтам кредити в національній та іноземній валюті обліковуються на рахунках **2 класу «Операції з клієнтами»**, таких розділів і груп Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

➤ Розділ 20 «Кредити, надані суб'єктам господарювання»:

- 201 «Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання»;
- 202 «Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання»;
- 203 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання»;
- 206 «Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»;
- 207 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання»;
- 208 «Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання».

➤ Розділ 21 «Кредити, що надані органам державної влади»:

- 210 «Кредити, що надані органам державної влади»;
- 211 «Кредити, що надані органам місцевого самоврядування»;
- 212 «Іпотечні кредити, що надані органам державної влади»;
- 213 «Іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування».

➤ Розділ 22 «Кредити, що надані фізичним особам»:

- 220 «Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам»;
- 221 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам»;
- 222 «Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам»;
- 223 «Іпотечні кредити, що надані фізичним особам».

Більшість із зазначених вище груп рахунків включає рахунки для обліку наданих кредитів, неамортизованої премії та неамортизованого дисконту за наданими кредитами, простроченої заборгованості за наданими кредитами, нарахованих доходів та прострочених нарахованих доходів.

Усі рахунки для обліку наданих банком кредитів (2010, 2020, 2030, 2062, 2063, 2071, 2074, 2082, 2083, 2102, 2103, 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2211, 2220, 2232, 2233) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми наданих кредитів, а за кредитом – суми погашення заборгованості, а також суми заборгованості, що перераховані на рахунок простроченої заборгованості.

Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2065, 2075, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2235) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми премії за наданими кредитами, а за кредитом - суми амортизації премії під час нарахування доходів за звітний період.

Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2016, 2026, 2036, 2066, 2076, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2226, 2236) є контрактивними. За кредитом цих рахунків проводяться суми дисконту за наданими кредитами. За дебетом проводяться суми амортизації дисконту під час нарахування доходів за звітний період.

Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами (2027, 2037, 2067, 2077, 2087, 2107, 2117, 2127, 2137, 2207, 2227, 2237) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми простроченої заборгованості за наданими кредитами, а за кредитом - суми погашення простроченої заборгованості за наданими кредитами та суми списання безнадійної заборгованості.

Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами (2018, 2028, 2038, 2068, 2078, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми нарахованих доходів, а за кредитом – суми нарахованих доходів під час їх отримання; суми, що перераховані на рахунок прострочених нарахованих доходів.

Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за наданими кредитами (2029, 2039, 2069, 2079, 2089, 2109, 2119, 2129, 2139, 2209, 2229) є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми прострочених нарахованих доходів, а за кредитом – суми отриманих доходів.

Облік спеціальних резервів за наданими банком кредитами клієнтам здійснюється за контрактивними рахунками **24 розділу, групи 240 «Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам».**

Процентні доходи за наданими клієнтам кредитами обліковуються за рахунками **6 класу «Доходи», розділу 60 «Процентні доходи»** таких груп рахунків:

- ✓ **602 «Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання»;**
- ✓ **603 «Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади»;**
- ✓ **604 «Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам».**

Зобов'язання з кредитування, тобто зобов'язання банку надати клієнту кредит на певних умовах, обліковується за рахунками **9 класу «Позабалансові рахунки», розділу 91 «Зобов'язання з кредитування, що надані та отримані», групи 912 «Зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам».**

Для обліку забезпечення кредитних операцій використовуються рахунки **9 класу «Позабалансові рахунки», груп 950 «Отримана застава» та 952 «Іпотека».**

6.4. Облік операцій із надання банком кредитів клієнтам та їх повернення

У день виникнення в банку зобов'язання з кредитування (зобов'язання банку надати клієнту кредит на певних умовах) банк відображає суму зобов'язання на позабалансових рахунках такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Кт 9900 «Контррахунок».

Зобов'язання з кредитування банк визнає за позабалансовими рахунками до часу його погашення або закінчення строку виконання.

У разі припинення дії договору, часткового або повного його виконання відповідна сума зобов'язання списується з позабалансових рахунків і здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам».

Якщо на дату операції (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування) кредит надається в повній сумі, то зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками не відображається.

Надані банком клієнтам кредити в поточну діяльність, а також іпотечні кредити відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку наданих кредитів (2062, 2063, 2082, 2083, 2102, 2103, 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2232, 2233)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші).

У разі надання кредиту з отриманням процентів авансом або сплатою клієнтом банку комісії, що є невід'ємною частиною кредиту, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку наданих кредитів (2062, 2063, 2082, 2083, 2102, 2103, 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2232, 2233) - на суму кредиту

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші) - на суму кредиту за вирахуванням комісії та/або процентів, утриманих авансом

Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2066, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2236) - на суму комісії та/або процентів, утриманих авансом.

Якщо кредит надається банком за процентною ставкою, яка нижча, ніж ринкова, то банк одразу визнає збиток і здійснює в бухгалтерському обліку такі проводки:

– на суму наданого кредиту:

Дт Рахунки для обліку наданих кредитів (2062, 2063, 2082, 2083, 2102, 2103, 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2232, 2233)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші);

– на різницю між вартістю за кредитним договором та справедливою вартістю кредиту:

Дт 7390 «Витрати під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива».

Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2066, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2236).

У разі надання банком кредиту за процентною ставкою, яка вища, ніж ринкова, банк відразу визнає прибуток і здійснює такі бухгалтерські проводки:

– на суму наданого кредиту:

Дт Рахунки для обліку наданих кредитів (2062, 2063, 2082, 2083, 2102, 2103, 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2232, 2233)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші);

– на різницю між справедливою вартістю кредиту та вартістю за кредитним договором:

Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2065, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2235)

Кт 6390 «Дохід під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива».

Сума неамортизованого дисконту та премії за наданими банком кредитами має амортизуватися не рідше одного разу на місяць.

На суму наданого кредиту зменшується зобов'язання з кредитування, що обліковується за позабалансовими рахунками.

Облік повернення кредитів

Вчасне погашення клієнтами заборгованості за наданими банком кредитами (основного боргу) відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт Рахунки для обліку наданих кредитів (2062, 2063, 2082, 2083, 2102, 2103, 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2232, 2233).

Сума заборгованості за кредитом, що не сплачена позичальником (боржником) у визначений договором строк, наступного робочого дня відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами (2067, 2087, 2107, 2117, 2127, 2137, 2207, 2227, 2237)

Кт Рахунки для обліку наданих кредитів (2062, 2063, 2082, 2083, 2102, 2103, 2112, 2113, 2122, 2123, 2132, 2133, 2202, 2203, 2232, 2233).

Погашення простроченої заборгованості за наданим кредитом відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт Рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами (2067, 2087, 2107, 2117, 2127, 2137, 2207, 2227, 2237).

У разі визнання банком заборгованості за кредитними операціями безнадійною щодо отримання, така заборгованість списується за рахунок спеціальних резервів.

6.5. Облік доходів за наданими кредитами клієнтам банку

Від проведення операцій з кредитування банки отримують комісійну винагороду та процентний дохід, у тому числі дохід у вигляді амортизації дисконту. Окрім, цього у випадку отримання коштів за кредитною заборгованістю, що була визнана банком безнадійною, такі кошти відносяться до доходів від повернення раніше списаних активів.

Процентні доходи від наданих банком кредитів визнаються за відповідними рахунками **6 класу «Доходи» розділу 60 «Процентні доходи»** із застосуванням **методу ефективної ставки відсотка**.

Нарахування процентів за наданими кредитами здійснюється за номінальною процентною ставкою, яка передбачена умовами договору, і відображається за рахунками з обліку нарахованих доходів.

Умови нарахування та сплати процентів за наданими банком кредитами (дата нарахування, термін сплати за обумовлений період, метод визначення умовної кількості днів, період розрахунку тощо), а також неустойки в разі порушення боржником зобов'язання визначаються договором між банком і контрагентом згідно з вимогами законодавства України.

Амортизація дисконту (премії) за кредитами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів.

Будь-які різниці, що виникають між сумою визнаних за ефективною ставкою відсотка процентних доходів та нарахованих за номінальною процентною ставкою доходів за кредитами, наданими за номінальною вартістю (без дисконту або премії), відображаються за рахунками з обліку неамортизованого дисконту (премії) у кореспонденції з рахунками з обліку процентних доходів.

Визнані банком доходи від проведення кредитних операцій відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та обачності.

Бухгалтерський облік нарахованих доходів здійснюється не рідше одного разу на місяць за кожною кредитною операцією (договором) окремо.

Під час нарахування процентних доходів в національній валюті здійснюються такі проводки:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами (2068, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657)

Кт Рахунки для обліку процентних доходів (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046).

Нарахування процентних доходів в іноземній валюті здійснюється з використанням технічних рахунків валютної позиції і відображається в обліку такими проводками:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами (2068, 2078, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657)

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму вартості іноземної валюти в грошовій одиниці України (за офіційним курсом на дату визнання) здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних доходів (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046).

Амортизація дисконту за наданими кредитами супроводжується такими проводками:

- в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2066, 2076, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2236)

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046);

- в іноземній валюті:

1) Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2066, 2076, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2236)

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046).

У випадку амортизації премії за наданими кредитами виконуються наступні проводки:

- в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046).

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2065, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2235);

- в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2065, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2235);

2) Дт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046)

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Як видно з наведених вище бухгалтерських проводок, амортизація дисконту за наданими банком кредитами збільшує процентні доходи, а амортизація премії – зменшує процентні доходи банку.

Зауважимо, що нарахування процентних доходів, амортизація дисконту (премії) в іноземній валюті здійснюються в тій валюті, у якій обліковується пов'язаний з ними кредит.

Під час отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами в національній чи іноземній валюті виконуються такі бухгалтерські записи:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами (2068, 2078, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657).

У разі надходження коштів за операціями, за якими визнання доходу та отримання коштів відбувається на дату балансу, здійснюються такі проводки:

- в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046);

- в іноземній валюті:

1) Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами (6026, 6029, 6030, 6031, 6032, 6033, 6042, 6043, 6046).

У випадку непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами в строк, передбачений угодою, наступного робочого дня несплачена сума обліковується на відповідних рахунках з обліку прострочених нарахованих доходів. При цьому виконується проведення:

Дт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за наданими кредитами (2069, 2089, 2109, 2119, 2129, 2139, 2209, 2229)

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами (2068, 2088, 2108, 2118, 2128, 2138, 2208, 2228, 2238, 2607, 2627, 2657).

У разі часткового або повного погашення контрагентом (поручителем) заборгованості за нарахованими доходами, що обліковуються на рахунках прострочених нарахованих доходів, виконується така проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за наданими кредитами (2069, 2089, 2109, 2119, 2129, 2139, 2209, 2229).

Відповідно до *Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України*, банк оцінює нараховані та не отримані процентні доходи на зменшення корисності в складі відповідного фінансового інструменту. Визнання процентного доходу за фінансовим активом, вартість якого зменшилася внаслідок зменшення його корисності, має здійснюватися із використанням ефективної ставки відсотка, що застосовувалася під час дисконтування майбутніх грошових потоків для оцінки збитку від зменшення корисності цього фінансового активу.

Окрім процентних доходів, банки також отримують комісійну винагороду, яка сплачується клієнтами, як додатковий елемент ціни банківського кредитування. Комісії за наданими кредитами клієнтам поділяються на:

- комісії, що є невід'ємною частиною доходу від наданого кредиту;
- комісії, що отримуються, коли кредит вже наданий.

До комісій, що є невід'ємною частиною доходу від наданого кредиту відносяться комісії за ініціювання кредиту (комісії за оцінку фінансового стану позичальника; оцінку гарантій, застав; обговорення умов кредиту; за підготовку, оброблення документів та завершення операції тощо) та комісії, що отримані банком за зобов'язання з кредитування під час ініціювання кредиту. Ці комісії визнаються в складі первісної вартості кредиту і впливають на визначення суми дисконту за ним.

До комісій, що отримуються, коли кредит вже наданий, належать: комісії за обслуговування кредитної заборгованості; комісії за резервування кредитної лінії, які розраховуються на пропорційній часу основі протягом строку дії зобов'язання.

Відображення в бухгалтерському обліку банку комісійних доходів, що є невід'ємною частиною кредиту, залежить від моменту їх отримання і факту надання банком кредиту. Як вже зауважувалося, отримані комісії, що є невід'ємною частиною доходу за кредитом до часу його видачі відображаються за рахунком 3600 «Доходи майбутніх періодів».

Сума наперед отриманих банком комісій відноситься на відповідний рахунок неамортизованого дисконту за кредитом та амортизується на процентні доходи протягом дії кредитного договору в разі прийняття позитивного рішення щодо надання кредиту.

Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то сума отриманої від клієнтів комісійної винагороди обліковується за такими рахунками (залежно від виду кредитної операції):

6111 «Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів»;

6118 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами»;

6119 «Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами».

Нарахування комісійних доходів за кредитними операціями в національній валюті супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3578 «Інші нараховані доходи»

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів (6111, 6118, 6119).

Під час нарахування комісійних доходів за кредитними операціями в іноземній валюті здійснюються такі проводки:

1) Дт 3578 «Інші нараховані доходи»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів (6111, 6118, 6119).

Отримання банком раніше нарахованих комісій за кредитними операціями супроводжується проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт 3578 «Інші нараховані доходи».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 6.1.

1.06.2016 р. банк видав готівкою споживчий кредит фізичній особі у сумі 12 000 грн. терміном 2 місяці. Процентна ставка за кредитом співпадає із ринковою ставкою і становить 28 % річних, а щомісячна комісія від первинної суми кредиту – 1,25% в місяць. Метод визначення кількості днів – факт/факт. Проценти, комісійні та заборгованість за кредитом сплачуються щомісяця з 1 по 5 число місяця, наступного за звітним, згідно з графіком (табл.6.1.) Кредит був наданий без застави.

Таблиця 6.1

Графік погашення кредиту, процентів та комісійних

Дата	Сума нарахованих процентів, грн.	Виплата заборгованості за кредитом, грн.	Сума нарахованих комісійних, грн.	Платіж всього, грн.	Залишок заборгованості за кредитом, грн.
1.06.2016 р.	0	0	0	0	12000
30.06.2016 р.	276,16	6000	150	6426,16	6000
31.07.2016 р.	142,68	6000	150	6292,68	0
Всього	418,84	12000	300	12718,84	-

Видача банком короткострокового споживчого кредиту фізичній особі 1.06.2016 р. супроводжується такою проводкою:

Дт 2202 12000 грн.

Кт 1001 12000 грн.

Нарахування процентних доходів за наданим кредитом за період 1.06 - 30.06.2016 р. у сумі 276, 16 грн. (12000 грн. x 0,28 /365 днів x 30 днів):

Дт 2208 276, 16 грн.

Кт 6042 276, 16 грн.

Нарахування щомісячної комісії у сумі 150 грн. (12000 грн.x 0, 0125) за наданим кредитом:

Дт 3578 150 грн.

Кт 6111 150 грн.

Сплата клієнтом заборгованості за кредитом, нарахованих процентів та щомісячної комісії 2.07.2016 р.:

Дт 1001 6426,16 грн.

Кт 2202 6000 грн.

Кт 2208 276,16 грн.

Кт 3578 150 грн.

Нарахування процентних доходів за наданим кредитом за період 1.07 - 31.07.2016 р. у сумі 142,68 грн. (6000 грн. x 0,28 /365 днів x 31 днів):

Дт 2208 142,68 грн.

Кт 6042 142,68 грн.

Нарахування щомісячної комісії у сумі 150 грн. (12000 грн.x 0, 0125) за наданим кредитом:

Дт 3578 150 грн.

Кт 6111 150 грн.

Сплата клієнтом заборгованості за кредитом, нарахованих процентів і щомісячної комісії 1.08.2016 р.:

Дт 1001 6292,68 грн.

Кт 2202 6 000 грн.

Кт 2208 142,68 грн.

Кт 3578 150 грн.

6.6. Облік забезпечення кредитних операцій

Основна маса банківських кредитів надається під заставу. Предметом застави можуть бути нерухомість, товарно-матеріальні цінності, цінні папери, готова продукція, сировина, дорогоцінні метали, майнові права на грошові кошти, що розміщені на вклад (депозит) тощо. Вартість предмета застави визначається банком за справедливою вартістю. Загальною вимогою до розміру забезпечення за кредитною операцією є перевищення його справедливої вартості порівняно із сумою основного боргу та відсотків за ним з урахуванням обсягу можливих витрат на реалізацію застави в разі невиконання позичальником своїх зобов'язань. Застава оформляється договором застави відповідно до Закону України «Про заставу». У разі порушення заставодавцем (позичальником) умов кредитного договору банк може реалізувати об'єкти застави для задоволення своїх вимог.

Бухгалтерський облік забезпечення кредитних операцій здійснюється протягом дії відповідного договору про забезпечення виконання зобов'язань за такими позабалансовими активними рахунками:

- ✓ 9500 «Отримана застава»;
- ✓ 9501 «Заставна за іпотечними кредитами»;
- ✓ 9503 «Застава за складськими свідоцтвами»;
- ✓ 9520 «Земельні ділянки»;
- ✓ 9521 «Нерухоме майно житлового призначення»;
- ✓ 9523 «Інші об'єкти нерухомого майна».

Застава, що отримана як забезпечення кредиту (майно, у тому числі майнові права на грошові кошти, які розміщені на вклад (депозит)), відображається за справедливою вартістю такою бухгалтерською проводкою:
Дт Рахунки для обліку отриманої застави (9500, 9501, 9503, 9520, 9521, 9523)
Кт 9900 «Контррахунок».

Якщо забезпеченням кредиту виступає проста гарантія (поручительство), то виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9031 «Прості гарантії, що отримані від клієнтів, крім Уряду України».

Зміна вартості отриманої банком застави відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) у разі збільшення вартості застави:

Дт Рахунки для обліку отриманої застави (9500, 9501, 9503, 9520, 9521, 9523)

Кт 9900 «Контррахунок»;

б) у разі зменшення вартості застави:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт Рахунки для обліку отриманої застави (9500, 9501, 9503, 9520, 9521, 9523).

У разі виконання зобов'язання боржником або іншою зобов'язаною особою, а також у разі припинення дії відповідного договору про забезпечення, вартість забезпечення списується з відповідних позабалансових рахунків такими бухгалтерськими проводками:

- у випадку списання отриманої застави:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт Рахунки для обліку отриманої застави (9500, 9501, 9503, 9520, 9521, 9523);

- у випадку списання отриманої гарантії:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9031 «Прості гарантії, що отримані від клієнтів, крім Уряду України».

При неповерненні клієнтом кредиту і в разі задоволення вимог банку-кредитора за рахунок предмета застави в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, коштів клієнтів, залучених вкладів (депозитів), розміщених ощадних (депозитних) сертифікатів 1001, 1200, 2600, 2605, 2610, 2615, 2620, 2625, 2630, 2635, 3320, 3330, 3340).

Кт Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами,

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку нарахованих доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів, рахунки з обліку сплачених штрафів та пені.

Одночасно списується вартість заставленого майна, що обліковувалося за позабалансовими рахунками, що супроводжується проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт Рахунки для обліку отриманої застави (9500, 9501, 9503, 9520, 9521, 9523).

Приклад розв'язку задачі

Приклад 6.2.

1.06.2016 р. банк надав підприємству кредит у поточну діяльність у сумі 100 000 грн. терміном 4 місяці. Процентна ставка за кредитом співпадає із ринковою ставкою і становить 27 % річних. Метод обчислення кількості днів при визначенні суми процентів: 30/360. Одноразова комісія за видачу кредиту – 2 % від суми кредиту. Проценти за кредитом сплачуються щомісяця з 1 по 7 число місяця, наступного за звітним. Заборгованість за кредитом погашається в кінці строку кредиту. Забезпеченням кредиту виступає нерухомість нежитлового призначення, що оцінюється у 280000 грн.

Видача банком короткострокового кредиту підприємству супроводжується такою проводкою:

Дт 2062 100 000 грн.
Кт 2066 2 000 грн.
Кт 2600 98 000 грн.

Отримання застави за кредитом відображається такою проводкою:

Дт 9523 280 000 грн.
Кт 9900 280 000 грн.

30.06.2016 р. банк здійснює нарахування процентів за кредитом та амортизацію дисконту. При цьому використовується метод ефективної ставки відсотка.

Для визначення ефективної ставки відсотка, побудуємо графік грошових потоків за даною кредитною операцією:

Таблиця 6.2

Графік потоків грошових коштів за кредитом

Період	0	1	2	3	4
Грошовий потік	-98000	2250	2250	2250	102250

Використовуючи функцію ВСД (Excel), знайдемо значення ефективної ставки відсотка - 2,7852943% в місяць, або 33,42% річних.

Тепер визначаємо суму процентів та амортизації дисконту для кожного періоду нарахування процентів. Для зручності результати розрахунків відобразимо у таблиці (табл.6.3.)

Таблиця 6.3.

Розрахунок процентів та амортизації дисконту за кредитом

Дата	Номінальна сума відсотка*	Сума відсотка за ефективною ставкою**	Сума амортизації дисконту	Амортизована собівартість кредиту на кінець періоду***
1.06.2016	-	-	-	98000
30.06.2016	2250	2729,59	478,59	98479,59
31.07.2016	2250	2742,95	492,95	98972,54

31.08.2016	2250	2756,68	506,68	99479,22
30.09.2016	2250	2770,79	520,79	100000
Всього (заокруглено)	9000	11000	2000	-

* Номінальна сума відсотка = сума заборгованості за кредитом \times номінальну ставку відсотка

** Сума відсотка за ефективною ставкою = амортизована собівартість кредиту на попередню дату \times ефективну ставку відсотка

*** Амортизована собівартість кредиту = амортизована собівартість кредиту на попередню дату + амортизація суми дисконту за звітний період

Отже, 30.06.2016 р. банк виконає такі бухгалтерські проводки:

- на суму нарахованих процентів (100000 грн. \times 0,27 /360 днів \times 30 днів):

Дт 2068 2250 грн.

Кт 6026 2250 грн.;

- на суму амортизації дисконту:

Дт 2066 478,59 грн.

Кт 6026 478,59 грн.

4.07.2016 р. клієнт сплатив нараховані банком проценти за кредитом, що відображається такою проводкою:

Дт 2600 2250 грн.

Кт 2068 2250 грн.

31.07.2016 р. банк знову нараховує проценти і здійснює амортизацію дисконту (див. табл.6.3) та виконує такі бухгалтерські проводки:

- на суму нарахованих процентів (100000 грн. \times 0,27 /360 днів \times 30 днів):

Дт 2068 2250 грн.

Кт 6026 2250 грн.;

- на суму амортизації дисконту:

Дт 2066 492,95 грн.

Кт 6026 492,95 грн.

Клієнт не сплатив вчасно нараховані банком проценти за липень, які він мав сплатити з 1 по 7 серпня. У зв'язку з цим, 8.08.2016 р. банк визнає такі проценти простроченими, що відображається такою проводкою:

Дт 2069 2250 грн.

Кт 2068 2250 грн.

12.08.2016 р. клієнт сплатив нараховані за липень проценти. При цьому виконується проводка:

Дт 2600 2250 грн.

Кт 2069 2250 грн.

На наступні дати нарахування процентів і амортизації дисконту виконуються аналогічні проводки на суми, розраховані у табл. 6.3.

Повернення клієнтом кредиту у строк, передбачений кредитним договором і сплата нарахованих за останній місяць процентів супроводжується такими проводками:

Дт 2600 102250 грн.

Кт 2068 2250 грн.

Кт 2062 100000 грн.

Списання банком застави відображається проводкою:

Дт 9900 280 000 грн.

Кт 9523 280 000 грн.

6.7. Особливості обліку окремих кредитних операцій

6.7.1. Облік кредитних ліній

Кредитна лінія – вид кредиту, що передбачає можливість поетапного використання кредитних коштів у межах встановленого ліміту (максимальної заборгованості).

Залежно від періоду, на який відкривається кредитна лінія, вона може бути короткостроковою (до 1 року) або довгостроковою (понад 1 рік). Короткострокові кредитні лінії відкриваються для фінансування поточних потреб, які виникають у позичальника, а довгострокові - для формування основних фондів, оплати устаткування, фінансування капітальних вкладень, реконструкції і модернізації виробництва, капітального будівництва тощо.

Кредитна лінія може бути відкрита як в одній валюті, так і в декількох валютах. Мультивалютна кредитна лінія дозволяє підприємству, якому необхідні кредитні кошти в різних валютах, користуватися кількома видами валют у рамках однієї кредитної лінії. При цьому між банком і клієнтом укладається тільки один кредитний договір, що дозволяє оптимізувати документообіг і витрати на оформлення забезпечення по кредитах у різних валютах.

Залежно від режиму використання кредитних коштів, кредитні лінії поділяються на відновлювальні та невідновлювальні. Відновлювальна кредитна лінія, на відміну від невідновлювальної, дозволяє позичальнику при погашенні кредиту чи його частини повторно одержати кредит у рамках встановленого ліміту.

На дату укладення договору про кредитну лінію банк визнає суму, зазначену в договорі, як зобов'язання з кредитування за рахунком 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам», що супроводжується проводкою:

Дт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Кт 9900 «Контррахунок».

Використання клієнтом кредитної лінії відображається в обліку за відповідними балансовими рахунками з обліку наданих кредитів. Одночасно на суму наданого кредиту зменшується зобов'язання з кредитування, що відображається такою проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам».

Зобов'язання з кредитування банк визнає за позабалансовими рахунками до часу його погашення або закінчення строку виконання.

Бухгалтерський облік простроченої та безнадійної заборгованості за кредитними лініями здійснюється аналогічно до обліку кредитів, наданих в поточну діяльність.

6.7.2. Облік кредитів овердрафт

Овердрафт – це форма короткострокового кредиту в межах встановленого банком ліміту, що дозволяє здійснювати розрахунки, коли у клієнта на поточному рахунку недостатньо коштів. Ліміт овердрафту визначається на підставі даних про фінансовий стан клієнта і залежить від обсягу та динаміки надходжень на його поточний рахунок. Кредит овердрафт та нараховані за ним відсотки погашаються автоматично при надходженні коштів на рахунок клієнта.

На дату укладення договору, відповідно до якого передбачається надання кредиту овердрафт, банк відображає в обліку зобов'язання з кредитування такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Кт 9900 «Контррахунок».

Суми наданих кредитів овердрафт відображаються в бухгалтерському обліку за дебетом поточних рахунків клієнтів, а саме:

- ✓ 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;
- ✓ 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток»;
- ✓ 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»;
- ✓ 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток»;
- ✓ 2650 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ»;
- ✓ 2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток».

У результаті надання кредиту овердрафт виникає дебетовий залишок на поточному рахунку клієнта і здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт Поточні рахунки клієнтів (2600, 2605, 2620, 2625, 2650, 2655)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2605, 2620, 2625 та інші).

Сума зобов'язання з кредитування, що обліковується за рахунком 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам», зменшується на суму наданого кредиту овердрафт, що супроводжується проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам».

Нарахування і сплата відсотків за кредитами овердрафт відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- за кредитами овердрафт, наданими суб'єктам господарювання:

Дт 2607 «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання»

Кт 6020 «Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам

господарювання»;

- за кредитами овердрафт, наданими фізичним особам:

Дт 2627 «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам»

Кт 6040 «Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам».

Несплачена позичальником у визначений договором строк заборгованість за нарахованими процентами за кредитом овердрафт наступного робочого дня відображається за відповідним рахунком з обліку прострочених нарахованих доходів. У цьому разі здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- за кредитами овердрафт, наданими суб'єктам господарювання:

Дт 2069 «Прострочені нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Кт 2607 «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання»;

- за кредитами овердрафт, наданими фізичним особам:

Дт 2209 «Прострочені нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам»

Кт 2627 «Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам».

Якщо суму кредиту овердрафт не погашено у визначений договором строк, то дебетовий залишок за рахунком клієнта перераховується на рахунок з обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами, що супроводжується такими бухгалтерськими записами:

- за кредитами овердрафт, наданими суб'єктам господарювання:

Дт 2067 «Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток»;

- за кредитами овердрафт, наданими фізичним особам:

Дт 2207 «Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам»

Кт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб», або

2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток».

У випадку погашення простроченої заборгованості за кредитом виконується така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2605, 2620, 2625 та інші)

Кт 2067 «Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання», або

2207 «Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 6.3.

5. 03. 2016 р. банк уклав з своїм клієнтом підприємством “Балта” договір про надання кредиту овердрафт на суму до 50000 грн. Максимальний термін користування коштами за овердрафтом становить 60 днів. Кредит надається без застави. Процентна ставка за користування овердрафтом становить 25 % річних. Метод обчислення кількості днів при визначенні суми процентів: факт/факт.

18.03.2016 р. підприємство “Балта” подало в банк платіжне доручення на перерахування 35000 грн. фірмі, яка обслуговується в іншому банку. При цьому на поточному рахунку підприємства “Балта” було лише 20000 грн.

31.03.2016 р. на користь підприємства “Балта” поступили кошти у сумі 28000 грн. від фірми “Акорд”, яка має рахунок в Укрсоцбанку. За рахунок коштів, що поступили, банк погасив заборгованість підприємства “Балта” за кредитом овердрафт та нараховані відсотки.

Зазначені операції за кредитом овердрафт супроводжуються такими бухгалтерськими записами:

- укладення договору про надання кредиту овердрафт 5. 03. 2016 р:

Дт 9129	50 000 грн.
Кт 9900	50 000 грн.

- перерахування банком на основі платіжного доручення 35 000 грн. з поточного рахунку клієнта в інший банк:

Дт 2600	35 000 грн.
Кт 1200	35 000 грн.

Сума наданого кредиту овердрафт становить 15 000 грн. (35000 – 20 000), на які зменшується зобов'язання з кредитування, що супроводжується такою проводкою:

Дт 9900	15 000 грн.
Кт 9129	15 000 грн.

Нарахування банком процентних доходів за кредитом овердрафт 31.03.2016 р. у сумі 133, 56 грн. (15000 грн. x 0,25/365 дн. x 13 дн.) відображається проводкою:

Дт 2607	133,56 грн.
Кт 6020	133, 56 грн.

При надходженні коштів на рахунок клієнта 31.03.2016 р. та погашенні заборгованості за кредитом овердрафт і нарахованими відсотками виконуються такі проводки:

1) Дт 1200	28000 грн.
Кт 2600	28000 грн.
2) Дт 2600	133,56 грн.
Кт 2607	133,56 грн.

На кінець дня 31.03.2016 р. залишок коштів на рахунку підприємства «Балта» становитиме 12866, 44 грн. (28000 – 15000 – 133, 56).

6.7.3. Облік факторингових операцій

Факторинг - це придбання банком (чи фактор-фірмою) права вимоги щодо виплат за фінансовими зобов'язаннями, що виникли між контрагентами в процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

У банківській факторинговій операції беруть участь 3 сторони:

- ✓ дебітор – покупець товарів чи послуг клієнта банку;
- ✓ клієнт, який продає банку свою дебіторську заборгованість;
- ✓ банк - фактор (банк, який купує дебіторську заборгованість клієнта).

Взаємовідносини між банком-фактором та клієнтом-постачальником регулюються угодою про факторингове обслуговування. Механізм здійснення факторингової операції полягає в наступному (рис. 6.1.).

1. Постачальник здійснює відправлення товарів (виконання робіт чи надання послуг) на умовах відстрочення платежу.

2. Постачальник подає банку-фактору відповідні документи, що підтверджують продаж товарів (виконання робіт, послуг) та переуступає банку право грошової вимоги до покупця за поставлений товар (виконанні роботи, послуги).

3. Банк-фактор виплачує постачальнику кошти, як правило, 80-95% від вартості проданих товарів (виконаних робіт, послуг).

4. Покупець при настанні терміну платежу здійснює оплату на користь банку-фактора.

5. Банк-фактор перераховує постачальнику різницю між сумою відступленої вимоги та наданим фінансуванням з врахуванням процентів та комісій.

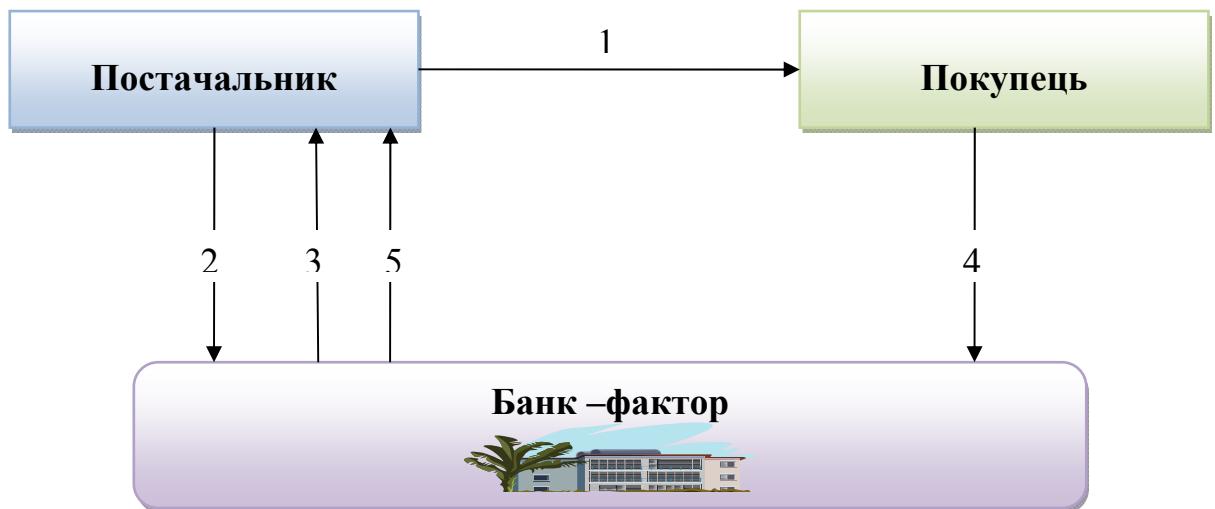

Рис. 6.1. Схема здійснення факторингової операції

На дату укладення факторингової угоди, сума, яку банк-фактор зобов'язується сплатити клієнту, відображається на позабалансовому рахунку 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам». При цьому виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Кт 9900 «Контрагунок».

Отримані банком відповідно до умов договору факторингу розрахункові документи клієнта обліковуються за номінальною вартістю за активним рахунком **9800 «Розрахункові документи за факторинговими операціями»**. За дебетом цього рахунку проводяться суми номінальної вартості платіжних документів, які підлягають оплаті. За кредитом рахунку списуються суми, що сплачені боржником за платіжними документами або в разі списання заборгованості.

Отримання документів від клієнта за факторинговою угодою супроводжується проводкою:

Дт 9800 «Розрахункові документи за факторинговими операціями»

Кт 9910 «Контррахунок».

Сума коштів, сплачених клієнту, відображається банком-фактором такими бухгалтерськими проводками:

Дт 2030 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

У разі утримання банком авансом процентних або комісійних доходів за факторинговою операцією виконується проводка:

Дт 2030 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2036 «Неамортизований дисконт за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання» - на суму утриманих банком авансом процентів або комісійних.

Одночасно на суму сплачених клієнту коштів відображається зменшення зобов'язання банку за факторинговою операцією, що супроводжується проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам».

Доходи банку від проведення факторингових операцій складаються з комісійної винагороди (у відсотках до суми дебіторської заборгованості), процентів за кредит та пені при затримці оплати боргових вимог дебітором.

Нарахування процентних доходів відображається в обліку такими проводками:

Дт 2038 «Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання»

Кт 6023 «Процентні доходи за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

Отримані від боржника кошти банк-фактор спрямовує на погашення заборгованості за кредитом, процентами та комісіями. У разі перевищення надходжень над сумою заборгованості за кредитом та процентами банк (фактор) повертає клієнту різницю, якщо інше не встановлено договором факторингу. При цьому здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600, 2605) - на суму, що надійшла від боржника

Кт 2030 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання» - на суму кредиту

Кт 2038 «Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання» - на суму нарахованих доходів за операцією

Кт 6111 Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів - на суму комісійних доходів

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» - на суму перевищення надходжень над сумою заборгованості банку за кредитом та процентами.

Одночасно банк - фактор здійснює списання з позабалансових рахунків оплачених боржником розрахункових документів за факторинговими операціями, що супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9800 «Розрахункові документи за факторинговими операціями».

У разі часткового погашення боржником заборгованості банк робить відмітку про дату та суму частково погашених зобов'язань на зворотному боці відповідного платіжного документа.

Якщо за умовами договору сплата коштів за боргом здійснюється безпосередньо боржником на рахунок клієнта, то після отримання платежу клієнт здійснює розрахунок з банком - фактором. У цьому разі в обліку фактора (банку) виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2030 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання» - на суму кредиту

Кт 2038 «Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання» - на суму нарахованих доходів

Кт 6111 «Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів» - на суму комісійних доходів.

Виникнення простроченої заборгованості за факторинговою операцією відображається в бухгалтерському обліку банку такою проводкою:

Дт 2037 «Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання»

Кт 2030 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

Не сплачена позичальником у визначений договором строк заборгованість за нарахованими процентними доходами за факторинговою операцією наступного робочого дня відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 2039 «Прострочені нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання»

Кт 2038 «Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

У випадку погашення простроченої заборгованості виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600, 2605) - на суму, що надійшла від боржника

Кт 2037 «Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання» - на суму кредиту
Кт 2039 «Прострочені нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання» - на суму нарахованих доходів.

У разі визнання банком заборгованості за факторинговою операцією безнадійною щодо отримання, така заборгованість списується за рахунок спеціальних резервів.

6.7.4. Облік кредитів, наданих суб'єктам господарювання за операціями репо

Операція репо - операція, яка складається з двох частин і при якій укладається єдина генеральна угода між учасниками ринку про продаж (купівлю) цінних паперів на певний строк із зобов'язанням зворотного продажу (купівлі) у визначений термін або, на вимогу однієї із сторін, за заздалегідь обумовленою ціною. За своєю економічною суттю операція репо - це кредитна операція, в якій цінні папери використовуються як забезпечення.

Розрізняють два типи операцій репо:

- **операція прямого репо** – продаж цінних паперів банку з умовою їх викупу в покупця;

- **операція зворотного репо** – купівля банком цінних паперів з умовою їх подальшого продажу продавцю.

Банк відображає в бухгалтерському обліку операцію зворотного репо як наданий кредит під заставу цінних паперів залежно від умов, згідно з якими здійснюється передавання (продаж) цінних паперів і виконання зобов'язань сторонами договору.

Зобов'язання з надання коштів за операцією репо відображається за позабалансовим рахунком 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам». При цьому виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Кт 9900 «Контррахунок».

Надання кредиту суб'єкту господарювання за операцією репо відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 2010 «Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

На суму наданих коштів за операцією репо зменшується зобов'язання банку з кредитування, що супроводжується проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам».

Банк-покупець (кредитор) відображає в бухгалтерському обліку цінні папери, що придбані за операцією репо, як отриману заставу такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9500 «Отримана застава»

Кт 9900 «Контррахунок».

Нарахування процентних доходів за наданими кредитами за операціями репо супроводжується такою проводкою:

Дт 2018 «Нараховані доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання»

Кт 6021 «Процентні доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання».

Зворотний продаж цінних паперів банком-покупцем (кредитором) відображається такими бухгалтерськими проводками:

- на суму погашення заборгованості за кредитом і нарахованими доходами за операцією репо:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600, 2605)

Кт 2010 «Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання»

Кт 2018 «Нараховані доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання»;

- на суму цінних паперів, що придбані за операцією репо:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9500 «Отримана застава».

У разі неповернення позичальником коштів за операцією репо, банк-покупець (кредитор) списує вартість цінних паперів, отриманих у заставу, з позабалансових рахунків і одночасно відображає їх за відповідними балансовими рахунками з обліку придбаних цінних паперів за справедливою вартістю, що супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

1) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9500 «Отримана застава»;

2) Дт Рахунки для обліку цінних паперів

Кт 2010 «Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання»

Кт 2018 «Нараховані доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання».

6.7.5. Облік операцій з урахування векселів

Урахування векселя – це форма кредитування банком векселедержателя шляхом придбання векселя до настання строку платежу за ним з дисконтом за грошові кошти з метою одержання прибутку від погашення векселя в повній сумі. Дисконт в даній операції є винагородою, яку отримує банк під час врахування векселів у векселедержателів до закінчення терміну їх сплати.

До різновидів операцій із урахування векселів належать безоборотне урахування і урахування з реверсом, які відрізняються від звичайного врахування порядком і обсягом відповідальності векселедержателя-пред'явника.

Урахування векселя безоборотне - різновид врахування, за якого пред'явник векселя вибуває з числа зобов'язаних за векселем осіб, що здійснюється шляхом вчинення пред'явником у тексті індосаменту безоборотного застереження або шляхом передавання банку векселя

пред'явником без вчинення індосаменту, якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника.

Урахування векселя з реверсом - різновид врахування, за якого пред'явник векселя дає банку позавексельне зобов'язання викупити враховані векселі до настання строку їх оплати та/або в разі настання/ненастання певних обставин. Із технічного боку врахування векселів з реверсом подібне до кредиту, забезпеченого векселями, і є операцією репо з відкладальними та/або скасувальними умовами. Врахування з реверсом відрізняється від звичайного врахування тим, що платіж за векселем виконує не безпосередньо зобов'язана за векселем особа-платник, а пред'явник, який підписує реверс і викупує вексель.

Проведення банками операцій з векселями, у тому числі з урахування векселів, регламентується **Положенням про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України**, затвердженим постановою Правління НБУ № 508 від 16.12.2002 р.

Механізм проведення операції з урахування векселів полягає в наступному. Для того, щоб пред'явити векселі до врахування, векселедержатель має подати в банк заяву, до якої на вимогу банку можуть додаватися інші документи, зокрема ті, що характеризують фінансовий стан векселедержателя, його кредитоспроможність, а також угоди, на підставі яких були придбані векселі, тощо. Векселі подаються пред'явником до врахування з реєстром пред'явлених до врахування векселів щонайменше у двох примірниках. Векселі в реєстрах, як правило, розміщуються в порядку настання строків платежу, починаючи з найближчого. Місцеві та іногородні векселі можуть групуватися в окремі реєстри. На самих векселях пред'явник зобов'язаний на вимогу банку виконати повний або бланковий індосамент, навіть якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника. Виняток становлять лише ті векселі, які подані для безоборотного врахування.

Індосамент – це особливий (спеціальний) передатний запис на звороті векселя або на додатковому аркуші (алонжі), що засвідчує перехід права за цим документом до іншої особи.

Під час приймання реєстрів банк перевіряє відповідність даних пред'явника реквізітам векселя. Реєстри з неправильними даними повертаються на переоформлення. Якщо векселі прийняті банком для розгляду, то пред'явнику видається розписка про одержання векселів та призначається орієнтовний термін кредитування або ж день, у який він має забрати невраховані векселі.

Векселі, що не відповідають встановленим вимогам викреслюються з реєстрів для повернення пред'явнику. Остаточне рішення щодо врахування конкретних векселів банк приймає на підставі проведеного аналізу векселів і доводить до відома пред'явника. Після прийняття банком позитивного рішення про врахування всіх або окремих векселів устанавлюється сума дисконту та інших утримань з клієнта за кожним векселем, а з клієнтом укладається договір про врахування векселів. Невраховані векселі повертаються клієнту під розпис.

За врахованими іногородніми векселями банки, крім дисконту, мають право утримувати дамно і порто. Дамно – це комісія банку за інкасування іногородніх векселів, а порто - це сума для відшкодування поштово-телеграфних видатків банку за пересилання векселя, яка стягується з векселедавця за векселем з платежем не за місцем його врахування.

Кредит у формі врахування векселів надається шляхом:

- перерахування суми, що належить до сплати пред'явнику векселя на поточний рахунок пред'явника у строк, установлений у договорі про врахування векселів;
- перерахування суми, що належить до сплати пред'явнику векселя на поточний рахунок його кредитора за умови подання документів, що підтверджують наявність кредиторської заборгованості (акт звірки заборгованості, договори про поставку продукції, товарно-транспортні накладні тощо).

На дату укладення договору про врахування векселя банк обліковує суму зобов'язань з кредитування такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам»

Кт 9900 «Контррахунок».

Операція з врахування векселів супроводжується такими проводками:

- за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання:

Дт 2020 «Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання» - на номінальну суму векселя

Кт 2026 «Неамортизований дисконт за врахованими векселями суб'єктів господарювання» - на суму дисконту

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600) - на суму наданих коштів;

- за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам:

Дт 2220 «Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам» - на номінальну суму векселя

Кт 2226 «Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб» - на суму дисконту

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2620) - на суму наданих коштів.

Банк одночасно зменшує зобов'язання з кредитування на суму балансової вартості врахованих векселів, що відображається такою проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам».

Враховані векселі обліковуються банком за позабалансовим рахунком 9819 «Інші цінності і документи» за номінальною вартістю, що супроводжується такою проводкою:

Дт 9819 «Інші цінності і документи»

Кт 9910 «Контррахунок».

Банк здійснює амортизацію суми дисконту за векселем за період від дати придбання до дати погашення векселя не рідше одного разу на місяць, що відображається такими бухгалтерськими записами:

- за врахованими векселями суб'єктів господарювання:

Дт 2026 «Неамортизований дисконт за врахованими векселями суб'єктів господарювання»

Кт 6022 «Процентні доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання»;

- за врахованими векселями фізичних осіб:

Дт 2226 «Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб»

Кт 6045 «Процентні доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам».

Погашення врахованих векселів в установлений строк супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600, 2620)

Кт 2020 «Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання», або

2220 «Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам».

У разі непогашення врахованих векселів в установлений строк, на номінальну суму векселів виконується проводка:

- за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання:

Дт 2027 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання»

Кт 2020 «Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання»;

- за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам:

Дт 2227 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам»

Кт 2220 «Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам».

Погашення простроченої заборгованості за кредитами, що надані за врахованими векселями супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600, 2620)

Кт 2027 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання», або

2227 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам».

У випадку визнання банком заборгованості за кредитами, що надані за врахованими векселями, безнадійною щодо отримання, така заборгованість списується за рахунок спеціальних резервів.

Зауважимо, що банк здійснює облік операцій з урахування векселів, якщо передбачає їх утримання до строку погашення. Якщо банк здійснює купівлю векселя для подальшого продажу або дострокового пред'явлення до

погашення, то він має обліковувати ці векселі за рахунками з обліку цінних паперів у портфелі банку на продаж.

6.7.6. Облік наданих гарантій

Гарантія - це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого банк-гарант бере на себе грошове зобов'язання перед бенефіціаром (оформлене в письмовій формі або у формі повідомлення) сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов'язань у повному обсязі або їх частину в разі пред'явлення бенефіціаром вимоги та дотримання всіх вимог, передбачених умовами гарантії.

У здійсненні операцій з банківськими гарантіями можуть брати участь такі сторони:

- 1) принципал - особа, за заявою якої надається гарантія чи контргарантія;
- 2) банк-гарант - банк, який надає гарантію на користь бенефіціара;
- 3) бенефіціар - особа, на користь якої надається гарантія.
- 4) авізуючий банк - банк, який авізує та надає письмове повідомлення бенефіціару або банку бенефіціара про умови наданої гарантії на користь бенефіціара;
- 5) банк бенефіціара - банк, що обслуговує бенефіціара за гарантією;
- 6) банк-контргарант - банк, який надає контргарантію на користь банку-гаранта або на користь іншого банку-контргаранта.

За формами надання розрізняють прямі гарантії та контргарантії (непрямі).

Пряма банківська гарантія - це гарантія, за якої банк-гарант бере на себе зобов'язання безпосередньо перед бенефіціаром.

Контргарантія - це гарантія, яку надає банк-контргарант на користь банку-гаранта або іншого банку-контргаранта.

За умовами надання і виконання гарантій, розрізняють відкличні, безвідкличні, умовні та безумовні гарантії.

Безвідклична гарантія - це гарантія, умови якої не можуть бути змінені і вона не може бути припинена банком-гарантом згідно із заявою принципала без згоди та погодження з бенефіціаром. Якщо в гарантії немає прямого застереження про її відкличність вона є безвідкличною.

Відклична гарантія - гарантія, умови якої можуть бути в будь-який час змінені і вона може бути відкликана банком-гарантом за заявою принципала без попереднього повідомлення бенефіціара.

Безумовна гарантія - це гарантія, за якою банк-гарант у разі порушення принципалом свого зобов'язання, забезпеченого гарантією, сплачує кошти бенефіціару за першою його вимогою без подання будь-яких інших документів або виконання будь-яких інших умов.

Умовна гарантія - гарантія, за якою банк-гарант у разі порушення принципалом свого зобов'язання, забезпеченого гарантією, сплачує кошти бенефіціару на підставі вимоги бенефіціара та в разі виконання ним відповідних умов або подання документів, зазначених у гарантії.

В залежності від того, на чию користь надаються гарантії, вони поділяються на платіжні гарантії, гарантії повернення авансового платежу, тендерні гарантії (гарантії забезпечення пропозиції), гарантії виконання, гарантії повернення позики тощо.

Платіжна гарантія – гарантія, яка забезпечує виконання зобов'язань покупця (принципала) перед продавцем (бенефіціаром) відносно сплати вартості договору за доставку продукції, виконання роботи або надання послуги в рамках обговореного строку.

Гарантія повернення авансового платежу - це зобов'язання банку щодо повернення суми авансу (або його невикористаної частини) у випадку невиконання (або неповного виконання) продавцем своїх зобов'язань за контрактом.

Гарантія виконання - це гарантія, яка забезпечує будь-які платіжні вимоги покупця відносно продавця, які можуть виникнути у випадку непостачання товару або невиконання умов підписаного між ними контракту.

Тендерна гарантія - це зобов'язання банку відносно відшкодування бенефіціару (організаторові тендера) суми втраченої вигоди у випадку невиконання принципалом своїх зобов'язань здійснити платіж на користь бенефіціара в межах суми, обговореної в гарантії. Тендерна гарантія діє до укладення контракту учасника тендера. Цей вид гарантії забезпечує клієнтам можливість участі в торгах і підтримує їхній діловий рейтинг.

Гарантія повернення кредиту - це зобов'язання банку погасити платіжні вимоги кредитора стосовно боржника, що виникають у випадку невиконання останнім фінансових зобов'язань за кредитним договором.

Проведення банками гарантійних операцій регулюється **Положенням про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах**, затвердженим постановою Правління НБУ від 15.12.2004 № 639.

Для отримання гарантії принципал подає до банку-гаранта заяву про надання гарантії разом з такими документами:

- ✓ копією договору, у якому може бути передбачено надання гарантії;
- ✓ копією реєстраційного свідоцтва Національного банку про реєстрацію договору про залучення кредиту, позики в іноземних валютах від кредитора-нерезидента;
- ✓ копією установчих документів;
- ✓ фінансовими звітами за останні звітні періоди (за потребою);
- ✓ іншими документами відповідно до внутрішніх положень банку-гаранта.

Банк-гарант розглядає подані документи, рівень забезпечення гарантії та приймає рішення про надання гарантії або про відмову в її наданні відповідно до своїх внутрішніх банківських положень.

У випадку прийняття банком-гарантом рішення про надання гарантії, банківський працівник готує проект договору про надання гарантії і подає його принципалу для підписання. Якщо заява про надання гарантії має силу договору про надання гарантії, то договір про надання гарантії може не складатися.

Після підписання гарантії банк-гарант надсилає повідомлення із зазначенням умов гарантії за реквізитами, що зазначені в заяві про надання гарантії. Якщо гарантія на користь бенефіціара надається на паперовому носії, то оригінал гарантії передається разом із супровідним листом (за потребою) принципалу для передавання її бенефіціару або надсилається безпосередньо бенефіціару разом із супровідним листом або через банк бенефіціара, або авізуючий банк, або через банки-кореспонденти, або надається безпосередньо представнику бенефіціара. Гарантія на паперовому носії складається в одному примірнику, оригінал якої надається бенефіціару. Одна копія гарантії залишається в банку-гаранті, інша - передається принципалу.

Гарантія вважається чинною з дати її видачі, якщо в ній не зазначено інше. Датою видачі гарантії вважається день надіслання бенефіціару або банку бенефіціара, або авізуючому банку, або банкам-кореспондентам повідомлення із зазначенням умов гарантії або дата, зазначена на поштової квитанції, що свідчить про надіслання гарантії поштовим зв'язком, або день передавання її представнику бенефіціара або принципала для подальшого передавання її бенефіціару. Надані гарантії підлягають реєстрації в спеціальному журналі, який може вестися як у паперовій, так і в електронній формах.

Банк відображає в бухгалтерському обліку надані гарантії під час первісного визнання як зобов'язання за справедливою вартістю, яка дорівнює сумі отриманих банком-гарантом комісій (винагороди за надану гарантію). При цьому на отриману суму комісії за надану гарантію виконується така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 1600, 2600, 2605, 2620, 2625 та інші).

Кт 3648 «Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами».

Одночасно надані банком поручительства, прості гарантії, а також гарантії, для яких отримані контргарантії, обліковуються до дати їх виконання або закінчення строку дії за такими позабалансовими активними рахунками:

- **9000 «Гарантії, що надані банкам».** За дебетом рахунку проводяться суми гарантій і поручительств, що надані банкам. За кредитом рахунку проводяться суми невикористаних гарантій і поручительств після закінчення строку їх дії; суми виплачених гарантій і поручительств.
- **9020 «Гарантії, що надані клієнтам».** За дебетом рахунку проводяться суми гарантій, що надані клієнтам. За кредитом рахунку проводяться суми невикористаних гарантій після закінчення їх дії; суми використаних гарантій.

На суму наданої банком гарантії виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 9000 «Гарантії, що надані банкам», або

9020 «Гарантії, що надані клієнтам»

Кт 9900 «Контррахунок».

Банк здійснює амортизацію первісно визнаного зобов'язання за наданою гарантією прямолінійним методом і відображає такою проводкою:

Дт 3648 «Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами»

Кт 6108 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з банками», або
6118 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами».

Після первісного визнання банк відображає гарантії в бухгалтерському обліку за найбільшою з двох оцінок:

а) як суму коштів, необхідних для погашення зобов'язання на звітну дату балансу;

б) як первісно визнану суму зобов'язання за вирахуванням накопиченої амортизації.

Банк обліковує отримані гарантії з пов'язаною гарантією, наданою іншому контрагенту, за такими позабалансовими пасивними рахунками:

➤ **9015 «Контргарантії, що отримані від банків».** Рахунок призначений для обліку гарантії, що отримані від банків, для яких існує пов'язана гарантія, видана іншому контрагенту і яка обліковується за рахунками 9000 або 9020. За кредитом рахунку проводяться суми отриманих контргарантії. За дебетом рахунку проводяться суми використаних контргарантії, суми невикористаних контргарантії після закінчення строку їх дії.

➤ **9036 «Контргарантії, що отримані від клієнтів».** Рахунок призначений для обліку контргарантії і поручительств, що отримані від клієнтів. Для цих гарантії і поручительств існує пов'язана гарантія, що видана іншому контрагенту та яка обліковується за рахунком 9000 або 9020. За кредитом рахунку проводяться суми отриманих контргарантії і поручительств. За дебетом рахунку проводяться суми використаних контргарантії і поручительств; суми невикористаних гарантії після закінчення строку їх дії.

Отримання банком контргарантії супроводжується такою проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9015 «Контргарантії, що отримані від банків», або

9036 «Контргарантії, що отримані від клієнтів».

Застава, що отримана як забезпечення за наданою гарантією, відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку отриманої застави (9500, 9501, 9503, 9520, 9521, 9523)

Кт 9900 «Контррахунок».

Облік отриманих від принципала коштів грошового забезпечення гарантії здійснюється банком-гарантом за відповідним рахунком з обліку коштів у розрахунках або залучених вкладів (депозитів) та відображаються такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1200, 1500, 2600, 2620)

Кт Рахунки для обліку коштів у розрахунках (1602, 2602, 2622), або

Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) (1612, 1613, 2610, 2615, 2630, 2635).

Банк має визначити потрібну суму для сплати за наданою гарантією за станом на звітну дату, якщо він упевнений у тому, що змушений буде платити за такою гарантією. При цьому здійснюється: 1) повна амортизація отриманої суми комісії за надану гарантію, та 2) формується резерв, що супроводжується такими бухгалтерськими записами:

1) Дт 3648 «Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами»

Кт 6108 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з банками», або
6118 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами»;

2) Дт 7706 «Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат»
Кт 3690 «Резерви за виданими фінансовими зобов'язаннями».

Банк має здійснювати аналіз суми зобов'язання за наданою гарантією та коригувати її для визначення реальної оцінки на кожну дату балансу. Якщо вибуття ресурсів, що пов'язані з виконанням зобов'язання, стає маловірогідним, сума резерву сторнується, що супроводжується такою проводкою:

Дт 3690 «Резерви за виданими фінансовими зобов'язаннями»

Кт 7706 «Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат»

Сплата банком-гарантом коштів за гарантією здійснюється в разі настання гарантійного випадку. Гарантійний випадок - це факт порушення принципалом перед бенефіціаром зобов'язання, забезпеченого гарантією, у зв'язку із настанням якого банк-гарант одержує вимогу бенефіціара на сплату коштів відповідно до виданої гарантії з урахуванням умов наданої гарантії та протягом строку дії гарантії.

Одержана вимога чи повідомлення бенефіціара або банку бенефіціара є достатньою умовою для банку-гаранта сплатити кошти бенефіціару за гарантією, якщо вимога чи повідомлення та документи, обумовлені в гарантії, відповідатимуть умовам, які містяться в наданій гарантії, а також отримані банком-гарантом протягом строку дії гарантії і способом, зазначеним у гарантії.

Банк-гарант здійснює перерахування коштів з рахунку, на якому обліковувалися кошти принципала для грошового забезпечення (покриття) гарантії, або з інших відповідних рахунків банку-гаранта. Якщо гарантія надавалася за рахунок іншого забезпечення, прийнятного для банку, то банк-гарант вирішує питання щодо погашення заборгованості принципала шляхом звернення стягнення на предмет застави або договірною списання коштів з поточних чи депозитних рахунків принципала.

Виконання банком-гарантом зобов'язання за наданою гарантією відображається такими бухгалтерськими записами:

Дт 3690 «Резерви за виданими фінансовими зобов'язаннями»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1200, 1500, 2600, 2620).

Одночасно сума гарантії списується з позабалансових рахунків, що супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9000 «Гарантії, що надані банкам», або
9020 «Гарантії, що надані клієнтам».

У разі отримання вимоги або повідомлення не на повну суму коштів, що забезпечені гарантією, і здійснення банком-гарантом часткової сплати коштів банк-гарант має списати з обліку суму, яка сплачена за гарантією.

Банк відображає в бухгалтерському обліку очікувану суму відшкодування боржником або третьою стороною виплаченої суми гарантії тільки тоді, коли є впевненість, що таке відшкодування буде отримано. У цьому разі здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 3548 «Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами»

Кт 7706 «Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат».

Відшкодування боржником або третьою стороною суми, що раніше була сплачена банком-гарантом, відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1200, 1500, 2600, 2620).

Кт 3548 «Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами».

Якщо гарантія забезпечена грошовими коштами, то банк виконує гарантію шляхом перерахування коштів з рахунку, на якому обліковувалися кошти принципала для грошового забезпечення (покриття) гарантії. При цьому виконується така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки для обліку коштів у розрахунках (1602, 2602, 2622), або

Рахунки для обліку залучених вкладів (депозитів) (1612, 1613, 2610, 2615, 2630, 2635)

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1200, 1500, 2600, 2620).

Банк-гарант списує з позабалансового обліку гарантію також тоді, коли закінчився строк дії гарантії або бенефіціар відмовився від своїх прав за гарантією шляхом повернення до банку-гаранта оригіналу гарантії або шляхом подання банку-гаранту письмового підтвердження або повідомлення про звільнення банку-гаранта від зобов'язань за гарантією. Списання гарантії з позабалансових рахунків відображається такою проводкою:

Дт 9900 «Контрахунок»

Кт 9000 «Гарантії, що надані банкам», або
9020 «Гарантії, що надані клієнтам».

У випадку дострокового розірвання або закінчення строку дії гарантії банк має здійснити амортизацію комісійних доходів, що супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3648 «Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами»

Кт 6108 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з банками», або
6118 «Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами».

Банк здійснює списання вартості застави, що обліковувалася за позабалансовими рахунками, такою бухгалтерською проводкою:

Дт 9900 «Контрахунок»

Кт Рахунки для обліку отриманої застави (9500, 9501, 9503, 9520, 9521, 9523).

Якщо в забезпечення за гарантією принципал надавав грошові кошти, то ці кошти повертаються банком-гарантом на поточний рахунок принципала не пізніше наступного робочого дня після припинення гарантії.

6.8. Облік операцій з формування і використання резервів на покриття збитків від зменшення корисності кредитів

Резерви за кредитними операціями є спеціальними (оціночними) резервами, необхідність формування яких спричинена зменшенням корисності наданих кредитів.

При здійсненні оцінки розміру кредитного ризику та визначенні розміру очікуваних втрат (збитків) за наданими кредитами, банки повинні враховувати вимоги *Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями*, затвердженого постановою Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 р.

Згідно з *Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризику в банках України*, банк має визнавати зменшення корисності фінансового активу або групи фінансових активів, якщо є об'єктивне свідчення зменшення їх корисності внаслідок однієї або кількох подій, які відбулися після первісного визнання активу, і така подія (або події) впливає на попередньо оцінені майбутні грошові потоки від фінансового активу або групи фінансових активів, які можна достовірно оцінити.

Основними подіями, що свідчать про зменшення корисності фінансового активу, можуть бути:

- б) фінансові труднощі позичальника;
- в) порушення умов договору (невиконання зобов'язань, прострочення сплати процентів або основної суми боргу);
- г) висока ймовірність банкрутства або фінансова реорганізація позичальника;
- д) надання банком пільгових умов з економічних або юридичних причин, пов'язаних з фінансовими труднощами позичальника, які банк не розглядав за інших умов;
- е) зникнення активного ринку для фінансового активу внаслідок фінансових труднощів.

Наявна інформація про зменшення попередньо оцінених майбутніх грошових потоків для групи фінансових активів з часу первісного їх визнання (хоча це зменшення не може бути ідентифіковано з окремим фінансовим активом у групі) уключає таке:

- негативні зміни платіжного статусу позичальника в групі;

- зміни економічних умов, що впливають на виконання зобов'язань за активами в цій групі.

Процедура оцінки доказів зменшення корисності наданих кредитів полягає в тому, що банк спочатку визначає наявність об'єктивних доказів зменшення корисності окремо для кожного кредиту, що оцінюється на індивідуальній основі. Якщо немає доказів зменшення корисності для окремо оціненого кредиту (незалежно від його суттєвості), банк включає такий кредит до групи наданих кредитів з подібними характеристиками кредитного ризику й оцінює його на портфельній основі. При цьому кредити, які окремо оцінюються на зменшення корисності і за якими визнаються збитки від зменшення корисності не включаються до портфельної оцінки на зменшення корисності. Також з портфельної оцінки виключаються окремі кредити, за якими визнаються збитки від зменшення корисності, і надалі вони оцінюються на індивідуальній основі.

Сума зменшення корисності кредиту визначається як різниця між балансовою вартістю наданого кредиту та теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за цим активом.

Облік спеціальних резервів за наданими банком кредитами клієнтам здійснюється за контрактивними рахунками **24 розділу групи 240 «Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам»**, а саме:

- **2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі»**. За кредитом рахунку проводяться суми сформованих резервів; суми збільшення резервів. За дебетом рахунку проводяться суми зменшення резервів; суми використаних резервів у встановленому порядку.
- **2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі»**. За кредитом рахунку проводяться суми сформованих резервів; суми збільшення резервів. За дебетом рахунку проводяться суми зменшення резервів.

Витрати банку на формування спеціальних резервів за наданими кредитами обліковуються за рахунком **7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам»**.

Операції з формування (збільшення) резерву за наданими кредитами в національній валюті супроводжуються такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам»

Кт 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі», або

2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі».

Формування (збільшення) резервів в іноземній валюті здійснюється за кожною валютою окремо з урахуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют на день проведення операції. При цьому виконуються такі бухгалтерські записи:

1) Дт 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі», або

2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі».

Сформовані банком спеціальні резерви в іноземній валюті підлягають переоцінці в разі зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют з відображенням результату переоцінки за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Банк сторнує попередньо визнаний збиток від зменшення корисності, якщо в наступному періоді сума збитку від зменшення корисності зменшується, що об'єктивно пов'язано з подією, яка відбувалася після визнання зменшення корисності (наприклад, покращення кредитного рейтингу боржника).

У разі сторнування (зменшення) розрахункового розміру спеціальних резервів, сформованих в національній валюті, здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі», або

2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі»

Кт 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам».

Сторнування (зменшення) розрахункового розміру спеціальних резервів, сформованих в іноземній валюті супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

1) Дт 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі», або

2401 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі» - за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату коригування

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам» - за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату формування резерву

Дт або Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» - на суму різниці між сумою резерву за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату формування резерву і сумою резерву за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату коригування.

Списання безнадійної заборгованості та прощення заборгованості за рахунок спеціального резерву відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі»

Кт Відповідний рахунок з обліку простроченої заборгованості за кредитом (2067, 2087, 2107, 2117, 2127, 2137, 2207, 2237), або рахунок, за яким обліковується відповідний актив

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2016, 2026, 2036, 2066, 2076, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2226, 2236), або Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2065, 2075, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2235).

Банк обліковує списану за рахунок спеціальних резервів безнадійну заборгованість за наданим кредитом за позабалансовими рахунками до визначеного обліковою політикою банку часу з урахуванням вимог законодавства України щодо відшкодування збитків. У цьому разі здійснюється така проводка:

Дт 9611 «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями»

Кт 9910 «Контррахунок».

Часткове або повне погашення позичальником раніше списаної за рахунок резерву суми безнадійної заборгованості за кредитом супроводжується такими бухгалтерськими записами:

а) якщо безнадійну заборгованість за кредитом було списано за рахунок резерву в поточному році:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2605, 2620, 2625 та інші)

Кт 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам»;

б) якщо безнадійну заборгованість було списано за рахунок резерву в минулому році:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2605, 2620, 2625 та інші)

Кт 6712 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам».

Одночасно на суму отриманого платежу здійснюється проводка:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9611 «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями».

Припинення визнання (продаж, відступлення прав вимоги або погашення) кредитів, за якими визнано зменшення корисності, відображається в обліку такими бухгалтерськими записами:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів (1001, 1002, 1200, 1500)

Дт Рахунки для обліку спеціальних резервів (2400 або 2401)

Кт Рахунки для обліку наданих кредитів, рахунки для обліку простроченої заборгованості за наданими кредитами, рахунки для обліку нарахованих

доходів за наданими кредитами, рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за наданими кредитами

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за наданими кредитами (2066, 2086, 2106, 2116, 2126, 2136, 2206, 2236)

або Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за наданими кредитами (2065, 2085, 2105, 2115, 2125, 2135, 2205, 2235).

6.9. Розкриття інформації про надані банком кредити та позабалансові зобов'язання кредитного характеру

Інформація про надані банком кредити розкривається у таких фінансових звітах:

- ✓ звіті про фінансовий стан;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ примітках до фінансової звітності: «Принципи облікової політики», «Кредити та заборгованість клієнтів», «Аналіз активів та зобов'язань за строками їх погашення», «Управління фінансовими ризиками»; «Потенційні зобов'язання банку»; «Подання фінансових інструментів за категоріями оцінки».

У звіті про фінансовий стан, кредити, що надані клієнтам, показуються статтею «Кредити та заборгованість клієнтів». При цьому у розрахунок цієї статті входять суми за наданими кредитами юридичним та фізичним особам, суми неамортизованої премії та неамортизованого дисконту за наданими кредитами, суми простроченої заборгованості за наданими кредитами, суми нарахованих та прострочених відсотків, а також суми сформованих резервів (із знаком мінус). Окрім цього, до розрахунку зазначеної статті включається також дебетове сальдо поточних рахунків клієнтів (кредити овердрафт) та нараховані доходи за кредитами овердрафт.

У звіті про рух грошових коштів інформація про кредити, надані клієнтам, наводиться у розділі «Грошові кошти від операційної діяльності» у статті «Чисте (збільшення)/зменшення кредитів та заборгованості клієнтів».

У примітці «Принципи облікової політики» стосовно наданих кредитів банк зазначає: критерії віднесення фінансових активів до кредитів і заборгованості клієнтів; як здійснюється первісне визнання та подальша оцінка кредитів і заборгованості клієнтів; облікову політику щодо реструктуризації кредитів і заборгованості клієнтів; визнання доходів і витрат за операціями з кредитами та заборгованістю клієнтів.

У примітці «Кредити та заборгованість клієнтів» подається детальна інформація про надані банком кредити клієнтам, а саме: структура кредитів за категоріями позичальників, видами економічної діяльності, видами забезпечення; аналіз зміни резервів під заборгованість за кредитами; аналіз кредитної якості кредитів; вплив якості застави на якість кредитів.

Примітка «Аналіз активів та зобов'язань за строками їх погашення» містить інформацію про кредити та заборгованість клієнтів у розрізі строків їх погашення – менше, ніж 12 місяців та більше ніж 12 місяців.

У примітці «Управління фінансовими ризиками» стосовно кредитного ризику банк описує цілі, політику та процеси щодо управління кредитним ризиком та методи, використані для оцінки ризику, а також розкриває інформацію стосовно дотримання протягом звітної періоду нормативів кредитного ризику та їх значення на звітну дату.

У примітці «Потенційні зобов'язання банку», розкривається інформація про надані банком зобов'язання з кредитування, невикористані кредитні лінії, експортні та імпорнтні акредитиви, видані гарантії, резерви за зобов'язаннями, що пов'язані з кредитуванням.

У примітці «Справедлива вартість активів та зобов'язань» розкривається інформація про методи оцінки та вхідні дані, які використовуються для оцінки справедливої вартості різних видів активів та зобов'язань, в тому числі кредитів. Результати оцінки справедливої вартості аналізуються та розподіляються за 3-ма рівнями ієрархії справедливої вартості:

- 1-й рівень - оцінка за цінами котирування на активних ринках для ідентичних активів або зобов'язань;
- 2-й рівень - оцінка за цінами котирування на подібні активи чи зобов'язання на активних ринках, або за цінами котирування на ідентичні чи подібні активи чи зобов'язання на ринках, які не є активними;
- 3-й рівень - оцінка за методами, у яких не використовуються вхідні дані, що спостерігаються на відкритих ринках.

Примітка «Подання фінансових інструментів за категоріями оцінки» містить інформацію про надані банком кредити за категоріями їх оцінки у розрізі видів кредитів та позичальників.

У примітці «Операції з пов'язаними особами» подається інформація про операції банку з пов'язаними особами, в тому числі про кредити, гарантії, інші потенційні зобов'язання, що надані пов'язаним особам та погашені ними кредити.

Інформація про процентні доходи банку від проведення кредитних операцій розкривається у складі статті «Процентні доходи» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Процентні доходи, що отримані» звіту про рух грошових коштів (складеного за прямим методом), а також деталізується у примітці «Процентні доходи та витрати».

Витрати банку на формування резервів на покриття збитків від зменшення корисності кредитів відображаються у складі статті «Чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, коштів в інших банках» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід.

Дані про комісійні доходи банку, пов'язані з кредитними операціями подаються у складі статті «Комісійні доходи» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід та статті «Комісійні доходи, що отримані» звіту про рух грошових коштів, складеного за прямим методом, а також деталізуються у примітці «Комісійні доходи та витрати».

Якщо банк надавав кредити за ставкою, яка відрізнялася від ринкової, то збитки чи прибутки, які виникли, будуть відображені у звіті про прибутки та

збитки та інший сукупний дохід у статті «Доходи/(витрати), які виникають під час первісного визнання фінансових активів за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова».

Розкриття інформації про кредитні операції у фінансовій звітності банків здійснюється у відповідності з вимогами, що містяться у МСБО 1 «Подання фінансової звітності» та МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». Крім цього, інформація про операції фінансового лізингу, які за своєю сутністю відносяться до кредитних операцій, подається у фінансовій звітності банку згідно з вимогами МСБО 17 «Оренда».

Приклад розкриття окремої інформації про кредити у примітках до річної фінансової звітності банку

Примітка 3. Основні принципи облікової політики (продовження)

Кредити та заборгованість клієнтів.

Кредити та заборгованість клієнтів обліковуються, коли Банк надає грошові кошти з метою придбання або створення дебіторської заборгованості клієнта, яка не пов'язана з похідними фінансовими інструментами, з фіксованими або такими, що можуть бути визначені, платежами, яка не котирується на активному ринку та має бути погашена на встановлену чи визначену дату; при цьому Банк не має наміру здійснювати торгові операції з цією дебіторською заборгованістю.

Кредити, надані Банком, первісно визнаються за справедливою вартістю з урахуванням відповідних витрат на проведення операції. У подальшому кредити відображаються за амортизованою вартістю із використанням методу ефективної ставки відсотка. Кредити, надані клієнтам, відображаються за вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення. Після знецінення активу дохід, отриманий на його балансову вартість та розрахований шляхом дисконтування розрахункових грошових потоків, які будуть повернуті за активом, із використанням первісної ефективної ставки процента, визнається у складі процентних доходів на рахунок прибутків та збитків.

Якщо кредит надано під плаваючу процентну ставку, то ставкою дисконтування для визначення збитків від зменшення корисності буде поточна ефективна ставка.

Банк відображає в бухгалтерському обліку під час первісного визнання прибутку або збитку на суму різниці між справедливою вартістю фінансового активу або фінансового зобов'язання та вартістю договору в кореспонденції з рахунками дисконту (премії), якщо ефективна ставка відсотка за цим інструментом є вищою або нижчою, ніж ринкова.

Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням.

Банк бере на себе зобов'язання, пов'язані з кредитуванням, у тому числі зобов'язання із надання кредитів, акредитиви, фінансові гарантії та авалювання векселів. Фінансові гарантії – це безвідкличні зобов'язання Банку здійснити платежі у випадку та на умовах, якщо клієнт виявиться неспроможним виконати свої зобов'язання перед третіми сторонами. Фінансовим гарантіям притаманний той самий ризик, що і кредитам. Фінансові гарантії та зобов'язання надати кредит спочатку визнаються за справедливою вартістю, яка зазвичай дорівнює сумі отриманої комісії. Ця сума

амортизується лінійним методом протягом строку існування зобов'язання, крім зобов'язань надати кредити, якщо існує імовірність того, що Банк укладе конкретну кредитну угоду і не очікує реалізувати відповідний кредит протягом короткого періоду часу після його надання. Така комісія за надання кредиту відноситься на майбутні періоди та включається до складу балансової вартості кредиту при початковому визнанні. Станом на кінець кожного звітного періоду зобов'язання, пов'язані з кредитуванням, оцінюються за найбільшою з двох сум: неамортизованого залишку відповідної суми при початковому визнанні, та оціночних витрат, необхідних для погашення зобов'язання станом на кінець звітного періоду.

Примітка 8. Кредити та заборгованість клієнтів (фрагмент)

Таблиця 8.1. Кредити та заборгованість клієнтів

Найменування статті	2015 рік	2014 рік
Кредити, що надані юридичним особам	15 033 044	14 321 153
Іпотечні кредити фізичних осіб	273 600	259 384
Споживчі кредити, що надані фізичним особам	1 345 741	1 527 158
Резерв під знецінення кредитів	(2 828 427)	(1 341 413)
Усього кредитів за мінусом резервів	13 823 958	14 766 282

Банком до кредитів, що надані юридичним особам, згідно з внутрішньою політикою, віднесені всі кредити бізнес-сегменту «Суб'єкти малого та середнього бізнесу і корпорації», в незалежності від мети отримання кредиту, та, враховуючи те, чи є позичальник суб'єктом господарської діяльності, згідно з його правовстановлюючими документами.

До іпотечних кредитів фізичних осіб відносяться кредити, які надані на купівлю нерухомості на первинному або вторинному ринку.

Максимальний рівень ризику на десять найбільших контрагентів станом на 31 грудня 2015 року становить 5 237 777 тис. грн. (31 грудня 2014 року: 3 567 762 тис. грн.). Максимальний рівень кредитного ризику на одногоконтрагента/групу пов'язаних осіб (враховуючи потенційні зобов'язання) станом на 31 грудня 2015 року становить 1 066 021 тис. грн. Порівняно із 31 грудня 2014 року кредитний ризик збільшився на 504 660 тис. грн. (561 361 тис. грн. станом на 31 грудня 2014 року).

Таблиця 8.9. Вплив вартості застави на якість кредиту на 31 грудня 2015 р.

Найменування статті	Балансова вартість	Вартість застави	Чистий ризик
Кредити, що надані юридичним особам	15 033 044	8 114 051	6 918 993
Іпотечні кредити фізичних осіб	273 600	80 944	192 656
Споживчі кредити, що надані фізичним особам	1 345 741	636 333	709 408
Усього кредитів	16 652 385	8 831 328	7 821 057

Таблиця 8.10. Вплив вартості застави на якість кредиту на 31 грудня 2014 р.

Найменування статті	Балансова вартість	Вартість застави	Чистий ризик
Кредити, що надані юридичним особам	14 321 153	7 683 218	6 637 935
Іпотечні кредити фізичних осіб	259 384	102 474	156 910
Споживчі кредити, що надані фізичним особам	1 527 158	565 791	961 367
Усього кредитів	16 652 385	8 351 483	7 756 212

Примітки 8.9 та 8.10 заповнені з урахуванням оцінки якості забезпечення, що використовується для покриття кредитного ризику, відповідно до кредитно-ризикової політики банку.

В якості вартості забезпечення беруться до розрахунку такі типи забезпечення:

- грошове покриття, покриття гарантіями інвестиційного класу та резервними акредитивами емітентів інвестиційного класу – у повному обсязі;
- рухоме майно, якщо кредит, до якого відноситься застава, прострочено не більше ніж на 2 роки – з дисконтом 65%;
- житлова та нежитлова нерухомість, якщо кредит до якого відноситься ця застава, прострочено не більше, ніж на 3 роки – з дисконтом 65%.

Забезпечення приймається до розрахунку в сумі, що не перевищує балансову вартість кредиту за кожним договором, що покритий відповідним забезпеченням.

Примітка 32. Потенційні зобов'язання банку (продовження)

Таблиця 32.1 Структура зобов'язань, що пов'язані з кредитуванням

Найменування статті	2015 рік	2014 рік
Зобов'язання з кредитування, що надані	445 981	345 262
Експортні акредитиви	49 203	28 849
Імпортні акредитиви	775 570	220 845
Гарантії видані	732 487	741 937
Резерв за зобов'язаннями, що пов'язані з кредитуванням	(59 430)	(40 776)
Усього зобов'язань, що пов'язані з кредитуванням за мінусом резервів	1 943 811	1 296 117

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Амортизована собівартість фінансового активу – сума, за якою фінансовий актив оцінюється при первісному визнанні, мінус виплати основної суми, плюс (або мінус) накопичена амортизація будь-якої різниці між цією первісною сумою та сумою погашення із застосуванням методу ефективної ставки відсотка та мінус будь-яке зменшення (прямо чи через застосування рахунку резервів) унаслідок зменшення корисності або неможливості отримання.

Балансова вартість активу – вартість, за якою актив відображається в балансі і яка складається з основної суми боргу, нарахованих процентів, неамортизованої премії (дисконту), суми визнаного зменшення корисності.

Безнадійна заборгованість – заборгованість, стосовно якої є впевненість про її неповернення боржником, або заборгованість, за якою минув строк позовної давності.

Вексель – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити у визначений строк визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

Витрати на операції – додаткові витрати, які прямо відносяться до придбання, випуску або вибуття фінансового активу чи фінансового зобов'язання і які не могли виникнути, якщо суб'єкт господарювання не випустив, не придбав або не реалізував фінансовий інструмент. До витрат на операцію належать комісійні, сплачені агентам, консультантам, брокерам і дилерам, збори органам регулювання, фондовим біржам, податки, державне мито тощо.

Гарантія – спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого банк-гарант приймає на себе грошове зобов'язання перед бенефіціаром (оформлене в письмовій формі або у формі повідомлення) сплатити кошти за принципала в разі невиконання останнім своїх зобов'язань у повному обсязі або їх частину в разі пред'явлення бенефіціаром вимоги та дотримання всіх вимог, передбачених умовами гарантії.

Іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника.

Збиток від зменшення корисності – сума, на яку балансова вартість активу або одиниці, що генерує грошові кошти, перевищує суму його/її очікуваного відшкодування.

Зменшення корисності (знецінення) - втрата економічної вигоди, яка причинена однією або кількома збитковими подіями, які відбулися після первісного визнання фінансового активу або групи фінансових активів і мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за фінансовим активом або групою фінансових активів.

Зобов'язання з кредитування – зобов'язання банку надати клієнту кредит на певних умовах.

Кредитні операції – вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів таким шляхом: надання їх у тимчасове користування або прийняття зобов'язань про надання певної суми коштів; надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів; розміщення депозитів; проведення факторингових операцій та операцій фінансового лізингу; видача

кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій зворотного репо; будь-якого продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів за такою сумою (відстрочення платежу); розстрочення платежу за продані банком активи.

Овердрафт – форма короткострокового кредиту в межах встановленого банком ліміту, що дозволяє здійснювати розрахунки, коли у клієнта на поточному рахунку недостатньо коштів. Кредит овердрафт та нараховані за ним відсотки погашаються автоматично при надходженні коштів на рахунок клієнта.

Прострочена заборгованість за нарахованими доходами – заборгованість, яка не погашена в строк, передбачений договором.

Споживчий кредит - грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Справедлива вартість – це ціна, яка була б отримана від продажу активу чи сплачена при передачі зобов'язання при проведенні звичайної операції між учасниками ринку на дату оцінки.

Урахування векселя – форма кредитування банком векселедержателя шляхом придбання векселя до настання строку платежу за ним з дисконтом за грошові кошти з метою одержання прибутку від погашення векселя в повній сумі.

Фінансовий актив - будь-який актив, що є:

- а) грошовими коштами;
- б) інструментом власного капіталу іншого суб'єкта господарювання;
- в) контрактним правом: отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого суб'єкта господарювання або обмінювати фінансові інструменти з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно сприятливими, або
- г) контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання та який є: непохідним інструментом, за який суб'єкт господарювання зобов'язаний або може бути зобов'язаний отримати змінну кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання, або похідним інструментом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися іншим чином, ніж обміном фіксованої суми грошових коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання.

Факторинг – придбання банком (чи фактор-фірмою) права вимоги щодо виплат за фінансовими зобов'язаннями, що виникли між контрагентами в процесі реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)

Фінансовий інструмент – будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Які операції вважаються кредитними згідно з чинним банківським законодавством України?
2. За якими ознаками і на які види класифікуються банківські кредити?
3. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про кредитні операції?
4. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентується методика бухгалтерського обліку кредитних операцій банків України?
5. Проведіть порівняльний аналіз вимог МСФЗ та нормативно-правових актів НБУ щодо методологічних засад відображення в обліку інформації про кредити.
6. За якою вартістю вітчизняні банки відображають в обліку надані кредити під час первісного визнання та після первісного визнання?
7. За яким методом здійснюється нарахування процентних доходів за наданими банком кредитами?
8. В яких випадках і як часто банк має визнавати зменшення корисності наданих кредитів?
9. Коли банк припиняє визнання наданого кредиту?
10. За рахунками яких класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України обліковуються:
 - а) зобов'язання з кредитування;
 - б) надані кредити клієнтам;
 - в) отримане від клієнтів забезпечення наданих кредитів;
 - г) сформовані спеціальні резерви за наданими клієнтам кредитами;
 - д) процентні та комісійні доходи від кредитних операцій?
11. Як в бухгалтерському обліку банку відображається операція з продовження строку дії (пролонгації) кредитних договорів?
12. Чим відрізняється методика обліку кредитів у національній валюті від методики обліку кредитів в іноземній валюті?
13. Якими бухгалтерськими проводками відображається виникнення в банку зобов'язання з кредитування та його виконання?

14. За якими рахунками відображаються в бухгалтерському обліку банку отримані авансом проценти або сплачені клієнтом комісії, що є невід'ємною частиною кредиту?
15. Що потрібно визнавати банку в бухгалтерському обліку, якщо під час первісного визнання він визначає вартість кредиту за процентною ставкою, вищою або нижчою, ніж ринкова?
16. Якими бухгалтерськими проводками відображається нарахування банком процентних доходів за наданими клієнтам кредитами?
17. Як відображається в бухгалтерському обліку банку не сплачена позичальником (боржником) у визначений договором строк:
- а) сума заборгованості за кредитом;
 - б) нараховані проценти за кредитом;
 - в) нараховані комісійні за кредитом?
18. Якими бухгалтерськими записами супроводжується визнання банком заборгованості за кредитними операціями безнадійною щодо отримання?
19. Якими бухгалтерськими записами відображається формування банком резервів за наданими клієнтам кредитами в національній та іноземній валюті?
20. Що таке кредитна лінія і як відображається в бухгалтерському обліку укладення договору з клієнтом про відкриття кредитної лінії та її використання?
21. Як відображається в бухгалтерському обліку банку надання клієнту кредиту овердрафт і його погашення?
22. Розкрийте механізм проведення факторингової операції та її відображення на рахунках бухгалтерського обліку банку-фактора.
23. Якими бухгалтерськими проводками відображається надання кредиту суб'єкту господарювання за операцією репо?
24. Висвітліть механізм проведення операції з урахування векселів і її відображення на рахунках бухгалтерського обліку банку.
25. Як відображаються в бухгалтерському обліку надані банком гарантії під час первісного визнання та після первісного визнання?
26. У яких фінансових звітах банку розкривається інформація про надані клієнтам кредити?

ТЕСТИ

1. За якою вартістю банк оцінює кредити під час первісного визнання?
- а) амортизованою собівартістю;
 - б) первісною вартістю;

- в) справедливою вартістю;
- г) чистою вартістю реалізації.

2. За якою вартістю банк оцінює кредити після первісного визнання?

- а) чистою вартістю реалізації;
- б) первісною вартістю;
- в) справедливою вартістю;
- г) амортизованою собівартістю.

3. За яким рахунком відображаються в обліку банку отримані від клієнта авансом комісії, що є невід'ємною частиною наданого кредиту?

- а) за відповідним рахунком з обліку наданого кредиту;
- б) за відповідним рахунком з обліку комісійних доходів;
- в) за відповідним рахунком з обліку неамортизованої премії за наданим кредитом;
- г) за відповідним рахунком з обліку неамортизованого дисконту за наданим кредитом.

4. Бухгалтерське проведення Дт 2067 Кт 2062 означає:

- а) банк видав короткостроковий кредит суб'єкту господарювання у поточну діяльність;
- б) суб'єкт господарювання повернув заборгованість за короткостроковим кредитом, що був наданий у поточну діяльність;
- в) банк визнав заборгованість за короткостроковим кредитом, що був наданий у поточну діяльність суб'єкту господарювання простроченою;
- г) банк визнав заборгованість за короткостроковим кредитом, що був наданий у поточну діяльність суб'єкту господарювання безнадійною.

5. Бухгалтерське проведення Дт 2208 Кт 6042 означає:

- а) фізична особа сплатила нараховані раніше банком процентні доходи за кредитом;
- б) фізична особа сплатила авансом проценти за наданим їй кредитом на поточні потреби;
- в) банк нарахував процентні доходи за кредитом, наданим фізичній особі на поточні потреби;
- г) банк визнав простроченими нараховані доходи за кредитом, наданим фізичній особі на поточні потреби.

6. Якою бухгалтерською проводкою відображається амортизація дисконту за наданим іпотечним кредитом в національній валюті суб'єкту господарювання?

- а) Дт 2086 Кт 6029 ;
- б) Дт 6029 Кт 2085;
- в) Дт 2082 Кт 2086;
- г) Дт 2088 Кт 6029.

7. Операція з формування банком резервів в національній валюті за наданими клієнтам кредитами, що оцінюються на портфельній основі відображається в обліку такою проводкою:

а) Дт 2400 Кт 2067;

б) Дт 2401 Кт 7702;

в) Дт 7702 Кт 2400;

г) Дт 7702 Кт 2401.

8. Які з наведених нижче рахунків підлягають переоцінці у разі зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют?

а) рахунки з обліку наданих кредитів в іноземній валюті;

б) рахунки з обліку нарахованих доходів за кредитами в іноземній валюті;

в) рахунки з обліку спеціальних резервів під кредити в іноземній валюті;

г) усі зазначені вище рахунки.

9. Які з наведених нижче банківських операцій супроводжуються бухгалтерським проведенням Дт 9129 Кт 9900?

а) банк уклав з клієнтом договір про кредитну лінію;

б) банк уклав з клієнтом договір про надання кредиту овердрафт;

в) банк уклав з клієнтом факторингову угоду;

г) банк уклав з клієнтом договір про врахування векселів;

д) усі зазначені вище операції.

10. За яким рахунком відображаються в обліку банку надані кредити овердрафт суб'єктам господарювання?

а) 9129;

б) 2062;

в) 2072;

г) 2600.

11. Бухгалтерське проведення Дт 9800 Кт 9910 означає:

а) банк уклав з клієнтом факторингову угоду;

б) банк-фактор сплатив клієнту кошти за факторинговою угодою;

в) банк-фактор отримав від клієнта розрахункові документи;

г) банк-фактор списав оплачені боржником розрахункові документи за факторинговою операцією.

12. Бухгалтерське проведення Дт 2400 Кт 2207 означає:

а) банк сформував резерв за наданим фізичній особі кредитом;

б) банк зменшив розмір сформованого резерву за кредитом, наданим фізичній особі;

в) у зв'язку з погашенням фізичною особою простроченої заборгованості за кредитом, банк розформував резерв;

г) банк списав за рахунок спеціального резерву безнадійну заборгованість за кредитом, наданим фізичній особі.

13. За яким рахунком відображаються в обліку банку враховані векселі?

- а) 2020;
- б) 2220;
- в) 9129;
- г) 9819.

14. За якою вартістю і в якій сумі банк-гарант відображає надані гарантії під час первісного визнання?

- а) як актив за справедливою вартістю у сумі наданої гарантії;
- б) як зобов'язання за справедливою вартістю у сумі наданої гарантії;
- в) як зобов'язання за справедливою вартістю у сумі отриманих комісій;
- г) як актив за справедливою вартістю у сумі отриманих комісій.

15. Бухгалтерське проведення Дт 3648 Кт 6118 означає:

- а) банк-гарант виконав зобов'язання за наданою гарантією;
- б) банк-гарант отримав від клієнта комісійну винагороду за надану гарантію;
- в) банк здійснив амортизацію первісно визнаного зобов'язання за наданою гарантією;
- г) банк-гарант отримав відшкодування коштів, сплачених ним за наданою гарантією.

ЗАДАЧІ

Задача 6.1.

24.03.2016 р. банк видав кредит підприємству у поточну діяльність на таких умовах:

- сума кредиту: 300000 грн.;
- термін користування кредитом: 6 місяців;
- процентна ставка за кредитом: 25 % річних;
- метод обчислення кількості днів при визначенні суми процентів: факт/факт;
- одноразова комісія за видачу кредиту – 1,5 % від суми кредиту;
- проценти за кредитом сплачуються щомісяця з 1 до 7 числа місяця, наступного за звітним;
- застава: нерухоме майно нежитлового призначення, що оцінюється у 555000 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за кредитною операцією, зокрема:

- 1) надання клієнтом застави, як забезпечення кредиту;
- 2) надання банком підприємству кредиту;
- 3) нарахування банком відсотків і амортизацію дисконту за кредитом 31.03.2016 р.;
- 4) формування банком резерву у розмірі 1% від суми наданого кредиту;

- 5) сплату клієнтом 5.04.2016 р. нарахованих відсотків за березень;
- 6) повернення клієнтом кредиту у термін, передбачений кредитною угодою;
- 7) списання суми застави;
- 8) розформування резерву за кредитом.

Задача 6.2.

12.01.2016 р. банк видав споживчий кредит фізичній особі на таких умовах:

- сума кредиту: 150000 грн. (зараховується на поточний рахунок фізичної особи, відкритому в цьому банку);
- термін користування кредитом: 1,5 роки;
- щомісячна комісія за обслуговування кредитної заборгованості: 1 % від первинної суми кредиту;
- процентна ставка за кредитом: 26 % річних;
- метод обчислення кількості днів при визначенні суми процентів: 30/360
- дата сплати відсотків за кредитом: щомісяця з 1 до 7 числа місяця, наступного за звітним;
- застава: нерухоме майно житлового призначення, що оцінюється у 250000 грн.

Необхідно:

Відобразити на рахунках бухгалтерського обліку банку такі операції:

- 1) отримання банком застави, як забезпечення наданого кредиту;
- 2) зарахування банком суми кредиту на поточний рахунок фізичної особи, відкритому в цьому банку;
- 3) нарахування банком відсотків і комісійних за кредитом 31.01.2016 р.;
- 4) сплату клієнтом нарахованих відсотків і комісійних за січень 3.02.2016 р.;
- 5) нарахування банком відсотків і комісійних за кредитом 28.02.2016 р.;
- 6) 8.02.2016 р. визнання банком нарахованих відсотків і комісійних за лютий 2016 р. простроченими;
- 7) 13.02.2016 р. сплату клієнтом нарахованих відсотків і комісійних за лютий 2016 р.;
- 8) продовження терміну кредиту ще на 6 місяців.

Задача 6.3.

8.01.2016 р. банк видав іпотечний кредит підприємству на таких умовах:

- сума кредиту: 500000 доларів США;
- термін користування кредитом: 10 місяців;
- процентна ставка за кредитом: 19 % річних;
- одноразова комісія за видачу кредиту – 1% від суми кредиту;
- метод обчислення кількості днів при визначенні суми процентів: 30/360;
- проценти за кредитом сплачуються щомісяця з 1 до 10 числа місяця, наступного за звітним;

- застава: нерухоме майно нежитлового призначення, що оцінюється у 900000 доларів США.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за такими операціями з кредитування:

- 1) отримання від клієнта застави за кредитом;
- 2) видача кредиту клієнту;
- 3) формування резерву під наданий кредит у розмірі 2% від суми кредиту, враховуючи, що офіційний курс гривні до долара США в цей день становив 25,151769 UAH/USD;
- 4) нарахування банком відсотків та амортизація дисконту за кредитом 31.01.2016 р., враховуючи, що офіційний курс гривні до долара США в цей день становив 25,151769 UAH/USD;
- 5) сплата клієнтом нарахованих за січень відсотків 5.02.2016 р.;
- 6) повернення клієнтом кредиту у термін, передбачений кредитним договором;
- 7) списання банком застави;
- 8) розформування резерву за кредитом, враховуючи, що офіційний курс на цю дату становив 25,563263 UAH/USD.

Задача 6.4.

19. 01. 2016 р. банк уклав з своїм клієнтом – суб'єктом підприємницької діяльності Кучеренко О.В. договір про надання кредиту овердрафт на суму до 50000 грн. Максимальний термін користування коштами за овердрафтом становить 30 днів. Кредит надається без застави. Процентна ставка за користування овердрафтом становить 24 % річних. Метод обчислення кількості днів при визначенні суми процентів: факт/факт.

30.01.2016 р. Кучеренко О.В. подав в банк платіжне доручення на перерахування 45000 грн. підприємству, яке обслуговується в іншому банку. При цьому на поточному рахунку Кучеренко О.В. було лише 37000 грн.

25.02.2016 р. від банку-кореспондента поступили кошти у сумі 12000 грн. на користь Кучеренко О.В. Банк погасив заборгованість Кучеренко О.В за кредитом овердрафт та нараховані відсотки.

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проводки за операціями по кредиту овердрафт, зокрема:

- 1) виникнення в банку зобов'язання за кредитом овердрафт;
- 2) оплата банком платіжного доручення за рахунок кредиту овердрафт;
- 3) нарахування відсотків за користування кредитом;
- 4) погашення заборгованості за кредитом овердрафт та нарахованих відсотків.

2. Визначити залишок коштів на рахунку Кучеренко О.В на кінець дня 25.02. 2016 р.

Задача 6.5.

2. 02. 2016 р. банк уклав з підприємством договір про невідновлювальну кредитну лінію на суму 80 000 грн. терміном 1 рік. Процентна ставка за користування кредитною лінією становить 27 % річних. Метод обчислення кількості днів при визначенні суми процентів: 30/360. Проценти сплачуються щомісяця з 1 до 5 числа місяця, наступного за звітним. Разова комісія при використанні кредиту становить 0,7% від суми отриманого кредиту.

10.02.2016 р. відповідно до угоди про кредитну лінію банк надав підприємству кредит у поточну діяльність у сумі 30 000 грн. шляхом зарахування коштів на поточний рахунок підприємства і стягнув разову комісію у розмірі 0,7% від суми.

27.02.2016 р. банк нарахував відсотки за наданим підприємству кредитом.

3.03.2016 р. підприємство сплатило нараховані банком відсотки.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями.

Задача 6.6.

15.05. 2016 р. банк уклав з фірмою «Теплолюкс» факторингову угоду на суму 200000 грн.

20.05. 2016 р. фірма «Теплолюкс» подала в банк відповідні документи, що підтверджують продаж товарів підприємству «Єврокомфорт» з відстроченням платежу на загальну суму 120 000 грн. Банк перерахував клієнту на поточний рахунок 108 000 грн.

8.06.2016 р. на коррахунок банку поступили кошти від підприємства «Єврокомфорт» у сумі 120 000 грн. Банк погасив заборгованість за факторинговою операцією (з врахування процентів та комісійних), а решту суми зарахував на поточний рахунок фірми «Теплолюкс».

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями, врахувавши, що процентна ставка за факторингом становить 23% річних від суми фактично наданих коштів, а комісійні за перевірку документів – 1% від суми документів.

РОЗДІЛ 7. ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ *розуміти сутність фінансових інвестицій та класифікувати їх за різними ознаками;*
- ✓ *узагальнити методологічні засади бухгалтерського обліку різних видів фінансових інвестицій;*
- ✓ *складати бухгалтерські записи за операціями з фінансовими інвестиціями, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки (придбання, переоцінка, визнання й отримання доходів, продаж);*
- ✓ *відображати на рахунках бухгалтерського обліку операції з фінансовими інвестиціями в портфелі банку на продаж (придбання, переоцінка, визнання й отримання доходів, визнання зменшення корисності, продаж);*
- ✓ *складати бухгалтерські записи за операціями з фінансовими інвестиціями в портфелі банку до погашення (придбання, визнання й отримання доходів, визнання зменшення корисності, погашення);*
- ✓ *пояснити суть методів обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії;*
- ✓ *відображати на рахунках бухгалтерського обліку операції, пов'язані з інвестиціями в асоційовані та дочірні компанії;*
- ✓ *описати методик обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримуваних для продажу;*
- ✓ *інтерпретувати інформацію про фінансові інвестиції банку, що розкривається у фінансовій звітності.*

7.1. Поняття фінансових інвестицій та їх класифікація

Фінансові інвестиції – це фінансові активи, які утримуються інвестором з метою збільшення прибутку (процентів, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. До фінансових інвестицій належать придбані боргові цінні папери, акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, інші фінансові інвестиції, що не оформлені цінними паперами.

Згідно із Законом України «Про цінні папери і фондовий ринок» цінні папери – це документи установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Мета фінансових інвестицій може бути різною, зокрема, отримання доходу у вигляді дивідендів чи відсотків за цінними паперами, або прибутку від збільшення ринкової вартості цінних паперів, або ж отримання сприятливих ділових зв'язків з іншим підприємством.

Велика різноманітність фінансових інвестицій дозволяє класифікувати їх за певними ознаками. З позиції бухгалтерського обліку фінансові інвестиції можна класифікувати за:

- термінами вкладень;
- економічною природою цінних паперів, в які інвестуються кошти;
- ступенем впливу і контролю;
- можливістю визначення справедливої вартості цінних паперів, в які інвестовані кошти (Рис. 7.1).

За термінами вкладень фінансові інвестиції поділяються на короткострокові (поточні) та довгострокові (непоточні).

Короткострокові (поточні) фінансові інвестиції - це інвестиції, які утримуються інвестором на строк, що не перевищує один рік, і які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент.

До поточних фінансових інвестицій відносяться еквіваленти грошових коштів, тобто короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошових коштів і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості та інші поточні інвестиції.

Довгострокові (непоточні) фінансові інвестиції – це інвестиції, які утримуються інвестором на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент.

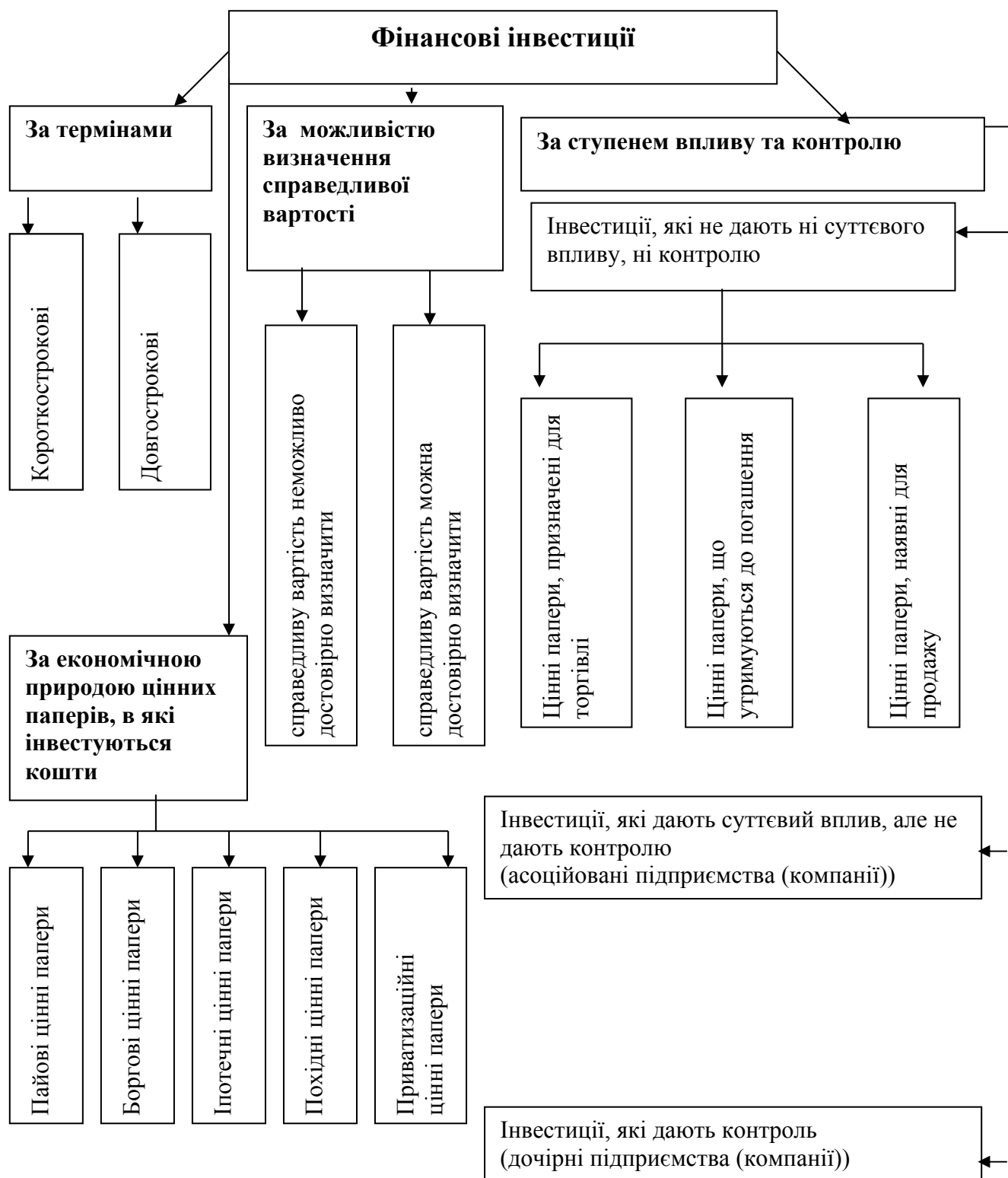

Рис. 7.1. Класифікація фінансових інвестицій з позиції бухгалтерського обліку

За економічною природою цінних паперів, в які інвестуються кошти, фінансові інвестиції можна класифікувати на інвестиції в:

- пайові цінні папери;
- боргові цінні папери;
- іпотечні цінні папери;
- приватизаційні цінні папери;
- похідні цінні папери.

У Законі України «Про цінні папери і фондовий ринок» дається таке визначення зазначених вище видів цінних паперів:

Пайові цінні папери – цінні папери, які посвідчують участь їх власника у статутному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів та сертифікатів фондів операцій з нерухомістю), надають власнику право на участь в управлінні емітентом (крім сертифікатів фондів операцій з нерухомістю) і отримання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна у разі ліквідації емітента (крім сертифікатів фондів операцій з нерухомістю). До пайових цінних паперів відносяться: акції; інвестиційні сертифікати; сертифікати фондів операцій з нерухомістю.

Боргові цінні папери - цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання. До боргових цінних паперів відносяться: облігації підприємств; державні облігації України; облігації місцевих позик; казначейські зобов'язання України; ощадні (депозитні) сертифікати; векселі.

Іпотечні цінні папери - цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До іпотечних цінних паперів відносяться: іпотечні облігації; іпотечні сертифікати; заставні.

Приватизаційні цінні папери - цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду.

Похідні цінні папери – цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів.

Вагомий вплив на методологію бухгалтерського обліку фінансових інвестицій має їх класифікація за ступенем впливу та контролю інвестора на об'єкт інвестування.

Міжнародними стандартами фінансової звітності **суттєвий вплив** визначається як повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової та операційної політики об'єкта інвестування, але не контроль чи спільний контроль таких політик. **Контроль** над об'єктом інвестування є тоді, коли інвестор має право щодо змінних результатів діяльності об'єкта інвестування або зазнає пов'язаних з ними ризиків та здатний впливати на ці результати через свої владні повноваження щодо об'єкта інвестування.

Як правило, основним принципом, що визначає наявність суттєвого впливу чи контролю, є відсоток володіння голосами об'єкта інвестування:

<i>Відсоток володіння голосами об'єкта інвестування</i>	<i>Рівень впливу</i>
Менш як 20%	Не має суттєвого впливу
20-50%	Суттєвий вплив
Більш як 50 %	Контроль

За ступенем впливу та контролю інвестора на об'єкт інвестування фінансові інвестиції поділяються на три групи:

1) Інвестиції, які не дають ні суттєвого впливу, ні контролю. Вони класифікуються на три категорії, а саме:

– *інвестиції в торгові цінні папери* – це інвестиції в цінні папери, що були придбані інвестором для перепродажу та з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ціни або дилерської маржі;

– *інвестиції в цінні папери, що утримуються до погашення* – це інвестиції в боргові цінні папери з фіксованими платежами або платежами, що можна визначити, а також фіксованим строком погашення, щодо яких інвестор має реальний намір та змогу утримувати їх до строку погашення;

– *інвестиції в цінні папери, наявні для продажу* – це інвестиції в цінні папери, які не належать до торгових цінних паперів та цінних паперів до погашення.

2) Інвестиції, які дають суттєвий вплив, але не дають контролю. До них відносяться інвестиції в асоційовані підприємства (компанії).

3) Інвестиції, які дають контроль, тобто інвестиції в дочірні підприємства (компанії).

За можливістю визначення справедливої вартості цінних паперів, в які інвестуються кошти, фінансові інвестиції класифікуються на:

- інвестиції в цінні папери, справедливу вартість яких неможливо достовірно визначити;
- інвестиції в цінні папери, справедливу вартість яких можна достовірно визначити.

Нагадаємо, що справедлива вартість – це ціна, яка була б отримана від продажу активу чи сплачена при передачі зобов'язання при проведенні звичайної операції між учасниками ринку на дату оцінки.

У бухгалтерського обліку банків України інвестиції в цінні папери класифікуються таким чином:

- фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;
- фінансові інвестиції в портфелі банку на продаж;
- фінансові інвестиції в портфелі банку до погашення;
- інвестиції в асоційовані компанії та дочірні компанії;
- інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, утримувані для продажу.

Портфель цінних паперів - це згрупована інформація з обліку інвестицій у цінні папери за їх видами і призначенням з метою складання фінансової звітності.

До фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки, належать боргові цінні папери, акції та інші фінансові інвестиції, утримувані в торговому портфелі, і ті, що визначені банком як оцінені за справедливою вартістю з відображенням переоцінки через прибутки/збитки під час первісного визнання.

Банк обліковує в торговому портфелі цінні папери та інші фінансові інвестиції, що придбані з метою продажу в найближчий час і отримання прибутку від короткострокових коливань ціни або дилерської маржі, а також фінансові інвестиції, які під час первісного визнання є частиною портфеля фінансових інструментів, управління якими здійснюється разом, і щодо яких є свідчення фактичного отримання короткострокового прибутку.

У портфелі банку на продаж обліковуються боргові цінні папери, акції та інші фінансові інвестиції, що призначені для продажу і не класифікуються як фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки або фінансові інвестиції в портфелі банку до погашення, а саме:

- боргові цінні папери, які банк не має наміру та/або змоги тримати до дати їх погашення або за наявності певних обмежень щодо обліку цінних паперів у портфелі до погашення;

- боргові цінні папери, які банк готовий продати у зв'язку зі зміною ринкових процентних ставок або ризиків, потреб ліквідності, наявності й дохідності альтернативних інвестицій, джерел та умов фінансування або зміною валютного ризику;

- акції та інші фінансові інвестиції, за якими неможливо достовірно визначити справедливую вартість.

У портфелі банку до погашення обліковуються боргові цінні папери з фіксованими платежами або з платежами, що можна визначити, а також з фіксованим строком погашення. Боргові цінні папери відносяться до портфеля до погашення, якщо банк має *намір* та *здатність* утримувати їх до строку погашення.

Банк не має безперечного наміру утримувати цінні папери до погашення, якщо:

- має намір утримувати цінні папери протягом невизначеного часу;
- готовий продати їх у разі змін ринкових ставок відсотка, ризиків, потреб ліквідності, наявності альтернативних інвестицій і доходу від них, зміни джерел і строків фінансування;

- умови випуску безстрокових боргових цінних паперів передбачають сплату відсотків протягом невизначеного часу (тобто немає фіксованого строку погашення);

- емітент має право погасити цінні папери сумою, значно меншою, ніж їх амортизована собівартість.

Банк не має здатності утримувати цінні папери в портфелі до погашення, якщо:

- не має фінансових ресурсів для фінансування цінних паперів до погашення;
- є юридичне або інше обмеження, яке може перешкодити наміру банку утримувати цінні папери до погашення;
- протягом поточного фінансового року або протягом двох попередніх фінансових років банк продав до дати погашення значну суму інвестицій порівняно із загальною сумою інвестицій, утримуваних до погашення.

Не є порушенням намірів щодо утримання портфеля до погашення, якщо продаж цінних паперів з портфеля до погашення був здійснений у таких випадках:

- не більше ніж за 3 місяці до дати погашення;
- після того, як отримано в основному всю первісну вартість фінансової інвестиції у вигляді планових платежів або передоплати;
- значного погіршення кредитоспроможності емітента;
- реорганізації емітента;
- змін законодавчих або регулятивних вимог;
- значного підвищення регулятивних вимог до капіталу;
- у зв'язку з непередбаченою подією, що відбулася з незалежних від банку причин, яка не повторюється і стосовно якої є докази, що банк не мав змоги її спрогнозувати.

До інвестицій в асоційовані та дочірні компанії відносяться інвестиції до статутних капіталів компаній, які відповідають критеріям визначення асоційованого або дочірнього підприємства.

Асоційоване підприємство - це суб'єкт господарювання, на який інвестор має суттєвий вплив.

Згідно з МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства», суттєвий вплив передбачає, що інвестор володіє прямо або опосередковано (через дочірні підприємства) 20% або більшою кількістю відсотків прав голосу в об'єкті інвестування. Суттєвий вплив також є тоді, коли інвестор прямо або опосередковано володіє менше ніж 20% прав голосу в об'єкті інвестування, але виконуються одна чи декілька з таких умов:

- інвестор має представництво в раді директорів або в аналогічному керівному органі об'єкта інвестування;
- інвестор бере участь у процесах розробки політики, у тому числі участь у прийнятті рішень щодо дивідендів або інших виплат;
- між інвестором та його об'єктами інвестування здійснюються суттєві операції;
- між інвестором та його об'єктами інвестування здійснюються обмін управлінським персоналом;

Дочірнє підприємство – суб'єкт господарювання, який контролюється іншим суб'єктом господарювання. Згідно з МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність», інвестор контролює об'єкт інвестування тоді і лише тоді, коли інвестор має все перелічене далі:

- а) владні повноваження щодо об'єкта інвестування;
- б) зазнає ризиків або має права щодо змінних результатів діяльності об'єкта інвестування;
- в) здатність використовувати свої владні повноваження щодо об'єкта інвестування з метою впливу на результати інвестора.

До інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримувані для продажу відносяться інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані та/або утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців.

7.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку фінансових інвестицій

Питання, пов'язані з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про фінансові інвестиції регламентуються значною кількістю МСФЗ, зокрема:

- МСБО 27 «Окремі фінансові звіти»;
- МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані підприємства»;
- МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»;
- МСБО 36 «Зменшення корисності активів»;
- МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»;
- МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»;
- МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, і припинена діяльність»;
- МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації»;
- МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»;
- МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність»;
- МСФЗ 12 «Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання».

Методологічні засади бухгалтерського обліку фінансових інвестицій вітчизняних банків визначено *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України*, затвердженою постановою Правління НБУ від 22.06.2015 р. № 400. Розглянемо загальні принципи визнання та оцінки інвестицій у цінні папери, які визначені в цій Інструкції.

Облік операцій з купівлі-продажу фінансових інвестицій здійснюється за стандартними процедурами з використанням *дати операції* або *дати розрахунку* відповідно до облікової політики банку. Обраний банком метод обліку має застосовуватися до всіх придбань і продажів фінансових інвестицій, що належать до тієї самої категорії.

Дата операції - це дата, з якої банк зобов'язується придбати або продати актив.

Дата розрахунку - це дата, з якої актив передається банку (визнається активом банку) або з якої актив передається банком (припинення визнання активу). Дата розрахунку є датою, з якої починається (у разі придбання) і

припиняється (у разі реалізації) нарахування процентів за активами і зобов'язаннями банку.

Зміна справедливої вартості придбаних фінансових інвестицій (крім фінансових інвестицій, що обліковуються за собівартістю або амортизованою собівартістю) у період між датою операції та датою розрахунку відображається за активно-пасивним рахунком 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток» (для фінансових інвестицій, які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки) та активно-пасивним рахунком 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж» для фінансових інвестицій у портфелі на продаж).

Фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки під час первісного визнання відображаються в бухгалтерському обліку за справедливою вартістю без урахування витрат на операції. Витрати на операції з придбання таких фінансових інвестицій відображаються за рахунками витрат на дату їх здійснення. Усі інші фінансові інвестиції під час первісного визнання оцінюються за справедливою вартістю, до якої додаються витрати на операції.

Зауважимо, що облік інвестицій в боргові цінні папери має свої особливості, що зумовлено тим, що вони, по-перше, можуть бути куплені за номіналом, з дисконтом або премією, а по-друге, на момент придбання купонних цінних паперів за ними можуть бути накопичені проценти.

Дисконт - це сума перевищення номінальної вартості цінних паперів над їх вартістю під час первісного визнання без урахування нарахованих на час придбання процентів, якщо така вартість нижча, ніж номінальна вартість.

Премія - це сума перевищення вартості цінних паперів під час їх первісного визнання без урахування нарахованих (накопичених) на час придбання процентів над їх номінальною вартістю.

Номінальна вартість придбаних боргових цінних паперів, дисконт або премія відображаються в бухгалтерському обліку на окремих рахунках.

Процентний дохід за борговими цінними паперами визнається за ефективною ставкою відсотка протягом періоду від дати їх придбання до дати припинення визнання (продаж, погашення) чи перекласифікації. Періодичність нарахування процентного доходу банк визначає самостійно згідно з обліковою політикою, але не рідше одного разу на місяць, та обов'язково на дату переоцінки, перекласифікації, продажу. Амортизація дисконту (премії) за фінансовим інструментом з плаваючою процентною ставкою, яка змінюється залежно від коливань ринкових ставок або у разі оферти, здійснюється до наступної дати перегляду процентної ставки.

Процентний дохід за борговими цінними паперами, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, може визнаватися окремо або у складі суми переоцінки до справедливої вартості відповідно до облікової політики. Якщо банк визнає процентний дохід за борговими цінними паперами, що оцінюються за справедливою вартістю з

визнанням переоцінки через прибутки/збитки, у складі переоцінки, нарахування процентів та амортизація дисконту або премії не здійснюється. Під час придбання купонних цінних паперів з накопиченими процентами банк відображає їх в обліку за рахунками премії (дисконту), сума отриманого купона зменшує суму премії або збільшує суму дисконту.

Процентні доходи за знеціненими борговими цінними паперами (крім цінних паперів, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки) визнаються за ефективною ставкою відсотка, що використовувалася для дисконтування майбутніх грошових потоків під час останньої оцінки збитків унаслідок зменшення корисності цих боргових цінних паперів.

Доходи у вигляді дивідендів за цінними паперами з нефіксованим прибутком визнаються на дату встановлення прав на їх отримання.

Прибуток, що виникає під час первісного визнання фінансових інвестицій, відображається за рахунком 6390 «Дохід під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива», а збиток - за рахунком 7390 «Витрати під час первісного визнання фінансових активів за вартістю, вищою/нижчою, ніж справедлива». Якщо фінансові інвестиції були придбані в акціонерів, то прибуток або збиток, що виникає під час первісного визнання таких фінансових інвестицій, відображається за активно-пасивним рахунком 5105 «Результати коригування вартості фінансових інструментів під час первісного визнання».

На кожну наступну після визнання дату балансу всі фінансові інвестиції оцінюються за їх справедливою вартістю, крім:

- фінансових інвестицій, що утримуються до погашення;
- акцій та інших фінансових інвестицій у портфелі на продаж, справедливую вартість яких неможливо достовірно визначити;
- інвестицій в асоційовані та дочірні компанії.

Справедлива вартість цінних паперів, що перебувають в обігу на організаційно оформлених ринках, визначається за їх ринковою вартістю. Якщо котирування ринкових цін на цінні папери є недоступним, то банки застосовують для визначення справедливої вартості спостережувані на ринку вхідні дані в разі їх наявності (такі, як котирування на аналогічні активи або зобов'язання на активних ринках; котирування на ідентичні активи та зобов'язання на неактивних ринках; спостережувані ставки і криві дохідності тощо) або неспостережувані на ринку вхідні дані (власні дані банку - бюджети, прогнози, історична інформація про економічні показники тощо) - ринковий підхід або дохідний або витратний підходи.

На кожну наступну після визнання дату балансу акції та інші фінансові інвестиції у портфелі на продаж, справедливую вартість яких неможливо достовірно визначити, відображаються в бухгалтерському обліку за їх собівартістю. Фінансові інвестиції, що утримуються банком до їх погашення, відображаються на кожну наступну після визнання дату балансу за амортизованою собівартістю з використанням ефективною ставки відсотка.

Здійснені банком *інвестиції в асоційовані та дочірні компанії* первісно оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку за собівартістю. Подальший облік інвестиції у дочірні та в асоційовані компанії може здійснюватися за одним з трьох методів: 1) за собівартістю, 2) за справедливою вартістю, 3) за методом участі в капіталі.

Дивіденди, отримані від дочірнього або асоційованого підприємства визнаються в складі прибутку чи збитку, коли встановлено право на їх отримання.

Банк у разі продажу інвестицій в асоційовані та дочірні компанії має перекласифікувати їх в категорію інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримувані для продажу. Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, що придбані з метою їх подальшого продажу протягом 12 місяців, обліковуються за найменшою з двох величин балансовою вартістю або справедливою вартістю за мінусом витрат на продаж та із визнанням зменшення їх корисності.

За всіма фінансовими інвестиціями, крім тих, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, здійснюється аналіз на зменшення їх корисності.

Зменшення корисності цінних паперів – це втрата економічної вигоди, яка спричинена однією або кількома збитковими подіями, які відбулися після первісного визнання цінних паперів і мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за фінансовим активом або групою фінансових активів.

Зменшення корисності визнається на кожну дату балансу шляхом формування оціночних резервів, якщо є об'єктивні докази подій, що мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за фінансовими інвестиціями. Знецінення балансової вартості фінансових інвестицій унаслідок зменшення їх корисності відображається в бухгалтерському обліку лише на суму, що не призводить до від'ємного значення їх вартості. Якщо балансова вартість таких фінансових інвестицій досягає нуля, то в бухгалтерському обліку вони відображаються за нульовою вартістю до прийняття банком рішення про їх списання.

Інвестиції банку в цінні папери в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку за тими самими рахунками, що й цінні папери в національній валюті. Доходи та витрати в іноземній валюті за операціями з цінними паперами відображаються відповідно за рахунками 6 та 7 класу у національній валюті за офіційними курсами гривні до іноземних валют на дату їх нарахування та/або отримання і сплати. При цьому в бухгалтерському обліку використовуються технічні рахунки групи 380 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Порядок проведення переоцінки рахунків з обліку цінних паперів в іноземній валюті у зв'язку зі зміною офіційного валютного курсу регламентується *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України*, затвердженою постановою Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р.

Згідно з цією Інструкцією, залишки в іноземній валюті за рахунками з обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що

обліковуюються банком за справедливою вартістю, переоцінюються за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату визначення їх справедливої вартості. Курсові різниці від зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют відображаються одночасно з визнанням результату переоцінки таких цінних паперів до їх справедливої вартості за такими балансовими рахунками:

- у разі переоцінки цінних паперів у торговому портфелі банку - за рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;
- у разі переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж - за рахунком 5102 «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж».

Боргові цінні папери в іноземній валюті відносяться до монетарних статей балансу і незалежно від того, у якому портфелі обліковуються, переоцінюються під час зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют. Результати переоцінки боргових цінних паперів відображаються за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, що обліковуються за собівартістю, інвестиції до асоційованих та дочірніх компаній в іноземній валюті не переоцінюються.

Цінні папери, які придбані та/або зберігаються за дорученням та за кошти клієнтів, а також цінні папери, які придбані згідно з договорами про довічне управління, обліковуються за позабалансовими рахунками.

7.3. Облік фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки

Придбання фінансових інвестицій

Фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки, відображаються за балансовими рахунками таких груп Плану рахунків:

- **140 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку»;**
- **300 «Акції та інші фінансові інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»;**
- **301 «Боргові цінні папери в торговому портфелі банку».**

Аналітичний облік цінних паперів за балансовими рахунками груп 140, 300 та 301 ведеться в розрізі їх емітентів та випусків.

Нагадаємо, що методика обліку операцій з придбання і продажу фінансових інвестицій залежить від обраного банком методу: за датою операції чи за датою розрахунку.

Якщо банк використовує метод обліку фінансових інвестицій за **датою операції**, то придбання фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою

вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки відображається в бухгалтерському обліку наступними проводками.

Придбання **акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком**:
Дт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком 3002, 3003, 3005

Кт 3641 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку - на суму справедливої вартості.

Придбання **боргових цінних паперів**:

- при купівлі за номіналом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму справедливої вартості;

- при купівлі з премією:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 - на суму номіналу

Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії 1407, 3017 - на суму премії

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму справедливої вартості;

- при купівлі з дисконтом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 - на суму номіналу

Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту 1406, 3016 - на суму дисконту

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму справедливої вартості.

У разі придбання купонних цінних паперів з накопиченими процентами, сума накопичених процентів обліковується за відповідними рахунками дисконту (1406, 3016) або премії (1407, 3017). При цьому сума отриманого купона зменшує суму премії або збільшує суму дисконту.

Зміна справедливої вартості цінних паперів між датою операції і датою розрахунку відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- у разі дооцінки фінансових інвестицій:

Дт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 1405, 3007, 3015

Кт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

- у разі уцінки фінансових інвестицій:

Дт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

Кт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 1405, 3007, 3015

На дату розрахунку за придбаними фінансовими інвестиціями здійснюються такі бухгалтерські записи:

Дт 3641 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку

Кт Кореспондентський або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Якщо банк використовує метод обліку фінансових інвестицій *за датою розрахунку* то на дату операції вартість придбаних фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, відображається такими бухгалтерськими проводками:

1) Дт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму справедливої вартості цінних паперів до отримання

Кт 9900 «Контррахунок»;

2) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму коштів до сплати.

Зміна справедливої вартості фінансових інвестицій між датою операції і датою розрахунку відображається в обліку такими проводками:

- у разі дооцінки цінних паперів:

Дт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»;

- у разі уцінки цінних паперів:

Дт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку».

На дату розрахунку за придбані фінансові інвестиції здійснюються зворотні проводки за позабалансовими рахунками:

1) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму справедливої вартості цінних паперів до отримання;

2) Дт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму коштів до сплати;

Кт 9900 «Контррахунок».

Придбані *акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком* на дату розрахунку відображаються за балансовими рахунками такими проводками:

Дт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком 3002, 3003, 3005 - на суму вартості придбання фінансової інвестиції (без урахування витрат на операцію)

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 - на суму сплачених грошових коштів.

Якщо між датою операції і датою розрахунку мала місце зміна справедливої вартості фінансових інвестицій, то на дату розрахунку виконуються такі проводки:

- на суму дооцінки, яка була визнана між датою операції та датою розрахунку:

Дт 3007 «Переоцінка акцій та інших фінансових інвестицій, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

Кт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»;

або

- на суму уцінки, яка була визнана між датою операції та датою розрахунку:

Дт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт 3007 «Переоцінка акцій та інших фінансових інвестицій, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

Придбані **боргові цінні папери** на дату розрахунку відображаються за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- при купівлі за номіналом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 на суму сплачених грошових коштів;

- при купівлі з премією:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 - на суму номіналу

Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії 1407, 3017 - на суму премії

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600- на суму сплачених грошових коштів;

- при купівлі з дисконтом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 - на суму номіналу

Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту 1406, 3016 - на суму дисконту

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 - на суму сплачених грошових коштів.

Якщо між датою операції і датою розрахунку відбулась зміна справедливої вартості фінансових інвестицій, то на дату розрахунку виконуються такі проводки:

- на суму дооцінки, яка була визнана між датою операції та датою розрахунку:

Дт 1405 «Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються НБУ, у торговому портфелі банку», або

3015 «Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку»

Кт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»;

- або на суму уцінки, яка була визнана між датою операції та датою розрахунку:

Дт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт 1405 «Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються НБУ, у торговому портфелі банку», або

3015 «Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку».

Витрати на операції за фінансовими інвестиціями, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, відображаються такою проводкою:

Дт 7103 «Комісійні витрати за операціями з цінними паперами» - на суму витрат на операції з придбання фінансових інвестицій

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Переоцінка фінансових інвестицій

Усі фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки, підлягають переоцінці в разі зміни їх справедливої вартості, але не рідше одного разу на місяць. Результат переоцінки відображається за активно-пасивним рахунком **6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»** в кореспонденції з рахунками переоцінки. При цьому виконуються такі бухгалтерські проводки:

- у разі збільшення ринкової вартості фінансових інвестицій:

Дт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 1405, 3007, 3015

Кт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»;

- у разі зменшення ринкової вартості фінансових інвестицій:

Дт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

Кт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 1405, 3007, 3015.

Результат від переоцінки фінансових інвестицій на звітну дату визнається тільки після здійснення зворотної бухгалтерської проводки на суму попередньої переоцінки, а саме:

- на суму попередньої дооцінки:

Дт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»

Кт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 1405, 3007, 3015;

- на суму попередньої уцінки:

Дт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 1405, 3007, 3015

Кт 6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток».

Продаж фінансових інвестицій

Результат від продажу фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки або збитки, відображається за тим самим балансовим рахунком, що й результат від переоцінки - **6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через**

прибуток або збиток». При цьому прибуток відображається за кредитом цього рахунку, а збиток – за дебетом. У разі продажу фінансових інвестицій, які були придбані в акціонерів банку, прибуток або збиток відображається за рахунком **5030 «Нерозподілені прибутки минулих років», або 5031«Непокриті збитки минулих років».**

Якщо банк використовує *метод обліку фінансових інвестицій за датою операції*, то продаж акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком на дату операції відображається такими проводками:

Дт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком 3002, 3003, 3005 – на номінальну вартість цінних паперів

Дт 3007 - на суму уцінки, або Кт 3007 - на суму дооцінки

Кт 6203 – на суму прибутку, або Дт 6203 – на суму збитку.

Продаж банком боргових цінних паперів супроводжується такими записами:

Дт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 - на суму номіналу

Дт 1405, 3015 – на суму уцінки, або Кт 1405, 3015 – на суму дооцінки

Дт 1406, 3016- на суму дисконту або Кт 1407, 3017 – на суму премії

Кт 6203 – на суму прибутку, або Дт 6203 – на суму збитку.

У разі продажу фінансових інвестицій, які були придбані у акціонерів за вартістю договору, нижчою, ніж справедлива вартість, банк здійснює таку бухгалтерську проводку:

Дт 5105 «Результати коригування вартості фінансових інструментів під час первісного визнання»

Кт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років» або 5031«Непокриті збитки минулих років».

Продаж фінансових інвестицій, які були придбані у акціонерів за вартістю договору, вищою, ніж справедлива вартість, супроводжується проводкою:

Дт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років» або 5031«Непокриті збитки минулих років».

Кт 5105 «Результати коригування вартості фінансових інструментів під час первісного визнання».

Банк не здійснює переоцінки фінансових інвестицій, за якими укладений договір про продаж за визначеною вартістю, у період між датою операції і датою розрахунку.

На дату розрахунку за операцією із продажу фінансових інвестицій, здійснюється така проводка:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку».

Комісійні витрати на операцію з продажу відображаються такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7103 «Комісійні витрати за операціями з цінними паперами»

Кт Кореспондентський рахунок, або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

У разі використання банком *методу обліку фінансових інвестицій за датою розрахунку*, на дату операції з продажу фінансових інвестицій здійснюються такі бухгалтерські проводки:

1) Дт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму коштів до отримання;

Кт 9900 «Контррахунок»;

2) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму справедливої вартості цінних паперів до відсилання;

Переоцінка цінних паперів, за якими укладений договір про продаж за визначеною вартістю реалізації, між датою операції і датою розрахунку в бухгалтерському обліку не відображається.

На дату розрахунку за позабалансовими рахунками здійснюються зворотні бухгалтерські проводки:

1) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму коштів до отримання;

2) Дт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму справедливої вартості цінних паперів до відсилання

Кт 9900 «Контррахунок».

На дату розрахунку банк припиняє визнання проданих фінансових інвестицій, що відображається аналогічними балансовими проводками, які виконуються при застосуванні методу обліку фінансових інвестицій за датою операції.

Погашення емітентом боргових цінних паперів

Під час погашення боргових цінних паперів в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

Дт Кореспондентський рахунок, поточний рахунок емітента 1200, 1500, 2600 - на суму погашення

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 - на суму номіналу

Дт 1406, 3016 - на суму дисконту або Кт 1407, 3017 – на суму премії

Дт 1405, 3015 – на суму уцінки, або Кт 1405, 3015 – на суму дооцінки

Дт або Кт 6203 – на суму різниці, що виникла при погашенні.

У разі поступового або часткового погашення номіналу боргових цінних паперів здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт Кореспондентський рахунок, поточний рахунок емітента 1200, 1500, 2600

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014 - на суму погашеної частини номіналу
Дт або Кт 6203 – на суму різниці, пропорційно визначеної між частиною балансової вартості, визнання якої припинено, та сумою отриманих коштів.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 7.1.

21.11.2016 р. банк уклав угоду про купівлю 10000 акцій підприємства «Терах» до свого торгового портфеля на загальну суму 460000 грн.

24.11.2016 р. банк сплатив кошти та отримав куплені акції підприємства «Терах».

31.12.2016 р. банк переоцінив акції підприємства «Терах», оскільки їх справедлива вартість підвищилась до 47 грн. за акцію.

27.02.2017 р. банк уклав угоду про продаж 10000 акцій промислового підприємства «Терах» на загальну суму 471000 грн.

2.03.2017 р. на кореспондентський рахунок банку постуило 471000 грн. за продані акції підприємства «Терах».

Якщо банк використовує **метод обліку фінансових інвестицій за датою операції**, то зазначені вище операції будуть відображені в обліку банку такими бухгалтерськими записами:

- укладення угоди про купівлю 10000 акцій підприємства «Терах»
21.11.2016 р. :

Дт 3005	460 000 грн.
Кт 3641	460 000 грн.;

- проплата коштів за придбані акції 24.11.2016 р.:

Дт 3641	460 000 грн.
Кт 1200	460 000 грн.

- переоцінка акцій підприємства «Терах» до їх справедливої вартості
31.12.2016 р.:

Дт 3007	10 000 грн.
Кт 6203	10 000 грн. ;

- укладення угоди про продаж 10000 акцій підприємства «Терах»
27.02.2017 р. :

Дт 3541	471 000 грн.
Кт 3005	460 000 грн.
Кт 3007	10 000 грн.
Кт 6203	1 000 грн.

- отримання коштів за продані акції:

Дт 1200	471 000 грн
Кт 3541	471 000 грн.

Якщо банк використовує **метод обліку фінансових інвестицій за датою розрахунку**, то зазначені вище операції будуть відображені в обліку банку такими бухгалтерськими проводками:

- укладення угоди про купівлю 10000 акцій підприємства «Терах»
21.11.2016 р. :

1) Дт 9350 460 000 грн.
Кт 9900 460 000 грн.;

2) Дт 9900 460 000 грн.
Кт 9360 460 000 грн.;

- перерахування коштів і отримання придбаних акцій 24.11.2016 р.:

1) Дт 9900 460 000 грн.
Кт 9350 460 000 грн. ;

2) Дт 9360 460 000 грн.
Кт 9900 460 000 грн.;

3) Дт 3005 460 000 грн.
Кт 1200 460 000 грн.;

- переоцінка акцій підприємства «Терах» до їх справедливої вартості
31.12.2016 р.:

Дт 3007 10 000 грн.
Кт 6203 10 000 грн. ;

- укладення угоди про продаж 10000 акцій підприємства «Терах»
27.02.2017 р. :

1) Дт 9350 471 000 грн.
Кт 9900 471 000 грн. ;

2) Дт 9900 471 000 грн.
Кт 9360 471 000 грн.;

- поступлення коштів на кореспондентський рахунок банку за продані акції підприємства «Терах» та визначення результату від продажу акцій
2.03.2017 р.:

1) Дт 9900 471 000 грн.
Кт 9350 471 000 грн.;

2) Дт 9360 471 000 грн.
Кт 9900 471 000 грн.;

3) Дт 1200 471 000 грн.
Кт 3005 460 000 грн.
Кт 3007 10 000 грн.
Кт 6203 1 000 грн.

Як видно із наведених вище бухгалтерських проводок, результат від продажу акцій за обома методами обліку склав 1000 грн. прибутку. Проте загальний торговельний результат від операції з купівлі та продажу акцій підприємства склав 11000 грн. прибутку (471000 грн. – 460000 грн.), що відповідає кредитовому залишку за рахунком 6203 (результат переоцінки 10 000 грн. + результат від продажу 1000 грн.).

7.4. Облік фінансових інвестицій, придбаних у портфель на продаж

Придбання фінансових інвестицій

Придбані в портфель на продаж цінні папери відображаються за балансовими рахунками таких груп Плану рахунків:

- **141 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж»;**
- **143 «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж»;**
- **310 «Акції та інші фінансові інвестиції в портфелі банку на продаж»;**
- **311 «Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж».**

Аналітичний облік цінних паперів за балансовими рахунками груп 141, 143, 310 та 311 ведеться в розрізі їх емітентів та випусків.

У випадку використання методу обліку фінансових інвестицій за *датою операції*, придбання фінансових інвестицій у портфель банку на продаж на дату операції відображається в бухгалтерському обліку наступними проводками.

Придбання *акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком*:
Дт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж 3102, 3103, 3105
Кт 3641 Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку - на суму вартості придбання.

Придбання *боргових цінних паперів*:

- при купівлі за номіналом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання;

- при купівлі з премією:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії 1417, 1437, 3117 - на суму премії

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання;

- при купівлі з дисконтом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Кт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1416, 1436, 3116 - на суму дисконту

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання.

У разі придбання банком купонного цінного папера з накопиченими процентами, їх сума обліковується окремо за рахунком з обліку нарахованих

доходів за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж (1418, 1438, 3118). При цьому виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів 1418, 1438, 3118 - на суму накопичених процентів

Дт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1417, 1437, 3117 - на суму премії в разі придбання цінних паперів з премією

або Кт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1416, 1436, 3116 - на суму дисконту в разі придбання цінних паперів з дисконтом

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання.

Зміна справедливої вартості фінансових інвестицій у портфелі на продаж між датою операції і датою розрахунку відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- у разі дооцінки фінансових інвестицій:

Дт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 3107, 1415, 1435, 3115

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

- у разі уцінки фінансових інвестицій:

Дт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Кт Рахунки для обліку переоцінки фінансових інвестицій 3107, 1415, 1435, 3115.

На дату розрахунку за придбаними в портфель на продаж фінансовими інвестиціями здійснюються такі бухгалтерські записи:

Дт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Якщо банк використовує метод обліку фінансових інвестицій *за датою розрахунку* то на дату операції вартість придбаних фінансових інвестицій у портфель на продаж відображається такими бухгалтерськими проводками:

1) Дт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму вартості фінансових інвестицій до отримання

Кт 9900 «Контррахунок»;

2) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму коштів до сплати.

Зміна справедливої вартості фінансових інвестицій між датою операції і датою розрахунку відображається в обліку такими проводками:

- у разі дооцінки цінних паперів:

Дт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»;

- у разі уцінки цінних паперів:

Дт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку».

На дату розрахунку за придбані фінансові інвестиції здійснюються зворотні проводки за позабалансовими рахунками:

1) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму вартості фінансових інвестицій до отримання;

2) Дт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму коштів до сплати;

Кт 9900 «Контррахунок».

Придбані **акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком** на дату розрахунку відображаються в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж 3102, 3103, 3105

Дт 3107 – на суму дооцінки, або Кт 3107 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт 3541- на суму дооцінки, або Дт 3641 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 - на суму вартості придбання

Придбані **боргові цінні папери** на дату розрахунку відображаються за балансовими рахунками такими бухгалтерськими проводками:

- при купівлі за номіналом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів 1418, 1438, 3118 - на суму накопичених процентів у разі їх наявності

Дт 1415, 1435, 3115 – на суму дооцінки, або Кт 1415, 1435, 3115 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт 3541- на суму дооцінки, або Дт 3641 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 на суму сплачених грошових коштів;

- при купівлі з премією:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів 1418, 1438, 3118 - на суму накопичених процентів у разі їх наявності

Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії 1417, 1437, 3117 - на суму премії

Дт 1415, 1435, 3115 – на суму дооцінки, або Кт 1415, 1435, 3115 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт 3541- на суму дооцінки, або Дт 3641 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 - на суму сплачених грошових коштів;

- при купівлі з дисконтом:

Дт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів 1418, 1438, 3118 - на суму накопичених процентів у разі їх наявності

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту 1416, 1436, 3116 - на суму дисконту

Дт 1415, 1435, 3115 – на суму дооцінки, або Кт 1415, 1435, 3115 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт 3541- на суму дооцінки, або Дт 3641 – на суму уцінки (у разі визнання переоцінки між датою операції та датою розрахунку)

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 - на суму сплачених грошових коштів.

Визнання та отримання доходів за фінансовими інвестиціями

Нарахування процентів за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж супроводжується такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1418, 1438, 3118

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за борговими цінними паперами 6050, 6052, 6054.

Амортизація дисконту за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж відображається в обліку такою проводкою:

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1416, 1436, 3116

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за борговими цінними паперами 6050, 6052, 6054.

Амортизація премії за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж відображається в обліку такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку процентних доходів за борговими цінними паперами 6050, 6052, 6054

Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1417, 1437, 3117.

Як видно з наведених вище бухгалтерських проводок, сума амортизації дисконту за фінансовими інвестиціями банку в боргові цінні папери збільшує процентні доходи, а сума амортизації премії зменшує процентні доходи.

У разі надходження коштів за нарахованими процентами у термін, визначений умовами емісії цінних паперів, здійснюється така проводка:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1418, 1438, 3118.

У разі неотримання процентів у термін, визначений умовами емісії цінних паперів, наступного робочого дня в бухгалтерському обліку здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки з обліку прострочених нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1419, 3119

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1418, 3118.

У разі часткового або повного погашення заборгованості за простроченими нарахованими доходами за цінними паперами виконується така проводка:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт Рахунки з обліку прострочених нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1419, 3119.

Нарахування доходу за акціями в портфелі банку на продаж у вигляді дивідендів здійснюється, якщо визнане право на отримання платежу. При цьому виконуються такі проводки:

- нарахування дивідендів:

Дт 3108 «Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж»

Кт 6300 «Дохід у вигляді дивідендів»;

- отримання дивідендів:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 3108 «Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж».

Переоцінка фінансових інвестицій

Переоцінка фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж здійснюється після нарахування процентів та амортизації дисконту (премії), з періодичністю, визначеною обліковою політикою, але не рідше ніж один раз на місяць. Результат переоцінки відображається за активно-пасивним рахунком **5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»**.

Дооцінка цінних паперів у разі збільшення їх справедливої вартості відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів 1415, 1435, 3107, 3115

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж».

Уцінка цінних паперів у разі зменшення їх справедливої вартості супроводжується такою проводкою:

Дт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Кт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів 1415, 1435, 3107, 3115.

Банк під час визнання результатів від наступної переоцінки фінансових інвестицій ураховує результат від попередньої переоцінки. Тобто справедлива вартість визнається балансовою вартістю фінансової інвестиції на звітну дату,

що дорівнює балансовій вартості фінансової інвестиції (номінал, плюс накопичені/нараховані проценти, плюс/мінус премія/дисконт, плюс/мінус результат попередньої переоцінки мінус резерв) плюс результат зміни справедливої вартості на звітну дату.

Зменшення корисності та формування резервів

Сума збитку від зменшення корисності за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком, які обліковуються за собівартістю, визначається як різниця між їх балансовою вартістю та теперішньою вартістю оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за поточною ринковою ставкою доходу для подібного фінансового активу. Ця різниця визнається витратами звітного періоду і відображається в обліку такою проводкою:

Дт 7703 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж»

Кт 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж».

У разі визнання зменшення корисності за фінансовими інвестиціями, що обліковуються в портфелі банку на продаж за справедливою вартістю, сума уцінки, накопичена на рахунку 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж», вилучається з капіталу і відображається збиток від зменшення корисності. Це супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

1) на суму уцінки, що обліковувалася за рахунком 5102:

Дт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів 1415, 3107, 3115

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж».

2) визнання збитку від зменшення корисності шляхом формування резерву на суму різниці між вартістю придбання фінансових інвестицій (за вирахуванням погашення основної суми процентів та амортизації) та їх поточною справедливою вартістю за вирахуванням раніше визнаного за ними резерву:

Дт 7703 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж»

Кт 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку на продаж», або

3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж».

Якщо в наступних періодах відбувається збільшення справедливої вартості боргових цінних паперів у портфелі на продаж, то на відповідну суму в межах раніше створеного резерву за відповідними цінними паперами зменшується сума сформованого резерву і відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку на продаж»,

або 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж».

Кт 7703 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж».

У разі збільшення в наступних періодах справедливої вартості акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, за якими був визнаний збиток від зменшення корисності, сума сформованого резерву не зменшується, а визнається їх переоцінка. У разі збільшення в наступних періодах справедливої вартості боргових цінних паперів, за якими був визнаний збиток від зменшення корисності, після відновлення корисності, відображається їх переоцінка до справедливої вартості. Результат переоцінки таких цінних паперів відображається в обліку за рахунком 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж» в кореспонденції з відповідним рахунком переоцінки (1415, 3107, 3115).

Банк у разі списання знецінених цінних паперів за рахунок резерву в бухгалтерському обліку здійснює такі проводки:

- за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком:

Дт 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж»

Кт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж 3102, 3103, 3105;

- за борговими цінними паперами:

Дт 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку на продаж», або 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж»

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Кт Рахунки з обліку нарахованих (прострочених) доходів 1418, 1419, 3118, 3119 - на суму нарахованих (прострочених нарахованих) доходів

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1416, 3116 - на суму неамортизованого дисконту, або

Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1417, 3117 - на суму неамортизованої премії.

Списані за рахунок резервів цінні папери обліковуються за позабалансовим активним рахунком 9613 «Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами» При цьому здійснюється така проводка:

Дт 9613 «Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами»

Кт 9910 «Контррахунок».

У разі надходження коштів за цінними паперами, що списані банком за рахунок резервів, у бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

- якщо цінні папери були списані протягом поточного року:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 7703 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж»;

- якщо цінні папери були списані протягом попередніх років:
Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600
Кт 6713 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів на продаж».

Одночасно за позабалансовими рахунками здійснюється проводка:
Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9613 «Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами»,
Така ж проводка за позабалансовими рахунками також здійснюється, коли банк списує фінансові інвестиції з обліку після закінчення строку позовної давності або в інших випадках, передбачених чинним законодавством України.

Продаж цінних паперів з портфеля на продаж

У разі реалізації цінних паперів з портфеля банку на продаж, результат відображається в обліку за активно-пасивним рахунком **6393 «Результат від продажу цінних паперів та інших фінансових інвестицій з портфеля банку на продаж»**. При цьому прибуток відображається за кредитом цього рахунку, а збиток – за дебетом.

Якщо банк використовує **метод обліку фінансових інвестицій за датою операції**, то продаж акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком з портфеля банку на продаж, які обліковувалися за справедливою вартістю, на дату операції відображається такими проводками:

Дт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Дт 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж» - на суму сформованого резерву (у разі наявності);

Кт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж 3102, 3103, 3105

Дт 3107, або Кт 3107 – на суму переоцінки

Кт 5102, або Дт 5102 – на суму переоцінки

Кт 6393, або Дт 6393 - на суму різниці між вартістю договору та балансовою вартістю проданих цінних паперів.

Продаж **акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком** з портфеля банку на продаж, які були переведені з оцінки за справедливою вартістю на оцінку за собівартістю і за якими в капіталі обліковується сума переоцінки, на дату розрахунку банк відображає такими бухгалтерськими проводками:

Дт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж 3102, 3103, 3105

Дт 5102, або Кт 5102

Кт 6393, або Дт 6393 - на суму різниці між вартістю договору та балансовою вартістю проданих цінних паперів.

Під час **продажу боргових цінних паперів** з портфеля на продаж на дату операції здійснюються такі бухгалтерські проводки:

1) у разі наявності уцінки:

Дт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів 1415, 3107, 3115

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»;

2) у разі наявності дооцінки:

Дт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів 1415, 3107, 3115

3) припинення визнання боргових цінних паперів:

Дт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Дт 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку на продаж», або 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж» - на суму сформованого резерву (у разі наявності)

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Кт Рахунки з обліку нарахованих (прострочених) доходів 1418, 1419, 3118, 3119 - на суму нарахованих (прострочених нарахованих) доходів

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1416, 3116 - на суму неамортизованого дисконту, або

Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1417, 3117 - на суму неамортизованої премії

Кт 6393, або Дт 6393 - на суму різниці між вартістю договору та балансовою вартістю проданих цінних паперів.

Переоцінка цінних паперів, які обліковувались у портфелі на продаж, у період між датою операції і датою розрахунку не здійснюється.

На дату розрахунку за операцією із продажу фінансових інвестицій, здійснюється така проводка:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 3541 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку».

У разі використання банком **методу обліку фінансових інвестицій за датою розрахунку**, на дату операції з продажу цінних паперів здійснюються такі бухгалтерські проводки:

1) Дт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму коштів до отримання

Кт 9900 «Контррахунок»;

2) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму балансової вартості проданих цінних паперів;

Переоцінка цінних паперів, які обліковувались у портфелі на продаж, між датою операції і датою розрахунку не здійснюється.

На дату розрахунку за позабалансовими рахунками здійснюються зворотні бухгалтерські проводки:

1) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму коштів до отримання;

2) Дт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму балансової вартості проданих цінних паперів

Кт 9900 «Контррахунок».

У разі продажу акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, які обліковувалися в портфелі на продаж за справедливою вартістю, на дату розрахунку банк-продавець на суму переоцінки, яка була визнана в капіталі, здійснює такі бухгалтерські проводки:

- у разі наявності уцінки:

Дт 6393 «Результат від продажу цінних паперів та інших фінансових інвестицій з портфеля банку на продаж»

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»;

- у разі наявності дооцінки:

Дт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Кт 6393 «Результат від продажу цінних паперів та інших фінансових інвестицій з портфеля банку на продаж».

Продаж **акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком** з портфеля банку на продаж на дату розрахунку відображається такими бухгалтерськими проводками:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж 3102, 3103, 3105

Дт 5102, або Кт 5102

Кт 6393, або Дт 6393 - на суму різниці між вартістю договору та балансовою вартістю проданих цінних паперів.

Продаж **боргових цінних паперів** на дату розрахунку відображається в обліку такими проводками:

1) у разі наявності уцінки:

Дт 6393 «Результат від продажу цінних паперів та інших фінансових інвестицій з портфеля банку на продаж»

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»;

2) у разі наявності дооцінки:

Дт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Кт 6393 «Результат від продажу цінних паперів та інших фінансових інвестицій з портфеля банку на продаж».

3) припинення визнання боргових цінних паперів:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Дт 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку на продаж», або 3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж» - на суму сформованого резерву (у разі наявності)

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів у портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Кт Рахунки з обліку нарахованих (прострочених) доходів 1418, 1419, 3118, 3119 - на суму нарахованих (прострочених нарахованих) доходів

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1416, 3116 - на суму неамортизованого дисконту, або

Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1417, 3117 - на суму неамортизованої премії

Дт або Кт Рахунки для обліку переоцінки цінних паперів 1415, 3107, 3115 - на суму переоцінки

Кт 6393, або Дт 6393 - (якщо не має резерву).

Комісійні витрати, здійснені під час продажу акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком або боргових цінних паперів, відображаються такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7103 «Комісійні витрати за операціями з цінними паперами»

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Погашення емітентом боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж

У разі настання терміну погашення боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж в обліку здійснюються такі проводки:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок емітента 1200, 1500, 2600

Дт Рахунки з обліку резервів за цінними паперами 1490, 3190 - на суму різниці між сумою погашення та балансовою вартістю (у межах створеного резерву в разі його наявності);

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів в портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 - на суму номіналу

Кт Рахунки з обліку нарахованих доходів 1418, 1438, 3118 - на суму нарахованих процентів

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1416, 1436, 3116 - на суму неамортизованого дисконту, або

Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1417, 1437, 3117 - на суму неамортизованої премії.

Якщо за погашеними цінними паперами раніше був сформований резерв під зменшення їх корисності, то на суму залишку, що не був використаний під час погашення, здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку на продаж», або

3190 «Резерви під знецінення фінансових інвестицій у портфелі банку на продаж» - на суму сформованого резерву (у разі наявності)

Кт 7703 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж».

Боргові цінні папери, що не погашені у визначений емітентом строк, обліковуються за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків з обліку цінних паперів.

У разі поступового або часткового погашення номіналу боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж здійснюються такі проводки:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок емітента 1200, 1500, 2600

Кт Рахунки для обліку боргових цінних паперів в портфелі на продаж 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1430, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114 - на суму погашеної частини номіналу;

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів 1418, 1438, 3118 - на суму погашеної частини нарахованих процентів.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 7.2.

1.09.2016 р. банк уклав угоду про купівлю 15000 акцій підприємства «Нафтовик» за ціною 96 грн. за акцію до свого портфеля на продаж.

3.09.2016 р. банк сплатив 1440000 грн. та отримав куплені акції підприємства «Нафтовик». Банк визнав акції в портфелі на продаж за справедливою вартістю.

31.12.2016 р. банк переоцінив акції підприємства «Нафтовик», оскільки їх справедлива вартість зросла до 99 грн. за акцію.

26.01.2017 р. банк нарахував доходи за акціями підприємства «Нафтовик» у зв'язку з отриманням від емітента інформації про виплату дивідендів у сумі 10 грн. за акцію.

12.02.2017 р. банк отримав дивіденди за акціями підприємства «Нафтовик» у сумі 150000 грн.

1.04.2017 р. банк уклав угоду про продаж 15000 акцій підприємства «Нафтовик» за ціною 101 грн. за акцію.

3.04.2017 р. на кореспондентський рахунок банку поступило 1515000 грн. за продані акції підприємства «Нафтовик».

У разі використання банком **методу обліку фінансових інвестицій за датою операції**, зазначені вище операції будуть відображені такими бухгалтерськими записами:

- укладення угоди про купівлю 15000 акцій підприємства «Нафтовик»

1.09.2016 р. :

Дт 3105 1 440 000 грн.

Кт 3641 1 440 000 грн.;

- проведення розрахунків за придбані акції 3.09.2016 р.:

Дт 3641 1 440 000 грн.

Кт 1200 1 440 000 грн.;

- переоцінка акцій підприємства «Нафтовик» до їх справедливої вартості 31.12.2016 р.:

Дт 3107 45 000 грн.

Кт 5102 45 000 грн. ;

- нарахування доходів за акціями підприємства «Нафтовик» 26.01.2017 р.:

Дт 3108 150 000 грн.

Кт 6300 150 000 грн. ;

- отримання дивідендів за акціями підприємства «Нафтовик» 12.02.2017 р.:

Дт 1200 150 000 грн.

Кт 3108 150 000 грн. ;

- укладення угоди про продаж 15000 акцій підприємства «Нафтовик» 1.04.2017 р. :

Дт 3541 1 515 000 грн.

Кт 3105 1 440 000 грн.

Кт 3107 45 000 грн.;

Дт 5102 45 000 грн.

Кт 6393 75 000 грн.

- надходження коштів на кореспондентський рахунок банку за продані акції підприємства «Нафтовик» 3.04.2017 р.:

Дт 1200 1 515 000 грн.

Кт 3541 1 515 000 грн.

Отже, у результаті продажу акцій підприємства банк отримав прибуток у сумі 75000 грн. (1515000 грн. – 1440000 грн.), що відповідає кредитовому залишку за рахунком 6393.

7. 5. Облік цінних паперів, що утримуються в портфелі банку до погашення

Придбання фінансових інвестицій

Придбані в портфель до погашення боргові цінні папери відображаються за балансовими рахунками таких груп Плану рахунків:

- **142 «Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення»;**
- **144 «Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення»;**
- **321 «Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення».**

Аналітичний облік цінних паперів за балансовими рахунками груп 142, 144 і 321 ведеться в розрізі їх емітентів та випусків.

Зауважимо, що переоцінка цінних паперів в портфелі до погашення не здійснюється.

У випадку використання методу обліку фінансових інвестицій за **датою операції**, придбання фінансових інвестицій у портфель банку до погашення на

дату операції відображається в бухгалтерському обліку наступними проводками.

- при купівлі за номіналом:

Дт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання;

- при купівлі з премією:

Дт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 - на суму номіналу

Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії 1427, 1447, 3217 - на суму премії

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання;

- при купівлі з дисконтом:

Дт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 - на суму номіналу

Кт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1426, 1446, 3216 - на суму дисконту

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання.

У разі придбання банком купонних цінних паперів з накопиченими процентами, їх сума обліковується окремо за відповідним рахунком з обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами у портфелі банку до погашення» (1428, 1448, 3218), що супроводжується проводкою:

Дт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 - на суму номіналу

Дт Рахунки з обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1428, 1448, 3218 - на суму накопичених процентів

Дт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1427, 1447, 3217 - на суму премії, або Кт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1426, 1446, 3216 - на суму дисконту

Кт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку» - на суму вартості придбання.

На дату розрахунку за придбаними в портфель до погашення фінансовими інвестиціями здійснюються такі бухгалтерські записи:

Дт 3641 «Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку»

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Якщо банк використовує метод обліку фінансових інвестицій *за датою розрахунку* то на дату операції вартість придбаних фінансових інвестицій у портфель до погашення відображається такими бухгалтерськими проводками:

1) Дт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами» - на суму вартості цінних паперів до отримання

Кт 9900 «Контрахунок»;

2) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами» - на суму коштів до сплати.

На дату розрахунку за позабалансовими рахунками здійснюються зворотні бухгалтерські проводки:

1) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9350 «Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами»;

2) Дт 9360 «Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами»

Кт 9900 «Контррахунок».

Банк на дату розрахунку за придбані фінансові інвестиції в портфель банку до погашення здійснює такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 - на суму номіналу

Дт Рахунки з обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1428, 1448, 3218 - на суму накопичених процентів (у разі їх наявності)

Дт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1427, 1447, 3217 - на суму премії, або Кт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1426, 1446, 3216 - на суму дисконту

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600 - на суму вартості придбання.

Визнання та отримання доходів за фінансовими інвестиціями

Процентні доходи за борговими цінними паперами визнаються в сумі, що є добутком амортизованої собівартості та первісної ефективної ставки відсотка відповідних цінних паперів, у тому числі і за знеціненими цінними паперами, за якими відбулося зменшення корисності.

Нарахування процентів та амортизація дисконту і премії за борговими цінними паперами здійснюється відповідно до облікової політики банку, але не рідше ніж один раз на місяць, на дату сплати купона емітентом, дату продажу або погашення і відображається в обліку такими бухгалтерськими проводками:

- нарахування процентів:

Дт Рахунки з обліку нарахованих доходів за цінними паперами 1428, 1448, 3218

Кт Рахунки з обліку процентних доходів за цінними паперами 6051, 6053, 6055;

- амортизація дисконту:

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1426, 1446, 3216

Кт Рахунки з обліку процентних доходів за цінними паперами 6051, 6053, 6055;

- амортизація премії:

Дт Рахунки з обліку процентних доходів за цінними паперами 6051, 6053, 6055

Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1427, 1447, 3217.

У разі надходження коштів за нарахованими процентами в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600
Кт Рахунки з обліку нарахованих доходів за цінними паперами 1428, 1448, 3218.

У разі несвоєчасного погашення процентів за купонними цінними паперами такі проценти обліковуються як прострочені, що супроводжується такою проводкою:

Дт Рахунки з обліку прострочених нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1429, 3219

Кт Рахунки з обліку нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1428, 3218.

Часткове або повне погашення емітентом заборгованості за простроченими нарахованими доходами за цінними паперами супроводжується проводкою:

Дт Кореспондентський або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт Рахунки з обліку прострочених нарахованих доходів за борговими цінними паперами 1429, 3219.

Зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку до погашення та формування резервів

На дату балансу цінні папери в портфелі банку до погашення переглядаються щодо можливого зменшення їх корисності на основі аналізу очікуваних грошових потоків. Зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку до погашення відображається в бухгалтерському обліку шляхом формування резерву на суму перевищення балансової вартості цінних паперів над теперішньою вартістю попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за ними, дисконтованих за ефективною ставкою відсотка.

У випадку зменшення корисності цінних паперів у портфелі банку до погашення, виконується така проводка:

Дт 7704 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»

Кт 1491 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку до погашення», або 3290 «Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення».

У разі визнання зменшення корисності цінних паперів, які були переведені з портфеля банку на продаж, залишок суми переоцінки, що обліковується в капіталі за рахунком 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж» вилучається, що супроводжується такими проводками:

- у разі наявності дооцінки:

Дт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Кт 6399 «Інші операційні доходи»;

- у разі наявності уцінки:

Дт 7399 «Інші операційні витрати»

Кт 5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж».

Зменшення балансової вартості цінних паперів визнається лише на суму, що не призводить до від'ємного значення їх вартості. Якщо внаслідок зменшення корисності цінних паперів їх балансова вартість досягає нуля, то в бухгалтерському обліку такі цінні папери відображаються за нульовою вартістю до прийняття банком рішення про їх списання за рахунок сформованих резервів.

Сума сформованих резервів зменшується, якщо в наступному періоді сума очікуваного відшкодування за цінними паперами збільшується, і відображається відповідна сума (у межах раніше сформованих резервів) у бухгалтерському обліку зворотною проводкою:

Дт 1491 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку до погашення», або
3290 «Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення».
Кт 7704 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення».

У разі прийняття банком рішення про списання цінних паперів за рахунок резерву в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

Дт Рахунки з обліку резервів 1491, 3290

Кт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 - на суму номіналу

Кт Рахунки з обліку нарахованих (прострочених нарахованих) доходів 1428, 1429, 3218, 3219 - на суму нарахованих (прострочених нарахованих) доходів.

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1426, 3216 – на суму неамортизованого дисконту,

або Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1427, 3217 - на суму неамортизованої премії

Списані за рахунок резервів цінні папери обліковуються за позабалансовим рахунком 9613 «Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами», що супроводжується проводкою:

Дт 9613 «Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами»

Кт 9910 «Контррахунок».

У разі виконання емітентом зобов'язань за цінними паперами, що списані банком за рахунок резервів, в обліку здійснюються такі проводки:

- якщо цінні папери були списані протягом поточного року:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 7704 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»

- якщо цінні папери були списані протягом попередніх років:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 6714 «Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»,

6717 «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років».

Одночасно на суму отриманих коштів здійснюються такі проводки:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9613 «Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами»

Кт 9600 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками», або
9601 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами».

Ця ж позабалансова проводка виконується на суму безнадійної заборгованості за цінними паперами та нарахованих доходів за ними, яка списана за рахунок резерву, після закінчення строку позовної давності або в інших випадках, передбачених чинним законодавством України.

Облік погашення цінних паперів у портфелі до погашення

У разі погашення цінних паперів у визначений термін в обліку виконуються такі проводки:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок емітента 1200,1500, 2600
Кт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 - на суму номіналу
Кт Рахунки з обліку нарахованих доходів за цінними паперами 1428, 1448, 3218 - на суму нарахованих процентів.

Якщо за погашеними цінними паперами раніше був сформований резерв під зменшення їх корисності, то на суму залишку, що не був використаний під час погашення, здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 1491 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України у портфелі банку до погашення», або
3290 «Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення».
Кт 7704 «Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення»

У разі погашення цінних паперів, за якими були створені резерви, у меншій сумі, ніж передбачено умовами емісії, у бухгалтерському обліку здійснює такі проводки:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок емітента 1200, 1500,2600
Дт Рахунки з обліку резервів 1491, 3290
Кт Рахунки з обліку боргових цінних паперів у портфелі до погашення 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1440, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214 - на суму номіналу
Кт Рахунки з обліку нарахованих (прострочених нарахованих) доходів 1428, 1448, 3218, 1429, 3219 - на суму нарахованих (прострочених нарахованих) процентів.

Дт Рахунки з обліку неамортизованого дисконту 1426, 1446, 3216 – на суму неамортизованого дисконту, або

Кт Рахунки з обліку неамортизованої премії 1427, 1447, 3217 - на суму неамортизованої премії.

Боргові цінні папери, що не погашені у визначений емітентом строк, обліковуються за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків з обліку цінних паперів.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 7.3.

31.03.2016 р. банк уклав угоду про придбання 20000 облигацій небанківської фінансової компанії «Капітал» з дохідністю 20 % річних (номіналом 1000 грн.) за 20363637 грн. Ефективна ставка відсотка - 18% річних. Облігації були придбані банком з наміром утримання їх до строку погашення. Дата випуску облигацій 30.03. 2016 р., а дата погашення - 30.03.2017 р. Проценті сплачуються на дату погашення облигацій.

1.04.2016 р. банк перерахував кошти і отримав облигації компанії «Капітал».

В останній день кожного місяця банк нараховував проценти та здійснював амортизацію премії за облигаціями.

30.03.2017 р. емітент погасив облигації та сплатив нараховані відсотки.

Бухгалтерські записи з **придбання** банком облигацій у портфель до погашення залежатимуть від того, який метод обліку фінансових інвестицій використовує банк (табл. 7.1). Проте наступні бухгалтерські записи з нарахування процентів, амортизації премії та погашення облигацій будуть однаковими для обох методів.

Таблиця 7.1.

Облік операцій з придбання облигацій у портфель до погашення

Дата	Метод обліку фінансових інвестицій			
	за датою операції		за датою розрахунку	
31.03.2016 (дата операції)	Дт 3213	20000000 грн.	Дт 9350	20363637 грн.
	Дт 3217	363637 грн.	Кт 9900	20363637 грн.
	Кт 3641	20363637 грн.	Дт 9900	20363637 грн.
			Кт 9360	20363637 грн.
1.04. 2016 (дата розрахунку)	Дт 3641	20363637 грн.	Дт 9900	20363637 грн.
	Кт 1200	20363637 грн.	Кт 9350	20363637 грн.
			Дт 9360	20363637 грн.
			Кт 9900	20363637 грн.
			Дт 3213	20000000 грн.
			Дт 3217	363637 грн.
		Кт 1200	20363637 грн.	

30.04.2016 р. банк здійснює нарахування відсотків та амортизацію премії. При цьому використовується метод ефективної ставки відсотка. Метод обрахування кількості днів – 30/360. Для зручності результати розрахунків суми процентів та амортизації премії покажемо у таблиці (табл. 7.2.)

Таблиця 7.2.

Розрахунок амортизації премії та процентів за облігаціями у портфелі до погашення

Дата	Номінальна сума відсотка*	Сума відсотка за ефективною ставкою**	Сума амортизації премії	Амортизована собівартість інвестиції на кінець періоду***
1.04.2016	-	-	-	20363637
30.04.2016	333333,33	305454,55	27878,78	20335758,23
31.05.2016	333333,33	305036,37	28296,96	20307461,27
30.06.2016	333333,33	304611,92	28721,41	20278739,86
31.07.2016	333333,33	304181,10	29152,23	20249587,63
31.08.2016	333333,33	303743,81	29589,52	20219998,12
30.09.2016	333333,33	303299,97	30033,36	20189964,76
31.10.2016	333333,33	302849,47	30483,86	20159480,90
30.11.2016	333333,33	302392,21	30941,12	20128539,78
31.12.2016	333333,33	301928,10	31405,23	20177134,55
31.01.2017	333333,33	301457,02	31876,31	20065258,24
29.02.2017	333333,33	300978,87	32354,46	20032903,78
30.03.2017	333333,33	300493,56	32903,78	20 000 000
Всього (заокруглено)	4 000 000	3 636 363	363637	-

* Номінальна сума відсотка = номінальна вартість облігацій \times номінальну ставку відсотка

** Сума відсотка за ефективною ставкою = амортизована собівартість інвестиції на попередню дату \times ефективну ставку відсотка.

*** Амортизована собівартість інвестиції на кінець періоду = амортизована собівартість інвестиції на попередню дату - амортизація суми премії за звітний період

- 30.04.2016 р. нарахування процентів за облігаціями компанії «Капітал» за квітень 2016 р.:

Дт 3218 333 333,33 грн.

Кт 6053 333 333,33 грн.;

- 30.04.2016 р. амортизація премії за облігаціями компанії «Капітал»:

Дт 6053 27 878,78 грн.

Кт 3217 27 878,78 грн.

На наступні дати нарахування процентів і амортизації премії будуть зроблені аналогічні проводки на суми, що розраховані у табл. 7.2.

30.03.2017 р. отримання банком коштів від емітента за нарахованими за рік процентами та погашеними облігаціями:

Дт 1200 24 000 000 грн.

Кт 3213 20 000 000 грн.

Кт 3218 4 000 000 грн.

Як видно з наведених у табл. 7.2 розрахунків, на дату погашення облігацій уся сума неамортизованої премії буде повністю амортизована і на рахунку 3217 буде нульове сальдо, а амортизована собівартість облігацій буде дорівнювати їх номінальній вартості.

7. 6. Облік інвестицій в асоційовані та дочірні компанії

Облік інвестицій в асоційовані компанії

Інвестиції в асоційовані компанії відображаються в бухгалтерському обліку банку за рахунками 4 класу, розділу 41 «Інвестиції в асоційовані компанії» Плану рахунків, а саме:

- **4102 «Інвестиції в асоційовані банки»;**
- **4103 «Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи»;**
- **4105 «Інвестиції в інші асоційовані компанії».**

На дату отримання суттєвого впливу здійснені інвестиції в асоційовану компанію на суму вартості придбання відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Подальший облік інвестиції в асоційовані компанії може здійснюватися здійснюється за одним з методів: собівартістю; справедливою вартістю, або методом участі в капіталі.

Розглянемо методику обліку інвестицій в асоційовані компанії за методом участі в капіталі.

Метод участі в капіталі - це метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму частки інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період та на суму частки інвестора в сумі зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування за звітний період.

Інвестиції в асоційовані компанії обліковуються за методом участі в капіталі, починаючи з останнього дня місяця, у якому об'єкт інвестування відповідає критеріям асоційованої компанії. Застосування методу участі в капіталі для обліку фінансових інвестицій припиняється з останнього дня місяця, у якому об'єкт інвестування не відповідає критеріям асоційованої компанії.

Визнання частки банку в чистому прибутку асоційованої компанії відображається за рахунком **6310 «Дохід від інвестицій в асоційовані компанії»**, що супроводжується проводкою:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105

Кт 6310 «Дохід від інвестицій в асоційовані компанії».

Визнання частки банку в збитку асоційованої компанії відображається за рахунком **7310 «Витрати від інвестицій в асоційовані компанії»**. При цьому здійснюється проводка:

Дт 7310 «Витрати від інвестицій в асоційовані компанії»

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105.

Банк визначає свою частку прибутків або збитків після коригування їх на суму дивідендів за кумулятивними привілейованими акціями незалежно від того, чи були дивіденди оголошені чи ні, якщо асоційована компанія має в обігу такі акції, які утримуються іншими сторонами та класифікуються як власний капітал.

Зміни у власному капіталі (іншому сукупному доході) асоційованої компанії відображаються пропорційно до участі банку в капіталі цієї компанії такими бухгалтерськими проводками:

- у разі збільшення власного капіталу (іншого сукупного доходу) об'єкта інвестування:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105

Кт 5103 «Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії»;

- у разі зменшення вартості фінансових інвестицій у зв'язку із зменшенням власного капіталу об'єкта інвестування:

Дт 5103 «Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії»

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105.

Банк припиняє визнання своєї частки подальших збитків, якщо частка банку в збитках асоційованої компанії дорівнює балансовій вартості інвестиції в асоційовану компанію або перевищує її.

Фінансові інвестиції, за якими балансова вартість зменшилася до нульового значення відображаються в бухгалтерському обліку за нульовою вартістю. Банк після зменшення балансової вартості інвестиції в асоційовану компанію до нульового значення визнає додаткові збитки та зобов'язання тільки в обсязі, взятих на себе юридичних або конструктивних зобов'язань або здійснених платежів за дорученням асоційованої компанії.

Якщо надалі об'єкт інвестування звітує про чисті прибутки, то банк поновлює в бухгалтерському обліку фінансові інвестиції в сумі, що перевищує частку раніше не визнаних збитків, і здійснює таку бухгалтерську проводку:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105.

Кт 6310 «Дохід від інвестицій в асоційовані компанії».

Балансова вартість інвестицій в асоційовані компанії, які обліковуються за методом участі в капіталі, зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування.

Отримання дивідендів відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105 - на суму отриманих дивідендів.

Якщо банк обліковує інвестиції в асоційовані компанії за собівартістю, а не за методом участі в капіталі, то нарахування дивідендів за інвестиціями в асоційовані компанії, якщо встановлене право на їх отримання, супроводжується такою проводкою:

Дт 4108 «Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії»

Кт 6300 «Дохід у вигляді дивідендів».

На суму отриманих банком дивідендів здійснюється така проводка:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 4108 «Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії»

Банк визнає зменшення корисності інвестицій в асоційовані та дочірні компанії в разі наявності об'єктивних доказів, що свідчать про зменшення їх корисності, на суму різниці між балансовою вартістю та сумою її очікуваного

відшкодування (більша з двох оцінок: вартості використання та справедливої вартості за вирахування витрат на продаж).

Банк визначає вартість використання інвестиції шляхом здійснення оцінювання: 1) своєї частки теперішньої вартості попередньо оцінених очікуваних майбутніх грошових потоків, які будуть згенеровані об'єктом інвестування, включаючи грошові потоки від операцій та надходження від вибуття інвестиції, або 2) теперішньої вартості попередньо оцінених очікуваних майбутніх грошових потоків, що виникнуть від отриманих дивідендів та надходжень від вибуття інвестиції. За умови використання належних припущень обидва методи дають однаковий результат.

Визнання зменшення корисності інвестицій в асоційовані компанії відображається в обліку такою проводкою:

Дт 7310 «Витрати від інвестицій в асоційовані компанії»

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105.

Відновлення корисності (у межах раніше визнаного збитку) визнається у разі збільшення суми очікуваного відшкодування і відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105

Кт 7310 «Витрати від інвестицій в асоційовані компанії».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 7.4.

20.04.2016 р. банк придбав 21325500 простих акцій заводу «Прогрес» на загальну суму 349 738 200 грн. На дату купівлі завод мав 71 085 000 випущених простих акцій номіналом 10 грн. за акцію.

31.12.2016 р. завод звітував чистий прибуток за 2016 рік у розмірі 81350000 грн. Банк визнав свою пропорційну частку прибутку.

25.01.2017 р. банк отримав дивіденди за акціями заводу «Прогрес» (1 грн. за акцію).

Для відображення в бухгалтерському обліку банку зазначених вище операцій, насамперед, потрібно розрахувати, який відсоток від усіх випущених акцій заводу купив банк. Оскільки на дату купівлі завод мав 71 085 000 випущених акцій, а банк придбав 21325500 акцій, то банк викупив 30% усіх випущених акцій ($21325500/71\,085\,000 \times 100\%$). Отже, дана інвестиція відноситься до інвестицій в асоційовані компанії та відображається в обліку за методом участі в капіталі такими проводками:

- придбання 30% акцій заводу «Прогрес» 20.04.2016 р.:

Дт 4105 349 738 200 грн.

Кт 1200 349 738 200 грн.

- визнання банком своєї частки у прибутку за 2016 рік заводу «Прогрес» у сумі 24 405 000 грн. ($81\,350\,000 \text{ грн.} \times 30\% / 100\%$):

Дт 4105 24 405 000 грн.

Кт 6310 24 405 000 грн.

- отримання банком дивідендів за акціями заводу «Прогрес» у сумі 21325500 грн. (1 грн. x 21325500 акцій) 25.01.2017 р.:

Дт 1200 21 325 500 грн.

Кт 4105 21 325 500 грн.

Як видно з наведених вище бухгалтерських записів, сутність методу участі в капіталі полягає в тому, що інвестицію первісно відображають за собівартістю, а потім коригують, щоб відобразити частку інвестора в чистих прибутках чи збитках об'єкта інвестування. Отримані від асоційованої компанії дивіденди зменшують балансову вартість інвестиції.

Облік інвестицій у дочірні компанії

Інвестиції в дочірні компанії відображаються в обліку за рахунками 4 класу, розділу 42 «Інвестиції в дочірні компанії» Плану рахунків, а саме:

- 4202 «Інвестиції в дочірні банки»;
- 4203 «Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи»;
- 4205 «Інвестиції в інші дочірні компанії».

На дату отримання контролю здійснені інвестиції в дочірню компанію відображаються в обліку на суму вартості придбання такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в дочірні компанії 4202, 4203, 4205

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Нарахування доходу у вигляді дивідендів за інвестиціями банку в дочірні компанії, які обліковуються за собівартістю, здійснюється, якщо визнане право на отримання платежу і супроводжується такою проводкою:

Дт 4208 «Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії»

Кт 6300 «Дохід у вигляді дивідендів».

На суму отриманих дивідендів здійснюється така проводка:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 4208 «Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії».

Визнання зменшення корисності інвестицій в дочірні компанії супроводжується такою проводкою:

Дт 7311 «Витрати від інвестицій у дочірні компанії»

Кт Рахунки для обліку інвестицій в дочірні компанії 4202, 4203, 4205.

Відновлення корисності (у межах раніше визнаного збитку) визнається у разі збільшення суми очікуваного відшкодування і відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії 4102, 4103, 4105

Кт 7311 «Витрати від інвестицій у дочірні компанії».

Перекласифікація фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні компанії

Банк перекласифіковує фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії в іншу категорію фінансових інвестицій на дату, коли об'єкт інвестування не відповідає критеріям асоційованої або дочірньої компанії. Переведення фінансових інвестицій здійснюється не пізніше останнього дня

місяця, у якому інвестиція не відповідає критеріям асоційованої або дочірньої компанії.

У разі втрати суттєвого впливу над асоційованою компанією та контролю над дочірньою компанією банк здійснює оцінку будь-яких інвестицій, що залишилися в колишній асоційованій або дочірній компанії за справедливою вартістю. При цьому у прибутку (збитку) визнається будь-яка різниця між: 1) справедливою вартістю збереженої інвестиції та надходженнями від вибуття частки інвестицій; та 2) балансовою вартістю інвестицій на дату втрати суттєвого впливу та контролю.

Перекласифікація фінансових інвестицій в асоційовані та дочірні компанії в категорію фінансових інвестицій на продаж відображається такими бухгалтерськими проводками:

1) на суму балансової вартості інвестицій:

Дт 3739 «Транзитний рахунок за іншими розрахунками»

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії 4102, 4103, 4105, 4202, 4203, 4205;

2) на суму справедливої вартості цінних паперів у портфелі на продаж:

Дт Рахунки для обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком 3102, 3103, 3105

Кт 3739 «Транзитний рахунок за іншими розрахунками»

3) на суму перевищення справедливої вартості цінних паперів у портфелі на продаж над балансовою вартістю інвестицій в асоційовані та дочірні компанії:

Дт 3739 «Транзитний рахунок за іншими розрахунками»

Кт 6399 «Інші операційні доходи»;

4) на суму перевищення балансової вартості інвестицій в асоційовані та дочірні компанії над справедливою вартістю цінних паперів в портфелі на продаж:

Дт 7399 «Інші операційні витрати»

Кт 3739 «Транзитний рахунок за іншими розрахунками»;

5) на суму позитивного результату коригування балансової вартості інвестицій в асоційовані компанії у зв'язку зі змінами в капіталі (іншому сукупному доході) об'єкта інвестування:

Дт 5103 «Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії»

Кт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»;

6) на суму негативного результату коригування балансової вартості інвестицій в асоційовані компанії у зв'язку зі змінами в капіталі (іншому сукупному доході) об'єкта інвестування:

Дт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»

Кт 5103 «Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії».

Справедлива вартість інвестицій в асоційовані та дочірні компанії на дату, коли ці інвестиції не відповідають критеріям визнання асоційованої та дочірньої компанії, вважається справедливою вартістю від первісного визнання фінансових інвестицій у портфелі на продаж.

Банк перекласифіковує фінансові інвестиції в асоційовані та дочірні компанії в категорію інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримувані для продажу, якщо вони відповідають критеріям визнання непоточних (необоротних) активів, утримуваних для продажу згідно з МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність».

Перекласифікація інвестицій в асоційовані та дочірні компанії в категорію інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримувані для продажу, такою бухгалтерською проводкою:

1) за балансовою вартістю інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, якщо вона є меншою ніж справедлива вартість за вирахуванням витрат на продаж:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані і дочірні компанії, що утримуються з метою продажу 3122, 3123, 3125, 3132, 3133, 3135

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії 4102, 4103, 4105, 4202, 4203, 4205;

2) за справедливою вартістю інвестицій в асоційовані та дочірні компанії за вирахуванням витрат на продаж, якщо вона є меншою за їх балансову вартість:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані і дочірні компанії, що утримуються з метою продажу 3122, 3123, 3125, 3132, 3133, 3135- на суму справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж

Дт 7399 «Інші операційні витрати» - на суму різниці між балансовою вартістю та справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії 4102, 4103, 4105, 4202, 4203, 4205 - на суму балансової вартості.

7.7. Облік інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримуваних для продажу

Інвестиції банку в асоційовані та дочірні компанії, що придбані банком виключно з метою їх продажу протягом 12 місяців, відображаються за рахунками 3 класу, розділу 31 «Цінні папери та інші фінансові інвестиції в портфелі банку на продаж та похідні фінансові активи, що призначені для обліку хеджування» таких груп Плану рахунків:

➤ **312 «Інвестиції в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу»;**

➤ **313 «Інвестиції в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу».**

У разі придбання інвестицій в асоційовані та дочірні компанії виключно з метою їх продажу протягом 12 місяців на суму вартості придбання (собівартості) здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- асоційовані компанії:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу 3122, 3123, 3125

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

- дочірні компанії:

Дт Рахунки для обліку інвестицій в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу 3132, 3133, 3135 - на суму собівартості

Кт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600.

Нарахування доходу у вигляді дивідендів за інвестиціями в асоційовані та дочірні компанії в портфелі банку на продаж здійснюється, якщо визнане право на отримання платежу, і відображається такими проводками:

- за інвестиціями в асоційовані компанії:

Дт 3128 «Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу»

Кт 6300 «Дохід у вигляді дивідендів»;

- за інвестиціями в дочірні компанії:

Дт 3138 «Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу»

Кт 6300 «Дохід у вигляді дивідендів».

На суму отриманих дивідендів у бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

- за інвестиціями в асоційовані компанії:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Кт 3128 «Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу»;

- за інвестиціями в дочірні компанії:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600

Дт 3138 «Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу».

Зменшення корисності інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримуваних для продажу, визнається в бухгалтерському обліку на суму різниці між їх балансовою вартістю та справедливою вартістю за вирахуванням витрат на операції, пов'язаних з продажем. Збитки від зменшення корисності відображаються в бухгалтерському обліку такою проводкою:

- за інвестиціями в асоційовані компанії:

Дт 7399 «Інші операційні витрати»

Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу 3122, 3123, 3125

- за інвестиціями в дочірні компанії:

Дт 7399 «Інші операційні витрати»

Кт Рахунки для обліку інвестицій в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу 3132, 3133, 3135

Відновлення корисності інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримуваних для продажу, відображається в обліку у разі збільшення їх справедливої вартості за вирахуванням витрат на продаж на суму, що не перевищує раніше визнаного накопиченого збитку від зменшення їх корисності.

Продаж інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, утримуваних для продажу, банк відображає такими бухгалтерськими проводками:

- у випадку отримання прибутку:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600
Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, що утримуються з метою продажу 3122, 3123, 3125, 3132, 3133, 3135
Кт 6399 «Інші операційні доходи» - на різницю між вартістю за договором та балансовою вартістю інвестицій, утримуваних для продажу;

- у випадку отримання збитку:

Дт Кореспондентський рахунок або поточний рахунок 1200, 1500, 2600
Кт Рахунки для обліку інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, що утримуються з метою продажу 3122, 3123, 3125, 3132, 3133, 3135
Дт 7399 «Інші операційні витрати» - на різницю між вартістю за договором та балансовою вартістю інвестицій, утримуваних для продажу.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 7.5.

1.07.2016 р. банк придбав 3290000 простих акцій промислового підприємства «Гедеон» на загальну суму 197400000 грн. На дату купівлі підприємство мало 6330618 випущених простих акцій номіналом 15 грн. за акцію.

30.01.2017 р. банк нарахував дохід у вигляді дивідендів за акціями підприємства «Гедеон» (6,5 грн. за акцію).

20.02.2017 р. банк отримав дивіденди за акціями підприємства «Гедеон».

3.08.2017 р. банк вирішив продати усі акції підприємства «Гедеон» і перекласифікував їх у категорію інвестицій, утримуваних для продажу.

21.11.2016 р. банк продав акції підприємства «Гедеон» за 203980 000 грн.

Для відображення в бухгалтерському обліку банку зазначених вище операцій, насамперед визначимо відсоток куплених банком акцій підприємства «Гедеон». Якщо на дату купівлі підприємство мало 6330618 випущених акцій, а банк придбав 3290000 акцій, то банк викупив 52% усіх випущених акцій ($3290000/6330618 \times 100\%$). Отже, дана інвестиція відноситься до інвестицій в дочірні компанії та і відображається в обліку такими проводками:

- придбання 52% акцій підприємства «Гедеон» 1.07.2016 р.:

Дт 4205 197 400 000 грн.

Кт 1200 197 400 000 грн.;

- нарахування доходів за акціями підприємства «Гедеон» у сумі 21385000 грн. (6,5 грн. x 3290000 акцій) 30.01.2017 р.:

Дт 4208 21 385 000 грн.

Кт 6300 21 385 000 грн.;

- отримання дивідендів за акціями підприємства «Гедеон» 20.02.2017 р.:

Дт 1200 21 385 000 грн.

Кт 4208 21 385 000 грн.;

- переведення інвестиції в акції підприємства «Гедеон» у портфель на продаж (балансова вартість інвестиції менша, ніж справедлива вартість) 3.08.2017 р.:

<i>Дт 3135</i>	<i>197 400 000 грн.</i>
<i>Кт 4205</i>	<i>197 400 000 грн.;</i>
<i>- отримання коштів за продані акції підприємства «Гедеон» та визначення результату від продажу 21.11.2017 р.:</i>	
<i>Дт 1200</i>	<i>203 980 000 грн.</i>
<i>Кт 3135</i>	<i>197 4 00 000 грн.</i>
<i>Кт 6399</i>	<i>6 580 000 грн.</i>

7.8. Розкриття інформації про фінансові інвестиції банку

Інформація про фінансові інвестиції банку розкривається у таких фінансових звітах:

- ✓ звіті про фінансовий стан;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ примітках до фінансової звітності: «Принципи облікової політики», «Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток», «Цінні папери у портфелі банку на продаж», «Цінні папери в портфелі банку до погашення», «Інвестиції в асоційовані/асоційовані та дочірні компанії», «Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття», «Аналіз активів та зобов'язань за строками їх погашення», «Управління фінансовими ризиками»; «Подання фінансових інструментів за категоріями оцінки», «Дочірні, асоційовані та спільні компанії», «Об'єднання компаній».

Звіт про фінансовий стан банку містить такі статті стосовно фінансових інвестицій:

- Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток;
- Цінні папери в портфелі банку на продаж;
- Цінні папери у портфелі банку до погашення;
- Інвестиції в асоційовані/асоційовані і дочірні компанії;
- Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття.

У звіті про рух грошових коштів суми фінансових інвестицій банку наводяться у розділах «Грошові кошти від операційної діяльності» та «Грошові кошти від інвестиційної діяльності».

Найбільш повно інформація про фінансові інвестиції розкривається у примітках до фінансової звітності банку. У примітці «Принципи облікової політики» зазначається інформація про:

– критерії віднесення фінансових активів до фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток; їх первісне визнання та подальша оцінка, а також визнання доходів і витрат за операціями з фінансовими активами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток;

– критерії віднесення фінансових активів до категорії утримуваних для продажу; їх первісне визнання та подальша оцінка; визнання доходів і витрат за операціями з фінансовими активами, утримуваними для продажу;

– критерії віднесення фінансових активів до категорії утримуваних до погашення; їх первісне визнання та подальша оцінка; визнання доходів і витрат за операціями з фінансовими активами, утримуваними до погашення;

– критерії визначення інвестицій в асоційовані та дочірні компанії; первісний і подальший облік інвестицій в асоційовані та дочірні компанії; визнання доходів і витрат за інвестиціями в асоційовані компанії; справедлива вартість інвестицій, за якими є котирувальна ціна; узагальнена фінансова інформація асоційованих компаній, включаючи загальну суму активів, зобов'язань, доходів і витрат, прибутку або збитку; причини, відповідно до яких інвестор має підстави вважати, що в нього є суттєвий вплив, коли йому належить прямо чи опосередковано менше ніж 20% прав голосу або потенційних прав голосу об'єкта інвестування; причини, які пояснюють, чому інвестор має підстави вважати, що в нього немає суттєвого впливу, якщо йому належить прямо чи опосередковано 20% або більше прав голосу або потенційних прав голосу об'єкта інвестування.

– критерії визначення необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; їх первісне визнання та подальша оцінка, зміни в плані продажу; визнання доходів і витрат від необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття.

У примітці «Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток» розкривається інформація про види цінних паперів, віднесених до цієї категорії фінансових інвестицій та дається аналіз кредитної якості боргових цінних паперів.

Примітка «Цінні папери у портфелі банку на продаж» містить інформацію про види цінних паперів у портфелі на продаж, кредитну якість боргових цінних паперів, зміни в портфелі цінних паперів, основні пайові цінні папери.

У примітці «Цінні папери в портфелі банку до погашення» банк розкриває інформацію про види, справедливу вартість та рух боргових цінних паперів, зміни резерву під знецінення цінних паперів, кредитну якість боргових цінних паперів.

У примітці «Інвестиції в асоційовані/асоційовані та дочірні компанії» наводяться дані про балансову і справедливу вартість інвестицій, гудвіл, пов'язаний з придбанням, частку прибутку асоційованих компаній, дивіденди, отримані, зменшення корисності інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, переведення інвестицій до портфеля цінних паперів на продаж. Крім цього, подається загальна інформація щодо частки участі консолідованої групи та фінансових показників асоційованих чи асоційованих та дочірніх компаній.

У примітці «Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття» банк розкриває інформацію про довгострокові активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття, а також продані активи та зобов'язання групи вибуття і суми, отримані під час їх продажу. Ці дані подаються у розрізі різних видів активів, у тому числі фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток, цінних паперів в портфелі банку на продаж, цінних паперів у портфелі банку до погашення, інвестицій в асоційовані компанії.

Примітка «Управління фінансовими ризиками» містить детальну інформацію про управління різними видами ризиків, у тому числі ризиками, що пов'язані з фінансовими інвестиціями. У цій примітці банк також наводить аналіз відсоткового ризику, що виникає за фінансовими інструментами, за якими нараховуються відсотки.

У примітці «Справедлива вартість активів та зобов'язань» розкривається інформація про методи оцінки та вхідні дані, які використовуються для оцінки справедливої вартості різних видів активів та зобов'язань, в тому числі фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток, цінних паперів в портфелі банку на продаж, цінних паперів у портфелі банку до погашення

Примітка «Подання фінансових інструментів за категоріями оцінки» містить інформацію про фінансові інвестиції за категоріями їх оцінки.

У примітці «Дочірні, асоційовані та спільні компанії» банк розкриває інформацію про назву, вид діяльності, країну реєстрації дочірніх, асоційованих та спільних компаній, величину і дату змін питомої ваги інвестицій у статутному капіталі об'єкта інвестування, частку контролю та частку участі в капіталі об'єкта інвестування.

У примітці «Об'єднання компаній» за кожним об'єднанням компаній, що відбулося протягом звітного періоду, розкривається така інформація:

- найменування та опис об'єкта придбання;
- дата придбання;
- частка придбаних акцій з правом голосу, а якщо така частка становить менше ніж 100%, то банк розкриває суму неконтрольованої частки та основу її оцінки, а також методи оцінки та основні дані, використані для визначення справедливої вартості кожної неконтрольованої частки участі в об'єкті придбання;
- опис об'єднання бізнесу, спосіб (шляхи) отримання контролю за об'єктом придбання;
- оцінка чинників, що формують гудвіл або визначають прибуток від вигідної купівлі;
- суми, визнані на дату придбання за кожним класом придбаних активів і зобов'язань, а також умовних (непередбачених) зобов'язань об'єкта придбання з описом характеру, часу вибуття активів;
- сума гудвілу, яка підлягає вирахуванню з метою оподаткування;
- суми витрат на придбання компаній;
- опис кожного нематеріального активу, що не визнається окремо від гудвіла, та причини, через які зазначений актив не визнається.

Приклад розкриття інформації про фінансові інвестиції у примітках до проміжної фінансової звітності банку

Примітка 3. Основні принципи облікової політики (продовження)

Цінні папери за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат

Цінні папери за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат, - це фінансові активи, що при початковому визнанні безвідклично відносяться до цієї категорії. Керівництво відносить цінні папери до цієї категорії лише у тому випадку, якщо (а) така класифікація призводить до усунення або суттєвого зменшення невідповідності в обліку, що виникає у результаті оцінки активів чи зобов'язань або визнання прибутків та збитків, пов'язаних з цими активами та зобов'язаннями, із використанням різних методик оцінки; або (б) Банк управляє групою фінансових активів, фінансових зобов'язань або обома групами і оцінює результати операцій з фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями на основі справедливої вартості згідно з задокументованою стратегією управління ризиками або інвестиційною стратегією, і інформація, підготовлена на основі справедливої вартості, регулярно подається та аналізується управлінським персоналом Банку; (в) фінансовий актив містить вбудований дериватив, який значно змінює грошові потоки по контракту, які б без даного вбудованого деривативу початково передбачались контрактом.

Цінні папери за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат, обліковуються за справедливою вартістю. Проценти, зароблені за цінними паперами за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат, розраховуються з використанням методу ефективної процентної ставки і показуються у прибутку чи збитку за рік як процентний дохід. Дивіденди включаються до дивідендного доходу у складі іншого операційного доходу в момент встановлення права Банку на одержання виплати дивідендів і якщо існує ймовірність отримання дивідендів. Усі інші елементи змін справедливої вартості та прибуток або збиток від припинення визнання обліковуються у прибутку чи збитку за рік як прибуток за вирахуванням збитків від цінних паперів за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат, за період, в якому він виникає.

Інвестиційні цінні папери для подальшого продажу

Ця класифікація включає інвестиційні цінні папери, які Банк має намір утримувати протягом невизначеного часу і які можуть бути продані для покриття потреб ліквідності або внаслідок змін процентних ставок, курсу обміну або цін акцій. Банк здійснює відповідну класифікацію інвестиційних цінних паперів для подальшого продажу у момент їх придбання.

Інвестиційні цінні папери для подальшого продажу обліковуються за справедливою вартістю. Процентні доходи, зароблені по боргових цінних паперах для подальшого продажу, обчислюються за методом ефективної процентної ставки та відображаються у прибутку чи збитку за рік.

Дивіденди по інструментах капіталу для подальшого продажу відображаються у прибутку чи збитку за рік в момент встановлення права Банку на одержання виплат і якщо існує ймовірність отримання дивідендів. Усі інші елементи зміни справедливої вартості відображаються у складі іншого сукупного доходу як відстрочені до моменту списання інвестиції або її знецінення; при цьому кумулятивний прибуток або збиток виключається зі складу капіталу та відноситься на прибуток чи збиток за рік.

Збитки від знецінення визнаються у прибутку чи збитку за рік по мірі їх понесення в результаті однієї або кількох подій («збиткових подій»), що відбулися після

початкового визнання інвестиційних цінних паперів для подальшого продажу. Значне або тривале зниження справедливої вартості дольового цінного паперу до рівня, нижчого за його первісну вартість, є свідченням того, що такий цінний папір знецінений. Накопичений збиток від знецінення, що оцінюється як різниця між вартістю придбання та поточною справедливою вартістю мінус будь-який збиток від знецінення активу, раніше визнаний у прибутку чи збитку за рік, вилучається з іншого сукупного доходу та визнається у фінансовому результаті. Збитки від знецінення інструментів капіталу через фінансовий результат не сторнується. Якщо в наступному періоді справедлива вартість боргового інструменту для подальшого продажу збільшується і це збільшення може бути об'єктивно віднесене до події, яка відбулась після визнання збитку від знецінення у прибутку чи збитку, то збиток від знецінення сторнується через прибуток чи збиток за рік.

Інвестиційні цінні папери, утримувані до погашення

У цю групу включаються непохідні фінансові активи, які котируються на активному ринку, з фіксованими або обумовленими виплатами та фіксованим строком погашення, які, відповідно за твердим наміром і можливістю керівництва Банку, будуть утримуватися до погашення. Інвестиційні цінні папери не класифікуються як утримувані до погашення, якщо Банк має право вимагати від емітента погашення або викупу цих інвестиційних паперів до настання строку погашення, оскільки право дострокового викупу суперечить наміру утримувати актив до погашення. Керівництво класифікує інвестиційні цінні папери, утримувані до погашення, в момент первісного визнання та переглядає цю класифікацію на кінець кожного звітного періоду. Інвестиційні цінні папери, утримувані до погашення, відображаються за амортизованою вартістю.

Примітка 8. Цінні папери за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат

у тисячах гривень

Найменування статті	30 вересня 2016 року	31 грудня 2015 року
Державні облігації України	-	201 204
Всього боргових цінних паперів	-	201 204
Всього цінних паперів за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат	-	201 204

Боргові цінні папери в цій категорії представлені державними облігаціями з індексованою вартістю. Погашення даних облігацій відбувається за індексованою вартістю, але не нижчою за їх номінальну вартість. Індксація номінальної вартості даних облігацій здійснюється на дату її погашення відповідно до зміни середньозваженого курсу гривні до долара США на міжбанківському ринку за календарний місяць, який передує місяцю, в якому здійснюється первинне розміщення і погашення облігацій. Ця умова являє собою вбудований похідний інструмент, який не був відділений від основного договору в якості фінансового інструменту і весь інструмент обліковується за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат.

Банк безвідклично відносить зазначені вище цінні папери, які не входять до її торгового портфелю, у категорію цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат.

Боргові цінні папери в цій категорії були повністю погашені в січні 2016 року згідно умов емісії.

Станом на 31 грудня 2015, суверенний рейтинг України присвоєних рейтинговою

агенцією Standard & Poor's був встановлений на рівні B-.

Примітка 11. Інвестиційні цінні папери для подальшого продажу

у тисячах гривень

Найменування статті	30 вересня 2016 року	31 грудня 2015 року
Державні облигації України	1 163 256	785 146
Всього боргових цінних паперів	1 163 256	785 146
Акції компаній	30	30
Всього інвестиційних цінних паперів для подальшого продажу	1 163 286	785 176

Станом на 30 вересня 2016, суверенний рейтинг України присвоєних рейтинговою агенцією Standard & Poor's був встановлений на рівні B- (31 грудня 2015 року: B-).

Нижче поданий аналіз боргових цінних паперів за кредитною якістю станом на 30 вересня 2016 року:

у тисячах гривень

Найменування статті	Державні облигації України	Облигації компаній	Всього
Не прострочені та не знецінені - Уряд України	1 163 256	-	1 163 256
Всього не прострочених та не знецінених	1 163 256	-	1 163 256
Знецінені - Без рейтингу	-	23 261	23 261
Всього знецінених	-	23 261	23 261
Мінус: резерви на знецінення	-	(23 261)	(23 261)
Всього боргових цінних паперів для подальшого продажу	1 163 256	-	1 163 256

Нижче поданий аналіз боргових цінних паперів за кредитною якістю станом на 31 грудня 2015 року:

у тисячах гривень

Найменування статті	Державні облигації України	Облигації компаній	Всього
Не прострочені та не знецінені - Уряд України	785 146	-	785 146
Всього не прострочених та не знецінених	785 146	-	785 146
Знецінені - Без рейтингу	-	23 261	23 261
Всього знецінених	-	23 261	23 261
Мінус: резерви на знецінення	-	(23 261)	(23 261)
Всього боргових цінних паперів для подальшого продажу	785 146	-	785 146

Протягом січня-вересня 2015 року отримано повернення заборгованості за цінними паперами для подальшого продажу, списаної в попередніх періодах як безнадійна, загальною сумою 862 тисячі гривень. Цю суму було відображено безпосередньо як зменшення витрат на резерв в звіті про прибутки та збитки за звітний період.

Примітка 12. Інвестиційні цінні папери до погашення

у тисячах гривень

Найменування статті	30 вересня 2016 року	31 грудня 2015 року
Державні облигації України	1 601 055	1 049 724
Всього інвестиційних цінних паперів до погашення	1 601 055	1 049 724

Станом на 30 вересня 2016, суверенний рейтинг України присвоєних рейтинговою агенцією Standard & Poor's був встановлений на рівні В- (31 грудня 2015 року: В-).

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Асоційоване підприємство – суб'єкт господарювання, на який інвестор має суттєвий вплив. Суттєвий вплив – це повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової та операційної політики об'єкта інвестування, але не контроль чи спільний контроль таких політик.

Балансова вартість - вартість, за якою актив та зобов'язання відображаються в балансі. Балансова вартість для фінансового активу та фінансового зобов'язання складається з основної суми боргу (номіналу) або собівартості акцій або інших фінансових інвестицій з нефіксованим прибутком, нарахованих процентів, неамортизованої премії (дисконту), суми переоцінки, суми визнаного зменшення корисності.

Дата балансу - дата, на яку складено баланс банку. Зазвичай датою балансу є кінець останнього дня звітного періоду.

Дата операції - дата, з якої банк зобов'язується придбати або продати актив.

Дата розрахунку - дата, з якої актив передається банку (визнається активом банку) або з якої актив передається банком (припинення визнання активу). Дата розрахунку є датою, з якої починається (у разі придбання) і припиняється (у разі реалізації) нарахування процентів за активами і зобов'язаннями банку.

Дисконт - сума перевищення номінальної вартості цінних паперів над їх вартістю під час первісного визнання без урахування нарахованих на час придбання процентів, якщо така вартість нижча, ніж номінальна вартість.

Дочірнє підприємство – суб'єкт господарювання, який контролюється іншим суб'єктом господарювання. Інвестор контролює об'єкт інвестування, якщо інвестор має право щодо змінних результатів діяльності об'єкта інвестування або зазнає пов'язаних з ними ризиків та здатний впливати на ці результати через свої власні повноваження щодо об'єкта інвестування.

Зменшення корисності (знецінення) - втрата економічної вигоди, яка причинена однією або кількома збитковими подіями, які відбулися після

первісного визнання фінансового активу або групи фінансових активів і мають вплив на очікувані майбутні грошові потоки за фінансовим активом або групою фінансових активів.

Метод участі в капіталі - це метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму частки інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період та на суму частки інвестора в сумі зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування за звітний період.

Премія - сума перевищення вартості цінних паперів під час їх первісного визнання без урахування нарахованих (накопичених) на час придбання процентів над їх номінальною вартістю;

Собівартість фінансової інвестиції - ціна придбання фінансової інвестиції, включаючи накопичені проценти. До собівартості фінансових інвестицій включаються також витрати на операцію, що пов'язані з їх придбанням, крім фінансових інвестицій, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки.

Справедлива вартість - ціна, яка була б отримана за продаж активу або сплачена за передавання зобов'язання у звичайній операції між учасниками ринку на дату оцінки

Стандартні процедури купівлі або продажу – це купівля або продаж фінансового активу згідно з договором, умови якого вимагають поставки активу протягом періоду часу, установленого правилами або конвенцією, прийнятими(ою) на відповідному ринку. Договір, який передбачає здійснення розрахунку зміни його вартості на нетто-основі, не є договором за стандартними процедурами. У бухгалтерському обліку такий договір відображається як похідний фінансовий інструмент.

Фінансові інвестиції – фінансові активи, які утримуються банком з метою збільшення прибутку (процентів, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора. До фінансових інвестицій належать придбані боргові цінні папери, акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, інші фінансові інвестиції, що не оформлені цінними паперами.

Цінні папери – документи установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, що має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Що відноситься до фінансових інвестицій і на які види вони класифікуються з позиції бухгалтерського обліку?
2. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про фінансові інвестиції?
3. Яким нормативно-правовим актом НБУ регламентується методика бухгалтерського обліку фінансових інвестицій банків України?
4. Які види цінних паперів класифікуються як фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки?
5. За якою вартістю банки відображають в обліку фінансові інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки під час первісного визнання та після первісного визнання?
6. Які види цінних паперів обліковуються у портфелі банку на продаж?
7. За якою вартістю банки відображають в обліку придбані цінні папери у портфель на продаж під час первісного визнання та після первісного визнання?
8. Які види цінних паперів обліковуються у портфелі до погашення?
9. В яких випадках банк не повинен визнавати цінні папери як утримувані до погашення?
10. За якою вартістю відображаються в обліку придбані цінні папери у портфель до погашення під час первісного визнання та після первісного визнання?
11. За яким методом здійснюється нарахування процентних доходів за борговими цінними паперами, що обліковуються у портфелі на продаж та портфелі до погашення і в чому суть цього методу?
12. Які фінансові інвестиції переоцінюються у зв'язку із зміною їх справедливої вартості і як часто?
13. Дайте визначення асоційованої та дочірньої компанії.
14. Поясніть суть методу участі в капіталі.
15. Які фінансові інвестиції переглядаються на зменшення корисності?
16. За рахунками яких класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України обліковуються:
 - а) цінні папери, придбані до торгового портфеля;
 - б) цінні папери у портфелі на продаж;
 - в) цінні папери у портфелі до погашення;

- г) інвестиції в асоційовані і дочірні компанії;
- д) інвестиції в асоційовані і дочірні компанії, що придбані з метою продажу протягом 12 місяців;
- е) результат переоцінки торгових цінних паперів;
- є) результат переоцінки цінних паперів у портфелі на продаж;
- ж) резерви під знецінення цінних паперів?

17. Які цінні папери в іноземній валюті і як часто переоцінюються у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют?

ТЕСТИ

1. Інвестиції в цінні папери, придбані банком для перепродажу та переважно з метою отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ціни або дилерської маржі класифікуються в бухгалтерському обліку, як:
 - а) інвестиції, які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;
 - б) інвестиції в портфель на продаж;
 - в) інвестиції в портфель до погашення;
 - г) інвестиції в асоційовані компанії;
 - д) інвестиції в дочірні компанії.
2. До фінансових інвестицій в акції, які дають суттєвий вплив, але не дають контролю відносяться:
 - а) інвестиції в торговий портфель;
 - б) інвестиції в портфель на продаж;
 - в) інвестиції в портфель до погашення;
 - г) інвестиції в асоційовані компанії;
 - д) інвестиції в дочірні компанії.
3. За якою вартістю первісно оцінюються інвестиції банку в портфель цінних паперів на продаж, справедливу вартість яких можна достовірно визначити?
 - а) амортизованою собівартістю;
 - б) собівартістю;
 - в) справедливою вартістю;
 - г) чистою вартістю реалізації.
4. В яких випадках банк не повинен визнавати цінні папери як утримувані до погашення:
 - а) якщо банк має намір утримувати цінні папери протягом невизначеного часу;
 - б) якщо банк готовий продати їх у разі змін ринкових ставок відсотка, ризиків, потреб ліквідності;

- в) якщо умови випуску безстрокових боргових цінних паперів передбачають сплату відсотків протягом невизначеного часу (тобто немає фіксованого строку погашення);
- г) в усіх перерахованих вище випадках.

5. За якими рахунками відображаються в обліку банку витрати на операції з придбання боргових цінних паперів у торговий портфель під час їх первісного визнання?

- а) за відповідними рахунками з обліку дисконту або премії;
- б) за відповідним рахунком з обліку комісійних витрат;
- в) за відповідним рахунком з обліку цінних паперів;
- г) за відповідним рахунком переоцінки цінних паперів.

6. Які цінні папери, що придбані банком, оцінюються за їх справедливою вартістю на кожну наступну після визнання дату балансу?

- а) цінні папери в торговому портфелі;
- б) акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі на продаж, справедливу вартість яких неможливо достовірно визначити;
- в) цінні папери, що утримуються до погашення;
- г) інвестиції в асоційовані компанії;
- д) інвестиції в дочірні компанії.

7. За якою вартістю первісно оцінюються та відображаються в обліку банку інвестиції в асоційовані та дочірні компанії?

- а) амортизованою собівартістю;
- б) собівартістю;
- в) справедливою вартістю;
- г) чистою вартістю реалізації.

8. Як називається метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання та розподілу доходу чи витрат від відсотків на відповідний період?

- а) повної консолідації;
- б) участі в капіталі;
- в) ефективної ставки відсотка;
- г) собівартості.

9. В якому випадку банк не здійснює нарахування процентів, амортизацію дисконту та премії за борговими цінними паперами?

- а) якщо процентний дохід за борговими цінними паперами, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, визнається у складі переоцінки;
- б) якщо боргові цінні папери обліковуються в портфелі на продаж;
- в) якщо боргові цінні папери обліковуються в портфелі до погашення;
- г) якщо боргові цінні папери були придбані в акціонерів банку.

10. Інвестиції в які цінні папери не переглядаються на зменшення корисності?

- а) інвестиції, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;
- б) інвестиції в портфель на продаж;
- в) інвестиції в портфель до погашення;
- г) інвестиції в асоційовані компанії;
- д) інвестиції в дочірні компанії.

11. За яким рахунком відображається прибуток, що виникає під час первісного визнання фінансових інвестицій, які були придбані в акціонерів банку?

- а) 5102;
- б) 6203;
- в) 6393;
- г) 5105.

12. У випадку реалізації цінних паперів, що знаходились у портфелі банку на продаж, сума перевищення балансової вартості над ціною реалізації відображається:

- а) в дебеті рахунку 6393;
- б) в кредиті рахунку 6393;
- в) в дебеті рахунку 5102;
- г) в кредиті рахунку 5102.

13. Якою бухгалтерською проводкою відображається зменшення справедливої вартості акцій, що обліковуються банком у його торговому портфелі?

- а) Дт 3541 Кт 6203;
- б) Дт 6203 Кт 3641;
- в) Дт 3007 Кт 6203;
- г) Дт 6203 Кт 3007.

14. Бухгалтерські проведення Дт 9900 Кт 9350; Дт 9360 Кт 9900 означають:

- а) банк уклав угоду про купівлю цінних паперів;
- б) наступила дата розрахунку за придбаними цінними паперами;
- в) банк уклав угоду про продаж цінних паперів ;
- г) змінилась справедлива вартість цінних паперів між датою розрахунку і датою операції.

15. Як називається метод обліку, згідно з яким інвестицію первісно відображають за собівартістю, а потім коригують, щоб відобразити частку інвестора в чистих прибутках чи збитках об'єкта інвестування?

- а) повної консолідації;
- б) участі в капіталі;
- в) ефективною ставки відсотка;
- г) собівартості.

16. Як впливає на інвестицію в асоційовану компанію виплата дивідендів асоційованою компанією інвестору?

- а) збільшує інвестицію;
- б) зменшує інвестицію;
- в) ніяк не впливає.

17. Бухгалтерське проведення Дт 3008 Кт 6300 означає:

- а) банк нарахував проценти за борговими цінними паперами, що знаходяться у торговому портфелі цінних паперів;
- б) банк отримав дивіденди за акціями, що знаходяться у торговому портфелі цінних паперів;
- в) банк нарахував дивіденди за акціями, що знаходяться у торговому портфелі цінних паперів;
- г) банк нарахував дивіденди за інвестицією в дочірній банк.

18. За яким рахунком відображається результат від продажу інвестицій банку в асоційовані та дочірні компанії, що були придбані з метою продажу?

- а) 6399;
- б) 6203;
- в) 6393;
- г) 6310.

19. Якою бухгалтерською проводкою відображається збільшення справедливої вартості придбаних банком акцій до портфеля на продаж між датою розрахунку і датою операції, якщо банк застосовує метод обліку за датою операції?

- а) Дт 3541 Кт 5102;
- б) Дт 5102 Кт 3641;
- в) Дт 3107 Кт 5102;
- г) Дт 5102 Кт 3107.

20. Якою бухгалтерською проводкою відображається амортизація премії за борговими цінними паперами, що знаходяться у портфелі на продаж?

- а) Дт 1200 Кт 3118;
- б) Дт 3116 Кт 6054;
- в) Дт 6054 Кт 3117;
- г) Дт 3118 Кт 6054.

21. Якою проводкою супроводжується амортизація дисконту за борговими цінними паперами, що знаходяться у портфелі до погашення?

- а) Дт 3116 Кт 6054;
- б) Дт 3216 Кт 6055;
- в) Дт 6055 Кт 3217;
- г) Дт 3218 Кт 6055.

22. Як впливає на доходи банку амортизація дисконту за борговими цінними паперами, що знаходяться у портфелі на продаж та до погашення?

- а) ніяк не впливає;
- б) збільшує процентні доходи;
- в) зменшує процентні доходи;
- г) зменшує інші операційні доходи.

23. Бухгалтерське проведення Дт 7703 Кт 3190 означає:

- а) банк сформував резерв під знецінення цінних паперів, що знаходяться у портфелі на продаж;
- б) банк зменшив суму раніше сформованого резерву під знецінення цінних паперів, що знаходяться у портфелі на продаж;
- в) банк списав за рахунок резерву цінні папери, що знаходились у портфелі на продаж;
- г) банк отримав кошти за списані раніше за рахунок резерву цінні папери.

24. За яких умов банк (інвестор) здійснює контроль над іншим банком чи підприємством?

- а) інвестор прямо або через дочірні компанії володіє менше ніж 20% голосів;
- б) якщо інвестор прямо або через дочірні компанії володіє 20 % або більше голосів об'єкта інвестування;
- в) інвестор володіє менше ніж 20% голосів об'єкта інвестування, але інвестор має представників у раді директорів або аналогічному керівному органі компанії та бере участь у визначенні стратегії та операцій компанії;
- г) інвестор прямо або через дочірні компанії володіє більше ніж 50% голосів об'єкта інвестування.

25. Бухгалтерське проведення Дт 1200 Кт 3214 означає:

- а) банк придбав боргові цінні папери у портфель до погашення за номіналом;
- б) банк отримав від емітента нараховані проценти за борговими цінними паперами, що знаходяться у портфелі до погашення;
- в) емітент вчасно погасив боргові цінні папери, що знаходились у портфелі банку до погашення;
- г) емітент вчасно погасив боргові цінні папери, що знаходились у портфелі банку на продаж.

26. Бухгалтерське проведення Дт 1200 Кт 4105 означає:

- а) банк продав свою інвестицію в асоційовану компанію;
- б) банк нарахував дивіденди за акціями асоційованої компанії;
- в) банк здійснив інвестицію в асоційовану компанію;
- г) банк отримав дивіденди за акціями асоційованої компанії.

27. Бухгалтерське проведення Дт 4102 Кт 6310 означає:

- а) банк здійснив інвестицію в асоційовану компанію;
- б) банк продав свою інвестицію в асоційовану компанію;

- в) банк визнав свою частку в чистому прибутку асоційованої компанії;
- г) банк отримав дивіденди за акціями асоційованої компанії.

28. Якою бухгалтерською проводкою відображається здійснення банком інвестиції в акції підприємства, коли банк-інвестор отримує контроль над діяльністю об'єкта інвестування?

- а) Дт 3102 Кт 1200;
- б) Дт 4102 Кт 1200;
- в) Дт 4202 Кт 1200;
- г) Дт 3002 Кт 1200.

ЗАДАЧІ

Задача 7.1.

12.01.2017 р. банк уклав угоду про купівлю 365 000 акцій підприємства «Енергетик» до свого торгового портфеля на загальну суму 1 587 750 грн.

14.01.2017 р. банк сплатив кошти за акції підприємства «Енергетик»..

30.01.2017 р. банк переоцінив акції підприємства «Енергетик» у зв'язку з тим, що їх справедлива вартість зросла до 4,40 грн. за акцію.

10.02.2017 р. банк отримав інформацію про виплату дивідендів за акціями підприємства «Енергетик» у сумі 0,40 грн. за акцію.

25.02.2017 р. банк отримав нараховані дивіденди за акціями підприємства «Енергетик» у сумі 146000 грн.

2.03. 2017 р. справедлива вартість акцій підприємства «Енергетик» знизилась до 4,28 грн. за акцію.

9.03. 2017 р. банк уклав угоду про продаж 365 000 акцій підприємства «Енергетик» за ціною 4,28 грн. за акцію.

11.03. 2017 р. на кореспондентський рахунок банку поступили кошти за продані акції у сумі 1562200 грн.

Необхідно:

Використовуючи метод обліку за датою операції, скласти бухгалтерські проводки та відобразити на Т-рахунках зазначені вище операції з цінними паперами, припускаючи, що початкове сальдо на рахунку № 1200 становить 150000000 грн., а на інших задіяних рахунках початкове сальдо нульове. Вивести кінцеве сальдо по всіх задіяних рахунках.

Задача 7.2.

30.01.2017 р. банк уклав угоду про купівлю 27000 облігацій торговельної компанії «Оригінал» (номіналом 1000 грн.) з доходністю 18,5 % річних за ціною 907,52 грн за облігацію. Дата погашення облігацій – 31.07.2018 р. Проценти сплачуються в кінці кожного року та на дату погашення облігацій.

2.02.2017 р. банк сплатив кошти у сумі 24919290 грн. (24503040 грн. за облігації та 416250 грн. – нараховані за січень 2017 р. проценти) та визнав куплені облігації торговельної компанії «Оригінал» у торговому портфелі.

27.02.2017 р. банк переоцінив облігації, оскільки їх справедлива вартість зросла до 908 грн. за облігацію.

2.03.2017 р. банк уклав угоду про продаж 27000 облігацій торговельної компанії «Оригінал» за ціною 908, 30 грн. за облігацію.

3.03.2017 р. на кореспондентський рахунок банку поступили кошти за продані облігації (включаючи відсотки за січень та лютий 2017 р.).

Необхідно:

Використовуючи метод обліку за датою розрахунку, скласти бухгалтерські проводки та відобразити на Т-рахунках зазначені вище операції з облігаціями, припускаючи, що початкове сальдо на рахунку № 1200 становить 90 000 000 грн., а на інших задіяних рахунках початкове сальдо нульове. Вивести кінцеве сальдо по всіх задіяних рахунках.

Задача 7.3.

6.10.2016 р. банк уклав угоду про купівлю 7 000 000 акцій іншого банку (номіналом 0,10 грн.) до свого портфеля на продаж на загальну суму 700000 грн.

7.10. 2016 р. банк сплатив кошти за акції.

30.11. 2016 р. банк переоцінив куплені акції банку у зв'язку з тим, що їх справедлива вартість зросла до 0,11 грн. за акцію.

31.12. 2016 р. банк знову переоцінив акції, оскільки їх справедлива вартість зросла до 0,12 грн. за акцію.

29.01.2017 р. банк нарахував доходи за купленими акціями банку у зв'язку з отриманням від емітента інформації про виплату дивідендів на загальну суму 21000 грн.

13.02.2017 р. банк отримав нараховані дивіденди за акціями.

4.05.2017 р. банк уклав угоду про продаж 7000000 акцій іншого банку за ціною 0,12 грн. за акцію.

6.05.2017 р. на коррахунок банку поступили кошти за продані акції у сумі 840 000 грн.

Необхідно:

Використовуючи обидва методи обліку фінансових інвестицій (за датою операції та датою розрахунку), скласти бухгалтерські проводки та відобразити на Т-рахунках зазначені вище операції з акціями, припускаючи, що початкове сальдо на рахунку № 1200 становить 30000000 грн., а на інших задіяних рахунках початкове сальдо нульове. Вивести кінцеве сальдо по всіх задіяних рахунках.

Задача 7.4.

1.10.2016 р. банк уклав угоду про купівлю 25000 облігацій іншого банку з дохідністю 15 % річних (номіналом 1000 грн.) на загальну суму 24247691 грн. Ефективна ставка відсотка – 17 %. Дата погашення облігацій –

1.07.2010 р. Проценти сплачуються в кінці кожного кварталу та на дату погашення облігацій.

2.10.2016 р. банк сплатив кошти та отримав облігації.

31.10. 2016 р., 30. 11. 2016 р. 31.12. 2016 р. банк нараховував процентні доходи та здійснював амортизацію дисконту за придбаними облігаціями.

31.12. 2016 р. на кореспондентський рахунок банку поступили нараховані проценти за облігаціями за період 1.10 – 31.12.2016 р.

31.12.2016 р. справедлива вартість придбаних облігацій знизилась до 956 грн. за облігацію, у зв'язку з чим банк здійснив їх переоцінку.

30.01.2017 р. банк уклав угоду про продаж 25 000 банківських облігацій за ціною 952 грн. за облігацію.

2.02.2017 р. на кореспондентський рахунок банку поступили кошти за продані облігації (включаючи нараховані відсотки за січень).

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями з облігаціями, що були придбані до портфеля на продаж, використовуючи метод обліку а) за датою операції та б) за датою розрахунку.

2. Здійснити розрахунок суми нарахованих відсотків та амортизації дисконту за весь період перебування цінних паперів у портфелі банку.

Задача 7.5.

25.12.2016 р. банк уклав угоду про купівлю 18000 облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) з дохідністю 15,6 % річних (номіналом 1000 грн.) на загальну суму 16 695 720 грн. Ефективна ставка відсотка – 18 %. Облігації були придбані банком з наміром утримання їх до строку погашення. Дата погашення облігацій – 24.06.2017 р. Проценти сплачуються на дату погашення облігацій.

26.12.2016 р. банк сплатив кошти за придбані ОВДП.

В останній день кожного місяця та на дату погашення ОВДП банк нараховував процентні доходи та здійснював амортизацію дисконту.

24.06.2017 р. емітент погасив облігації та сплатив нараховані відсотки.

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями з облігаціями, що були придбані до портфеля банку до погашення, використовуючи метод обліку за датою операції.

2. Здійснити розрахунок суми нарахованих відсотків та амортизації дисконту за весь період.

Задача 7.6.

6.02.2016 р. банк уклав угоду про купівлю 1000 облігацій органу місцевого самоврядування з дохідністю 19 % річних (номіналом 10 000 грн.) на загальну суму 10 090 922 грн. Ефективна ставка відсотка – 18 %. Облігації були придбані банком з наміром утримання їх до строку погашення. Дата погашення облігацій – 6.02.2017 р. Проценти сплачуються на дату погашення облігацій.

9.02.2016 р. банк сплатив кошти та отримав облігації.

В останній день кожного місяця та на дату погашення облігацій банк нараховував процентні доходи та здійснював амортизацію премії.

6.02.2017 р. емітент погасив облігації та сплатив нараховані відсотки.

Необхідно:

1. Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями з облігаціями, що були придбані до портфеля банку до погашення.
2. Здійснити розрахунок суми нарахованих відсотків та амортизації премії за весь період.

Задача 7.7.

4.08.2016 р. банк придбав 6423540 простих акцій промислового підприємства «Лаодикія» на загальну суму 51388320 грн. На дату купівлі підприємство мало 24705920 випущених простих акцій номіналом 0,25 грн. за акцію.

31.12.2016 р. підприємство «Лаодикія» звітувало чистий прибуток у розмірі 9167480 грн. Банк визнав свою пропорційну частку прибутку.

25.01.2017 р. банк отримав дивіденди за акціями підприємства «Лаодикія» (0,08 грн. за акцію).

Необхідно:

Зробити необхідні розрахунки та скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями за інвестицією банку в акції підприємства.

Задача 7.8.

19.05.2015 р. банк придбав 4520000 акцій небанківської фінансової установи «Фламінго» на загальну суму 113 000 000 грн. На дату купівлі фінансова установа мала 9 000 000 випущених простих акцій номіналом 10 грн.

26.01.2016 р. банк нарахував дивіденди за акціями фінансової установи «Фламінго» (6 грн. за акцію).

9.02.2016 р. банк отримав дивіденди за акціями фінансової установи «Фламінго».

31.08.2016 р. банк вирішив продати усі акції фінансової установи «Фламінго» і перевів їх у портфель на продаж.

7.09.2016 р. банк уклав угоду про продаж 4520000 акцій фінансової установи «Фламінго» за ціною 26 грн. за акцію.

9.09. 2016 р. на кореспондентський рахунок банку поступили кошти за продані акції.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями за інвестиціями банку в акції небанківської фінансової установи.

РОЗДІЛ 8.

ОБЛІК ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ розуміти сутність валютних операцій та класифікувати їх за різними ознаками;
- ✓ узагальнити вимоги МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів» та нормативно-правових актів НБУ щодо методологічних засад обліку валютних операцій;
- ✓ пояснити, що таке валютна позиція банку, назвати її види та перелічити операції, які впливають на розмір відкритої валютної позиції банку;
- ✓ назвати та охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку валютної позиції банку;
- ✓ складати бухгалтерські записи за готівковими валютно-обмінними операціями;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку банку операції з купівлі та продажу банківських металів з фізичною поставкою;
- ✓ складати бухгалтерські проводки за операціями з прийняття на інкасо банкот іноземних держав;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку банку операції з дорожніми та іменними чеками в іноземній валюті;
- ✓ описати вимоги нормативно-правових актів НБУ щодо порядку та умов торгівлі іноземною валютою на МВРУ;
- ✓ складати бухгалтерські записи за безготівковими операціями з купівлі та продажу іноземної валюти та банківських металів, що здійснюються за дорученням клієнтів та власними операціями банку;
- ✓ інтерпретувати інформацію про валютні операції, що розкривається у фінансовій звітності банку.

8.1. Економічний зміст валютних операцій, їх види та класифікація

Відповідно до *Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»* від 19.02.1993р. № 15-93, **валютні операції** – це операції, пов'язані з:

- переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- увезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

До **валютних цінностей**, згідно із зазначеним вище Декретом відносяться: валюта України; платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України; іноземна валюта; платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або банківських металах; банківські метали.

Потрібно зауважити, що наведене вище визначення поняття «валютні операції» має загальний характер, без виділення специфіки проведення цих операцій банками.

У спеціальній економічній літературі немає єдиної точки зору щодо сутності поняття «валютні операції». Проведений автором аналіз визначень терміна «валютні операції» виявив, що: 1) валютні операції часто ототожнюються з обмінними операціями; 2) до валютних операцій відносять лише окремі операції з іноземною валютою (обмінні, розрахункові, кредитні); 3) зміст валютних операцій обмежують операціями з іноземною валютою і не включають до нього операцій з іншими валютними цінностями, зокрема, банківськими металами; 4) наявні у вітчизняній літературі дефініції валютних операцій мають загальний характер, без виділення специфіки їх проведення окремими суб'єктами валютного ринку.

Валютні операції, які здійснюють банки, на думку автора, можна визначити як вид банківської діяльності у сфері міжнародних валютних відносин, що спрямований на одержання прибутку і охоплює різноманітні види операцій з валютними цінностями (за винятком операцій резидентів у національній валюті), що здійснюються на національному та міжнародних валютних ринках як за дорученням клієнтів, так і за власні кошти банків.

Для більш повного розкриття економічного змісту «банківських валютних операцій», розглянемо їх види, які можуть здійснювати вітчизняні банки. Відповідно до чинного законодавства України банки мають право здійснювати валютні операції тільки після отримання генеральної ліцензії НБУ. Згідно з *Положенням про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій*, затвердженим постановою Правління НБУ від 15.08.2011 р. № 281, НБУ надає банкам генеральні ліцензії для здійснення таких валютних операцій:

- неторговельні операції з валютними цінностями;
- операції з готівковою іноземною валютою та чеками (купівля, продаж, обмін, прийняття на інкасо), що здійснюються в касах і пунктах обміну іноземної валюти банків;
- операції з готівковою іноземною валютою (купівля, продаж, обмін), що здійснюються в пунктах обміну іноземної валюти, які працюють на підставі укладених банками агентських договорів з юридичними особами - резидентами;
- ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів - нерезидентів у грошовій одиниці України;
- ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті;
- ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України;
- відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;
- відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними;
- залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України;
- залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках;
- торгівля іноземною валютою на валютному ринку України (за винятком операцій з готівковою іноземною валютою та чеками (купівля, продаж, обмін), що здійснюється в касах і пунктах обміну іноземної валюти банків і агентів);
- торгівля іноземною валютою на міжнародних ринках;
- залучення та розміщення банківських металів на валютному ринку України;
- залучення та розміщення банківських металів на міжнародних ринках;
- торгівля банківськими металами на валютному ринку України;
- торгівля банківськими металами на міжнародних ринках;
- валютні операції на валютному ринку України та на міжнародних ринках, які належать до фінансових послуг згідно зі статтею 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та не зазначені вище.

Згідно з *Положенням про здійснення операцій з банківськими металами* (в редакції постанови Правління НБУ від 30.12.2011 р. № 497), уповноважені банки мають право здійснювати на міжбанківському валютному ринку такі види операцій з банківськими металами:

- а) відкриття металевих рахунків у НБУ, в уповноважених банках та здійснення операцій за ними;
- б) відкриття та ведення металевих рахунків інших уповноважених банків, металевих рахунків юридичних осіб - резидентів (крім відокремлених підрозділів), фізичних осіб;
- в) купівля-продаж за гривні;
- г) конвертація одного банківського металу в інший;

- г) залучення на вклади (депозити) клієнтів (крім банків);
- д) залучення та розміщення міжбанківських депозитів;
- е) надання та отримання міжбанківських кредитів;
- є) надання кредитів резидентам - юридичним особам та фізичним особам - суб'єктам підприємницької діяльності;
- ж) надання та отримання у заставу;
- з) відповідальне зберігання у Національному банку, в уповноважених банках, у власному сховищі;
- и) перевезення.

На міжнародних ринках уповноважені банки мають право здійснювати такі види операцій з банківськими металами:

- а) відкриття металевих рахунків у банках-нерезидентах та здійснення операцій за ними;
- б) купівля-продаж за іноземну валюту;
- в) залучення та розміщення міжбанківських депозитів;
- г) надання та отримання міжбанківських кредитів;
- г) надання та отримання у заставу;
- д) відповідальне зберігання у банках-нерезидентах;
- е) перевезення.

Як видно з наведених вище переліків, коло валютних операцій, які можуть здійснювати уповноважені банки України є досить широким. Потрібно зазначити, що різні види валютних операцій характеризуються неоднаковим ступенем складності та ризикованості. Наприклад, ведення рахунків клієнтів в іноземній валюті є відносно простим видом валютних операцій, в той час як валютні операції на міжнародних ринках вважаються одними з найскладніших і потребують наявності підключення до міжнародних телекомунікаційних та інформаційних систем, спеціально обладнаного операційного залу (дилерської кімнати, бек-офісу), високої кваліфікації банківських спеціалістів.

Широкий спектр банківських валютних операцій дозволяє провести їх класифікацію як за ознаками, що є загальними для всіх банківських операцій, так і властивими лише валютним операціям, зокрема:

- економічною суттю;
- видами ринків, на яких здійснюються валютні операції;
- видами валютних цінностей;
- ступенем конвертованості іноземних валют;
- видами руху грошових потоків;
- характером посередницької діяльності;
- контрагентами, з якими проводяться валютні операції;
- наміром проведення;
- джерелами коштів;
- строками проведення;
- впливом на валютну позицію банку;
- відображенням на рахунках бухгалтерського обліку;
- типом події;
- видами доходів (витрат).

За економічною суттю валютні операції поділяються на касові, розрахункові, кредитні, депозитні, обмінні, гарантійні, довірчі та інші.

Більшість валютних операцій за своєю суттю аналогічні операціям, які здійснюються в національній валюті. Наприклад, операція із залучення банком іноземної валюти від фізичної особи на депозит, по суті, нічим не відрізняється від операції із залучення на депозит національної валюти. Разом з тим, валютні операції більш складні у порівнянні з іншими операціями. Це зумовлено тим, що у їх здійсненні використовуються різні види валютних цінностей; беруть участь як резиденти так, і нерезиденти; виникають додаткові ризики, зокрема, валютний; застосовуються норми, як національного, так і міжнародного права.

Серед валютних операцій є й такі, які повністю відрізняються від операцій, що проводяться в національній валюті - обмінні операції. Розглянемо їх більш детально.

Обмінні операції – це операції з обміну одних валютних цінностей на інші.

В залежності від того, в якій формі одні валютні цінності обмінюються на інші, обмінні операції поділяються на готівкові, безготівкові та комбіновані (готівково-безготівкові). Готівкові обмінні операції - це фізична купівля чи продаж одних видів валютних цінностей за інші. Готівкові обмінні операції здійснюються банками через операційну касу або пункт обміну іноземної валюти. До комбінованих (готівково-безготівкових) обмінних операцій відносяться операції з купівлі-продажу готівкових валютних цінностей за безготівкові. Безготівкові обмінні операції - це операції з купівлі-продажу валютних цінностей, які здійснюються з використанням системи безготівкових розрахунків.

Залежно від строку поставки валютних цінностей, безготівкові обмінні операції поділяються на спотові операції та строкові.

Операція спот - це операція з купівлі-продажу одних валютних цінностей за інші за обумовленим курсом на умовах їх поставки контрагентами не пізніше ніж на другий робочий день після дати укладення угоди. Операції з негайною поставкою здійснюються за поточним ринковим курсом, який також прийнято називати спотовим валютним курсом, а ринок, на якому вони проводяться - спотовим. Дводенний термін поставки валюти за спотовими операціями раніше диктувався об'єктивними труднощами завершення розрахунків у коротший строк. Удосконалення електронних засобів зв'язку та передачі інформації посприяло скороченню термінів здійснення операцій. В результаті стало можливим здійснювати поставку валюти на наступний день або навіть у день укладення угоди. Якщо дата валютування за обмінною операцією припадає на день укладення угоди, то про таку операцію говорять, що вона здійснюється на умовах «тод» (від англ. today - сьогодні). Обмінні операції проводяться також на умовах «том» (від англ. tomorrow - завтра), тобто поставка валютних цінностей відбувається наступного робочого дня із дня укладення угоди.

Обмінні операції вважаються строковими, якщо період від дати укладення угоди до дати валютування становить понад два робочі дні. До строкових обмінних операцій належать форвардні, свопи, ф'ючерсні та опціонні операції.

Форвардні операції – це вид строкових валютних угод, за яких під час укладення угоди фіксується сума, валютний курс і термін поставки валюти, який перевищує два робочих дні. При цьому до настання обумовленого терміну платежі не здійснюються. Сума і строк угоди форвард не обмежені. Водночас найбільш поширеними термінами виконання форвардних угод є 1, 2, 3, 6 і 12 місяців. Як правило, форвардні валютні операції здійснюються з метою страхування від несприятливих змін валютних курсів. Специфікою форвардних операцій є те, що форвардні валютні курси, на відміну від інших видів угод, безпосередньо не фіксуються, а розраховуються. Ці курси складаються з поточного курсу (спот-курсу) і форвардної маржі, яка може виступати у вигляді премії або дисконту. Якщо форвардний курс валюти вищий від поточного, то для його визначення до спот курсу додається форвардна премія. Якщо ж форвардний курс нижчий від спотового, він визначається відніманням від значення спот-курсу форвардного дисконту.

Валютний своп – це купівля-продаж однієї валюти за іншу на умовах зворотного викупу на певну дату в майбутньому за визначеним курсом. Класичні «свопи» залежно від послідовності виконаних операцій «спот» і «форвард» поділяють на репорт і депорт. Репорт – це продаж валюти на умовах «спот» і одночасна купівля на умовах «форвард». Депорт – це купівля валюти на умовах «спот» і продаж на умовах «форвард». Залежно від термінів укладення угоди «свопи» поділяють на:

- звичайні (операції репорту і депорту);
- тижневі – «своп», коли перша угода виконується на умовах спот, а друга – на умовах тижневого «форвард»;
- одноденні – «своп», коли перша операція виконується з датою валютування «завтра», а зворотна – на умовах спот;
- форвардні свопи, коли купівля (продаж) валюти здійснюється на основі двох угод за форвардним курсом.

Валютними ф'ючерсами називають контрактні угоди на купівлю або продаж стандартизованої суми іноземної валюти за стандартизованою специфікацією валют та узгодженою ціною. Відповідно до такої угоди її учасники одержують і право, й зобов'язання обміняти обумовлену стандартизовану суму певної валюти на іншу в установлені терміни в майбутньому за курсами, визначеними на момент укладення угоди. Здійснення валютних ф'ючерсних операцій відбувається тільки на біржовому ринку. Особливостями валютного ф'ючерсного ринку є високий ступінь стандартизації контрактів; обмежене коло валют, що обмінюються одна на одну; висока ліквідність контрактів; надійність укладених угод; можливість за незначних початкових витрат оперувати значними сумами.

Валютний опціон - контракт, який надає його покупцеві право, але не зобов'язання, придбати або продати визначену суму однієї валюти в обмін на

іншу за обумовленим валютним курсом впродовж визначеного періоду або за курсом на визначену наперед дату. Власник опціону має право вибору реалізувати опціон або ж відмовитися від нього залежно від того, наскільки сприятливими для нього будуть коливання валютного курсу. Продавець опціону зобов'язаний виконати валютну операцію за курсом обміну, встановленим за опціонною угодою та забезпечити власникові опціону виконання умов угоди до завершення встановленого терміну. Залежно від місця продажу опціони поділяють на біржові та позабіржові. За характером валютно-обмінної операції розрізняють опціони «кол» і опціони «пут». Перші дають право його власникові купити певну суму однієї валюти в обмін на іншу. Опціони «пут» дають власникові право продати певну суму однієї валюти в обмін на іншу.

За видами ринків, на яких здійснюються валютні операції, останні поділяються на валютні операції, що здійснюються на внутрішніх валютних ринках та міжнародних ринках.

Внутрішні валютні ринки забезпечують рух грошових потоків всередині країни і обслуговують зв'язок із світовими валютними центрами. На внутрішніх валютних ринках банки здійснюють операції з купівлі-продажу національної валюти за іноземні валюти або банківські метали. Більшу частину контрагентів банків на національному валютному ринку становить місцева клієнтура. Ступінь залученості національних ринків в операціях міжнародних ринків залежить від інтеграції економіки країни в світове господарство, від стану її валютно-кредитної системи, рівня валютного регулювання і валютного контролю.

Міжнародні ринки поділяють на регіональні та світові. На регіональних валютних ринках проводяться операції з певними валютами конкретного регіону. Світові валютні ринки зосереджені у світових фінансових центрах, найбільшими з яких є Лондон, Нью-Йорк, Франкфурт-на-Майні, Париж, Цюрих, Токіо, Сінгапур, Бахрейн. На цих ринках банки в основному здійснюють операції тільки з валютами, які широко використовуються у світовому платіжному обороті.

За видами валютних цінностей валютні операції класифікуються на:

- операції, що здійснюються в національній валюті з нерезидентами;
- операції, що здійснюються в іноземній валюті;
- операції, що здійснюються в банківських металах.

За ступенем конвертованості іноземних валют розрізняють валютні операції, що здійснюються у вільноконвертованих валютах та операції, що здійснюються у валютах з обмеженою конвертацією.

За видами руху грошових потоків валютні операції поділяються на:

- поточні торговельні операції;
- поточні неторговельні операції;
- операції, пов'язані з рухом капіталу.

Згідно з *Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою*, затвердженим постановою Правління НБУ від 10.08.2005 р. № 281, до *поточних торговельних операцій* в іноземній валюті відносяться:

- розрахунки за експорт та імпорт товару без відстрочення платежу або з відстроченням, що відповідно до договору не перевищує строки, встановлені законодавством України для здійснення таких розрахунків;
- розрахунки на території України між резидентами-суб'єктами господарювання за товар на підставі індивідуальної ліцензії Національного банку.

Поточними неторговельними операціями в іноземній валюті є такі:

- перекази заробітної плати, стипендій, пенсій, аліментів, державної допомоги, матеріальної допомоги, допомоги родичів, благодійної допомоги, виплат і компенсацій, уключаючи виплати з відшкодування шкоди, заподіяної робітникам унаслідок каліцтва, професійного захворювання або іншого ушкодження здоров'я, що пов'язані з виконанням ними трудових обов'язків, відшкодувань за страховими випадками, премій, призів, спадкових коштів, коштів, заощаджених на рахунках, і прибутків за ними;
- виплати готівкової іноземної валюти за платіжними картками;
- купівля за рахунок коштів, розміщених на поточному рахунку, чеків, що виражені в іноземній валюті;
- виплати на підставі вироків, рішень, ухвал і постанов судових, слідчих та інших правоохоронних органів;
- платежі, що пов'язані зі смертю громадян;
- платежі, пов'язані із судовими витратами, із слідчими та нотаріальними діями, платежі з відшкодування витрат судовим, нотаріальним, слідчим та іншим правоохоронним органам, а також сплата державного мита, податків, зборів та інших обов'язкових платежів, пов'язаних з виконанням зазначених дій і розглядом судових справ;
- оплата зборів, мита та дій, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності;
- оплата за рахунок коштів фізичних осіб витрат на лікування громадян у медично-профілактичних закладах іншої держави;
- оплата за рахунок коштів фізичних осіб навчання в навчальних закладах, стажування в закладах іншої держави;
- оплата за рахунок коштів фізичних осіб участі в міжнародних конгресах, симпозіумах, семінарах, конференціях, спортивних і культурних заходах, виставках, ярмарках, а також в інших міжнародних зустрічах;
- оплата витрат фізичних осіб на придбання літератури та передплатних видань, що видаються за кордоном;
- оплата витрат, пов'язаних з відрядженням за кордон;
- оплата праці нерезидентів, які згідно з укладеними трудовими договорами (контрактами) працюють в Україні, виплати матеріальної допомоги, премій та призів;

- платежі у зв'язку з прийняттям спадщини;
- перерахування на утримання дипломатичних, офіційних представництв та інших представництв юридичних осіб-нерезидентів, які не займаються підприємницькою діяльністю;
- виплата авторських гонорарів фізичним особам;
- виконання зобов'язань за укладеними договорами з юридичними особами-нерезидентами стосовно відшкодування їм витрат, здійснених ними на користь фізичних осіб-резидентів, які тимчасово перебувають за межами України, як оплата праці або інших витрат, пов'язаних з виконанням ними професійних обов'язків;
- оплата вступних, членських внесків до міжнародних організацій або інших юридичних осіб - нерезидентів.

Валютними *операціями, пов'язаними з рухом капіталу*, є такі:

- надання та отримання резидентами фінансових кредитів і позик;
- операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за гарантіями, поруками та заставою;
- операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за лізингом;
- операції, пов'язані з виконанням зобов'язань за факторингом;
- здійснення іноземних інвестицій в Україну;
- здійснення резидентами прямих інвестицій за межі України;
- здійснення резидентами портфельних інвестицій за межі України;
- виплата прибутків, доходів та інших коштів, отриманих іноземними інвесторами від інвестиційної діяльності в Україні;
- операції з цінними паперами;
- розміщення коштів на вкладних (депозитних) рахунках;
- операції, пов'язані з експортом та імпортом товарів, розрахунки за якими відповідно до договору передбачають надання та отримання відстрочення платежу або кредитування (аванс, попередня оплата) на строк, який перевищує встановлений законодавством України;
- міжнародні перекази за угодами, пов'язаними з накопиченням пенсійних активів;
- інші валютні операції, які не є поточними.

За характером посередницької діяльності валютні операції можна класифікувати на активні та пасивні. До активних валютних операцій відносяться операції із надання кредитів клієнтам в іноземній валюті та банківських металах, розміщення іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України та міжнародних ринках, розміщення міжбанківських депозитів та надання міжбанківських кредитів у банківських металах. До пасивних валютних операцій відносяться операції із залучення коштів клієнтів в іноземній валюті та банківських металів на вклади, залучення іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України та міжнародних ринках, отримання міжбанківських кредитів та залучення міжбанківських депозитів у банківських металах.

За контрагентами, з якими банк проводить валютні операції, останні класифікуються на: міжбанківські операції; клієнтські операції; операції з резидентами; операції з нерезидентами; операції з фізичними особами; операції з юридичними особами.

За наміром проведення валютні операції поділяються на такі, що проводяться за дорученням контрагента; власною ініціативою; з метою спекуляції, хеджування та арбітражу.

За джерелами коштів валютні операції поділяються на операції, що здійснюються за кошти клієнтів та операції, що здійснюються за власні кошти банку.

За строками проведення валютні операції класифікуються на негайні, короткострокові, середньострокові та довгострокові.

За впливом на валютну позицію банку валютні операції поділяються на операції, які не впливають на валютну позицію та операції, які впливають на валютну позицію.

За відображенням на рахунках бухгалтерського обліку валютні операції можна класифікувати на балансові та позабалансові валютні операції.

Поділ валютних операцій за **типом події** передбачає виділення операцій, які є одноразовими та багаторазовими подіями. Валютна операція вважається одноразовою подією, якщо моменти початку та завершення її виконання збігаються в часі. До операцій, які є багаторазовими подіями належать операції, що мають операційне життя, тобто кілька разів відображаються в облікових реєстрах.

За видами доходів (витрат), валютні операції поділяються на операції, пов'язані з одержанням (сплатою) комісійних доходів (витрат), процентних доходів (витрат) та торговельних прибутків (збитків).

8.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку валютних операцій

Методологічні засади бухгалтерського обліку валютних операцій на міжнародному рівні регламентуються МСБО 21 *«Вплив змін валютних курсів»*. Разом з тим, МСБО 21 не застосовується до похідних інструментів в іноземній валюті, на які поширюється МСФЗ 9 *«Фінансові інструменти»*, а також до обліку хеджування статей в іноземній валюті, в тому числі хеджування чистих інвестицій у закордонну господарську одиницю - ці питання регламентуються МСБО 39 *«Фінансові інструменти: визнання та оцінка»*.

Згідно з МСБО 21, операції в іноземних валютах слід відображати при первісному визнанні у функціональній валюті, застосовуючи до суми в іноземній валюті курс обміну «спот» між функціональною валютою та іноземною валютою на дату операції.

Функціональна валюта – це валюта основного економічного середовища, в якому суб'єкт господарювання здійснює свою діяльність.

Основним економічним середовищем, в якому суб'єкт господарювання здійснює свою діяльність, як правило, є середовище, в якому він в основному генерує і витрачає грошові кошти.

Коливання валютних курсів викликає потребу проведення переоцінки активів і зобов'язань, виражених в іноземних валютах. При цьому підходи до відображення у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності монетарних і немонетарних статей відрізняються.

Згідно з МСБО 21, **монетарні статті** – це утримувані одиниці валюти, а також активи та зобов'язання, які мають бути отримані або сплачені у фіксованій або визначеній кількості одиниць валюти.

МСБО 21 вимагає, щоб на кожну дату балансу:

а) монетарні статті в іноземній валюті відображалися за курсом «закриття» (курс «спот» на дату балансу);

б) немонетарні статті в іноземній валюті, які оцінені за історичною собівартістю, відображалися за валютним курсом на дату здійснення операції;

в) немонетарні статті в іноземній валюті, які оцінені за справедливою вартістю, відображалися за валютним курсом, який існував на момент визначення їх справедливої вартості.

У більшості випадків переоцінка валютних статей балансу призводить до утворення специфічного виду доходів та витрат – курсових різниць. Згідно з МСБО 21, **курсова різниця** - це різниця, яка є наслідком переведення визначеної кількості одиниць однієї валюти в іншу валюту за різними валютними курсами.

Відповідно до вимог МСБО 21, курсові різниці, що виникають при розрахунках за монетарними статтями або при переведенні монетарних статей за курсами, котрі відрізняються від курсів, за якими вони переводилися при первісному визнанні протягом періоду або у попередніх фінансових звітах, мають бути визнані у прибутку або збитку в тому періоді, в якому вони виникають. Виняток становлять курсові різниці, що виникають за монетарною статтею, яка становить частину чистих інвестицій суб'єкта господарювання, що звітує у закордонну господарську одиницю. Такі курсові різниці визнаватимуться у прибутках або збитках в окремих фінансових звітах суб'єкта господарювання, що звітує, або в окремих фінансових звітах закордонної господарської одиниці, якщо доречно. У консолідованій фінансовій звітності, яка включає закордонні господарські одиниці, такі курсові одиниці первісно визнаються як окремий компонент капіталу. При вибутті закордонної господарської одиниці кумулятивна сума курсових різниць, які були відстрочені в окремому компоненті власного капіталу, що відноситься до цієї закордонної господарської одиниці, визнається у прибутку або збитку, коли визнається прибуток або збиток від вибуття.

Методологія відображення в бухгалтерському обліку інформації про операції в іноземній валюті та банківських металах, що здійснюють банки України, регулюється *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України*, затвердженою

постановою Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р. (в редакції постанови НБУ № 437 від 05.11.2013).

Облік готівкових валютних операцій регламентується *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України*, затвердженою постановою Правління НБУ № 495 від 20.10.2004 р.

Облік валютних операцій з похідними фінансовими інструментами регламентується *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України*, затвердженою постановою Правління НБУ від 31.08.2007 р. № 309.

Згідно з *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України*, операції в іноземній валюті та банківських металах відображаються в обліку відповідно до їх економічної суті за балансовими і позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

План рахунків є мультивалютним і забезпечує ведення синтетичного обліку валютних операцій. Детальна інформація про здійснені валютні операції відображається на рівні аналітичного обліку, з використанням встановлених НБУ параметрів аналітичних рахунків. Одним із таких параметрів є код валюти або банківського металу.

Бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті та банківських металах банки здійснюють у подвійній оцінці, а саме:

- іноземна валюта - в номінальній сумі іноземної валюти та гривневому еквіваленті за офіційним курсом;

- банківські метали - в одиницях ваги металу (тройських унціях) та гривневому еквіваленті за офіційним курсом. Зазначимо, що 1 тройська унція становить 31,1034807 грама.

Операції в іноземній валюті та банківських металах відображаються у гривнях шляхом перерахунку суми в іноземній валюті та банківських металах із застосуванням офіційного курсу гривні до іноземних валют і банківських металів на дату визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат.

На кожен наступний після визнання дату балансу:

- а) усі монетарні статті в іноземній валюті та банківських металах відображаються в бухгалтерському обліку за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів під час кожної зміни офіційного курсу;

- б) немонетарні статті в іноземній валюті та банківських металах, що обліковуються за собівартістю, відображаються в бухгалтерському обліку за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів на дату здійснення операції;

- в) немонетарні статті в іноземній валюті та банківських металах, що обліковуються за справедливою вартістю, відображаються в бухгалтерському обліку за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів на дату визначення їх справедливої вартості.

В банках України переоцінка здійснюється програмно на стадії стартових робіт з відкриття операційного дня. Як зазначалось, переоцінка валютних статей балансу призводить до утворення курсових різниць, стосовно яких у вітчизняній банківській практиці вживається термін «**нереалізований результат**», під яким розуміють результат переоцінки активів і зобов'язань банку в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку зі зміною офіційного валютного курсу, унаслідок якої змінюється вартість цих активів і зобов'язань у національній валюті, а їх вартість в іноземній валюті (банківських металах) залишається без змін.

Курсова різниця від переоцінки балансових монетарних статей в іноземній валюті та банківських металах (за винятком акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що обліковуються в портфелі на продаж за справедливою вартістю) зараховується на рахунок **6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»**, за яким в аналітичному обліку відкривається окремий рахунок для запису результатів переоцінки.

Не підлягають переоцінці такі статті в іноземних валютах:

- залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, що обліковуються за собівартістю, інвестиції до асоційованих та дочірніх компаній в іноземній валюті;
- дебіторська заборгованість з придбання оборотних і необоротних активів за іноземну валюту;
- кредиторська заборгованість з продажу оборотних і необоротних активів за іноземну валюту;
- доходи і витрати майбутніх періодів в іноземній валюті за немонетарними статтями.

Залишки в іноземній валюті за рахунками з обліку акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що обліковуються банком за справедливою вартістю, переоцінюються за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату визначення їх справедливої вартості.

Курсові різниці від зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют відображаються одночасно з визнанням результату переоцінки таких цінних паперів до їх справедливої вартості за такими балансовими рахунками:

а) у разі переоцінки цінних паперів у торговому портфелі банку - за рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;

б) у разі переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж - за рахунком 5102 «Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж».

Боргові цінні папери в іноземній валюті відносяться до монетарних статей балансу і незалежно від того, у якому портфелі обліковуються, переоцінюються під час зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют. Результати переоцінки боргових цінних паперів відображаються за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Переоцінка позабалансових вимог і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах, крім вимог і зобов'язань за похідними фінансовими інструментами та вимог і зобов'язань за договорами з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів на умовах том і спот, здійснюється під час кожної зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют і банківських металів.

Одним із визначальних факторів побудови фінансового обліку банківських валютних операцій є їх вплив на валютну позицію банку.

Валютна позиція банку - це співвідношення вимог (балансових і позабалансових) та зобов'язань (балансових і позабалансових) банку в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності - відкритою.

Відкрита валютна позиція може бути довгою або короткою. Відкрита валютна позиція є короткою, якщо обсяг зобов'язань за проданою валютою та банківськими металами перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог за купленою валютою та банківськими металами перевищує обсяг зобов'язань. Відкрита валютна позиція банку спричиняє виникнення нереалізованих прибутків або збитків (рис. 8.1.)

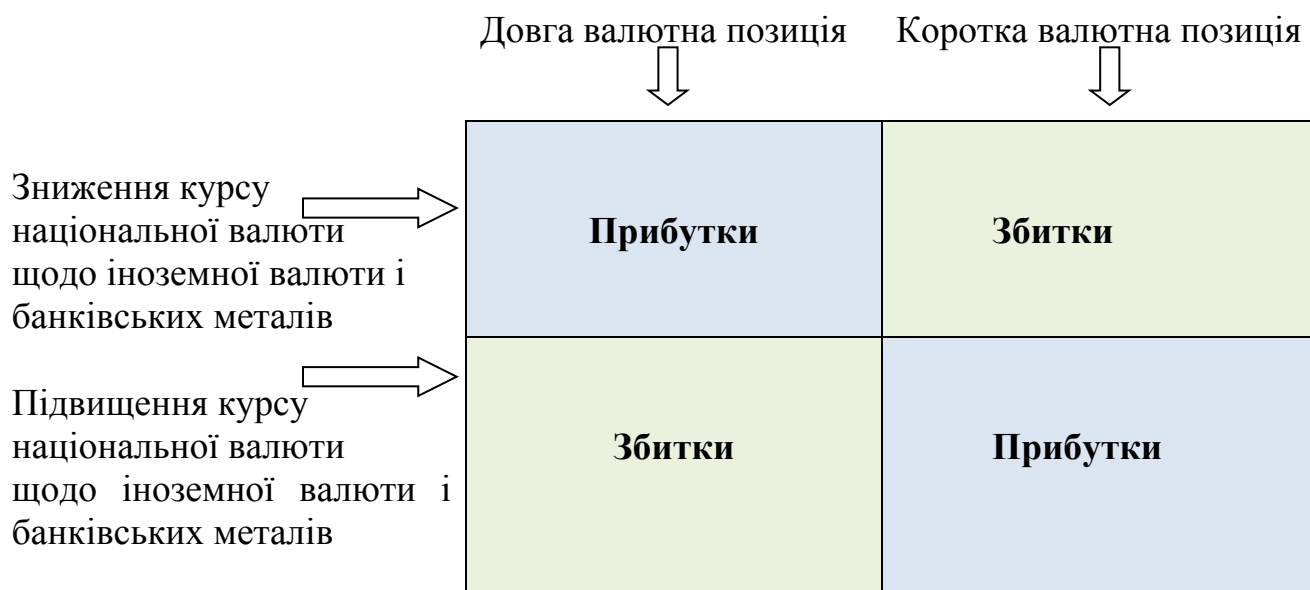

Рис. 8.1. Вплив змін валютних курсів і відкритих валютних позицій на нереалізовані прибутки (збитки) банку.

До операцій банку, що впливають на розмір відкритої валютної позиції, належать:

- купівля, продаж готівкової та безготівкової іноземної валюти та банківських металів, у тому числі строкові операції, за якими виникають вимоги та зобов'язання в іноземних валютах (банківських металах), незалежно від способів та форм розрахунків за ними;
- нарахування, отримання, сплата іноземної валюти у вигляді доходів та витрат;

- надходження коштів в іноземній валюті до статутного капіталу;
- погашення банком безнадійної заборгованості в іноземній валюті;
- формування резервів в іноземній валюті за рахунок витрат;
- купівля-продаж основних засобів та товарно-матеріальних цінностей за іноземну валюту;
- інші обмінні операції з іноземною валютою.

При відображенні перерахованих вище видів валютних операцій в бухгалтерському обліку використовуються такі активно-пасивні технічні рахунки (тобто рахунки, що не несуть економічного навантаження і використовуються для технічного здійснення операції):

- **3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».** Рахунок призначений для обліку валютної позиції при відображенні операцій, які здійснюються у двох різних валютах або операцій з банківськими металами. За дебетом цього рахунку проводиться вартість іноземної валюти чи банківських металів, яка збільшує коротку або зменшує довгу відкриту валютну позицію. За кредитом проводиться вартість іноземної валюти чи банківських металів, яка збільшує довгу або зменшує коротку відкриту валютну позицію;
- **3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».** Рахунок 3801 є контррахунком до рахунку 3800 і служить для обліку гривневого еквівалента позиції щодо іноземної валюти та банківських металів. За дебетом рахунку проводяться еквіваленти сум іноземної валюти чи банківських металів, які збільшують довгу або зменшують коротку відкриту валютну позицію. За кредитом проводяться еквіваленти сум іноземної валюти чи банківських металів, які збільшують коротку або зменшують довгу відкриту валютну позицію.

Отже, рахунки валютної позиції відображають балансові позиції банку в іноземних валютах і банківських металах, а рахунки гривневого еквівалента валютної позиції - вартість валютних позицій у гривнях.

Наприкінці кожного операційного дня суми залишків у гривневому еквіваленті за технічними рахунками 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» мають бути тотожними. Різниця між сумами залишків у гривневому еквіваленті відповідної іноземної валюти та банківських металів за аналітичними рахунками 3800 та 3801 у розрізі кодів іноземної валюти та банківських металів, що виникають у зв'язку із математичним округленням, відображаються за балансовим рахунком 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами».

Для відображення в обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за позабалансовими рахунками використовується технічний рахунок **9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами».**

Доходи і витрати (нараховані, отримані, сплачені) в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками 6 класу «Доходи» та

7 класу «Витрати» у національній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату їх визнання з використанням технічних рахунків групи 380 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Активи і зобов'язання в іноземній валюті та банківських металах відображаються у фінансовій звітності в гривневому еквіваленті за офіційним курсом на дату складання звітності або на дату їх визнання. Залишки за технічними рахунками 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» не включаються до фінансової звітності.

Іноземна валюта та банківські метали, що прийняті банком на зберігання, обліковуються за позабалансовим рахунком **9703 «Інші активи на зберіганні»** у гривнях за офіційним курсом на дату прийняття їх на зберігання.

8.3. Облік готівкових валютно-обмінних операцій

Згідно з *Інструкцією про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України* (у редакції постанови Правління НБУ від 30.04.2014 р. № 249), до готівкових валютно-обмінних операцій належать:

- 1) купівля у фізичних осіб - резидентів і нерезидентів готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;
- 2) продаж фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;
- 3) зворотний обмін фізичним особам-нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;
- 4) конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави.

Готівкові валютно-обмінні операції можуть здійснюватися через каси банку та його відокремлених підрозділів, а також пункти обміну валюти. Операції з купівлі та продажу іноземних валют за гривні можуть здійснюватися лише за курсами, установленими у відповідному наказі (розпорядженні) банку, що діють під час проведення цих операцій. У касі банку, його відокремлених підрозділах, пунктах обміну валюти, розташованих за різними адресами, в один і той самий робочий день можуть бути встановлені різні значення курсів купівлі та продажу іноземних валют.

Банк має право змінювати значення курсу купівлі та продажу протягом операційного (робочого) дня з обов'язковим оформленням кожного зміненого значення відповідним наказом (розпорядженням), у якому зазначається час (година, хвилина) зміни курсів.

Валютно-обмінні операції, крім тих, що проводяться через платіжні пристрої, оформляються *квитанцією про здійснення валютно-обмінної операції*, в якій зазначається: дата та час здійснення операції; назва операції (купівля, продаж, зворотній обмін, конвертація іноземної валюти), назва, код і

сума прийнятої та виданої валюти; валютний курс; сума комісії та додаткові реквізити, необхідні для проведення валютно-обмінних операцій.

Під час купівлі банком чи пунктом обміну валюти у фізичної особи-нерезидента готівкової іноземної валюти разом із квитанцією про здійснення валютно-обмінної операції видається *довідка-certificate за формою № 377*. За згодою клієнта ця операція може бути здійснена без оформлення зазначеної довідки. Водночас здійснення валютно-обмінної операції без оформлення довідки-certificate за формою № 377 не дає підстав для зворотного обміну. Зворотний обмін фізичним особам - нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту здійснюється на підставі першого примірника довідки-certificate за формою № 377 лише на ту іноземну валюту і в межах тієї суми, що зазначені в довідці.

Облік операцій з купівлі та продажу готівкової іноземної валюти за готівкові гривні

Купівля готівкової іноземної валюти за готівкові гривні касою банку або пунктом обміну валюти відображаються в обліку такими бухгалтерськими записами:

- на суму купленої іноземної валюти:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- на суму проданої національної валюти:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»

Продаж готівкової іноземної валюти за готівкові гривні касою банку або пунктом обміну валюти супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- на суму отриманої національної валюти:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- на суму проданої іноземної валюти:

Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»

Відображення реалізованого результату від купівлі та продажу іноземної валюти супроводжується такими проводками:

- при позитивному результаті:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо валюти та банківських металів»

Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;

- при негативному результаті:

Дт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо валюти та банківських металів».

Здійснені операції з купівлі у фізичних осіб готівкової іноземної валюти за готівкові гривні відображаються в реєстрі купленої іноземної валюти, а операції з продажу фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти за готівкові гривні - у реєстрі проданої іноземної валюти. Роздруковані реєстри, а також звітна довідка про касові обороти за день і залишки цінностей, зберігаються у документах дня.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 8.1.

Упродовж дня касою банку було проведено такі валютно-обмінні операції:

– куплено 1000 доларів США за курсом 26,2 USD/UAH;

– продано 500 євро за курсом 28,7 EUR/UAH;

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют в цей день становив:

1 EUR - 27,701458 EUR/UAH;

1 USD – 26,10882 USD/UAH.

Купівля касою банку 1000 доларів за гривні супроводжується такими проводками:

1) отримання касою 1000 USD:

Дт 1001 1000 USD

Кт 3800 1000 USD;

2) видача з каси гривень (1000 USD x 26,2 USD/UAH):

Дт 3801 26200 грн.

Кт 1001 26200 грн;

3) обчислення реалізованого результату від купівлі доларів (різниця між вартістю купленої іноземної валюти за офіційним та банківським курсами):

$1000 \text{ USD} \times (26,10882 \text{ USD /UAH} - 26,2 \text{ USD /UAH}) = - 91,18 \text{ грн.}$

Дт 6204 91,18 грн.

Кт 3801 91,18 грн.

Продаж касою банку 500 євро за гривні відображається такими бухгалтерськими записами:

1) отримання касою 14350 грн. (500 EUR x 28,7 EUR/UAH):

Дт 1001 14350 грн

Кт 3801 14350 грн;

2) видача з каси 500 євро:

Дт 3800 500 EUR

Кт 1001 500 EUR;

3) обчислення реалізованого результату від продажу євро (різниця між вартістю проданої іноземної валюти за банківським та офіційним курсами):

$500 \text{ EUR} \times (28,7 \text{ EUR/UAH} - 27,701458 \text{ EUR/UAH}) = 499,27 \text{ грн.}$

Дт 3801 499,27 грн.

Кт 6204 499,27 грн.

Облік операцій з конвертації готівкової іноземної валюти

Згідно з *Інструкцією про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України*, банки мають право здійснювати операції з конвертації готівкової іноземної валюти лише з тими валютами, що належать до 1-ї та 2-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів. Комісійна винагорода за здійснення операцій із конвертації готівкової іноземної валюти може стягуватися банками виключно в гривнях.

Операції з конвертації готівкової іноземної валюти здійснюються з використанням крос-курсу банку, що діє на час проведення операції та відображаються у бухгалтерському обліку банку такими проводками:

- на суму купленої іноземної валюти:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- на суму проданої іноземної валюти:

Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»;

- на суму вартості купленої іноземної валюти за офіційним курсом:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо валюти та банківських металів» (аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента купленої іноземної валюти)

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо валюти та банківських металів» (аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента проданої іноземної валюти)

Дт або Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» - на різницю між гривневим еквівалентом купленої та проданої іноземної валюти за офіційним курсом гривні до іноземних валют.

Якщо за операцією з конвертації для видачі клієнту залишається сума в іноземній валюті менша, ніж номінальна вартість мінімальної купюри, що перебуває в обігу, то цей залишок купується за гривні за курсом купівлі іноземної валюти, установленим банком.

За проведення конверсійних операцій банки отримують комісійну винагороду, яка в обліку відображається за рахунком **6114 «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів»**.

Сплата комісійної винагороди у гривнях за здійснення операції з конвертації іноземної валюти відображається такою проводкою:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»

Кт 6114 «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 8.2.

Фізична особа звернулася в касу банку з проханням обміняти 3000 доларів США на англійські фунти стерлінгів. Крос-курс долара США до фунта стерлінгів, встановлений банком - 0,80 USD/ GBP.

Комісійні банку за конвертацію готівкової іноземної валюти становлять 1,8 % від суми валюти, наданої для конверсії і сплачуються у гривнях за офіційним курсом.

У цей день офіційні курси гривні щодо іноземних валют становили:

1 USD – 26,286719 USD/UAH

1 GBP – 32,307682 GBP/UAH.

Спочатку обчислюємо суму фунтів стерлінгів, яку потрібно виплатити клієнту:

$$3000 \text{ USD} \times 0,80 \text{ USD/ GBP} = 2400 \text{ GBP}.$$

Складемо бухгалтерські записи за конверсійною операцією:

- на суму куплених доларів США:

Дт 1001 3000 USD

Кт 3800 3000 USD;

- на суму проданих фунтів стерлінгів:

Дт 3800 2400 GBP

Кт 1001 2400 GBP;

- на суму вартості куплених доларів США за офіційним курсом:

Дт 3801 78860,16 грн. (аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента куплених доларів США)

Кт 3801 77538,44 грн. (аналітичний рахунок з обліку гривневого еквівалента проданих фунтів)

Дт 6204 1321,72 грн (на різницю між гривневими еквівалентами доларів США та фунтів);

- на суму комісійної винагороди, отриманої за конверсію іноземної валюти (3000 x 1,8% x 26,286719 USD/UAH):

Дт 1001 1419,48 грн.

Кт 6114 1419,48 грн.

8.4. Облік операцій з купівлі та продажу банківських металів з фізичною поставкою

До **банківських металів** відносяться золото, срібло, платина, метали платинової групи (береться лише паладій), доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Як зазначалося раніше, банки здійснюють різні види операцій з банківськими металами. Водночас ці операції можна поділити на дві групи: 1) операції з фізичною поставкою банківських металів (операції, які супроводжуються фізичним переміщенням банківських металів між учасниками операції) та 2) операції, при яких фізичної поставки металів не відбувається.

Операції з купівлі, продажу та конвертації банківських металів з фізичною поставкою здійснюються банками з оформленням квитанції про здійснення операції з купівлі-продажу, конвертації банківського металу.

Облік банківських металів здійснюється за балансовими рахунками **1 класу, розділу 11 «Банківські метали», групи 110 «Банківські метали»** Плану рахунків, а саме:

– **1101 «Банківські метали в банку»**. За дебетом рахунку відображається вартість банківських металів, що надходять до каси банку (філії). За кредитом рахунку відображається вартість банківських металів, що вибувають із каси банку (філії).

– **1102 «Банківські метали у відділенні банку»**. За дебетом рахунку відображається вартість банківських металів, що надходять до каси відділення банку (філії). За кредитом рахунку відображається вартість банківських металів, що вибувають із каси відділення банку (філії).

– **1107 «Банківські метали у дорозі»**. За дебетом рахунку відображається вартість банківських металів, що відправлені до філій, відділень банку, іншим банкам (їх філіям, відділенням). За кредитом рахунку відображається вартість банківських металів, що надійшли за призначенням.

Під час проведення операцій з **купівлі банківських металів** у фізичних та юридичних осіб здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- на кількість купленого банківського металу в тройських унціях:

Дт 1101 «Банківські метали в банку», або

1102 «Банківські метали у відділенні банку»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- на суму купленого банківського металу в гривнях за курсом купівлі:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

- на суму різниці між вартістю купленого банківського металу за поточним офіційним курсом та його вартістю за курсом купівлі:

- у разі отримання прибутку:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;
- у разі отримання збитку:

Дт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- під час виплати клієнту готівки з каси банку:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

- під час зарахування коштів на кореспондентські рахунки банків, поточні, вкладні (депозитні) рахунки:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1200, 1500, 2600, 2620, 2630, 2635, 2650.

Під час проведення операцій з **продажу банківських металів** фізичним та юридичним особам здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- під час сплати клієнтом готівки в касу банку:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- під час перерахування клієнтами, іншими банками коштів з рахунків:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1200, 1500, 2600, 2620, 2630, 2635, 2650

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- на суму проданого банківського металу:

Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

- на суму різниці між вартістю проданого банківського металу за офіційним курсом та його вартістю за курсом продажу:

а) у разі отримання прибутку:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;

б) у разі отримання збитку:

Дт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

- під час видачі проданого банківського металу:
Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»
Кт 1101 «Банківські метали в банку», або
1102 «Банківські метали у відділенні банку».

Згідно з *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України*, відображення в обліку зазначених вище операцій може здійснюватися банком відповідно до облікової політики без використання рахунку 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських і дорогоцінних металів для клієнтів банку».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 8.3.

Упродовж дня банком було проведено такі операції з банківськими металами:

- куплено у фізичної особи зливки золота вагою 1 тройська унція за ціною 31321 грн.;

- продано фізичній особі зливки платини вагою 1 тройська унція за ціною 26750 грн.

Офіційний курс гривні щодо банківських металів в цей день становив:

1 тройська унція золота - 31830,65 грн.;

1 тройська унція платини – 26129,24 грн.

В бухгалтерському обліку банку ці операції будуть відображені такими проводками:

- купівля 1 тройської унції золота:

1) отримання 1 тройської унції золота:

Дт 1101 1 тр. унція ХАУ

Кт 3800 1 тр. унція ХАУ;

2) видача з каси 31321 грн. за куплене золото:

Дт 3801 31321 грн.

Кт 1001 31321 грн.;

3) обчислення реалізованого результату від купівлі золота (різниця між вартістю купленого банківського металу за офіційним та ринковим курсами):

1 тр. унція \times 31830,65 ХАУ/UAH - 31321 ХАУ/UAH) = 509,65грн.

Дт 3801 509,65 грн.

Кт 6204 509,65 грн.;

- продаж банком 1 тр. унції платини за гривні:

1) отримання касою 26750 грн.:

Дт 1001 26750 грн.

Кт 3801 26750 грн.;

2) видача клієнту зливка платини:

Дт 3800 1 тр. унція ХРТ

Кт 1101 1 тр. унція ХРТ;

3) обчислення реалізованого результату від продажу банківського металу (різниця між вартістю проданого банківського металу за офіційним та ринковим курсами):

$1 \text{ тр. унція } x (26750 \text{ ХРТ/UAH} - 26129,24 \text{ ХРТ/UAH}) = 620,76 \text{ грн.}$

Дт 3801 620,76 грн.

Кт 6204 620,76 грн.

Операції з конвертування банківських металів на валютному ринку України класифікуються як продаж одного металу з одночасною купівлею іншого. У бухгалтерському обліку ці операції відображаються за рахунками 1101 «Банківські метали в банку», або 1102 «Банківські метали у відділенні банку» аналогічно до методики обліку операцій з конвертування іноземної валюти.

Бухгалтерський облік банківських металів, отриманих банком на відповідальне зберігання або в заставу з фізичною поставкою, здійснюється за позабалансовими рахунками 9703 «Інші активи на зберіганні» та 9500 «Отримана застава» відповідно з обов'язковою фіксацією характерних ознак цих металів: вид, вигляд (зливки, порошки, монети), кількість, проба, виробник, серійний номер зливка, ампули, банки (за наявності), маса в тройських унціях (за наявності) та інших ознак.

Обмін банківських металів (надходження до банку зливок банківського металу однієї ваги та вибуття зливок того самого металу іншої ваги, які є еквівалентними за загальною вагою та вартістю за офіційним (обліковим) курсом, установленим для банківських металів Національним банком) у бухгалтерському обліку не відображається.

Банки самостійно визначають порядок обліку маси банківського металу та ведуть реєстри обліку для накопичення інформації щодо маси банківських металів в грамах та в тройських унціях з точністю до 0,001 тройської унції з урахуванням вимог статистичної звітності.

8.5. Облік операцій з прийняття на інкасо банкнот іноземних держав

Приймання в юридичних та фізичних осіб старих і пошкоджених банкнот іноземної валюти може здійснюватися з негайною оплатою та з оплатою після інкасації через іноземні банки.

Інкасо з негайною оплатою можливе в разі пред'явлення банкнот, які мають незначні пошкодження такі як: брак виробника, штампи, плями, розрив навіпіл, забруднення внаслідок природного зносу і не мають ознак підробки.

Операція з прийняття на інкасо банкнот іноземних держав з негайною оплатою в обліку банку супроводжується такими проводками:

- на суму виплачених клієнту нових іноземних банкнот:

Дт 2809 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»;

- на суму сплачених клієнтом комісійних:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»
Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»;

- на суму номіналу банкнот, одержаних від клієнта:

Дт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо»

Кт 9910 «Контррахунок»;

- на суму номіналу банкнот, відісланих до іноземного банку-кореспондента:

Дт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо»

Кт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо»;

- на суму одержаного грошового покриття від банку-кореспондента за інкасованими банкнотами:

1) Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках»

Кт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;

2) Дт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 2809 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;

- на суму відправлених банкнот, за якими одержано грошове покриття:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо».

На *інкасо з оплатою після інкасації* через іноземні банки приймаються банкноти іноземної валюти які значаться у довідниках Інтерполу такими, що знаходяться в стані вилучення чи мають значні пошкодження такі як: розірвані більш ніж на дві частини, сильно забруднені фарбою, чорнилом чи іншими хімічними елементами, обпалені внаслідок пожежі, які не зберегли первинного вигляду та розміру.

Операції з приймання від клієнтів банкнот іноземних держав з оплатою після інкасації через іноземні банки відображаються в обліку такими бухгалтерськими записами:

- на суму сплачених клієнтом комісійних у гривнях:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку»

Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів»;

- на суму номіналу банкнот, одержаних від клієнта:

Дт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо»

Кт 9910 «Контррахунок»;

- на суму номіналу банкнот, відісланих до іноземного банку-кореспондента:

Дт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо»

Кт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо»;

- на суму одержаного грошового покриття від банку-кореспондента за інкасованими банкнотами:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках»
Кт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;
- на суму відправлених банкнот, за якими одержано грошове покриття:
Дт 9910 «Контррахунок»
Кт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо».

Після одержання грошового покриття від іноземного банку, за відправленими на інкасо банкнотами, банк повідомляє про це свого клієнта. Виплата відшкодування здійснюється після пред'явлення клієнтом квитанції про здані на інкасо банкноти та супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»
Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку».

8.6. Облік операцій з іменними чеками в іноземній валюті

Проведення банками України операцій з чеками в іноземній валюті та їх відображення в обліку регламентується такими нормативно-правовими актами:

- Положенням про порядок здійснення операцій з чеками на території України, затвердженим постановою Правління НБУ № 520 від 29.12.2000 р.;
- Правилами бухгалтерського обліку банками України операцій з чеками в іноземній валюті, затвердженими постановою Правління НБУ № 530 від 04.09.2009 р.

Іменний чек в іноземній валюті - це паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті, тобто є письмовим розпорядженням юридичної особи - нерезидента або фізичної особи - нерезидента, яка виписала чек (чекодавець), платнику про виплату певної суми коштів чекодержателю, зазначеному в чеку, або іншій особі за нотаріально посвідченою довіреністю за рахунок наданого платнику грошового покриття.

Іменні чеки виписуються на певну особу із застереженням «не наказу» чи рівнозначним застереженням (наприклад, «сплатіть (кому), не наказу» чи «сплатіть тільки (йому)»). Іменний чек не підлягає передаванню, за винятком випадків, що передбачені чинним законодавством України.

Платіж за іменними чеками на території України здійснюється за рахунок коштів чекодавця шляхом інкасо.

Іменні чеки, які подаються чекодержателем у банк до сплати, мають містити такі реквізити:

- назву документа – «чек», що зазначено в тексті документа тією мовою, якою його складено (або без назви, якщо чек виписаний в таких країнах, як Великобританія, США, Канада, Австралія, Німеччина);
- розпорядження сплатити певну суму чекодержателю;
- назву та реквізити емітента та платника;
- назву для юридичної особи або прізвище, ім'я для фізичної особи чекодержателя, на користь якого здійснюється платіж;

- зазначення валюти та суми чека;
- дату складання та номер чека;
- підпис особи, яка видає чек (чекодавець).

У разі відсутності цих реквізитів чек вважається недійсним, повертається чекодержателю та не приймається банком (установою) на інкасо.

Термін дії іменного чека, як правило, зазначається на чеку. Якщо такий запис відсутній, то термін дії чека становить 6 місяців з дня його видачі (якщо законодавство країни чекодавця не передбачає іншого).

Чеки в іноземній валюті від фізичних осіб приймаються банком до сплати на інкасо тільки від їх власників після пред'явлення документів, що посвідчують особу, або за їх нотаріально посвідченою довіреністю. Чеки, пред'явлені до банку іншою особою приймаються до сплати на інкасо тільки в таких випадках:

- за наявності оформленої власником чека належно посвідченої довіреності. На зворотному боці чека робиться такий напис: «За довіреністю кого кому (підпис останнього)»;

- у разі смерті чекодержателя чеки від спадкоємців приймаються до сплати на інкасо за наявності документів, визначених чинним законодавством України, за умови, що строк дії чека не закінчився;

- чек, що виписаний на користь неповнолітньої до 15 років або недієздатної особи, можуть пред'являти до банку до сплати на інкасо лише їх законні представники (батьки, опікуни);

- після досягнення неповнолітніми 15 років - самі неповнолітні, але за письмовою згодою одного із своїх батьків або інших законних представників, що посвідчена в установленому чинним законодавством України порядку, подавши відповідні документи (свідоцтво про народження, документ про всиновлення, опіку чи піклування тощо). На зворотному боці чека вповноважена особа банку робить напис: «Законний представник кого хто (підпис останнього)».

Підставою для прийняття чеків від фізичних та юридичних осіб є заява про приймання до сплати на інкасо чеків в іноземній валюті. В одній заяві можуть зазначатися чеки тільки з одним найменуванням валюти, на чеки з різними найменуваннями валют оформляються різні заяви.

Юридична особа-резидент чи представництво юридичної особи-нерезидента разом із заявою оформляє на фірмовому бланку і подає банку супровідні листи не менше ніж у двох примірниках за підписами керівника і головного бухгалтера та з печаткою юридичної особи. Банк (установа) повертає один примірник супровідного листа чекодержателю з відміткою банку і відсилає чеки та супровідні документи (інкасові інструкції, які оформлюються відповідно до вимог платника, тощо) платнику. Другий примірник супровідного листа залишається на зберіганні в банку.

На зворотному боці чека фізична особа ставить свій підпис, а юридична особа - підписи уповноважених осіб, які скріплюються печаткою. Окрім цього на чеках, прийнятих від юридичних осіб, проставляється банківський індосамент з обов'язковим застереженням «без обороту на мене».

Уповноважений працівник банку оформляє квитанцію про приймання до сплати на інкасо чеків в іноземній валюті у двох примірниках, підписує їх, засвідчує штампом банку та видає один примірник квитанції чекодержателю. При цьому ведеться реєстр прийняття до сплати на інкасо чеків в іноземній валюті.

Прийняті на інкасо іменні чеки обліковуються за номінальною вартістю. При цьому виконуються таке бухгалтерське проведення:

Дт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо»

Кт 9910 «Контррахунок».

Банк може приймати чеки на інкасо під заставу, якщо:

- є потреба гарантувати виконання чекодержателем зобов'язань щодо сплати комісійної винагороди платникам перед банком, який приймає чек, що викликає сумнів до сплати на інкасо;
- чеки мають пошкодження (розірвані і склеєні, змінили первісний колір, пропалені або обгорілі, залиті повністю або значна їх частина фарбою, чорнилом, олією, мають написи, але ці пошкодження не заважають визначенню ознак чека);
- це чеки із простроченим строком дії або строк дії яких закінчується через два тижні;
- банк, що приймає чек до сплати на інкасо, не має кореспондентських відносин з банком-емітентом.

Якщо банк приймає іменні чеки до сплати на інкасо під заставу, то додатково на суму застави здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 2600, 2620

Кт 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання», або
2622 «Кошти в розрахунках фізичних осіб».

Прийняті до сплати на інкасо чеки зберігаються у сховищі банку. Для відправлення платнику чеків, що прийняті до сплати на інкасо, банк формує їх у пакети. Разом із чеками відправляються супровідні документи (листи, інкасові інструкції, які оформлюються відповідно до вимог платника, тощо). Банки перед відправленням оригіналів чеків платнику роблять їх копії. У разі втрати чеків при транспортуванні інкасо здійснюється на підставі таких копій чеків.

На суму відісланих іменних чеків на інкасо за номінальною вартістю у банку виконуються такі бухгалтерські проводки:

Дт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо»

Кт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо».

Зарахування коштів та видача готівки за інкасованим чеком здійснюються банками після одержання відшкодування за чеком від платника. Їх зарахування на рахунок чекодержателя або на рахунок банку, з якого здійснюється виплата коштів за чеком чекодержателю, якщо останній не має рахунку в банку (установі), здійснюється не пізніше ніж на третій банківський день після надходження їх на кореспондентський рахунок банку (установи).

Одержання грошового покриття від платника за іменними чеками відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках»

Кт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку».

Одночасно на суму іменних чеків, за якими одержано грошове покриття, здійснюється така бухгалтерська проводка за позабалансовими рахунками:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо».

Після одержання коштів за чеками від платника, банк за попередньою домовленістю з власником чеків повідомляє його телефоном або письмово про надходження коштів.

Сума чека виплачується чекодержателю за вирахуванням усіх комісійних винагород. Сплата чекодержателю за чеком відбувається при пред'явленні ним: паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, та за наявності квитанції, що була видана банком клієнту при прийнятті чека до сплати на інкасо.

Фізичні особи (резиденти та нерезиденти), які мають поточний рахунок в іноземній валюті в банку, можуть одержати покриття за чеками на свій рахунок, номер якого зазначають у заяві про приймання до сплати на інкасо чеків. Зарахування банком коштів за інкасованими іменними чеками за вирахуванням комісійних винагород на поточні рахунки фізичних осіб в іноземній валюті, які відкриті в цьому або іншому банку, відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб», або

1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках».

Фізичні особи (резиденти та нерезиденти), які не мають поточного рахунку в іноземній валюті в банку, одержують кошти за чеком готівкою (за вирахуванням комісійних винагород). При цьому виконується таке проведення:

Дт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку».

На бажання фізичної особи (резидента чи нерезидента) сума іноземної валюти за чеком може бути продана банку (установі) за курсом купівлі іноземної валюти, що діє на день здійснення операції банку (установи), при цьому фізичній особі-нерезиденту, крім квитанції про здійснення валютно-обмінної операції, надається довідка-certificate за формою № 377.

Юридичним особам (резидентам) кошти за інкасованими іменними чеками в іноземній валюті попередньо зараховуються на розподільчий рахунок в іноземній валюті. При цьому виконується таке бухгалтерське проведення:

Дт 2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання».

Зарахування іноземної валюти на поточний рахунок юридичної особи супроводжується такою проводкою:

Дт 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання»

Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

Якщо банк здійснює операцію з виплати коштів за іменними чеками, що були прийняті на інкасо під заставу, то додатково на суму застави здійснюється проводка:

Дт 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти в розрахунках фізичних осіб».

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 2600, 2620.

У разі відмови платника відшкодувати прийняті до сплати на інкасо чеки та повернення їх без сплати банк робить копії чека та офіційної відповіді платника і залишає їх у документах дня. Оригінал чека разом з офіційною відповіддю платника про відмову в його сплаті банк передає клієнту. Якщо банк приймав чеки на інкасо під заставу, то сума застави, за винятком комісійної винагороди платника, та комісійної винагороди банку, який прийняв чеки до сплати на інкасо повертається чекодержателю. Це супроводжується такими бухгалтерськими записами:

1) Дт 2602 «Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання», або

2622 «Кошти в розрахунках фізичних осіб».

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 2600, 2620;

2) Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо».

Банки не несуть відповідальності перед чекодержателями за несплату чеків у разі відмови платника в сплаті чека. Спори щодо несплати чека вирішуються між чекодавцем та чекодержателем у порядку, визначеному відповідним законодавством країни за місцезнаходженням платника.

Комісійна винагорода банку за здійснення операцій з іменними чеками утримується з чекодержателя в гривнях. У разі встановлення тарифів в іноземній валюті сплата комісійної винагороди здійснюється в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют, що встановлений НБУ на день проведення операції. Отримана банком комісійна винагорода за здійснення операцій з іменними чеками обліковується за рахунком 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів».

Відшкодування з боку банку витрат, що належать іноземним банкам, які беруть участь у здійсненні операції з іменними чеками, утримується в іноземній валюті. При цьому здійснюються такі бухгалтерські проводки:

1) Дт 7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування банків»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках».

8.7. Облік операцій з продажу та купівлі дорожніх чеків

Дорожній чек - паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру і є грошовим зобов'язанням чекодавця виплатити зазначену в чеку суму чекодержателю (власнику), підпис якого проставляється в зазначеному місці під час продажу.

Дорожній чек повинен містити такі реквізити:

- назву документа – «дорожній чек» («travelers cheque»);
- назву компанії емітента, що випустила чек (American Express, Visa, Thomas Cook, CitiCorp, Bank of America, Swiss Bankers Travellers Cheques тощо);
- підписи уповноважених осіб компанії емітента;
- номінал та назву іноземної валюти;
- серію та номер;
- місце для підпису особи, що має намір купити чек;
- місце для підпису чекодержателя при сплаті чека.

Дорожні чеки можуть виписуватись на одного або двох власників. В останньому випадку обидва власники підписують чеки в момент купівлі, а при одержанні готівки за чеками чи використанні їх як засобу платежу достатньо одного підпису. Дорожні чеки, що не містять вказівки про термін їх дії, вважаються чеками з необмеженим терміном дії.

Отримання бланків дорожніх чеків здійснюється на основі договору між банком та компанією-емітентом дорожніх чеків. Договір на отримання дорожніх чеків може бути укладений на умовах попередньої оплати або на умовах консигнації. Бланки чеків замовляються заявкою за зразком, встановленим компанією-емітентом.

У разі отримання банком від емітента дорожніх чеків на консигнацію на суму чеків за номінальною вартістю здійснюється така бухгалтерська проводка:
Дт 9819 «Інші цінності і документи»
Кт 9910 «Контррахунок».

Якщо банк здійснює купівлю дорожніх чеків на умовах попередньої оплати в емітентів або в інших банків, то це відображається таким бухгалтерським проведенням:

Дт 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками», або
2809 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»
Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках».

За отриманими (увезеними) банком бланками дорожніх чеків здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 1011 «Дорожні чеки в касі банку»
Кт 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками», або
2809 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку».

У разі передавання банком дорожніх чеків іншим структурним підрозділам банку для подальшого продажу на суму номінальної вартості чеків виконується бухгалтерське проведення:

Дт 1017 «Дорожні чеки в дорозі»

Кт 1011 «Дорожні чеки в касі банку».

Після отримання підтвердження про надходження дорожніх чеків за призначенням:

Дт 1012 «Дорожні чеки в касі відділень банку», або

1013 «Дорожні чеки в обмінних пунктах»

Кт 1017 «Дорожні чеки в дорозі».

Банки, які згідно з чинним законодавством мають письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій з валютними цінностями, мають право укладати угоди з іншими банками - резидентами для подальшої їх реалізації в Україні. У разі продажу банком дорожніх чеків іншим банкам-резидентам на суму отриманої попередньої оплати виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках»

Кт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками».

Передавання дорожніх чеків іншим банкам відображається такими бухгалтерськими проводками:

Дт 1017 «Дорожні чеки в дорозі»

Кт 1011 «Дорожні чеки в касі банку».

Отримання підтвердження про надходження дорожніх чеків за призначенням:

Дт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками»

Кт 1017 «Дорожні чеки в дорозі».

Облік операцій з продажу дорожніх чеків

Операції з продажу дорожніх чеків за іноземну валюту здійснюються касою банку (установи):

- юридичним особам-резидентам та представництвам юридичних осіб-нерезидентів для їх працівників, які від'їжджають за кордон у службове відрядження, за заявою на видачу дорожніх чеків у довільній формі та з оформленням повідомлення про продаж дорожніх чеків;
- фізичним особам з оформленням квитанції про купівлю/продаж дорожніх чеків та повідомлення про продаж дорожніх чеків;

Квитанція про купівлю/продаж дорожніх чеків виписується у двох примірниках: перший примірник видається фізичній особі, другий - зберігається в документах дня.

Здійснені операції відображаються касою банку в Реєстрі проданих дорожніх чеків в іноземній валюті.

Операції з продажу фізичним особам-резидентам дорожніх чеків за гривні здійснюються касою банку, пунктом обміну валюти банку шляхом:

- продажу іноземної валюти за гривні з відображенням операцій у Реєстрі проданої іноземної валюти та оформленням квитанції про здійснення валютно-обмінної операції;
- продажу дорожніх чеків за іноземну валюту з відображенням у Реєстрі проданих дорожніх чеків в іноземній валюті та оформленням

повідомлення про продаж дорожніх чеків та квитанції про купівлю/продаж дорожніх чеків.

Після продажу дорожніх чеків фізична особа (резидент чи нерезидент) або уповноважений представник юридичної особи - резидента, або уповноважена особа представництва юридичної особи - нерезидента, що від'їжджають у службове відрядження, у присутності працівника банку ставлять свій підпис на повідомленні про їх продаж і на кожному чеку у визначеному іноземною компанією-емітентом місці.

Відображення в обліку банку операцій з продажу дорожніх чеків клієнтам залежить від умов отримання банком бланків чеків в емітента.

Продаж клієнтам дорожніх чеків, що отримані банком від емітента на консигнацію, відображається такими бухгалтерськими записами:

- на суму номінальної вартості дорожніх чеків, які продані клієнтам:

Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9819 «Інші цінності і документи»

- на суму коштів, отриманих за продані дорожні чеки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1003, 2600, 2620

Кт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками», або

2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку».

У разі перерахування емітенту суми коштів за продані дорожні чеки, що були отримані на консигнацію, здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 1919 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками», або

2909 «Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках».

Продаж фізичним та юридичним особам дорожніх чеків, що раніше куплені в емітента, відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1003, 2600, 2620

Кт 1011 «Дорожні чеки в касі банку», або

1012 «Дорожні чеки в касі відділень банку», або

1013 «Дорожні чеки в обмінних пунктах».

При продажу дорожніх чеків клієнти сплачують банку комісійну винагороду. Це відображається таким бухгалтерським проведенням:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1003, 2600, 2620

Кт 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів».

Продаж фізичним особам дорожніх чеків в іноземній валюті за гривні в обліку розглядається як дві окремі операції: 1) продаж клієнту іноземної валюти за гривні; 2) продаж дорожніх чеків за іноземну валюту.

Облік операцій з купівлі дорожніх чеків

Операції з купівлі (сплати) дорожніх чеків за іноземну валюту здійснюються касою банку (установи) у фізичної особи (резидента або

нерезидента) з оформленням квитанції про купівлю/продаж дорожніх чеків чи уповноваженого представника юридичної особи - резидента чи вповноваженої особи представництва юридичної особи - нерезидента, підпис якого проставлено на чеку. Операції з купівлі (сплати) дорожніх чеків відображаються в Реєстрі куплених дорожніх чеків в іноземній валюті.

Операції з купівлі (сплати) дорожніх чеків за гривні у фізичних осіб здійснюються касою банку (установи) з оформленням квитанції про купівлю/продаж дорожніх чеків, квитанції про здійснення валютно-обмінної операції, а для фізичних осіб - нерезидентів також довідки-certificate за формою № 377. Ці операції відображаються в Реєстрі куплених дорожніх чеків в іноземній валюті та в Реєстрі купленої іноземної валюти.

Не приймаються до сплати дорожні чеки без підпису їх власника, що ставиться в зазначеному місці відповідно до правил, установлених емітентом.

Під час купівлі (сплати) дорожніх чеків уповноважений працівник банку повинен перевірити:

- паспорт або інший документ, що посвідчує особу, а також відсутність на дорожніх чеках виправлень або написів, які заважають прочитанню першого підпису власника;
- реквізити дорожніх чеків на наявність захисних елементів дорожніх чеків та першого підпису чекодавця у відповідному місці;
- відповідність першого підпису чекодержателя на дорожніх чеках його підпису в паспорті або іншому документі, що посвідчує особу.

Окрім цього, працівник банку має стежити за тим, як і де чекодержатель ставить другий підпис на дорожніх чеках згідно з правилами, установленими емітентом. У разі виникнення будь-яких сумнівів щодо дійсності підпису працівник банку може запропонувати чекодержателю підписати дорожні чеки втретє на зворотному боці та записати його паспортні дані. У разі виявлення невідповідності підписів чекодержателя дорожні чеки до сплати не приймаються.

Операції з купівлі (сплати) дорожніх чеків у фізичної особи відображаються такими бухгалтерськими проводками:

- на суму, сплачену фізичній особі:

Дт 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками», або

2809 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

1003 «Банкноти та монети в обмінних пунктах»

- на суму номінальної вартості дорожніх чеків:

Дт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо»

Кт 9910 «Контррахунок».

Сплачені дорожні чеки зберігаються у сховищі банку, формуються у пакети і відправляються платникам, з якими укладені угоди, для отримання відшкодування за цими чеками в іноземній валюті. Разом з пакетами чеків відправляються такі супровідні документи: листи, інкасові інструкції, які оформлюються відповідно до вимог платника, тощо.

Відправлення платникам сплачених дорожніх чеків для отримання відшкодування за ними супроводжується такими бухгалтерськими записами:
Дт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо»
Кт 9830 «Документи і цінності, прийняті на інкасо».

Після отримання відшкодування від емітента виконуються такі бухгалтерські проводки:

- 1) Дт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках»
Кт 1819 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками», або
2809 «Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку»;
- 2) Дт 9910 «Контррахунок»
Кт 9831 «Документи і цінності, відіслані на інкасо».

У разі списання платником з банку комісійної винагороди в іноземній валюті за оброблення дорожніх чеків здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- 1) Дт 7100 «Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування»
Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;
- 2) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»
Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках».

8.8. Облік безготівкових операцій з купівлі та продажу іноземної валюти та банківських металів

Безготівкові операції з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів банки здійснюють як за дорученням клієнтів, так і з метою виконання власних зобов'язань. Ці операції регламентуються такими нормативно-правовими актами:

– Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затвердженим постановою Правління НБУ від 10.08.2005 р. № 281;

– Положенням про здійснення операцій з банківськими металами (в редакції постанови НБУ № 497 від 30.12.2011).

Згідно з *Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою*, суб'єкти ринку мають право здійснювати торгівлю іноземною валютою на умовах «тод», «том» або «спот».

Валютні операції на умовах «форвард» уповноважені банки мають право здійснювати для хеджування ризиків зміни курсу іноземної валюти щодо іншої іноземної валюти за умови, що обидві валюти є іноземними валютами 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів України (далі Класифікатора). Резиденти-суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право здійснювати валютні операції на умовах «форвард» для хеджування ризику зміни курсу іноземної валюти щодо іншої іноземної валюти за зовнішньоекономічним договором за умови, що обидві валюти є іноземними валютами 1-ї групи. Уповноважені банки та резиденти-суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право на міжбанківському

валютному ринку України здійснювати валютні операції за гривні з іноземною валютою 1-ї групи Класифікатора на умовах «форвард» для хеджування ризику зміни курсу іноземної валюти щодо гривні за розрахунками за експорт та імпорт товару без відстрочення платежу або з відстроченням, що відповідно до договору не перевищує строки, установлені законодавством України для здійснення таких розрахунків. Зазначені форвардні валютні операції виконуються в строк, що не перевищує 365 календарних днів.

Суб'єкти ринку не мають права проводити операції з валютними деривативами, а також операції в іноземній валюті з іншими похідними фінансовими інструментами, базовим активом яких є валютні цінності, курси валют, процентні ставки, індекси, крім випадків, передбачених нормативно-правовими актами Національного банку.

Суб'єкти ринку здійснюють операції з обміну іноземної валюти в межах однієї групи Класифікатора. Зазначене обмеження не поширюється на операції, що здійснюються суб'єктами ринку за власними операціями в межах валютної позиції та/або за дорученням клієнтів: на міжбанківському валютному ринку України та на міжнародних валютних ринках для забезпечення виконання договорів з імпорту; на міжнародних валютних ринках з купівлі іноземної валюти 1-ї групи.

Уповноважені банки мають право здійснювати операції купівлі-продажу іноземної валюти на умовах «своп» з НБУ, міжнародними фінансовими організаціями та з іншими уповноваженими банками, а також мають право здійснювати на міжнародному валютному ринку та між собою на МВРУ операції з обміну іноземної валюти на умовах «своп». При цьому термін операцій «своп», що здійснюються між уповноваженими банками, не може перевищувати 365 календарних днів.

Уповноважені банки мають також право здійснювати з іноземними банками власні арбітражні операції та арбітражні операції за дорученням клієнтів-фізичних осіб-резидентів, які не є суб'єктами підприємницької діяльності. Арбітражні операції з іноземними валютами можуть здійснюватися виключно в межах 1-ї групи Класифікатора і лише після реєстрації в Національному банку правил проведення цих операцій.

Згідно з ***Положенням про здійснення операцій з банківськими металами***, уповноважені банки мають право проводити на міжбанківському валютному ринку операції з купівлі-продажу банківських металів на умовах «тод», «том», «спот», «форвард» або «своп» за гривні та операції з конвертації одного банківського металу в інший. На міжнародних ринках, уповноважені банки мають право проводити на умовах «тод», «том», «спот», «форвард» або «своп» операції з: а) купівлі банківських металів за будь-яку іноземну валюту; б) продажу - за іноземну валюту 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів. Проведення інших операцій з деривативами, базовим активом яких є банківські метали, не дозволяється.

Підставою для проведення банком операцій з купівлі, продажу чи конвертації іноземної валюти або банківських металів за дорученням клієнтів, є відповідна заява клієнта. У випадку купівлі іноземної валюти або банківських

металів, клієнт, крім заяви, повинен також подати певні документи, які передбачені Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою і залежать від того, хто купує валюту (юридична чи фізична особа, резидент або нерезидент) і на які цілі (проведення розрахунків за торговельними операціями, неторговельними, чи капітальними).

Облік безготівкових валютно-обмінних операцій банків регламентується **Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України.**

Для відображення операцій з купівлі-продажу безготівкової іноземної валюти та банківських металів за дорученням клієнтів, використовуються рахунки 2 класу, розділів 28 «Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку» та 29 «Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку», а саме:

- **2800 «Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».** Цей рахунок призначений для обліку сум заборгованості клієнтів у разі авансування або нестачі попередньо депонованих ними коштів для купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів, за їх дорученням. За дебетом рахунку проводяться суми авансування або перевищення вартості іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів над сумою попередньо депонованих клієнтами коштів. За кредитом рахунку проводяться суми, що надходять у погашення авансів;
- **2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».** Даний рахунок використовується для обліку сум, перерахованих з рахунків клієнтів, або сум, які підлягають перерахуванню на них, за операціями з купівлі - продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів. За кредитом рахунку проводяться суми, які отримані від клієнтів за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів. За дебетом рахунку проводяться використані суми, перераховані за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів.

В аналітичному обліку до рахунків 2800 «Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів» та 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів» відкриваються окремі рахунки у розрізі валют.

За проведення операцій з безготівкової купівлі чи продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів банки отримують комісійну винагороду у гривнях і обліковують її за рахунком **6114 «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів».**

Купівля банком за дорученням клієнтів іноземної валюти чи банківських металів за національну валюту на міжбанківському валютному ринку України відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- перерахування клієнтом коштів в національній валюті на купівлю іноземної валюти чи банківських металів з врахуванням комісійної винагороди:

Дт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

- перерахування банком коштів у національній валюті продавцю іноземної валюти чи банківських металів:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600;

- зарахування іноземної валюти чи банківських металів, що куплені і отримані для клієнтів:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1500, 1600

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

- зарахування купленої іноземної валюти чи банківських металів на рахунок клієнта:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650;

- зарахування комісійної винагороди в доходи банку:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт 6114 «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів»;

- повернення клієнту залишку його коштів в національній валюті, якщо іноземна валюта чи банківські метали куплені за курсом, що нижчий, ніж заявлено клієнтом:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650.

Операції з купівлі іноземної валюти за іншу іноземну валюту чи банківські метали за дорученням клієнта відображаються в обліку такими самими бухгалтерськими проведеннями як і при операціях з купівлі іноземної валюти чи банківських металів за національну валюту.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 8.4.

Підприємство подало в банк заяву на купівлю 50000 доларів США за курсом 27 USD/UAH та перерахувало на відповідний банківський рахунок 1356750 грн. Комісійна винагорода за купівлю іноземної валюти становить 0,5 % і утримується банком із суми гривень, за які куплено іноземну валюту. Банк купив 50000 доларів США на МВРУ за курсом 26,9 USD/UAH та зарахував

їх на валютний рахунок клієнта. Залишок гривні банк повернув на рахунок клієнта.

Зазначені операції з купівлі безготівкової іноземної валюти будуть відображені в обліку банку такими проводками:

- перерахування підприємством гривень на банківський рахунок для купівлі 50000 доларів США (з врахуванням комісійних):

Дт 2600 1356750 грн.

Кт 2900 1356750 грн.;

- перерахування 1345000 грн. (50000 USD x 26,9 USD/UAH) банку-продавцю іноземної валюти:

Дт 2900 1345000 грн.

Кт 1200 1345000 грн.;

- надходження куплених для підприємства 50 000 доларів США:

Дт 1500 50000 USD

Кт 2900 50000 USD;

- зарахування куплених 50 000 доларів США на поточний рахунок підприємства:

Дт 2900 50000 USD

Кт 2600 50000 USD;

- зарахування комісійної винагороди за купівлю іноземної валюти в доходи банку (1345000 x 0,5%):

Дт 2900 6725 грн.

Кт 6114 6725 грн.;

- повернення клієнту залишку коштів в національній валюті на поточний рахунок у сумі 7575 грн. (1249875 грн.- 1230000 грн. – 12300 грн.):

Дт 2900 5025 грн.

Кт 2600 5025 грн.

Облік операцій з продажу іноземної валюти та банківських металів за гривні чи іншу іноземну валюту за дорученням клієнтів банку супроводжується такими проводками:

- списання з рахунку клієнта-продавця іноземної валюти чи банківських металів:

Дт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

- перерахування іноземної валюти чи банківських металів покупцю:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1500, 1600;

- зарахування на кореспондентський рахунок гривні, що отримана для клієнтів за продану іноземну валюту чи банківські метали:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

- утримання банком комісійної винагороди за продаж іноземної валюти чи банківських металів:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт 6114 «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів»;

- зарахування клієнту гривні за продану іноземну валюту чи банківські метали:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650.

Кошти в іноземній валюті, що надійшли на адресу клієнта-резидента (юридичної особи, фізичної особи, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи), згідно з нормативно-правовими актами Національного банку підлягають попередньому зарахуванню на розподільчий рахунок 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання».

Згідно з Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою банк зобов'язаний продати без доручення клієнтів ті надходження на їх користь в іноземній валюті, що згідно з нормативно-правовими актами Національного банку підлягають продажу в повній сумі. Такі надходження підлягають продажу протягом п'яти робочих днів, починаючи з дня зарахування на розподільчий рахунок.

Списання коштів в іноземній валюті з розподільчого рахунку супроводжується такою проводкою:

Дт 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання»

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку».

Наступні бухгалтерські записи з продажу іноземної валюти без доручення клієнта є аналогічними як і у випадку продажу валюти за заявою клієнта.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 8.5.

Підприємство подало в банк заяву на продаж 65 000 євро. Банк продав 65 000 євро за курсом 28,74 EUR/UAN на МВРУ. Комісійна винагорода банку за продаж іноземної валюти становить 0,3 % та утримується із суми гривень, отриманих від продажу іноземної валюти. Кошти, отримані від продажу євро, зменшені на суму комісійної винагороди, банк зарахував на поточний рахунок клієнта.

Операції з продажу безготівкової іноземної валюти будуть відображені в обліку банку такими проводками:

- списання з рахунку підприємства 65 000 євро:

Дт 2600 65000 EUR

Кт 2900 65000 EUR;

- перерахування 65 000 євро банку- покупцю:

<i>Дт 2900</i>	<i>65000 EUR</i>
<i>Кт 1500</i>	<i>65000 EUR;</i>
<i>- отримання гривень за продажу іноземну валюту:</i>	
<i>Дт 1200</i>	<i>1868100 грн.</i>
<i>Кт 2900</i>	<i>1868100 грн.;</i>
<i>- зарахування комісійної винагороди за продаж іноземної валюти в доходи банку (1868100 x 0,3%):</i>	
<i>Дт 2900</i>	<i>5604,30 грн.</i>
<i>Кт 6114</i>	<i>5604,30 грн.;</i>
<i>- зарахування гривень за продажу іноземну валюту (за мінусом комісійних) на поточний рахунок клієнта:</i>	
<i>Дт 2900</i>	<i>1862495,70 грн.</i>
<i>Кт 2600</i>	<i>1862495,70 грн.</i>

Операції з конвертації однієї іноземної валюти в іншу іноземну валюту та одного банківського металу в інший банківський метал за дорученням клієнта відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

- перерахування клієнтом іноземної валюти чи банківських металів на купівлю іншої іноземної валюти чи банківських металів:

Дт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»;

– перерахування іноземної валюти чи банківських металів продавцю:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських та поточних рахунках 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;

- зарахування іноземної валюти чи банківських металів, що отримані від продавця для клієнта:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських та поточних рахунках 1500, 1600, 2600, 2620, 2650

Кт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

- зарахування купленої іноземної валюти чи банківських металів на рахунок клієнта:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650;

- зарахування комісійної винагороди в доходи банку:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт 6114 «Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів»;

- повернення клієнту різниці коштів, якщо іноземна валюта чи банківські метали куплені за курсом, нижчим, ніж заявлено клієнтом:

Дт 2900 «Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку»

Кт Рахунки для обліку коштів клієнтів 2600, 2620, 2650.

У разі здійснення банком власних безготівкових операцій з купівлі та продажу іноземної валюти чи банківських металів в обліку використовуються рахунки 3 класу, розділів 35 «Інші активи», та 36 «Інші зобов'язання», а саме:

- **3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».** За дебетом рахунку проводяться суми дебіторської заборгованості з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів. За кредитом рахунку проводяться суми погашення дебіторської заборгованості з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів;
- **3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».** За кредитом рахунку проводяться суми кредиторської заборгованості з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів. За дебетом рахунку проводяться суми погашення кредиторської заборгованості з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів.

На дату розрахунку операції з купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту на МВРУ відображаються за балансовими рахунками наступними проводками:

1) перерахування гривні на купівлю іноземної валюти чи банківських металів:

Дт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600;

2) зарахування придбаної іноземної валюти чи банківських металів:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1500, 1600

Кт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

3) закриття кредиторської та дебіторської заборгованості і визнання результату від купівлі іноземної валюти чи банківських металів:

а) Дт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

б) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» – на суму гривневого еквівалента валюти, що купується

Кт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» - на позитивну різницю між гривневим еквівалентом придбаної іноземної валюти за офіційним курсом та вартістю її придбання за курсом

купівлі, або Дт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» - на від'ємну різницю між гривневим еквівалентом придбаної валюти за офіційним курсом та вартістю її придбання за курсом купівлі.

Операції з продажу іноземної валюти чи банківських металів за гривні на МВРУ за рахунок коштів банку відображається наступними проведеннями:

1) перерахування суми проданої іноземної валюти чи банківських металів:
Дт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1500,1600;

2) отримання суми в гривнях від продажу іноземної валюти чи банківських металів:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500,1600

Кт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

3) закриття кредиторської та дебіторської заборгованості і визнання результату від продажу іноземної валюти чи банківських металів:

а) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку» – на суму проданої іноземної валюти;

б) Дт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку» – на суму отриманої гривні

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами» - на позитивну різницю між гривневим еквівалентом проданої іноземної валюти за офіційним курсом та її вартістю за курсом продажу, або Дт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»- на від'ємну різницю між гривневим еквівалентом проданої іноземної валюти за офіційним курсом та її вартістю за курсом продажу.

8. 9. Облік валютно-обмінних операцій, що здійснюються на умовах спот

Облік валютно-обмінних операцій, що здійснюються на умовах спот мають свої особливості, які полягають в тому, що на дату операції (дату з якої банк зобов'язується придбати або продати валюту чи банківські метали) вони відображаються на позабалансових рахунках, а саме:

- **9200 «Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот».** Рахунок є активним і призначений для обліку сум купленої національної, іноземної валюти та банківських металів, розрахунки за якими відстрочуються з часу укладення договору на строк не більший, ніж звичайний для валютного ринку (як правило, не більше двох операційних

днів). За дебетом рахунку проводяться суми купленої, але неотриманої валюти та вартість банківських металів. За кредитом рахунку проводяться суми отриманої валюти та банківських металів.

- **9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот».** Рахунок є пасивним і призначений для обліку проданої національної, іноземної валюти та банківських металів між датою укладення договору і датою здійснення поставки за операціями спот. За кредитом рахунку проводяться суми проданої, але невідісланої валюти та банківських металів. За дебетом рахунку проводяться суми поставленої валюти та банківських металів.

Купівля іноземної валюти та банківських металів за національну валюту на умовах спот

Купівля іноземної валюти та банківських металів за національну валюту на умовах спот супроводжується такими бухгалтерськими записами ***на дату операції:***

- на суму вимоги щодо іноземної валюти чи банківських металів до отримання:

Дт 9200 «Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот»

Кт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»;

- на суму зобов'язання щодо національної валюти до відправлення:

Дт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот».

На дату операції, а також між датою операції та датою розрахунку банк відображає різницю між вартістю активу за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів та його вартістю за курсом купівлі згідно з договором такими бухгалтерськими проводками:

– у разі позитивного результату переоцінки:

Дт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;

– у разі від'ємного результату переоцінки:

Дт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

На дату розрахунку за спотовою угодою, банк виконує зворотні до попередніх позабалансові проводки та відображає операцію за відповідними балансовими рахунками:

1) на суму купленої іноземної валюти чи банківського металу:

Дт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 9200 «Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот»;

2) на суму проданої національної валюти:

Дт 9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот»

Кт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»;

3) визнання придбаної іноземної валюти та банківських металів:

Дт 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;

Кт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

4) припинення визнання проданої національної валюти:

Дт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт 1200, 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;

5) закриття дебіторської, кредиторської заборгованості від купівлі іноземної валюти та банківських металів за національну валюту за умовами спот:

Дт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

Продаж іноземної валюти та банківських металів за національну валюту на умовах спот

Продаж іноземної валюти та банківських металів за національну валюту на умовах спот відображається в обліковій системі банку **на дату операції** наступними бухгалтерськими проведеннями:

- на суму зобов'язання щодо іноземної валюти та банківських металів до відправлення:

Дт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот»;

- на суму вимоги щодо національної валюти до отримання:

Дт 9200 «Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот»

Кт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами».

Банк **на дату операції, а також між датою операції та датою розрахунку** відображає різницю між вартістю активу за курсом продажу згідно з договором та його вартістю за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів такими бухгалтерськими проводками:

– у разі позитивного результату переоцінки:

Дт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;

– у разі від'ємного результату переоцінки:

Дт 6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

На дату розрахунку за спотовою угодою, банк виконує зворотні до попередніх позабалансові проводки та відображає операцію за відповідними балансовими рахунками:

1) на суму проданої іноземної валюти чи банківських металів:

Дт 9210 «Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот»

Кт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»;

2) на суму купленої національної валюти:

Дт 9920 «Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами»

Кт 9200 «Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот».

3) визнання придбаної національної валюти:

Дт 1200, 1500, 1600, 2600, 2620, 2650

Кт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

4) припинення визнання проданої іноземної валюти та банківських металів:

Дт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»

Кт 1500, 1600, 2600, 2620, 2650;

5) закриття дебіторської, кредиторської заборгованості і визнання результату від продажу іноземної валюти та банківських металів за національну валюту:

Дт 3640 «Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку»;

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Кт 3540 «Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку».

8.10. Розкриття інформації про валютні операції

Інформація, що стосується валютних операцій банку, розкривається у таких фінансових звітах:

- ✓ звіті про фінансові результати;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ примітках до фінансової звітності: «Принципи облікової політики», «Інші фінансові активи», «Інші активи», «Інші фінансові зобов'язання», «Управління фінансовими ризиками».

У звіті про фінансовий стан банку не передбачено окремих статей за валютними операціями - активи та зобов'язання в іноземній валюті та банківських металах відображаються в гривневому еквіваленті у складі відповідних статей, що й активи і зобов'язання в національній валюті. Наприклад, кредити надані клієнтам в іноземній валюті чи банківських металах відображаються у гривнях у складі статті «Кредити і заборгованість клієнтів»; залучені банком кошти клієнтів в іноземній валюті чи банківських металах відображаються у гривнях у складі статті «Кошти клієнтів» і т.д. Суми дебіторської заборгованості за валютними операціями включаються до розрахунку статті «Інші фінансові активи», а суми кредиторської заборгованості за валютними операціями - до статті «Інші фінансові зобов'язання» та деталізуються у примітках з такими ж назвами. Вартість банківських металів включається до розрахунку статті «Інші активи» і показується окремою статтею у примітці «Інші активи».

У звіті про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, доходи та витрати за валютними операціями показуються у гривнях у складі відповідних статей, що й доходи і витрати в національній валюті, за винятком двох статей: «Результат від операцій з іноземною валютою» та «Результат від переоцінки іноземної валюти».

У звіті про рух грошових коштів, інформація, що стосується валютних операцій, подається у розділі «Грошові кошти від операційної діяльності» у статті «Результат операцій з іноземною валютою».

У примітці «Принципи облікової політики» банк розкриває принципи щодо визнання операцій в іноземній валюті та пов'язаних з ними доходів і витрат; відображення у фінансовій звітності монетарних та немонетарних активів і зобов'язань в іноземній валюті.

Примітка «Управління фінансовими ризиками» містить інформацію про цілі, політику та процеси щодо управління фінансовими ризиками, у тому числі валютним ризиком. Стосовно валютного ризику банк наводить дані аналізу валютного ризику, зазначаючи вартість різних видів фінансових інструментів у розрізі основних валют. Крім цього, банк подає результати розрахунків впливу на прибуток (збиток) та власний капітал банку зміцнення та послаблення доларів США, євро, фунтів стерлінгів та інших валют.

Приклад розкриття інформації про валютні операції у примітках до річної фінансової звітності банку

Примітка 3. Основні принципи облікової політики (продовження)

Операції в іноземних валютах

Окрема фінансова звітність Банку представлена в українській гривні, валюті основного економічного середовища, в якому веде свою операційну діяльність Банк (його функціональній валюті). Монетарні активи та зобов'язання, виражені у валютах, які відрізняються від функціональної валюти Банку (іноземних валютах), перераховують-ся в українську гривню за відповідними офіційними курсами обміну валют, які діють на звітну дату. Доходи і витрати в іноземній валюті відображаються за офіційним курсом, що діяв на дату їх виникнення, а не на дату розрахунків, а при застосуванні касового методу – за курсом на день розрахунку.

Різниці між договірним обмінним курсом за певною операцією в іноземній валюті та офіційним курсом Національного банку України на дату такої операції включаються до результату від операцій з іноземною валютою.

Дорогоцінні метали

Дорогоцінні метали відображаються за меншою з вартостей – за чистою вартістю реалізації або за вартістю придбання. Чиста вартість реалізації дорогоцінних металів оцінюється на основі котирування ринкових цін. Вартість придбання дорогоцінних металів визначається за методом «перше надходження – перше вибуття» (FIFO). Дорогоцінні метали відображаються у складі інших активів.

Примітка 30. Управління фінансовими ризиками (продовження)

Валютний ризик

Валютним ризиком є ризик втрат через зміну вартості активів, зобов'язань або позабалансових статей, виражених в іноземній валюті, викликану зміною курсу іноземної валюти.

Основні засади функціонування системи управління валютним ризиком Банку містяться в Політиці управління валютним ризиком, яка розробляється та підтримується Управлінням ринкових ризиків у відповідності до стандартів Групи УніКредит та з урахуванням вимог національного законодавства України.

Валютний ризик обмежується за допомогою встановлення лімітів на розмір відкритих валютних позицій, що застосовуються як до довгої, так до короткої позиції у кожній з валют, включаючи національну. Ліміти на розмір відкритих валютних позицій затверджуються УніКредит Банк Австрія АГ і визнаються КУАП.

Для зниження валютного ризику Банк використовує наступні принципи:

- укладання валютних угод, що мають високий рівень ризику, тільки після попереднього погодження в межах встановлених лімітів;
- щоденний аналіз відповідних ринкових умов;
- розрахунок відкритої позиції по кожній валюті та перевірка дотримання встановлених лімітів на щоденній основі. У випадку перевищення лімітів Банк вживає заходи, необхідні для приведення позицій у відповідність до встановлених лімітів.

У 2015 Банк щомісячно здійснював стрес-тестування валютного ризику з метою оцінки можливого впливу коливань валютних курсів. Стрес-тестування здійснюється для основних валют і виявляє потенційний прибуток або збиток внаслідок змін валютних курсів.

Позиції Банку щодо ризиків зміни курсів обміну валют станом на 31 грудня 2015 року представлені у таблиці нижче:

у тисячах гривень

	Гривні	Долари США	Євро	Інші валюти	Всього
Непохідні фінансові активи					
Грошові кошти та їх еквіваленти	4,869,958	4,856,810	453,642	112,939	10,293,349
Кошти обов'язкових резервів в НБУ	-	-	-	-	-
Боргові та дольові цінні папери	60	-	-	-	60
Кошти в інших банках	-	-	34,848	-	34,848
Кредити та заборгованість клієнтів	13,271,135	21,696,905	1,158,820	276,948	36,403,808
Інші фінансові активи	205,993	8,097	17,210	4,391	235,691
Всього непохідних фінансових активів	18,347,146	26,561,812	1,664,520	394,278	46,967,756
Дебіторська заборгованість за форвардними контрактами на купівлю валюти	-	-	-	315,240	315,240
Всього фінансових активів	18,347,146	26,561,812	1,664,520	709,518	47,282,996
Непохідні фінансові зобов'язання					
Кошти банків	47,846	10,606,089	66,315	4,647	10,724,897
Кошти клієнтів	14,856,814	9,889,948	1,947,668	85,602	26,780,032
Боргові цінні папери, емітовані банком	50,141	-	-	-	50,141
Інші фінансові зобов'язання	185,659	41,558	139,506	256	366,979
Субординований борг	-	2,423,425	-	-	2,423,425
Всього непохідних фінансових зобов'язань	15,140,460	22,961,020	2,153,489	90,505	40,345,474
Інші фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	4,934	-	-	-	4,934
Кредиторська заборгованість за форвардними контрактами на купівлю валюти	-	315,798	-	-	315,798
Всього фінансових зобов'язань	15,145,394	23,276,818	2,153,489	90,505	40,666,206
Валютна позиція за непохідними та похідними фінансовими інструментами	3,201,752	3,284,994	-488,969	619,013	

Позиції Банку щодо ризиків зміни курсів обміну валют станом на 31 грудня 2014 року представлені у таблиці нижче:

у тисячах гривень

	Гривні	Долари США	Євро	Інші валюти	Всього
Непохідні фінансові активи					
Грошові кошти та їх еквіваленти	4,275,182	457,277	235,401	46,812	5,014,672
Кошти обов'язкових резервів в НБУ	79,005	-	-	-	79,005
Боргові та дольові цінні папери	1,265,755	348,089	-	-	1,613,844
Кошти в інших банках	-	7,884	-	-	7,884
Кредити та заборгованість клієнтів	11,303,867	20,129,056	1,240,420	273,860	32,947,203
Інші фінансові активи	151,596	47,438	5,239	16	204,289
Всього непохідних фінансових активів	17,075,405	20,989,744	1,481,060	320,688	39,866,897
Дебіторська заборгованість за форвардними контрактами на купівлю валюти	1,230,674	-	-	-	1,230,674
Всього фінансових активів	-	-	-	324,599	324,599
Непохідні фінансові зобов'язання					
Кошти банків	35,863	16,593,546	18,186	2,577	16,650,172
Кошти клієнтів	13,384,629	8,276,573	1,636,971	64,062	23,362,235
Боргові цінні папери, емітовані банком	64,108	-	-	-	64,108
Інші фінансові зобов'язання	89,981	22,965	59,822	369	173,137
Субординований борг	-	1,589,919	-	-	1,589,919
Всього непохідних фінансових зобов'язань	13,574,581	26,483,003	1,714,979	67,008	41,839,571
Інші фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	3,650	-	-	-	3,650
Кредиторська заборгованість за форвардними контрактами на купівлю валюти	-	255,491	68,746	-	324,237
Всього фінансових зобов'язань	13,578,231	26,738,494	1,783,725	67,008	42,167,458
Валютна позиція за непохідними та похідними фінансовими інструментами	4,727,848	-5,748,750	-302,665	578,279	

Інші валюти представлені, переважно, швейцарським франком та російським рублем. Станом на 31 грудня 2015 року у наведеній нижче таблиці представлено аналіз чутливості Банку до 20% (31 грудня 2014 року: 40%) збільшення і зменшення курсу долара США та євро по відношенню до гривні. 20% (31 грудня 2014 року: 40%) – це рівень чутливості, який використовується Банком при складанні звітів про валютний ризик для провідного управлінського персоналу Банку і який являє собою оцінку керівництвом Банку можливої зміни валютних курсів. В аналіз чутливості включені тільки суми в іноземній валюті, наявні на кінець періоду, при конвертації яких на кінець періоду використовуються курси, змінені на 20% (на 31 грудня 2014 року: 40%) по відношенню до діючих.

Вплив зміни курсу на прибутки та збитки та капітал представлений в таблиці нижче:

у тисячах гривень

	31 грудня 2015 року		31 грудня 2014 року	
	+20%	-20%	+40%	-40%
Долари США	538,739	-538,739	-1,885,590	1,885,590
Євро	-80,191	80,191	-99,274	99,274
Інші валюти	101,518	-101,518	189,676	-189,676

Впливу зміни курсу гривні по відношенню до долару США на прибутки та збитки та капітал у разі девальвації або зміцнення курсу гривні до 40% станом на 31 грудня 2014 року, скоригований на вартість облігації з індексованою вартістю, складає збиток та прибуток у сумі 1,113,449 тисяч гривень.

Обмеження щодо аналізу чутливості

У наведених вище таблицях відображений вплив змін, які ґрунтуються на основному припущенні, у той час як інші припущення залишаються незмінними. В дійсності існує зв'язок між припущеннями та іншими факторами. Також необхідно зауважити, що чутливість має нелінійний характер, тому не повинна проводитися інтерполяція або екстраполяція отриманих результатів.

Аналіз чутливості не враховує, що Банк активно управляє активами та зобов'язаннями. Окрім того, фінансове положення Банку може змінюватись в залежності від фактичних змін, які відбуваються на ринку. Наприклад, стратегія Банку щодо управління фінансовими ризиками спрямована на управління ризиком, який виникає у результаті ринкових коливань. У випадку різких негативних коливань цін на ринку цінних паперів керівництво може звертатися до таких методів як продаж інвестицій, зміна складу інвестиційного портфеля, а також інших методів захисту. Відповідно, зміна припущень може не мати впливу на зобов'язання, але може суттєво вплинути на активи, які обліковуються у окремому звіті про фінансовий стан за ринковою ціною. У цій ситуації різні методи оцінки активів і зобов'язань можуть призвести до значних коливань величини капіталу.

Інші обмеження у наведеному вище аналізі чутливості включають використання гіпотетичних змін на ринку з метою розкриття потенційного ризику, які являють собою лише прогноз Банку щодо майбутніх змін на ринку, які неможливо передбачити з якою-небудь мірою впевненості. Також обмеженням є припущення, що всі процентні ставки змінюються ідентичним чином.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Банківські метали - золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Валютна позиція банку - співвідношення вимог (балансових і позабалансових) та зобов'язань (балансових і позабалансових) банку в кожній іноземній валюті та в кожному банківському металі. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності - відкритою.

Валютні операції банків - вид банківської діяльності у сфері міжнародних валютних відносин, що спрямований на одержання прибутку і охоплює різноманітні види операцій з валютними цінностями (за винятком операцій резидентів у національній валюті), що здійснюються на національному та міжнародних валютних ринках як за дорученням клієнтів, так і за власні кошти банків.

Валютна операція на умовах «тод» - валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в день укладення договору.

Валютна операція на умовах «том» - валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в перший робочий день після дня укладення договору.

Валютні операції на умовах «своп» - валютні операції за договором, умови якого передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти зі зворотним її продажем (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій (курсів, обсягів, дат валютування тощо) під час укладення договору.

Валютна операція на умовах «спот» - валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції на другий робочий день після дня укладення договору.

Валютна операція на умовах «форвард» - валютна операція за форвардним договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валюти за договором) пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору.

Валютний дериватив - стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання купити, продати та/або обміняти іноземну валюту на визначених у цьому документі умовах у майбутньому.

Валютний опціон - контракт, який надає його покупцеві право, але не зобов'язання, придбати або продати визначену суму однієї валюти в обмін на іншу за обумовленим валютним курсом впродовж визначеного періоду або за курсом на визначену наперед дату.

Валютний своп – купівля-продаж однієї валюти за іншу на умовах зворотного викупу на певну дату в майбутньому за визначеним курсом.

Валютний ф'ючерс - контрактна угода на купівлю або продаж стандартизованої суми іноземної валюти за стандартизованою специфікацією валют та узгодженою ціною.

Генеральна ліцензія на здійснення валютних операцій – документ Національного банку, що надається банкам та дозволяє здійснювати валютні операції, які не потребують індивідуальної ліцензії.

Дорожній чек - паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру і є грошовим зобов'язанням чекодавця виплатити зазначену в чеку суму чекодержателю (власнику), підпис якого проставляється в зазначеному місці під час продажу.

Іменний чек в іноземній валюті - паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті, тобто є письмовим розпорядженням юридичної особи - нерезидента або фізичної особи - нерезидента, яка виписала чек (чекодавець), платнику про виплату певної суми коштів чекодержателю, зазначеному в чеку.

Курсова різниця - різниця, яка є наслідком переведення визначеної кількості одиниць однієї валюти в іншу валюту за різними валютними курсами.

Обмінні операції – операції з обміну одних валютних цінностей на інші.

Міжбанківський валютний ринок України (МВРУ) - сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою в Україні між суб'єктами ринку, між суб'єктами ринку та їх клієнтами (у тому числі банками-нерезидентами), між суб'єктами ринку і Національним банком, а також Національним банком і його клієнтами.

Міжнародний валютний ринок - сукупність відносин у сфері торгівлі іноземною валютою за межами України між суб'єктами ринку та іноземними контрагентами, які за дорученням і за рахунок суб'єктів ринку здійснюють торгівлю іноземною валютою за межами України.

Монетарні статті – утримувані одиниці валюти, а також активи та зобов'язання, які мають бути отримані або сплачені у фіксованій або визначеній кількості одиниць валюти.

Нереалізований результат - результат переоцінки активів і зобов'язань банку в іноземній валюті та банківських металах у зв'язку зі зміною офіційного валютного курсу, унаслідок якої змінюється вартість цих активів і зобов'язань у національній валюті, а їх вартість в іноземній валюті (банківських металах) залишається без змін.

Фізична поставка банківських металів - операція, яка супроводжується фізичним переміщенням банківських металів між учасниками операції.

Форвардні операції – вид строкових валютних угод, за яких під час укладення угоди фіксується сума, валютний курс і термін поставки валюти, який перевищує два робочих дні.

Функціональна валюта – валюта основного економічного середовища, в якому суб'єкт господарювання здійснює свою діяльність. Основним економічним середовищем, в якому суб'єкт господарювання здійснює свою діяльність, як правило, є середовище, в якому він в основному генерує і витрачає грошові кошти.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Які операції відносяться до валютних?
2. За якими ознаками можна класифікувати валютні операції банків?
3. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про валютні операції?
4. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентується методика бухгалтерського обліку валютних операцій банків України?
5. В якій подвійній оцінці здійснюється бухгалтерський облік операцій в іноземній валюті та банківських металах в банках України?
6. За якими валютними курсами відображаються банківські операції в іноземній валюті та банківських металах під час первісного визнання та на кожну наступну після визнання дату балансу?
7. За якими рахунками обліковується нереалізований результат від переоцінки балансових та позабалансових статей в іноземній валюті та банківських металах?
8. Що таке валютна позиція банку і на які види вона поділяється?
9. Які операції в іноземній валюті та банківських металах впливають на розмір відкритої валютної позиції банку?
10. Які бухгалтерські рахунки використовуються для обліку балансової та позабалансової валютної позиції банку?
11. Якими документами оформляються операції з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти та банківських металів з фізичною поставкою?
12. У якій валюті банки можуть отримувати комісійну винагороду за проведення валютно-обмінних операцій?
13. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції з купівлі-продажу іноземної валюти за гривні касою банку (відділення) та обмінним пунктом?

14. За яким курсом здійснюються готівкові операції з конвертації іноземної валюти і як вони відображаються в обліку?
15. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції з купівлі-продажу банківських металів за гривні касою банку (відділення)?
16. В яких випадках можливе інкасо старих і пошкоджених банкнот іноземних держав з негайною оплатою?
17. Які банкноти іноземних держав приймаються банком на інкасо з послідувальною оплатою?
18. Які бухгалтерські проводки виконуються за операціями з приймання на інкасо банкнот іноземних держав?
19. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентуються банківські операції з іменними і дорожніми чеками в іноземній валюті та методика їх бухгалтерського обліку?
20. Які реквізити повинен містити іменний чек в іноземній валюті?
21. Які бухгалтерські проводки здійснюються за операціями з приймання іменних чеків на інкасо та виплати коштів за ними?
22. Що являє собою дорожній чек і які реквізити він повинен містити?
23. Якими бухгалтерськими записами супроводжуються операції з продажу дорожніх чеків клієнтам та операції з сплати (купівлі) дорожніх чеків у клієнтів?
24. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентуються операції з купівлі та продажу безготівкової іноземної валюти і банківських металів та методика їх обліку?
25. Які види валютних операцій, згідно з чинним законодавством, можуть здійснювати уповноважені банки на МРВУ та міжнародних ринках?
26. Як в бухгалтерському обліку відображаються операції з купівлі та продажу безготівкової іноземної валюти і банківських металів за дорученням клієнтів банку та за власними операціями банку?
27. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються безготівкові операції з купівлі-продажу іноземної валюти та банківських металів за гривні на умовах спот?
28. У яких фінансових звітах розкривається інформація про валютні операції банку?

ТЕСТИ

1. Які з наведених нижче банківських операцій відносяться до валютних, згідно з чинним законодавством України?
 - а) неторговельні операції з валютними цінностями;
 - б) ведення рахунків клієнтів (нерезидентів) у гривнях;
 - в) ведення рахунків клієнтів (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті;
 - г) операції з банківськими металами;
 - д) усе перераховане вище.

2. Згідно з МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», за яким валютним курсом мають відображатися операції в іноземних валютах при первісному визнанні у валюті звітності?
 - а) за валютним курсом на дату проведення валютної операції;
 - б) за валютним курсом на дату балансу;
 - в) за валютним курсом на дату переоцінки статті в іноземній валюті до справедливої вартості;
 - г) за будь-яким з наведених вище валютних курсів.

3. Згідно з МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», за яким валютним курсом на дату балансу мають визнаватися монетарні статті в іноземній валюті?
 - а) за валютним курсом на дату здійснення операції;
 - б) за валютним курсом на дату балансу;
 - в) за валютним курсом на дату переоцінки статті в іноземній валюті до справедливої вартості;
 - г) за будь-яким з наведених вище валютних курсів.

4. Відповідно до вимог МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», як повинні бути визнані в обліку курсові різниці, що виникають при розрахунках за монетарними статтями за курсами, котрі відрізняються від курсів, за якими вони були первісно відображені?
 - а) визнаються як доходи або витрати протягом того періоду, коли вони виникають;
 - б) визнаються як окремий компонент капіталу;
 - в) визнаються тільки нереалізовані збитки;
 - г) визнаються тільки нереалізовані прибутки;

5. В якій подвійній оцінці здійснюється бухгалтерський облік операцій в банківських металах в банках України?
 - а) в номінальній сумі іноземної валюти;
 - б) в гривневому еквіваленті за офіційним курсом;
 - в) в золотому еквіваленті;
 - г) тройських унціях.

6. Які балансові статті в іноземній валюті і банківських металах повинні переоцінювати українські банки і як часто?

- а) усі балансові статті кожен день;
- б) монетарні статті 1 раз в тиждень;
- в) немонетарні статті при кожній зміні офіційного валютного курсу;
- г) монетарні статті при кожній зміні офіційного валютного курсу.

7. Які позабалансові статті в іноземній валюті і банківських металах повинні переоцінювати українські банки і як часто?

- а) усі позабалансові статті при кожній зміні офіційного валютного курсу;
- б) усі позабалансові статті при кожній зміні офіційного валютного курсу, крім вимог і зобов'язань за похідними фінансовими інструментами;
- в) тільки позабалансові вимоги при кожній зміні офіційного валютного курсу;
- г) тільки позабалансові зобов'язання при кожній зміні офіційного валютного курсу.

8. Які з наведених нижче статей в іноземній валюті не підлягають переоцінці в разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют?

- а) залишки в іноземній валюті за рахунками цінних паперів, що обліковуються за собівартістю;
- б) інвестиції до асоційованих компаній в іноземній валюті;
- в) інвестиції до дочірніх компаній в іноземній валюті;
- г) усе перераховане вище.

9. На якому рахунку обліковується результат від переоцінки балансових монетарних статей в іноземній валюті та банківських металах?

- а) 9920;
- б) 6203;
- в) 3811;
- г) 6204.

10. Як називається валютна позиція, за якої сума активів та позабалансових вимог перевищує суму балансових і позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті та банківських металах:

- а) закрита;
- б) відкрита довга;
- в) відкрита коротка;
- г) позабалансова.

11. Які операції з нижченаведених не впливають на розмір відкритої валютної позиції банку?

- а) формування резервів в іноземній валюті за рахунок витрат;
- б) нарахування доходів та витрат в іноземній валюті;
- в) купівля за дорученням і кошти клієнтів безготівкової іноземної валюти;
- г) залучення від клієнтів депозитів в іноземній валюті;

д) купівля та продаж готівкової іноземної валюти та банківських металів.

12. Як вплине на валютну позицію банку операція із продажу касою банку фізичній особі 500 євро за гривні?

- а) збільшиться довга валютна позиція;
- б) збільшиться коротка валютна позиція;
- в) зменшиться коротка валютна позиція;
- г) ніяк не вплине.

13. Бухгалтерське проведення Дт 1001 Кт 3800 означає:

- а) банк купив готівкову іноземну валюту;
- б) банк продав готівкову іноземну валюту;
- в) банк купив банківські метали;
- г) банк продав банківські метали.

14. Яке бухгалтерське проведення виконує банк у разі обміну банківських металів (надходження до банку зливків банківського металу однієї ваги та вибуття зливків того самого металу іншої ваги, які є еквівалентними за загальною вагою та вартістю за офіційним курсом НБУ)?

- а) Дт 1101 Кт 3800;
- б) Дт 3801 Кт 1001;
- в) Дт 3800 Кт 1101;
- г) в бухгалтерському обліку дана операція не відображається.

15. Бухгалтерське проведення Дт 3801 Кт 6204 означає:

- а) банк купив готівкову іноземну валюту;
- б) банк продав готівкову іноземну валюту;
- в) банк отримав позитивний результат від обмінної операції;
- г) банк отримав негативний результат від обмінної операції.

16. Яку бухгалтерську проводку виконує банк у разі відмови платника відшкодувати прийняті до сплати на інкасо чеки в іноземній валюті та повернення їх без сплати?

- а) Дт 9831 Кт 9910;
- б) Дт 9830 Кт 9910;
- в) Дт 9910 Кт 9830;
- г) Дт 9910 Кт 9831.

17. Бухгалтерські проведення Дт 1001 Кт 1919; Дт 9910 Кт 9819 означають:

- а) банк отримав від емітента дорожні чеки на консигнацію;
- б) банк придбав в емітента дорожні чеки;
- в) банк продав дорожні чеки, що раніше були отримані від емітента на умовах консигнації;
- г) банк продав дорожні чеки, що раніше були куплені в емітента.

18. Якою бухгалтерською проводкою відображається в обліку банку операція з прийняття від клієнтів на інкасо з оплатою після інкасації через іноземні банки банкнот іноземних держав:

- а) Дт 9910 Кт 9831;
- б) Дт 1500 Кт 2909;
- в) Дт 9830 Кт 9910;
- г) Дт 9831 Кт 9830.

19. Якою бухгалтерською проводкою відображається операція з продажу касою банку клієнтам дорожніх чеків, що були раніше куплені в емітента:

- а) Дт 1001 Кт 2909;
- б) Дт 2909 Кт 1500;
- в) Дт 9910 Кт 9819;
- г) Дт 1001 Кт 1011.

20. Якими бухгалтерськими проводками відображається операція з отримання грошового покриття від банку-платника за іменними чеками в іноземній валюті, що були відіслані на інкасо:

- а) Дт 9910 Кт 9831;
- б) Дт 1500 Кт 2909;
- в) Дт 9830 Кт 9910;
- г) Дт 9831 Кт 9830.

21. Бухгалтерське проведення Дт 1500 Кт 1819 означає:

- а) на коррахунок банку поступило відшкодування від емітента дорожніх чеків за купівлю їх банком у клієнтів;
- б) на коррахунок банку поступило грошове покриття від банку-платника за іменними чеками в іноземній валюті, що були відіслані на інкасо;
- в) банк перерахував емітенту кошти за проданими дорожніми чеками, що були отримані на умовах консигнації;
- г) на коррахунок банку поступило грошове покриття від банку-платника за банкнотами іноземної валюти, що були відіслані на інкасо.

22. Бухгалтерське проведення Дт 2900 Кт 2600 означає:

- а) банк зарахував куплену іноземну валюту на поточний рахунок клієнта;
- б) банк купив у клієнта іноземну валюту за рахунок відкритої валютної позиції;
- в) банк перерахував продану іноземну валюту банку-покупцю;
- г) клієнт перерахував кошти на купівлю іноземної валюти.

23. Відповідно до чинного законодавства України, в якій валюті банки можуть отримувати комісійну винагороду за проведення операцій з безготівкової купівлі-продажу іноземної валюти за дорученням клієнтів?

- а) тільки в гривнях;
- б) в гривнях та іноземній валюті;
- в) в тій іноземній валюті, яка купується чи продається;

г) в будь-якій іноземній валюті.

24. Яке бухгалтерське проведення виконує банк у разі повернення клієнту залишку його коштів в гривнях, якщо безготівкова іноземна валюта куплена за курсом, що нижчий, ніж заявлено клієнтом ?

а) Дт 2600 Кт 2900;

б) Дт 1200 Кт 2600;

в) Дт 1500 Кт 2600;

г) Дт 2900 Кт 2600.

25. Бухгалтерське проведення Дт 3540 Кт 1500 означає:

а) банк перерахував іншому банку гривні на купівлю іноземної валюти для власних потреб;

б) банк зарахував собі придбану на МВРУ іноземну валюту для власних потреб;

в) на коррахунок банку поступили гривні за продану власну іноземну валюту на МВРУ;

г) банк закрити дебіторську заборгованість з придбання іноземної валюти для власних потреб на МВРУ.

ЗАДАЧІ

Задача 8.1.

Упродовж дня касою банку було проведено такі обмінні операції:

- куплено: 1800 доларів США ; 500 євро; 150 злотих;

- продано: 3000 доларів США; 2400 євро; 1000 злотих.

В цей день були встановлені такі курси валют:

Назва валюти	Курс купівлі	Курс продажу	Офіційний курс НБУ
Долар США	27,7 USD/UAH	28,1 USD/UAH	27,020929 USD/UAH;
Євро	28,5 EUR/UAH	29,4 EUR/UAH	28,612462 EUR/UAH;
Злоті	6 PLN/UAH	6,7 PLN/UAH	6,569724 PLN/UAH

Необхідно:

Відобразити зазначені вище операції з купівлі та продажу іноземної валюти на рахунках бухгалтерського обліку банку.

Задача 8.2.

Фізична особа звернулася в касу банку з проханням проконвертувати 5000 доларів США в євро. Крос-курс банку становить 0,89 USD/EUR, а комісійні за конвертацію - 0,2% від суми валюти, наданої для конверсії. У цей день були встановлені такі офіційні курси гривні до іноземних валют:

1 USD = 25,515438 USD/UAH;

1 EUR = 27,929198 EUR/UAH.

Необхідно:

Здійснити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за даною операцією.

Задача 8.3.

Упродовж дня касою банку було проведено такі операції з банківськими металами:

1) продано фізичним особам:

- зливok банківського золота вагою 1 тройська унція за ціною 30954 грн.;

- зливok банківського срібла вагою 1 тройська унція за ціною 510 грн.

2) куплено у фізичних осіб:

- зливok банківського золота вагою 20 грамів за ціною 19050 грн.;

- зливok банківського срібла вагою 100 грамів за ціною 980 грн

Офіційні курси банківських металів в цей день становили:

1 тройська унція золота – 30374,937 грн.

1 тройська унція срібла – 423,414 грн.

1 тройська унція = 31,1034807 грами.

Необхідно:

Відобразити операції з купівлі та продажу банківських металів на рахунках бухгалтерського обліку банку.

Задача 8.4.

Фізична особа здала в касу банку три пошкоджені банкноти (пропалені) номіналом по 100 доларів США на інкасо з послідуною оплатою. Комісійні банку за приймання банкнот іноземних держав на інкасо становлять 10% від номіналу прийнятих банкнот і сплачуються клієнтом у гривнях за офіційним курсом. В цей день офіційний курс гривні до долара США становив 25,558575USD/UAH.

На наступний день банк відправив прийняті три пошкоджені банкноти номіналом по 100 доларів США на інкасо.

Через тиждень від іноземного банку надійшло грошове покриття у сумі 300 доларів США за відправленими на інкасо банкнотами, про що було повідомлено клієнта. В цей же день касою банку було виплачено клієнту 300 доларів США.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за операцією з інкасо банкнот іноземної валюти.

Задача 8.5.

26 жовтня поточного року банк прийняв від фізичної особи іменний чек на суму 10000 доларів США на інкасо. Комісійна винагорода банку за дану операцію становить 2% від номіналу чека і сплачується клієнтом наперед у гривнях за офіційним курсом. В цей день офіційний курс гривні до долара США становив 25,595314 USD/UAH.

27 жовтня банк відіслав прийнятий чек на інкасо американському банку Citibank N.A.

4 листопада на коррахунок банку надійшло грошове покриття від Citibank N.A. за іменним чеком у сумі 10000 доларів США та дебетове

повідомлення на суму 85 доларів США за витрати, пов'язані з іменним чеком. В цей же день банк зарахував кошти за чеком у сумі 10000 доларів США на поточний рахунок фізичної особи.

Необхідно:

Зробити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за наведеними вище операціями з іменним чеком.

Задача 8.6.

Упродовж дня касою банку було продано дорожні чеки (бланки яких були куплені банком раніше на умовах попередньої оплати):

- фізичній особі на суму 3000 євро (оплата в євро готівкою);
- юридичній особі на суму 10000 євро. (оплата в євро з поточного рахунку).

Комісійні банку за продаж чеків становлять 1% від суми чеків і сплачується клієнтом у гривнях за офіційним курсом. В цей день офіційний курс гривні до євро становив 27,536680 EUR/UAH.

Необхідно:

Зробити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за наведеними вище операціями.

Задача 8.7.

7.12. 2016 р. касою банку було викуплено у фізичної особи-нерезидента дорожні чеки загальним номіналом 1000 австралійських доларів. Комісійні банку за операцію з купівлі дорожніх чеків у клієнтів становлять 1 % від суми чеків і сплачуються у гривнях за офіційним курсом. Офіційний курс гривні до австралійського долара в цей день становив 19,460182 AUD/UAH.

8.12.2016 р. банк відправив сплачені дорожні чеки номіналом 1000 австралійських доларів банку-емітенту для отримання відшкодування.

14.12.2016 р. банк отримав відшкодування за дорожніми чеками у сумі 1000 австралійських доларів та дебетове повідомлення на списання комісійної винагороди за оброблення дорожніх чеків у сумі 4 австралійських доларів.

Необхідно:

Зробити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за наведеними вище операціями з дорожніми чеками.

Задача 8.8.

Фірма подала в банк заяву на купівлю 50000 англійських фунтів стерлінгів та перерахувала на відповідний банківський рахунок 1603600 грн. В цей самий день банк купив 50000 фунтів за курсом 31,88 GBP/UAH та зарахував їх на валютний рахунок клієнта. Комісійна винагорода за купівлю іноземної валюти становить 0,6 % і утримується банком із суми гривень, за які куплено іноземну валюту. Залишок гривні банк повернув на рахунок клієнта.

Необхідно:

Здійснити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за даною операцією.

Задача 8.9.

Підприємство подало в банк заяву на продаж 150 000 швейцарських франків. В цей самий день банк продав 150 000 швейцарських франків за курсом 25, 81 CHF/UAH на МВРУ. Комісійна винагорода банку за продаж іноземної валюти становить 0,2 % та утримується із суми гривень, отриманих від продажу іноземної валюти. Кошти, отримані від продажу швейцарських франків, зменшені на суму комісійної винагороди, банк зарахував на поточний рахунок підприємства.

Необхідно:

Здійснити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за даною операцією.

Задача 8.10.

1.11. 2016 р. банк на основі заяви клієнта уклав угоду на МВРУ про купівлю 500000 канадських доларів за гривні на умовах спот за курсом 19,1 CAD/UAH. Офіційний курс НБУ гривні до канадського долара становив:

- 1.11. 2016 р. - 19,044799 CAD/UAH;
- 2.11. 2016 р. - 19,149498 CAD/UAH;
- 3.11. 2016 р. – 19,108727 CAD/UAH.

Необхідно:

Здійснити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за операцією.

Задача 8.11.

5.12.2016 р. банк від свого імені уклав угоду на МВРУ про купівлю 700000 євро за гривні на умовах спот за курсом 27,85 EUR/UAH. Офіційний курс НБУ гривні до євро становив:

- 5.12. 2016 р. - 27,561441 EUR/UAH;
- 6.12. 2016 р. - 27,961627 EUR/UAH;
- 7.12. 2016 р. – 28,012932 EUR/UAH.

Необхідно:

Здійснити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за операцією.

РОЗДІЛ 9.

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ І НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ БАНКУ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ дати визначення поняття «необоротні активи» та класифікувати їх з позиції бухгалтерського обліку;
- ✓ узагальнити вимоги МСФЗ та нормативно-правових актів НБУ щодо методологічних засад відображення в бухгалтерському обліку банку основних засобів та нематеріальних активів;
- ✓ назвати та охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку основних засобів та нематеріальних активів;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями з придбання та створення основних засобів і нематеріальних активів;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку витрати на підтримання об'єктів необоротних активів у робочому стані та поліпшення основних засобів і удосконалення нематеріальних активів;
- ✓ нараховувати амортизацію необоротних активів за різними методами та відобразити її на рахунках бухгалтерського обліку банку;
- ✓ пояснити суть методів переоцінки основних засобів та скласти бухгалтерські записи за операціями з переоцінки основних засобів та нематеріальних активів;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями із визнання зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку вибуття з банку основних засобів та нематеріальних активів;
- ✓ описати методичку обліку інвестиційної нерухомості банку;
- ✓ пояснити економічну сутність гудвілу та вміти відобразити його на рахунках бухгалтерського обліку банку;
- ✓ інтерпретувати інформацію про основні засоби та нематеріальні активи, що розкривається у фінансовій звітності банку.

9.1. Поняття необоротних активів банку та їх класифікація

Необоротні активи - це основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи.

Основні засоби – це матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби класифікуються за такими групами:

а) основні засоби:

- земельні ділянки;
- будинки, споруди і передавальні пристрої;
- машини та обладнання;
- транспортні засоби;
- інструменти, прилади, інвентар (меблі);
- інші основні засоби;

б) інші необоротні матеріальні активи:

- бібліотечні фонди;
- малоцінні необоротні матеріальні активи;
- тимчасові (нетитульні) споруди;
- інші необоротні матеріальні активи;

в) незавершені капітальні інвестиції.

На підставі зазначених груп банки самостійно здійснюють класифікацію основних засобів і встановлюють вартісні ознаки предметів, що входять до складу необоротних матеріальних активів.

Земля чи будівля або частина будівлі, або їх поєднання, що утримувані власником або лізингоодержувачем за договором про фінансовий лізинг (оренду) з метою отримання лізингових (орендних) платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей відноситься до категорії «**інвестиційна нерухомість**».

До інвестиційної нерухомості належать:

- земля, що утримується з метою отримання вигод від зростання капіталу в довгостроковій перспективі, а не для реалізації в короткостроковій перспективі в процесі діяльності;
- земля, подальше використання якої на цей час не визначено;
- будівля, що перебуває у власності банку або в розпорядженні за договором про фінансовий лізинг (оренду) та надається в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду);
- будівля, що не зайнята на цей час та призначена для надання в лізинг (оренду) за одним або кількома договорами про оперативний лізинг (оренду).

Нематеріальний актив - це актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується банком з метою використання у своїй діяльності понад один рік (або один операційний цикл, якщо він перевищує один рік) в адміністративних цілях або надання в лізинг (оренду) іншим особам.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів ведеться щодо кожного об'єкта за такими їх групами:

- права на користування майном (земельною ділянкою, будівлею, право на оренду приміщень тощо);
- права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо);
- авторське право та суміжні з ним права (право на комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних) тощо);
- незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи;
- інші нематеріальні активи (право на проведення діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

Банки самостійно визначають групи залежно від виду та способу використання нематеріальних активів у своїй діяльності.

Банк має класифікувати **необоротні активи як утримувані для продажу**, якщо балансова вартість таких активів відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання.

Необоротні активи класифікуються як утримувані для продажу, якщо на дату прийняття рішення щодо визнання їх активами, що утримуються для продажу, виконуються такі умови: стан активів, у якому вони перебувають, дає змогу здійснити негайний продаж і є високий ступінь імовірності їх продажу протягом року з дати класифікації.

9.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів

На міжнародному рівні питання, пов'язані з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про необоротні активи регламентуються такими МСФЗ:

- МСБО 16 «Основні засоби»;
- МСБО 38 «Нематеріальні активи»;
- МСБО 36 «Зменшення корисності активів»;
- МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість»;
- МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу»;
- МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, і припинена діяльність».

Згідно з **МСБО 16 «Основні засоби»**, собівартість об'єкта основних засобів слід визнавати активом, якщо і тільки якщо:

- а) існує ймовірність, що майбутні економічні вигоди, пов'язані з об'єктом, надійдуть до суб'єкта господарювання;
- б) собівартість об'єкта можна достовірно оцінити.

Відповідно до МСБО 16, первісна оцінка основних засобів здійснюється за їхньою собівартістю. При цьому собівартість об'єкта основних засобів складається з:

а) ціни його придбання, включаючи імпортні мита та невідшкодовувані податки на придбання після вирахування торговельних та цінових знижок;

б) будь-яких витрат, які безпосередньо пов'язані з доставкою активу до місця розташування та приведення в стан, необхідний для його експлуатації у спосіб визначений управлінським персоналом;

в) первісної попередньої оцінки витрат на демонтаж, переміщення об'єкта та відновлення території, на якій він розташований, зобов'язання за якими суб'єкт господарювання бере або коли його купують, або внаслідок використання об'єкта протягом певного періоду з метою, яка відрізняється від виробництва запасів протягом цього періоду.

У випадку, коли оплата придбаних основних засобів відстрочується, то ринкова процентна ставка повинна бути визнана в обліку або капіталізована.

Якщо об'єкт основних засобів придбаний в обмін на інший актив (подібний або неподібний), то його собівартість оцінюється за справедливою вартістю, якщо а) операція обміну має комерційну сутність та б) справедливу вартість отриманого активу або відданого активу можна достовірно оцінити. Придбаний об'єкт оцінюють таким чином, навіть якщо суб'єкт господарювання не може негайно припинити визнання відданого активу. Якщо придбаний об'єкт не оцінюється за справедливою вартістю, його собівартість оцінюють за балансовою вартістю відданого активу.

Відповідно до МСБО 16, подальші видатки, пов'язані з об'єктом основних засобів, повинні додаватися до балансової вартості цього активу, якщо є ймовірність того, що майбутні економічні вигоди, які перевищують первісно оцінений рівень продуктивності існуючого активу, надходять до підприємства. Подальші видатки на основні засоби визнаються як актив тільки тоді, коли вони покращують їх стан, підвищуючи оцінений спочатку рівень його продуктивності. Прикладами таких поліпшень є модернізація, модифікація, дообладнання, добудова, реконструкція.

Витрати на ремонт чи обслуговування основних засобів здійснюються для відновлення або підтримання майбутніх економічних вигід, що їх підприємство може очікувати від оціненого спочатку рівня продуктивності активу. В такому разі вони визнаються витратами періоду, коли вони були понесені.

Після первісного визнання основних засобів їх подальший облік може здійснюватися, згідно з МСБО 16, за однією із двох моделей:

- 1) за моделлю собівартості, згідно з якою, основні засоби відображаються в обліку за собівартістю за вирахуванням накопиченої амортизації та збитків від зменшення корисності;
- 2) за моделлю переоцінки, яка передбачає відображення в обліку основних засобів за переоціненою вартістю, яка відповідає їх справедливій вартості за вирахуванням накопиченої амортизації та збитків від зменшення корисності.

У випадку застосування моделі переоцінки, переоцінку потрібно здійснювати настільки регулярно, щоб їх залишкова вартість не відрізнялась суттєво від їх справедливої вартості на дату балансу.

Якщо в результаті переоцінки балансова вартість основного засобу збільшилася, то збільшення відображається безпосередньо за кредитом рахунку власного капіталу під назвою «Дооцінка». Проте це збільшення має визнаватися у звіті про фінансові результати, якщо воно сторнує зменшення від переоцінки того самого активу, яке раніше було визнане у звіті про фінансові результати.

Якщо балансова вартість активу зменшилася в результаті переоцінки, зменшення має визнаватися у звіті про фінансові результати. Проте зменшення слід безпосередньо відображати за дебетом рахунку власного капіталу під назвою «Дооцінка», якщо існує кредитове сальдо дооцінки щодо цього активу.

Коли припиняється визнання переоціненого активу, дооцінку, що входить до власного капіталу стосовно цього активу, можна прямо перенести до нерозподіленого прибутку, або можна залишити на рахунку власного капіталу під назвою «Дооцінка». Перенесення дооцінки до нерозподіленого прибутку не повинно здійснюватися через звіт про фінансові результати.

МСБО 16 вимагає, щоб при проведенні переоцінки об'єкту основного засобу також здійснювалась переоцінка усього класу, до якого належить даний об'єкт. При цьому клас основних засобів трактується як група активів, однакових за характером і способом використання в діяльності підприємства. Прикладами окремих класів активів є земля; кораблі; літаки; автомобілі, меблі та приладдя; офісне обладнання.

Стосовно амортизації основних засобів у МСБО 16 «Основні засоби» містяться наступні вимоги. Суму активу, що амортизується, слід розподіляти на систематичній основі протягом строку його корисної експлуатації. Ліквідаційну вартість та строк корисної експлуатації активу слід переглядати принаймні на кінець кожного фінансового року та, якщо очікування відрізняються від попередніх оцінок, зміну (зміни) слід відображати як зміну в обліковій оцінці відповідно до МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». Метод амортизації, що використовується, має відображати очікувану форму споживання майбутніх економічних вигід від цього активу суб'єктом господарювання. Кожну частину об'єкта основних засобів, собівартість якої є суттєвою стосовно загальної собівартості об'єкта, слід амортизувати окремо. Амортизаційні відрахування за кожен період слід визнавати у звіті про фінансові результати, якщо вони не включені до балансової вартості іншого активу.

Компенсацію від третіх сторін за об'єкти основних засобів, корисність яких зменшилась, втрачені або віддані об'єкти, слід включати до прибутку чи збитку, коли компенсація стає такою, що підлягає отриманню.

Зменшення корисності або втрата об'єктів основних засобів, відповідні позови щодо компенсації або виплати компенсації від третіх сторін та будь-яке подальше придбання або будівництво активів для заміни – це окремі економічні події та обліковуються окремо таким чином:

а) зменшення корисності об'єктів основних засобів визнається відповідно до МСБО 36 «Зменшення корисності активів»;

б) припинення визнання об'єктів основних засобів, які вибули з експлуатації або ліквідовані, визначається згідно з МСБО 16;

в) компенсація від третіх сторін за об'єкти основних засобів, корисність яких зменшилася, втрачені або віддані об'єкти, включається до визначення прибутку чи збитку, коли вона стає такою, що підлягає отриманню;

г) собівартість об'єктів основних засобів, які були відновлені, придбані або збудовані з метою заміни, визначається згідно з МСБО 16.

Слід припиняти визнання балансової вартості об'єкта основних засобів: а) після вибуття або б) коли не очікують майбутніх економічних вигід від його використання або вибуття. Прибуток чи збиток, що виникає від припинення визнання об'єкта основних засобів слід включати до прибутку чи збитку, коли припиняється визнання об'єкту (якщо МСБО 17 не вимагає іншого після продажу з подальшою орендою). Прибутки не слід класифікувати як дохід.

Прибуток або збиток, що виникає від припинення визнання об'єкта основних засобів, слід визнавати як різницю між чистими надходженнями від вибуття, у разі їх наявності, та балансовою вартістю об'єкта.

Питання, пов'язані з обліком нематеріальних активів регламентуються **МСБО 38 «Нематеріальні активи»**. Даний стандарт вимагає, щоб підприємство визнавало в обліку придбаний або створений нематеріальний актив тільки тоді, коли існує імовірність отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з цим активом, та його вартість може бути достовірно визначена.

Нематеріальні активи первісно оцінюються за собівартістю. Якщо нематеріальний актив не відповідає своєму визначенню та критеріям визнання, то видатки на цей об'єкт, повинні визнаватися витратами на момент їхнього понесення.

Згідно з МСБО 38, усі видатки на дослідження мають визнаватися як витрати на час їхнього понесення. При цьому під **дослідженням** розуміють сплановані дослідження, здійснювані вперше певним підприємством для отримання і розуміння нових наукових або технічних знань.

Нематеріальний актив, який виникає в результаті розробок (чи на етапі розробок внутрішнього проекту), слід визнавати, якщо і тільки якщо суб'єкт господарювання може продемонструвати все, що зазначено нижче:

а) технічну можливість завершити створення нематеріального активу так, щоб він був придатний для використання або продажу;

б) свій намір завершити створення нематеріального активу та використовувати або продати його;

в) свою здатність використовувати або продати нематеріальний актив;

г) як нематеріальний актив генеруватиме ймовірні майбутні економічні вигоди. Серед іншого, суб'єктові господарювання слід продемонструвати існування ринку для результатів експлуатації нематеріального активу чи для самого нематеріального активу або (якщо його використовуватимуть внутрішньо) корисність нематеріального активу;

г) наявність відповідних технічних, фінансових та інших ресурсів для завершення розробок та використання чи продажу нематеріального активу;

д) свою здатність достовірно оцінити видатки, які відносяться до нематеріального активу протягом його розробки.

Розробки - це застосування даних наукових досліджень чи інших знань для планування і проектування виробництва нових або вдосконалених матеріалів, механізмів, товарів, технологій, систем (послуг) до початку їх серійного виробництва (надання) або використання (отримання).

Видатки на розробку капіталізуються (капіталізація – це визнання витрат як частини собівартості активу) лише після того, коли встановлена технічна та комерційна придатність активу для його продажу або використання. Це означає, що підприємство повинно мати намір і можливість завершити створення нематеріального активу, щоб він був придатний для використання або продажу та мати здатність продемонструвати як актив генеруватиме майбутні економічні вигоди.

Якщо підприємство не може відокремити етап дослідження від етапу розробок внутрішнього проекту для створення нематеріального активу, то підприємство розглядає видатки на такий проект так, ніби вони були понесені лише на етапі дослідження.

Наступні об'єкти визнаються як витрати на момент їхнього понесення:

- внутрішньогенерований гудвіл;
- витрати на створення підприємства;
- витрати на навчання, підготовку чи перепідготовку персоналу;
- витрати на рекламу;
- витрати на переміщення підприємства.

Внутрішньогенеровані торгові марки, заголовки, назви видань, переліки клієнтів та інші подібні своєю сутністю об'єкти не слід визнавати як нематеріальні активи.

Згідно з МСБО 38, після первісного визнання, подальший облік нематеріальних активів може здійснюватися за однією із з двох моделей:

- за моделлю собівартості, згідно з якою, нематеріальні активи відображаються в обліку за собівартістю за вирахуванням накопиченої амортизації та збитків від зменшення корисності;
- за моделлю переоцінки, яка передбачає відображення в обліку нематеріальних активів за переоціненою вартістю (яка базується на їхній справедливій вартості) за вирахуванням накопиченої амортизації і збитків від зменшення корисності, якщо тільки справедлива вартість може бути визначена з посиланням на активний ринок.

При використанні моделі переоцінки, якщо балансова вартість нематеріального активу збільшилася в результаті переоцінки, то збільшення має відображатися в кредиті рахунку капіталу під назвою «Дооцінка». Проте збільшення від переоцінки має визнаватися як дохід, якщо воно сторнує зниження від переоцінки того самого активу, яке раніше було визнане як витрати. Якщо в результаті переоцінки балансова вартість нематеріального

активу зменшилася, то зменшення має визнаватися як витрати. Проте зменшення від переоцінки слід безпосередньо вираховувати з будь-якої дооцінки, що з ним пов'язана, якщо це зменшення не перевищує суми дооцінки цього самого активу.

Подальші видатки на нематеріальний актив після його придбання чи завершення створення слід визнавати як витрати на час їхнього понесення, якщо: а) не є ймовірним, що ці видатки спричинять генерування активом майбутніх економічних вигід, які перевищують його первісно оцінений рівень ефективності; б) ці видатки не можна достовірно оцінити та віднести до активу.

У МСБО 38 нематеріальні активи класифікуються на дві категорії:

- нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання, тобто за якими неможливо передбачити період впродовж якого ці активи, як очікується, будуть приносити економічні вигоди;
- нематеріальні активи з визначеним строком корисного використання, тобто з обмеженим періодом принесення економічних вигод підприємству.

Згідно з МСБО 38, нарахування амортизації здійснюється лише для нематеріальних активів, які мають визначений термін корисного використання. Амортизаційні відрахування за кожний період мають визнаватися як витрати у звіті про прибутки та збитки, якщо тільки інший МСФЗ не вимагає включення їх до собівартості іншого активу. Метод амортизації має відображати форму, за якою економічні вигоди від активу споживаються підприємством. Якщо цю форму не можна достовірно визначити, то використовується прямолінійний метод.

Ліквідаційна вартість нематеріального активу прирівнюється до нуля, крім випадків, коли існує невідоме зобов'язання іншої особи придбати актив наприкінці строку його корисного використання або коли ліквідаційна вартість може бути визначена на підставі інформації існуючого активного ринку і очікується, що такий ринок існуватиме наприкінці строку корисного використання нематеріального активу.

Нематеріальні активи з невизначеним терміном корисного використання не підлягають амортизації. Водночас період корисного використання нематеріального активу, який не амортизують повинен переглядатися у кожному звітному періоді з метою визначення, чи зберігаються події та обставини, що зумовили висновок щодо невизначеного періоду корисного використання такого активу. Якщо ні, тоді зміни в оцінці строку корисного використання з невизначеного на визначений повинні обліковуватися як зміни в облікових оцінках згідно з МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки».

Визнання нематеріального активу слід припиняти: а) в разі його вибуття або б) якщо від його використання та наступного вибуття не очікується майбутньої економічної вигоди. Прибутки або збитки, що виникають від припинення визнання нематеріального активу в результаті його ліквідації чи вибуття, слід визначати як різницю між чистими надходженнями від вибуття та

балансовою вартістю активу. Їх належить визнавати в звіті про фінансовий результат, коли припиняється визнання активу. Надходження не повинні класифікуватися як дохід.

Питання, пов'язані з визнанням в обліку зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів регламентуються **МСБО 36 «Зменшення корисності активів»**.

Відповідно до МСБО 36, зменшення корисності активу визнається, якщо його балансова вартість перевищує більшу з двох оцінок: чисту ціну продажу та вартість використання. **Чиста ціна продажу** – це сума, яку можна отримати від продажу активу в операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами, мінус витрати на ліквідацію. **Вартість використання** – це дисконтована теперішня вартість оцінених майбутніх грошових потоків, які за очікуванням виникнуть від безперервного використання активу та ліквідації наприкінці строку його корисної експлуатації.

Згідно з МСБО 36, на кожен дату балансу підприємство має переглядати усі активи з метою виявлення ознак зменшення їх корисності. У стандарті міститься перелік зовнішніх та внутрішніх ознак зменшення корисності активів. Якщо підприємство ідентифікує одну з наведених чи інших ознак того, що корисність активу може зменшитися, то підприємство має визначити суму очікуваного відшкодування активу.

МСБО 36 також вимагає, щоб підприємство кожного року здійснювало оцінку суми очікуваного відшкодування, незалежно від наявності ознак щодо можливого зменшення корисності, таких типів нематеріальних активів:

- нематеріального активу, термін корисної експлуатації якого не визначений;
- нематеріального активу, який ще не готовий для використання;
- гудвілу, придбаного у результаті об'єднання бізнесу.

Збитки від зменшення корисності необоротних активів мають одразу визнаватися як тільки сума очікуваного відшкодування активу менша його балансової вартості. Збитки від зменшення корисності активів, які не переоцінювалися, визнаються витратами у звіті про фінансові результати, а за активами які переоцінювалися - зменшенням додаткового капіталу за результатами переоцінки.

Після визнання збитку від зменшення корисності нарахування амортизації необоротних активів коригується у майбутніх періодах для розподілу переглянутої балансової вартості активу мінус його ліквідаційна вартість на систематичній основі протягом строку корисної експлуатації, що залишається.

В Україні методологічні засади формування в бухгалтерському обліку банків інформації про операції з основними засобами та нематеріальними активами регламентуються **Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України**, затвердженою постановою Правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р.

Згідно із зазначеною Інструкцією, об'єкт основних засобів або нематеріальний актив (придбаний або створений) визнається активом, якщо є

імовірність одержання майбутніх економічних вигод, пов'язаних з його використанням, і його вартість може бути достовірно визначена.

Одиницею обліку основних засобів є окремих інвентарний об'єкт основних засобів. Бібліотечні фонди, внутрішні телефонна і комп'ютерна мережі, системи безпеки (відеоспостереження) та комплекс охоронно-пожежної сигналізації можуть обліковуватись як окремих інвентарний об'єкт основних засобів. Формування бібліотечного фонду здійснюється відповідно до законодавства України.

Придбані (створені) основні засоби та нематеріальні активи визнаються за первісною вартістю.

Первісна вартість придбаного об'єкта основних засобів складається з таких витрат:

- суми, що сплачується постачальникам активів (з вирахуванням торговельних знижок) та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються банку);
- витрат зі страхування ризиків, пов'язаних з доставкою основних засобів;
- витрат на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інших витрат, що безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання за призначенням.

Адміністративні та інші витрати, які не належать безпосередньо до витрат на придбання або доведення об'єкта до робочого стану, не включаються до його первісної вартості.

Первісна вартість придбаного нематеріального активу складається з вартості придбання (з вирахуванням торговельних знижок), мита, непрямих податків, що не підлягають відшкодуванню, та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з його придбанням та доведенням до стану, придатного для використання за призначенням.

Нематеріальний актив, отриманий у результаті його розроблення, слід відображати в балансі, якщо банк має:

- намір, технічні засоби та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, придатного для реалізації або використання;
- змогу отримати майбутні економічні вигоди від реалізації або використання нематеріального активу;
- інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробленням нематеріального активу.

Якщо нематеріальний актив не відповідає зазначеним критеріям визнання, то витрати, що пов'язані з його придбанням або створенням, визнаються витратами звітного періоду, протягом якого вони були здійснені.

Не визнаються нематеріальним активом і підлягають відображенню в складі витрат звітного періоду, у якому вони були здійснені, такі витрати:

- на дослідження;
- на підготовку і перепідготовку кадрів;
- на рекламу;
- на створення, реорганізацію та переміщення банку або його частини;
- на створення внутрішньої ділової репутації банку, вартість видань.

Первісна вартість окремого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, за які сплачена загальна сума, визначається розподілом цієї суми пропорційно справедливій вартості кожного з придбаних об'єктів.

Первісна вартість об'єктів, переведених з оборотних активів, товарів, готової продукції тощо до основних засобів, дорівнює їх собівартості.

Нематеріальні активи, отримані внаслідок об'єднання банків, визнаються в бухгалтерському обліку та оцінюються за їх справедливою вартістю. Якщо їх справедливу вартість визначити неможливо, то вони відображаються в складі гудвілу.

Справедливою вартістю придбаних ідентифікованих активів (земля, будівлі, машини та устаткування) є їх ринкова вартість. Якщо немає даних про ринкову вартість машин та устаткування, то використовується відновлювальна вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки. Для інших основних засобів справедливою вартістю є відновлювальна вартість з вирахуванням суми зносу на дату оцінки.

Первісна вартість об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливу вартість, то різниця відображається за рахунками витрат. Первісною вартістю об'єкта основних засобів чи нематеріальних активів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта.

Первісна вартість об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, отриманого в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт, дорівнює справедливій вартості переданого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів або їх еквівалентів, що були передані (отримані) під час обміну.

Створені основні засоби та нематеріальні активи визнаються активами за тими самими критеріями, що визначені для придбаних необоротних активів. Первісна вартість об'єкта основних засобів і нематеріальних активів, створених банком, включає прямі витрати на оплату праці, прямі матеріальні витрати, інші витрати, що безпосередньо пов'язані зі створенням цього активу та доведенням його до стану, придатного для використання за призначенням.

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, первісно очікувані від використання цього об'єкта.

Первісна вартість нематеріальних активів збільшується на суму витрат, пов'язаних з удосконаленням цих нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та строку використання, що сприятиме збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта основних засобів і нематеріальних активів у придатному для використання стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат звітного періоду і не впливають на його залишкову вартість.

Після первісного визнання об'єкта основних засобів як активу його подальший облік має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів:

а) за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

б) за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Обраний метод банки зобов'язані застосовувати для всіх об'єктів певної групи основних засобів і не поєднувати об'єкти з різними методами оцінки в одну групу.

У разі застосування методу первісної вартості (собівартості) переоцінка необоротних активів не здійснюється.

Переоцінку потрібно здійснювати, якщо залишкова вартість об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату складання балансу. Під час переоцінки об'єкта основних засобів на ту саму дату має здійснюватися переоцінка всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт. Переоцінка групи основних засобів, об'єкти якої вже зазнали переоцінки, надалі має проводитися з такою регулярністю, щоб їх залишкова вартість на дату балансу суттєво не відрізнялася від справедливої вартості.

Не підлягають переоцінці малоцінні необоротні матеріальні активи і бібліотечні фонди, якщо амортизація їх вартості нараховується у першому місяці використання в розмірі 50 % вартості, що амортизується, а решта 50% процентів вартості, що амортизується, - у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання їх активом або в першому місяці їх використання в розмірі 100 % вартості.

Порядок проведення переоцінки банк визначає самостійно з урахуванням вимог законодавства України.

Після первісного визнання нематеріального активу його облік надалі має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів:

а) за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

б) за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Банки здійснюють оцінку нематеріальних активів за справедливою вартістю, якщо для таких активів є активний ринок. У разі переоцінки окремого об'єкта нематеріальних активів слід переоцінювати всі інші активи тієї групи, до якої належить цей об'єкт (крім тих, щодо яких немає активного ринку). Якщо банк здійснив переоцінку об'єктів відповідної групи нематеріальних активів, то надалі вони підлягають щорічній переоцінці.

На кожному даті балансу визнається зменшення корисності необоротних активів, якщо є свідчення можливої втрати економічної вигоди, а саме:

- протягом періоду експлуатації ринкова вартість активу зменшилася значно більше, ніж це очікувалося, внаслідок плину часу або використання;
- відбулися (або відбудуться найближчим часом) значні зміни у використанні об'єкта, пов'язані з негативним впливом як зовнішніх (технологічні, ринкові, економічні, правові), так і внутрішніх (припинення експлуатації, реструктуризація, ліквідація активу до раніше очікуваної дати тощо) факторів;
- ринкові ставки відсотка або інші ринкові показники прибутковості інвестицій збільшилися і це збільшення, можливо, вплине на ставку дисконту, яка застосовуватиметься під час обчислення вартості використання активу;
- моральне старіння або фізичне пошкодження об'єктів;
- економічна ефективність є (або буде) нижчою, ніж очікувана.

Корисність необоротних активів зменшується, якщо їх балансова вартість перевищує оцінену суму очікуваного відшкодування.

Банки зобов'язані переглядати на зменшення корисності нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання та нематеріальні активи, які не можуть використовуватися за призначенням незалежно від наявності ознак зменшення корисності. Тест на зменшення корисності має проводитися в будь-який час протягом звітного періоду за умови, що він проводитиметься щорічно в один і той самий час. Вперше придбані нематеріальні активи підлягають перегляду на зменшення корисності до закінчення поточного звітного року. Гудвіл, що виник під час об'єднання, переглядається на зменшення корисності щорічно.

Втрати від зменшення корисності за необоротними активами, які не переоцінювалися, визнаються у звіті про фінансові результати, а за необоротними активами, які переоцінювалися, - зменшенням додаткового капіталу за результатами переоцінки.

Об'єкти основних засобів і нематеріальних активів припиняють визнаватися в балансі в разі їх вибуття внаслідок продажу, безоплатного передавання, втрати або невідповідності критеріям їх визнання як активів.

9.3. Облік операцій з придбання та створення основних засобів та нематеріальних активів

Необоротні активи банку обліковуються за рахунками **4 класу «Фінансові та капітальні інвестиції», розділів 43 «Нематеріальні активи», 44 «Основні засоби» та 45 «Інші необоротні матеріальні активи».**

Облік нематеріальних активів банку здійснюється за активним рахунком **4300 «Нематеріальні активи».** За дебетом рахунку проводяться суми вартості придбаних і створених нематеріальних активів; суми їх дооцінки; суми, пов'язані з поліпшенням нематеріальних активів. За кредитом рахунку проводяться суми вартості нематеріальних активів, що вибули з балансу; суми їх уцінки.

Основні засоби банку обліковуються за активним рахунком **4400 «Основні засоби».** За дебетом рахунку проводяться суми придбаних основних засобів; суми їх дооцінки; суми витрат, спрямованих на капітальні інвестиції, що пов'язані з поліпшенням основних засобів. За кредитом рахунку проводяться суми вартості основних засобів, що вибули з балансу; суми їх уцінки.

Для обліку інших необоротних активів використовується активний рахунок **4500 «Інші необоротні матеріальні активи».** За дебетом рахунку проводяться суми вартості придбаних інших необоротних матеріальних активів. За кредитом рахунку проводяться суми вартості інших необоротних матеріальних активів, що вибули.

Придбання основних засобів і нематеріальних активів за національну валюту відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) передплата:

Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт Рахунки з обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1200, 2600;

б) капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію основними засобами та нематеріальними активами:

Дт 4310 «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами», або

4431 «Обладнання, що потребує монтажу»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

в) визнання основних засобів і нематеріальних активів у балансі банку:

Дт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів», або

4310 «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами», або

4431 «Обладнання, що потребує монтажу».

Придбання основних засобів і нематеріальних активів за іноземну валюту відображається такими проводками:

а) передоплата:

Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках - на суму в іноземній валюті»;

б) визнання необоротних активів у балансі банку:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів» - на суму в іноземній валюті;

2) Дт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи», або

4310 «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами», або

4431 «Обладнання, що потребує монтажу»

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів» - на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату перерахування коштів в іноземній валюті.

Дебіторська заборгованість з придбання необоротних активів є немонетарною статтею і не підлягає переоцінці у зв'язку із зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют.

Створення основних засобів і нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) передоплата:

Дт 4310 «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ, або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

б) нарахування заробітної плати працівникам:

Дт 4310 «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»

Кт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою», або

3653 «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб»;

в) нарахування податків і зборів (обов'язкових платежів), пов'язаних з оплатою праці, до фондів соціального страхування:

Дт 4310 «Капітальні інвестиції за не введені в експлуатацію нематеріальними активами», або
4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введені в експлуатацію основними засобами»

Кт 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

г) віднесення суми завершених капітальних інвестицій на вартість основних засобів і нематеріальних активів:

Дт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби»

Кт 4310 «Капітальні інвестиції за не введені в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введені в експлуатацію основними засобами».

9.4. Облік витрат на підтримання об'єктів необоротних активів у робочому стані та поліпшення основних засобів і удосконалення нематеріальних активів

Витрати на *підтримання* об'єктів необоротних активів у робочому стані обліковуються за рахунком **7420 «Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів»**.

Під час проведення робіт для підтримання об'єктів необоротних активів у робочому стані здійснюються такі проводки:

а) передоплата:

Дт 3519 «Дебіторська заборгованість за послуги»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ, або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

б) виконані роботи:

Дт 7420 «Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів»

Кт 3519 «Дебіторська заборгованість за послуги».

Облік витрат, пов'язаних із *поліпшенням* власних основних засобів та вдосконаленням нематеріальних активів, здійснюється за рахунками з обліку капітальних інвестицій, а саме: **4310 «Капітальні інвестиції за не введені в експлуатацію нематеріальними активами», 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введені в експлуатацію основними засобами»**.

Поліпшення основних засобів і вдосконалення нематеріальних активів відображаються такими проводками:

а) передоплата:

Дт 4310 «Капітальні інвестиції за не введені в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ, або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

б) віднесення суми витрат на поліпшення та вдосконалення на збільшення вартості об'єкта:

Дт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби»

Кт 4310 «Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами», або

4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами».

Заміна елементів або конструктивних частин об'єкта основних засобів відображається в обліку під час її здійснення такими бухгалтерськими проводками:

а) якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, можна визначити, то списується вартість заміненого активу і визнається вартість нового активу:

1) Дт 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та

основних засобів» - на суму збитку від вибуття заміненого активу

Дт 4409 «Знос основних засобів» - на суму зносу заміненого активу

Кт 4400 «Основні засоби» - на первісну вартість заміненого активу;

2) Дт 4400 «Основні засоби»;

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ, або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» - на первісну вартість придбаного активу;

б) якщо балансову вартість частини активу, що підлягає заміні, неможливо визначити:

- замінюється частина активу, що приводить до збільшення строку корисного використання об'єкта основних засобів. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 4409 «Знос основних засобів»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ, або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» - на первісну вартість придбаного для заміни активу;

- замінюється частина активу, що приводить до збільшення кількості або якості продуктивності активу. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ, або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання» - на первісну вартість придбаного для заміни активу.

Придбання обладнання, що потребує монтажу, відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) передплата:

Дт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ, або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

б) передавання для монтажу обладнання, що його потребує:

Дт 4431 «Обладнання, що потребує монтажу»

Кт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»;

в) уведення в експлуатацію обладнання після монтажу:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 4431 «Обладнання, що потребує монтажу».

9.5. Амортизація основних засобів та нематеріальних активів

Амортизація - це систематичний розподіл вартості необоротних активів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Нарахування амортизації необоротних активів передбачає визначення:

- 1) строку корисного використання (експлуатації);
- 2) вартості, що амортизується;
- 3) методу амортизації.

Строк корисного використання – це очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг).

Вартість, яка амортизується - це первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості. Під останньою розуміють суму коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Метод амортизації – це модель, за якою корисність необоротного активу, як очікується, буде спожита.

Згідно з *Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України*, вартість усіх необоротних (матеріальних та нематеріальних) активів підлягає амортизації (крім вартості землі і незавершених капітальних інвестицій). Амортизація не нараховується, якщо балансова вартість необоротних активів дорівнює їх ліквідаційній вартості. Амортизація не нараховується за об'єктами основних засобів, що є предметами антикваріату.

Стосовно амортизації нематеріальних активів, береться до уваги їх класифікація за строком корисного використання: визначений або невизначений. Банк розглядає нематеріальний актив як такий, що має невизначений строк корисного використання, якщо на підставі аналізу всіх чинників (юридичних, нормативних, договірних, економічних тощо) немає передбачуваного обмеження періоду, протягом якого такий актив буде, за

очікуванням, забезпечувати надходження чистих грошових потоків до банку (наприклад, право постійного користування земельною ділянкою).

Нематеріальні активи з визначеним строком корисного використання амортизуються, а нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають.

Амортизація необоротних активів може здійснюватися окремо за складовою частиною об'єкта. Для розрахунку амортизації частини об'єктів, що мають однакові строки корисного використання, можуть бути згруповані.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється банком під час їх первісного визнання. Амортизація необоротних активів не припиняється на період їх реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації. Нарахування амортизації необоротних активів припиняється на одну з двох дат, що настає раніше: на дату переведення активів до категорії необоротних активів, утримуваних для продажу, або на дату припинення визнання активів.

Строк корисного використання (експлуатації) основних засобів і нематеріальних активів визначається банком самостійно з урахуванням таких факторів:

- очікуваного використання об'єкта з урахуванням його розрахункової потужності або фізичної продуктивності;
- строків корисного використання подібних активів;
- фізичного та морального зносу, що передбачається;
- правових або інших подібних обмежень щодо строків використання об'єкта та інших факторів.

Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів і нематеріальних активів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання та наприкінці кожного фінансового року. Банк у кінці кожного року оцінює нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання на наявність ознак невизначеності обмеження строку їх корисного використання. Якщо таких ознак немає, то банк установлює строк корисного використання таких нематеріальних активів.

Нарахування амортизації починається з першого числа місяця, наступного за звітним, у якому об'єкт основних засобів і нематеріальних активів став придатним для корисного використання, і припиняється, починаючи з першого числа місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів і нематеріальних активів.

Амортизація об'єкта основних засобів і нематеріальних активів нараховується виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Амортизаційні відрахування за необоротними активами банку відображаються в обліку за рахунком **7423 «Амортизація»**.

Суми накопиченої амортизації нематеріальних активів обліковуються за контрактивним рахунком **4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»**. За кредитом рахунку проводиться сума нарахованої амортизації. За

дебетом рахунку проводиться сума накопиченої амортизації нематеріальних активів, що вибули з балансу.

Суми зносу основних засобів обліковуються за контрактивним рахунком **4409 «Знос основних засобів»**. За кредитом рахунку проводяться суми нарахованого зносу. За дебетом рахунку проводяться суми зносу основних засобів, що вибули з балансу.

Для обліку сум нарахованого зносу інших необоротних матеріальних активів використовується контрактивний рахунок **4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»**. За кредитом рахунку проводяться суми нарахованого зносу інших необоротних матеріальних активів. За дебетом рахунку проводяться суми зносу інших необоротних матеріальних активів у разі їх вибуття.

Нарахована сума амортизації необоротних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- амортизація основних засобів:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4409 «Знос основних засобів»;

- амортизація нематеріальних активів:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»;

- амортизація інших необоротних матеріальних активів:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Необоротні активи, що повністю амортизовані і використовуються банком у його діяльності, у бухгалтерському обліку відображаються за відповідними рахунками з обліку первісної (переоціненої) вартості активів та нарахованого зносу (накопиченої амортизації) до часу списання їх з балансу.

Нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів здійснюється відповідно до внутрішніх положень банку з обліку основних засобів і нематеріальних активів.

Згідно з *Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України*, амортизацію основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) банки нараховують із застосуванням таких методів:

– прямолінійного;

– зменшення залишкової вартості;

– прискореного зменшення залишкової вартості;

– кумулятивного;

– виробничого.

Амортизація інших необоротних матеріальних активів нараховується за прямолінійним або виробничим методом.

Прямолінійний метод – це метод, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів. В основі прямолінійного методу

лежить припущення, що вигоди, отримані від необоротного активу впродовж терміну його експлуатації є однаковими в кожному році.

Метод зменшення залишкової вартості – це метод, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у процентах) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта в результаті ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості – це метод, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної його вартості на дату, з якої починається нарахування амортизації, та річної норми амортизації, яка обчислюється залежно від строку корисного використання об'єкта, і подвоюється.

Кумулятивний метод - це метод, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання.

Зауважимо, що метод прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивний метод відносяться до прискорених методів амортизації, які доцільно застосовувати у випадках, коли економічні вигоди від необоротних активів в перші роки їх експлуатації є більшими, ніж в останні роки. Це дозволяє краще зіставити амортизаційні витрати з отриманими доходами (принцип відповідності доходів та витрат). Окрім цього, прискорені методи амортизації оправдують себе тоді, коли економічні вигоди від необоротних активів є приблизно однаковими упродовж терміну експлуатації, але витрати, що здійснюються для підтримання їх у робочому стані зростають в останні роки. У такому разі в перші роки експлуатації необоротних активів будуть мати місце більші амортизаційні витрати та невеликі витрати на ремонт, а в останні роки – менші амортизаційні витрати та більші витрати на підтримання об'єктів основних засобів у робочому стані.

Виробничий метод передбачає визначення місячної суми амортизації як добутку фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який банк очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів.

Банк має регулярно, наприкінці кожного фінансового року, переглядати методи нарахування амортизації основних засобів на відповідність економічним вигодам, що очікує отримати від їх застосування, та вносити відповідні зміни в облікову політику як зміни облікової оцінки. Норми амортизації відповідно до нового методу амортизації визначаються виходячи із залишкової вартості відповідного об'єкта.

Амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів може нараховуватись у першому місяці використання об'єкта в розмірі 50 процентів його вартості, що амортизується, а решта 50 процентів вартості, що амортизується, - у місяці їх вилучення з активів (списання з балансу) внаслідок невідповідності критеріям визнання їх активом або в першому місяці використання об'єкта в розмірі 100 процентів його вартості.

Метод амортизації основних засобів і нематеріальних активів обирається банком самостійно, залежно від умов отримання майбутніх економічних вигод. Якщо для нематеріальних активів ці умови визначити неможливо, то амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу.

У разі зміни методу нарахування амортизації новий метод застосовується, починаючи з місяця, наступного за тим, у якому відбулися зміни.

Під час розрахунку вартості, яка амортизується, ліквідаційна вартість нематеріальних активів порівнюється до нуля, крім таких випадків:

- якщо є безвідмовне зобов'язання іншої особи щодо придбання цього об'єкта наприкінці строку його корисного використання;
- якщо ліквідаційна вартість може бути визначена на підставі інформації наявного активного ринку та очікується, що цей ринок функціонуватиме наприкінці строку корисного використання цього об'єкта.

Нарахування амортизації здійснюється щомісяця. Місячна сума амортизації визначається діленням суми амортизації за повний рік корисного використання на 12.

Застосування різних методів нарахування амортизації розглянемо на прикладі 9.1.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 9.1.

Банк придбав легковий автомобіль, первісна вартість якого 150000 грн. Строк корисного використання автомобіля – 5 років, впродовж яких, очікується, що автомобіль проїде 240000 км. Ліквідаційна вартість автомобіля - 50000 грн. Фактично у першому році експлуатації автомобіль проїхав: 1 місяць – 3500 км., 2 місяць – 4000 км., 3 місяць – 3000 км., 4 місяць – 3800 км., 5 місяць – 4200 км., 6 місяць – 3600 км., 7 місяць - 3300 км., 8 місяць - 4100 км., 9 місяць – 3900 км., 10 місяць -3500, 11 місяць -3100 км., 12 місяць - 3200 км. У 2-у році – 47000 км., 3-у році – 45000 км., 4-у році – 42000, 5-у році - 48000 км.

1. Нарахування амортизації прямолінійним методом:

Річна сума амортизації (РСА) розраховується за формулою:

$$РСА = \frac{ВА}{n} \quad (9.1)$$

де ВА – вартість, що амортизується;

n - кількість років експлуатації об'єкта амортизації.

$$РСА = \frac{150000 - 50000}{5} = 20000 \text{ грн.}$$

Місячна сума амортизації = 20 000 грн. : 12 міс. = 1666,67 грн.

2. Нарахування амортизації методом зменшення залишкової вартості:

Річна норма амортизації (РНА) обчислюється за формулою:

$$РНА = \left(1 - \sqrt[n]{ЛВ \div ПВ}\right) \times 100\% \quad (9.2)$$

де ЛВ – ліквідаційна вартість;

ПВ – первісна вартість;

n - кількість років експлуатації об'єкта амортизації.

$$РНА = \left(1 - \sqrt[5]{50000 \div 150000}\right) \times 100\% = 19,73\%.$$

Розрахунок річної та місячної суми амортизації методом зменшення залишкової вартості наведено у табл. 9.1.

Таблиця 9.1.

Розрахунок річної суми амортизації методом зменшення залишкової вартості

Рік	Балансова вартість основних засобів на початок року	Річна норма амортизації	Річна сума амортизації	Місячна сума амортизації	Балансова вартість основних засобів на кінець року
1	150000	19,73%	29595	2466,25	120405
2	120405	19,73%	23756	1979,67	96649
3	96649	19,73%	19069	1589,08	77580
4	77580	19,73%	15307	1275,58	62273
5	62273	19,73%	12273*	1022,75	50000
Усього нараховано амортизації за 5 років			100000		

*Сума, необхідна, щоб зменшити балансову вартість до ліквідаційної вартості.

3. Нарахування амортизації методом прискореного зменшення залишкової вартості:

Річна норма амортизації (РНА) обчислюється за формулою:

$$РНА = 2 \times (100\% \div n) \quad (9.3)$$

де n – кількість років експлуатації об'єкта амортизації.

$$РНА = 2 \times (100\% / 5 \text{ років}) = 40\%.$$

Розрахунок річної суми амортизації методом прискореного зменшення залишкової вартості наведено у табл. 9.2.

Таблиця 9.2.

Розрахунок річної суми амортизації методом прискореного зменшення залишкової вартості

Рік	Балансова вартість основних засобів на початок року	Річна норма амортизації	Річна сума амортизації	Місячна сума амортизації	Балансова вартість основних засобів на кінець року
1	150000	40%	60000	5000	90000
2	90000	40%	36000	3000	54000
3	54000	40%	4000*	333,33	50000
4	50000	-	0	0	50000
5	50000	-	0	0	50000
Усього нараховано амортизації за 5 років			100000		

*Сума, необхідна, щоб зменшити балансову вартість до ліквідаційної вартості.

Як видно з наведених у табл. 9.2. розрахунків, упродовж 4-го та 5-го років експлуатації автомобіля амортизація не нараховується.

4. Нарахування амортизації кумулятивним методом:

Кумулятивний коефіцієнт (КК) розраховується за формулою:

$$КК = \frac{N}{n(n+1) \div 2} \quad (9.4)$$

де N – кількість років, які залишаються до кінця терміну корисного використання об'єкта амортизації;

n – кількість років експлуатації об'єкта амортизації.

Розрахунок річної суми амортизації кумулятивним методом наведено у табл. 9.3.

Таблиця 9.3.

Розрахунок річної суми амортизації кумулятивним методом

Рік	Вартість, що амортизується	Кумулятивний коефіцієнт	Річна сума амортизації	Місячна сума амортизації	Балансова вартість основних засобів на кінець року
1	100000	5/15	33333,33	2777,78	116666,67*
2	100000	4/15	26666,67	2222,22	90000
3	100000	3/15	20000	1666,66	70000
4	100000	2/15	13333,33	1111,11	56666,67
5	100000	1/15	6666,67	555,56	50000
Усього	-	15/15	100000	-	-

*116666,67 = 150 000 - 33333,33

5. **Нарахування амортизації виробничим методом** (табл.9.4.):

Виробнича ставка амортизації (ВСА) розраховується за формулою:

$$ВСА = \frac{ВА}{ЗО} \quad (9.5)$$

де ВА – вартість, що амортизується;

ЗО – загальний обсяг робіт чи послуг, який очікується виконати з використанням необоротного активу.

$$ВСА = \frac{150000 - 50000}{240000 \text{ км}} = 0,417$$

Таблиця 9.4.

Розрахунок щомісячної амортизації в перший рік використання автомобіля за виробничим методом

Місяць	Фактичний місячний обсяг км.	Виробнича ставка амортизації	Місячна сума амортизації	Балансова вартість основних засобів на кінець місяця
1	3500	0,417	1459,5	148540,5
2	4000	0,417	1668	146872,5
3	3000	0,417	1251	145621,5
4	3800	0,417	1584,6	144036,9
5	4200	0,417	1751,4	142285,5
6	3600	0,417	1501,2	140784,3
7	3300	0,417	1376,1	139408,2
8	4100	0,417	1709,7	137698,5
9	3900	0,417	1626,3	136072,2
10	3500	0,417	1459,5	134612,7
11	3100	0,417	1292,7	133320
12	3200	0,417	1334,4	131985,6
Усього	43200	-	18014,4	-

У табл. 9.5. наведено результати розрахунку річної суми амортизації різними методами, що дає можливість провести їх порівняльний аналіз.

Таблиця 9.5.

Результати розрахунку річної суми амортизації різними методами

Рік	Прямолінійний метод	Метод зменшення залишкової вартості	Метод прискореного зменшення залишкової вартості	Кумулятивний метод	Виробничий метод
1	20000	29595	60000	33333,33	18014,4
2	20000	23756	36000	26666,67	19599
3	20000	19069	4000	20000	18765

4	20000	15307	0	13333,33	17514
5	20000	12273	0	6666,67	26107,6
Усього	100000	100000	100000	100000	100000

Серед розглянутих методів нарахування амортизації виробничий метод найкраще забезпечує дотримання принципу відповідності доходів і витрат. Водночас, досить часто застосування виробничого методу є надто дорогим, або неможливим (наприклад, у випадку нарахування амортизації будівлі чи комп'ютерів).

У практиці вітчизняних банків найбільш розповсюдженим є прямолінійний метод. Це пояснюється простотою застосування даного методу, а також його позитивним впливом на чистий прибуток банку: у перші роки використання основних засобів амортизація, розрахована прямолінійним методом, є менша, ніж при застосуванні прискорених методів.

9.6. Переоцінка основних засобів та нематеріальних активів

Як вже зазначалося, після первісного визнання основних засобів та нематеріальних активів, їх облік надалі має здійснюватися із застосуванням одного з таких двох методів:

а) за первісною вартістю (собівартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності;

б) за переоціненою вартістю (справедливою вартістю) з вирахуванням накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення корисності.

Під час проведення переоцінки основних засобів та нематеріальних активів накопичена амортизація відображається в бухгалтерському обліку на дату переоцінки за одним з таких методів.

Перший метод. Накопичена амортизація перераховується пропорційно зміні балансової вартості об'єкта необоротного активу таким чином, щоб після переоцінки балансова вартість дорівнювала переоціненій вартості. Переоцінена первісна вартість і сума зносу об'єкта необоротного активу визначається множенням первісної вартості та суми зносу об'єкта необоротних активів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість. Такий метод не потребує перегляду норми амортизації.

Другий метод. Накопичена амортизація вираховується з первісної (переоціненої) вартості об'єкта необоротного активу, а отримана на нетто-основі балансова вартість переоцінюється до його справедливої вартості. За цим методом переоцінена вартість об'єкта дорівнює його справедливій вартості, а накопичена амортизація дорівнює нулю. Норми амортизації потребують перегляду. Цей метод, як правило, використовується для будівель та споруд.

Якщо залишкова вартість об'єкта основних засобів дорівнює нулю, то його переоцінена залишкова вартість визначається додаванням справедливої

вартості цього об'єкта до його первісної (переоціненої) вартості без зміни суми зносу об'єкта.

Сума дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів включається до складу додаткового капіталу, а сума уцінки - до складу витрат, крім випадку, коли уцінка здійснюється за рахунок дооцінки за цим об'єктом.

Якщо балансова вартість об'єкта основних засобів збільшується в результаті переоцінки (дооцінки), то збільшення має відобразитися як зростання додаткового капіталу.

Дооцінка основних засобів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації:

1) Дт 4400 «Основні засоби», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи»
Кт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»;

2) Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»
Кт 4409 «Знос основних засобів», або
4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»;

б) якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації:

1) Дт 4409 «Знос основних засобів», або
4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»
Кт 4400 «Основні засоби», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи»;

2) Дт 4400 «Основні засоби», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи»
Кт 5100 «Результати переоцінки основних засобів».

Уцінка основних засобів здійснюється за рахунок дооцінки за цими об'єктами, а в разі недостатності суми дооцінки - за рахунок витрат банку. У бухгалтерському обліку уцінка відображається такими проводками:

а) якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації:

1) Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів», або
7499 «Інші витрати» (у разі відсутності кредитового залишку за рахунком 5100)

Кт 4400 «Основні засоби», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи»

2) Дт 4409 «Знос основних засобів», або
4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»
Кт 5100 «Результати переоцінки основних засобів».

б) якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації:

1) Дт 4409 «Знос основних засобів», або
4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»
Кт 4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи»;

2) Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів», або

7499 «Інші витрати» (у разі відсутності кредитового залишку за рахунком 5100)

Кт 4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи».

Сума попередніх уцінок і втрат від зменшення корисності об'єкта основних засобів, що перевищує суму попередніх дооцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів і відновлення його корисності під час проведення чергової (останньої) дооцінки вартості цього об'єкта основних засобів, включається до складу доходів звітного періоду (відображається за рахунком 6499 «Інші доходи») у розмірі, не більшому, ніж сума перевищення. Різниця між сумою чергової (останньої) дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і сумою перевищення відображається в складі додаткового капіталу за рахунком 5100 «Результати переоцінки основних засобів»).

Сума попередніх дооцінок об'єкта основних засобів і відновлення його корисності, що перевищує суму попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта і втрат від зменшення його корисності, під час чергової (останньої) уцінки залишкової вартості цього об'єкта, але не більша, ніж сума перевищення, спрямовується на зменшення додаткового капіталу (рахунок 5100 «Результати переоцінки основних засобів»). Різниця між сумою чергової (останньої) уцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і сумою перевищення включається до витрат звітного періоду (відображається за рахунком 7499 «Інші витрати»).

Під час вибуття об'єктів основних засобів, які раніше були переоцінені, різниця між сумою (перевищення) попередніх дооцінок і сумою попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта основних засобів включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу. У бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»

Кт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років».

Дооцінку об'єкта основних засобів, що враховується у власному капіталі, банк може включати до нерозподіленого прибутку частинами протягом періоду експлуатації цього об'єкта. У цьому разі сума включеної дооцінки буде різницею між сумою амортизації, що базується на переоціненій балансовій вартості активу, та сумою амортизації, що базується на первісній вартості активу. У бухгалтерському обліку здійснюється аналогічна проводка.

Приклади розв'язку задач

Приклад 9.2.

Банк здійснює переоцінку комп'ютерів. Первісна вартість комп'ютерів - 404036 грн. Накопичена сума зносу - 162593 грн. На дату переоцінки справедлива вартість комп'ютерів становить 195500 грн. Банк використовує перший метод відображення в бухгалтерському обліку накопиченої амортизації на дату переоцінки.

Щоб здійснити переоцінку основних засобів, насамперед необхідно визначити індекс переоцінки, який розраховується діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість:

$$\text{Індекс переоцінки} = 195500 \text{ грн.} / (404036 \text{ грн.} - 162593 \text{ грн.}) = 0,809715.$$

Далі визначаємо переоцінену первісну вартість (ППВ) комп'ютерів та переоцінену накопичену суму зносу (ПНСЗ):

$$\text{ППВ} = 404036 \text{ грн.} \times 0,809715 = 327154 \text{ грн.}$$

$$\text{ПНСЗ} = 162593 \text{ грн.} \times 0,809715 = 131654 \text{ грн.}$$

Як бачимо, переоцінена балансова вартість основних засобів дорівнює їх справедливій вартості (327154 грн. - 131654 грн. = 195500 грн.)

Тепер обчислюємо суму, на яку потрібно зробити бухгалтерські проведення з переоцінки. Для цього визначаємо:

- 1) різницю між переоціненою первісною вартістю та первісною вартістю основних засобів: 327154 грн. - 404036 грн. = (76882) грн.
- 2) різницю між переоціненою сумою накопиченого зносу та первісною сумою накопиченого зносу: 131654 грн. - 162593 грн. = (30939) грн.

Операція з уцінки основних засобів буде відображена в обліку банку такими бухгалтерськими записами (за умови, що на дату переоцінки на рахунку 5100 немає кредитового залишку):

1) Дт 7499	76882 грн.
Кт 4400	76882 грн.;
2) Дт 4409	30939 грн.
Кт 5100	30939 грн.

Приклад 9.3.

Банк здійснює перший раз переоцінку власної будівлі. Первісна вартість будівлі - 4525000 грн. Накопичена сума зносу - 267580 грн. На дату переоцінки справедлива вартість будівлі становить 5000000 грн. Банк використовує другий метод відображення в бухгалтерському обліку накопиченої амортизації на дату переоцінки.

Для проведення переоцінки і відображення її в обліку за другим методом, потрібно від первісної вартості будівлі вирахувати накопичену амортизацію, а отриману на нетто-основі балансову вартість будівлі переоцінити до її справедливої вартості. При цьому виконуються такі бухгалтерські записи:

- на суму накопиченого зносу:

Дт 4409	267580 грн.
Кт 4400	267580 грн.;
- на різницю між справедливою вартістю та отриманою на нетто-основі балансовою вартістю (5000000 грн. – (4525000 грн. -267580 грн.) :	
Дт 4400	742580 грн.
Кт 5100	742580 грн.

При проведенні переоцінки об'єкта нематеріальних активів, якщо його залишкова вартість дорівнює нулю, то його переоцінена залишкова вартість визначається додаванням справедливої вартості цього об'єкта до його первісної (переоціненої) вартості без зміни суми накопиченої амортизації об'єкта.

Дооцінка нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації:

- 1) Дт 4300 «Нематеріальні активи»
Кт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»;
- 2) Дт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»
Кт 4309 «Знос основних засобів»;

б) якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації:

- 1) Дт 4309 «Знос основних засобів»
Кт 4300 «Нематеріальні активи»;
- 2) Дт 4300 «Нематеріальні активи»;
Кт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів».

Уцінка нематеріальних активів здійснюється за рахунок дооцінки за цим об'єктом, а в разі недостатності суми дооцінки - за рахунок витрат банку (рахунок 7499 «Інші витрати»). В обліку уцінка відображається такими проводками:

а) якщо використовується перший метод відображення накопиченої амортизації:

- 1) Дт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів», або
7499 «Інші витрати» (в разі недостатності суми дооцінки)
Кт 4300 «Нематеріальні активи»;
- 2) Дт 4309 «Знос основних засобів»
Кт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»;

б) якщо використовується другий метод відображення накопиченої амортизації:

- 1) Дт 4309 «Знос основних засобів»
Кт 4300 «Нематеріальні активи»;
- 2) Дт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів», або
7499 «Інші витрати» (в разі недостатності суми дооцінки)
Кт 4300 «Нематеріальні активи».

Сума попередніх уцінок об'єкта нематеріальних активів і втрат від зменшення його корисності, що перевищує суму попередніх дооцінок залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і відновлення його корисності, під час проведення чергової дооцінки вартості цього об'єкта нематеріальних активів включається до складу доходів звітного періоду (відображається за рахунком 6499 «Інші доходи») у сумі, не більшій, ніж сума зазначеного перевищення. Різниця між сумою чергової (останньої) дооцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і сумою перевищення відображається в складі додаткового капіталу (рахунок 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»).

Сума попередніх дооцінок об'єкта нематеріальних активів і відновлення його корисності, що перевищує суму попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта і втрат від зменшення його корисності, під час чергової уцінки залишкової вартості цього активу спрямовується на зменшення додаткового капіталу (рахунок 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»). Різниця між сумою чергової (останньої) уцінки залишкової вартості об'єкта нематеріальних активів і сумою перевищення включається до витрат звітного періоду (рахунок 7499 «Інші витрати»).

Під час вибуття об'єктів нематеріальних активів, які раніше були переоцінені, різниця (перевищення) між сумою попередніх дооцінок і сумою попередніх уцінок залишкової вартості цього об'єкта нематеріальних активів включається до складу нерозподіленого прибутку з одночасним зменшенням додаткового капіталу та здійсненням такої проводки:

Дт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»

Кт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років».

9.7. Визнання зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів

Втрати від зменшення корисності об'єктів основних засобів і нематеріальних активів включаються до складу витрат звітного періоду із збільшенням у балансі суми зносу основних засобів і накопиченої амортизації об'єктів нематеріальних активів. При цьому здійснюється така проводка:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або
4409 «Знос основних засобів».

Втрати від зменшення корисності об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, що обліковуються за переоціненою вартістю, спрямовуються на зменшення додаткового капіталу із включенням різниці між сумою чергової (останньої) уцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і нематеріальних активів і сумою перевищення до витрат звітного періоду. При цьому виконуються такі бухгалтерські проводки:

- у разі зменшення корисності основних засобів:

1) Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»

- Дт 7499 «Інші витрати»
Кт 4400 «Основні засоби»;
- 2) Дт 4409 «Знос основних засобів»
Кт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»;
- у разі зменшення корисності нематеріальних активів:
- 1) Дт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»
Дт 7499 «Інші витрати»
Кт 4300 «Нематеріальні активи»;
- 2) Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів»
Кт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів».

За наявності ознак, що свідчать про відновлення корисності об'єкта основних засобів і нематеріальних активів, сума такого відновлення, але не більша, ніж сума попереднього її зменшення, відображається як визнання доходу з одночасним зменшенням суми зносу об'єкта основних засобів і накопиченої амортизації об'єктів нематеріальних активів. У такому разі здійснюється проводка:

- Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або
4409 «Знос основних засобів»
Кт 6499 «Інші доходи».

Відновлення корисності об'єктів основних засобів і нематеріальних активів, що обліковуються за переоціненою вартістю, включається до складу доходів звітного періоду з відображенням різниці між сумою чергової (останньої) дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів і нематеріальних активів і сумою перевищення в складі додаткового капіталу. При цьому виконуються такі бухгалтерські записи:

- у випадку відновлення корисності основних засобів:
- 1) Дт 4400 «Основні засоби»
Кт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»
Кт 6499 «Інші доходи»;
- 2) Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»
Кт 4409 «Знос основних засобів»;
- у випадку відновлення корисності нематеріальних активів:
- Дт 4300 «Нематеріальні активи»
Кт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»
Кт 6499 «Інші доходи»;
- 2) Дт 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»
Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів».

9.8. Облік вибуття основних засобів та нематеріальних активів

Фінансовий результат від вибуття об'єктів основних засобів і нематеріальних активів визначається як різниця між надходженням коштів за основні засоби і нематеріальні активи (з вирахуванням непрямих податків і

витрат, пов'язаних із вибуттям основних засобів і нематеріальних активів) та їх залишковою вартістю.

Сума залишкової вартості об'єкта, що перевищує суму виручки від його реалізації, відображається за дебетом рахунку 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів», а сума виручки від реалізації, що перевищує залишкову вартість, - за кредитом рахунку 6490 «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

Реалізація основних засобів і нематеріальних активів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) у разі перевищення суми залишкової вартості об'єкта порівняно із сумою виручки від його реалізації:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентському рахунку та коштів клієнтів 1200, 2600, 2620, 2650 - на суму виручки від реалізації

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або 4409 «Знос основних засобів», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів» - на суму зносу (амортизації)

Дт 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів» - на різницю між залишковою вартістю об'єкта та виручкою від його реалізації

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи»;

б) у разі перевищення суми виручки від реалізації порівняно із сумою залишкової вартості об'єкта:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентському рахунку та коштів клієнтів 1200, 2600, 2620, 2650 - на суму виручки від реалізації

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів» - на суму зносу (амортизації)

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи» - на первісну вартість об'єкта

Кт 6490 «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів» - на різницю між виручкою від реалізації об'єкта та його залишковою вартістю;

в) за переоціненими основними засобами і нематеріальними активами, додатково на суму, що обліковується за рахунком 5100 або 5101 виконується така проводка:

Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів», або

5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»

Кт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 9.4.

Банк реалізував службовий автомобіль за ціною 45000 грн. Первісна вартість реалізованого автомобіля – 85000 грн., а нарахований знос упродовж строку експлуатації – 50000 грн.

Спочатку визначаємо залишкову вартість автомобіля та фінансовий результат від його реалізації:

Залишкова вартість автомобіля = 85000 грн. – 50 000 грн. = 35 000 грн.

Фінансовий результат від реалізації автомобіля = 45000 грн. – 35000 грн. = 10000 грн.

Відображаємо в обліку операцію із реалізації автомобіля:

Дт 1200	45000 грн.
Дт 4409	50000 грн.
Кт 4400	85000 грн.
Кт 6490	10000 грн.

Безоплатне передавання основних засобів і нематеріальних активів здійснюється аналогічно до їх реалізації (крім передавання між підвідомчими установами). Порядок безоплатного передавання активів між підвідомчими установами визначається банком самостійно.

У разі часткової ліквідації об'єкта основних засобів або нематеріальних активів його первісна (переоцінена) вартість і знос зменшуються відповідно на суму первісної (переоціненої) вартості та зносу ліквідованої частини об'єкта. Часткова ліквідація в бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або
4409 «Знос основних засобів»

Дт 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів»

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або
4400 «Основні засоби» - на суму часткової ліквідації об'єкта.

Під час списання з балансу основних засобів або нематеріальних активів здійснюються такі проводки:

1) Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або
4409 «Знос основних засобів», або
4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або
4400 «Основні засоби», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи» - на суму зносу;

2) Дт 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів»

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або
4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи» - на залишкову вартість.

9.9. Облік необоротних активів, утримуваних для продажу

Згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, перед первісною класифікацією активів як утримуваних для продажу банк має здійснити оцінку балансової вартості активів відповідно до наступних вимог:

а) якщо облік необоротних активів здійснюється за первісною вартістю (собівартістю), то банк має переглянути їх на зменшення корисності і у разі визнання зменшення корисності здійснити відповідні бухгалтерські проводки.

б) якщо необоротні активи обліковуються за переоціненою вартістю (справедливою вартістю), то банк має здійснити їх переоцінку.

Необоротні активи, утримувані для продажу, обліковуються за рахунком **3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу»**. За дебетом рахунку проводяться суми вартості необоротних активів, щодо яких прийнято рішення про продаж; суми збільшення вартості (дооцінки) необоротних активів у межах попередньої їх уцінки. За кредитом рахунку проводяться суми вартості необоротних активів, що вибули з балансу; суми зменшення вартості (уцінки) необоротних активів.

Переведення необоротних активів до категорії утримуваних для продажу в бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

а) за необоротними активами, що обліковуються за собівартістю:

- на суму накопиченого зносу:

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або
4409 «Знос основних засобів», або
4419 «Знос інвестиційної нерухомості», або
4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або
4400 «Основні засоби», або
4410 «Інвестиційна нерухомість», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи»;

- на суму балансової вартості активу:

Дт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу»

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або
4400 «Основні засоби», або
4410 «Інвестиційна нерухомість», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи»;

б) за необоротними активами, що обліковуються за переоціненою вартістю:

- на суму накопиченого зносу:

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або
4409 «Знос основних засобів», або
4419 «Знос інвестиційної нерухомості», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»
Кт 4300 «Нематеріальні активи», або
4400 «Основні засоби», або
4410 «Інвестиційна нерухомість», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи»;
- на суму балансової вартості активу:

Дт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу»

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або
4400 «Основні засоби», або
4410 «Інвестиційна нерухомість», або
4500 «Інші необоротні матеріальні активи».

Сума дооцінки, що обліковується за рахунками 5100 «Результати переоцінки основних засобів» та 5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів» залишається до часу вибуття або рекласифікації необоротних активів.

Необоротні активи, що утримуються банком для продажу, оцінюються і відображаються в бухгалтерському обліку за найменшою з двох оцінок: балансовою вартістю або справедливою вартістю за вирахуванням витрат на продаж. Амортизація на необоротні активи, утримувані для продажу, не нараховується.

Банк має визнавати втрати від зменшення корисності в разі зниження справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж і відображати в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу».

У разі збільшення справедливої вартості необоротних активів за вирахуванням витрат на продаж банк визнає дохід, але в сумі, що не перевищує раніше накопичені втрати від зменшення корисності. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу».

Кт 6499 «Інші доходи».

Якщо під час оцінки активів, призначених для продажу, банк не визнавав зменшення їх корисності та відновлення їх корисності, то банк має визнати доходи або витрати на дату припинення їх визнання. У цьому разі здійснюються такі проводки:

а) визнання витрат:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1200, 2600, 2620, 2650

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу»;

б) визнання доходу:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1200, 2600, 2620, 2650

Кт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу»

Кт 6499 «Інші доходи».

Якщо балансова вартість необоротних активів, утримуваних для продажу не відшкодуватиметься шляхом операції з продажу то банк переводить їх до категорії необоротних активів, призначених для використання в процесі діяльності.

Необоротні активи, що більше не класифікуються як активи, утримувані для продажу, з дати прийняття рішення про відмову від продажу банк обліковує за найменшою з двох оцінок:

а) за балансовою вартістю, що визначалася до дати визнання їх як активів, утримуваних для продажу. Балансова вартість коригується з урахуванням амортизації, переоцінки, збитків від зменшення корисності, що були б визнані, якщо активи не були класифіковані як утримувані для продажу;

б) за сумою очікуваного відшкодування на дату прийняття рішення про відмову від продажу.

Якщо необоротні активи до переведення їх до категорії активів, утримуваних для продажу, оцінювалися за первісною вартістю (собівартістю), банк має здійснити коригування балансової вартості з урахуванням сум накопиченої амортизації, втрат від зменшення корисності з одночасним визнанням такого коригування у звіті про фінансовий результат. Переведення необоротних активів до категорії активів, що утримуються для використання в процесі діяльності, банк відображає в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) переведення необоротних активів до категорії активів, призначених для використання в процесі діяльності, що оцінювалися за первісною вартістю (собівартістю):

Дт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи» - на суму первісної вартості

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів» - на суму зносу

Кт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу» - на суму балансової вартості необоротних активів, утримуваних для продажу;

б) донарахування амортизації:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів» - на суму зносу

в) визнання втрат від зменшення корисності:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів» - на суму зносу

г) визнання відновлення корисності:

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів» - на суму зносу
Кт 6499 «Інші доходи».

Переведення необоротних активів до категорії активів, призначених для використання в процесі діяльності, що оцінювалися за переоціненою вартістю (справедливою вартістю), банк відображає такою проводкою:

Дт 4300 «Нематеріальні активи», або

4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи» - на суму переоціненої вартості

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів», або

4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів» - на суму зносу

Кт 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу» - на суму балансової вартості необоротних активів, утримуваних для продажу.

Балансова вартість необоротних активів, які до часу переведення до категорії активів, утримуваних для продажу, обліковувалися за переоціненою вартістю, коригується як уцінка або дооцінка.

9.10. Облік інвестиційної нерухомості

Одиницею обліку інвестиційної нерухомості є земля чи будівля або частина будівлі, або земля і будівля, що перебувають у розпорядженні власника або лізингоодержувача за договором про фінансовий лізинг (оренду) з метою отримання орендних платежів, доходів від зростання капіталу або того чи іншого, а не для надання послуг або адміністративних цілей.

Один і той самий об'єкт нерухомості може бути розділений на конструктивно відокремлені частини, що використовуються з різною метою: одна частина - для отримання доходу від орендної плати або збільшення капіталу, інша - для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей. У бухгалтерському обліку такі частини об'єкта нерухомості відображаються окремо, якщо вони можуть бути продані окремо. Якщо ці частини не можуть бути продані окремо, то такий об'єкт визнається інвестиційною нерухомістю за умови, що лише незначна частина об'єкта утримується для використання в процесі діяльності банку або для адміністративних цілей.

Лізингоодержувач за договором про оперативний лізинг (оренду) може класифікувати і обліковувати нерухомість як інвестиційну нерухомість за умови, що вона відповідає визначенню інвестиційної нерухомості і оцінюється за методом справедливої вартості.

Якщо лізингоодержувач за договором про оперативний лізинг (оренду) передає право на нерухомість у суборенду та здійснює облік за справедливою вартістю, то він може класифікувати таку нерухомість як інвестиційну нерухомість. У цьому разі в бухгалтерському обліку оперативний лізинг (оренда) відображається як фінансовий лізинг (оренда), а всі об'єкти нерухомості, прийняті в оперативний лізинг, обліковуються як інвестиційна нерухомість за справедливою вартістю.

Інвестиційна нерухомість обліковується банком за активним рахунком **4410 «Інвестиційна нерухомість»**. За дебетом рахунку проводяться суми вартості придбаної або створеної інвестиційної нерухомості; суми збільшення вартості (дооцінки) інвестиційної нерухомості. За кредитом рахунку проводяться суми зменшення вартості (уцінки) інвестиційної нерухомості; суми вартості інвестиційної нерухомості, що вибули з балансу.

Під час первісного визнання інвестиційної нерухомості банк оцінює та відображає її в бухгалтерському обліку за первісною вартістю, яка включає ціну придбання цієї нерухомості та всі витрати, що безпосередньо пов'язані з її придбанням.

Придбання інвестиційної нерухомості відображається в обліку такими проводками:

а) передоплата:

Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1200, 2600, 2620, 2650;

б) визнання інвестиційної нерухомості в балансі банку:

Дт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

Витрати банку на створення ним нового об'єкта нерухомості, призначеного надалі для використання як інвестиційної нерухомості, відображаються в бухгалтерському обліку аналогічно витратам на створення основних засобів. Після завершення цей об'єкт визнається як інвестиційна нерухомість.

Витрати на поточне обслуговування, ремонт та утримання об'єкта інвестиційної нерухомості визнаються витратами під час їх здійснення.

Капітальні інвестиції на реконструкцію об'єкта інвестиційної нерухомості, який в довгостроковій перспективі використовуватиметься як інвестиційна нерухомість, збільшують його вартість. Такі капітальні інвестиції банк відображає в обліку за окремим аналітичним рахунком 4410 «Інвестиційна нерухомість».

Банк визначає первісну вартість об'єкта нерухомості, який утримується на умовах оперативного лізингу (оренди) і класифікований як інвестиційна нерухомість, згідно з вимогами для фінансового лізингу (оренди) за меншою з двох оцінок: за справедливою вартістю нерухомості або дисконтованою вартістю мінімальних лізингових (орендних) платежів і відображає в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Кт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)».

Банк визнає інвестиційну нерухомість, що придбана на умовах відстрочення платежу, за первісною вартістю ціни об'єкта. Різниця між цією сумою та загальною сумою платежів визнається процентними витратами за період надання кредиту.

Після первісного визнання об'єкта інвестиційної нерухомості подальшу його оцінку банк здійснює за одним з таких методів:

а) за справедливою вартістю з визнанням змін справедливої вартості в прибутку або збитку; амортизація та зменшення корисності не визнаються;

б) за первісною вартістю (собівартістю) з урахуванням накопиченої амортизації та втрат від зменшення корисності.

Банк здійснює оцінку інвестиційної нерухомості на кожну наступну після первісного визнання дату балансу. Зміни справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості, що оцінюється за справедливою вартістю, відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) у разі збільшення вартості:

Дт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Кт 6394 «Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості»;

б) у разі зменшення вартості:

Дт 7394 «Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості»

Кт 4410 «Інвестиційна нерухомість».

Якщо об'єкт інвестиційної нерухомості оцінюється за первісною вартістю (собівартістю), то в обліку здійснюються такі проводки:

а) нарахування амортизації:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4419 «Знос інвестиційної нерухомості»;

б) зменшення корисності:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4419 «Знос інвестиційної нерухомості».

Якщо банк не може достовірно визначити справедливу вартість об'єкта інвестиційної нерухомості (операції з аналогічними об'єктами нерухомості на ринку здійснюються рідко, альтернативної оцінки справедливої вартості немає), то він здійснює його оцінку за первісною вартістю. Ліквідаційна вартість такого об'єкта нерухомості має дорівнювати нулю, первісна вартість амортизується протягом строку його корисного використання.

Якщо банк обрав метод оцінки об'єкта інвестиційної нерухомості за справедливою вартістю, то він має послідовно застосовувати цей метод до часу його вибуття або рекласифікації. У разі здійснення банком оцінки об'єкта нерухомості за методом справедливої вартості інженерне обладнання (ліфти, кондиціонери тощо), що є невід'ємною частиною будівлі, не визнається в обліку окремо як основний засіб, а включається до справедливої вартості єдиного об'єкта інвестиційної нерухомості.

Якщо бухгалтерський облік будівлі як об'єкта інвестиційної нерухомості банк здійснює за методом первісної вартості, то обладнання, що є невід'ємною частиною цієї будівлі, обліковується окремо.

Переведення об'єкта нерухомості до категорії інвестиційної нерухомості та з категорії інвестиційної нерухомості до інших банк проводить лише в разі зміни способу його функціонального використання, що підтверджується такими подіями:

а) початком зайняття власником нерухомості - у разі переведення з інвестиційної нерухомості до нерухомості, зайнятої власником;

б) закінченням зайняття власником нерухомості - у разі переведення з нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості;

в) завершенням будівництва або забудови - у разі переведення з нерухомості в процесі будівництва або забудови до інвестиційної нерухомості.

Якщо банк застосовує метод оцінки за первісною вартістю, то переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, та навпаки, не впливає на його балансову вартість. Переведення здійснюється за балансовою вартістю переданої нерухомості, і вартість цих об'єктів не змінюється.

Якщо банк застосовує метод оцінки нерухомості за справедливою вартістю, то під час переведення об'єкта інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником, банк здійснює такі проводки:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 4410 «Інвестиційна нерухомість» - за справедливою вартістю на дату переведення.

Під час здійснення такого переведення прибуток або збиток не виникає. Різниця між балансовою та справедливою вартістю нерухомості, що виникає на дату переведення об'єктів з категорії нерухомості, зайнятої власником, до інвестиційної нерухомості, визнається банком як переоцінка основних засобів:

а) у разі перевищення справедливої вартості об'єкта інвестиційної нерухомості над його балансовою вартістю:

Дт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Дт 4409 «Знос основних засобів»

Кт 4400 «Основні засоби»

Кт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»;

б) у разі перевищення балансової вартості над справедливою вартістю об'єкта інвестиційної нерухомості:

Дт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Дт 4409 «Знос основних засобів»

Дт 5100 «Результати переоцінки основних засобів»

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4400 «Основні засоби»

Якщо після завершення будівництва або реконструкції об'єкт нерухомості передається іншій стороні в оперативний лізинг (оренду), то такий об'єкт банк переводить з категорії капітальних інвестицій за незавершеним будівництвом до категорії інвестиційної нерухомості. Будь-яка різниця між справедливою вартістю нерухомості та її попередньою балансовою вартістю на дату переведення визнається як інші витрати або інший дохід звітного періоду. У цьому разі в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

а) у разі отримання доходу:

Дт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Кт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами»

Кт 6499 «Інші доходи»;

б) у разі визнання витрат:

Дт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами».

Банк припиняє визнавати в балансі об'єкт інвестиційної нерухомості під час його вибуття внаслідок продажу або передавання у фінансовий лізинг (оренду), або якщо більше не очікується отримання будь-яких економічних вигід від його використання. Фінансовий результат від вибуття об'єкта інвестиційної нерухомості банк визначає як різницю між надходженнями коштів від вибуття об'єкта та його балансовою вартістю і визнає їх у звітному періоді, у якому відбулося вибуття чи ліквідація. У цьому разі в обліку здійснюються такі проводки:

а) у разі перевищення суми балансової вартості об'єкта порівняно із сумою виручки від його реалізації:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентському рахунку та коштів клієнтів 1200, 2600, 2620, 2650

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4410 «Інвестиційна нерухомість»;

б) у разі перевищення суми виручки від реалізації об'єкта порівняно із сумою балансової вартості об'єкта:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентському рахунку та коштів клієнтів 1200, 2600, 2620, 2650

Кт 4410 «Інвестиційна нерухомість»

Кт 6499 «Інші доходи».

Зменшення та відновлення корисності об'єкта інвестиційної нерухомості, що оцінюється за первісною вартістю (собівартістю), банк визнає аналогічно до порядку визнання зменшення корисності основних засобів і відображає в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) зменшення корисності об'єкта інвестиційної нерухомості:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4419 «Знос інвестиційної нерухомості»;

б) відновлення корисності об'єкта інвестиційної нерухомості:

Дт 4419 «Знос інвестиційної нерухомості»

Кт 6499 «Інші доходи».

Відшкодування, отримане від третіх сторін як компенсація за інвестиційну нерухомість, корисність якої зменшилася, банк визнає доходом і відображає в бухгалтерському обліку на дату надходження грошових коштів такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку коштів на кореспондентському рахунку та коштів клієнтів 1200, 2600, 2620, 2650

Кт 6499 «Інші доходи».

9.11. Облік гудвілу

Згідно з Податковим кодексом України, гудвіл (вартість ділової репутації) – це нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.

Зауважимо, що гудвіл – це унікальний нематеріальний актив, оскільки його вартість не може бути прямо пов'язана з будь-якими конкретними ідентифікованими правами та є невіддільним від банку (підприємства) в цілому.

За джерелом виникнення гудвіл можна поділити на два типи:

- 1) гудвіл, що не пов'язаний із придбанням іншого підприємства;
- 2) гудвіл, що виникає в результаті придбання іншого підприємства.

Перший тип гудвілу представляє унікальну вартість банку (підприємства) в цілому, яку він «заробив» сам завдяки певним сприятливим факторам, і яка включає його репутацію, клієнтуру, кваліфікований персонал, вигідне ділове розташування та будь-які інші унікальні характеристики, які не можуть бути віднесені до якогось конкретного активу. Оскільки банк не придбав цей гудвіл, а згенерував його самостійно в процесі своєї багаторічної діяльності, то такий гудвіл не відображається в обліковій системі банку.

Другий тип гудвілу виникає в результаті придбання іншого банку (підприємства). Оскільки гудвіл не може бути відділений від банку (підприємства), то неможливо, щоб покупець придбав без гудвілу цілий банк (підприємство) чи його значну частину. Цей тип гудвілу відображається на рахунках бухгалтерського обліку банку-покупця. МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», визначає цей тип гудвілу як актив, який втілює у собі майбутні економічні вигоди, що виникають від інших активів, придбаних в об'єднанні бізнесу, які неможливо індивідуально ідентифікувати та окремо визнати.

Розглянемо вимоги щодо методики бухгалтерського обліку гудвілу, який виникає в результаті придбання.

Згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, банк-покупець повинен визнавати на дату придбання гудвіл, що оцінюється як перевищення суми, наведеної в пункті «а» над сумою, наведеною в пункті «б», а саме:

а) сукупної суми:

- переданої компенсації, оціненої за справедливою вартістю на дату придбання;
- будь-якої неконтрольованої частки в об'єкті придбання, оціненої за справедливою вартістю або за пропорційною часткою теперішніх інструментів власності у визнаних сумах ідентифікованих чистих активах об'єкта придбання;

- справедливої вартості на дату придбання частки участі в капіталі, раніше утримуваної банком-покупцем в об'єкті придбання, у разі поетапного об'єднання компаній;

б) сальдо сум на дату придбання ідентифікованих придбаних активів і прийнятих зобов'язань, оцінених за справедливою вартістю.

У разі перевищення суми, наведеної вище в пункті «б» над сумою, наведеною в пункті «а», виникає дохід від покупки (так званий «негативний гудвіл»), який банк-покупець має визнавати у повній сумі на дату придбання. Зазначений дохід відображається за рахунком **6499 «Інші доходи»**. Зауважимо, що перед визнанням доходу від покупки банк-покупець повинен повторно оцінити правильність ідентифікації всіх придбаних активів, прийнятих зобов'язань, перевірити процедури оцінки, що були використані ним під час розрахунку, та визнати будь-які додаткові активи чи зобов'язання, ідентифіковані під час перевірки.

Придбані покупцем ідентифіковані активи та зобов'язання визнаються окремо на дату придбання та відображаються за їх справедливою вартістю. Якщо придбання здійснюється шляхом передавання інших активів або прийняття на себе зобов'язання, то вартість дорівнює справедливій вартості на дату придбання активів або зобов'язань, наданих покупцем в обмін на контроль за чистими активами іншого банку (підприємства), збільшеній на суму витрат, які безпосередньо пов'язані з їх придбанням.

Гудвіл, що виникає в банку-покупця в результаті придбання іншої компанії чи шляхом об'єднання компаній, відображається в бухгалтерському обліку за активним рахунком **4321 «Гудвіл»**. За дебетом цього рахунку проводяться суми вартості гудвілу, що виникає в покупця в результаті придбання іншої компанії, шляхом об'єднання компаній. За кредитом рахунку проводяться суми втрат від зменшення корисності гудвілу.

Визнання придбаного гудвілу супроводжується такими бухгалтерськими проводками на дату придбання:

1) Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ» - на суму платежу з придбання активів;

2) Дт Рахунки активів - на суму придбаних активів

Дт 4321 «Гудвіл» - на суму гудвілу

Кт Рахунки зобов'язань - на суму придбаних зобов'язань

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

Визнання зменшення корисності гудвілу відображається в обліку такою проводкою:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4321 «Гудвіл».

9.12. Розкриття інформації про основні засоби та нематеріальні активи банку

Інформація про основні засоби і нематеріальні активи банку розкривається у таких фінансових звітах:

- ✓ звіті про фінансовий стан;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ звіті про зміни у власному капіталі;
- ✓ примітках до фінансової звітності: «Принципи облікової політики»; «Інвестиційна нерухомість»; «Гудвіл»; «Основні засоби та нематеріальні активи»; «Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття».

Інформація про необоротні активи у звіті про фінансовий стан подається у таких статтях:

- Інвестиційна нерухомість;
- Гудвіл;
- Основні засоби та нематеріальні активи;
- Необоротні активи, утримувані для продажу, та активи групи вибуття.

У звіті про зміни у власному капіталі розкривається інформація про амортизацію резерву переоцінки основних засобів або реалізований результат.

У звіті про рух грошових коштів інформація, що стосується необоротних активів, наводиться у розділі «Грошові кошти від інвестиційної діяльності».

Детальніша інформація про необоротні активи розкривається у примітках до фінансової звітності банку. У примітці «Принципи облікової політики» банк описує облікову політику щодо інвестиційної нерухомості; гудвілу; основних засобів; нематеріальних активів; необоротних активів, утримуваних для продажу, та активів групи вибуття; амортизації необоротних активів.

У примітці «Інвестиційна нерухомість» інформація про інвестиційну нерухомість подається за методом справедливої вартості або за методом собівартості. Також наводяться дані про дохід від оренди інвестиційної нерухомості та прямі операційні витрати, пов'язані з інвестиційною нерухомістю, що генерує дохід від оренди. Якщо банк є орендодавцем за договорами оперативної оренди, то він описує суттєві договори про невідмовну оперативну оренду та розкриває інформацію про мінімальні суми майбутніх орендних платежів.

Примітка «Гудвіл» містить інформацію про зміну гудвілу, що пов'язана з придбанням асоційованих та дочірніх компаній та дані щодо перевірки, яка застосовується банком для визнання зменшення корисності гудвілу.

У примітці «Основні засоби та нематеріальні активи» банк розкриває детальну інформацію про балансову вартість необоротних активів; придбання, пов'язане з об'єднанням компаній; надходження; капітальні інвестиції на добудову основних засобів та вдосконалення нематеріальних активів; переведення до необоротних активів, утримуваних для продажу, та активів групи вибуття; інші переведення; вибуття; амортизаційні відрахування; зменшення корисності; відновлення корисності; переоцінку; вплив перерахунку

у валюту подання звітності; інші зміни. Ця інформація подається у розрізі груп основних засобів та нематеріальних активів, якими володіє банк. Крім цього, у примітці зазначається:

- вартість основних засобів, стосовно яких є передбачені законодавством України обмеження щодо володіння, користування та розпорядження;
- вартість оформлених у заставу основних засобів та нематеріальних активів;
- залишкову вартість основних засобів, що тимчасово не використовуються (консервація, реконструкція тощо);
- залишкову вартість основних засобів, вилучених з експлуатації на продаж;
- первісну (переоцінену) вартість повністю амортизованих основних засобів;
- вартість нематеріальних активів, щодо яких є обмеження права власності;
- вартість створених нематеріальних активів;
- збільшення або зменшення протягом звітного періоду, які виникають у результаті переоцінок, а також унаслідок збитків від зменшення корисності, визнаних або сторнованих безпосередньо у власному капіталі;
- методи оцінки справедливої вартості, рівень ієрархії.

У примітці «Необоротні активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття» розкривається інформація про довгострокові активи, призначені для продажу, та активи групи вибуття, а також необоротні активи та зобов'язання групи вибуття і суми, отримані під час їх продажу. Ці дані подаються у розрізі різних видів активів, у тому числі інвестиційної нерухомості, гудвілу, основних засобів та нематеріальних активів.

Витрати банку, пов'язані з основними засобами і нематеріальними активами (амортизація, витрати на утримання, негативний результат від вибуття, збитки від зменшення корисності) подаються у складі статті «Адміністративні та інші операційні витрати» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід і розкриваються окремими сумами у примітці «Адміністративні та інші операційні витрати».

Дохід, отриманий банком від продажу необоротних активів, включається у статтю «Інші операційні доходи» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід і розкриваються окремою сумою у примітці «Інші операційні доходи».

Приклад розкриття інформації про основні засоби та нематеріальні активи у примітках до річної фінансової звітності банку

Примітка 3. Основні принципи облікової політики (продовження)

Основні засоби та нематеріальні активи

Основні засоби. Основні засоби відображаються за моделлю собівартості (вартістю придбання за вирахуванням накопиченого зносу та збитків від зменшення корисності), за винятком будівель та землі, які відображаються за моделлю переоцінки.

Вартість основних засобів включає витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням активу. Вартість активів, створених за рахунок власних коштів, включає вартість матеріалів та витрати на оплату праці основних працівників, інші витрати, що безпосередньо відносяться на приведення активу в робочий стан, придатний для його цільового використання, витрати на демонтаж та перевезення об'єктів, на відновлення території, на якій розміщені активи, та капіталізовані витрати по відповідних активах. Придбане програмне забезпечення, яке є складовою функціональності відповідного обладнання, капіталізується у складі вартості цього обладнання.

Будівлі та земля відображаються у окремому звіті про фінансовий стан за їх переоціненою вартістю, яка становить справедливу вартість на дату переоцінки, визначену на підставі ринкових даних у процесі оцінки, здійсненої професійними експертами з оцінки, за вирахуванням будь-якої подальшої накопиченої амортизації та наступних накопичених збитків від знецінення. Переоцінки здійснюються з достатньою регулярністю, щоб запобігти існуванню значних розбіжностей між балансовою та справедливою вартістю на дату окремого звіту про фінансовий стан. Для визначення справедливої вартості будівель керівництво залучає незалежних професійних оцінювачів. Методи, які застосовувались для визначення справедливої вартості, включають метод ринкових порівнянь, який відображає ціни останніх операцій стосовно аналогічних об'єктів нерухомості, та дохідний метод.

Збільшення вартості будівель в результаті переоцінки визнається безпосередньо в інших сукупних доходах, за винятком тих випадків, коли воно сторнує зменшення вартості в результаті попередньої переоцінки, визнане у прибутку або збитку. Зменшення вартості будівель в результаті переоцінки визнається у прибутку або збитку, за винятком тих випадків, коли воно сторнує збільшення вартості в результаті попередньої переоцінки, визнане безпосередньо в інших сукупних доходах.

Знос. Знос відображається у прибутку або збитку за прямолінійним методом протягом оціненого строку корисного використання конкретних активів. Знос нараховується з дати, коли основний засіб стає доступним для використання. Знос на землю не нараховується. Оцінені строки корисного використання такі:

- будівлі - 25 – 50 років;
- офісні меблі та обладнання - 5 – 10 років;
- електронні системи та обладнання - 4 – 10 років;
- інше (транспортні засоби та інші) - 6 – 10 років.

Методи нарахування зносу, строки корисного використання та залишкова вартість переглядаються на звітну дату і, якщо доцільно, коригуються.

Нематеріальні активи. Нематеріальні активи, придбані Банком, відображаються за вартістю придбання за вирахуванням накопиченої амортизації та збитків від зменшення корисності.

Отримані ліцензії на комп'ютерне програмне забезпечення капіталізуються виходячи із суми витрат на придбання та введення в експлуатацію конкретного програмного

забезпечення.

Амортизація визнається у окремому звіті про прибутки та збитки за прямолінійним методом протягом оціненого строку корисного використання нематеріальних активів з моменту, коли вони готові до використання, оскільки це найкраще відображає очікувану модель використання майбутніх економічних вигод, втілених у цьому активі. Оцінені строки корисного використання нематеріальних активів з обмеженими строками використання становлять від 1 до 10 років.

Методи нарахування амортизації, строки корисного використання та залишкова вартість переглядаються на звітну дату і, якщо доцільно, коригуються.

Балансова вартість основних засобів та нематеріальних активів переглядається на кожну звітну дату з метою визначення можливого перевищення балансової вартості над вартістю відновлення. Якщо балансова вартість активів перевищує очікувану вартість відновлення, їхня балансова вартість знижується до вартості відновлення. Збитки від зменшення корисності визнаються у відповідному періоді у окремому звіті про прибутки та збитки. Після визнання збитків від зменшення корисності амортизація основних засобів коригується в майбутніх періодах з метою розподілення переглянутої вартості активів, за вирахуванням їхньої ліквідаційної вартості (якщо вона існує), на систематичній основі протягом строку їхнього корисного використання.

Об'єкт основних засобів та нематеріальних активів припиняє визнаватися після вибуття або коли більше не очікується отримання майбутніх економічних вигод від продовження використання цього активу.

Результат від реалізації основних засобів, який розраховується як різниця між сумою отриманих коштів і балансовою вартістю активів, визнається у окремому звіті про прибутки та збитки.

Незавершене будівництво в обліку відображається за первісною вартістю. Після завершення будівництва активи включаються до класу будівель і споруд за первісною вартістю. Незавершене будівництво не амортизується до того часу, доки актив не буде готовий до використання.

Примітка 10. Основні засоби та нематеріальні активи

Основні засоби, що використовуються для здійснення основної діяльності:

у тисячах гривень

Найменування статті	31 грудня 2015 року	31 грудня 2014 року
Земля	239	199
Будівлі	2,550,305	2,459,675
Офісні меблі та приладдя	24,449	30,516
Електронні системи та обладнання	189,173	219,964
Інше	120,633	135,056
Всього	2,884,799	2,845,4

Рух основних засобів за рік, який закінчився 31 грудня 2015 року, представлений таким чином:

у тисячах гривень

ЗМІНИ	Земля	Будівлі	Офісні меблі та приладдя	Електронні системи та обладнання	Інше	Всього
Чистий залишок на початок періоду	199	2,459,675	30,516	219,964	135,056	2,845,410
Збільшення	40	193,261	4,279	34,448	31,663	263,691

Придбання та звернення стягнення на предмет застави	-	225	4,279	34,448	31,663	70,615
Капіталізовані витрати на ремонт	-	10,556	-	-	-	10,556
Дооцінка визнана в іншому сукупному доході	40	178,367	-	-	-	178,407
Дооцінка визнана через прибутки та збитки	-	4,113	-	-	-	4,113
Зменшення	-	-102,631	-10,346	-65,239	-46,086	-224,302
Вибуття	-	-4,958	-2,543	-12,464	-8,977	-28,942
Амортизаційні нарахування	-	-79,687	-7,803	-52,775	-37,109	-177,374
Уцінка визнана в іншому сукупному доході	-	-11,564	-	-	-	-11,564
Уцінка визнана через прибутки та збитки	-	-3,976	-	-	-	-3,976
Переведення в інвестиційну нерухомість	-	-2,446	-	-	-	-2,446
Чистий залишок на кінець періоду	239	2,550,305	24,449	189,173	120,633	2,884,799
Вартість	239	2,591,500	93,495	528,253	335,254	3,548,741
Накопичена амортизація	-	-41,195	-69,046	-339,080	-214,621	-663,942

Рух основних засобів за рік, який закінчився 31 грудня 2014 року, представлений таким чином:

у тисячах гривень

ЗМІНИ	Земля	Будівлі	Офісні меблі та приладдя	Електронні системи та обладнання	Інше	Всього
Чистий залишок на початок періоду	53	2,367,645	36,147	270,510	162,051	2,836,406
Збільшення	146	320,423	5,362	23,263	21,850	371,044
Придбання та звернення стягнення на предмет застави	-	1,837	5,362	22,981	21,779	51,959
Капіталізовані витрати на ремонт	-	3,201	-	282	71	3,554
Дооцінка визнана в іншому сукупному доході	146	312,382	-	-	-	312,528
Дооцінка визнана через прибутки та збитки	-	3,003	-	-	-	3,003
Зменшення	-	-228,393	-10,993	-73,809	-48,845	-362,040
Вибуття	-	-145,718	-1,699	-16,396	-11,808	-175,621
Амортизаційні нарахування	-	-69,542	-9,294	-57,413	-37,037	-173,286
Уцінка визнана в іншому сукупному доході	-	-8,702	-	-	-	-8,702
Уцінка визнана через прибутки та збитки	-	-4,431	-	-	-	-4,431
Чистий залишок на	199	2,459,675	30,516	219,964	135,056	2,845,410

кінець періоду						
Вартість	199	2,825,981	97,125	544,645	309,947	3,777,897
Накопичена амортизація	-	-366,306	-66,609	-324,681	-174,891	-932,487

Протягом року, який закінчився 31 грудня 2015 року, Банк звертав стягнення на предмет застави до складу основних засобів у сумі 29,092 тисяч гривень (за рік, який закінчився 31 грудня 2013 року: 21,017 тисяч гривень).

Будівлі Банку відображаються за переоціненою вартістю, яка є їхньою справедливою вартістю на дату переоцінки, за вирахуванням будь-якої накопиченої у подальшому амортизації та накопичених у подальшому збитків від зменшення корисності.

Станом на 31 грудня 2015 та 2014 років Банк здійснив переоцінку будівель у складі основних засобів на основі оцінки, виконаної станом на 1 грудня 2015 та 2014 років, відповідно. Справедлива вартість визначалась на основі методу ринкових порівнянь, який відображає ціни останніх операцій стосовно аналогічних об'єктів нерухомості, та доходного методу. Під час оцінки справедливої вартості об'єктів нерухомості найкращим використанням нерухомості вважається її поточне використання. Протягом року не відбулося зміни у методиці оцінки. Основні припущення відносяться до умов, якості та місця розташування будівель, що використовувались для порівняння.

Нематеріальні активи:

у тисячах гривень

Найменування статті	31 грудня 2015 року	31 грудня 2014 року
Програмне забезпечення та ліцензії	936,403	866,617
Авторські права на інші нематеріальні активи	312	467
Всього	936,715	867,084

Рух нематеріальних активів за роки, що закінчилися 31 грудня 2015 та 2014 років, представлений таким чином:

у тисячах гривень

ЗМІНИ	2015 рік	2014 рік
Чистий залишок на початок періоду	867,084	762,815
Придбання	230,457	229,375
Вибуття	-11	-281
Амортизація	-160,815	-124,825
Чистий залишок на кінець періоду	936,715	867,084
Вартість	1,373,967	1,169,412
Накопичена амортизація	-437,252	-302,328

Станом на 31 грудня 2015 року нематеріальні активи включають інтегровану комплексну банківську систему FlexCube, з балансовою вартістю 423.415 тисяч гривень (31 грудня 2014 року: 428,831 тисяча гривень). Система FlexCube розроблена з метою повної інтеграції всіх операційних процесів Банку та є корпоративним стандартом Групи УніКредит. Загальний період амортизації – 10 років.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Амортизація - систематичний розподіл вартості основних засобів і нематеріальних активів, яка амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Балансова вартість необоротного активу - сума, за якою актив обліковують у балансі після вирахування будь-якої накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності.

Вартість, яка амортизується - первісна або переоцінена вартість основних засобів чи нематеріальних активів з вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Витрати на підтримання об'єкта основних засобів чи нематеріальних активів у робочому стані - витрати на підтримання об'єкта в стані, придатному для використання та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання.

Витрати на удосконалення нематеріальних активів - витрати, пов'язані з удосконаленням нематеріальних активів і підвищенням їх можливостей та строку використання, які сприятимуть збільшенню первісно очікуваних майбутніх економічних вигод.

Гудвіл (вартість ділової репутації) – нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо.

Гудвіл, що виникає від придбання - актив, який втілює у собі майбутні економічні вигоди, що виникають від інших активів, придбаних в об'єднанні бізнесу, які неможливо індивідуально ідентифікувати та окремо визнати

Дата придбання - дата, на яку контроль за активами, що купуються, переходить до покупця.

Залишкова вартість - різниця між первісною (переоціненою) вартістю і сумою нарахованого зносу.

Знос основних засобів - сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.

Інвестиційна нерухомість - нерухомість (земля чи будівля або частина будівлі, або їх поєднання), утримувана (власником або лізингоодержувачем за договором про фінансовий лізинг) з метою отримання лізингових (орендних) платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей.

Ліквідаційна вартість активу - попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації;

Накопичена амортизація нематеріальних активів - сума амортизації об'єкта нематеріальних активів з початку його корисного використання.

Нематеріальний актив - немонетарний актив, який не має матеріальної форми, не є утримуваними грошима та активами, що мають бути отримані у фіксованій або визначеній сумі грошей, та може бути ідентифікований.

Необоротні активи - основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи.

Необоротні активи, утримувані для продажу - необоротні активи, що утримуються з метою продажу, та їх балансова вартість відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання;

Основні засоби - матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Первісна вартість - історична (фактична) собівартість основних засобів чи нематеріальних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) основних засобів або нематеріальних активів.

Переоцінена вартість - вартість основних засобів або нематеріальних активів після їх переоцінки.

Подібні об'єкти - об'єкти, які мають однакове функціональне призначення та однакову справедливу вартість.

Поліпшення об'єкта основних засобів - витрати, що пов'язані з модернізацією, модифікацією, добудовою, дообладнанням, реконструкцією тощо об'єкта основних засобів, у результаті чого збільшуються майбутні економічні вигоди, що первісно очікуються від його використання.

Ринкова вартість - сума, яку можна отримати від продажу активу на активному ринку.

Строк корисного використання (експлуатації) - очікуваний період часу, протягом якого основні засоби чи нематеріальні активи використовуватимуться банком або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний банком

Сума очікуваного відшкодування необоротного активу - найбільша з двох оцінок, а саме чиста вартість реалізації або теперішня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від використання необоротного активу, включаючи його ліквідаційну вартість;

Чиста вартість реалізації необоротного активу - справедлива вартість необоротного активу з вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення основних засобів та нематеріальних активів.
2. На які групи з позиції бухгалтерського обліку класифікуються основні засоби та нематеріальні активи в банках України?
3. Які види основних засобів відносяться до інвестиційної нерухомості?
4. За яких умов необоротні активи класифікуються як утримувані для продажу?
5. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням та оцінкою необоротних активів?
6. Яким нормативно-правовим актом НБУ регламентуються методологічні засади формування в бухгалтерському обліку банків інформації про операції з основними засобами та нематеріальними активами?
7. За яких умов об'єкт основних засобів та нематеріальних активів визнається активом?
8. З чого складається первісна вартість придбаного об'єкта основних засобів та нематеріальних активів?
9. Які витрати, що пов'язані із придбанням чи створенням нематеріального активу визнаються витратами звітного періоду?
10. Як визначається первісна вартість об'єкта необоротного активу, отриманого в обмін на подібний та неподібний актив?
11. Які витрати включає первісна вартість створених необоротних активів?
12. Як відображаються в бухгалтерському обліку витрати на поліпшення (вдосконалення) необоротних активів та витрати на підтримання необоротних активів у придатному для використання стані?
13. За якими методами банки можуть здійснювати подальший облік основних засобів і нематеріальних активів після їх первісного визнання?
14. В яких випадках банк повинен визнавати зменшення корисності необоротних активів?
15. Які методи нарахування амортизації необоротних активів можуть використовувати банки?
16. Який метод нарахування амортизації є найбільш розповсюдженим і чому?
17. У чому полягають особливості нарахування амортизації нематеріальних активів?
18. В яких випадках об'єкти необоротних активів припиняють визнаватися в балансі?

19. Як визначається фінансовий результат від продажу основних засобів і нематеріальних активів?
20. Як здійснюється облік необоротних активів, утримуваних для продажу?
21. За якою вартістю відображається в обліку банку інвестиційна нерухомість під час первісного визнання та після первісного визнання?
22. Що таке гудвіл і в яких випадках він виникає?
23. За яким рахунком бухгалтерського обліку банку обліковується гудвіл?
24. У яких фінансових звітах банку і в яких статтях розкривається інформація про необоротні активи?

ТЕСТИ

1. Які з наведених нижче активів відносяться до нематеріальних активів ?
 - а) право на комп'ютерну програму;
 - б) права на користування земельною ділянкою;
 - в) ліцензії;
 - г) усе зазначене вище.
2. Як банк має класифікувати необоротні активи, балансова вартість яких відшкодуватиметься шляхом операції з продажу, а не поточного використання:
 - а) як інвестиційну нерухомість;
 - б) як незавершені капітальні інвестиції;
 - в) як інші необоротні матеріальні активи;
 - г) як необоротні активи утримувані для продажу.
3. Які з наведених нижче активів відносяться до інвестиційної нерухомості?
 - а) транспортні засоби;
 - б) земельна ділянка, що утримується з метою реалізації в короткостроковій перспективі;
 - в) земля, подальше використання якої на даний момент не визначено;
 - г) будівля, зайнята банком.
4. Бухгалтерське проведення Дт 4400 Кт 3510 означає:
 - а) банк здійснив попередню оплату за основні засоби;
 - б) банк визнав в балансі основні засоби, придбані на умовах попередньої оплати;
 - в) банк визнав в балансі основні засоби, оплата за які ще не здійснена;
 - г) банк придбав основні засоби в обмін на подібний об'єкт.

5. За яким рахунком відображаються в обліку банку витрати на підтримання необоротних активів у придатному для використання стані?

- а) 3519;
- б) 4310;
- в) 4430;
- г) 7420.

6. Які необоротні активи не підлягають переоцінці?

- а) необоротні активи, які обліковуються за методом первісної вартості (собівартості);
- б) бібліотечні фонди;
- в) малоцінні необоротні матеріальні активи;
- г) усе зазначене вище.

7. Якими бухгалтерськими проводками відображається дооцінка основних засобів у випадку використання першого методу відображення накопиченого зносу?

- а) Дт 4409 Кт 4400;
- б) Дт 4400 Кт 5100;
- в) Дт 5100 Кт 4409;
- г) Дт 5100 Кт 4400.

8. Якими бухгалтерськими проводками відображається уцінка нематеріальних активів у випадку використання другого методу відображення накопиченої амортизації?

- а) Дт 7499 Кт 4300;
- б) Дт 4309 Кт 5101;
- в) Дт 4309 Кт 4300;
- г) Дт 7499 Кт 4300.

9. Як може здійснюватися амортизація малоцінних необоротних матеріальних активів?

- а) 50% їх вартості в першому місяці їх використання і 50% у другому місяці їх використання;
- б) 100 % їх вартості в першому місяці використання;
- в) 100 % їх вартості в останньому місяці використання;
- г) 50% їх вартості в першому місяці їх використання та 50% у місяці їх списання з балансу внаслідок невідповідності критеріям визнання їх активом.

10. За яким рахунком банк має відображати втрати від зменшення корисності необоротних активів, які не переоцінювалися?

- а) 7490;
- б) 7499;
- в) 4400;
- г) 6499.

11. За якими необоротними активами не нараховується амортизація?
- а) предметами антикваріату;
 - б) землею;
 - в) необоротними активами, утримуваними для продажу;
 - г) необоротними активами, балансова вартість яких дорівнює їх ліквідаційній вартості;
 - д) усіма зазначеними вище.
12. Ліквідаційна вартість яких видів необоротних активів прирівнюється до нуля при розрахунку їх вартості, що амортизується?
- а) основних засобів;
 - б) інших необоротних матеріальних активів;
 - в) незавершених капітальних інвестицій;
 - г) нематеріальних активів.
13. Бухгалтерське проведення Дт 4400 Кт 4410 означає:
- а) банк придбав інвестиційну нерухомість;
 - б) банк продав інвестиційну нерухомість;
 - в) банк перевів об'єкт інвестиційної нерухомості до категорії нерухомості, зайнятої власником;
 - г) банк перевів об'єкт нерухомості, зайнятої власником до категорії інвестиційної нерухомості.
14. За яким рахунком банк-покупець відображає в обліку дохід, що виник в результаті придбання іншого банку (підприємства) чи шляхом об'єднання компаній?
- а) 4300;
 - б) 7499;
 - в) 4321;
 - г) 6499.

ЗАДАЧІ

Задача 9.1

20.03. 2016 р. банк здійснив передоплату за програмне забезпечення у сумі 2122000 грн.

23.03. 2016 р. програмне забезпечення було отримано і встановлено в банку та визнано в обліку.

1.04. 2016 р. банк нарахував прямолінійним методом амортизацію за придбаним програмним забезпеченням. Строк корисного використання – 6 років, ліквідаційна вартість – 0 грн.

Необхідно:

Здійснити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за наведеними операціями.

Задача 9.2

17.02. 2016 р. банк здійснив попередню оплату на користь німецької фірми Wincor Nixdorf International за 10 банкоматів у сумі 105070 євро. Офіційний курс гривні до євро на дату проведення передоплати становив 27, 746312 EUR/UAH.

2.03.2016 р. банк отримав придбані банкомати, але ще не ввів їх в експлуатацію.

5.03. 2016 р. банк встановив 2 банкомати і ввів їх в експлуатацію .

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за даними операціями.

Задача 9.3

25.02. 2016 р. банк здійснив передоплату за легковий автомобіль у сумі 165000 грн.

26.02.2016 р. банк визнав придбаний автомобіль в балансі і зразу ввів його в експлуатацію.

2.03.2016 р. банк нарахував кумулятивним методом амортизацію за придбаним автомобілем. Строк корисного використання – 6 років, ліквідаційна вартість – 45000 грн.

20.03.2016 р. автомобіль потрапив у ДТП і був зданий на ремонт сторонній організації, яка обслуговується в іншому банку. Оплата за ремонт автомобіля здійснюється після виконання ремонтних робіт.

2.04.2016 р. банк перерахував кошти у сумі 4250 грн. за виконаний ремонт автомобіля.

Необхідно:

Здійснити відповідні розрахунки та скласти бухгалтерські проведення за наведеними операціями.

Задача 9.4.

Визначте пропущені суми для кожного з основних засобів, що підлягають амортизації.

Основні засоби	Первісна вартість	Залишкова вартість	Строк експлуатації (роки)	Метод нарахування амортизації	Сума амортизації за другий рік використання
А	?	20 000	5	прискореного зменшення	24 000
Б	40 000	?	8	Кумулятивний	7 000
В	65 000	5 000	?	Прямолінійний	6 000
Г	230 000	10 000	10	?	22 000

Задача 9.5.

Банк здійснює перший раз переоцінку власної будівлі. Первісна вартість будівлі - 8706450 грн. Упродовж строку експлуатації будівлі нараховано знос – 960750 грн. На дату переоцінки справедлива вартість будівлі становить 9500000 грн.

Необхідно:

1) Здійснити переоцінку будівлі, використовуючи перший метод відображення в бухгалтерському обліку накопиченої амортизації на дату переоцінки та відобразити її в обліку.

2) Здійснити переоцінку будівлі, використовуючи другий метод відображення в бухгалтерському обліку накопиченої амортизації на дату переоцінки та відобразити її в обліку.

Задача 9.6.

Банк реалізував службовий автомобіль, первісна вартість якого 115000 грн. Упродовж строку експлуатації автомобіля було нараховано знос у сумі 65000 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки з реалізації банком автомобіля за умови, що автомобіль було продано за: а) 48000 грн.; б) 60000 грн.; в) 50000 грн.

Задача 9.7.

Банк списав з балансу 10 однакових комп'ютерів. Первісна вартість кожного з комп'ютерів становила 3500 грн. За строк експлуатації комп'ютерів було нараховано знос у сумі 3000 грн. Ліквідаційна вартість одного комп'ютера становить 500 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за операцією із списання комп'ютерів з балансу банку.

РОЗДІЛ 10.

ОБЛІК ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ *розуміти економічний зміст лізингових операцій та розрізняти фінансовий лізинг від оперативного лізингу;*
- ✓ *узагальнити вимоги МСБО 17 «Оренда» щодо методологічних засад відображення в бухгалтерському обліку лізингоодержувача та лізингодавця фінансового та оперативного лізингу;*
- ✓ *описати методика бухгалтерського обліку операцій банку з фінансового лізингу;*
- ✓ *назвати та охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку операцій з фінансового лізингу;*
- ✓ *складати бухгалтерські записи за операціями з надання банком основних засобів за договором фінансового лізингу;*
- ✓ *відобразити операції з фінансового лізингу на рахунках бухгалтерського обліку банку-лізингоодержувача;*
- ✓ *описати методика бухгалтерського обліку операцій банку з оперативного лізингу;*
- ✓ *складати бухгалтерські записи за операціями банку з надання необоротних активів в оперативну оренду;*
- ✓ *відобразити доходи і витрати, пов'язані з оперативною орендою, на рахунках бухгалтерського обліку банку-лізингоодержувача;*
- ✓ *відобразити на рахунках бухгалтерського обліку банку-продавця операції з продажу необоротного активу зі зворотною орендою;*
- ✓ *відобразити на рахунках бухгалтерського обліку банку-покупця операції з продажу необоротного активу зі зворотною орендою;*
- ✓ *інтерпретувати інформацію про лізингові операції, що розкривається у фінансовій звітності банку.*

10.1. Економічний зміст та види лізингових операцій

Термін лізинг походить від англійського слова «to lease», що означає «орендувати», «наймати». **Лізинг (оренда)** - це угода, згідно з якою лізингодавець (орендодавець) передає лізингоодержувачу (орендоодержувачу) в обмін на платіж або ряд платежів право користування активом протягом погодженого періоду часу.

Велика різноманітність лізингових операцій дозволяє класифікувати їх за багатьма ознаками, зокрема, такими як: склад учасників угоди, об'єкт лізингу, умови амортизації, обсяг обслуговування, рівень окупності, кількість учасників угоди, сектор ринку, де здійснюються операції, характер лізингових платежів. З позиції відображення лізингових операцій у бухгалтерському обліку має значення класифікація лізингу за умовами передавання ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, що надається у лізинг. За цією ознакою лізинг поділяється на фінансовий і оперативний.

Фінансовий лізинг (оренда) - це оренда, умовами якої передбачається передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив. Право власності може з часом передаватися або не передаватися.

Лізинг (оренда), що не передбачає передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив, класифікується **оперативним**.

Класифікація лізингу (оренди) як фінансового або оперативного залежить від суті операції, а не від форми договору.

Для визначення операції як фінансовий лізинг (оренда) використовуються критерії, які окремо або в поєднанні обумовлюють класифікацію лізингу (оренди) як фінансового, а саме:

- наприкінці строку дії лізингу (оренди) право власності або інші речові права на актив переходять до лізингоодержувача;
- лізингоодержувач має право на купівлю цього активу за ціною, яка значно нижча від справедливої вартості на дату реалізації цього права, а на початку строку лізингу є обґрунтована впевненість у тому, що це право буде реалізовано;
- строк дії лізингу (оренди) становить більшу частину строку корисного використання активу навіть за умови, що право власності не передаватиметься;
- на початку строку дії лізингу (оренди) теперішня вартість мінімальних лізингових (орендних) платежів майже дорівнює справедливій вартості активу, переданого в лізинг (оренду);
- активи, передані в лізинг (оренду), мають спеціалізований характер, тобто лише лізингоодержувач може користуватися ними без суттєвих модифікацій.

Підтвердженням належності операції до фінансового лізингу (оренди) можуть бути такі умови:

- у разі припинення лізингу (оренди) лізингоодержувачем пов'язані з цим збитки лізингодавця покладаються на лізингоодержувача;
- прибутки або збитки від коливань справедливої вартості ліквідаційної суми належать лізингоодержувачу (наприклад, у формі знижки на лізингову

(оренду) плату, яка дорівнює більшій частині виручки від продажу в кінці строку лізингу (оренди));

- лізингоодержувач має змогу продовжити строк дії договору про лізинг (оренду) за плату, яка нижча від ринкової.

В Україні загальні правові та економічні засади фінансового лізингу регулюються Законом України «Про фінансовий лізинг» від 11.12.2003 р. № 1381-IV. Згідно з цим Законом, **фінансовий лізинг** - це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу, за яким лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі). Відповідно до цього Закону, предметом договору фінансового лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів. Не можуть бути предметом лізингу земельні ділянки та інші природні об'єкти, єдині майнові комплекси підприємств та їх відокремлені структурні підрозділи (філії, цехи, дільниці).

Однією із істотних умов лізингового договору є лізингові платежі, під якими розуміють виплати лізингодавцеві, які здійснює лізингоодержувач за надане йому право користуватися лізинговим майном. Існує декілька класифікацій видів лізингових платежів. Зокрема, за способом плати розрізняють лінійні платежі (однаковими частинами), прогресивні платежі (розміри збільшуються), дегресивні (розміри зменшуються). За періодичністю сплати лізингові платежі поділяються на щорічні, щоквартальні, щомісячні, а за строками їх внесення – на ті, що вносяться на початку та кінці періоду сплати. Залежно від форми платежів, вони класифікуються на грошові платежі, компенсаційні (розрахунки здійснюються товарами або зустрічними послугами лізингодавцю) та змішані (поєднують грошові та компенсаційні платежі).

Складові лізингових платежів та їх розрахунок буде різним для операційного та фінансового лізингу.

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», лізингові платежі можуть включати:

- а) суму, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу;
- б) платіж як винагороду лізингодавцю за отримане у лізинг майно;
- в) компенсацію відсотків за кредитом;
- г) інші витрати лізингодавця, що безпосередньо пов'язані з виконанням договору лізингу.

Платежі, що підлягають сплаті лізингоодержувачем протягом строку лізингу (оренди) (з вирахуванням вартості послуг та податків, що підлягають сплаті лізингодавцю, і непередбаченої лізингової (орендної) плати), які збільшені: для лізингоодержувача - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості; для лізингодавця - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості, називаються *мінімальними лізинговими (орендними) платежами*.

У разі можливості та наміру лізингоодержувача придбати об'єкт лізингу (оренди) за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання,

мінімальні лізингові (орендні) платежі складаються з мінімальної лізингової (орендної) плати за весь строк лізингу (оренди) та суми, яку слід сплатити згідно з договором про придбання об'єкта лізингу (оренди).

Мінімальні лізингові (орендні) платежі складаються з двох складових. З позиції лізингодавця мінімальні лізингові платежі включають фінансовий дохід (який по суті, є платою за наданий лізингоодержувачу кредит) та компенсацію вартості об'єкта лізингу. Для лізингоодержувача мінімальні лізингові платежі складаються з фінансових витрат та компенсації лізингодавцю вартості об'єкта лізингу.

У договорі з фінансового лізингу, як правило, передбачається розрахунок мінімальних лізингових платежів з їх розподілом на фінансові витрати (доходи) та компенсацію вартості об'єкта лізингу.

Порядок розрахунку теперішньої вартості майбутніх лізингових платежів на 1 грошову одиницю залежить від того, чи платежі здійснюються на початок кожного розрахункового періоду, чи на кінець.

Теперішня вартість майбутніх лізингових платежів на 1 грошову одиницю, що сплачуються на початку кожного періоду (PVAD), розраховується за формулою:

$$PVAD = 1 + \left[\left(1 - \frac{1}{(1+i)^n} \right) \div i \right], \quad (10.1)$$

де n - кількість періодів, за які нараховуються і сплачуються лізингові платежі;

i - ставка відсотка для розрахункового періоду.

Теперішня вартість майбутніх лізингових платежів на 1 грошову одиницю, що сплачуються в кінці кожного періоду (PVA), розраховується за формулою:

$$PVA = \left(1 - \frac{1}{(1+i)^n} \right) \div i, \quad (10.2)$$

де n - кількість періодів, за які нараховуються і сплачуються лізингові платежі;

i - ставка відсотка для розрахункового періоду.

Сума теперішньої вартості мінімального лізингового платежу, що сплачується регулярно лізингоодержувачем, розраховується шляхом ділення справедливої вартості об'єкта лізингу на початок строку лізингу на теперішню вартість майбутніх лізингових платежів на 1 грошову одиницю (PVA або PVAD). Загальна сума теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів дорівнює добутку мінімального лізингового платежу, що сплачується регулярно та кількості періодів сплати.

Загальна сума фінансового доходу лізингодавця (відповідно фінансових витрат лізингоодержувача) розраховується як різниця між загальною сумою

теперішньої вартості мінімальних лізингових платежів та справедливою вартістю об'єкта лізингу на початок строку лізингу. Розподіл фінансового доходу лізингодавця (відповідно фінансових витрат лізингоодержувача) здійснюється із застосуванням лізингової ставки відсотка на залишок зобов'язань на початок розрахункового періоду.

Лізингова угода може передбачати зміну величини мінімального лізингового платежу на величину непередбаченої лізингової плати. Непередбачена лізингова плата - це частина лізингової плати, яка не зафіксована конкретною сумою та розраховується із застосуванням показників інших, ніж строк оренди (обсяг продажу, рівень використання, індекс інфляції та ціни, ринкові ставки відсотка тощо).

Лізингові платежі за угодою про операційний лізинг (за винятком витрат на послуги, наприклад, страхування та технічне обслуговування), як правило визнаються на прямолінійній основі протягом строку оренди.

10.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку лізингових операцій

На міжнародному рівні облік лізингових (орендних) операцій регламентується МСБО 17 «Оренда»¹, метою якого є визначення для орендарів і орендодавців відповідної облікової політики та розкриття інформації, яку слід застосовувати до фінансової та операційної оренди. Облік лізингових операцій з інвестиційною нерухомістю та біологічними активами регулюється МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість» та МСБО 41 «Сільське господарство» відповідно.

У МСБО 17 наводиться визначення фінансової та операційної оренди, а також класифікаційні ознаки, згідно з якими оренда вважається фінансовою.

МСБО 17 вимагає, щоб *лізингоодержувач* застосовував наступні принципи обліку та відображення оренди у фінансовій звітності.

На початку строку оренди, лізингоодержувачам слід визнавати фінансову оренду як активи та зобов'язання за сумами, що дорівнюють справедливій вартості орендованого майна на початку оренди, або, якщо вони нижчі за справедливую вартість, за теперішньою вартістю мінімальних орендних платежів, яка визначається на початку оренди. Ставкою дисконту, яку слід застосовувати при обчисленні теперішньої вартості мінімальних орендних платежів, є припустима ставка відсотка при оренді, якщо її можливо визначити; якщо ні, слід застосувати відсоткову ставку додаткових запозичень орендаря. Будь-які первісні прямі витрати орендаря додаються до суми, визнаної як актив.

Мінімальні орендні платежі слід розподіляти між фінансовими витратами та зменшенням непогашених зобов'язань. Фінансові витрати розподіляються на періоди протягом строку оренди так, щоб забезпечити сталу періодичну ставку відсотка на залишок зобов'язань у кожному періоді.

¹ Примітка. МСБО 17 «Оренда» буде замінений на МСФЗ 16 «Оренда» 1.01.2019 р.

Облікова політика нарахування амортизації на орендовані активи має узгоджуватися з обліковою політикою нарахування амортизації, що прийнята для власних активів. Якщо немає обґрунтованої впевненості в тому, що орендар отримає право власності наприкінці строку оренди, актив повністю амортизується протягом коротшого з двох строків: строку оренди або строку корисної експлуатації.

Орендні платежі за угодою про оперативну оренду мають визнаватися як витрати у звіті про прибутки та збитки та інший сукупний дохід на прямолінійній основі протягом строку оренди, якщо тільки інша систематична основа не дозволяє краще відображати вигоди користувача.

Стосовно обліку і відображення у фінансовій звітності оренди *лізингодавцем*, МСБО 17 вимагає наступне.

Активи, утримувані за угодами про фінансову оренду мають визнаватися як дебіторська заборгованість за сумою, що дорівнює чистим інвестиціям в оренду. Визнання фінансового доходу має базуватися на моделі, що відображає сталу періодичну норму прибутковості на чисті інвестиції орендодавця в фінансову оренду.

Активи, які є об'єктами угоди про оперативну оренду мають відображатися у звіті про фінансовий стан орендодавця відповідно до суті активу. Дохід від оперативної оренди має визнаватися в складі доходу на прямолінійній основі протягом строку оренди, якщо тільки інша систематична основа не дозволяє краще відображати в часі вигоди користувача, при застосуванні якої, вигода, отримана від зданого в оренду активу, зменшується.

Щодо операцій з продажу активу із зворотною орендою, у МСБО 17 містяться наступні правила.

Для операцій з продажу із зворотною орендою, що веде до фінансової оренди, будь-яке перевищення надходжень від продажу над балансовою вартістю слід відстрочувати та амортизувати протягом строку оренди.

Для операцій з продажу із зворотною орендою, що веде до оперативної оренди:

- якщо операція здійснюється за справедливою вартістю, то прибуток або збиток мають визнаватися негайно;

- якщо ціна продажу нижча за справедливу вартість, будь-який прибуток або збиток має визнаватися негайно, за винятком того, коли збиток компенсується майбутніми орендними платежами за ціною, нижчою за ринкову, він відстрочується та амортизується пропорційно орендним платежам за період, протягом якого очікується використання активу;

- якщо ціна продажу вища за справедливу вартість, перевищення над справедливою вартістю слід відстрочувати та амортизувати протягом періоду використання активу;

- якщо справедлива вартість на момент операції продажу майна з подальшою його орендою є меншою, ніж балансова вартість активу – збиток, що дорівнює різниці між балансовою і справедливою вартістю, має бути визнаний негайно.

В Україні методика бухгалтерському обліку лізингових (орендних) операцій банків регламентується:

– Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України, затвердженою постановою Правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р.;

– Інструкцією з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, затвердженою постановою Правління НБУ № 481 від 27.12.2007 р.

10.3. Облік операцій з фінансового лізингу лізингодавцем

Активи, надані банком у фінансовий лізинг, відображаються на балансі лізингоодержувача. Заборгованість за наданим у фінансовий лізинг об'єкт необоротних активів, банк-лізингодавець обліковує як наданий кредит за такими рахунками:

➤ **1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам».** Рахунок призначений для обліку заборгованості інших банків за фінансовим лізингом. За дебетом рахунку проводяться суми заборгованості за фінансовим лізингом. За кредитом рахунку проводяться суми погашення заборгованості за фінансовим лізингом.

➤ **2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання».** Рахунок призначений для обліку переданих у користування суб'єктам господарювання основних засобів за договорами фінансового лізингу (оренди). За дебетом рахунку відображається вартість основних засобів, наданих у фінансовий лізинг (оренду). За кредитом рахунку проводяться суми погашення заборгованості за фінансовим лізингом (орендою).

➤ **2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам».** Рахунок призначений для обліку переданих у користування фізичним особам основних засобів за договорами фінансового лізингу (оренди). За дебетом рахунку відображається вартість основних засобів, наданих у фінансовий лізинг (оренду). За кредитом рахунку проводяться суми погашення заборгованості за фінансовим лізингом (орендою).

Надання нового об'єкта основних засобів у фінансовий лізинг відображається в обліку лізингодавця такою проводкою:

Дт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам», або

2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання», або

2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам»

Кт 4400 «Основні засоби».

Різниця між сумою мінімальних лізингових (орендних) платежів і негарантованої ліквідаційної вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) та теперішньою його вартістю, що визначена за лізинговою (орендною) ставкою процента, є доходом лізингодавця.

Розподіл доходу між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку заборгованості лізингоодержувача за кредитом на початок звітного періоду.

Витрати, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості кредиту під час первісного визнання і відображаються за такими активними рахунками:

- ✓ 1525 «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам»;
- ✓ 2075 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»;
- ✓ 2215 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам».

При цьому в обліку здійснюється така проводка:

Дт 1525 «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам», або 2075 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання», або

2215 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»».

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

Зазначені витрати амортизуються протягом строку лізингу (оренди), що відображається такими проводками:

- за договором фінансового лізингу з іншим банком:

Дт 6018 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам»

Кт 1525 «Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам»;

- за договором фінансового лізингу з суб'єктом господарювання:

Дт 6028 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання»

Кт 2075 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»;

- за договором фінансового лізингу з фізичною особою:

Дт 6044 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам»

Кт 2215 «Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам».

Нарахування доходу за фінансовим лізингом супроводжується такими проводками:

- за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

Дт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»

Кт 6018 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам»;

- за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

Дт 2078 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»

Кт 6028 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання»;

- за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам:

Дт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Кт 6044 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам».

Отримана лізингодавцем сума лізингового (орендного) платежу відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам» - на суму отриманого доходу

Кт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам» - на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди);

- за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2078 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання» - на суму отриманого доходу

Кт 2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання» - на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди);

- за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам:

Дт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам» - на суму отриманого доходу

Кт 2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам» - на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

У випадку несплати лізингоодержувачем у встановлений в лізинговому договорі термін нарахованих процентів та заборгованості за фінансовим лізингом їх сума переноситься на рахунки з обліку прострочених нарахованих доходів та простроченої заборгованості за фінансовим лізингом відповідно. При цьому виконуються такі бухгалтерські проводки:

а) за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

- на суму прострочених нарахованих доходів:

Дт 1529 «Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»

Кт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»;

- на суму простроченої заборгованості за фінансовим лізингом:

Дт 1527 «Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам»

Кт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам»;

б) за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

- на суму прострочених нарахованих доходів:

Дт 2079 «Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»

Кт 2078 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»;

- на суму простроченої заборгованості за фінансовим лізингом:

Дт 2077 «Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»

Кт 2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання»;

в) за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам:

- на суму прострочених нарахованих доходів:

Дт 2219 «Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Кт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»;

- на суму простроченої заборгованості за фінансовим лізингом:

Дт 2217 «Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Кт 2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам».

Погашення простроченої заборгованості за фінансовим лізингом та нарахованими за ним доходами відображається в обліку такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів (1200, 1500, 2600, 2620 та інші)

Кт Рахунки для обліку простроченої заборгованості за фінансовим лізингом (1527, 2077, 2217)

Кт Рахунки для обліку простроченої заборгованості за нарахованими доходами (1528, 2079, 2219).

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу (оренди) повертається лізингодавцю, то в обліку лізингодавця на суму негарантованої ліквідаційної вартості здійснюється така проводка:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам», або

2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання», або

2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам».

Приклад розв'язку задачі

Приклад 10.1

1.04.2016 р. банк уклав угоду з фінансового лізингу з підприємством, згідно з якою було придбано промислове обладнання вартістю 150000 грн. Строк оренди 5 років. Термін корисного використання обладнання - 10 років. Процентна ставка за лізингом становить 20 % річних і сплачується в кінці кожного кварталу. Угодою передбачено перехід обладнання у власність підприємства - лізингоодержувача після закінчення строку лізингу.

Операція з придбання банком обладнання і надання його підприємству у фінансовий лізинг відображається такими бухгалтерськими записами:

- здійснення попередньої оплати за обладнання:

Дт 3510 150000 грн.

Кт 1200 150000 грн.;

- визнання обладнання у балансі банку:

Дт 4400 150000 грн.

Кт 3510 150000 грн.;

- надання обладнання підприємству у фінансовий лізинг:

Дт 2071 150000 грн.

Кт 4400 150000 грн.

Здійсимо розрахунок лізингових платежів на весь період дії лізингової угоди. Насамперед, потрібно визначити теперішню вартість звичайного ануїтету 1 грошової одиниці (PVA). Для цього можна скористатися спеціальними таблицями, або провести розрахунки, скориставшись формулою (10.2)

Згідно з даними нашого прикладу, теперішня вартість звичайного ануїтету 1 грошової одиниці, при періоді $n = 20$ (5 років \times 4 рази в рік), та процентній ставці $i = 5\%$ (четвертина річної лізингової ставки) становить 12,46221.

Тепер розрахуємо суму мінімальних лізингових платежів, яку повинен сплачувати лізингоодержувач в кінці кожного кварталу:

150000 грн. : 12,46221 = 12036 грн.

Загальна сума мінімальних лізингових платежів становитиме:

12036 грн. \times 20 (кількість періодів сплати лізингових платежів) = 240720 грн.

Процентний дохід лізингодавця за весь строк дії лізингової угоди складе:
240720 грн. – 150000 грн. = 90720 грн.

Тепер складемо таблицю лізингових платежів, в якій відобразимо суму процентного доходу лізингодавця у складі періодичних мінімальних лізингових платежів у перший рік оренди (табл.10.1).

Таблиця 10.1

Розрахунок лізингових платежів у перший рік дії лізингової угоди

Дата платежу	Сума мін. лізингових платежів, грн.	Процентний дохід лізингодавця, грн.	Компенсація вартості об'єкта лізингу, грн.	Залишок зобов'язання з лізингу на кінець періоду, грн.
1.04.2016				150000
30.06.2016	12036	$150000 \times 0,05 = 7500$	$12036 - 7500 = 4536$	$150000 - 4536 = 145464$
30.09.2016	12036	$145464 \times 0,05 = 7273$	$12036 - 7273 = 4763$	$145464 - 4763 = 140701$
31.12.2016	12036	$140701 \times 0,05 = 7035$	$12036 - 7035 = 5001$	$140701 - 5001 = 135700$
31.03.2017	12036	$135700 \times 0,05 = 6785$	$12036 - 6785 = 5251$	$135700 - 5251 = 130449$

30.06. 2016 р. банк нараховує процентний дохід за фінансовим лізингом у сумі 7500 грн. і виконує таке бухгалтерське проведення¹:

Дт 2078 7500 грн.

Кт 6028 7500 грн.

¹ Для спрощення розрахунків, припускається, що процентний дохід нараховується 1 раз в квартал, хоч на практиці банки щомісяця нараховують процентні доходи та витрати.

Отримання банком лізингових платежів від підприємства у термін, передбачений лізинговою угодою, супроводжується такою проводкою:

Дт 2600 12036 грн.

Кт 2078 7500 грн.

Кт 2071 4536 грн.

На наступні дати нарахування процентного доходу і отримання лізингових платежів банк зробить аналогічні бухгалтерські проводки, але на інші суми (згідно з розрахунком у табл. 10.1).

10. 4. Відображення в обліку фінансового лізингу лізингоодержувачем

Якщо банк виступає у ролі лізингоодержувача в операції з фінансового лізингу, то на початок строку лізингу (оренди) необоротні активи, що отримані банком-лізингоодержувачем у фінансовий лізинг, обліковуються за найменшою з оцінок: справедливою вартістю необоротного активу або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових (орендних) платежів. Витрати лізингоодержувача, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг (оренду), включаються до вартості активу під час його первісного визнання.

Одержаний у фінансовий лізинг об'єкт основних засобів у бухгалтерському обліку банку-лізингоодержувача відображається одночасно як актив і зобов'язання такою проводкою:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)».

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта фінансового лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються як капітальні інвестиції, що включаються до вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

На суму завершених капітальних інвестицій збільшується залишкова вартість активу і в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами».

Розподіл фінансових витрат між звітними періодами протягом строку лізингу (оренди) здійснюється із застосуванням лізингової (орендної) ставки процента до залишку зобов'язань на початок звітного періоду. Якщо в договорі про фінансовий лізинг (оренду) не зазначена лізингова (орендна) ставка процента, то застосовується ставка процента до можливих позик лізингоодержувача.

Нараховані витрати за отриманими лізингоодержувачем активами у фінансовий лізинг (оренду) відображаються в обліку такою проводкою:

Дт 7028 «Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)»

Кт 3678 «Інші нараховані витрати».

Сплата лізингоодержувачем орендних платежів у бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

- на суму нарахованих витрат за отриманими активами у фінансовий лізинг:

Дт 3678 «Інші нараховані витрати»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 1500, 2600;

- на суму зобов'язання за фінансовим лізингом (орендою):

Дт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)»;

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 1500, 2600.

Лізингоодержувач протягом періоду очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу нараховує амортизацію. Періодом очікуваного використання об'єкта фінансового лізингу є строк корисного використання - якщо договором передбачено перехід права власності на актив до лізингоодержувача (орендаря), або коротший з двох періодів - строк лізингу (оренди) або строк корисного використання об'єкта фінансового лізингу (оренди) - якщо переходу права власності на об'єкт фінансового лізингу (оренди) не передбачено. Метод нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) визначається лізингоодержувачем відповідно до порядку нарахування амортизації власних основних засобів і нематеріальних активів.

Нарахування амортизації об'єкта фінансового лізингу (оренди) в бухгалтерському обліку відображається такою проводкою:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4409 «Знос основних засобів».

Під час переходу за умовою лізингу основних засобів, отриманих у фінансовий лізинг, у власність лізингоодержувача в бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 4400 «Основні засоби» (аналітичний рахунок «Власні необоротні активи»)

Кт 4400 «Основні засоби» (аналітичний рахунок «Фінансовий лізинг»).

Одночасно на суму зносу:

Дт 4409 «Знос основних засобів» (аналітичний рахунок «Фінансовий лізинг»)

Кт 4409 «Знос основних засобів» (аналітичний рахунок «Власні необоротні активи»).

Якщо за умовами договору об'єкт фінансового лізингу повертається лізингодавцю, то на суму негарантованої ліквідаційної вартості лізингоодержувачем здійснюється проводка:

Дт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)»

Дт 4409 «Знос основних засобів»

Кт 4400 «Основні засоби».

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, одержаного у фінансовий лізинг, у бухгалтерському обліку відображаються за рахунком 7421 «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

Приклади розв'язку задач

Приклад 10.2.

Згідно з угодою від 1.10.2015 р. про фінансовий лізинг банк отримав 20 комп'ютерів загальна справедлива вартість яких становить 104000 грн. Строк оренди становить 2 роки. Процентна ставка за лізингом становить 16% і сплачується в кінці кожного кварталу. Згідно з укладеною угодою, право власності на орендовані комп'ютери передається лізингоодержувачу після закінчення строку лізингу. Строк корисного використання комп'ютерів становить 6 років, а ліквідаційна вартість одного комп'ютера - 700 грн. Банк використовує прямолінійний метод нарахування амортизації.

Операція з отримання банком комп'ютерів у фінансовий лізинг відображається такими бухгалтерськими записами:

Дт 4400	104000 грн.
Кт 3615	104000 грн.

Визначимо річну суму амортизації (РСА) отриманих у фінансовий лізинг комп'ютерів:

$$РСА = \frac{104000 - 14000}{6} = 15000 \text{ грн.}$$

Місячна сума амортизації = 15000 грн. / 12 міс. = 1250 грн.

Нарахування банком щомісячної амортизації за отриманими у фінансовий лізинг основними засобами супроводжується проводкою:

Дт 7423	1250 грн.
Кт 4409	1250 грн.

Визначимо суму мінімальних лізингових платежів. Теперішня вартість звичайного анuitету 1 грошової одиниці, при періоді $n = 8$ (2 роки \times 4 рази в рік), та процентній ставці $i = 4\%$ (четвертина річної лізингової ставки) становить 6,73274.

Сума мінімальних лізингових платежів, яку повинен сплачувати лізингоодержувач в кінці кожного кварталу становить:

$$104000 \text{ грн.} : 6,73274 = 15447 \text{ грн.}$$

Загальна сума мінімальних лізингових платежів становитиме:

$$15447 \text{ грн.} \times 8 \text{ (кількість періодів сплати лізингових платежів)} = 123576 \text{ грн.}$$

Процентні витрати лізингоодержувача за весь строк дії лізингової угоди складуть: 123576 грн. – 104000 грн. = 19576 грн.

Тепер складемо таблицю лізингових платежів, в якій відобразимо суму процентних витрат лізингоодержувача у складі періодичних мінімальних лізингових платежів (табл. 10.2)

Таблиця 10.2.

Розрахунок лізингових платежів

Дата платежу	Сума мінімальних лізингових платежів, грн.	Процентні витрати лізингоодержувача, грн.	Компенсація вартості об'єкта лізингу, грн.	Залишок зобов'язання з лізингу на кінець періоду, грн.
1.10.2015				104000
31.12.2015	15447	4160	11287	92713
31.03.2016	15447	3708,52	11738,48	80974,52
30.06.2016	15447	3238,98	12208,02	68766,50
30.09.2016	15447	2750,66	12696,34	56070,16
31.12.2016	15447	2242,81	13204,19	42865,97
31.03.2017	15447	1714,64	13732,36	29133,61
30.06.2017	15447	1165,34	14281,66	14851,95
30.09.2017	15447	594,08	14852,92	0
Підсумок (заокруглено)	123576	19576	104000	

Нарахування банком процентних витрат за отриманими у фінансовий лізинг основними засобами за період з 1.10. по 31.12.2015 р.:

Дт 7028 4160 грн.

Кт 3678 4160 грн.

Сплата банком лізингових платежів:

Дт 3678 4160 грн.

Дт 3615 11287 грн.

Кт 1200 15447 грн.

На наступні дати нарахування процентних витрат і сплати лізингових платежів банк зробить аналогічні бухгалтерські проводки, але на інші суми (згідно з розрахунком у табл. 10.2).

10.5. Облік оперативного лізингу лізингодавцем

Активи надані в оперативний лізинг (оренду) відображаються у балансі банку-лізингодавця. Облік основних засобів і нематеріальних активів, переданих в оперативний лізинг (оренду), ведеться лізингодавцем на окремому аналітичному рахунку балансових рахунків 4300 «Нематеріальні активи», або 4400 «Основні засоби» і відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

- на суму переданого в лізинг об'єкта необоротних активів:

Дт 4400 «Основні засоби», або 4300 «Нематеріальні активи» (аналітичні рахунки «Оперативний лізинг»)

Кт 4400 «Основні засоби», або 4300 «Нематеріальні активи» (аналітичні рахунки «Власні необоротні активи»);

- на суму нарахованого зносу:

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів» (аналітичні рахунки «Власні необоротні активи»)

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів» (аналітичні рахунки «Оперативний лізинг»).

Лізингодавець протягом строку лізингу (оренди) нараховує амортизацію за активами, переданими в оперативний лізинг (оренду). У цьому разі здійснюється така проводка:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів».

Лізингодавець здійснює нарахування лізингових (орендних) платежів, яке відображається в обліку такою проводкою:

Дт 3578 «Інші нараховані доходи»

Кт 6395 «Доходи від оперативного лізингу (оренди)».

Отримання лізингодавцем нарахованих лізингових (орендних) платежів супроводжується такою проводкою:

Дт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650

Кт 3578 «Інші нараховані доходи».

Основні засоби та нематеріальні активи, повернені лізингоодержувачем, лізингодавець відображає в обліку такими проводками:

1) Дт 4400 «Основні засоби», або 4300 «Нематеріальні активи» (аналітичні рахунки «Власні необоротні активи»)

Кт 4400 «Основні засоби», або 4300 «Нематеріальні активи» (аналітичні рахунки «Оперативний лізинг»);

2) Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів» (аналітичні рахунки «Оперативний лізинг»)

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів» (аналітичні рахунки «Власні необоротні активи»)

Приклади розв'язку задач

Приклад 10. 3.

1.02.2016 р. банк надав в оперативний лізинг новозбудовану будівлю іншому банку. Строк лізингу – 10 років. Балансова вартість будівлі становить 2500000 грн. Строк корисного використання будівлі 40 років. Визначена ліквідаційна вартість – 500 000 грн. Лізингодавець застосовує прямолінійний метод нарахування амортизації. Щорічна лізингова плата становить 62400 грн.

На дату передачі банком будівлі в оперативний лізинг виконується проводка:

Дт 4400 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг») 2 500 000 грн.

Кт 4400 (аналітичний рахунок «Власні основні засоби») 2 500 000 грн.

29.02. 2016 р. банк-лізингодавець нарахував лізингові орендні платежі у сумі 5200 грн. (62400 грн. / 12 місяців), що супроводжується проводкою:

Дт 3578 5200 грн.

Кт 6395 5200 грн.

2.03.2016 р. на кореспондентський рахунок надійшли нараховані лізингові платежі. При цьому банк лізингодавець виконує проводку:

Дт 1200 5200 грн.

Кт 3578 5200 грн.

Лізингодавець протягом строку лізингу щомісячно нараховує амортизацію за переданою в оперативний лізинг будівлею. Річна сума амортизаційних відрахувань становить: (2500000 грн. - 500000 грн.) / 40 років = 50 000 грн. Відповідно щомісячна сума амортизаційних відрахувань становить 4166,66 грн. (50000 грн./12 міс.). На суму нарахованої за місяць амортизації здійснюється проводка:

Дт 7423 4166,66 грн.

Кт 4409 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг») 4166,66 грн.

Зазначені вище бухгалтерські записи з відображення в обліку нарахування орендних платежів та амортизації будівлі банк-лізингодавець буде здійснювати кожного місяця.

Після закінчення строку лізингу лізингодавець виконає такі бухгалтерські проводки:

- на суму поверненої з лізингу будівлі:

Дт 4400 (аналітичний рахунок «Власні необоротні активи») 2 500 000 грн.

Кт 4400 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг») 2 500 000 грн.;

- на суму нарахованого за 10 років зносу:

Дт 4409 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг») 500 000 грн.

Кт 4409 (аналітичний рахунок «Власні необоротні активи») 500 000 грн.

10. 6. Облік операцій з оперативного лізингу лізингоодержувачем

Прийняті в оперативний лізинг активи не відображаються в обліку банку-лізингоодержувача.

Банк-лізингоодержувач нараховує лізингові платежі, що супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7395 «Витрати на оперативний лізинг (оренду)»

Кт 3678 «Інші нараховані витрати».

Сплата лізингових (орендних) платежів супроводжується проводкою:

Дт 3678 «Інші нараховані витрати»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650.

Витрати лізингоодержувача на поліпшення об'єкта оперативного лізингу (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводять до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображаються лізингоодержувачем як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів за рахунком 4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)».

Поліпшення об'єкта основних засобів за оперативним лізингом (орендою) відображається в бухгалтерському обліку лізингоодержувача такими проводками:

а) здійснення попередньої оплати:

Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650;

б) капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дт 4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»;

в) завершене поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дт 4500 «Інші необоротні матеріальні активи»

Кт 4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»;

г) амортизація суми заведеного поліпшення основних засобів, що отримані в оперативний лізинг (оренду):

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Якщо об'єкт оперативного лізингу (оренди) повертається лізингодавцю у зв'язку з достроковим припиненням лізингу (оренди), а також з неможливістю відокремити створений об'єкт від об'єкта лізингу, то в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

Дт 4509 «Знос інших необоротних матеріальних активів»

Дт 7421 «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)» - недоамортизована частина витрат на поліпшення об'єкта лізингу (оренди)

Кт 4500 «Інші необоротні матеріальні активи».

Витрати на утримання об'єкта необоротних активів, отриманого в оперативний лізинг (оренду), в обліку відображаються за рахунком 7421 «Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)».

10.7. Відображення в обліку продавця операції з продажу необоротного активу із зворотною орендою

Фінансовий лізинг (оренда)

Продаж необоротного активу з укладенням договору про його одержання продавцем у фінансовий лізинг (оренду) відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650 - на вартість продажу необоротного активу

Дт 4409 «Знос основних засобів» - на суму зносу

Кт 4400 «Основні засоби» - на первісну (переоцінену) вартість необоротного активу

Кт 3600 «Доходи майбутніх періодів» - дохід від продажу необоротного активу.

Зобов'язання з фінансового лізингу (оренди) відображається в обліку за рахунком 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)» за найменшою на початок строку лізингу (оренди) оцінкою, а саме справедливою вартістю (вартістю продажу) або теперішньою вартістю суми мінімальних лізингових (орендних) платежів. При цьому виконується проводка:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)».

Нараховані витрати за отриманим фінансовим лізингом (орендою) відображаються в обліку такою проводкою:

Дт 7028 «Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)»

Кт 3678 «Інші нараховані витрати».

Сплата лізингових (орендних) платежів у бухгалтерському обліку продавця-лізингоодержувача відображається проводками:

- на суму зобов'язання за фінансовим лізингом (орендою):

Дт 3615 «Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650;

- на суму нарахованих витрат:

Дт 3678 «Інші нараховані витрати»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650.

Продавець-лізингоодержувач нараховує амортизацію за об'єктом фінансового лізингу (оренди), що супроводжується проводкою:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4409 «Знос основних засобів».

Визнання доходу від продажу необоротного активу здійснюється протягом строку лізингу (оренди) і відображається в обліку такою проводкою:

Дт 3600 «Доходи майбутніх періодів»

Кт 6490 «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

Оперативний лізинг (оренда)

Продаж необоротного активу за справедливою вартістю з укладенням договору про його одержання продавцем в оперативний лізинг (оренду) відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650 - на вартість продажу необоротного активу

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або

4409 «Знос основних засобів» - на суму зносу

Дт 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів» - на суму витрат від продажу

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або 4400 «Основні засоби» - на первісну (переоцінену) вартість необоротного активу

Кт 6490 «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів» - на суму доходу від продажу необоротного активу.

Якщо вартість продажу необоротного активу нижча, ніж його справедлива вартість, то витрати визнаються під час здійснення операції, крім випадків, коли збиток відшкодуватиметься за рахунок майбутніх лізингових (орендних) платежів, що встановлені нижче, ніж рівень ринкових цін. У цьому разі в обліку здійснюються такі проводки:

а) якщо вартість продажу необоротного активу нижча, ніж його справедлива вартість:

Дт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650 - на вартість продажу необоротного активу

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або 4409 «Знос основних засобів» - на суму зносу

Дт 7490 «Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів» – на суму витрат від продажу необоротного активу

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або 4400 «Основні засоби» - на первісну (переоцінену) вартість необоротного активу;

б) якщо збиток від продажу відшкодуватиметься за рахунок майбутніх лізингових (орендних) платежів, що встановлені нижче, ніж рівень ринкових цін:

Дт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650 - на вартість продажу необоротного активу

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або 4409 «Знос основних засобів» - на суму зносу

Дт 3500 «Витрати майбутніх періодів» – на суму компенсації витрат за рахунок зниження лізингових (орендних) платежів

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або 4400 «Основні засоби».

Нарахування лізингових платежів за оперативним лізингом відображається в обліку такою проводкою:

Дт 7395 «Витрати на оперативний лізинг (оренду)»

Кт 3678 «Інші нараховані витрати».

Сплата лізингових платежів за оперативним лізингом супроводжується такою проводкою:

Дт 3678 «Інші нараховані витрати»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650.

Витрати майбутніх періодів, що обліковуються за рахунком 3500 «Витрати майбутніх періодів» відносяться на витрати звітного періоду пропорційно до сплати лізингових (орендних) платежів протягом строку лізингу (оренди) і відображаються за рахунком 7395 «Витрати на оперативний лізинг (оренду)». При цьому виконується така проводка:

Дт 7395 «Витрати на оперативний лізинг (оренду)»

Кт 3500 «Витрати майбутніх періодів».

Якщо вартість продажу необоротного активу вища, ніж його справедлива вартість, то дохід визнається за рахунком 3600 «Доходи майбутніх періодів» у кореспонденції з рахунком 6490 «Позитивний результат від

продажу нематеріальних активів та основних засобів» протягом строку використання активу. У цьому разі в обліку здійснюються такі проводки:

а) продаж необоротного активу за вартістю, що перевищує його справедливу вартість:

Дт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650 - на вартість продажу необоротного активу

Дт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або 4409 «Знос основних засобів» - на суму зносу

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або 4400 «Основні засоби» - на первісну (переоцінену) вартість необоротного активу

Кт 3600 «Доходи майбутніх періодів» - на суму доходу від продажу необоротного активу.

б) визнання доходу протягом строку використання активу:

Дт 3600 «Доходи майбутніх періодів»

Кт 6490 «Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів».

Якщо справедлива вартість необоротного активу на дату здійснення операції продажу з зворотною орендою менша, ніж балансова вартість активу, то в бухгалтерському обліку визнається збиток на суму різниці між балансовою і справедливою вартістю та здійснюється така проводка:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 4300 «Нематеріальні активи», або 4400 «Основні засоби».

10.8. Відображення в обліку покупця операції з продажу необоротного активу із зворотною орендою

Фінансовий лізинг (оренда)

Лізингодавець за операціями з продажу необоротного активу продавцем-лізингоодержувачем з укладенням договору про його одержання продавцем у фінансовий лізинг (оренду) здійснює такі проводки:

а) купівля необоротного активу:

Дт 4400 «Основні засоби»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650;

б) надання необоротного активу у фінансовий лізинг (оренду):

Дт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам», або

2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання», або

2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам»

Кт 4400 «Основні засоби».

Лізингодавець протягом строку фінансового (лізингу) оренди визнає зменшення основної суми боргу та процентні доходи, що супроводжується такими проводками:

- нарахування доходу за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

Дт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам»

Кт 6018 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам»;

- нарахування доходу за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

Дт 2078 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»

Кт 6028 «Процентні доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання»;

- нарахування доходу за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам:

Дт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам»

Кт 6044 «Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам».

Отримана лізингодавцем сума лізингового (орендного) платежу відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- за фінансовим лізингом, що наданий іншим банкам:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 1528 «Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам» - на суму отриманого доходу

Кт 1520 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам» - на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди);

- за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання:

Дт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»

Кт 2078 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий суб'єктам господарювання» - на суму отриманого доходу

Кт 2071 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання» - на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди);

- за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам:

Дт 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 2218 «Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам» - на суму отриманого доходу

Кт 2211 «Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам» - на суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди).

Оперативний лізинг (оренда)

Лізингодавець за операціями з продажу необоротного активу продавцем-лізингоодержувачем з укладенням договору про його одержання продавцем в оперативний лізинг (оренду) здійснює такі проводки:

Дт 4300 «Нематеріальні активи», або 4400 «Основні засоби»

Кт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650.

Покупець - лізингодавець протягом строку лізингу (оренди) нараховує амортизацію за активами, переданими в оперативний лізинг (оренду), що супроводжується такою проводкою:

Дт 7423 «Амортизація»

Кт 4309 «Накопичена амортизація нематеріальних активів», або
4409 «Знос основних засобів».

Лізингодавець здійснює нарахування лізингових (орендних) платежів, яке відображається в обліку такою проводкою:

Дт 3578 «Інші нараховані доходи»

Кт 6395 «Доходи від оперативного лізингу (оренди)».

Отримання нарахованих лізингових (орендних) платежів лізингодавець відображає такою проводкою:

Дт Кореспондентські та клієнтські рахунки 1200, 2600, 2620, 2650

Кт 3578 «Інші нараховані доходи».

10.9. Розкриття інформації про лізингові операції

У звіті про фінансовий стан банку не передбачено окремих статей за лізинговими операціями банку. Суми заборгованості за фінансовим лізингом (у тому числі нараховані (прострочені нараховані) доходи за фінансовим лізингом), за яким банк виступає лізингодавцем, включаються до розрахунку статті «Інші фінансові активи». Отримані банком у фінансовий лізинг необоротні активи відображаються у складі статей «Основні засоби та нематеріальні активи» та «Інші залучені кошти». Необоротні активи, надані банком в оперативний лізинг відображаються у складі статті «Основні засоби та нематеріальні активи», а вартість прийнятих в оперативний лізинг необоротних активів до розрахунку статей звіту про фінансовий стан не включається.

Детальна інформація про лізингові операції банку розкривається у таких примітках до фінансової звітності банку: «Принципи облікової політики», «Інвестиційна нерухомість»; «Інші фінансові активи»; «Інші залучені кошти»; «Потенційні зобов'язання банку».

У примітці «Принципи облікової політики» зазначаються критерії визначення оперативного і фінансового лізингу, за яким банк виступає лізингодавцем та/або лізингоодержувачем; визнання доходів і витрат за лізинговими операціями; метод оцінки наданих активів у фінансовий лізинг та визнання їх знецінення; метод оцінки отриманих активів у фінансовий лізинг.

У примітці «Інвестиційна нерухомість» наводяться дані про дохід від оренди інвестиційної нерухомості та прямі операційні витрати (включаючи ремонт і обслуговування), пов'язані з інвестиційною нерухомістю, що генерує дохід від оренди. Якщо банк є орендодавцем за договорами оперативної оренди, то він описує суттєві договори про невідмовну оперативну оренду та розкриває інформацію про мінімальні суми майбутніх орендних платежів у розрізі періоду дії оперативної оренди (до 1 року, від 1 до 5 років, понад 5 років).

Примітка «Інші фінансові активи» містить детальну інформацію про операції з фінансового лізингу, за якими банк є лізингодавцем, зокрема:

- договори про фінансовий лізинг (оренду);
- суму дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом;

- рух резервів під знецінення дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом;
- аналіз кредитної якості дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом (у розрізі клієнтів та термінів прострочення заборгованості);
- загальну суму мінімальних орендних платежів, що підлягають отриманню за фінансовим лізингом, та їх теперішню вартість (у розрізі періоду дії угод з фінансового лізингу: до 1 року, від 1 до 5 років, понад 5 років).

У примітці «Інші залучені кошти» розкривається інформація про операції з фінансового лізингу, за якими банк є лізингоодержувачем, а саме:

- договори про фінансовий лізинг, вказуючи основи оцінки визначення умовних орендних платежів, умови поновлення або придбання орендованих активів, умови про зміну ціни, обмеження, що накладаються договором про фінансовий лізинг (оренду);
- суму зобов'язання з фінансового лізингу;
- мінімальні орендні платежі, що підлягають сплаті за фінансовим лізингом (орендою), та їх теперішню вартість (у розрізі періоду дії угод з фінансового лізингу: до 1 року, від 1 до 5 років, понад 5 років).

У примітці «Потенційні зобов'язання банку» стосовно потенційних зобов'язань банку щодо оперативного лізингу, наводяться дані про майбутні мінімальні орендні платежі за невідмовним договором про оперативний лізинг (оренду) банку-орендаря, а також розкривається інформація щодо загальної суми майбутніх мінімальних суборендних платежів, які очікується отримати за невідмовними договорами про суборенду на звітну дату.

Дані про доходи і витрати банку за операціями з фінансового лізингу подаються у складі відповідних статей «Процентні доходи» та «Процентні витрати» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід, а також наводяться окремими рядками у примітці «Процентні доходи та витрати».

Доходи, отримані банком від оперативної оренди, включаються у статтю «Інші операційні доходи» звіту про прибутки та збитки та інший сукупний дохід і розкриваються окремою сумою у примітці «Інші операційні доходи». Витрати, пов'язані з оперативною орендою, подаються у складі статті «Адміністративні та інші операційні витрати» та деталізуються у примітці «Адміністративні та інші операційні витрати».

Вимоги щодо розкриття інформації у фінансовій звітності про лізингові операції містяться у МСБО 1 «Подання фінансової звітності» та МСБО 17 «Оренда».

Приклад розкриття інформації про лізингові операції у примітках до річної фінансової звітності банку

Примітка 3. Основні принципи облікової політики (продовження)

Оперативний та фінансовий лізинг (оренда), за якими Банк виступає лізингодавцем та/або лізингоодержувачем

Фінансова оренда – це оренда, за умовами якої відбувається передача всіх істотних ризиків та винагород, пов'язаних з володінням активом, причому право власності на об'єкт оренди може як перейти орендарю, так і залишитись у орендодавця. Те, чи є оренда фінансовою або операційною, залежить від суті операції, а не від форми договору. Оренда класифікується як фінансова у випадку коли:

- за умовами оренди володіння активом передається орендарю в кінці строку оренди;
- орендар має можливість придбати актив за ціною, яка, як очікується, буде значно нижчою за справедливу вартість на дату реалізації цієї можливості, і на початку строку оренди існує обґрунтована впевненість у тому, що така можливість буде реалізована;
- строк оренди становить більшу частину строку корисного використання активу, навіть у випадку коли право власності не передається;
- на початок строку оренди теперішня вартість мінімальних орендних платежів дорівнює практично всій справедливій вартості орендованого активу; та
- орендовані активи належать до таких спеціалізованих активів, що лише орендар може використати їх, не здійснюючи значних модифікацій.

Надання основних засобів у фінансовий лізинг протягом звітного року не здійснювалося.

Придбання об'єктів фінансового лізингу здійснюється за справедливою ринковою ціною, зазначеною в договорі про фінансовий лізинг, з урахуванням таких умов, як кількість товарів, строки виконання зобов'язань, умови платежів, звичайних для таких операцій, а також інші об'єктивні умови, що можуть вплинути на ціну.

Банк отримав у фінансовий лізинг транспортні засоби. Операції фінансового лізингу Банк (лізингоодержувач) відображає в Звіті про фінансовий стан в складі статті «Інші залучені кошти».

Оперативний лізинг (оренда) – це господарська операція Банку, що передбачає передачу орендарю основного фонду, придбаного або виготовленого орендодавцем, на умовах інших, ніж ті, що передбачаються фінансовим лізингом (орендою).

Якщо Банк виступає орендодавцем, то доходи за договорами операційної оренди визнаються на основі прямолінійного методу протягом строку дії відповідного договору оренди. У випадку, коли Банк виступає як орендар, орендні платежі за договорами операційної оренди визнаються як витрати на основі прямолінійного методу протягом строку дії відповідної оренди, за виключенням випадків коли інший системний метод краще відображає плинність часу, протягом якого реалізуються економічні вигоди від орендованого активу.

Витрати Банку як лізингоодержувача на поліпшення об'єкта оперативного лізингу (оренди) (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що приводили до збільшення майбутніх економічних вигод, які первісно очікувалися від його використання, відображалися в обліку як капітальні інвестиції у створення (будівництво) інших необоротних матеріальних активів. Витрати на утримання об'єктів необоротних активів, отриманих в оперативний лізинг (оренду), відображено у статті «Адміністративні витрати» Звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід.

За оперативним лізингом (орендою) активи продовжують відображатися у Звіті про фінансовий стан на балансі лізингодавця. Протягом року Банк надавав в оперативний лізинг

приміщення, депозитарні скриньки, сейфи. Облік основних засобів, переданих в оперативний лізинг, ведеться на окремих аналітичних рахунках, за якими нараховується амортизація лінійним методом протягом термінів корисного використання, визначених для даної групи активів. Змін очікуваних економічних вигод від використання основних засобів, що були передані в оперативний лізинг, Банком не визначено.

Примітка 17. Інші залучені кошти

Таблиця 17.1. Інші залучені кошти

у тисячах гривень

Найменування статті	31 грудня 2015 року	31 грудня 2014 року
Зобов'язання з фінансового лізингу (оренди)	8 170	9673
Всього	8 170	9673

Таблиця 17.2. Інформація про мінімальні орендні платежі, що підлягають сплаті за фінансовим лізингом (орендою), та їх теперішню вартість на 31 грудня 2015 року

Найменування статті	Менше ніж 1 рік	Від 1 до 5 років	Усього
Мінімальні орендні платежі	6 949	4 959	11 908
Майбутні фінансові виплати	(2 081)	(1 657)	(3 738)
Теперішня вартість мінімальних орендних платежів за станом на кінець 31 грудня 2015 року	4 868	3 302	8 170

На балансі Банку за договорами фінансового лізингу обліковуються транспортні засоби. Умовами договорів фінансового лізингу передбачена можливість викупу об'єктів лізингу по завершенню терміну дії договору за залишковою вартістю.

Угодами не передбачена зміна цін, будь-які поліпшення та ремонти повинні бути узгоджені з Лізингодавцем.

Таблиця 17.3. Інформація про мінімальні орендні платежі, що підлягають сплаті за фінансовим лізингом (орендою), та їх теперішню вартість на 31 грудня 2014 року

Найменування статті	Менше ніж 1 рік	Від 1 до 5 років	Усього
Мінімальні орендні платежі	4 968	11 849	16 817
Майбутні фінансові виплати	(2 148)	(4 996)	(7 144)
Теперішня вартість мінімальних орендних платежів за станом на кінець 31 грудня 2015 року	2 820	6 853	9 673

Примітка 32. Потенційні зобов'язання банку (продовження)

Зобов'язання оперативного лізингу (оренди).

Станом на 31 грудня 2015 року Банк не має укладених договорів за невідмовною орендою. Банком (орендарем) укладено 261 договір за отриманими в оперативний лізинг (оренду) основними засобами.

Основну питому вагу укладених договорів складають:

- оренда площі під банкомат 154 договори;
- оренда приміщень під відділення 104 договори.

Сума сплачених гарантійних платежів по оперативній оренді складає 640 тис. грн.

Вартість мінімальних орендних платежів - 2 730 тис. грн. Сума зобов'язань по договорах оперативної оренди становить 63 405 тис. грн., з них до 1 року – 28 318 тис. грн.; до 5 років – 34 055 тис. грн., більше 5 років – 1 032 тис. грн.
Всі договори по оперативній оренді укладені Банком з можливістю дострокового розірвання та Банк має пріоритет по пролонгації договору.

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Гарантована ліквідаційна вартість:

- для лізингоодержувача - частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або пов'язаною з ним стороною;
- для лізингодавця - частина ліквідаційної вартості, що гарантується до сплати лізингоодержувачем або незалежною третьою стороною, яка здатна за своїм фінансовим станом відповідати за гарантією.

Дата придбання - дата, на яку контроль за активами, що купуються, переходить до покупця.

Лізинг (оренда) - угода, згідно з якою лізингодавець (орендодавець) передає лізингоодержувачу (орендоодержувачу) в обмін на платіж або ряд платежів право користування активом протягом погодженого періоду часу.

Лізингова (орендна) ставка процента - ставка процента, за якою теперішня вартість суми мінімальних лізингових (орендних) платежів та негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) на початок строку лізингу (оренди).

Ліквідаційна вартість активу - попередньо оцінена сума, яку суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування всіх попередньо оцінених витрат на його вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває в стані, очікуваному після закінчення строку його корисної експлуатації;

Мінімальні лізингові (орендні) платежі - платежі, що підлягають сплаті лізингоодержувачем протягом строку лізингу (оренди) (з вирахуванням вартості послуг та податків, що підлягають сплаті лізингодавцю, і непередбаченої лізингової (орендної) плати), які збільшені: для лізингоодержувача - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості; для лізингодавця - на суму його гарантованої ліквідаційної вартості. У разі можливості та наміру лізингоодержувача придбати об'єкт лізингу (оренди) за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання, мінімальні лізингові (орендні) платежі складаються з мінімальної лізингової (орендної) плати за весь строк лізингу (оренди) та суми, яку слід сплатити згідно з договором про придбання об'єкта лізингу (оренди).

Оперативний лізинг - оренда, що не передбачає передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив.

Початок строку лізингу (оренди) - дата підписання лізингового (орендного) договору або дата прийняття сторонами зобов'язань щодо основних положень договору про лізинг (оренду).

Ставка процента на можливі позики лізингоодержувача - ставка процента, яку мав би сплачувати лізингоодержувач за подібний лізинг (оренду), або (якщо цей показник визначити неможливо) ставка процента за позиками для придбання подібного активу (на той самий термін та з подібною гарантією) на початку строку лізингу (оренди);

Строк лізингу (оренди) - період дії невідмовного лізингового (орендного) договору, а також період продовження цього договору, обумовлений на початку строку лізингу (оренди);

Теперішня вартість - дисконтована сума майбутніх платежів (з вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде потрібна для погашення зобов'язання в процесі поточної діяльності банку.

Теперішня вартість майбутнього платежу під визначений процент - сума, яку необхідно вкласти на цей час під визначений процент для отримання відповідної суми в майбутньому.

Фінансовий лізинг - оренда, умовами якої передбачається передавання всіх ризиків і вигод, пов'язаних з правом власності на актив. Право власності може з часом передаватися або не передаватися.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. *Дайте визначення лізингової операції.*
2. *За якими ознаками класифікуються лізингові операції?*
3. *Чим операції з фінансового лізингу відрізняються від операційного лізингу?*
4. *З чого складаються лізингові платежі за операціями з фінансового лізингу?*
5. *Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про лізингові операції?*
6. *Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентується методика бухгалтерського обліку лізингових операцій банків України?*
7. *За якими рахунками бухгалтерського обліку банк-лізингодавець відображає:*
 - а) наданий у фінансовий лізинг об'єкт необоротних активів;
 - б) наданий в оперативний лізинг об'єкт необоротних активів?
8. *Якими бухгалтерськими записами супроводжуються операції з нарахування та отримання банком-лізингодавцем доходу за фінансовим та оперативним лізингом?*

9. За якими рахунками бухгалтерського обліку банк-лізингоодержувач відображає отриманий у фінансовий лізинг об'єкт необоротних активів?
10. Які бухгалтерські проводки виконує банк-лізингоодержувач за операціями з нарахування та сплати витрат за фінансовим та оперативним лізингом?
11. Якими бухгалтерськими проводками супроводжується перехід у власність банку-лізингоодержувача отриманих у фінансовий лізинг необоротних активів?
12. Як відображаються в обліку банку-лізингоодержувача витрати на поліпшення об'єкта фінансового та операційного лізингу?
13. Якими бухгалтерськими проводками відображається в обліку банку-продавця операція з продажу необоротного активу із зворотною:
- а) фінансовою орендою;
 - б) оперативною орендою?
14. Якими бухгалтерськими проводками супроводжується в обліку банку-покупця операція з продажу необоротного активу із зворотною:
- а) фінансовою орендою;
 - б) оперативною орендою?
15. Де у фінансовій звітності банку розкривається інформація про лізингові операції та пов'язані з ними доходи і витрати?

ТЕСТИ

1. Від чого залежить класифікація лізингу як фінансового або оперативного?
- а) форми лізингового договору;
 - б) суті операції;
 - в) виду активу, що передається в лізинг;
 - г) терміну лізингу.
2. Відповідно до МСБО 17 «Оренда», як в обліку орендоодержувача має відобразитися об'єкт фінансового лізингу на початок строку лізингу?
- а) як актив;
 - б) як зобов'язання;
 - в) одночасно як актив та зобов'язання;
 - г) як витрати.
3. Відповідно до МСБО 17 «Оренда», як в обліку орендодавця має відобразитися об'єкт фінансового лізингу на початок строку лізингу?
- а) як дебіторська заборгованість;
 - б) як зобов'язання;
 - в) одночасно як актив та зобов'язання;
 - г) як доходи.
4. Бухгалтерське проведення Дт 4400 Кт 3615 означає:
- а) банк отримав основні засоби у фінансовий лізинг;

- б) банк надав клієнту основні засоби в фінансовий лізинг;
- в) банк визнав в балансі придбані на умовах попередньої оплати основні засоби, які він надасть в фінансовий лізинг;
- г) банк отримав основні засоби в оперативний лізинг.

5. Бухгалтерське проведення Дт 2071 Кт 4400 означає:

- а) банк надав клієнту основні засоби в фінансовий лізинг;
- б) банк визнав в балансі придбані на умовах попередньої оплати основні засоби, які він надасть в фінансовий лізинг;
- в) банк визнав в балансі придбані на умовах післяоплати основні засоби, які він надасть в фінансовий лізинг;
- г) банк отримав основні засоби у фінансовий лізинг.

6. Якою бухгалтерською проводкою відображається нарахування доходу за фінансовим лізингом, наданим підприємству?

- а) Дт 2078 Кт 6028;
- б) Дт 1528 Кт 6018;
- в) Дт 6018 Кт 1525;
- г) Дт 6028 Кт 2075.

7. Бухгалтерське проведення Дт 2600 Кт 2071 означає:

- а) клієнт сплатив банку суму нарахованих процентів за фінансовим лізингом;
- б) клієнт сплатив банку суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу;
- в) банк надав клієнту основні засоби в фінансовий лізинг;
- г) банк надав клієнту основні засоби в оперативний лізинг.

8. Бухгалтерське проведення Дт 4400 Кт 2071 означає:

- а) клієнт повернув банку основні засоби, що перебували в нього згідно з договором фінансового лізингу;
- б) клієнт сплатив банку суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу;
- в) банк надав клієнту основні засоби в фінансовий лізинг;
- г) банк надав клієнту основні засоби в оперативний лізинг.

9. Якою бухгалтерською проводкою відображається амортизація витрат, що пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг, що наданий іншому банку?

- а) Дт 2078 Кт 6028;
- б) Дт 1528 Кт 6018;
- в) Дт 6018 Кт 1525;
- г) Дт 6028 Кт 2075.

10. Бухгалтерське проведення Дт 3615 Дт 4409 Кт 4400 означає:

- а) банк-лізингоодержувач повернув лізингодавцю основні засоби, що перебували в нього згідно з договором фінансового лізингу;
- б) клієнт сплатив банку суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу;
- в) банк надав клієнту основні засоби в фінансовий лізинг;
- г) банк надав клієнту основні засоби в оперативний лізинг.

11. Якою бухгалтерською проводкою банк-лізингоодержувач відображає нарахування процентних витрат за фінансовим лізингом?

- а) Дт 7028 Кт 3678;
- б) Дт 1528 Кт 6018;
- в) Дт 2078 Кт 6028;
- г) Дт 6028 Кт 2075.

12. Якою бухгалтерською проводкою банк-лізингоодержувач відображає сплату лізингодавцю нарахованих процентних витрат за фінансовим лізингом?

- а) Дт 3678 Кт 1200;
- б) Дт 1528 Кт 6018;
- в) Дт 3615 Кт 1200;
- г) Дт 7028 Кт 3678.

13. Бухгалтерське проведення Дт 4400 Кт 1520 означає:

- а) банку повернуто іншим банком основні засоби, що перебували в нього згідно з договором фінансового лізингу;
- б) клієнт сплатив банку суму компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу;
- в) банк надав клієнту основні засоби в фінансовий лізинг;
- г) банк надав клієнту основні засоби в оперативний лізинг.

14. Якою бухгалтерською проводкою банк-лізингоодержувач відображає сплату лізингодавцю суму зобов'язання за фінансовим лізингом?

- а) Дт 1528 Кт 6018;
- б) Дт 3615 Кт 1200;
- в) Дт 3678 Кт 1200;
- г) Дт 7028 Кт 3678.

15. Якими бухгалтерськими проводками відображається в обліку банку-лізингодавця передання ним в оперативний лізинг основних засобів, за якими нарахований знос?

- а) Дт 4400 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг») Кт 4400 (аналітичний рахунок «Власні основні засоби»);
- б) Дт 4400 (аналітичний рахунок «Власні основні засоби») Кт 4400 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг»);
- в) Дт 4409 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг») Кт 4409 (аналітичний рахунок «Власні основні засоби»);
- г) Дт 4409 (аналітичний рахунок «Власні основні засоби») Кт 4409 (аналітичний рахунок «Оперативний лізинг»);

16. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується нарахування лізингових платежів банком-лізингоодержувачем згідно з договором оперативного лізингу?

- а) Дт 3578 Кт 6395;
- б) Дт 1200 Кт 3578;
- в) Дт 7395 Кт 3678;
- г) Дт 3678 Кт 1200.

17. Бухгалтерське проведення Дт 2600 Кт 3578 означає:

- а) банку повернуто іншим банком основні засоби, що перебували в нього згідно з договором фінансового лізингу;
- б) клієнт сплатив банку нараховані лізингові платежі згідно з угодою з оперативного лізингу;
- в) банк-лізингоодержувач сплатив лізингодавцю лізингові платежі;
- г) банк надав клієнту основні засоби в оперативний лізинг.

18. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується нарахування лізингових платежів банком-лізингодавцем згідно з договором оперативного лізингу?

- а) Дт 3578 Кт 6395;
- б) Дт 1200 Кт 3578;
- в) Дт 7395 Кт 3678;
- г) Дт 3678 Кт 1200.

19. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується сплата нарахованих лізингових платежів банком-лізингоодержувачем згідно з договором оперативного лізингу?

- а) Дт 3578 Кт 6395;
- б) Дт 1200 Кт 3578;
- в) Дт 7395 Кт 3678;
- г) Дт 3678 Кт 1200.

20. Бухгалтерське проведення Дт 7423 Кт 4409 означає:

- а) банк-лізингоодержувач нарахував амортизацію за основними засобами, що перебувають в нього згідно з договором фінансового лізингу;
- б) банк-лізингодавець нарахував амортизацію за основними засобами, наданими у фінансовий лізинг;
- в) банк-лізингоодержувач нарахував амортизацію за основними засобами, що перебувають в нього згідно з договором оперативного лізингу;
- г) банк-лізингодавець нарахував амортизацію за нематеріальними активами, наданими у фінансовий лізинг.

21. Як відображаються в обліку банку-лізингоодержувача витрати на поліпшення об'єкта оперативного лізингу?

- а) як капітальні інвестиції у створення інших необоротних матеріальних активів;
- б) як витрати звітного періоду;
- в) як доходи звітного періоду;
- г) як лізингові платежі.

22. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується здійснення капітальних інвестицій за основними засобами, що отримані банком в оперативний лізинг?

- а) Дт 3510 Кт 1200;
- б) Дт 4530 Кт 3510;
- в) Дт 4500 Кт 4530;
- г) Дт 7421 Кт 1200.

ЗАДАЧІ

Задача 10.1

1.12.2016 р. банк уклав угоду з фінансового лізингу з підприємством, згідно з якою було придбано автомобіль вартістю 134000 грн. Витрати, пов'язані з оформленням договору про фінансовий лізинг склали 3700 грн. і оплачуються лізингоодержувачем. Строк оренди 2,5 роки. Процентна ставка за лізингом становить 18 % річних і сплачується в кінці кожного місяця. Угодою передбачено перехід автомобіля у власність підприємства - лізингоодержувача після закінчення строку лізингу. Теперішня вартість звичайного ануїтету 1 грошової одиниці (при періоді $n = 30$, $i = 1,5\%$) становить 24,01584.

Необхідно:

1. Визначити суму мінімальних лізингових платежів та суму фінансового доходу у перший рік фінансового лізингу. Результати розрахунків оформити у такій таблиці:

Дата платежу	Сума мінімальних лізингових платежів, грн.	Процентний дохід лізингодавця, грн.	Компенсація вартості об'єкта лізингу, грн.	Залишок зобов'язання з лізингу на кінець періоду, грн.

2. Відобразити в обліку банку лізингодавця операції з придбання автомобіля, надання його у фінансовий лізинг підприємству, нарахування процентного доходу та отримання лізингового платежу за перший місяць лізингу.

Задача 10.2.

Згідно з угодою про фінансовий лізинг від 2.03.2016 р. банк отримав 30 банкоматів, загальна справедлива вартість яких становить 3467000 грн. Строк лізингу становить 1,5 роки. Процентна ставка за лізингом становить 18% і сплачується в кінці кожного місяця. Згідно з укладеною угодою, право власності на банкомати передається банку-лізингоодержувачу після закінчення строку лізингу. Строк корисного використання банкоматів становить 10 років, а загальна ліквідаційна вартість - 467000 грн. Банк використовує пряmolінійний метод нарахування амортизації. Теперішня вартість звичайного ануїтету 1 грошової одиниці (при періоді $n = 18$, $i = 1,5\%$) становить 15,67256.

Необхідно:

1. Визначити суму мінімальних лізингових платежів та суму фінансових витрат у перший рік фінансового лізингу. Результати розрахунків оформити у такій таблиці:

Дата платежу	Сума мінімальних лізингових платежів, грн.	Процентні витрати лізингоодержувача, грн.	Компенсація вартості об'єкта лізингу, грн.	Залишок зобов'язання з лізингу на кінець періоду, грн.

2. Відобразити в обліку банку-лізингоодержувача всі операції, пов'язані з фінансовим лізингом банкоматів.

Задача 10.3.

1.07.2016 р. банк отримав в оперативний лізинг приміщення, вартість якого 1200000 грн. Орендодавець – фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, що є клієнтом даного банку. Строк лізингу – 5 років. Щорічна лізингова плата становить 132000 грн. Лізингові платежі нараховуються і сплачуються банком в останній день кожного місяця. У лютому 2017 р. банк здійснив ремонт отриманого у лізинг приміщення, залучивши сторонню організацію. Витрати на ремонт склали 25600 грн., у тому числі на будівельні матеріали – 14350 грн.

Необхідно:

Відобразити в обліку банку-лізингоодержувача операції з нарахування і сплати лізингових платежів, а також витрати, пов'язані з ремонтом приміщення.

Задача 10.4.

1.04.2016 р. банк надав фізичній особі в оперативний лізинг індивідуальний сейф терміном на 1 рік. Оренда плата за рік становить 1260 грн. і сплачується клієнтом наперед за весь термін користування сейфом. Балансова вартість сейфа становить 8500 грн., строк корисного використання - 20 років, ліквідаційна вартість – 500 грн. Лізингодавець застосовує прямолінійний метод нарахування амортизації.

Необхідно:

Відобразити в обліку банку-лізингодавця операції з надання сейфа в оренду, отримання лізингового платежу, щомісячного нарахування і визнання доходу за лізингом, щомісячного нарахування амортизації сейфа, повернення сейфа.

Задача 10.5.

31.05.2016 р. банк продав новозбудовану будівлю (балансовою вартістю 2100000 грн.) за 2520000 грн. іншому банку з укладенням договору про її одержання у фінансовий лізинг терміном на 25 місяців. Лізингова ставка - 24% річних і сплачується 1 раз в кінці кожного місяця. Угодою передбачено придбання будівлі в кінці терміну лізингу. Строк експлуатації будівлі 50 років. Ліквідаційна вартість 450 000 грн. Теперішня вартість звичайного анuitету 1 грошової одиниці (при періоді $n = 25$, $i = 2\%$) становить 19,52346.

Необхідно:

1. Визначити суму мінімальних лізингових платежів та суму фінансового доходу (витрат) у перший рік фінансового лізингу. Результати розрахунків оформити у таблиці.

2. Відобразити в обліку банку-продавця і банку-покупця операції з продажу будівлі із зворотною орендою та нарахування процентного доходу (витрат) та отримання (сплату) лізингового платежу за перший місяць лізингу.

РОЗДІЛ 11. ОБЛІК ЗАПАСІВ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ БАНКУ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ дати визначення «запасів» та описати системи їх обліку;
- ✓ пояснити суть методів визначення вартості запасів, що використовують в банках:
 - ідентифікованої вартості відповідної одиниці запасів;
 - середньозваженої вартості;
 - метод вартості перших за часом надходження запасів - «перше надходження - перший видаток» (ФІФО);
- ✓ узагальнити вимоги МСБО 2 «Запаси» та нормативно-правових актів НБУ щодо методологічних засад відображення в бухгалтерському обліку банку запасів матеріальних цінностей;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями з придбання банком запасів матеріальних цінностей;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями зі списання запасів матеріальних цінностей;
- ✓ відображати на рахунках бухгалтерського обліку операції із запасами матеріальних цінностей, що передані або надані в заставу;
- ✓ скласти бухгалтерські записи за операціями з формування резервів для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості, пов'язаної із запасами матеріальних цінностей;
- ✓ інтерпретувати інформацію про запаси матеріальних цінностей банку, що розкривається у фінансовій звітності.

11.1. Поняття запасів, системи їх обліку та методи визначення собівартості

Запаси - це активи, які утримуються для забезпечення безперервної роботи банку, надання послуг. Запаси матеріальних цінностей банку складаються з господарських матеріалів, що використовуються не більше ніж один рік.

Існують дві системи обліку запасів матеріальних цінностей - періодична та постійна.

Періодична система не призначена для обліку інформації про кількість та собівартість запасів. При цій системі придбання та продаж (реалізація, відпуск в експлуатацію) запасів відображається в обліку не в момент їх здійснення, а в кінці звітного періоду. Періодична система вимагає фізичного перерахунку кінцевих запасів та визначення їх вартості. Собівартість реалізованих запасів за звітний період розраховується в кінці звітного періоду за формулою:

Собівартість реалізованих запасів = початковий залишок запасів + чиста вартість придбаних запасів – кінцевий залишок запасів

Наведене вище рівняння припускає, що уся кількість запасів, якої немає у наявності на кінець періоду, є використаною чи проданою. Водночас таке припущення не справджується у випадках, коли мали місце крадіжки або псування запасів. За таких обставин виявленні вкрадені чи зіпсовані запаси виключаються з величини запасів на початок періоду та придбаних запасів перед розрахунком собівартості реалізованої продукції та відображаються у складі окремих витрат.

При **постійній системі** усі операції, пов'язані із запасами матеріальних цінностей (придбання, реалізація, відпуск в експлуатацію тощо) негайно відображаються на рахунках бухгалтерського обліку. Важливою характеристикою постійної системи є можливість простеження кількості запасів від моменту їх придбання до реалізації. Ця система дозволяє володіти інформацією про залишок запасів на будь-яку дату, без їх фізичного перерахунку, та кількість реалізованих чи використаних запасів упродовж періоду.

У банках України використовується **постійна система обліку** запасів матеріальних цінностей.

При будь-якій системі обліку запасів (постійній чи періодичній) виникає необхідність у визначенні вартості реалізованих (витрачених) запасів та їх залишку на кінець звітного періоду. Це зумовлено одержанням запасів протягом звітного періоду багато разів за різними договірними цінами.

Існує декілька загальноприйнятих методів оцінки кінцевих запасів і відповідно величини, яка списується на собівартість реалізованої продукції, зокрема:

- метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- метод середньозваженої собівартості;

- метод вартості перших за часом надходження запасів - «перше надходження - перший видаток» (ФІФО);
- метод вартості останніх за часом надходження запасів - «останнє надходження – перший видаток» (ЛІФО);
- метод нормативних затрат;
- метод ціни продажу.

Метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів – це метод оцінки запасів, при якому кожна одиниця запасів ототожнюється з її фактичними витратами. Цей метод передбачає ведення записів за кожною окремою одиницею запасів, що придбані, передані в експлуатацію або реалізовані. За ідентифікованою вартістю оцінюються запаси, що не можуть замінювати один одного.

Метод середньозваженої собівартості припускає, що собівартість одиниці реалізованої продукції чи кінцевих запасів має однакову вартість - середньозважену вартість.

Зауважимо, що при постійній системі обліку метод середньозваженої вартості передбачає, що під час кожного надходження матеріальних цінностей на склад середньозважена вартість кожної одиниці товару на складі має бути перерахована. Надалі передавання запасів зі складу в експлуатацію проводиться за цією вартістю, доки на склад не надійдуть нові матеріальні цінності і не відбудеться новий перерахунок середньої вартості цінностей. Вартість кожної одиниці запасів визначається як середня величина вартості цінностей на початок облікового періоду та вартості подібних цінностей, придбаних протягом цього облікового періоду. Середньозважена вартість одиниці запасів матеріальних цінностей дорівнює сумі вартості наявних та отриманих запасів, розділеній на кількість одиниць запасу цінностей.

Метод ФІФО базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на склад, тобто запаси, які першими відпускаються в експлуатацію, оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів. Кінцевий залишок запасів складається із одиниць запасів, що були придбані або вироблені останніми.

Метод ЛІФО базується на припущенні, що запаси використовуються у послідовності, що є протилежною їх надходженню на склад, тобто запаси, які першими відпускаються в експлуатацію, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження запасів. Кінцевий залишок запасів складається із одиниць запасів, які були придбані або вироблені першими.

Потрібно зауважити, що використання методу ФІФО при періодичній системі обліку запасів дасть ті самі результати стосовно вартості кінцевого залишку запасів та вартості реалізованої продукції, що й при постійній системі обліку. На відміну від методу ФІФО, застосування методів ЛІФО та середньозваженої вартості дасть різні результати при веденні постійного та періодичного обліку запасів.

Суть методу **нормативних затрат** полягає у тому, що собівартість запасів оцінюється на основі стандартних витрат на одиницю запасів. Ці

стандартні витрати враховують нормативні рівні використання основних та допоміжних матеріалів, праці, економічної і виробничої потужності.

Метод ціни продажу, як правило, застосовується підприємствами роздрібною торгівлі для оцінки великої кількості одиниць запасів, що швидко змінюються і дають однаковий прибуток. Собівартість запасів визначається шляхом зменшення вартості продажу запасів на відповідний відсоток валового прибутку.

11.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку запасів матеріальних цінностей

Питання, пов'язані з обліком запасів матеріальних цінностей на міжнародному рівні регламентуються МСБО 2 «Запаси». Цей стандарт містить керівництво стосовно визначення собівартості запасів і її подальшого визнання як витрат, включаючи будь-яке списання до чистої вартості реалізації, а також керівництво щодо застосування формул собівартості, які використовуються для визначення собівартості запасів.

Згідно з МСБО 2 «Запаси», **запаси** – це активи, які:

- а) утримуються для продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- б) перебувають у процесі виробництва для такого продажу або
- в) існують у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг.

МСБО 2 «Запаси» вимагає, щоб запаси відображалися в обліку та фінансовій звітності за найменшим з двох показників: собівартістю або чистою вартістю реалізації.

Собівартість запасів повинна включати всі витрати на придбання, переробку та інші витрати, що виникли під час доставки запасів до їх теперішнього місцеперебування та приведення їх у теперішній стан.

Витрати на придбання запасів складаються з ціни придбання, мита на ввезення та інших податків (окрім тих, що згодом повертаються підприємству податковими органами), витрат на транспортування, навантаження і розвантаження. Торговельні знижки враховуються при визначенні витрат на придбання.

Витрати на перероблювання запасів включають витрати, безпосередньо пов'язані з одиницею виробництва, наприклад, оплата праці виробничого персоналу. Вони включають також систематичний розподіл постійних і змінних виробничих накладних витрат, що виникають при перероблюванні матеріалів у готову продукцію.

Не включаються до собівартості, а визнаються витратами звітного періоду:

- наднормативні втрати і нестачі запасів;
- витрати на зберігання запасів;
- адміністративні накладні витрати, не пов'язані з доставкою запасів до їх теперішнього місця розташування та приведенням у теперішній стан;

- витрати на продаж;
- валютні курсові різниці, що виникають при придбанні нових запасів, на які виставлено рахунок в іноземній валюті;
- процентні витрати, що мають місце при придбанні запасів на умовах відстрочки платежу.

У МСБО 2 «Запаси» містяться наступні вимоги щодо методів оцінки собівартості запасів. Для одиниць запасів, які не є взаємозамінними, собівартість слід визначати шляхом використання конкретної ідентифікації їхньої індивідуальної собівартості. Конкретна ідентифікація означає, що конкретні витрати ототожнюються з одиницями запасів. Собівартість одиниць запасів, які є взаємозамінними може визначатися з використанням методу ФІФО або середньозваженої вартості. Застосування методу ЛІФО чинним на сьогодні МСБО 2 забороняється. Метод стандартних витрат та метод роздрібних цін можуть використовуватися у тому випадку, коли результати приблизно дорівнюють фактичній собівартості.

МСБО 2 також вимагає, щоб для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовувався тільки один із наведених методів.

Списання запасів до чистої вартості реалізації має місце, коли собівартість запасів не може бути відшкодована, наприклад, якщо ці запаси пошкоджені, повністю або частково застаріли, або ціна їх реалізації знизилася.

Чиста вартість реалізації – це розрахункова ціна продажу за умов звичайної господарської діяльності мінус розрахункові витрати завершення виробництва та розрахункові витрати, потрібні для здійснення продажу.

Будь-яке списання до чистої вартості реалізації повинно визнаватися як витрати звітного періоду, в якому відбулося списання. Будь-яке сторнування списання запасів в результаті збільшення чистої вартості реалізації, повинно визнаватися у звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід у періоді, в якому відбулося сторнування. Після реалізації запасів, їхня балансова вартість повинна визнаватися як витрати періоду, в якому визнається відповідний дохід.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку банків України інформації про запаси матеріальних цінностей регламентуються Інструкцією з бухгалтерського обліку запасів матеріальних цінностей банків України, затвердженою постановою правління НБУ № 625 від 10.12.2004 р.

Згідно з цією Інструкцією, запаси матеріальних цінностей визнаються активом, якщо є імовірність того, що банк отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, а їх вартість може бути достовірно визначена.

Запаси матеріальних цінностей відображаються в бухгалтерському обліку банку за їх первісною вартістю і не переоцінюються.

Первісна вартість - це фактична сума коштів, сплачена за певну одиницю запасів матеріальних цінностей під час її придбання, уключаючи витрати на доставку, податки, збори та інші обов'язкові платежі, окрім тих, що згодом повертаються банку.

Передавання матеріальних цінностей зі складу в експлуатацію або їх реалізацію вітчизняні банки можуть здійснювати за вартістю, що визначається за одним із таких методів:

- *вартості перших за часом надходження запасів - «перше надходження - перший видаток» (ФІФО);*
- *середньозваженої вартості;*
- *ідентифікованої вартості відповідної одиниці запасів.*

Для всіх одиниць запасів матеріальних цінностей, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується лише один із наведених методів. Вибраний метод визначення вартості запасів матеріальних цінностей обумовлюється обліковою політикою банку.

Облік запасів матеріальних цінностей банків здійснюється за рахунками 3 класу, 34 розділу «Запаси матеріальних цінностей», 340 групи, а саме:

- ✓ 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»;
- ✓ 3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб»;
- ✓ 3403 «Дорогоцінні метали в банку»;
- ✓ 3407 «Дорогоцінні метали в дорозі»;
- ✓ 3408 «Необоротні активи, утримувані для продажу»;
- ✓ 3409 «Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя».

Усі зазначені вище рахунки є активними.

Вартість матеріальних цінностей, переданих в експлуатацію та використаних для підтримання об'єкта основних засобів у робочому стані, відображається за рахунками витрат, а використаних для поліпшення об'єкта основних засобів, - за рахунками капітальних інвестицій з 443 групи «Капітальні інвестиції за основними засобами».

Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя та утримується з метою подальшого продажу, обліковується на дату балансу за рахунком 3409 «Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя» за чистою вартістю реалізації, тобто очікуваною ціною реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на реалізацію.

Порядок ведення складського обліку визначається банком самостійно з урахуванням вимог чинного законодавства України.

11.3. Облік операцій із придбання банком запасів матеріальних цінностей

Придбані матеріальні цінності, що надходять на склад у запас, у бухгалтерському обліку відображаються за первісною вартістю за рахунком 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі» у кореспонденції з рахунками 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів» або 3610 «Кредиторська заборгованість з придбання активів» залежно від того на яких умовах були придбані матеріальні цінності.

Зауважимо, що рахунок **3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»** призначений для обліку запасів матеріальних цінностей на складі,

ювілейних і пам'ятних монет карбованцевого номіналу. За дебетом рахунку проводяться суми вартості матеріальних цінностей, що надійшли на склад; суми вартості придбаних ювілейних і пам'ятних монет карбованцевого номіналу за відпускною ціною НБУ. За кредитом рахунку проводяться суми вартості запасів матеріальних цінностей, що передані зі складу в експлуатацію, під звіт або реалізовані чи списані в разі вибуття; суми вартості реалізованих ювілейних і пам'ятних монет карбованцевого номіналу за відпускною ціною НБУ.

Придбання матеріальних цінностей за національну валюту відображається такими бухгалтерськими проводками:

а) попередня оплата:

Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

б) отримання матеріальних цінностей:

Дт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів».

Придбання матеріальних цінностей за іноземну валюту відображається такими проводками:

а) попередня оплата:

Дт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках» - на суму в іноземній валюті;

б) отримання матеріальних цінностей та закриття дебіторської заборгованості з придбання активів:

1) Дт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі» - на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземної валюти на дату перерахування коштів у іноземній валюті

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів» - на суму в іноземній валюті.

Якщо оплата за матеріальні цінності, придбані за національну валюту, здійснюється відповідно до умов договору після їх отримання, то в бухгалтерському обліку виконуються такі проводки:

а) отримання матеріальних цінностей:

Дт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»

Кт 3610 «Кредиторська заборгованість з придбання активів»;

б) перерахування коштів за отримані матеріальні цінності:

Дт 3610 «Кредиторська заборгованість з придбання активів»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»;

Якщо оплата за матеріальні цінності, придбані за іноземну валюту, здійснюється після їх отримання, то в бухгалтерському обліку виконуються такі проводки:

а) отримання матеріальних цінностей:

1) Дт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі» - на суму в гривнях за офіційним курсом гривні до іноземної валюти на дату отримання запасів;

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 3610 «Кредиторська заборгованість з придбання активів» - на суму в іноземній валюті;

б) перерахування коштів за отриманими матеріальними цінностями:

Дт 3610 «Кредиторська заборгованість з придбання активів»

Кт 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках» - на суму в іноземній валюті.

Якщо банк не має складу, то придбані матеріальні цінності відображаються за рахунком **3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб»**. За дебетом рахунку проводяться суми вартості отриманих підзвітними особами матеріальних цінностей. За кредитом рахунку проводяться суми вартості списаних матеріальних цінностей з підзвітної особи.

11.4. Списання запасів матеріальних цінностей

Запаси матеріальних цінностей можуть списуватися з балансу внаслідок передавання їх в експлуатацію, списання за непридатністю для подальшого їх використання, недостачі, безоплатного передавання філіям (відділенням) банку та іншим банкам і організаціям, реалізації тощо.

У разі видачі зі складу в експлуатацію матеріальних цінностей їх вартість списується на витрати. Видача матеріальних цінностей зі складу в експлуатацію відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки з обліку адміністративних витрат 7405, 7409, 7420, 7421, 7431, 7432, 7433, 7442, 7454, 7455, 7499

Кт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі».

Якщо банк не має складу, то в разі передавання матеріальних цінностей в експлуатацію виконується така проводка:

Дт Рахунки з обліку адміністративних витрат 7405, 7409, 7420, 7421, 7431, 7432, 7433, 7442, 7454, 7455, 7499

Кт 3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб».

Використання матеріальних цінностей на створення та поліпшення основних засобів відображається такими бухгалтерськими записами:

а) на суму вартості матеріальних цінностей, виданих зі складу:

Дт 3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб»

Кт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»;

б) на суму вартості матеріальних цінностей, що використані на створення та поліпшення основних засобів:

Дт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом, і за не введеними в експлуатацію основними засобами», або
4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)»

Кт 3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб»;

в) на суму поліпшення та створення об'єкта основних засобів:

Дт 4400 «Основні засоби», або

4500 «Інші необоротні матеріальні активи»

Кт 4430 «Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом, і за не введеними в експлуатацію основними засобами», або

4530 «Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)».

Видача господарських матеріалів зі складу підзвітній особі в бухгалтерському обліку відображається такою проводкою:

Дт 3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб»;

Кт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі».

Господарські матеріали, видані в підзвіт і використані на господарські потреби, списуються з підзвіту і відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

а) повернення підзвітною особою отриманих господарських матеріалів на склад:

Дт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»

Кт 3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб»;

б) використання підзвітною особою отриманих господарських матеріалів за призначенням:

Дт Рахунки витрат залежно від використання матеріальних цінностей за призначенням

Кт 3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб».

Пошкоджені, застарілі та зіпсовані матеріальні цінності підлягають списанню з балансу і визнаються як витрати за рахунком 7499 «Інші витрати». У цьому разі здійснюється така проводка:

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі».

Вартість повністю втрачених (зіпсовані або ті, яких не вистачає) матеріальних цінностей списується на витрати звітного періоду. Суми витрат від псування цінностей до часу встановлення осіб, які мають відшкодувати нестачі або втрати, відображаються за позабалансовим рахунком 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами». При цьому здійснюються такі проводки:

1) Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі», або

3402 «Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб»;

2) Дт 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами»

Кт 9910 «Контррахунок».

Після встановлення осіб, які мають відшкодувати збитки, належна до відшкодування сума відображається в обліку такими проводками:

1) Дт 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку»

Кт 6499 «Інші доходи»;

2) Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9617 «Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами».

У випадку відшкодування вартості матеріальних цінностей виконується проводка:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт 3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку».

У разі реалізації запасів матеріальних цінностей дохід або витрати від реалізації визначаються як різниця між вартістю продажу та вартістю, що обчислена одним із дозволених методів, тобто ФІФО, середньозваженої вартості або ідентифікованої вартості відповідної одиниці запасів. У цьому разі здійснюються такі бухгалтерські проводки:

- у разі перевищення визначеної вартості матеріальних цінностей над виручкою від реалізації:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та поточні рахунки 1001, 1200, 2600, 2620, 2650

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»;

- у разі перевищення виручки від реалізації понад визначену вартість матеріальних цінностей:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та поточні рахунки 1001, 1200, 2600, 2620, 2650

Кт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі»

Кт 6499 «Інші доходи».

Приклади розв'язку задач

Приклад 11.1.

Станом на 2 січня поточного року на складі банку знаходилось 5 пачок офісного паперу загальною вартістю 150 грн. (за ціною 30 грн. за пачку)

12 січня банк придбав на умовах попередньої оплати 40 пачок офісного паперу за ціною 39 грн. за пачку.

14 січня банк видав в експлуатацію 15 пачок офісного паперу.

Зазначені вище операції банку відображаються в обліку такими бухгалтерськими проводками:

- попередня оплата за офісний папір:

Дт 3510 1560 грн.

Кт 1200 1560 грн.;

- оприбуткування паперу на склад банку:

Дт 3400 1560 грн.

Кт 3510 1560 грн.

Оскільки на складі знаходяться пачки паперу, що були придбані за різними цінами, при видачі їх в експлуатацію необхідно розрахувати вартість, за якою вони будуть списані. При цьому використовується один із методів: ФІФО або середньозваженої вартості.

Якщо банк використовує метод ФІФО, то вартість 15 пачок паперу, переданих в експлуатацію становитиме:

$$5 \text{ шт.} \times 30 \text{ грн.} + 10 \text{ шт.} \times 39 \text{ грн.} = 540 \text{ грн.}$$

У випадку застосування банком методу середньозваженої вартості, спочатку необхідно розрахувати середньозважену вартість однієї пачки паперу після придбання 12 січня нової партії:

$$\frac{5 \text{ шт.} \times 30 \text{ грн.} + 40 \text{ шт.} \times 39 \text{ грн.}}{45 \text{ шт.}} = 38 \text{ грн.}$$

При застосуванні методу середньозваженої вартості, вартість 15 пачок паперу, переданих в експлуатацію становитиме:

$$15 \text{ шт.} \times 38 \text{ грн.} = 570 \text{ грн.}$$

За обох методів визначення вартості запасів при їх передачі в експлуатацію виконується проводка:

Метод	Дт	Кт	Сума, грн.
ФІФО	7431	3400	540
середньозваженої вартості	7431	3400	570

На початок дня 15 січня вартість залишку запасів паперу становитиме:

- за методом ФІФО: 30 шт. x 39 грн. = 1170 грн.;

- за методом середньозваженої вартості: 30 шт. x 38 грн. = 1140 грн.

11.5. Облік операцій із запасами матеріальних цінностей, що передані або надані в заставу

Облік запасів матеріальних цінностей, переданих банком у заставу, ведеться за окремим аналітичним рахунком балансового рахунку 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі». Одночасно балансова вартість запасів відображається в обліку за позабалансовим пасивним рахунком 9510 «Надана застава» такою проводкою:

Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9510 «Надана застава».

Після виконання зобов'язання вартість матеріальних цінностей, наданих банком у заставу, списується з обліку такою проводкою:

Дт 9510 «Надана застава»

Кт 9900 «Контррахунок».

Облік матеріальних цінностей, прийнятих у заставу, здійснюється за справедливою вартістю і відображається такою проводкою:

Дт 9500 «Отримана застава»

Кт 9900 «Контррахунок».

Якщо заставлене майно переходить у власність заставодержателя і визнається його активом, то в обліку здійснюються проводки:

1) Дт 3400 «Запаси матеріальних цінностей на складі» - за справедливою вартістю запасів

Кт Рахунки з обліку заборгованості за наданими кредитами (у тому числі проценти).

2) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9500 «Отримана застава».

У разі реалізації заставленого майна на аукціоні, банк-заставодержатель здійснює таку бухгалтерську проводку:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Кт Рахунки з обліку заборгованості за наданими кредитами та нарахованими за ними процентами.

Одночасно списується вартість заставленого майна, що обліковується за рахунком 9500 «Отримана застава».

Якщо банк набуває права власності на заставлене майно з метою подальшого продажу, то в обліку здійснюються такі проводки:

1) Дт 3409 «Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя»

Кт Рахунки з обліку заборгованості за наданими кредитами та нарахованими за ними процентами

Кт Поточний рахунок заставодавця 2600, 2620 - на суму перевищення розміру забезпечених цією заставою вимог банку.

2) Дт 9900 «Контррахунок»

Кт 9500 «Отримана застава».

Якщо вартість запасів матеріальних цінностей, набутих банком у власність з метою подальшого продажу, зменшилася, то в обліку вони відображаються за чистою вартістю реалізації за рахунком 7491 «Втрати від уцінки запасів на продаж». При цьому виконується проводка:

Дт 7491 «Втрати від уцінки запасів на продаж»

Кт 3409 «Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя» - на суму уцінки запасів матеріальних цінностей.

У разі збільшення чистої вартості реалізації запасів матеріальних цінностей в бухгалтерському обліку здійснюється проводка в межах суми раніше здійсненої уцінки:

Дт 3409 «Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя» - на суму збільшення чистої вартості реалізації, що не перевищує суму попередньої уцінки

Кт 7491 «Втрати від уцінки запасів на продаж».

У разі реалізації банком-заставодержателем заставленого майна, на яке було звернено стягнення згідно з умовами договору застави, у бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ»

Дт 7499 «Інші витрати»

Кт 3409 «Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя».

11.6. Облік резервів для відшкодування можливих втрат за дебіторською заборгованістю, пов'язаною із запасами матеріальних цінностей

В разі втрати ймовірності щодо отримання компенсації за дебіторською заборгованістю банк формує резерви, які відображаються в обліку за контрактивним рахунком **3590 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку»**. За кредитом рахунку проводяться суми сформованих резервів; суми збільшення резервів. За дебетом рахунку проводяться суми зменшення резервів; суми використаних резервів у встановленому порядку.

Формування резервів за дебіторською заборгованістю банку супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7705 «Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку»

Кт 3590 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку».

У випадку часткового або повного погашення дебіторської заборгованості банк зменшує або сторнує суму резерву. При цьому виконується така проводка:

Дт 3590 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку»

Кт 7705 «Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку».

Банк здійснює списання дебіторської заборгованості як безнадійної щодо отримання за рахунок сформованих резервів такими бухгалтерськими проводками:

Дт 3590 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку»

Кт 3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів», або

3552 «Нестачі та інші нарахування на працівників банку».

Одночасно списана безнадійна заборгованість ураховується за рахунком 9615 «Списана у збиток дебіторська заборгованість», що супроводжується проводкою:

Дт 9615 «Списана у збиток дебіторська заборгованість»

Кт 9910 «Контррахунок».

У разі отримання коштів за дебіторською заборгованістю, що була списана за рахунок резервів, виконуються такі проводки:

1) Дт Рахунки для обліку грошових коштів та поточні рахунки 1001, 1200, 2600, 2620, 2650

Кт 7705 «Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку» - якщо кошти отримуються в поточному році, або

6715 «Повернення раніше списаної безнадійної іншої дебіторської заборгованості та інших активів банку» - якщо кошти отримуються в наступному році.

2) Дт 9910 «Контррахунок»

Кт 9615 «Списана у збиток дебіторська заборгованість».

Аналогічна проводка за рахунком 9615 «Списана у збиток дебіторська заборгованість» здійснюється після закінчення строку, визначеного

законодавством України, за безнадійною заборгованістю, що була списана за рахунок резервів.

11.7. Розкриття інформації про запаси матеріальних цінностей банку

Інформація про запаси матеріальних цінностей банку у фінансовій звітності окремо не відображається.

У звіті про фінансовий стан вартість запасів матеріальних цінностей на складі банку та у підзвітних осіб, вартість дорогоцінних металів, а також вартість майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя, входить до розрахунку статті «Інші активи». Сума резерву під дебіторську заборгованість за операціями банку, у тому числі за операціями із запасами матеріальних цінностей теж включається до розрахунку статті «Інші активи», але із знаком мінус.

Детальніша інформація про запаси матеріальних цінностей розкривається у примітці до фінансової звітності «Інші активи», яка містить дані про:

- дебіторську заборгованість з придбання активів;
- передоплату за послуги;
- дорогоцінні метали;
- майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя;
- інше;
- резерви.

Також в цій примітці банк зазначає характер забезпечення, що перейшло у власність банку, політику щодо реалізації або використання в операціях тих активів, які легко не конвертуються в грошові кошти.

Вимоги щодо розкриття інформації про запаси матеріальних цінностей у фінансовій звітності містяться у МСБО 1 «Подання фінансових звітів» та МСБО 2 «Запаси».

Приклад розкриття інформації про запаси у примітках до річної фінансової звітності банку

Примітка 4. Основні положення облікової політики (продовження)

Запаси

Для визначення вартості однорідних запасів, що були використані або реалізовані протягом звітного періоду та оцінки їх кінцевих залишків, банк використовує формулу «вартості перших за часом надходження запасів (ФІФО)», крім запасів паливно-мастильних матеріалів. Вартість паливно-мастильних матеріалів обраховується за формулою середньозваженої вартості. В подальшому запаси оцінюються за найменшою з двох вартостей: собівартістю або чистою вартістю реалізації.

Примітка 19. Інші активи та зобов'язання

Інші активи включають інші активи, що не є фінансовими активами, та інші фінансові активи

	<i>у тисячах гривень</i>	
	2015 р.	2014 р.
Інші нефінансові активи		
Банківські метали	86 270	80 186
Передплати	72 169	64 821
Заборгованість працівників	64 601	51 956
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	48 141	50 576
Запаси	8 143	14 567
Інше	2 108	2 097
	281 432	264 203
Мінус – Резерв під зменшення корисності	(74 633)	(57 058)
Всього інші нефінансові активи	206 799	207 145

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Запаси – активи, які утримуються для продажу під час звичайної діяльності, перебувають у процесі виробництва для такого продажу або наявні у формі основних чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або під час надання послуг.

Метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів – метод оцінки запасів, при якому кожна одиниця запасів ототожнюється з її фактичними витратами.

Метод середньозваженої собівартості – метод, згідно з яким припускається, що собівартість одиниці реалізованої продукції чи кінцевих запасів має однакову вартість – середньозважену вартість.

Метод вартості перших за часом надходження запасів – «перше надходження - перший видаток» (ФІФО) – метод, що базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на склад, тобто запаси, які першими відпускаються в експлуатацію, оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів. Кінцевий залишок запасів складається із одиниць запасів, що були придбані або вироблені останніми.

Метод вартості останніх за часом надходження запасів - «останнє надходження – перший видаток» (ЛІФО) – метод, що базується на припущенні, що запаси використовуються у послідовності, що є протилежною їх надходженню на склад, тобто запаси, які першими відпускаються в експлуатацію, оцінюються за собівартістю останніх за часом надходження запасів. Кінцевий залишок запасів складається із одиниць запасів, які були придбані або вироблені першими.

Первісна вартість – фактична сума коштів, сплачена за певну одиницю запасів матеріальних цінностей під час її придбання, уключаючи витрати на доставку,

податки, збори та інші обов'язкові платежі, окрім тих, що згодом повертаються банку;

Чиста вартість реалізації – очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на реалізацію.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення запасів, яке наведене у МСБО 2 «Запаси».
2. Які активи відносяться до запасів матеріальних цінностей банку?
3. Охарактеризуйте періодичну та постійну систему обліку запасів.
4. Яка система обліку запасів використовується в банках України?
5. З яких витрат, згідно з МСБО 2 «Запаси», складається собівартість запасів?
6. Як здійснюється розрахунок собівартості запасів за:
 - а) методом середньозваженої вартості;
 - б) методом ФІФО;
 - в) методом ЛІФО?
7. Який з методів оцінки запасів призводить до однакових результатів при періодичній та постійній системах обліку?
8. Згідно з МСБО 2 «Запаси», який метод оцінки собівартості запасів заборонено використовувати?
9. Які методи визначення собівартості запасів можуть використовувати банки України?
10. За якою вартістю відображаються в бухгалтерському обліку банків запаси матеріальних цінностей?
11. За рахунками якого розділу Плану рахунків обліковуються запаси матеріальних цінностей банків України?
12. Якими бухгалтерськими записами супроводжуються операції банку з придбання матеріальних цінностей за національну та іноземну валюту?
13. В яких випадках запаси матеріальних цінностей можуть списуватися з балансу банку і які бухгалтерські проводки при цьому виконуються?
14. Як здійснюється облік матеріальних цінностей, прийнятих у заставу, якщо заставлене майно переходить у власність банку-заставодержателя?
15. Які бухгалтерські записи виконуються за операціями з придбання та реалізації ювілейних монет, що не є засобом платежу?

16. Як здійснюється облік операцій, пов'язаних з формуванням і використанням резервів для відшкодування можливих втрат за дебіторською заборгованістю банку?

17. У яких фінансових звітах банку розкривається інформація про запаси матеріальних цінностей банку?

ТЕСТИ

1. Що включається до складу запасів матеріальних цінностей банку?
 - а) будівля, в якій знаходиться банк;
 - б) комп'ютери;
 - в) господарські матеріали;
 - г) малоцінні і швидкозношувані предмети, що використовуються не більше ніж один рік.
2. Як називається метод оцінки запасів, який базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на склад, тобто запаси, які першими реалізуються (відпускаються в експлуатацію), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів?
 - а) ФІФО;
 - б) ЛІФО;
 - в) середньозваженої вартості;
 - г) ідентифікованої вартості.
3. Згідно з МСБО 2 «Запаси» та нормативно-правовими актами НБУ, який з методів оцінки запасів заборонено використовувати?
 - а) ФІФО;
 - б) ЛІФО;
 - в) середньозваженої вартості;
 - г) ідентифікованої вартості.
4. При якому методі оцінки запасів кінцевий залишок запасів складається із одиниць запасів, що були придбані останніми?
 - а) ФІФО;
 - б) ЛІФО;
 - в) середньозваженої вартості;
 - г) ідентифікованої вартості.
5. Який з методів оцінки запасів призводить до однакових результатів при періодичній та постійній системах обліку?
 - а) ФІФО;
 - б) ЛІФО;
 - в) середньозваженої вартості;
 - г) ідентифікованої вартості.

6. Які витрати, згідно з МСБО 2 «Запаси», включаються у собівартість запасів матеріальних цінностей?

- а) ціна придбання матеріальних цінностей;
- б) витрати на зберігання запасів;
- в) витрати на транспортування, навантаження і розвантаження;
- г) мито на ввезення та інші податки (окрім тих, що згодом повертаються підприємству податковими органами).

7. За якою вартістю запаси матеріальних цінностей відображаються в бухгалтерському обліку банків України?

- а) справедливою вартістю;
- б) первісною вартістю;
- в) чистою вартістю реалізації;
- г) за найменшим з двох показників: собівартістю або чистою вартістю реалізації.

8. Запаси матеріальних цінностей банків України:

- а) не переоцінюються взагалі;
- б) переоцінюються раз в квартал;
- в) переоцінюються раз в півріччя;
- г) переоцінюються на дату балансу.

9. Бухгалтерське проведення Дт 3400 Кт 3610 означає:

- а) банк здійснив попередню оплату в національній валюті за матеріальні цінності;
- б) банк отримав матеріальні цінності, за які було заплачено наперед;
- в) банк отримав матеріальні цінності, за які він ще не заплатив;
- г) банк перерахував кошти з кореспондентського рахунку за придбані матеріальні цінності на умовах післяоплати.

10. Бухгалтерське проведення Дт 7499 Кт 3400 означає:

- а) підвітною особою банку використано отримані матеріальні цінності на господарські потреби;
- б) зі складу банку видано матеріальні цінності для поліпшення основних засобів;
- в) банк списав з балансу пошкоджені, застарілі та зіпсовані матеріальні цінності;
- г) зі складу банку видано в експлуатацію спецодяг для працівників банку.

11. Бухгалтерське проведення Дт 7405 Кт 3400 означає:

- а) підвітною особою банку використано отримані матеріальні цінності на господарські потреби;
- б) зі складу банку видано матеріальні цінності для поліпшення основних засобів;

в) банк списав з балансу пошкоджені, застарілі та зіпсовані матеріальні цінності;

г) зі складу банку видано в експлуатацію спецодяг для працівників банку.

12. Бухгалтерське проведення Дт 3552 Кт 6499 означає:

а) банківський працівник відшкодував вартість матеріальних цінностей, що були зіпсовані;

б) в банку встановлено винну особу, яка має відшкодувати вартість матеріальних цінностей, яких не вистарчає;

в) в банку знайдено матеріальні цінності, що вважалися пропавшими;

г) банк списав з балансу пошкоджені, застарілі та зіпсовані матеріальні цінності.

13. За якою вартістю банк обліковує матеріальні цінності, прийняті у заставу?

а) собівартістю;

б) справедливою вартістю;

в) чистою вартістю реалізації;

г) будь-якою вартістю, згідно з обліковою політикою банку.

14. Якою бухгалтерською проводкою відображаються суми витрат від псування цінностей до часу встановлення осіб, які мають відшкодувати нестачі або втрати?

а) Дт 9617 Кт 9910 ;

б) Дт 3552 Кт 6499;

в) Дт 7499 Кт 3400;

г) Дт 9910 Кт 9617.

15. Бухгалтерське проведення Дт 9900 Кт 9500 означає:

а) банк прийняв у заставу матеріальні цінності;

б) банк списав вартість заставлених матеріальних цінностей у зв'язку з їх реалізацією;

в) банк здійснив уцінку матеріальних цінностей, прийнятих ним у заставу;

г) банк списав з балансу пошкоджені, застарілі та зіпсовані матеріальні цінності.

ЗАДАЧІ

Задача 11.1

4.03. 2016 р. банк здійснив попередню оплату на користь іноземної фірми за матеріальні цінності у сумі 6350 євро. Офіційний курс гривні до євро на дату проведення передоплати становив 28, 829050 EUR/UAH.

10.03.2016 р. банк отримав придбані матеріальні цінності і оприбуткував їх на склад.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за даними операціями.

Задача 11.2

27.09.2016 р. банк отримав від фірми 50 інкасаторських сумок на загальну суму 2000 грн., за які оплата ще не здійснена. Після оприбуткування інкасаторських сумок банк перерахував фірмі кошти.

2.10.2016 р. списано 3 непридатні для використання інкасаторські сумки на загальну вартість 105 грн. та видано начальнику служби інкасації 5 нових інкасаторських сумок на загальну суму 200 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за даними операціями.

Задача 11.3

Станом на 1.04.2016 р на складі банку знаходилось 10 наборів канцелярського приладдя загальною вартістю 550 грн. (за ціною 55 грн. за 1 набір).

8.04.2016 р. видано аванс на господарські потреби працівнику банку у сумі 1200 грн. за які придбано 20 наборів канцелярського приладдя за ціною 60 грн. за набір

9.04.2016 р. банк видав в експлуатацію 25 наборів канцелярського приладдя.

Необхідно:

1) Визначити вартість 25 наборів канцелярського приладдя, переданих в експлуатацію та вартість залишку наборів канцелярського приладдя на початок дня 10.04.2016 р. за методом:

- а) ФІФО;
- б) середньозваженої вартості.

2) Виконати бухгалтерські записи за наведеними операціями із запасами матеріальних цінностей.

Задача 11.4

Під час проведення інвентаризації матеріальних цінностей на складі банку виявлено нестачу господарських матеріалів на суму 250 грн. На момент виявлення нестачі винної особи не встановлено.

Після проведення розслідування встановлено винну особу, яка на наступний день відшкодувала вартість господарських матеріалів, сплативши в касу банку 250 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проведення за даними операціями.

РОЗДІЛ 12.

ОБЛІК ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ розрізняти поняття «власний капітал банку» та «регулятивний капітал банку»;
- ✓ назвати складові власного капіталу банку;
- ✓ дати визначення «інструменту капіталу» та назвати види інструментів капіталу;
- ✓ узагальнити вимоги МСФЗ щодо визнання та оцінки інструментів капіталу та пов'язаних з ними дивідендів;
- ✓ описати методологічні засади формування в бухгалтерському обліку банку інформації про власний капітал;
- ✓ описати вимоги НБУ щодо процедури формування та збільшення статутного капіталу банку;
- ✓ назвати та охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку власного капіталу банку;
- ✓ відобразити на рахунках бухгалтерського обліку операції з формування та збільшення статутного капіталу банку;
- ✓ описати методику обліку операцій з розміщення привілейованих акцій, за якими банк має зобов'язання щодо викупу їх у акціонера, або виплати дивідендів на визначену дату чи на вимогу акціонера;
- ✓ складати бухгалтерські записи за операціями з нарахування дивідендів за власними акціями банку та їх виплати акціонерам;
- ✓ інтерпретувати інформацію про власний капітал, що розкривається у фінансовій звітності банку.

12.1. Поняття і структура власного та регулятивного капіталу банку

Власний капітал банку – це залишкова вартість в активах банку після вирахування всіх його зобов'язань. Власний капітал також ще називають чистими активами.

$$\text{Власний капітал} = \text{Активи} - \text{Зобов'язання}$$

Власний капітал банку складається з:

- статутного капіталу;
- емісійних різниць;
- загальних резервів та фондів;
- результатів звітного року та минулих років;
- результатів переоцінки: основних засобів, нематеріальних активів, фінансових інструментів у портфелі банку на продаж, операцій хеджування;
- результатів коригування вартості фінансових інструментів під час первісного визнання;
- приписного капіталу філії іноземного банку.

Власний капітал банку потрібно відрізнити від регулятивного капіталу.

Термін «регулятивний капітал банку» стосується концепції управління ризиками банківської діяльності. Регулятивний капітал вважається одним із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільності банківської діяльності.

Слід зауважити, що величина регулятивного капіталу банку залежить від регулятивних вимог щодо методики розрахунку цього показника. Порядок визначення регулятивного капіталу вітчизняних банків регламентується *Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні*, затвердженою постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 368.

$$\text{Регулятивний капітал} = \text{Основний капітал} + \text{Додатковий капітал} - \text{Відвернення}$$

Основний капітал (капітал 1-го рівня) складається з таких елементів:

- а) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал;
- б) додаткові внески акціонерів у статутний капітал;
- в) фінансова допомога акціонерів банку;
- г) прибуток, спрямований на збільшення статутного капіталу.
- г) розкриті резерви.

Загальний розмір основного капіталу визначається з урахуванням розміру очікуваних (можливих) збитків за невиконаними зобов'язаннями будь-якої

фізичної чи юридичної особи як резидента, так і нерезидента, яка має з банком відносини фінансового характеру та **зменшується на суму:**

- нематеріальних активів за мінусом суми зносу;
- капітальних вкладень у нематеріальні активи;
- збитків минулих років;
- збитків поточного року;
- збитків від операцій з акціонерами, що отримані після 4 червня 2016 року.

Додатковий капітал (капітал 2-го рівня) складається з таких елементів:

а) резерви під заборгованість за кредитними операціями (крім резервів за наданими банком фінансовими зобов'язаннями) та за операціями з розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках, яку віднесено до I (найвищої) категорії якості;

б) результат переоцінки основних засобів, що включався до суми регулятивного капіталу банків за станом на 31.12.2010;

в) результат поточного та звітного року (прибуток), що зменшений на суму: нарахованих доходів, неотриманих понад 30 днів із дати їх нарахування, строк сплати яких не настав (крім доходів за цінними паперами, які віднесені до I групи активів зі ступенем ризику 0 відсотків згідно з вимогами цієї Інструкції), зменшених на суму сформованих резервів за цими доходами; прострочених нарахованих доходів, зменшених на суму сформованих резервів за цими доходами.

Якщо прибуток поточного та звітного року менше загальної суми коригування, то на суму такої різниці зменшується розмір основного капіталу банку. Прибутки та збитки від операцій з акціонерами, що отримані до 4 червня 2016 року, уключаються до регулятивного капіталу банку в складі результату поточного та звітного років;

г) субординований борг, що враховується до капіталу (субординований капітал);

г) нерозподілений прибуток минулих років.

Відвернення – це сума певних активів, на яку додатково зменшується загальний розмір основного і додаткового капіталу банку, а саме на:

а) балансову вартість акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку та у портфелі банку на продаж;

б) балансову вартість інвестицій в асоційовані та дочірні компанії, а також балансову вартість вкладень у капітал інших установ у розмірі 10 і більше відсотків їх статутного капіталу;

в) балансову вартість акцій (паїв) власної емісії, що прийняті в забезпечення наданих банком кредитів (інших вкладень);

г) балансову вартість вкладень в інші банки на умовах субординованого боргу;

г) балансову вартість позалістингових цінних паперів у торговому портфелі банку (крім цінних паперів, емітованих центральними органами виконавчої влади, Національним банком та Державною іпотечною установою);

д) балансову вартість цінних паперів, що не перебувають в обігу на фондових біржах (у тому числі, торгівля яких на фондових біржах заборонена законодавством України), у торговому портфелі банку;

е) балансову вартість цінних паперів недиверсифікованих інвестиційних фондів.

До балансової вартості цінних паперів, на яку додатково зменшується загальний розмір регулятивного капіталу банку 1-го і 2-го рівнів, не включається сума доходів, неотриманих понад 30 днів з дати їх нарахування.

Зазначимо, що вітчизняні банки, які здійснюють свою діяльність на міжнародних ринках, також розраховують регулятивний капітал на основі Базельської угоди про капітал.

12.2. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про власний капітал

Міжнародні стандарти фінансової звітності детально не регламентують методологію формування в бухгалтерському обліку інформації про власний капітал. Це зумовлено, насамперед, особливостями національних законодавств, які визначають вимоги щодо капіталу для різних форм організації бізнесу.

Окремі питання, пов'язані з визнанням, оцінкою, поданням та розкриттям інформації про власний капітал, розглядаються такими міжнародними стандартами:

- МСБО 1 «Подання фінансових звітів»;
- МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»;
- МСБО 10 «Події після дати балансу»;
- МСБО 33 «Прибуток на акцію»;

У **МСБО 1 «Подання фінансових звітів»** містяться загальні вимоги щодо складання і подання фінансової звітності, у тому числі стосовно подання інформації про власний капітал та дивіденди. Крім цього, МСБО 1 містить вимогу, щоб у примітках до фінансової звітності розкривалася якісна інформація про цілі, політики та процеси стосовно управління капіталом, включаючи: опис того, що управляється як капітал; якщо на суб'єкт господарювання поширюються зовнішні вимоги щодо капіталу – характер цих вимог і як ці вимоги враховані в управлінні капіталом; як він досягає своїх цілей з управління капіталом.

Питання, пов'язані з принципами подання власного капіталу, класифікацією емітованих суб'єктом господарювання фінансових інструментів на фінансові зобов'язання чи інструменти капіталу, а також обліком власних викуплених акцій та дивідендів містяться у **МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»**.

МСБО 32 визначає **інструмент капіталу** як будь-який контракт, який засвідчує залишкову частку в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань.

Прикладами інструментів власного капіталу є звичайні акції без права дострокового погашення, певні типи привілейованих акцій, а також варанти або продані опціони «кол», які дозволяють утримувачеві передплатити або придбати фіксовану кількість звичайних акцій без права дострокового погашення в емітента за фіксовану суму грошових коштів чи інший фінансовий актив.

Фінансовий інструмент є інструментом капіталу, якщо і тільки якщо виконано обидві умови а) та б):

а) інструмент не містить контрактного зобов'язання:

- надати грошові кошти або інший фінансовий актив іншому суб'єктові господарювання або
- обміняти фінансові активи чи фінансові зобов'язання з іншим суб'єктом господарювання на умовах, які є потенційно несприятливими для емітента;

б) якщо інструмент погашатиметься або може бути погашеним власними інструментами капіталу емітента, такий інструмент:

- є непохідним інструментом, який не містить контрактного зобов'язання емітента надавати змінну кількість власних інструментів капіталу, або
- є похідним інструментом, який погашатиметься емітентом шляхом обміну фіксованої суми грошових коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість його власних інструментів капіталу.

На визначення величини власного капіталу суттєвий вплив має класифікація фінансових інструментів, які володіють як характеристиками власного капіталу, так і зобов'язання.

Як зазначається у МСБО 32, класифікація фінансових інструментів на фінансові зобов'язання та інструменти власного капіталу має здійснюватися відповідно до сутності фінансового інструменту, а не його юридичної форми. Хоча сутність та юридична форма фінансового інструмента, як правило збігаються, це відбувається не завжди. Деякі фінансові інструменти набувають юридичну форму капіталу, але по суті є зобов'язаннями, інші можуть поєднувати характеристики, пов'язані з інструментами власного капіталу, та характеристики, пов'язані з фінансовими зобов'язаннями.

Наприклад, привілейовані акції, за якими виплачуються дивіденди за фіксованою ставкою і за якими передбачено їх обов'язковий викуп емітентом на майбутню дату, класифікуються як фінансове зобов'язання. На противагу цьому, привілейовані акції, що не мають визначеної дати погашення і відповідно емітент не має контрактного зобов'язання здійснювати за ними платіж, класифікуються як інструмент капіталу.

Існують фінансові інструменти, які містять як компонент зобов'язання, так і компонент капіталу (їх ще називають складні фінансові інструменти). Прикладом таких фінансових інструментів є облігації, що конвертуються у фіксовану кількість звичайних акцій емітента. Вони мають два компоненти: 1) фінансове зобов'язання, тобто контрактне зобов'язання емітента сплатити кошти; 2) інструмент власного капіталу, тобто право утримувача конвертувати облігації у звичайні акції.

Стосовно складних фінансових інструментів, МСБО 32 вимагає, щоб суб'єкт господарювання подавав інформацію про компоненти зобов'язань та капіталу окремо у своєму балансі. Розщеплення складного фінансового інструмента здійснюється на дату емісії і надалі не переглядається. При розподілі первісної балансової вартості складного фінансового інструменту між його компонентами, сума, за якою визнається компонент капіталу, визначається як залишкова сума після вирахування із справедливої вартості цілого фінансового інструмента суми, окремо визначеної для компонента зобов'язання.

У МСБО 32 містяться також вказівки щодо власних викуплених акцій. Згідно з стандартом, якщо суб'єкт господарювання повторно купує свої власні інструменти капіталу, ці інструменти (власні викуплені акції) слід вираховувати з власного капіталу. Ніякий прибуток чи збиток не визнаватиметься у прибутку чи збитку після придбання, випуску чи анулювання власних інструментів капіталу суб'єкта господарювання. Такі власні викуплені акції можуть придбаватися та утримуватися суб'єктом господарювання або іншими членами консолідованої групи. Компенсація, сплачена чи отримана, визнаватиметься прямо у власному капіталі.

Стосовно дивідендів, МСБО 32 вимагає, щоб суб'єкт господарювання дебетував виплати утримувачам інструмента власного капіталу прямо на власний капітал, за вирахуванням будь-якої пов'язаної з ним податкової пільги. Витрати на операції з власним капіталом, інші ніж витрати на випуск інструмента власного капіталу, які прямо розподіляються на придбання бізнесу (яке слід обліковувати згідно з МСБО 22), слід обліковувати як вирахування з власного капіталу, мінус будь-яка пов'язана з ним податкова пільга.

У **МСБО 10 «Події після дати балансу»** містяться вимоги щодо визнання оголошених дивідендів після дати балансу. Згідно з МСБО 10, якщо суб'єкт господарювання оголошує дивіденди утримувачам інструментів капіталу після дати балансу, суб'єкт господарювання не визнає такі дивіденди як зобов'язання на дату балансу. Інформацію про такі дивіденди розкривають у примітках до фінансової звітності відповідно до МСБО 1 «Подання фінансових звітів».

МСБО 33 «Прибуток на акцію» містить опис принципів для визначення та подання прибутку на акцію у фінансовій звітності. Цей стандарт слід застосовувати суб'єктам господарювання, звичайні або потенційні звичайні акції яких відкрито продаються та купуються, а також суб'єктам господарювання, які перебувають у процесі випуску звичайних акцій або потенційних звичайних акцій на відкриті ринки цінних паперів.

Методика обліку операцій, пов'язаних з власним капіталом українських банків регламентується **Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України**, затвердженою постановою Правління НБУ від 22.06.2015 р. № 400.

12. 3. Облік операцій з формування та збільшення статутного капіталу банку

Статутний капітал банку – це сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом.

Статутний капітал формується відповідно до вимог чинного законодавства України та установчих документів банку. Сума статутного капіталу визначається засновницькими документами, а його мінімальний обсяг регламентується *Законом України «Про банки і банківську діяльність»*, згідно з яким мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень. Національний банк України має право встановлювати для окремих юридичних осіб, які мають намір здійснювати банківську діяльність, залежно від їх спеціалізації диференційований мінімальний розмір статутного капіталу на момент їх державної реєстрації, але не нижче 500 мільйонів гривень.

Державна реєстрація банків здійснюється Національним банком України на основі поданих уповноваженими засновниками банку особами пакета документів, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність» та *Положенням про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів*, затвердженим постановою Правління НБУ № 306 від 8.09.2011 р.

Засновники чи учасники юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, акумулюють кошти для формування статутного капіталу на накопичувальному рахунку, що відкривається в Національному банку. До часу внесення коштів для формування статутного капіталу на накопичувальний рахунок, відкритий у НБУ, ці кошти можуть акумулюватися на рахунку в будь-якому банку України на підставі відповідного рішення зборів засновників. При цьому кошти можуть перераховуватися лише з власних поточних рахунків юридичними та фізичними особами в безготівковій формі, а також вноситися фізичними особами в готівковій формі. Учасники банку зобов'язані не пізніше ніж за 10 календарних днів до закінчення тримісячного строку розгляду поданих для державної реєстрації документів, перерахувати кошти на накопичувальний рахунок у заявленому розмірі.

Грошові внески для формування або збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти - в іноземній вільно конвертованій валюті або в гривнях. Перерахунок коштів в іноземній вільно конвертованій валюті, унесених нерезидентами, у національну валюту України здійснюється за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на дату надходження іноземної валюти до банку в оплату його акцій або паїв.

Рішення про державну реєстрацію банку або про відмову в державній реєстрації банку приймається НБУ не пізніше тримісячного строку з дня подання повного пакета документів. Юридична особа набуває статусу банку і

право на здійснення банківської діяльності після отримання банківської ліцензії та внесення відомостей про неї до Державного реєстру банків.

Після реєстрації банку в структурному підрозділі НБУ за його місцезнаходженням відкривається кореспондентський рахунок, на який не пізніше наступного дня після його відкриття із накопичувального рахунку перераховуються зібрані кошти, що утворюють статутний капітал банку. У разі відмови в реєстрації банку кошти з накопичувального рахунку повертаються учасникам банку за їх заявами протягом трьох робочих днів.

Банки здійснюють емісію власних акцій та оголошують підписку на паї відповідно до законодавства України про господарські товариства та цінні папери з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Зауважимо, що банкам забороняється випуск акцій на пред'явника.

Статутний капітал банку обліковується за рахунками **5 класу «Капітал банку», розділу 50 «Статутний капітал та інші фонди», групи 500 «Статутний капітал», а саме:**

➤ **5000 (пасивний) «Статутний капітал банку».** Облік акцій за цим рахунком ведеться за номінальною вартістю. За кредитом рахунку проводяться суми збільшення статутного капіталу. За дебетом рахунку проводяться суми зменшення статутного капіталу.

➤ **5004 (пасивний) «Незарєєстрований статутний капітал».** За кредитом рахунку проводяться суми, що отримані банком в оплату акцій або паїв до реєстрації статутного капіталу. За дебетом рахунку проводяться суми зарєєстрованого статутного капіталу або суми, що повертаються в разі відмови в погодженні статуту банку.

Емітовані банком акції оплачуються у гривнях, а у випадках, передбачених статутом банку, також в іноземній валюті. Незалежно від форми внесеного вкладу вартість акцій за рахунками капіталу виражається у гривнях. Прості і привілейовані акції, емітовані банком в бухгалтерському обліку відображаються за окремими аналітичними рахунками балансового рахунку 5000 «Статутний капітал банку».

Акції банку можуть продаватися за номінальною вартістю, або ціною, вищою від їх номінальної вартості. У разі продажу акцій за ціною, вищою, ніж їх номінальна вартість, виникають емісійні різниці.

Емісійні різниці (емісійний дохід) - це перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску або продажу власних акцій (інших корпоративних прав), над їх номіналом або перевищення номіналу акцій (інших корпоративних прав) над вартістю їх викупу.

Емісійні різниці, а також витрати, пов'язані з випуском і розповсюдженням банком акцій власної емісії, обліковується за пасивним рахунком **5010 «Емісійні різниці».** За кредитом рахунку проводяться суми позитивної різниці в разі первинного та подальшого розміщення акцій. За дебетом рахунку проводяться суми витрат на операції; суми списання різниці між ціною викупу та номінальною вартістю акцій у межах залишку під час викупу власних акцій.

Внески до статутного капіталу банку (збільшення статутного капіталу банку), до державної реєстрації відповідно до законодавства України, відображається в обліку такими бухгалтерськими проводками:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»
Кт 5004 «Незареєстрований статутний капітал».

Після державної реєстрації статутного капіталу банку, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт 5004 «Незареєстрований статутний капітал» - на суму попередніх внесків до статутного капіталу
Дт 5010 «Емісійні різниці» - на суму витрат на операції
Кт 5000 «Статутний капітал банку» - на суму номінальної вартості акцій (паїв)
Кт 5010 «Емісійні різниці» - на суму емісійних різниць
Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ» - на суму витрат на операцію.

Збільшення статутного капіталу банку за рахунок прибутку або його частини (до державної реєстрації) супроводжується такими бухгалтерськими записами:

Дт 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження», або
5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»
Кт 5004 «Незареєстрований статутний капітал».

У випадку прийняття банком рішення про зменшення статутного капіталу шляхом зменшення номінальної вартості акцій або зменшення їх загальної кількості, здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 5000 «Статутний капітал банку»
Кт 5020 «Загальн резерви».

Зауважимо, що операції за рахунками груп 500 та 501 здійснюються тільки на балансі банку-юридичної особи (головного офісу).

Приклад розв'язку задачі

Приклад 12. 1.

20 травня поточного року на загальних зборах учасників банку було прийнято рішення про збільшення статутного капіталу банку шляхом випуску 50 млн. штук простих іменних акцій. Номінальна вартість однієї акції становить 1 грн.

У червні (до реєстрації збільшення статутного капіталу) банком було розміщено усі 50 млн. штук простих іменних акцій на загальну суму 70 000 000 грн. Витрати на операції з випуску та розміщення акцій склали 57500 грн. У липні було зареєстровано збільшення статутного капіталу банку.

Зазначені операції щодо збільшення статутного капіталу банку будуть відображені в обліку такими бухгалтерськими записами:

- внесення коштів акціонерами до реєстрації змін до статутного капіталу:	
Дт 1001, 1200, 2600, 2620	70 000 000 грн. (загальна сума)
Кт 5004	70 000 000 грн. (загальна сума);
- після реєстрації змін до статутного капіталу:	
Дт 5004	70 000 000 грн.
Дт 5010	57 500 грн.
Кт 5000	50 000 000 грн.
Кт 5010	20 000 000 грн.
Кт 1200	57 500 грн.

Привілейовані акції, за якими банк має зобов'язання щодо викупу їх у акціонера (держателя) або виплати дивідендів на визначену дату чи за вимогою акціонера, визнаються в обліку банку як **фінансові зобов'язання** і обліковуються за пасивним рахунком **3370 «Зобов'язання за привілейованими акціями, емітованими банком»**. За кредитом рахунку проводиться облік випущених банком привілейованих акцій. За дебетом рахунку проводиться облік викуплених привілейованих акцій.

Розміщення привілейованих акцій, що класифікуються як фінансові зобов'язання супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- у випадку розміщення акцій з дисконтом:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Дт 3376 «Неамортизований дисконт за зобов'язаннями за привілейованими акціями, емітованими банком» - на суму дисконту з урахуванням витрат на операцію, що пов'язані з емісією

Кт 3370 «Зобов'язання за привілейованими акціями, емітованими банком» - на суму номінальної вартості акцій.

- у випадку розміщення акцій з премією:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або
 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або
 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або
 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 3377 «Неамортизована премія за зобов'язаннями за привілейованими акціями, емітованими банком» - на суму премії з урахуванням витрат на операцію, що пов'язані з емісією

Кт 3370 «Зобов'язання за привілейованими акціями, емітованими банком» - на суму номінальної вартості акцій.

12.4. Облік викуплених банком власних акцій

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», банки мають право придбавати власні акції або паї. При цьому банки зобов'язані письмово повідомляти НБУ про укладені угоди протягом 5 робочих днів з дати їх укладення. Водночас банкам не дозволяється придбання власних акцій, якщо це може призвести до падіння регулятивного капіталу нижче за мінімальний рівень.

Якщо банк має намір придбати загальну кількість власних акцій або паїв у розмірі 10 і більше відсотків загальної емісії, то він має письмово повідомити НБУ за 15 календарних днів до укладення угод. Національний банк України має право заборонити банку купівлю власних акцій або паїв у разі, якщо це може призвести до погіршення фінансового стану банку.

Викуплені власні акції банк може перепродати, розповсюдити серед своїх працівників або анулювати. Ці акції повинні бути реалізовані або анульовані протягом одного року. Упродовж цього періоду розподіл прибутку, а також голосування і визначення кворуму на загальних зборах акціонерів проводяться без урахування викуплених банком власних акцій.

Облік власних акцій, викуплених в акціонерів для подальшого перепродажу або анулювання в установленому порядку, здійснюється за контрпасивним рахунком **5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)»** за номінальною вартістю. За дебетом цього рахунку проводяться суми викуплених акцій (часток, паїв), а за кредитом – суми проданих та анульованих акцій (часток, паїв).

Різниця між номінальною вартістю та вартістю викупу власних акцій списується в межах кредитових залишків з рахунку 5010 «Емісійні різниці», а у разі недостатності залишку коштів за рахунком 5010, з рахунків 5022 «Інші фонди банку», або 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років».

Викуп власних акцій в акціонерів банку за ціною, яка вища, ніж номінальна вартість, відображається такими проводками:

- Дт 5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)» - за номінальною вартістю
- Дт 5010 «Емісійні різниці» - на суму, що перевищує номінальну вартість або 5022 «Інші фонди банку» або 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років» - у разі недостатності залишку коштів за рахунком 5010.
- Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Викуп власних акцій в акціонерів банку за ціною, яка нижча ніж їх номінальна вартість, супроводжується такими бухгалтерськими записами:

- Дт 5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)» - за номінальною вартістю

Кт 5010 Емісійні різниці - на суму різниці між номінальною вартістю та ціною викупу

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

У випадку перепродажу викуплених акцій, здійснюються такі проводки:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»

Кт 5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)» - за номінальною вартістю

Кт 5010 «Емісійні різниці» - на суму різниці між ціною продажу та номінальною вартістю акцій.

Анулювання акцій, викуплених в акціонерів, у бухгалтерському обліку відображається такою проводкою:

Дт 5000 «Статутний капітал банку»

Кт 5002 «Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)».

Як бачимо, анулювання акцій призводить до зменшення розміру статутного капіталу банку.

Приклад розв'язку задачі

Приклад 12. 2.

У жовтні поточного року загальними зборами акціонерів банку було прийнято рішення про викуп 30 000 штук власних простих акцій (номіналом 1 грн.) з метою їх подальшого перепродажу. Акції викуплялися в акціонерів за такими договірними цінами:

- 3 000 акцій за ціною 0,95 грн. за акцію (кошти виплачувались через касу банку);

- 15 000 акцій за ціною 1 грн. за акцію (кошти були перераховані на поточний рахунок юридичної особи в іншому банку);

- 12 000 акцій за ціною 1,1 грн. за акцію (кошти були перераховані на поточний рахунок фізичної особи в цьому банку).

Усі викуплені акції були перепродані одній юридичній особі за ціною 1,2 грн. за одну акцію.

У бухгалтерському обліку банку зазначені операції з викупу і перепродажу власних акцій відображаються такими проводками:

- викуп 3 000 акцій за ціною 0,95 грн. за акцію:

Дт 5002 3000 грн.

Кт 5010 150 грн.

Кт 1001 2850 грн.;

- викуп 15 000 акцій за ціною 1 грн. за акцію:

Дт 5002 15 000 грн.

Кт 1200	15 000 грн.
	- викуп 12 000 акцій за ціною 1,1 грн. за акцію:
Дт 5002	12 000 грн.
Дт 5010	1 200 грн.
Кт 2620	13200 грн.;
	- перепродаж акцій за ціною 1,2 грн. за акцію:
Дт 2600	36 000 грн.
Кт 5002	30 000 грн.
Кт 5010	6 000 грн.

Викуп привілейованих акцій, що за якими банк має зобов'язання їх викупу в акціонерів, супроводжується такими бухгалтерськими записами:

Дт 3370 «Зобов'язання за привілейованими акціями, емітованими банком»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

12.5. Облік розрахунків за дивідендами

Дивіденди - це частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі банку.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», банк має право здійснювати виплату дивідендів один раз на рік за підсумками календарного року за рахунок прибутку звітного року, що залишається в розпорядженні банку. Виплата дивідендів здійснюється у порядку, передбаченому статутом банку. Водночас банку забороняється виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал банку в будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведе до порушення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу або нормативу достатності основного капіталу.

Потрібно зауважити, що методика обліку дивідендів за акціями, які класифікуються як інструменти капіталу відрізняється від методики обліку дивідендів за привілейованими акціями, за якими банк має зобов'язання їх викупу в акціонерів і, відповідно, класифікуються як фінансові зобов'язання.

Облік нарахованих банком дивідендів за простими і привілейованими акціями, що класифікуються як **інструменти капіталу**, здійснюється за пасивним рахунком **3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами»**. За кредитом рахунку проводяться суми нарахованих дивідендів за акціями (паями, частками). За дебетом рахунку проводяться суми виплачених акціонерам (учасникам) дивідендів.

Після прийняття рішення загальними зборами учасників банку про виплату дивідендів, у бухгалтерському обліку здійснюється така проводка:

Дт 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження», або

5030 «Нерозподілені прибутки минулих років», або

5022 «Інші фонди банку»

Кт 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами».

На дату виплати дивідендів банком виконується проводка:

Дт 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Облік дивідендів, що нараховуються за фіксованою ставкою за привілейованими акціями, які класифікуються як **фінансові зобов'язання**, здійснюється за активно-пасивним рахунком **3378 «Нараховані витрати за привілейованими акціями, емітованими банком»**. За кредитом рахунку проводяться суми нарахованих витрат. За дебетом рахунку проводяться суми нарахованих витрат під час їх сплати.

Нарахування дивідендів за привілейованими акціями, за якими банк має зобов'язання їх викупу в акціонерів супроводжується такою проводкою:

Дт 7055 «Процентні витрати за зобов'язаннями за привілейованими акціями, емітованими банком»

Кт 3378 «Нараховані витрати за привілейованими акціями, емітованими банком».

Якщо банк розміщував привілейовані акції з дисконтом чи премією, то одночасно з нарахуванням дивідендів здійснюється амортизація дисконту (премії). При цьому виконуються такі бухгалтерські проводки:

- під час амортизації дисконту:

Дт 7055 «Процентні витрати за зобов'язаннями за привілейованими акціями, емітованими банком»

Кт 3376 «Неамортизований дисконт за зобов'язаннями за привілейованими акціями, емітованими банком»

- під час амортизації премії:

Дт 3377 «Неамортизована премія за зобов'язаннями за привілейованими акціями, емітованими банком»

Кт 7055 «Процентні витрати за зобов'язаннями за привілейованими акціями, емітованими банком»

Нарахування дивідендів та амортизація дисконту (премії) за зазначеними привілейованими акціями має здійснюватися не рідше одного разу на місяць протягом періоду від дати розміщення до дати викупу з використанням методу ефективної ставки відсотка.

Виплата нарахованих дивідендів за привілейованими акціями:

Дт 3378 «Нараховані витрати за привілейованими акціями, емітованими банком»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або

2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Отже, дивіденди за привілейованими акціями, що класифікуються як фінансові зобов'язання, визнаються в обліку аналогічно до процентних витрат за борговими цінними паперами, емітованими банком.

12.6. Розкриття інформації про власний капітал банку

Величина і структура власного капіталу банку мають принципове значення для користувачів фінансової звітності. Інформація про власний капітал розкривається у:

- ✓ звіті про фінансовий стан;
- ✓ звіті про зміни у власному капіталі;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ примітках до фінансової звітності: «Принципи облікової політики» «Статутний капітал та емісійні різниці», «Прибуток (збиток) на одну просту та привілейовану акцію», «Дивіденди»; «Управління капіталом».

У звіті про фінансовий стан інформація про власний капітал розкривається у таких статтях: «Статутний капітал»; «Емісійні різниці»; «Незарєєстрований статутний капітал», «Інший додатковий капітал», «Резервні та інші фонди банку», «Резерви переоцінки», «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)», «Неконтрольована частка»¹. Зауважимо, що сума емітованих банком привілейованих акцій, які класифікуються як фінансові зобов'язання, подається у складі статті «Інші фінансові зобов'язання», а також у примітці до фінансової звітності, яка деталізує цю статтю.

Нагадаємо, що у звіті про зміни у власному капіталі банку (див. розділ 2) передбачено розкриття інформації про: суму власного капіталу банку на початок і кінець попереднього та звітного періоду у розрізі всіх його складових із зазначенням окремо загальних сум, що належать власникам материнської компанії і неконтрольованій частці; суми коригувань власного капіталу внаслідок зміни облікової політики, виправлення помилок та впливу переходу на нові та/або переглянуті стандарти і тлумачення; загальний сукупний дохід; прибуток (збиток) та інший сукупний дохід; амортизацію резерву переоцінки основних засобів або реалізований результат; розподіл прибутку до резервних та інших фондів; незарєєстрований статутний капітал; емісію акцій; власні акції, що викуплені в акціонерів; об'єднання компаній; дивіденди, за якими прийнято рішення щодо виплати.

Інформація про власний капітал у звіті про рух грошових коштів наводиться у розділі «Грошові кошти від фінансової діяльності» у таких статтях: «Емісія простих акцій», «Емісія привілейованих акцій», «Інші внески акціонерів, крім емісії акцій», «Викуп власних акцій», «Продаж власних акцій», «Дивіденди, що виплачені», «Інші виплати акціонерам, крім дивідендів».

Згідно з *Методичними рекомендаціями щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України*, схваленими постановою

¹ Примітка. Інформація про неконтрольовану частку надається у консолідованій фінансовій звітності.

Правління НБУ від 29.12.2015 р. № 965, у примітках повинна розкриватися наступна інформація про власний капітал банку.

У примітці «Принципи облікової політики» має наводитися визначення статутного капіталу, емісійних різниць, привілейованих акцій, дивідендів, а також розкриває політику щодо викуплених в акціонерів власних акцій банку.

Примітка «Статутний капітал та емісійні різниці» містить інформацію про внески за акціями нового випуску; власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників); продаж раніше викуплених власних акцій; анульовані раніше викуплені власні акції. Окрім цих даних, у примітці зазначається:

- кількість акцій, об'явлених до випуску;
- кількість випущених і сплачених акцій;
- номінальна вартість однієї акції;
- права, привілеї та обмеження, властиві кожній групі акціонерного капіталу, включаючи обмеження з виплати дивідендів, повернення капіталу;
- сума та умови акцій, призначені для випуску за умовами опціонів і контрактів з продажу.

У примітці «Прибуток (збиток) на одну просту та привілейовану акцію» подається інформація про прибуток (збиток), що належить власникам простих та привілейованих акцій банку, середньорічну кількість простих та привілейованих акцій в обігу, чистий та скоригований прибуток (збиток) на одну просту акцію та на одну привілейовану акцію, інша інформація стосовно розрахунку прибутку, що належить власникам акцій.

У примітці «Дивіденди» розкривається інформація у розрізі простих і привілейованих акцій про:

- дивіденди, за якими прийнято рішення щодо виплати протягом періоду;
- дивіденди, виплачені протягом періоду;
- дивіденди на акцію, за якими прийнято рішення щодо виплати протягом періоду.

У примітці «Управління капіталом» банком подається інформація про цілі, політику, методи управління капіталом, дотримання протягом звітного періоду нормативів адекватності капіталу та їх значення на звітну дату порівняно з попереднім періодом. У разі недотримання таких нормативів наводиться інформація про наслідки їх недотримання. Також банки подають у таблицях інформацію про:

- структуру регулятивного капіталу, наводячи окремо елементи, що входять до основного та додаткового капіталу, з урахуванням відвернень;
- структуру капіталу банку, що розраховується на основі Базельської угоди про капітал.

Приклад розкриття інформації про власний капітал у примітках до проміжної фінансової звітності банку

Примітка 22. Статутний капітал та емісійні різниці

у тисячах гривень

Найменування статті	Кількість акцій в обігу (тис.шт.)	Прості акції	Емісійні різниці	Привілейовані акції	Усього
Залишок на 1 січня 2015 р.	1 636 500	1 017 936	1 521 465	870	2 540 271
Внески за акціями нового випуску	33 104	19 201	1 981 499	-	2 000 700
Залишок на кінець дня 31 грудня 2015 р.	1 669 604	1 037 137	3 502 964	870	4 540 971
Внески за акціями нового випуску	-	-	-	-	-
Залишок на кінець дня 30 вересня 2016р.	1 669 604	1 037 137	3 502 964	870	4 540 971

Станом на 30 вересня 2016 та 31 грудня 2015 років кількість привілейованих акцій у загальній кількості акцій в обігу складає 1 500 тис. шт.

Станом на 30 вересня 2016 та 31 грудня 2015 років номінальна вартість однієї акції - 0,58 грн.

Акціонери Банку, власники привілейованих акцій, мають право:

- брати участь у розподілі прибутку Банку та одержувати частку (дивіденди) прибутку від

діяльності Банку в розмірі, вказаному на привілейованих акціях, незалежно від розміру чистого прибутку, отриманого Банком у відповідному році;

- привілеї (згідно умов випуску привілейованих акцій): виплата дивідендів власникам іменних привілейованих акцій проводиться у розмірі 18% річних незалежно від розміру отриманого Банком прибутку у відповідному році;

Згідно із законодавством України, резерви, які можуть розподілятися, обмежуються залишком накопичених резервів згідно із законодавчими та регулятивними вимогами.

Примітка 33. Управління капіталом

Акціонери Банку достатню увагу приділяють збільшенню капіталу, а саме збільшенню статутного капіталу як основної складової ланки капіталу. Капітал Банку формується з метою:

- високорентабельного використання власних коштів;
- покриття усіх можливих видів ризиків, які приймає на себе Банк;
- оптимізації структури активів і пасивів за строками залучення і розміщення коштів.

Станом за 30 вересня 2016 року відповідно до вимог НБУ банки повинні утримувати норматив достатності капіталу на рівні 10% по відношенню до активів, зважених з урахуванням ризику, розрахований відповідно до постанов НБУ.

Станом за 30 вересня 2016 року та 30 вересня 2015 року Банк дотримувався нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2). Також, станом за 30 вересня 2016 року Банк дотримується всіх економічних нормативів та лімітів НБУ.

З метою покращення фінансової стабільності ПАТКБ «ПРАВЕКС-БАНК» у III кварталі 2015 року збільшив капітал на суму 754 млн. грн. за рахунок внесків Акціонера.

Станом за 31 грудня 2015 року відповідно до вимог НБУ банки повинні утримувати норматив достатності капіталу на рівні 10% по відношенню до активів, зважених з урахуванням ризику, розрахований відповідно до постанов НБУ.

Станом за 31 грудня 2015 року Банк дотримувався нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2). Також, станом на 31 грудня 2015 року Банк дотримувався всіх економічних нормативів та лімітів НБУ.

З метою покращення фінансової стабільності Банк у 2015 році збільшив капітал на суму 2 001 млн. грн. за рахунок внесків Акціонера.

Таблиця 33.1. Структура регулятивного капіталу, розрахованого у відповідності до вимог НБУ

<i>у тисячах гривень</i>		
Найменування статті	30.09.2016 р.	31.12.2015 р.
Основний капітал	702 410	1 251 903
Статутний капітал	968 371	968 371
Емісійні різниці	3 502 659	3 502 688
Загальні резерви згідно законодавства України	1 332	1 332
Нематеріальні активи	(368 123)	(362 663)
Амортизація нематеріальних активів	193 653	164 904
Капіталовкладення в нематеріальні активи	(1 303)	(1 975)
Непокриті збитки минулих років	(3 029 262)	(2 256 091)
Непокритий кредитний ризик	(457 464)	-
Розрахунковий збиток	(107 453)	(764 663)
Додатковий капітал	139 200	159 453
Резерви під стандартну заборгованість	33 927	46 093
Результат переоцінки основних засобів	105 273	113 360
Відвернення	(1 208)	-
Операції з інсайдерами	-	-
Акцій та інші ЦП з нефіксованим прибутком, що випущені банком у торговому портфелі та у портфелі банку на продаж	(1 208)	-
Усього регулятивного капіталу	840 402	1 411 356

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Акція – іменний цінний папір, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його

ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права, передбачені законодавством.

Власний капітал банку – залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі банку.

Емісійні різниці (емісійний дохід) – перевищення суми коштів, отриманих від первинного випуску або продажу власних акцій (інших корпоративних прав), над їх номіналом або перевищення номіналу акцій (інших корпоративних прав) над вартістю їх викупу.

Інструмент капіталу – будь-який контракт, який засвідчує залишкову частку в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань.

Приписний капітал банку – сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації.

Регулятивний капітал банку – сукупність основного та додаткового капіталів, складові яких визначаються відповідними регулюючими органами.

Розкриті резерви – резерви і фонди, створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку та оприлюднені у фінансовій звітності банку. Розкриті резерви включають: емісійні різниці, резервні фонди, що створюються згідно із законами України, загальні резерви, що створюються під невизначений ризик під час проведення банківської діяльності, інші фонди банку.

Статутний капітал банку – сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом.

Субординований борг – звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути забрані з банку раніше 5 років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій всіх інших кредиторів.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення власного капіталу банку та назвіть його складові.
2. Як визначається регулятивний капітал банку?
3. Які міжнародні стандарти фінансової звітності регламентують питання, пов'язані з визнанням, оцінкою, поданням та розкриттям інформації про власний капітал?
4. Згідно з МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання», які фінансові інструменти відносяться до інструментів власного капіталу?
5. Як здійснюється процес державної реєстрації банку?

6. Де зберігаються кошти, що вносяться учасниками банку до державної реєстрації і після державної реєстрації банку ?
7. Яким нормативно-правовим актом НБУ регламентується облік власного капіталу банку?
8. Охарактеризуйте рахунки за якими обліковується статутний капітал банку.
9. Які бухгалтерські проводки здійснюються у випадку збільшення статутного капіталу до і після його державної реєстрації ?
10. В яких випадках виникають емісійні різниці і за яким рахунком вони обліковуються?
11. Як відображається в обліку розміщення банком емітованих ним привілейованих акцій, що класифікуються як фінансові зобов'язання?
12. Розкрийте методика обліку викупу власних акцій банку, їх подальшого перепродажу та анулювання.
13. Які вимоги містяться у МСФЗ стосовно дивідендів ?
14. Якими бухгалтерськими записами супроводжуються операції з нарахування дивідендів за власними акціями банку та їх сплати акціонерам?
15. У яких фінансових звітах розкривається інформація про власний капітал банку?

ТЕСТИ

1. Власний капітал банку включає:
 - а) статутний капітал банку;
 - б) емісійні різниці;
 - в) загальні резерви і фонди;
 - г) результати переоцінки основних засобів;
 - д) усе перераховане вище.
2. Сума статутного капіталу банку визначається Законом України «Про банки і банківську діяльність».
 - а) твердження правдиве
 - б) твердження не правдиве
3. Мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку не може бути менше:
 - а) 100 мільйонів гривень;
 - б) 500 мільйонів гривень;
 - в) 200 мільйонів гривень;
 - г) 300 мільйонів гривень.

4. В якій валюті резиденти України можуть вносити кошти для формування та збільшення статутного капіталу банку?
- а) тільки у гривнях;
 - б) у гривнях та іноземній валюті;
 - в) тільки в іноземній валюті.
5. Яким міжнародним стандартом фінансової звітності встановлено критерії класифікації фінансових інструментів на фінансові зобов'язання та інструменти власного капіталу?
- а) МСБО 10 «Події після дати балансу»;
 - б) МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»;
 - в) МСБО 33 «Прибуток на акцію»;
 - г) МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації».
6. Бухгалтерське проведення Дт 5004 Кт 5000 означає:
- а) продаж банком власних акцій до реєстрації збільшення статутного капіталу банку;
 - б) перепродаж банком викуплених власних акцій;
 - в) здійснено реєстрацію збільшення статутного капіталу банку;
 - г) продаж банком власних акцій фізичним особам після реєстрації збільшення статутного капіталу банку.
7. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується розміщення банком привілейованих акцій, що за якими банк має зобов'язання їх викупу в акціонерів?
- а) Дт 5004 Кт 5000;
 - б) Дт 3370 Кт 1200;
 - в) Дт 3378 Кт 2600;
 - г) Дт 1200 Кт 3370.
8. Бухгалтерське проведення Дт 5030 Кт 5004 означає:
- а) анулювання банком викуплених в акціонерів власних акцій;
 - б) перепродаж банком викуплених власних акцій;
 - в) збільшення статутного капіталу банку за рахунок прибутку (до державної реєстрації);
 - г) продаж банком власних акцій до реєстрації збільшення статутного капіталу банку.
9. Бухгалтерське проведення Дт 5002 Кт 2600 означає:
- а) викуп власних акцій в акціонерів банку за ціною, яка вища, ніж номінальна вартість;
 - б) викуп власних акцій в акціонерів банку за ціною, яка нижча ніж номінальна вартість;
 - в) викуп власних акцій в акціонерів банку за номінальною вартістю;
 - г) анулювання банком викуплених в акціонерів власних акцій.
10. Якою бухгалтерською проводкою супроводжується операція з анулювання банком викуплених в акціонерів власних акцій?
- а) Дт 5002 Кт 5000;

- б) Дт 5002 Кт 5010;
- в) Дт 5000 Кт 5002;
- г) Дт 5002 Кт 2600.

11. За яким рахунком обліковуються нараховані дивіденди за емітованими банком привілейованими акціями, що класифікуються як фінансові зобов'язання?

- а) 3631;
- б) 3377;
- в) 7055;
- г) 3378.

12. Які бухгалтерські проводки виконує банк у разі прийняття ним рішення про виплату дивідендів акціонерам за простими акціями?

- а) Дт 3631 Кт 1001;
- б) Дт 5040 Кт 5003;
- в) Дт 5040 Кт 3631;
- г) ніякі.

13. Інформація про дивіденди, виплачені банком за власними акціями, розкривається у:

- а) звіті про фінансовий стан;
- б) звіті про прибутки та збитки;
- в) звіті про зміни у власному капіталі;
- г) примітках до фінансової звітності.

14. У якому розділі звіту про рух грошових коштів наводиться інформація про власний капітал банку?

- а) «Грошові кошти від операційної діяльності»;
- б) «Грошові кошти від інвестиційної діяльності»;
- в) «Грошові кошти від фінансової діяльності»;
- г) жодному.

15. Інформація про регулятивний капітал банку розкривається у:

- а) звіті про фінансовий стан;
- б) звіті про прибутки та збитки;
- в) звіті про зміни у власному капіталі;
- г) примітках до фінансової звітності.

ЗАДАЧІ

Задача 12.1

Станом на 1.03.2016 р. статутний капітал банку становив 750 млн. грн. На чергових зборах акціонерів було прийнято рішення про збільшення статутного капіталу банку на 150 млн. грн. шляхом додаткової емісії 30 млн. простих іменних акцій номінальною вартістю 5 грн. за акцію.

У квітні 2016 року акціонери банку зробили внески за акціями нової емісії на загальну суму 180 млн. грн. Витрати на операцію з емісії акцій склали 10 000 грн. У червні банк зареєстрував збільшення статутного капіталу.

Необхідно: скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями зі збільшення статутного капіталу банку.

Задача 12.2

У серпні поточного року банк здійснив емісію 100 000 привілейованих акцій, за якими банк має зобов'язання їх викупу через 5 років. Номінальна вартість 1 акції - 250 грн. Умовами випуску акцій передбачено виплату дивідендів у розмірі 12 % річних незалежно від розміру отриманого банком прибутку.

Надходження від розміщення акцій (за мінусом витрат на операцію з емісії) склали 33 500 000 грн.

Необхідно: скласти бухгалтерські проводки за операціями із розміщення привілейованих акцій, нарахування і виплати дивідендів, а також їх викупу.

Задача 12.3.

У лютому поточного року на загальних зборах акціонерів банку було прийнято рішення про викуп 1 млн. власних простих акцій номінальною вартістю 0,1 грн. До кінця березня цього ж року банк викупив у своїх акціонерів 1 млн. власних простих акцій. До викупу власних акцій залишок коштів на рахунку 5010 «Емісійні різниці» становив 50 000 грн., а на рахунку 5022 «Інші фонди банку» 2 189 000 грн.

Необхідно: відобразити на рахунках бухгалтерського обліку викуп власних акцій за ціною:

а) 0,05 грн. за акцію;

б) 0,2 грн. за акцію.

Задача 12. 4.

Згідно із рішенням, прийнятим загальними зборами акціонерів банку було викуплено 500000 власних простих акцій з метою їх подальшого перепродажу. Акції викуплялися в акціонерів за номінальною вартістю 50 грн. Усі викуплені акції були перепродані за ціною 65 грн. за акцію.

Необхідно: скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями із власними акціями банку.

Задача 12. 5.

20 квітня поточного року на загальних зборах акціонерів банку було прийнято рішення про виплату дивідендів за простими акціями на загальну суму 7,5 млн. грн. Дивіденди були виплачені 20 травня цього ж року шляхом перерахування коштів на поточні рахунки акціонерів.

Необхідно: скласти бухгалтерські проводки за операціями із нарахування і виплати дивідендів за простими акціями банку.

РОЗДІЛ 13. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

ЦІЛІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ

Після вивчення цього розділу Ви зможете:

- ✓ дати визначення доходів і витрат банку та навести їх класифікацію;
- ✓ узагальнити методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку банків різних видів доходів та витрат;
- ✓ описати методику обліку процентних доходів та витрат банку;
- ✓ складати бухгалтерські записи за операціями з нарахування та отримання (сплати) процентних доходів та витрат банку;
- ✓ описати методику обліку комісійних доходів та витрат банку;
- ✓ відображати на рахунках бухгалтерського обліку операції з нарахування та отримання (сплати) комісійних доходів та витрат;
- ✓ назвати особливості рахунків, що використовуються для обліку результатів від торговельних операцій банку;
- ✓ відображати на рахунках бухгалтерського обліку витрати на утримання персоналу та інші адміністративні витрати банку;
- ✓ описати методику обліку витрат з податку на прибуток;
- ✓ назвати й охарактеризувати рахунки, що використовуються для обліку прибутків та збитків банку;
- ✓ складати бухгалтерські записи за операціями із закриття рахунків з обліку доходів і витрат та визначення фінансового результату діяльності банку за рік;
- ✓ інтерпретувати інформацію про доходи, витрати та фінансовий результат діяльності банку, що розкривається у фінансовій звітності.

13.1. Економічний зміст доходів і витрат банків та їх класифікація

Відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності, опублікованої Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, **дохід** – це збільшення економічних вигод протягом облікового періоду у вигляді надходження чи збільшення корисності активів або у вигляді зменшення зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу, за винятком збільшення, пов'язаного з внесками учасників. Визначення доходу включає дохід від звичайної діяльності і прибуток від інших операцій. Прибуток від інших операцій відображає інші статті, які відповідають визначенню доходу і може виникати або не виникати в ході звичайної діяльності підприємства. Прибуток від інших операцій означає збільшення економічних вигід, і таким чином, своєю суттю не відрізняється від доходу.

Витрати тлумачаться Концептуальною основою фінансової звітності як зменшення економічних вигод протягом облікового періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або у вигляді виникнення зобов'язань, результатом чого є зменшення власного капіталу, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами акціонерам. При цьому визначення витрат включає збитки та витрати, які виникають під час звичайної діяльності суб'єкта господарювання, а також нереалізовані збитки, як наприклад такі, що виникають у результаті несприятливої зміни валютних курсів. Збитки відображають інші статті, які відповідають визначенню витрат і можуть виникати або не виникати в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання. Збитки включають, наприклад, збитки в результаті стихійних лих, а також ті, що виникають після вибуття непоточних активів.

Важливе значення для правильного відображення в бухгалтерському обліку доходів та витрат банків має їх класифікація. У банківському фінансовому обліку всі доходи та витрати класифікуються на доходи та витрати, отримані в результаті:

- ✓ операційної діяльності;
- ✓ інвестиційної діяльності;
- ✓ фінансової діяльності.

У результаті **операційної діяльності** в банку виникають такі доходи і витрати:

- процентні доходи і витрати;
- комісійні доходи і витрати;
- прибутки (збитки) від торговельних операцій;
- дохід у вигляді дивідендів;
- витрати на формування спеціальних резервів банку;
- доходи від повернення раніше списаних активів;
- інші операційні доходи і витрати;
- загальні адміністративні витрати;
- податок на прибуток.

Розглянемо більш детально зазначені вище доходи та витрати банку.

Процентні доходи і витрати - це операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банку (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу із застосуванням ефективної ставки відсотка. До них належать: доходи за операціями з коштами, розміщеними в інших банках; витрати, за операціями з коштами, залученими від інших банків; доходи за кредитами та депозитами, наданими юридичним та фізичним особам, витрати за отриманими депозитами та кредитами; доходи та витрати за іншими фінансовими інструментами, у тому числі за цінними паперами; доходи (витрати) у вигляді амортизації дисконту (премії).

Комісійні доходи і витрати – це операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою. Комісії за наданими (отриманими) послугами залежно від мети їх оцінки та основи обліку пов'язаного з ними фінансового інструменту поділяються на три групи.

1. Комісії, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту. Ці комісії визнаються в складі первісної вартості фінансового інструменту і впливають на визначення сум дисконту та премії за цим фінансовим інструментом. До них належать такі комісії:

- ✓ комісії за ініціювання кредиту, що отримані (сплачені) банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки;
- ✓ комісії, що отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту;
- ✓ комісії, що отримані (сплачені) банком від випуску боргових зобов'язань, що обліковуються за амортизованою собівартістю.

Комісії за ініціювання кредиту, що отримані (сплачені) банком і пов'язані зі створенням або придбанням фінансового інструменту, що не обліковується в торговому портфелі з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, включають: комісії за оцінку фінансового стану позичальника; комісії за оцінку гарантій, застав; комісії за обговорення умов інструменту; комісії за підготовку, оброблення документів та завершення операції тощо.

Комісії, що отримані (сплачені) банком за зобов'язання з кредитування (резервування кредитної лінії) під час ініціювання або придбання кредиту, визнаються невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту, якщо є ймовірність того, що кредитний договір буде укладено. Якщо строк наданого зобов'язання з кредитування закінчується без надання кредиту, то на кінець строку зобов'язання комісії визнаються комісійними доходами (витратами).

Якщо фінансовий інструмент обліковується за справедливою вартістю із визнанням змін справедливої вартості через прибутки/збитки, то комісії, отримані (сплачені) банком, визнаються комісійними доходами (витратами) під час первісного визнання такого фінансового інструменту.

2. Комісії, що отримуються (сплачуються) під час надання послуг. До них належать:

- ✓ комісії за розрахунково-касове обслуговування клієнтів;
- ✓ комісії за обслуговування кредитної заборгованості;
- ✓ комісії за резервування кредитної лінії, які розраховуються на пропорційній часу основі протягом строку дії зобов'язання;
- ✓ комісії за управління інвестицією тощо.

3. Комісії, що отримуються (сплачуються) після завершення певної операції. До них належать комісії за розподіл акцій (часток) клієнтів, розміщення цінних паперів за операціями з андеррайтингу, за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів, синдикування кредиту, за довірче обслуговування клієнтів тощо.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій – це результат (прибуток чи збиток) від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів. У тому числі за операціями з цінними паперами, за операціями з іноземною валютою та банківськими металами банк визнає прибутки та збитки:

- від реалізації фінансових інвестицій;
- від змін в оцінці (переоцінці) інвестицій до справедливої вартості;
- від результату переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті та банківських металах у разі зміни офіційного курсу гривні до іноземних валют (банківських металів).

Дохід у вигляді дивідендів - це дохід, який виникає в результаті використання банком цінних паперів з нефіксованим прибутком.

Витрати на формування спеціальних резервів банку - це витрати на покриття можливих збитків від зменшення корисності активів банку та списання безнадійних активів.

Доходи від повернення раніше списаних активів - це кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Інші операційні доходи і витрати – це доходи і витрати від операцій, що не пов'язані з інвестиційною та фінансовою діяльністю, а також ті, що не включені у вищезазначені групи операційних доходів і витрат, зокрема: доходи (витрати) від оперативного лізингу (оренди); витрати за послуги аудиту; витрати на інкасацію; неустойки (штрафи, пені), що отримані (сплачені) за банківськими операціями, інше.

Загальні адміністративні витрати - це операційні витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності банків. До них належать витрати на утримання персоналу (заробітна плата, витрати на соціальне забезпечення, обов'язкові нарахування, страхування, додаткові виплати, премії, навчання тощо); амортизація необоротних активів; витрати на утримання та експлуатацію основних засобів і нематеріальних активів (ремонт, страхування), інші експлуатаційні витрати (комунальні послуги, охорона тощо); гонорари за професійні послуги (юридичні, медичні тощо); витрати на зв'язок (поштові,

телефонні, факс тощо); сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток та інші витрати, спрямовані на обслуговування та управління банком.

Податок на прибуток - операційні витрати банку, пов'язані із сплатою податку відповідно до чинного законодавства України та з урахуванням вимог міжнародних стандартів фінансової звітності щодо визнання відстрочених податкових зобов'язань і податкових активів.

За результатами *інвестиційної діяльності* банк визнає такі доходи (витрати):

- від реалізації (придбання) основних засобів та нематеріальних активів;
- від реалізації (придбання) інвестиційної нерухомості;
- від реалізації вкладень у дочірні та асоційовані компанії тощо.

Результатами операцій, пов'язаних із *фінансовою діяльністю* банку є:

- доходи (витрати) за операціями з цінними паперами власного боргу;
- доходи (витрати) за субординованим боргом;
- дивіденди, що сплачені протягом звітного періоду;
- доходи, які виникають у результаті випуску інструментів власного капіталу.

13.2. Методологічні засади бухгалтерського обліку доходів і витрат

Питання, пов'язані із визнанням, оцінкою та розкриттям інформації про доходи та витрати на міжнародному рівні регламентуються Концептуальною основою фінансової звітності, а також значною кількістю МСФЗ, зокрема:

- МСБО 1 «Подання фінансових звітів»;
- МСБО 2 «Запаси»;
- МСБО 12 «Податки на прибуток»;
- МСБО 16 «Основні засоби»;
- МСБО 17 «Оренда»¹;
- МСБО 18 «Дохід»²;
- МСБО 19 «Виплати працівникам»;
- МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів»;
- МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані та спільні підприємства»;
- МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка»³;
- МСБО 38 «Нематеріальні активи»;
- МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість»;
- МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, і припинена діяльність»;
- МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації».
- МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

¹ Примітка. З 1.01.2019 р. МСБО 17 буде замінений МСФЗ 16 «Оренда»

² Примітка. З 1.01.2018 р. МСБО 18 буде замінений МСФЗ 15 «Дохід від контрактів з клієнтами».

³ Примітка. З 1.01.2018 р. МСБО 39 буде замінений МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Така значна кількість МСФЗ пояснюється тим, що вимоги щодо визнання, оцінки та розкриття інформації про різні види доходів та витрат розглядаються в різних стандартах. Наприклад, вимоги щодо обліку доходів, які виникають в результаті продажу товарів, надання послуг та використання активів суб'єкта господарювання іншими сторонами, результатом чого є відсотки, роялті та дивіденди містяться у МСБО 18 «Дохід»; вимоги щодо обліку доходів та витрат, пов'язаних із лізинговими операціями визначені МСБО 17 «Оренда»; облік доходів та витрат, пов'язаних з необоротними активами регламентується МСБО 16 «Основні засоби» та МСБО 38 «Нематеріальні активи», вимоги щодо визнання відсотків, дивідендів, збитків та прибутків, пов'язаних з фінансовими інструментами, містяться у МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» і т.д.

Методологічні засади відображення в бухгалтерському обліку банків України інформації про доходи і витрати визначені у **Правилах бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України**, затверджених постановою Правління НБУ № 255 від 18.06.2003.

Методика бухгалтерського обліку доходів та витрат за операціями з цінними паперами регламентується **Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України**, затвердженою постановою Правління НБУ № 400 від 22.06.2015 р.

Методика бухгалтерського обліку доходів і витрат, пов'язаних з необоротними активами банку, у тому числі за операціями з лізингу (оренди) необоротних активів, регламентується **Інструкцією з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України**, затвердженою постановою Правління НБУ № 480 від 20.12.2005 р.

Відображення в бухгалтерському обліку витрат, пов'язаних зі зменшенням корисності активів, здійснюється в порядку, визначеному нормативно-правовими актами Національного банку з бухгалтерського обліку відповідних активів банків.

Розглянемо основні вимоги **Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України** щодо визнання доходів і витрат.

В загальному, доходи і витрати визнаються за таких умов:

- а) визнання реальної заборгованості за активами та зобов'язаннями банку;
- б) фінансовий результат операції, пов'язаної з наданням (отриманням) послуг, може бути точно визначений.

Доходи і витрати визнаються за кожним видом діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової) банку. Критерії визнання доходу і витрат застосовуються окремо до кожної операції банку. Кожний вид доходу і витрат відображається в бухгалтерському обліку окремо.

У результаті використання активів банку іншими сторонами доходи визнаються у вигляді процентів, роялті та дивідендів. Проценти визнаються у тому звітному періоді, до якого вони належать, та розраховуються, виходячи з бази їх нарахування та строку користування відповідними активами. Роялті визнаються за принципом нарахування згідно з економічним змістом відповідної угоди. Дивіденди визнаються у разі встановлення прав на отримання платежу. Умовою визнання процентів і роялті є імовірність

отримання банком економічної вигоди, а дивідендів - достовірно оцінений дохід.

За операціями з торгівлі фінансовими інструментами прибутки та збитки визнаються за наявності таких умов:

- покупцеві передані ризики і вигоди, пов'язані з правом власності на активи;
- банк не здійснює подальше управління та контроль за реалізованими активами;
- сума доходу може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід банку;
- витрати, пов'язані із цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Якщо дохід від надання послуг не може бути достовірно оцінений, то він визнається та відображається в бухгалтерському обліку в розмірі здійснених витрат, що підлягають відшкодуванню. Якщо на дату нарахування неможливо визначити дохід (витрати) за останні 2-3 дні місяця (наприклад, комісії за інкасаторські послуги, за послуги розрахунково-касового обслуговування тощо), то такий дохід (витрати) визнається наступного місяця.

Доходи визнаються в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, які отримані або підлягають отриманню. У разі відстрочення платежу, унаслідок чого виникає різниця між справедливою вартістю та номінальною сумою грошових коштів або їх еквівалентів, які підлягають отриманню за надані послуги та інші активи, така різниця визнається доходом у вигляді процентів.

Дохід не визнається, якщо здійснюється обмін активами, які є подібними за призначенням та мають однакову справедливу вартість. Сума доходів (витрат) за операціями обміну неподібними активами визначається за справедливою вартістю активів, послуг, що отримані (надані) або підлягають отриманню (наданню) банком, зменшеною або збільшеною відповідно на суму переданих або отриманих грошових коштів та їх еквівалентів. Якщо справедливу вартість активів, робіт, послуг, які отримані (надані) або підлягають отриманню (наданню) за операціями обміну, достовірно визначити неможливо, то дохід (витрати) визначається за справедливою вартістю активів, робіт послуг (крім грошових коштів та їх еквівалентів), що передані (отримані) за цими контрактами.

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, амортизація) між відповідними звітними періодами.

Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, у якому вони були здійснені.

Доходи (витрати) за одноразовими послугами (наприклад, комісії за здійснений обмін валют, надання (отримання) консультацій тощо) можуть

визнаватися без відображення за рахунками нарахованих доходів (витрат), якщо кошти отримані (сплачені) у звітному періоді, у якому послуги фактично надаються (отримуються).

Доходи (витрати) за безперервними послугами (наприклад, комісії за інформаційно-розрахункове обслуговування в системі електронних платежів, за послуги користування системою електронної пошти тощо) визнаються щомісяця протягом усього строку дії угоди про надання (отримання) послуг і відображаються в бухгалтерському обліку за принципом нарахування.

Доходи (витрати) за послугами, що надаються поетапно визнаються після завершення кожного етапу операції протягом дії угоди про надання (отримання) послуг і відображаються в обліку за принципом нарахування. Нарахування доходів (витрат) здійснюється з дати оформлення документа, що підтверджує надання (отримання) послуги.

Доходи (витрати) за послугами з обов'язковим результатом визнаються за фактом надання (отримання) послуг або за фактом досягнення передбаченого договором результату.

Витрати на придбання та створення активу, які не можуть бути визнані активом, визнаються витратами.

Забезпечення (резерв), яке формується відповідно до вимог МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи», визнається, якщо одночасно виконуються такі умови:

- 1) банк має зобов'язання (юридичне чи конструктивне) унаслідок минулої події;
- 2) імовірно, що вибуття ресурсів, що містять економічні вигоди, буде необхідним для виконання зобов'язання;
- 3) можна достовірно оцінити суму зобов'язання.

Не визнаються доходами такі надходження від інших осіб:

- сума завдатку під заставу або в погашення кредиту, якщо це передбачено відповідним договором;
- сума надходжень за договором комісії, агентським та аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;
- сума авансу в рахунок попередньої оплати послуг, товарів тощо;
- надходження, що належать іншим особам;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів;
- сума податку на додану вартість, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів.

Не визнаються витратами й не включаються до звіту про прибутки і збитки та інший сукупний дохід:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;
- попередня (авансова) оплата товарів, робіт, послуг;
- погашення одержаних кредитів, повернення депозитів тощо;
- витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до чинного законодавства України.

Прибуток або збиток за операціями з акціонерами визнається у складі капіталу на суму різниці між справедливою вартістю фінансових активів або фінансових зобов'язань та вартістю договору під час первісного визнання, якщо процентні ставки за фінансовими активами або фінансовими зобов'язаннями є вищими або нижчими, ніж ринкові.

Визнані банком доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та відповідності згідно з прийнятою банком обліковою політикою. Разом з тим бухгалтерський облік нарахованих доходів і витрат здійснюється не рідше одного разу на місяць за кожною операцією (договором) окремо. Амортизація дисконту (премії) здійснюється не рідше одного разу на місяць з відображенням за відповідними рахунками процентних доходів (витрат).

Статті доходів і витрат не згортаються, а відображаються в обліку окремо, за винятком статей, пов'язаних із хеджуванням або активами та зобов'язаннями, якщо є юридичне право на таке згортання та якщо це передбачено відповідними МСФЗ. На нетто-основі, як правило, відображаються доходи і витрати, що виникають у результаті:

- реалізації та переоцінки балансової вартості цінних паперів, придбаних для здійснення торгових операцій;
- реалізації цінних паперів у портфелі на продаж;
- операцій в іноземній валюті.

Доходи банку відображаються в бухгалтерському обліку за рахунками шостого класу, а витрати – за рахунками сьомого класу Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Банки самостійно визначають порядок формування аналітичних рахунків за балансовими рахунками шостого і сьомого класів. Облік нарахованих доходів і витрат здійснюється за відповідними рахунками першого, другого та третього класів у кореспонденції з рахунками шостого і сьомого класів.

Отримані доходи та здійснені витрати, що належать до майбутніх періодів, обліковуються відповідно за рахунками 3600 «Доходи майбутніх періодів» та 3500 «Витрати майбутніх періодів». Банк щомісяця визнає суму доходів і витрат, що належать до звітного періоду, з відображенням за відповідними рахунками шостого і сьомого класів.

Порядок нарахування та визнання доходів і витрат за операціями, що здійснюються між структурними підрозділами банку (філіями), визначається банком самостійно. Залишки за рахунками доходів і витрат за операціями між структурними підрозділами банку (філіями) мають бути тотожними та не враховуються під час формування фінансового результату банку.

Доходи і витрати в іноземній валюті відображаються за рахунками шостого і сьомого класів у національній валюті за офіційними курсами гривні до іноземних валют на дату їх визнання. Під час відображення в бухгалтерському обліку цих доходів і витрат використовуються як технічні рахунки 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів» та 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Нарахування процентних доходів (витрат), амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами в іноземній валюті здійснюються в тій валюті, у якій обліковується пов'язаний з ними фінансовий інструмент.

Переоцінка залишків в іноземній валюті за рахунками з обліку заборгованості нарахованих доходів і витрат у зв'язку із зміною офіційних курсів гривні до іноземних валют здійснюється згідно з вимогами Інструкції з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України, затвердженою постановою Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р.

Доходи і витрати майбутніх періодів в іноземній валюті за монетарними активами та зобов'язаннями переоцінюються у валюту звітності під час кожної зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют до часу їх визнання (відображення за рахунками доходів і витрат у відповідному звітному періоді).

Доходи і витрати майбутніх періодів в іноземній валюті за немонетарними статтями відображаються у фінансовій звітності за офіційними курсами гривні до іноземних валют на дату їх виникнення і не переоцінюються під час кожної зміни офіційних курсів гривні до іноземних валют до часу їх визнання за відповідними рахунками доходів і витрат шостого і сьомого класів.

Кошти, які надійшли на користь комітетів, принципалів, інших контрагентів, та витрати, здійснені банком за договорами комісій тощо, які відшкодовуються клієнтами, обліковуються на рахунках першого, другого та третього класів як кредиторська і дебіторська заборгованості відповідно.

У разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами в строк, передбачений угодою, наступного робочого дня несплачена сума обліковується на відповідних рахунках з обліку прострочених нарахованих доходів першого, другого та третього класів.

Умови нарахування та сплати доходів і витрат (дата нарахування, термін сплати за обумовлений період, метод визначення умовної кількості днів, період розрахунку), а також неустойки в разі порушення боржником зобов'язання визначаються договором між банком і контрагентом згідно з вимогами законодавства України.

13.3. Облік процентних доходів і витрат

Процентні доходи та витрати, як правило, становлять найбільшу питому вагу у загальній сумі банківських доходів та витрат. У зв'язку з цим їх правильне відображення на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності має важливе значення для банку.

Згідно з Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, процентні доходи і витрати визнаються за методом ефективної ставки відсотка. Нагадаємо, що **метод ефективної ставки відсотка** – це метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та

розподілу доходів у вигляді процентів чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу.

Нарахування процентів за фінансовими інструментами здійснюється за процентною ставкою, яка передбачена умовами договору (випуску), і відображається за рахунками з обліку нарахованих доходів та нарахованих витрат першого, другого та третього класів Плану рахунків. Амортизація дисконту (премії) за фінансовими інструментами здійснюється одночасно з нарахуванням процентів.

Для розрахунку ефективної ставки відсотка визначаються потоки грошових коштів з урахуванням усіх умов договору за фінансовим інструментом, у тому числі включаються всі комісії та інші сплачені або отримані сторонами суми, що є невід'ємною частиною доходу (витрат) фінансового інструменту. Якщо неможливо достовірно оцінити потоки грошових коштів або очікуваний строк дії фінансового інструменту, то використовуються потоки грошових коштів, що передбачені відповідним договором, протягом строку дії договору.

Якщо надалі банк переглядає попередні оцінки сум платежів та надходжень за фінансовими інструментами, то він має здійснити коригування балансової вартості фінансового активу чи фінансового зобов'язання для відображення фактичних та переглянутих попередньо оцінених грошових потоків. Сума коригування визначається як різниця між балансовою вартістю фінансового інструменту та теперішньою вартістю переглянутих попередньо оцінених майбутніх грошових потоків, дисконтованих за первісною ефективною ставкою відсотка цього фінансового інструменту. Для фінансових інструментів з плаваючою процентною ставкою застосовується ефективна ставка відсотка, що була розрахована під час останньої зміни номінальної процентної ставки відповідно до нових умов.

Сума коригування визнається як процентний дохід або витрати в кореспонденції з рахунками для обліку неамортизованого дисконту (премії) або в кореспонденції з рахунками з обліку нарахованих доходів (витрат) першого, другого та третього класів Плану рахунків.

Процентний дохід за фінансовим активом, за яким визнано зменшення корисності, визначається як добуток амортизованої собівартості та ефективної ставки, що застосовувалася для дисконтування попередньо оцінених майбутніх грошових потоків під час визначення зменшення корисності цього фінансового активу.

За фінансовими інструментами, за якими неможливо визначити майбутні грошові потоки (кредити овердрафт, відновлювальні кредитні лінії, депозити на вимогу) і до яких ефективна ставка відсотка не застосовується, для визнання процентних доходів застосовується номінальна процентна ставка.

Для обчислення процентних доходів і витрат застосовуються такі методи визначення кількості днів:

- 1) метод «факт/факт» - передбачає, що для розрахунку використовується фактична кількість днів у місяці та році;

- 2) метод «факт/360» - передбачає, що для розрахунку використовується фактична кількість днів у місяці, але умовно в році 360 днів;
- 3) метод «30/360» - передбачає, що для розрахунку використовується умовна кількість днів у році - 360, у місяці - 30.

Розрахунковий період для нарахування процентних доходів (витрат) визначається договором відповідно до вимог законодавства України.

Процентні доходи банків обліковуються за рахунками **6 класу, розділу 60 «Процентні доходи»** таких груп Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- **600 «Процентні доходи за коштами, що розміщені в Національному банку України»;**
- **601 «Процентні доходи за коштами, що розміщені в інших банках»;**
- **602 «Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання»;**
- **603 «Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади»;**
- **604 «Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам»;**
- **605 «Процентні доходи за цінними паперами»;**
- **608 «Процентні доходи за операціями з філіями банку»;**
- **609 «Інші процентні доходи».**

В загальному, нарахування процентних доходів за операціями в національній валюті супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за розділом 60.

Нарахування процентних доходів в іноземній валюті здійснюється з використанням технічних рахунків валютної позиції і відображається в обліку такими проводками:

Дт Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму вартості іноземної валюти у гривнях здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за розділом 60.

Амортизація дисконту за фінансовими активами відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- за фінансовими активами в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими активами

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за розділом 60;

- за фінансовими активами в іноземній валюті:

1) Дт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими активами

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних доходів за розділом 60.

У випадку амортизації премії за фінансовими активами в бухгалтерському обліку виконуються такі проводки:

- за фінансовими активами в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку процентних доходів за розділом 60

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за фінансовими активами;

- за фінансовими активами в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку неамортизованої премії за фінансовими активами;

2) Дт Рахунки для обліку процентних доходів за розділом 60

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами в національній та іноземній валюті супроводжується такою проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів або поточні рахунки 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт Рахунки для обліку процентних нарахованих доходів за класами 1, 2, 3.

У разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами в строк, передбачений угодою, наступного робочого дня несплачена сума обліковується на відповідних рахунках з обліку прострочених нарахованих доходів першого, другого та третього класів. При цьому виконується проводка:

Дт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за класами 1, 2, 3

Кт Рахунки для обліку нарахованих доходів за класами 1, 2, 3.

У разі часткового або повного погашення контрагентом (поручителем) заборгованості за нарахованими доходами, що обліковуються на рахунках прострочених нарахованих доходів, виконується така проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт Рахунки для обліку прострочених нарахованих доходів за класами 1, 2, 3.

Нараховані та не отримані процентні доходи банк оцінює на зменшення корисності в складі відповідного фінансового інструменту. Визнання процентного доходу за фінансовим активом, вартість якого зменшилася внаслідок зменшення його корисності, має здійснюватися із використанням ефективної ставки відсотка, що застосовувалася під час дисконтування майбутніх грошових потоків для оцінки збитку від зменшення корисності цього фінансового активу.

Процентні витрати банку обліковуються за рахунками **7 класу, розділу 70 «Процентні витрати»**, наступних груп Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України:

- **700 «Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України»;**
- **701 «Процентні витрати за коштами, що отримані від інших банків»;**

- **702 «Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання»;**
- **703 «Процентні витрати за коштами бюджету і позабюджетних фондів України»;**
- **704 «Процентні витрати за операціями з фізичними особами»;**
- **705 «Процентні витрати за цінними паперами власного боргу»;**
- **706 «Процентні витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших організацій»;**
- **707 «Процентні витрати за операціями з небанківськими фінансовими установами»;**
- **708 «Процентні витрати за операціями з філіями банку»;**
- **709 «Інші процентні витрати».**

Нарахування процентних витрат за фінансовими інструментами в національній валюті супроводжується такими проводками:

Дт Рахунки для обліку процентних витрат за розділом 70

Кт Рахунки для обліку процентних нарахованих витрат за класами 1, 2, 3.

Нарахування процентних витрат в іноземній валюті відображається в обліку з використанням технічних рахунків валютної позиції такими проводками:

Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних нарахованих витрат за класами 1, 2, 3.

Одночасно на суму гривневого еквівалента здійснюється така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки для обліку процентних витрат за розділом 70

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Амортизація дисконту за фінансовими зобов'язаннями відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- за фінансовими зобов'язаннями в національній валюті

Дт Рахунки для обліку процентних витрат за розділом 70

Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими зобов'язаннями;

- за фінансовими зобов'язаннями в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку неамортизованого дисконту за фінансовими зобов'язаннями;

2) Дт Рахунки для обліку процентних витрат за розділом 70

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Амортизація премії за фінансовими зобов'язаннями супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- за фінансовими зобов'язаннями в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку неамортизованої премії за фінансовими зобов'язаннями

Кт Рахунки для обліку процентних витрат за розділом 70;

- за фінансовими зобов'язаннями в іноземній валюті:

1) Дт Рахунки для біліку неамортизованої премії за фінансовими зобов'язаннями

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку процентних витрат за розділом 70.

Під час сплати коштів відповідно до умов договору на дату платежу здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку нарахованих витрат за класами 1, 2, 3;

Кт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

13.4. Облік комісійних доходів і витрат

Для відображення в обліку **комісійних доходів** банку використовуються рахунки **6 класу, розділу 61 «Комісійні доходи»**. Даний розділ містить три групи рахунків:

– **610 «Комісійні доходи за операціями з банками»;**

– **611 «Комісійні доходи за операціями з клієнтами»;**

– **618 «Комісійні доходи за операціями з філіями банку».**

Як вже зауважувалось, методика обліку комісійних доходів та витрат залежить від виду послуг, пов'язаних з їх одержанням чи сплатою.

Отримання банком комісійних доходів за одноразовими послугами (якщо кошти отримані у звітному періоді, у якому послуги фактично надаються) супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- отримання доходів в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 61 розділу;

- отримання доходів в іноземній валюті:

1) Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»;

2) Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 61 розділу.

Нарахування комісійних та інших доходів за операціями в національній валюті супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або 3578 «Інші нараховані доходи»

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 61 розділу.

Під час нарахування комісійних доходів за операціями в іноземній валюті здійснюються такі проводки:

Дт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування»

3578 «Інші нараховані доходи»

Кт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Одночасно на суму гривневого еквівалента здійснюється така проводка:

Дт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 61 розділу.

Отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами супроводжується проводкою:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або 3578 «Інші нараховані доходи».

У разі отримання коштів у сумі, більшій, ніж визнано за рахунками нарахованих доходів на певну дату, здійснюються такі проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або 3578 «Інші нараховані доходи»

Кт 3600 «Доходи майбутніх періодів» (на суму доходів, що отримані авансом та належать до майбутніх звітних періодів).

Банк щомісяця визначає суму доходу, що належить до звітного періоду, здійснюючи такі бухгалтерські проводки:

Дт 3600 «Доходи майбутніх періодів»

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 61 розділу, або

3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування» чи

3578 «Інші нараховані доходи» (якщо банк визнає доходи згідно з принципом нарахування).

У разі надходження коштів за операціями, за якими визнання доходу та отримання коштів відбувається на дату балансу, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт Рахунки для обліку комісійних доходів 61 розділу.

Якщо нараховані доходи своєчасно не отримані в обумовлений угодою термін, то наступного робочого дня здійснюються такі проводки:

Дт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи»

Кт 3570 «Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування», або 3578 «Інші нараховані доходи».

У випадку часткового або повного погашення контрагентом заборгованості за нарахованими доходами, що обліковуються на рахунках прострочених нарахованих доходів, виконується така бухгалтерська проводка:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи».

У разі втрати ймовірності щодо отримання компенсації за дебіторською заборгованістю за нарахованими та не отриманими доходами (крім процентних доходів за фінансовими інструментами) банк формує резерви, що супроводжується такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7720 «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами»
Кт 3599 «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами».

Банк зменшує або сторнує суму резерву в разі часткового або повного погашення контрагентом (поручителем) дебіторської заборгованості за нарахованими та не отриманими доходами (крім процентних доходів за фінансовими інструментами), і виконує таку проводку:

Дт 3599 «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами»
Кт 7720 «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами».

Банк здійснює списання дебіторської заборгованості за нарахованими доходами як безнадійної щодо отримання за рахунок сформованих резервів такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3599 «Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами»
Кт 3579 «Прострочені інші нараховані доходи».

Одночасно на суму списаної за рахунок резервів безнадійної дебіторської заборгованості за нарахованими доходами виконується така проводка за позабалансовими рахунками:

Дт 9600 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками», або

9601 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами»

Кт 9910 «Контррахунок».

Отримання коштів за дебіторською заборгованістю за нарахованими доходами, що списана за рахунок резервів та обліковується за позабалансовими рахунками, супроводжується такими бухгалтерськими записами:

- якщо безнадійна заборгованість за нарахованими доходами списана за рахунок резерву в поточному році:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт 7720 «Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами»;

- якщо безнадійна заборгованість за нарахованими доходами списана за рахунок резерву в минулому році:

Дт Рахунки для обліку грошових коштів та коштів клієнтів 1001, 1002, 1200, 1500, 2600, 2620, 2650 та інші

Кт 6717 «Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років».

Одночасно на суму отриманих коштів за дебіторською заборгованістю, що списана за рахунок резервів виконується така позабалансова проводка:

Дт 9910 «Контррахунок».

Кт 9600 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками», або

9601 «Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами»

Таку ж позабалансову проводку банк виконує після закінчення строку позовної давності за безнадійною дебіторською заборгованістю, що була списана за рахунок резерву та обліковувалася за позабалансовими рахунками.

Облік **комісійних витрат** банків здійснюється за рахунками **7 класу, розділу 71 «Комісійні витрати»** таких груп Плану рахунків:

- **710 «Комісійні витрати»;**
- **718 «Комісійні витрати за операціями з філіями банку».**

Сплата банком комісійних витрат за одноразовими послугами (якщо кошти сплачені у звітному періоді, у якому послуги фактично отримані) супроводжується такими бухгалтерськими проводками:

- сплата комісійних витрат в національній валюті:

Дт Рахунки для обліку комісійних витрат за розділом 71

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600;

- сплата комісійних витрат в іноземній валюті:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600;

2) Дт Рахунки для обліку комісійних витрат за розділом 71

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Під час нарахування комісійних та інших витрат за операціями в національній валюті здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку комісійних витрат за розділом 71

Кт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування»

3678 «Інші нараховані витрати».

Нарахування комісійних та інших витрат за операціями в іноземній валюті відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

1) Дт 3800 «Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів»

Кт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування», або

3678 «Інші нараховані витрати»;

2) Дт Рахунки для обліку комісійних витрат за розділом 71

Кт 3801 «Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів».

Під час сплати коштів відповідно до умов договору на дату платежу здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт 3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування», або

3678 «Інші нараховані витрати»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600

У разі сплати коштів за операціями, за якими визнання витрат та сплата коштів відбуваються на дату балансу, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку комісійних витрат за розділом 71

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600

Попередня оплата (аванс) комісійних відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дт 3500 «Витрати майбутніх періодів»

Кт Рахунки для обліку коштів на кореспондентських рахунках 1200, 1500, 1600

Банк кожного місяця визначає суму витрат, що належить до звітного періоду, та здійснює такі бухгалтерські проводки:

Дт Рахунки для обліку комісійних витрат за розділом 71, або

3670 «Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування», чи

3678 «Інші нараховані витрати» (якщо банк визнає витрати згідно з

принципом нарахування)

Кт 3500 «Витрати майбутніх періодів».

13.5. Облік результатів від торговельних операцій

Результати від торговельних операцій банку обліковуються за рахунками 6 класу, 62 розділу «Результат від торговельних операцій» 620 групи, а саме:

- **6203 «Результат від торговельних операцій з фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток»;**
- **6204 «Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами»;**
- **6209 «Результат від торговельних операцій з похідними фінансовими інструментами».**

Усі зазначені вище рахунки є активно-пасивними. За кредитом цих рахунків відображаються прибутки та позитивні курсові різниці від переоцінки, а за дебетом - збитки від торгівлі фінансовими інструментами та негативні курсові різниці від переоцінки.

Облік результатів від торговельних операцій банку з **фінансовими інструментами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток** регламентується *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України*, затвердженою постановою Правління НБУ від 22.06.2015 р. № 400 та розглянутий у 7 розділі «Облік фінансових інвестицій» даного підручника.

Методика обліку результатів від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами, а також результатів переоцінки регламентується *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України*, затвердженою постановою Правління НБУ № 555 від 17.11.2004 р. та *Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України*, затвердженою постановою Правління НБУ від 20.10.2004 р. № 495. Це питання висвітлено у 8 розділі «Облік валютних операцій» даного підручника.

Облік результатів від торговельних операцій з іншими фінансовими інструментами регламентуються *Інструкцією з бухгалтерського обліку*

операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України, затвердженою постановою Правління НБУ від 31.08.2007 р. № 309.

13.6. Облік загальних адміністративних витрат

Облік загальних адміністративних витрат банку здійснюється за рахунками 7 класу, розділу 74 «Загальні адміністративні витрати» Плану рахунків. Даний розділ охоплює 7 груп рахунків, а саме:

- 740 «Витрати на утримання персоналу»;
- 741 «Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток»;
- 742 «Витрати на утримання основних засобів і нематеріальних активів»;
- 743 «Інші експлуатаційні та господарські витрати»;
- 744 «Витрати на телекомунікації»;
- 745 «Інші адміністративні витрати»;
- 749 «Інші витрати».

Витрати на утримання персоналу (нарахування та сплата заробітної плати та прирівняних до неї платежів, нарахування та утримання єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, створення банком забезпечення на оплату відпусток працівникам) відображаються в бухгалтерському обліку банків відповідно до вимог законодавства України та облікової політики банку, яка має відповідати вимогам міжнародних стандартів фінансової звітності.

У бухгалтерському обліку банку витрати на утримання персоналу відображаються такими бухгалтерськими проводками:

- нарахування заробітної плати працівникам банку протягом місяця:

Дт 7400 «Основна і додаткова заробітна плата»

Кт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»;

- нарахування матеріальної допомоги та інших соціальних виплат:

Дт 7403 «Матеріальна допомога та інші соціальні виплати»

Кт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»;

- нарахування інших витрат на утримання персоналу:

Дт 7409 «Інші витрати на утримання персоналу»

Кт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»;

- на суму раніше виплаченої заробітної плати та інших виплат штатним та позаштатним працівникам банку:

Дт 3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»

Кт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою».

Виплата нарахованої заробітної плати (премії, матеріальної допомоги, інших виплат) відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою».

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або
2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Створення банком забезпечення на оплату відпусток відображається в бухгалтерському обліку такою проводкою:

Дт 7400 «Основна і додаткова заробітна плата»,

7401 «Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»

Кт 3658 «Забезпечення оплати відпусток».

Нарахування відпускних відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дт 3500 «Витрати майбутніх періодів» - на суму відпускних, що нараховані згідно із законодавством України за невідпрацьований час,

7400 «Основна і додаткова заробітна плата»,

7401 «Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»,

3658 «Забезпечення оплати відпусток»

Кт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»

3654 «Нараховані відпускні до сплати».

Нарахування податків, пов'язаних з оплатою праці, а також єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дт 7401 «Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»,

3500 «Витрати майбутніх періодів»,

3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»,

3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»,

3658 «Забезпечення оплати відпусток»

Кт 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток».

На суму виплат, що були визнані в попередньому місяці як дебіторська заборгованість та витрати майбутніх періодів, у поточному місяці в бухгалтерському обліку здійснюються такі проводки:

Дт 7400 «Основна і додаткова заробітна плата»

7401 «Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»

7403 «Матеріальна допомога та інші соціальні виплати»,

7409 «Інші витрати на утримання персоналу»,

Кт 3500 «Витрати майбутніх періодів»,

3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Утримання з працівників банку на користь третіх осіб відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дт 3652 «Нарахування працівникам банку за заробітною платою»

Кт 3653 «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб».

Сплата нарахованих податків, пов'язаних з оплатою праці, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та утримання з

працівників банку на користь третіх осіб у бухгалтерському обліку відображається такими проводками:

Дт 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток», або

3522 «Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток» - за умови авансових платежів,

3653 «Утримання з працівників банку на користь третіх осіб»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

Інші виплати та розрахунки за авансами, виданими працівникам банку під звіт (на відрядження та інші господарські витрати), відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дт 3550 «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження», або

3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати», або

3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами»

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Згідно з авансовим звітом використані кошти відображаються в бухгалтерському обліку за відповідними рахунками для обліку витрат такими проводками:

Дт 7431 «Господарські витрати», або

7433 «Інші експлуатаційні витрати», або

7452 «Витрати на відрядження», або

7454 «Представницькі витрати»

Кт 3550 «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження», або

3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати», або

3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Повернення підзвітною особою невикористаних коштів згідно з авансовим звітом супроводжується такою проводкою:

Дт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

Кт 3550 «Аванси працівникам банку на витрати з відрядження», або

3551 «Аванси працівникам банку на господарські витрати», або

3559 «Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

У разі виплати коштів працівнику банку за результатами авансового звіту здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт 7431 «Господарські витрати», або

7433 «Інші експлуатаційні витрати», або

7452 «Витрати на відрядження», або

7454 «Представницькі витрати»

Кт 3650 «Заборгованість працівникам банку на відрядження», або

3651 «Заборгованість працівникам банку на господарські витрати»

3659 «Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Одночасно на суму коштів, що сплачені працівнику банку за результатами авансового звіту, здійснюються такі бухгалтерські проводки:

Дт 3650 «Заборгованість працівникам банку на відрядження», або

3651 «Заборгованість працівникам банку на господарські витрати»

3659 «Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами».

Кт 1001 «Банкноти та монети в касі банку», або

1002 «Банкноти та монети в касі відділень банку», або

2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб».

Відображення в бухгалтерському обліку виплат працівникам банку за результатами авансового звіту може здійснюватися із застосуванням рахунків дебіторської заборгованості групи 355 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку».

Витрати на маркетинг та рекламу відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

- у разі сплати авансових платежів (попередньої оплати) згідно з умовами договору за послуги з маркетингу та реклами:

Дт 3500 «Витрати майбутніх періодів»,

3519 «Дебіторська заборгованість за послуги»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки 1200, 1500, 2600;

- на суму отриманих послуг з маркетингу та реклами:

Дт 7455 «Витрати на маркетинг та рекламу»

Кт 3500 «Витрати майбутніх періодів»,

3519 «Дебіторська заборгованість за послуги».

Експлуатаційні та інші витрати, пов'язані з діяльністю банку, відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками:

- авансові платежі згідно з умовами договору:

Дт 3500 «Витрати майбутніх періодів»,

3519 «Дебіторська заборгованість за послуги»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки 1200, 1500, 2600;

- визнання в бухгалтерському обліку експлуатаційних та інших витрат, пов'язаних з діяльністю банку у відповідному звітному періоді:

Дт Відповідні рахунки груп 738, 739, 742, 743, 744, 745, 749

Кт 3500 «Витрати майбутніх періодів»,

3510 «Дебіторська заборгованість з придбання активів»,

3519 «Дебіторська заборгованість за послуги»,

3678 «Інші нараховані витрати» - за умови визнання витрат за рахунками нарахованих витрат;

- перерахування коштів відповідно до умов угод з надання експлуатаційних та інших послуг відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

Дт 3678 «Інші нараховані витрати»

Кт 3519 «Дебіторська заборгованість за послуги»,

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки 1001,1002, 1200, 2620.

Нарахування та сплата загальнодержавних та місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів), що справляються згідно з Податковим кодексом України, а також нарахування та сплата збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», відображаються в бухгалтерському обліку такими проводками.

- нарахування податку на землю:

Дт 7411 «Податок на землю»

Кт 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

- нарахування збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб:

Дт 7418 «Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб»;

Кт 3623 «Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб»;

- нарахування інших податків та зборів (обов'язкових платежів), крім податку на прибуток:

Дт 7419 «Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток»

Кт 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»;

- сплата податків і зборів (обов'язкових платежів):

Дт 3622 «Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток»,

3623 «Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб»

Кт Рахунки для обліку грошових коштів, поточні рахунки.

13.7. Облік витрат з податку на прибуток

Методика бухгалтерського обліку операцій з нарахування та сплати податку на прибуток регламентується Інструкцією про порядок відображення в бухгалтерському обліку банками України поточних і відстрочених податкових активів та податкових зобов'язань, затвердженою постановою Правління НБУ від 17.03.2009 р. № 140.

Податок на прибуток поділяється на поточний і відстрочений.

Поточний податок на прибуток - це сума податку на прибуток, визначена у звітному періоді відповідно до податкового законодавства України.

Відстрочений податок на прибуток – це сума податку на прибуток, що визнана відстроченим податковим зобов'язанням і відстроченим податковим активом.

Відстрочений податковий актив – це сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах унаслідок:

- тимчасової різниці, що підлягає вирахуванню,
- перенесення на майбутні періоди податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді,
- перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими неможливо скористатися у звітному періоді;

Відстрочене податкове зобов'язання - це сума податку на прибуток, яка сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасової різниці, що підлягає оподаткуванню.

Відмінності між фінансовим та податковим обліком призводять до виникнення різниці між обліковим і податковим прибутком (збитком).

Обліковий прибуток (збиток) - це сума прибутку (збитку) до оподаткування, визначена в бухгалтерському обліку і відображена у звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід за звітний період.

Податковий прибуток (збиток) - це сума прибутку (збитку), визначена згідно з податковим законодавством України об'єктом оподаткування за звітний період.

Різниці між обліковим прибутком (збитком) та податковим прибутком (збитком) можуть бути постійними та тимчасовими.

Постійні різниці між податковим та обліковим прибутками (збитками) зумовлені тим, що окремі витрати і доходи включаються до розрахунку облікового прибутку (збитку), але не враховуються у разі визначення податкового прибутку (збитку), або визнаються з метою оподаткування, але не визнаються у фінансових звітах.

Тимчасові різниці між податковим та обліковим прибутками - це різниці в часі, які виникають унаслідок того, що період, у якому окремі доходи або витрати включаються до складу податкового прибутку, не збігається з періодом, у якому ці статті включені для обчислення облікового прибутку.

Згідно з Інструкцією про порядок відображення в бухгалтерському обліку банками України поточних і відстрочених податкових активів та податкових зобов'язань, поточний податок на прибуток визнається зобов'язанням у сумі, що розрахована за звітний період відповідно до податкового законодавства України. Перевищення сплаченої банком суми податку на прибуток над сумою, яка підлягає сплаті визнається дебіторською заборгованістю за податком на прибуток. Дебіторська заборгованість та зобов'язання з поточного податку на прибуток згортається, якщо погашення зобов'язання здійснюється як залік цієї дебіторської заборгованості.

Банк для розрахунку впливу тимчасової різниці на зобов'язання з податку на прибуток на звітну дату:

- аналізує всі операції, які призвели до виникнення тимчасової різниці між балансовою і податковою базами активу та зобов'язання;
- обраховує всі відстрочені податкові зобов'язання, визначивши податковий ефект сукупної тимчасової різниці, що підлягає оподаткуванню, застосовуючи ставку податку на прибуток;

– обраховує всі відстрочені податкові активи, визначивши податковий ефект сукупної тимчасової різниці, що підлягає вирахуванню, застосовуючи ставку податку на прибуток.

Відстрочене податкове зобов'язання (відстрочений податковий актив) визнається банком, якщо відшкодування (погашення) балансової вартості активу (зобов'язання) спричинить збільшення або зменшення майбутніх податкових платежів порівняно з тими, якими вони були б, якби їх відшкодування (погашення) не мало податкових наслідків.

Банк повинен визначати тимчасову різницю, що підлягає оподаткуванню, для розрахунку розміру відстроченого податкового зобов'язання. Відстрочене податкове зобов'язання збільшує суму податкового зобов'язання, що підлягає сплаті в наступні періоди.

Банк визнає відстрочене податкове зобов'язання щодо тимчасової різниці, що підлягає оподаткуванню, крім тих випадків, за яких різниця виникає внаслідок операцій первісного визнання:

- гудвілу;
- активу або зобов'язання в результаті господарських операцій, які не впливають на обліковий і податковий прибуток.

Банк повинен визначати тимчасову різницю, що підлягає вирахуванню, для розрахунку розміру відстроченого податкового активу.

Банк визнає відстрочений податковий актив в разі виникнення тимчасової різниці, яка підлягає вирахуванню, якщо в майбутньому очікується отримання податкового прибутку, за рахунок якого можна реалізувати оподатковувану тимчасову різницю та застосувати невикористані податкові збитки і пільги, з якими пов'язана ця тимчасова різниця, за винятком тих випадків, за яких відстрочений податковий актив виник унаслідок операції, яка не впливає ні на обліковий, ні на податковий прибуток.

Сума відстроченого податкового активу на дату балансу зменшується за умови недостатності податкового прибутку для відшкодування відстроченого податкового активу. У разі очікування податкового прибутку, достатнього для відшкодування відстроченого податкового активу, сума його попереднього зменшення, але не більша, ніж сума очікуваного податкового прибутку, відображається шляхом зворотного запису.

Відстрочений податковий актив зменшує суму податкового зобов'язання в майбутніх періодах.

Банк зобов'язаний на кожну звітну дату визнавати раніше не визнані відстрочені податкові активи, якщо є імовірність того, що майбутній оподатковуваний прибуток дасть змогу відшкодувати відстрочений податковий актив.

Відстрочений податковий актив та відстрочене податкове зобов'язання розраховуються за ставками оподаткування, що діятимуть протягом періоду, у якому здійснюватимуться реалізація або використання активу та погашення зобов'язання. Відстрочений податковий актив і відстрочене податкове зобов'язання не дисконтуються.

Відстрочений податок на прибуток визнається витратами, крім відстроченого податку на прибуток, що нарахований у результаті операцій, що відображаються у власному капіталі. Відстрочений податок на прибуток відображається безпосередньо за рахунками власного капіталу, якщо податок відноситься до статей, які відображені безпосередньо за рахунками власного капіталу (переоцінка основних засобів, переоцінка цінних паперів у портфелі банку на продаж тощо).

Перерахування банком суми податку на прибуток відображається такою бухгалтерською проводкою:

Дт 3520 «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток»,

3620 «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток»

Кт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ».

Визнання витрат з податку на прибуток супроводжується такою проводкою:

Дт 7900 «Податок на прибуток»

Кт 3620 «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток».

Згортання дебіторської та кредиторської заборгованості з податку на прибуток за звітний період відображається проводкою:

Дт 3620 «Кредиторська заборгованість за податком на прибуток»

Кт 3520 «Дебіторська заборгованість за податком на прибуток».

Банк відображає в обліку визнання відстроченого податкового зобов'язання такою бухгалтерською проводкою:

Дт 7900 «Податок на прибуток»,

5100 «Результати переоцінки основних засобів»,

5101 «Результати переоцінки нематеріальних активів»,

5102 «Результати переоцінки фінансових інструментів у портфелі банку на продаж»

Кт 3621 «Відстрочені податкові зобов'язання».

Визнання банком відстроченого податкового активу супроводжується такою проводкою:

Дт 3521 «Відстрочений податковий актив»

Кт 7900 «Податок на прибуток».

13.8. Облік фінансового результату діяльності банку та розподілу прибутку

Фінансовий результат діяльності банку визначається як різниця між загальною сумою усіх доходів та витрат та обліковується за рахунками 5 класу «Капітал банку» груп 503 «Результати минулих років» та 504 «Результати звітного року», а саме:

➤ **5030 (пасивний) «Нерозподілені прибутки минулих років».** Рахунок призначений для обліку сум прибутків минулих років до їх розподілу. За кредитом рахунку відображаються суми прибутків минулих років; перевищення сум попередніх дооцінок над сумою попередніх уцінок вартості активів, що

раніше були переоцінені, у разі їх вибуття, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок. За дебетом рахунку відображаються суми розподіленого прибутку згідно з рішенням загальних зборів акціонерів (учасників) відповідно до законодавства України, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок.

➤ **5031 (активний) «Непокриті збитки минулих років».** Рахунок призначений для обліку сум збитків минулих років до їх покриття. За дебетом рахунку відображаються суми непокритих збитків минулих років, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок. За кредитом рахунку відображаються суми покриття збитків минулих років, суми коригування внаслідок зміни облікової політики та виправлення суттєвих помилок.

➤ **5040 (пасивний) «Прибуток звітнього року».** Рахунок призначений для обліку прибутку звітнього року. За кредитом рахунку проводяться суми в порядку закриття рахунків доходів звітнього року. За дебетом рахунку проводяться суми в порядку закриття рахунків витрат звітнього року; суми розподілу прибутку; суми нерозподіленого прибутку на рахунок 5030.

➤ **5041 (активний) «Збиток звітнього року».** Рахунок призначений для обліку збитку звітнього року. За дебетом рахунку проводяться суми в порядку закриття рахунків витрат звітнього року. За кредитом рахунку проводяться суми в порядку закриття рахунків доходів звітнього року; суми покриття збитку; суми збитків на рахунок 5031 до їх покриття.

Залишки за рахунками доходів і витрат відображаються наростаючим підсумком з початку року та в кінці звітнього фінансового року закриваються:

- за умови перевищення доходів над витратами - на пасивний рахунок 5040 «Прибуток звітнього року»;

- за умови перевищення витрат над доходами - на активний рахунок 5041 «Збиток звітнього року».

У випадку коли банк має прибуток, 31 грудня поточного року виконуються такі бухгалтерські проводки:

- закриття рахунків з обліку доходів:

Дт Рахунки з обліку доходів (6 клас)

Кт 5040 «Прибуток звітнього року»;

- закриття рахунків з обліку витрат:

Дт 5040 «Прибуток звітнього року»

Кт Рахунки з обліку витрат (7 клас).

Якщо банк має збиток, 31 грудня поточного року банк здійснює такі бухгалтерські записи:

- закриття рахунків з обліку доходів:

Дт Рахунки з обліку доходів (6 клас)

Кт 5041 «Збиток звітнього року»;

- закриття рахунків з обліку витрат:

Дт 5041 «Збиток звітнього року»

Кт Рахунки з обліку витрат (7 клас)

Суми прибутку обліковується за рахунками 5040 «Прибуток звітного року», а сума збитку – за рахунком 5041 «Збиток звітного року» до їх затвердження та розподілу загальними зборами акціонерів банку.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», банки зобов'язані формувати резервний фонд на покриття непередбачених збитків по всіх статтях активів та позабалансових зобов'язаннях. Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5 відсотків від прибутку банку до досягнення ними 25 відсотків розміру регулятивного капіталу банку. Банки зобов'язані формувати інші фонди та резерви на покриття збитків від активів відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України.

Спрямування прибутку банку на формування загальних резервів, резервних та інших фондів відображається в бухгалтерському обліку такими проводками:

- формування загальних резервів:

Дт 5040 «Прибуток звітного року»

Кт 5020 «Загальні резерви»;

- формування резервних фондів:

Дт 5040 «Прибуток звітного року»

Кт 5021 «Резервні фонди»;

- формування інших фондів:

Дт 5040 «Прибуток звітного року»

Кт 5022 «Інші фонди банку».

Нагадаємо, що спрямування частини прибутку на виплату дивідендів за власними акціями банку, здійснюється після прийняття відповідного рішення загальними зборами учасників банку і супроводжується такою проводкою:

Дт 5040 «Прибуток звітного року, що очікує затвердження», або

5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»

Кт 3631 «Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами».

Залишок нерозподіленого прибутку обліковується за рахунком 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років». При цьому виконується така бухгалтерська проводка:

Дт 5040 «Прибуток звітного року»

Кт 5030 «Нерозподілені прибутки минулих років».

Якщо банк закінчив фінансовий рік із збитком, то сума збитку за рішенням зборів акціонерів покривається за рахунком загальних резервів, резервних та інших фондів, створених у минулих роках в процесі розподілу прибутку. При цьому виконуються такі проводки:

Дт 5020 «Загальні резерви», або

5021 «Резервні фонди», або

5022 «Інші фонди банку», або

5030 «Нерозподілені прибутки минулих років»

Кт 5041 «Збиток звітного року».

Якщо в банку не вистачає коштів для покриття збитку, то непокрита сума збитку обліковується за рахунком 5031 «Непокріті збитки минулих років».

13.9. Розкриття інформації про доходи, витрати та фінансовий результат діяльності банку

Інформація про доходи, витрати і фінансовий результат діяльності банку розкривається у таких фінансових звітах:

- ✓ звіті про фінансовий стан;
- ✓ звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід;
- ✓ звіті про зміни у власному капіталі;
- ✓ звіті про рух грошових коштів;
- ✓ примітках до фінансової звітності: «Принципи облікової політики»; «Процентні доходи та витрати»; «Комісійні доходи та витрати»; «Інші операційні доходи»; «Адміністративні та інші операційні витрати»; «Результат від операцій з фінансовими активами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток», «Результат від операцій з фінансовими зобов'язаннями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток», «Витрати на податок на прибуток»; «Прибуток/(збиток) на одну просту та привілейовану акцію».

У звіті про фінансовий стан банку подається лише інформація про фінансовий результат діяльності банку у статті «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)».

У звіті про прибутки і збитки та інший сукупний дохід розкривається інформація про різні види доходів та витрат банку, прибутки (збитки), інший сукупний дохід (див. розділ 2 підручника).

У звіті про рух грошових коштів інформація про доходи та витрати банку подається згідно їх класифікації на доходи та витрати, отримані в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

У звіті про зміни у власному капіталі банку подається інформація про прибуток (збиток) за рік, інший сукупний дохід, розподіл прибутку до резервних та інших фондів, дивіденди, що сплачені за власними акціями банку.

Більш детально інформація про доходи і витрати банку розкривається у примітках до фінансової звітності банку.

Згідно з *Методичними рекомендаціями щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України*, схваленими постановою Правління НБУ від 29.12.2015 р. № 965, у примітках слід розкривати наступну інформацію про доходи і витрати банку.

У примітці «Принципи облікової політики» подається інформація про: принципи і критерії визнання доходів і витрат банку; податок на прибуток; виплати працівникам та пов'язані з ними відрахування.

Примітка «Процентні доходи та витрати» містить дані про процентні доходи та процентні витрати банку за різними видами фінансових інструментів.

У примітці «Комісійні доходи та витрати» розкривається інформація про комісійні доходи і витрати банку, що отримані та сплачені за різними банківськими операціями, зокрема за розрахунково-касовими операціями,

інкасацією, операціями з цінними паперами, операціями з довірчого управління, наданими гарантіями, іншими операціями.

Примітка «Інші операційні доходи» містить дані про: отримані банком дивіденди; дохід від надання в оренду інвестиційної нерухомості; дохід від оперативного лізингу; дохід від суборенди; дохід від продажу кредитів і дебіторської заборгованості; негативний гудвіл, визнаний як дохід; дохід від вибуття основних засобів та нематеріальних активів; дохід від вибуття інвестиційної нерухомості; роялті; інші операційні доходи.

У примітці «Адміністративні та інші операційні витрати» розкривається інформація про такі види витрат, як: витрати на утримання персоналу; амортизація основних засобів; зменшення корисності основних засобів та нематеріальних активів; відновлення корисності основних засобів і нематеріальних активів; збиток від зменшення корисності гудвілу; амортизація програмного забезпечення та інших нематеріальних активів; витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів, телекомунікаційні та інші експлуатаційні послуги; витрати на оперативний лізинг (оренду); інші витрати, пов'язані з основними засобами; професійні послуги; витрати на маркетинг та рекламу; витрати із страхування; витрати на охорону; інші податки та обов'язкові платежі, крім податку на прибуток; зменшення корисності необоротних активів, утримуваних для продажу, (чи груп вибуття); інші витрати.

У примітці «Результат від операцій з фінансовими активами, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток» наводиться результат від операцій з борговими цінними паперами та акціями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток.

Примітка «Результат від операцій з фінансовими зобов'язаннями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток» містить дані про результат від операцій з фінансовими зобов'язаннями, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток, зокрема з похідними фінансовими зобов'язаннями та кредиторською заборгованістю за операціями репо.

Примітка «Витрати на податок на прибуток» містить детальну інформацію про: витрати на сплату податку на прибуток; узгодження суми облікового прибутку (збитку) та суми податкового прибутку (збитку); податкові наслідки, пов'язані з визнанням відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань за звітний та попередній періоди.

Приклад розкриття інформації про процентні, комісійні та інші операційні доходи та витрати у примітках до фінансової звітності банку

Примітка 3. Основні принципи облікової політики (продовження)

Визнання доходів і витрат

Дисконти і премії по фінансових інструментах за справедливою вартістю, з відображенням переоцінки як прибутку або збитку, не амортизуються та визнаються у складі прибутків та збитків від цих фінансових інструментів.

Процентні доходи і витрати визнаються у прибутку або збитку із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. При знеціненні фінансового активу або групи аналогічних фінансових активів у результаті виникнення збитку від знецінення процентні доходи у подальшому визнаються з використанням процентної ставки, яка використовувалася для дисконтування майбутніх грошових потоків з метою визначення збитку від знецінення.

Комісії за надання кредитів, за обслуговування кредитів та інші комісії, які вважаються складовою частиною загальної прибутковості кредитів, а також інші витрати на здійснення операції відображаються як неамортизовані дисконти/премії та амортизуються на процентний дохід протягом оціненого строку корисного використання фінансового інструмента із застосуванням методу ефективної ставки відсотка. Аналогічний підхід застосовується й для депозитів – витрати на операцію входять до складу амортизованої вартості депозитів та амортизуються на процентні витрати із застосуванням методу ефективної ставки відсотка.

Для інструментів, які не мають прогнозованих грошових потоків, таких як відновлювальні кредитні лінії, овердрафти та депозити на вимогу, комісії та витрати на операції, що тісно пов'язані з такими інструментами, не входять до складу їх амортизованої вартості. Ці комісії та витрати на операції відображаються на рахунках майбутніх доходів та витрат та амортизуються за прямолінійним методом протягом дії фінансових інструментів.

Інші комісії та інші доходи і витрати визнаються у прибутку або збитку на дату надання відповідної послуги.

Виплати на персонал

Витрати на заробітну плату, внески до загальнодержавних соціальних фондів, оплачувані щорічні відпустки, виплати за листками непрацездатності, премії, а також негрошові винагороди нараховуються в тому році, у якому відповідні послуги надавалися працівниками. Банк згідно із законодавством України здійснює перерахування внесків (зборів) до таких загальнодержавних соціальних фондів: пенсійного, соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та соціального страхування від нещасних випадків. Кошти, що перераховуються до загальнодержавних соціальних фондів, визнаються витратами Банку в міру їх здійснення. Крім того, згідно з Пенсійною угодою, укладеною між Банком та недержавним пенсійним фондом, Банк зобов'язаний щомісяця здійснювати відрахування недержавному пенсійному фонду. Такі відрахування становлять 0,01% від основної заробітної плати працівників, які працюють у Банку понад один рік. Суми відрахувань відносяться на витрати у тому періоді, в якому вони здійснюються, у складі витрат на персонал та адміністративних та інших витрат. В складі витрат на утримання персоналу відображаються витрати на формування резервів на оплату відпусток та виплату премій. Банк не має жодних інших зобов'язань за виплатами після звільнення працівників або інших істотних виплат, які потребують нарахування.

Примітка 17. Процентні доходи

у тисячах гривень
за рік, який закінчився 31 грудня

	2015 року	2014 року
Грошові кошти та їх еквіваленти	229,341	66,371
Торгові цінні папери	-	32,134
Цінні папери в портфелі банку на продаж	93,714	291,931
Кошти в інших банках	4,917	4,049
Кредити та заборгованість клієнтів	3,129,659	3,182,025
Всього	3,457,631	3,576,510

У складі процентних доходів за рік, який закінчився 31 грудня 2015 року, відображені нараховані процентні доходи за фінансовими активами з виявленими індивідуальними ознаками зменшення корисності та фінансовими активами, в яких не було виявлено індивідуальних ознак зменшення корисності та які прострочені більше 90 днів, в сумі 961,293 тисячі гривень (за рік, який закінчився 31 грудня 2014 року: 844,851 тисяча гривень). У складі процентних доходів за рік, який закінчився 31 грудня 2015 року, відображені нараховані процентні доходи за фінансовими активами, в яких не було виявлено індивідуальних ознак зменшення корисності та які прострочені менше 90 днів, в сумі 2,168,366 тисяч гривень (за рік, який закінчився 31 грудня 2014 року: 2,337,174 тисячі гривень).

Загальна сума процентних доходів за активами, що не обліковуються за справедливою вартістю за рік, який закінчився 31 грудня 2015 року, складає 3,363,917 тисяч гривень (за рік, який закінчився 31 грудня 2014 року: 3,252,445 тисячі гривень).

Примітка 18. Процентні витрати

у тисячах гривень
за рік, який закінчився 31 грудня

	2015 року	2014 року
Кошти банків	-504,813	-560,456
Кошти клієнтів	-1,746,627	-1,643,821
Боргові цінні папери, емітовані Банком	-6,734	-9,416
Субординований борг	-66,102	-36,114
Інші	-25	-25
Всього	-2,324,301	-2,249,832

Примітка 19. Комісійні доходи

у тисячах гривень
за рік, який закінчився 31 грудня

	2015 року	2014 року
Видані гарантії	34,020	32,510
Послуги з управління, брокерські та консультаційні послуги:	82,374	69,160
- операції з іноземною валютою	74,269	65,049
- управління цінними паперами	3,866	2,679
- консультаційні послуги	4,239	1,432
Обслуговування дебетових та кредитних карток	466,326	338,564
Послуги з обслуговування платежів	366,832	303,606
Факторингові операції	4,880	5,021

Інші послуги:	79,797	130,317
- кредити клієнтам	7,286	42,137
- агентські комісії	44,276	66,405
- оренда сейфів та депозитних скриньок	16,076	11,949
- доходи від переказу коштів	11,735	9,456
- рахунки в інших банках	424	370
Всього	1,034,229	879,178

Примітка 20. Комісійні витрати

у тисячах гривень
за рік, який закінчився 31 грудня

	2015 року	2014 року
Отримані гарантії	-85,619	-52,756
Обслуговування платежів	-236,598	-180,368
Агентські комісії	-256	-8,599
Інші послуги	-489	-867
Всього	-322,962	-242,590

Примітка 23. Інші операційні доходи

у тисячах гривень
за рік, який закінчився 31 грудня

	2015 року	2014 року
Відшкодування витрат	13,240	11,817
Інші доходи:	268,361	287,962
Доходи від операційної оренди (орендна плата)	171,210	116,721
Доходи, отримані по кредитах, списаних за рахунок резерву	55,039	90,852
Результат від продажу основних засобів та нематеріальних активів	18,559	43,184
Інші доходи від операцій з картками	5,642	20,334
Дохід від дострокового повернення депозитів	15,298	8,946
Розформування резерву під конструктивні зобов'язання	472	326
Дохід від реалізації запасів	1,188	2,490
Штрафи, пені отримані	917	5,073
Дохід від дивідендів	36	36
Всього інших операційних доходів	281,601	299,779

Примітка 24. Адміністративні та інші операційні витрати

у тисячах гривень
за рік, який закінчився 31 грудня

	2015 року	2014 року
Непрямі податки і збори	-42,644	-28,821
Адміністративні витрати:	-1,295,159	-955,072
Реклама, маркетинг і зв'язок	-19,368	-14,522
Витрати, пов'язані з роботою з проблемною заборгованістю	-193,110	-138,688
Витрати, пов'язані з персоналом	-19,710	-15,640
Витрати на інформаційні та комунікаційні технології	-420,240	-276,029

Консультаційні та професійні послуги	-116,006	-35,292
Витрати на комунальні послуги та обслуговування нерухомості	-92,167	-76,330
Операційна оренда	-67,505	-66,759
Амортизаційні відрахування за основними засобами та інвестиційною нерухомістю	-206,375	-205,559
Амортизаційні відрахування на нематеріальні активи	-160,815	-124,825
Результат переоцінки основних засобів	137	-1,428
Інші адміністративні витрати:	-210,986	-183,732
- послуги системи контролю та безпеки	-60,616	-69,465
- страхування	-10,902	-7,894
- поштові послуги	-3,161	-3,946
- матеріали і канцелярське приладдя	-27,288	-19,205
- транспорт	-1,067	-1,440
- членські внески	-105,349	-79,676
- інше	-2,603	-2,106
Інші операційні витрати:	-28,739	-150,594
- нараховані витрати по місцевим податкам	-6,238	-76,179
- списання нестач готівки та цінностей у відділеннях	-1,372	-39,113
- амортизація поліпшень орендованих приміщень	-2,263	-5,936
- витрати за операціями з картками	-4,106	-4,673
- інше	-14,760	-24,693
Витрати на персонал	-594,338	-606,511
- заробітна плата	-376,180	-407,705
- відрахування до фондів соціального страхування	-115,524	-137,663
- платежі зовнішнім пенсійним фондам	-33	-928
- інше	-102,601	-60,215
Всього	-2,171,866	-1,924,730

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ РОЗДІЛУ

Амортизація дисконту (премії) – процес поступового перенесення первісного дисконту (премії) на рахунки процентних доходів (витрат).

Витрати - зменшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або у вигляді виникнення зобов'язань, результатом чого є зменшення власного капіталу, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами учасникам.

Витрати на формування спеціальних резервів банку - витрати на покриття можливих збитків від зменшення корисності активів банку та списання безнадійних активів.

Дохід - збільшення економічних вигід протягом облікового періоду у вигляді надходження чи збільшення корисності активів або у вигляді зменшення

зобов'язань, результатом чого є збільшення власного капіталу, за винятком збільшення, пов'язаного з внесками учасників.

Дохід у вигляді дивідендів - дохід, який виникає в результаті використання банком цінних паперів з нефіксованим прибутком.

Дивіденди - частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства.

Доходи від повернення раніше списаних активів - кошти, що надійшли для погашення заборгованості, яка була визнана банком безнадійною щодо отримання.

Загальні адміністративні витрати - операційні витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності банків.

Ефективна ставка відсотка - ставка, яка точно дисконтує очікуваний потік майбутніх грошових платежів або надходжень упродовж очікуваного терміну дії фінансового інструменту до чистої балансової вартості (амортизованої собівартості) цього інструменту.

Комісійні доходи і витрати (комісії) - операційні доходи і витрати за наданими (отриманими) послугами, сума яких обчислюється пропорційно сумі активу або зобов'язання чи є фіксованою.

Метод ефективної ставки відсотка - метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання (або групи фінансових активів чи фінансових зобов'язань) та розподілу доходів у вигляді процентів чи витрат на виплату процентів протягом відповідного періоду часу.

Податок на прибуток - операційні витрати банку, пов'язані зі сплатою податку відповідно до законодавства України та з урахуванням вимог міжнародних стандартів фінансової звітності щодо визнання відстрочених податкових зобов'язань і податкових активів.

Прибутки (збитки) від торговельних операцій - результат (прибуток чи збиток) від операцій з купівлі-продажу різних фінансових інструментів.

Прострочена заборгованість за нарахованими доходами - заборгованість за нарахованими доходами, яка не отримана в термін, передбачений угодою.

Процентні доходи і витрати - операційні доходи і витрати, отримані (сплачені) банком за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані банку (залучені банком), суми яких обчислюються пропорційно часу із застосуванням ефективної ставки відсотка.

Роялті - платежі за використання нематеріальних активів банку (патентів, авторського права, програмних продуктів).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

1. Дайте визначення понять «доходи» та «витрати».
2. Назвіть МСФЗ, в яких містяться вимоги щодо визнання, оцінки та розкриття інформації про доходи і витрати.
3. Як класифікуються банківські доходи і витрати з позиції бухгалтерського обліку?
4. Якими нормативно-правовими актами НБУ регламентується методологія та методика бухгалтерського обліку доходів та витрат банків?
5. За яких умов визнаються банківські доходи і витрати?
6. Які надходження в банк від інших осіб не визнаються доходами?
7. Які платежі банку не визнаються витратами?
8. В яких випадках доходи і витрати можуть не відобразитися в бухгалтерському обліку за рахунками нарахованих доходів і витрат?
9. Рахунки яких класів Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України використовуються для обліку доходів і витрат?
10. Як відображаються в бухгалтерському обліку банку доходи і витрати в іноземній валюті?
11. За яким методом визнаються та оцінюються процентні доходи і витрати банку і в чому його суть?
12. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції з нарахування і отримання процентних доходів в національній та іноземній валюті?
13. Які бухгалтерські проводки виконує банк у разі амортизації дисконту і премії за фінансовими активами?
14. Які бухгалтерські проводки виконує банк у разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими доходами в строк, передбачений угодою?
15. Якими бухгалтерськими проводками відображаються операції з нарахування і сплати процентних витрат в національній та іноземній валюті?
16. Які бухгалтерські проводки виконує банк у разі амортизації дисконту і премії за фінансовими зобов'язаннями?
17. Якими бухгалтерськими проводками відображаються операції з нарахування і отримання комісійних доходів в національній та іноземній валюті?
18. Які бухгалтерські проводки виконуються у разі втрати ймовірності щодо отримання компенсації за дебіторською заборгованістю за

нарахованими та неотриманими доходами (крім процентних доходів за фінансовими інструментами) ?

19. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції з нарахування і сплати комісійних витрат в національній та іноземній валюті?

20. За якими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України обліковуються прибутки і збитки від торговельних операцій?

21. Якими бухгалтерськими проводками відображаються витрати на утримання банківського персоналу ?

22. Якими бухгалтерськими записами супроводжуються виплати та розрахунки за авансами, виданими працівникам банку під звіт на відрядження та інші господарські витрати?

23. Які бухгалтерські проводки виконуються у разі нарахування та сплати загальнодержавних та місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів)?

24. Як здійснюється облік витрат банку на податок на прибуток?

25. Якими бухгалтерськими проводками супроводжуються операції із закриття рахунків доходів і витрат в останній день звітного року?

26. У яких фінансових звітах розкривається інформація про доходи, витрати та фінансовий результат діяльності банку?

ТЕСТИ

1. Які доходи банку класифікуються, як доходи, отримані в результаті операційної діяльності?

- а) процентні доходи;
- б) комісійні доходи;
- в) прибутки від торговельних операцій;
- г) дохід у вигляді дивідендів;
- д) усе перераховане вище.

2. Які з перерахованих нижче витрат банку не відносяться до витрат, що виникли внаслідок операційної діяльності?

- а) податок на прибуток;
- б) витрати на формування спеціальних резервів;
- в) збитки від торговельних операцій;
- г) дивіденди, що сплачені банком за власними акціями;
- д) витрати від оперативного лізингу.

3. В яких випадках дохід не визнається?

- а) якщо дохід не може бути достовірно оцінений;
- б) якщо здійснюється обмін активами, які є подібними за призначенням та мають однакову справедливую вартість;

в) якщо здійснюється обмін неподібними активами, справедливу вартість яких неможливо достовірно визначити;

г) в усіх перерахованих вище випадках.

4. Які доходи і витрати можуть визнаватися без відображення за рахунками нарахованих доходів і витрат?

а) процентні доходи (витрати);

б) дивіденди;

в) комісійні доходи (витрати) за безперервними послугами;

г) комісійні доходи (витрати) за одноразовими послугами.

5. Які грошові надходження в банк не визнаються доходами?

а) проценти за користування кредитами, що були надані банком;

б) сума авансу в рахунок попередньої оплати послуг;

в) надходження від первинного розміщення цінних паперів;

г) надходження, що належать іншим особам.

6. Які платежі банку не визнаються витратами ?

а) попередня (авансова) оплата товарів, робіт, послуг;

б) погашення одержаних банком кредитів;

в) повернення залучених банком депозитів;

г) усе перераховане вище.

7. Як часто повинен здійснюватися бухгалтерський облік нарахованих доходів і витрат та амортизація дисконту (премії)?

а) кожного дня;

б) не рідше одного разу на тиждень;

в) не рідше одного разу на місяць;

г) не рідше одного разу на квартал.

8. Які доходи і витрати банку відображаються на нетто-основі?

а) прибутки і збитки від реалізації торгових цінних паперів;

б) прибутки і збитки від реалізації цінних паперів з портфеля на продаж;

в) результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами;

г) усі перераховані вище.

9. Як амортизація дисконту за фінансовими активами впливає на фінансовий результат банку?

а) збільшує процентні доходи;

б) зменшує процентні доходи;

в) збільшує процентні витрати;

г) зменшує процентні витрати.

10. Як амортизація премії за фінансовими зобов'язаннями впливає на фінансовий результат банку?

а) збільшує процентні доходи;

б) зменшує процентні доходи;

в) збільшує процентні витрати;

г) зменшує процентні витрати.

11. Які дії виконує банк у разі непогашення боржником заборгованості за нарахованими процентними доходами, у строк, передбачений угодою?

- а) формує спеціальні резерви на суму неотриманих нарахованих доходів;
- б) визнає суму неотриманих нарахованих доходів за відповідними рахунками з обліку прострочених нарахованих доходів;
- в) визнає суму неотриманих нарахованих доходів за відповідними рахунками з обліку процентних витрат;
- г) списує суму неотриманих нарахованих доходів за рахунок сформованих раніше спеціальних резервів.

12. Яку бухгалтерську проводку виконує банк у разі втрати ймовірності щодо отримання компенсації за дебіторською заборгованістю за нарахованими та не отриманими доходами (крім процентних доходів за фінансовими інструментами)?

- а) Дт 7720 Кт 3599;
- б) Дт 3599 Кт 7720;
- в) Дт 3599 Кт 3579;
- г) Дт 9600 Кт 9910.

13. Якою бухгалтерською проводкою відображається операція із нарахування заробітної плати банківським працівникам протягом місяця?

- а) Дт 3559 Кт 3652;
- б) Дт 3652 Кт 2625;
- в) Дт 7400 Кт 3654;
- г) Дт 7400 Кт 3652.

14. Якими бухгалтерськими проводками супроводжується створення банком забезпечення на оплату відпусток банківським працівникам?

- а) Дт 3658 Кт 3654;
- б) Дт 7400 Кт 3658;
- в) Дт 7400 Кт 3654;
- г) Дт 7401 Кт 3658.

15. Бухгалтерське проведення Дт 7452 Кт 3550 означає:

- а) видано аванс на відрядження банківському працівнику;
- б) банківським працівником повернено невикористані кошти, що були раніше отримані ним на відрядження;
- в) виплачено банківському працівнику кошти за результатами авансового звіту про витрати на відрядження;
- г) згідно з авансовим звітом банківського працівника визнано витратами аванс на відрядження.

16. Якою бухгалтерською проводкою банк відображає визнання витрат з податку на прибуток?

- а) Дт 3520 Кт 1200;
- б) Дт 7900 Кт 3620;
- в) Дт 3620 Кт 3520;

г) Дт 7900 Кт 3621.

17. В яких випадках відстрочений податок на прибуток не визнається витратами?

- а) якщо він нарахований у результаті операцій з переоцінки основних засобів;
- б) якщо він нарахований у результаті операцій з переоцінки нематеріальних активів;
- в) якщо він нарахований у результаті операцій з переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж;
- г) в усіх зазначених вище випадках.

18. Які бухгалтерські проводки виконує банк 31 грудня із закриття рахунків доходів і витрат, за умови, що доходи перевищують витрати?

- а) Дт 5040 Кт Рахунки 6 класу;
- б) Дт Рахунки 6 класу Кт 5040;
- в) Дт 5040 Кт Рахунки 7 класу;
- г) Дт Рахунки 7 класу Кт 5040.

19. Якщо банк закінчив фінансовий рік із збитком, то з яких рахунків банк може списувати кошти для покриття цього збитку?

- а) 5030;
- б) 5022;
- в) 5021;
- г) 5020;
- д) усіх перерахованих вище.

ЗАДАЧІ

Задача 13.1.

Упродовж дня банком було нараховано процентні доходи та витрати, окремі з яких наведено нижче:

- 1) нараховано процентні доходи у сумі 377 грн. за коштами, що знаходяться на кореспондентському рахунку, який відкритий в іншому банку;
- 2) нараховано процентні доходи у сумі 1574 грн. за розміщеним міжбанківським депозитом овернайт;
- 3) нараховано 631 грн. за кредитом, наданим на поточні потреби фізичній особі;
- 4) нараховано процентні доходи у сумі 2529 грн. та зроблено амортизацію дисконту у сумі 543 грн. за кредитом, наданим в поточну діяльність підприємству;
- 5) нараховано процентні витрати у сумі 959 грн. за строковими коштами суб'єкта господарювання;
- 6) нараховано процентні витрати за строковими коштами фізичної особи у сумі 797 грн.;
- 7) нараховано процентні витрати за довгостроковим ощадним сертифікатом, емітованим банком у сумі 852 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями.

Задача 13.2.

Упродовж дня банком було визнано такі комісійні доходи та витрати:

- 1) отримано від фізичної особи комісійні у сумі 20 грн. за переказ готівки;
- 2) нараховано комісійні доходи за розрахунково-касове обслуговування суб'єкта господарювання у сумі 78 грн.;
- 3) перераховано банку-кореспонденту комісійні у розмірі 231 грн. за виконання розрахункової операції;
- 4) списано з поточного рахунку підприємства 45 грн. нарахованих раніше комісійних за розрахунково-касове обслуговування;
- 5) списано з кореспондентського рахунку банку в НБУ комісійні витрати у сумі 450 грн. за операціями з цінними паперами;
- 6) списано з поточного рахунку суб'єкта господарювання 560 грн. за надання гарантії.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями.

Задача 13.3.

Упродовж дня банком було визнано в бухгалтерському обліку такі доходи та витрати за валютними операціями:

- 1) нараховано проценти за депозитом фізичної особи у сумі 530 євро;
- 2) сплачено комісійні іншому банку за операцією на валютному ринку у сумі 460 грн.;
- 3) отримано від фізичної особи комісійні за продаж дорожніх чеків у сумі 235 грн.;
- 4) нараховано проценти у сумі 780 доларів США за валютним кредитом, наданим суб'єкту господарювання у поточну діяльність;
- 5) визнано торговельний прибуток за операціями з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти у сумі 1250 грн.
- 6) списано 120 доларів США з поточного рахунку суб'єкта господарювання за перевірку документів за документарним акредитивом.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями, враховуючи, що в цей день були встановлені такі офіційні курси гривні до іноземних валют: 1 USD = 27,6865 USD/UAN; 1 EUR = 28,9941 EUR/UAN.

Задача 13.4.

Упродовж дня банком було визнано в бухгалтерському обліку певні адміністративні витрати, окремі з яких наведено нижче:

- 1) нараховано заробітну плату працівникам банку у сумі 1985250 грн.;
- 2) нараховано матеріальну допомогу банківському працівнику Петришину С.В. сумі 500 грн.;

3) нараховано відпускні банківському працівнику Фукарчуку Б.Б. у сумі 4550 грн., з яких 3100 грн. належать до поточного місяця, а 1450 грн. – до наступного місяця;

4) утримано з банківського працівника Касперського П.Р. 800 грн. на користь третьої особи;

5) за результатами авансового звіту банківського працівника Куця З.І. зараховано на його поточний рахунок витрачені ним кошти на відрядження у сумі 1670 грн.

Необхідно:

Скласти бухгалтерські проводки за наведеними вище операціями.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПЕРЕЛІК

Використані та рекомендовані нормативно-правові акти

1. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993р. № 15-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 р. № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. № 448/96 –ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. № 2664–III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 5.04.2001 р. № 2346-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 20.10.2004 р. № 495. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів банківських установ в Україні. Затверджено постановою Правління НБУ від 14.02.2007 № 45. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті. Затверджено постановою Правління НБУ від 21.01.2004. № 22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 17.11.2004 р. № 555. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Інструкція з бухгалтерського обліку запасів матеріальних цінностей банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 10.12.2004 р. № 625. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

13. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 27.12.2007 р. № 481. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України. Затверджено Постановою Правління НБУ від 31.08.2007 р. № 309. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
15. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами та фінансовими інвестиціями в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 22.06.2015 р. № 400. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 20.12.2005 р. № 480. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
17. Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні. Затверджено постановою Правління НБУ від 1.06.2011р. № 174. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
18. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. Затверджено Постановою Правління НБУ від 17.06.2004р. № 280. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
19. Інструкція про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті. Затверджено постановою Правління НБУ від 16.08.2006 № 320. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
20. Інструкція про організацію виготовлення, випуску в обіг і реалізації пам'ятних та інвестиційних монет України, сувенірної продукції. Затверджено постановою Правління НБУ від 30.05.2012 р. № 213. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
21. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах. Затверджено постановою Правління НБУ від 12.11.2003р. № 492. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
22. Інструкція про порядок відображення в бухгалтерському обліку банками України поточних і відстрочених податкових активів та податкових зобов'язань. Затверджено постановою Правління НБУ від 17.03.2009 р. № 140. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
23. Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України. Затверджено постановою Правління НБУ від 12.12.2002 № 502. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

24. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків. Затверджено Постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
25. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 24.10.2011 р. № 373. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
26. Класифікатор іноземних валют та банківських металів (у редакції постанови Правління Національного банку України від 19.04. 2016 р. № 269). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
27. Методичні рекомендації щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України. Схвалено постановою Правління НБУ від 6.09.2007 р. № 324. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
28. Методичні рекомендації щодо порядку складання приміток до фінансової звітності банків України. Схвалено постановою Правління НБУ від 29.12.2015 р. № 965. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
29. МСБО 1 «Подання фінансових звітів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua).
30. МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
31. МСБО 10 «Події після дати балансу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
32. МСБО 16 «Основні засоби». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
33. МСБО 17 «Оренда». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
34. МСБО 18 «Дохід». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
35. МСБО 2 «Запаси». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
36. МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
37. МСБО 27 «Окрема фінансова звітність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
38. МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані компанії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
39. МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.

40. МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua).
41. МСБО 36 «Зменшення корисності активів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
42. МСБО 38 «Нематеріальні активи». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
43. МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
44. МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
45. МСФЗ 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, і припинена діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
46. МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». Доступний з: <http://www.bank.gov.ua/>.
47. МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
48. МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// www.minfin.gov.ua>.
49. План рахунків бухгалтерського обліку банків України. Затверджено постановою Правління НБУ від 17.06.2004 р. № 280.
50. Податковий Кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
51. Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою. Затверджено постановою Правління НБУ від 10.08.2005 р. № 281.
52. Положення про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях. Затверджено постановою Правління НБУ від 26.03.98 р. № 118 (у редакції Постанови НБУ від 25.05.2000 р. № 209). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
53. Положення про валютний контроль. Затверджено постановою Правління НБУ від 08.02.2000 р. № 49. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
54. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Затверджено постановою Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
55. Положення про здійснення операцій з банківськими металами. Затверджено Постановою Правління НБУ від 6.08.2003 р. № 325 (в редакції постанови

Правління НБУ від 30.12.2011 р. № 497). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

56. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України. Затверджено постановою Правління НБУ від 30.12.98 № 566. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

57. Положення про організацію операційної діяльності в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 16.06.2003 р. № 254. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

58. Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням. Затверджено постановою Правління НБУ № 705 від 5.11.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

59. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України. Затверджено постановою Правління НБУ від 16.12.2002 р. № 508. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

60. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами. Затверджено постановою Правління НБУ від 3.12.2003 р. № 516. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

61. Положення про порядок здійснення операцій з чеками на території України. Затверджено постановою Правління НБУ від 29.12.2000 р. № 520. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

62. Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньо-економічними операціями. Затверджено постановою Правління НБУ від 03.12.2003 № 514. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

63. Положення про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій. Затверджено постановою Правління НБУ від 15.08.2011 р. № 281. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

64. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів. Затверджено постановою Правління НБУ № 306 від 8.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

65. Правила бухгалтерського обліку банками України операцій з чеками в іноземній валюті. Затверджено постановою Правлінням НБУ від 4.09.2009 № 530. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

66. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України. Затверджено Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 255. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

67. Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 8.04.2005 № 123. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

68. Правила бухгалтерського обліку операцій з документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 03.12.2004 р. № 549. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

69. Правила здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними валютними неторговельними операціями та їх виплати в Україні. Затверджено постановою Правління НБУ від 29.12.2007 р. № 496.

Інша основна рекомендована література

1. Варцаба В. І., Машіко К. С. Облік у банках (у таблицях і схемах) : навч. посіб./ В. І.Варцаба, К. С. Машіко. – Ужгород: В-во УжНУ «Говерла», 2016. – 184 с.

2. Кіндрацька Л. М. Фінансовий та управлінський облік у банках: підручник / Л.М. Кіндрацька; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2008. – 816 с.

3. Коренєва О.Г. Організація обліку в банку: навч. посіб./ О. Г. Коренєва, О.В. Мірошніченко, Т. Г. Савченко . – Суми : «УАБС НБУ», 2008. – 273 с.

4. Лобозинська С. М. Облік і аудит у банку: навч. посіб./ за ред. С.К. Реверчука. – Київ : Знання, 2007. – 630 с.

5. Облік і аудит у банках: навч. посіб. / О.В. Васюренко та ін.:/ за ред. О.В. Васюренко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 623 с.

6. Облік у банках : підручник / О. Г. Коренєва, Н. Г. Маслак, Н. Г. Слав`янська, Т. Г. Савченко. – Суми : Університетська книга, 2012. – 668 с.

7. Снігурська Л. П. Облік у банках (у схемах і таблицях) : навч. посіб./ за ред. Л. М. Кіндрацької; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2009. – 519 с.

8. Табачук Г. П. Фінансовий облік у банках: навч. посіб. / Г. П. Табачук, О. М. Сарахман, Т. М. Бречко. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 424 с.

9. Фінансовий облік у банках: навч. посіб. / А. М. Герасимович, Л. М. Кіндрацька, Т. В. Кривов`яз; /за ред. А. М. Герасимовича ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ : КНЕУ, 2010. - 549 с.

Додаткова рекомендована література

10.Бурденко І., Макаренко І. Справедлива вартість в оцінці фінансових інструментів: вимоги Міжнародних стандартів фінансової звітності // Вісник НБУ. – 2014. - № 2. – С.44-50.

11. Гамкало О. Б. Бухгалтерський облік і аналіз іпотечного кредитування в банках України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / О. Б. Гамкало; ДВНЗ «Ун-т банк. справи». - Київ, 2016. - 21 с.
12. Кириленко В. Б. Організація обліку, контролю та аналізу депозитних операцій банку: монографія/ В.Б. Кириленко; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». - Київ : КНЕУ, 2008. - 254 с.
13. Литвин Н. Б. Аудиторський звіт: нові підходи до розкриття інформації // Бухгалтерський облік і аудит. – 2016. – № 7-8.– С.47-53.
14. Литвин Н. Б. Концептуально-правові засади складання фінансової звітності банками України // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 7.– С.48-52.
15. Литвин Н. Б. Нематеріальні активи банків України: розкриття інформації у фінансовій звітності // Вісник НБУ. – 2011. - № 5. – С.42-45.
16. Литвин Н. Б. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності комерційного банку: навч. посіб. / Н.Б. Литвин. – Тернопіль: «Карт-бланш», 2003. – 362 с.
17. Литвин Н. Б. Операційні витрати банків: розкриття інформації у фінансовій звітності // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 1.– С.8-15
18. Литвин Н. Б. Проблемні аспекти бухгалтерського обліку кредитних операцій банків // Збірник наукових праць «Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє: Щорічник. – Випуск 19/ За заг. ред. М. В. Лазаровича. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – С. 60-66.
19. Литвин Н. Б. Проміжна фінансова звітність банків України: правове регулювання та шляхи його вдосконалення // Бухгалтерський облік і аудит. – 2012. – № 8.– С.34-40.
20. Парасій-Вергуненко І. М. Управлінський облік і аналіз у банках: навч. посіб. / І. М. Парасій-Вергуненко, В. Б. Кириленко, Т. В. Ларікова ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». - Київ : КНЕУ, 2012. - 644 с.
21. Снігурська Л. П. Особливості первісного визнання кредитів, наданих не за ринковою ставкою // Вісник НБУ. – 2008. - № 11. – С.50-54.
22. Снігурська Л. П. Проблеми формування банком облікової політики щодо кредитів та інших фінансових активів зі зменшеною корисністю // Вісник НБУ. – 2014. - № 9. – С.24-36.
23. Снігурська Л. П. Проблемні питання визнання банками процентного доходу за фінансовими інструментами // Вісник НБУ. – 2007. - №1 1. – С.54-57.
24. Управлінський облік у банках: навч. посіб./ за ред. Г. П. Табачук; Національний банк України. - Київ : УБС НБУ, 2007. - 178 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Акредитив, 235-246
 - покритий, 236-240, 242-245
 - непокритий, 236-238, 240-242
- Активи, 35, 71
- Амортизація необоротних активів, 467-465
- Аналітичний облік, 41-45
- Анулювання власних акцій, 573
- Асоційоване підприємство (компанія), 97, 327, 361-369
- Аудиторський звіт, 101-110

- Банківська гарантія, 295-301
- Банківський документ, 32
- Банківські метали, 389-390, 407-410
- Безготівкові розрахунки, 217-250
- Бек-офіс, 31
- Бухгалтерське рівняння, 34-35
- Бухгалтерські рахунки, 35-38

- Валютна позиція, 400-401
- Валютний перерахунок (трансляція), 100
- Валютні операції, 388-437
- Валютні цінності, 388
- Викуп власних акцій, 572-574
- Витрати, 74, 586
 - витрати на операції, 183, 269, 329, 336
 - витрати на податок на прибуток, 589, 608-611
 - витрати на формування резервів, 161-162, 303-305, 346-347, 554, 588
 - загальні адміністративні витрати, 588, 604-608
 - інші операційні витрати, 524, 531, 588
 - комісійні витрати, 159, 336, 587, 602-603
 - процентні витрати, 159-160, 189, 192-195, 200-202, 587, 594-595, 597-599
- Вклад (депозит), 180-182
 - на вимогу, 180, 187-190
 - строковий, 181, 191-199
- Власний капітал, 35, 71, 563, 565-579
- Внутрішньобанківська міжфілійна платіжна система, 151-153

- Грошові кошти, 125, 128-168
- Гудвіл, 492-493

- Дата валютування, 223-225
- Дивіденди, 574-576, 588
- Дистанційне обслуговування, 221-222

Дорожні чеки, 417-421
Доходи, 74, 138-160, 586, 590-594
 дохід у вигляді дивідендів, 330, 345, 362, 364, 367, 588
 доходи від повернення раніше списаних активів, 305, 588, 601
 інші операційні доходи, 523, 531, 588
 процентні доходи, 160, 274-277, 329-330, 344-345, 355-356, 515-516, 587,
 594-597
 комісійні доходи, 158-159, 190, 277-278, 587, 599-601

Дочірнє підприємство (компанія), 96, 327-328, 364-369

Еквіваленти грошових коштів, 125
Емісійні різниці, 569-570
Ефективна ставка відсотка, 184, 185, 257, 269, 282, 274, 594

Забезпечення кредиту, 280-281
Запаси матеріальних цінностей, 543-556
Збиток, 586, 611-613
Зменшення корисності:
 кредитів, 302-305
 необоротних активів, 480-481
 фінансових інвестицій, 331, 346-348, 356-358, 363, 364
Зобов'язання, 35, 71
Зобов'язання з кредитування, 272, 283-284, 288

Іменні чеки в іноземній валюті, 412-416
Інвестиційна нерухомість, 487-492
Інкасація, 136-138
Інкасо
 банкнот іноземної валюти, 410-412
 дорожніх чеків, 420-421
 іменних чеків в іноземній валюті, 414-416
 розрахункових чеків, 233-234
Інструменти капіталу, 565-566

Касові операції, 78-104
Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО), 18
Конверсійні операції, 405-406, 410, 427-428
Консолідована група, 97
Концептуальна основа фінансової звітності, 22-25
Кореспондентські рахунки, 143-158
Кредитна лінія, 283-284
Кредитні операції, 263-307
Курсові різниці, 397

Лізинг (оренда), 508-533
 фінансовий лізинг, 509-522, 525-526, 528-533
 оперативний лізинг 509, 513, 522-526, 529-533
Лізингові (орендні) платежі, 510-511

Метод ефективної ставки відсотка, 184, 185, 257, 269, 282, 274, 594
Метод повної консолідації, 98-99
Метод участі в капіталі, 99, 361, 363-364
Методи амортизації необоротних активів, 467-475
Методи переоцінки необоротних активів, 475-480
Методи розрахунку собівартості запасів, 543-545
Міжбанківські розрахунки, 143-158
Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО), 18-20
Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), 20-21
Модель обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку, 146,151
Монетарні статті, 100, 398

Неконтрольована частка участі, 97
Нематеріальні активи, 451,455-487, 492-499
Немонетарні статті, 100, 397-399
Необоротні активи, 452-500

Облікова політика, 26-28
Обмінні операції, 391-393
 готівкові, 402-406
 безготівкові, 421- 432
Овердрафт, 284-287
Операційна діяльність, 29-32
Операція репо, 290-292
Основні засоби, 451-455, 458-492, 494-500
Ощадний (депозитний) сертифікат, 154-160

Пам'ятні монети, 100-104
Параметри аналітичного обліку, 41-42
Первинний документ, 32-34
Переоцінка
 іноземної валюти та банківських металів, 398-400
 основних засобів, 475-480
 фінансових інвестицій, 336, 345-346
Підкріплення, 93-99
План рахунків бухгалтерського обліку, 39-40
Платіжна вимога, 226-229
Платіжна вимога-доручення, 225-226
Платіжна картка, 246-250

Платіжне доручення, 223-225
Податковий облік, 13-14, 608-611
Портфель цінних паперів,
 до погашення, 326-327, 353-360
 на продаж, 326, 341- 353
 торговий, 326, 332-339
Поточний рахунок, 187-188
Прибуток, 586, 611-613
Принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, 25-26
Прямі кореспондентські рахунки, 115-119

Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, 20
Регістри синтетичного і аналітичного обліку, 47
Регулятивний капітал, 563-565, 579
Резерви
 під дебіторську заборгованість, 554
 під знецінення цінних паперів, 346-348, 356-358, 363, 364
 під кредитні ризики 161-162, 301-305
Розрахунковий чек, 229-235

Синтетичний облік, 41
Система бухгалтерського обліку, 11
Система електронних платежів НБУ, 145-151
Системи обліку запасів, 543
Списання договірне, 228-229
Списання примусове, 226-229
Справедлива вартість, 183-185, 265, 268-269, 325-326, 329-331
Статутний капітал, 568-571
Сукупний дохід, 74, 78

Торговельні прибутки (збитки), 333, 336-339, 588, 603

Управлінський облік, 12-14
Урахування векселів, 292-295

Факторинг, 287-290
Фінансова звітність, 56-101
 звіт про зміни у власному капіталі, 80-83, 494, 576, 614
 звіт про прибутки і збитки та інший сукупний дохід, 74-80, 307, 433, 614
 звіт про рух грошових коштів, 83-91, 166, 205, 306, 369, 433, 494, 576, 614
 звіт про сукупний дохід, 63, 74, 78-79

 звіт про фінансовий стан, 71-73, 166, 205, 306, 369, 433, 494, 530, 555, 576, 614
 консолідована фінансова звітність, 68, 96-101

примітки, 91-96, 166-167, 205-206, 306-310, 369-375, 433-437, 494-499,
530-533, 555, 576-579, 614-619

проміжна фінансова звітність, 61, 67, 70

річна фінансова звітність, 66, 70

Фінансовий облік, 12, 14-15

Фінансовий результат, 541-543

Фінансові інвестиції, 322-371

Фінансові інструменти, 62, 182, 266, 565-566

Фронт-офіс, 30

Фундаментальна облікова модель, 34-35

Функціональна валюта, 352

Чекова книжка, 229-230, 234-235

Якісні характеристики корисної фінансової інформації, 56-58

ДОДАТКИ

ПЛАН РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ БАНКІВ УКРАЇНИ

КЛАС 1. КАЗНАЧЕЙСЬКІ ТА МІЖБАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

10 Готівкові кошти

100 Банкноти та монети

1001 А Банкноти та монети в касі банку

1002 А Банкноти та монети в касі відділень банку

1003 А Банкноти та монети в обмінних пунктах

1004 А Банкноти та монети в програмно-технічних комплексах самообслуговування

1005 А Банкноти та монети, інкасовані до перерахування

1007 А Банкноти та монети в дорозі

101 Дорожні чеки

1011 А Дорожні чеки в касі банку

1012 А Дорожні чеки в касі відділень банку

1013 А Дорожні чеки в обмінних пунктах

1017 А Дорожні чеки в дорозі

11 Банківські метали

110 Банківські метали

1101 А Банківські метали в банку

1102 А Банківські метали у відділенні банку

1107 А Банківські метали в дорозі

12 Кошти в Національному банку України

120 Кошти на вимогу в Національному банку України

1200 А Кореспондентський рахунок банку в Національному банку України

1203 А Кошти обов'язкових резервів банку в Національному банку України

1207 А Накопичувальний рахунок банку в Національному банку України

1208 А Нараховані доходи за коштами на вимогу в Національному банку України

121 Строкові вклади (депозити) у Національному банку України

1211 А Кошти, що надані Національному банку України за операціями репо

1212 А Короткострокові вклади (депозити) у Національному банку України

1215 А Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України

1216 КА Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України

1218 А Нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами) у Національному банку України

13 Кошти Національного банку України

130 Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку

1300 П Кореспондентський рахунок Національного банку України в банку
1308 П Нараховані витрати за кореспондентським рахунком Національного банку України в банку

131 Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України

1310 П Кредити овернайт, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування

1311 П Кошти, що отримані від Національного банку України за операціями репо

1312 П Короткострокові кредити, що отримані від Національного банку України шляхом рефінансування

1313 П Короткострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України

1315 П Неамортизована премія за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

1316 КП Неамортизований дисконт за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

1317 П Прострочена заборгованість за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

1318 П Нараховані витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

132 Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України

1322 П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України

1323 П Довгострокові стабілізаційні кредити, що отримані від Національного банку України

1324 П Довгострокові кредити, що отримані від Національного банку України за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій

1325 П Неамортизована премія за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

1326 КП Неамортизований дисконт за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

1327 П Прострочена заборгованість за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

1328 П Нараховані витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

133 Строкові вклади (депозити) Національного банку України

1332 П Короткострокові вклади (депозити) Національного банку України

1334 П Довгострокові вклади (депозити) Національного банку України

1335 П Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) Національного банку України

1336 КП Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) Національного банку України

1338 П Нараховані витрати за строковими вкладками (депозитами)

14 Казначейські та інші цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, та цінні папери, емітовані Національним банком України

140 Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1400 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1401 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1402 А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1403 А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1404 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1405 АП Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1406 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1407 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

1408 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку

141 Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1410 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1411 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1412 А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1413 А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1414 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1415 АП Переоцінка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1416 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1417 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

1418 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

- 1419 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
142 Боргові цінні папери, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1420 А Облігації внутрішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1421 А Облігації зовнішньої державної позики, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1422 А Боргові цінні папери органів державної влади та місцевого самоврядування, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1423 А Боргові цінні папери, випущені банками та небанківськими фінансовими установами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1424 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1426 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1427 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1428 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1429 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
143 Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1430 А Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1435 АП Переоцінка боргових цінних паперів, емітованих Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1436 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1437 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1438 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
144 Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1440 А Боргові цінні папери, емітовані Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1446 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1447 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення

- 1448 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 149 Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України**
- 1490 КА Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1491 КА Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 1492 КА Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 1493 КА Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 15 Кошти в інших банках**
- 150 Кошти на вимогу в інших банках
- 1500 АП Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках
- 1502 А Кошти банків у розрахунках
- 1507 П Нараховані витрати за отриманими кредитами овердрафт від інших банків
- 1508 А Нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
- 1509 А Прострочені нараховані доходи за коштами на вимогу в інших банках
- 151 Строкові вклади (депозити), що розміщені в інших банках**
- 1510 А Депозити овернайт, що розміщені в інших банках
- 1512 А Короткострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
- 1513 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені в інших банках
- 1514 А Довгострокові вклади (депозити), що розміщені на умовах субординованого боргу
- 1515 А Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1516 КА Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1517 А Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1518 А Нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 1519 А Прострочені нараховані доходи за строковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках
- 152 Кредити, що надані іншим банкам**
- 1520 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий іншим банкам
- 1521 А Кредити овернайт, що надані іншим банкам
- 1522 А Кредити, що надані іншим банкам за операціями репо
- 1523 А Короткострокові кредити, що надані іншим банкам
- 1524 А Довгострокові кредити, що надані іншим банкам
- 1525 А Неамортизована премія за кредитами, що надані іншим банкам

1526 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані іншим банкам
1527 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані іншим банкам
1528 А Нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
1529 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані іншим банкам
159 Резерви під заборгованість інших банків
1590 КА Резерви під заборгованість інших банків за кредитними операціями
1592 КА Резерви за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках

16 Кошти інших банків

160 Кошти на вимогу інших банків

1600 АП Кореспондентські рахунки інших банків
1602 П Кошти в розрахунках інших банків
1607 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані іншим банкам
1608 П Нараховані витрати за коштами на вимогу інших банків

161 Строкові вклади (депозити) інших банків

1610 П Депозити овернайт інших банків
1612 П Короткострокові вклади (депозити) інших банків
1613 П Довгострокові вклади (депозити) інших банків
1615 П Неамортизована премія за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1616 КП Неамортизований дисконт за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1617 П Прострочена заборгованість за строковими вкладками (депозитами) інших банків
1618 П Нараховані витрати за строковими вкладками (депозитами) інших банків

162 Кредити, що отримані від інших банків

1621 П Кредити овернайт, що отримані від інших банків
1622 П Кредити, що отримані від інших банків за операціями репо
1623 П Короткострокові кредити, що отримані від інших банків
1624 П Довгострокові кредити, що отримані від інших банків
1625 П Неамортизована премія за кредитами, що отримані від інших банків
1626 КП Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від інших банків
1627 П Прострочена заборгованість за кредитами, що отримані від інших банків
1628 П Нараховані витрати за кредитами, що отримані від інших банків

18 Дебіторська заборгованість за операціями з банками

181 Дебіторська заборгованість за операціями з банками

1811 А Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою
1819 А Інша дебіторська заборгованість за операціями з банками
189 Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
1890 КА Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками

19 Кредиторська заборгованість за операціями з банками

191 Кредиторська заборгованість за операціями з банками

1911 П Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою

1919 П Інша кредиторська заборгованість за операціями з банками

КЛАС 2. ОПЕРАЦІЇ З КЛІЄНТАМИ

20 Кредити, що надані суб'єктам господарювання

201 Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

2010 А Кредити, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

2016 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

2018 А Нараховані доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання

202 Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

2020 А Кредити, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

2026 КА Неамортизований дисконт за врахованими векселями суб'єктів господарювання

2027 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

2028 А Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

2029 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання

203 Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2030 А Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2036 КА Неамортизований дисконт за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2037 А Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2038 А Нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

2039 А Прострочені нараховані доходи за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання

206 Кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2062 А Короткострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2063 А Довгострокові кредити в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2065 А Неамортизована премія за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2066 КА Неамортизований дисконт за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

2067 А Прострочена заборгованість за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання

- 2068 А Нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2069 А Прострочені нараховані доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 207 Кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання**
- 2071 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий суб'єктам господарювання
- 2072 А Короткострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2073 А Довгострокові кредити в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2074 А Довгострокові кредити, що надані суб'єктам господарювання за участю кредитів Національного банку України
- 2075 А Неамортизована премія за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2076 КА Неамортизований дисконт за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2077 А Прострочена заборгованість за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2078 А Нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 2079 А Прострочені нараховані доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 208 Іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання**
- 2082 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
- 2083 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
- 2085 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2086 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2087 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2088 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2089 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання.
- 2082 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
- 2083 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані суб'єктам господарювання
- 2085 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2086 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2087 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання

- 2088 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 2089 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 21 Кредити, що надані органам державної влади**
- 210 Кредити, що надані органам державної влади**
- 2102 А Короткострокові кредити, що надані органам державної влади
- 2103 А Довгострокові кредити, що надані органам державної влади
- 2105 А Неамортизована премія за кредитами, що надані органам державної влади
- 2106 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам державної влади
- 2107 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам державної влади
- 2108 А Нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
- 2109 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам державної влади
- 211 Кредити, що надані органам місцевого самоврядування**
- 2112 А Короткострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування
- 2113 А Довгострокові кредити, що надані органам місцевого самоврядування
- 2115 А Неамортизована премія за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2116 КА Неамортизований дисконт за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2117 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2118 А Нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2119 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 212 Іпотечні кредити, що надані органам державної влади**
- 2122 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані органам державної влади
- 2123 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані органам державної влади
- 2125 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2126 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2127 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2128 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 2129 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 213 Іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування**

- 2132 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування
- 2133 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані органам місцевого самоврядування
- 2135 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2136 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2137 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2138 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 2139 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування

22 Кредити, що надані фізичним особам

220 Кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам

- 2202 А Короткострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2203 А Довгострокові кредити на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2205 А Неамортизована премія за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2206 КА Неамортизований дисконт за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2207 А Прострочена заборгованість за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2208 А Нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 2209 А Прострочені нараховані доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам

221 Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам

- 2211 А Фінансовий лізинг (оренда), що наданий фізичним особам
- 2215 А Неамортизована премія за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
- 2216 КА Неамортизований дисконт за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
- 2217 А Прострочена заборгованість за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
- 2218 А Нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам
- 2219 А Прострочені нараховані доходи за фінансовим лізингом, що наданий фізичним особам

222 Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам

- 2220 А Кредити, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 2226 КА Неамортизований дисконт за врахованими векселями фізичних осіб

- 2227 А Прострочена заборгованість за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 2228 А Нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 2229 А Прострочені нараховані доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 223 Іпотечні кредити, що надані фізичним особам**
- 2232 А Короткострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
- 2233 А Довгострокові іпотечні кредити, що надані фізичним особам
- 2235 А Неамортизована премія за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 2236 КА Неамортизований дисконт за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 2237 А Прострочена заборгованість за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 2238 А Нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 2239 А Прострочені нараховані доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 24 Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам**
- 240 Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам**
- 2400 КА Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі
- 2401 КА Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі
- 25 Кошти бюджету та позабюджетних фондів України**
- 251 Кошти Державного бюджету України**
- 2512 П Кошти Державного бюджету України цільового характеру
- 2513 П Кошти Державного казначейства України
- 2518 П Нараховані витрати за коштами Державного бюджету України
- 252 Бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України**
- 2520 П Поточні рахунки клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
- 2523 П Поточні рахунки цільового характеру клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
- 2525 П Вклади (депозити) клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
- 2526 П Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
- 2528 П Нараховані витрати за коштами клієнтів банку, які утримуються за рахунок Державного бюджету України
- 253 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України**

- 2530 П Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
- 2531 П Кошти, що вилучені уповноваженими органами
- 2538 П Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду Державного бюджету України
- 254 Кошти місцевих бюджетів та бюджетні кошти клієнтів, які утримуються за рахунок місцевих бюджетів**
- 2541 П Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
- 2542 П Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів
- 2544 П Кошти бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів цільового характеру
- 2545 П Кошти районних, міських, селищних та сільських бюджетів цільового характеру
- 2546 П Вклади (депозити) місцевих бюджетів
- 2548 П Нараховані витрати за коштами місцевих бюджетів
- 255 Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя**
- 2552 П Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
- 2553 П Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів
- 2554 П Кошти в розрахунках клієнтів, які утримуються за рахунок районних, міських, селищних та сільських бюджетів
- 2555 П Кошти бюджетних установ, що включаються до спеціальних фондів районних, міських, районних у містах, селищних та сільських бюджетів
- 2558 П Нараховані витрати за коштами бюджетних установ, що включаються до спеціального фонду бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя
- 256 Кошти позабюджетних фондів**
- 2560 П Державні позабюджетні фонди
- 2561 П Галузеві позабюджетні фонди
- 2562 П Регіональні позабюджетні фонди
- 2565 П Цільові кошти позабюджетних фондів
- 2568 П Нараховані витрати за коштами позабюджетних фондів
- 257 Кошти державного та місцевого бюджетів для виплат**
- 2570 П Кошти державного бюджету для виплат
- 2571 П Кошти державного та місцевих бюджетів для цільових виплат готівкою
- 2572 П Кошти місцевих бюджетів для виплат
- 26 Кошти клієнтів банку**
- 260 Кошти на вимогу суб'єктів господарювання**
- 2600 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- 2601 П Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
- 2602 П Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання
- 2603 П Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання

- 2604 П Цільові кошти на вимогу суб'єктів господарювання
- 2605 АП Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток
- 2606 П Цільові кошти на фінансування ЄВРО - 2012
- 2607 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
- 2608 П Нараховані витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання
- 261 Строкові кошти суб'єктів господарювання**
- 2610 П Короткострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
- 2611 П Кошти, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо
- 2615 П Довгострокові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
- 2616 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами суб'єктів господарювання
- 2617 П Неамортизована премія за строковими коштами суб'єктів господарювання
- 2618 П Нараховані витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання
- 262 Кошти на вимогу фізичних осіб**
- 2620 АП Кошти на вимогу фізичних осіб
- 2622 П Кошти в розрахунках фізичних осіб
- 2625 АП Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток
- 2627 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
- 2628 П Нараховані витрати за коштами на вимогу фізичних осіб
- 263 Строкові кошти фізичних осіб**
- 2630 П Короткострокові вклади (депозити) фізичних осіб
- 2635 П Довгострокові вклади (депозити) фізичних осіб
- 2636 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами фізичних осіб
- 2637 П Неамортизована премія за строковими коштами фізичних осіб
- 2638 П Нараховані витрати за строковими коштами фізичних осіб
- 264 Кошти виборчих фондів**
- 2640 П Кошти виборчого фонду кандидата на пост Президента України
- 2641 П Кошти виборчого фонду політичної партії (блоку), кандидатів від якої зареєстровано Центральною виборчою комісією
- 2642 П Кошти виборчого фонду місцевої організації партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатних виборчих округах
- 2643 П Кошти виборчого фонду кандидата в депутати в одномандатному, одномандатному мажоритарному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови
- 265 Кошти небанківських фінансових установ**
- 2650 АП Кошти на вимогу небанківських фінансових установ
- 2651 П Короткострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
- 2652 П Довгострокові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
- 2653 П Неамортизована премія за строковими коштами небанківських фінансових установ

- 2656 КП Неамортизований дисконт за строковими коштами небанківських фінансових установ
- 2655 АП Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток
- 2657 А Нараховані доходи за кредитами овердрафт, що надані небанківським фінансовим установам
- 2658 П Нараховані витрати за коштами небанківських фінансових установ
- 27 Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій**
- 270 Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій**
- 2700 П Короткострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2701 П Довгострокові кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2706 КП Неамортизований дисконт за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2707 П Неамортизована премія за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 2708 П Нараховані витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій
- 28 Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку**
- 280 Дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку**
- 2800 А Дебіторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
- 2801 А Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів банку
- 2805 А Дебіторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
- 2806 А Дебіторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень
- 2809 А Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
- 289 Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку**
- 2890 КА Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку
- 29 Кредиторська заборгованість і транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку**
- 290 Кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку**
- 2900 П Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку
- 2901 П Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для клієнтів
- 2902 П Кредиторська заборгованість за прийнятті платежі
- 2903 П Кошти клієнтів банку за недіючими рахунками
- 2905 П Кредиторська заборгованість за операціями з грошово-речовими лотереями
- 2906 П Кредиторська заборгованість за індексацією грошових заощаджень

- 2907 П Кредиторська заборгованість за операціями з цінними паперами колишнього СРСР
- 2908 П Кредиторська заборгованість за іншими операціями колишнього СРСР
- 2909 П Інша кредиторська заборгованість за операціями з клієнтами банку
- 292 *Транзитні рахунки за операціями з клієнтами банку***
- 2920 АП Транзитний рахунок за операціями, здійсненими через банкомат
- 2924 АП Транзитний рахунок за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток

КЛАС 3. ОПЕРАЦІЇ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ТА ІНШІ АКТИВИ І ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

30 Цінні папери та похідні фінансові активи в торговому портфелі банку

300 *Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку*

- 3002 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у торговому портфелі банку
- 3003 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
- 3005 А Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
- 3007 АП Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку
- 3008 А Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у торговому портфелі банку

301 *Боргові цінні папери в торговому портфелі банку*

- 3010 А Боргові цінні папери органів державної влади в торговому портфелі банку
- 3011 А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в торговому портфелі банку
- 3012 А Боргові цінні папери, випущені банками, у торговому портфелі банку
- 3013 А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у торговому портфелі банку
- 3014 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у торговому портфелі банку
- 3015 АП Переоцінка боргових цінних паперів у торговому портфелі банку
- 3016 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
- 3017 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку
- 3018 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами в торговому портфелі банку

304 *Похідні фінансові активи в торговому портфелі банку*

- 3040 А Активи за придбаними опціонними контрактами в торговому портфелі банку

- 3041 А Активи за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
- 3042 А Активи за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 31 Цінні папери в портфелі банку на продаж та похідні фінансові активи, що призначені для обліку хеджування**
- 310 Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж**
- 3102 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені банками, у портфелі банку на продаж
- 3103 А Акції та інші цінні папери з нефіксованим прибутком, що випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
- 3105 А Інші акції та цінні папери з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
- 3107 АП Переоцінка акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
- 3108 А Нараховані доходи за акціями та іншими цінними паперами з нефіксованим прибутком у портфелі банку на продаж
- 311 Боргові цінні папери в портфелі банку на продаж**
- 3110 А Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку на продаж
- 3111 А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж
- 3112 А Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку на продаж
- 3113 А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж
- 3114 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж
- 3115 АП Переоцінка боргових цінних паперів у портфелі банку на продаж
- 3116 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 3117 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 3118 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 3119 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 312 Інвестиції в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу**
- 3122 А Інвестиції в асоційовані банки, що утримуються з метою продажу
- 3123 А Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу
- 3125 А Інвестиції в інші асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
- 3128 А Нараховані доходи за інвестиціями в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу
- 313 Інвестиції в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу**
- 3132 А Інвестиції в дочірні банки, що утримуються з метою продажу

3133 А Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи, що утримуються з метою продажу

3135 А Інвестиції в інші дочірні компанії, що утримуються з метою продажу

3138 А Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії, що утримуються з метою продажу

314 Похідні фінансові активи, що призначені для обліку хеджування

3140 А Активи за придбаними опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування

3141 А Активи за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування

3142 А Активи за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування

319 Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж

3190 КА Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж

3191 КА Резерв під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж

32 Цінні папери в портфелі банку до погашення

321 Боргові цінні папери в портфелі банку до погашення

3210 А Боргові цінні папери органів державної влади в портфелі банку до погашення

3211 А Боргові цінні папери органів місцевого самоврядування в портфелі банку до погашення

3212 А Боргові цінні папери, випущені банками, у портфелі банку до погашення

3213 А Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку до погашення

3214 А Боргові цінні папери нефінансових підприємств у портфелі банку до погашення

3216 КА Неамортизований дисконт за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення

3217 А Неамортизована премія за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення

3218 А Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення

3219 А Прострочені нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення

329 Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення

3290 КА Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення

3291 КА Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами в портфелі банку до погашення

33 Цінні папери власного боргу та похідні фінансові зобов'язання

330 Короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком

3300 П Короткострокові прості векселі, емітовані банком

3301 П Акцепти, що надані за короткостроковими переказними векселями

- 3305 П Інші короткострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
- 3306 КП Неамортизований дисконт за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3307 П Неамортизована премія за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3308 П Нараховані витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 331 Довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком**
- 3310 П Довгострокові прості векселі, емітовані банком
- 3311 П Акцепти, що надані за довгостроковими переказними вексями
- 3315 П Інші довгострокові цінні папери власного боргу, емітовані банком
- 3316 КП Неамортизований дисконт за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3317 П Неамортизована премія за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 3318 П Нараховані витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком
- 332 Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком**
- 3320 П Короткострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
- 3326 КП Неамортизований дисконт за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 3327 П Неамортизована премія за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 3328 П Нараховані витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 333 Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком**
- 3330 П Довгострокові ощадні (депозитні) сертифікати, емітовані банком
- 3336 КП Неамортизований дисконт за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 3337 П Неамортизована премія за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 3338 П Нараховані витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами, емітованими банком
- 334 Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком**
- 3340 П Ощадні (депозитні) сертифікати на вимогу, емітовані банком
- 3346 КП Неамортизований дисконт за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
- 3347 П Неамортизована премія за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
- 3348 П Нараховані витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком
- 335 Похідні фінансові зобов'язання в торговому портфелі банку**
- 3350 П Зобов'язання за проданими опціонними контрактами в торговому портфелі банку
- 3351 П Зобов'язання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку

- 3352 П Zobов'язання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 336 Похідні фінансові zobов'язання, що призначені для обліку хеджування**
- 3360 П Zobов'язання за проданими опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 3361 П Zobов'язання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 3362 П Zobов'язання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 34 Запаси матеріальних цінностей**
- 340 Запаси матеріальних цінностей**
- 3400 А Запаси матеріальних цінностей на складі
- 3402 А Запаси матеріальних цінностей у підзвітних осіб
- 3403 А Дорогоцінні метали в банку
- 3407 А Дорогоцінні метали в дорозі
- 3408 А Необоротні активи, утримувані для продажу
- 3409 А Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя
- 35 Інші активи банку**
- 350 Витрати майбутніх періодів**
- 3500 А Витрати майбутніх періодів
- 351 Дебіторська заборгованість за господарською діяльністю банку**
- 3510 А Дебіторська заборгованість з придбання активів
- 3519 А Дебіторська заборгованість за послуги
- 352 Розрахунки за податками та обов'язковими платежами**
- 3520 А Дебіторська заборгованість за податком на прибуток
- 3521 А Відстрочений податковий актив
- 3522 А Дебіторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток
- 354 Дебіторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами
- 3540 А Дебіторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку
- 3541 А Дебіторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку
- 3548 А Дебіторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами
- 355 Дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку**
- 3550 А Аванси працівникам банку на витрати з відрядження
- 3551 А Аванси працівникам банку на господарські витрати
- 3552 А Нестачі та інші нарахування на працівників банку
- 3559 А Інша дебіторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами
- 357 Інші нараховані доходи**
- 3570 А Нараховані доходи за розрахунково-касове обслуговування
- 3578 А Інші нараховані доходи
- 3579 А Прострочені інші нараховані доходи

359 Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку

3590 КА Резерви під дебіторську заборгованість за операціями банку

3599 КА Резерви під заборгованість за іншими нарахованими доходами

36 Інші пасиви банку

360 Доходи майбутніх періодів

3600 П Доходи майбутніх періодів

361 Кредиторська заборгованість за господарською діяльністю банку

3610 П Кредиторська заборгованість з придбання активів

3615 П Кредиторська заборгованість за фінансовим лізингом (орендою)

3619 П Кредиторська заборгованість за послуги

362 Розрахунки за податками та обов'язковими платежами

3620 П Кредиторська заборгованість за податком на прибуток

3621 П Відстрочені податкові зобов'язання

3622 П Кредиторська заборгованість за податками та обов'язковими платежами, крім податку на прибуток

3623 П Кредиторська заборгованість за зборами до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб

363 Розрахунки з акціонерами (учасниками)

3630 П Внески за незареєстрованим статутним капіталом

3631 П Кредиторська заборгованість перед акціонерами (учасниками) банку за дивідендами

364 Кредиторська заборгованість за операціями банку з фінансовими інструментами

3640 П Кредиторська заборгованість з придбання та продажу іноземної валюти та банківських металів за рахунок банку

3641 П Кредиторська заборгованість за розрахунками за цінними паперами для банку

3648 П Кредиторська заборгованість за операціями з іншими фінансовими інструментами

365 Кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку

3650 П Заборгованість працівникам банку на відрядження

3651 П Заборгованість працівникам банку на господарські витрати

3652 П Нарахування працівникам банку за заробітною платою

3653 П Утримання з працівників банку на користь третіх осіб

3654 П Нараховані відпускні до сплати

3658 П Забезпечення оплати відпусток

3659 П Інша кредиторська заборгованість за розрахунками з працівниками банку та іншими особами

366 Субординований борг банку

3660 П Субординований борг банку

3661 П Облігації, емітовані банком, на умовах субординованого боргу

3666 КП Неамортизований дисконт за субординованим боргом

3667 П Неамортизована премія за субординованим боргом

3668 П Нараховані витрати за субординованим боргом

367 Інші нараховані витрати

- 3670 П Нараховані витрати за розрахунково-касове обслуговування
- 3678 П Інші нараховані витрати
- 369 Банківські резерви на покриття ризиків і витрат**
- 3690 П Резерви за виданими зобов'язаннями
- 3699 П Резерви за іншими операціями за позабалансовими рахунками
- 37 Клірингові рахунки, суми до з'ясування та транзитні рахунки**
- 370 Клірингові рахунки**
- 3705 АП Клірингові рахунки за розрахунками платіжними картками
- 371 Дебетові суми до з'ясування**
- 3710 А Дебетові суми до з'ясування
- 372 Кредитові суми до з'ясування**
- 3720 П Кредитові суми до з'ясування
- 373 Транзитні рахунки**
- 3739 АП Транзитний рахунок за іншими розрахунками
- 38 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів**
- 380 Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів**
- 3800 АП Позиція банку щодо іноземної валюти та банківських металів
- 3801 АП Еквівалент позиції банку щодо іноземної валюти та банківських металів
- 381 Переоцінка фінансових інструментів, що обліковуються за позабалансовими рахунками**
- 3811 АП Переоцінка фінансових інструментів, що обліковуються за позабалансовими рахунками
- 39 Розрахунки між філіями банку**
- 390 Розрахунки між філіями банку**
- 3900 АП Рахунки філій, що відкриті в банку
- 3901 АП Рахунки, що відкриті для філій банку
- 3902 А Розрахунки за коштами, що надані філіям банку
- 3903 П Розрахунки за коштами, що отримані від філій банку
- 3904 А Нараховані доходи за коштами, що надані філіям банку
- 3905 П Нараховані витрати за коштами, що отримані від філій банку
- 3906 А Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
- 3907 П Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою між філіями банку
- 392 Транзитні рахунки за розрахунками між філіями банку**
- 3928 А Транзитні рахунки для дебетових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні
- 3929 П Транзитні рахунки для кредитових сум, що не були підтверджені філіями банків, розташованими в Україні

КЛАС 4. ФІНАНСОВІ ТА КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ

- 41 Інвестиції в асоційовані компанії**
- 410 Інвестиції в асоційовані компанії**

- 4102 А Інвестиції в асоційовані банки
- 4103 А Інвестиції в асоційовані небанківські фінансові установи
- 4105 А Інвестиції в інші асоційовані компанії
- 42 Інвестиції в дочірні компанії**
- 420 Інвестиції в дочірні компанії**
- 4202 А Інвестиції в дочірні банки
- 4203 А Інвестиції в дочірні небанківські фінансові установи
- 4205 А Інвестиції в інші дочірні компанії
- 4208 А Нараховані доходи за інвестиціями в дочірні компанії
- 43 Нематеріальні активи
- 430 Нематеріальні активи**
- 4300 А Нематеріальні активи
- 4309 КА Накопичена амортизація нематеріальних активів
- 431 Капітальні інвестиції в нематеріальні активи
- 4310 А Капітальні інвестиції за не введеними в експлуатацію нематеріальними активами
- 432 Гудвіл, що виник у результаті придбання**
- 4321 А Гудвіл
- 44 Основні засоби**
- 440 Основні засоби**
- 4400 А Основні засоби
- 4409 КА Знос основних засобів
- 441 Інвестиційна нерухомість**
- 4410 А Інвестиційна нерухомість
- 4419 КА Знос інвестиційної нерухомості
- 443 Капітальні інвестиції за основними засобами**
- 4430 А Капітальні інвестиції за незавершеним будівництвом і за не введеними в експлуатацію основними засобами
- 4431 А Обладнання, що потребує монтажу
- 45 Інші необоротні матеріальні активи**
- 450 Інші необоротні матеріальні активи**
- 4500 А Інші необоротні матеріальні активи
- 4509 КА Знос інших необоротних матеріальних активів
- 453 Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)**
- 4530 А Капітальні інвестиції за основними засобами, що отримані в оперативний лізинг (оренду)

КЛАС 5. КАПІТАЛ БАНКУ

- 50 Статутний капітал та інші фонди банку**
- 500 Статутний капітал банку**
- 5000 П Статутний капітал банку
- 5004 КП Незареєстрований статутний капітал
- 5002 КП Власні акції (частки, паї), що викуплені в акціонерів (учасників)

501 Емісійні різниці

5010 П Емісійні різниці

502 Загальні резерви та фонди банку

5020 П Загальні резерви

5021 П Резервні фонди

5022 П Інші фонди банку

503 Результати минулих років

5030 П Нерозподілені прибутки минулих років

5031 А Непокриті збитки минулих років

504 Результати звітнього року

5040 П Прибуток звітнього року

5041 А Збиток звітнього року

51 Результати переоцінки

510 Результати переоцінки

5100 П Результати переоцінки основних засобів

5101 П Результати переоцінки нематеріальних активів

5102 АП Результати переоцінки цінних паперів у портфелі банку на продаж

5103 П Результати переоцінки інвестицій в асоційовані компанії

5104 АП Результати переоцінки за операціями хеджування

52 Приписний капітал філії іноземного банку

520 Приписний капітал філії іноземного банку

5200 П Приписний капітал філії іноземного банку

КЛАС 6. ДОХОДИ

60 Процентні доходи

600 Процентні доходи за коштами, що розміщені в Національному банку України

6000 П Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в Національному банку України

6002 П Процентні доходи за коштами, що надані Національному банку України за операціями репо

6003 АП Процентні доходи за короткостроковими вкладками (депозитами), що розміщені в Національному банку України

601 Процентні доходи за коштами, що розміщені в інших банках

6010 П Процентні доходи за коштами на вимогу, що розміщені в інших банках

6011 П Процентні доходи за депозитами овернайт, що розміщені в інших банках

6012 АП Процентні доходи за короткостроковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках

6013 АП Процентні доходи за довгостроковими вкладками (депозитами), що розміщені в інших банках

6014 П Процентні доходи за кредитами овернайт, що надані іншим банкам

6015 П Процентні доходи за кредитами, що надані іншим банкам за операціями репо

- 6016 АП Процентні доходи за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що надані іншим банкам
- 6017 АП Процентні доходи за довгостроковими кредитами, що надані іншим банкам
- 6018 П Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий іншим банкам
- 602 Процентні доходи за кредитами, що надані суб'єктам господарювання**
- 6020 П Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані суб'єктам господарювання
- 6021 П Процентні доходи за кредитами, що надані за операціями репо суб'єктам господарювання
- 6022 П Процентні доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями суб'єктам господарювання
- 6023 П Процентні доходи за операціями з факторингу із суб'єктами господарювання
- 6026 АП Процентні доходи за кредитами в поточну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 6027 АП Процентні доходи за кредитами в інвестиційну діяльність, що надані суб'єктам господарювання
- 6028 П Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий суб'єктам господарювання
- 6029 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані суб'єктам господарювання
- 603 Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади**
- 6030 АП Процентні доходи за кредитами, що надані органам державної влади
- 6031 АП Процентні доходи за кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 6032 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані органам державної влади
- 6033 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані органам місцевого самоврядування
- 604 Процентні доходи за кредитами, що надані фізичним особам**
- 6040 П Процентні доходи за кредитами овердрафт, що надані фізичним особам
- 6042 АП Процентні доходи за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам
- 6044 П Процентні доходи за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам
- 6045 П Процентні доходи за кредитами, що надані за врахованими векселями фізичним особам
- 6046 АП Процентні доходи за іпотечними кредитами, що надані фізичним особам
- 605 Процентні доходи за цінними паперами**
- 6050 АП Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж

- 6051 АП Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 6052 АП Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку на продаж
- 6053 АП Процентні доходи за іншими цінними паперами в портфелі банку до погашення
- 6054 АП Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку на продаж
- 6055 АП Процентні доходи за цінними паперами, емітованими Національним банком України, у портфелі банку до погашення
- 6056 АП Процентні доходи за цінними паперами, що рефінансуються Національним банком України, у торговому портфелі банку
- 6057 АП Процентні доходи за цінними паперами в торговому портфелі банку
- 608 Процентні доходи за операціями з філіями банку**
- 6080 П Процентні доходи за операціями з філіями банку
- 609 Інші процентні доходи**
- 6099 П Інші процентні доходи
- 61 Комісійні доходи**
- 610 Комісійні доходи за операціями з банками**
- 6100 П Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування банків
- 6101 П Комісійні доходи від кредитного обслуговування банків
- 6103 П Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для банків
- 6104 П Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для банків
- 6106 П Комісійні доходи від довірчого обслуговування банків
- 6108 П Комісійні доходи за позабалансовими операціями з банками
- 6109 П Інші комісійні доходи за операціями з банками
- 611 Комісійні доходи за операціями з клієнтами**
- 6110 П Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів
- 6111 П Комісійні доходи від кредитного обслуговування клієнтів
- 6113 П Комісійні доходи за операціями з цінними паперами для клієнтів
- 6114 П Комісійні доходи за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів для клієнтів
- 6116 П Комісійні доходи від довірчого обслуговування клієнтів
- 6118 П Комісійні доходи за позабалансовими операціями з клієнтами
- 6119 П Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами
- 618 Комісійні доходи за операціями з філіями банку**
- 6180 П Комісійні доходи за операціями з філіями банку
- 62 Результат від торговельних операцій**
- 620 Результат від торговельних операцій**
- 6203 АП Результат від торгових операцій з цінними паперами в торговому портфелі банку
- 6204 АП Результат від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами
- 6209 АП Результат від торговельних операцій з іншими фінансовими інструментами

63 Інші операційні доходи

630 Дохід у вигляді дивідендів

6300 П Дохід у вигляді дивідендів

631 Дохід від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії

6310 П Дохід від інвестицій в асоційовані компанії

6311 П Дохід від інвестицій у дочірні компанії

638 Інші операційні доходи за операціями з філіями банку

6380 П Інші операційні доходи за операціями з філіями банку

639 Інші операційні доходи

6390 П Дохід від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова

6391 АП Результат переоцінки об'єкта хеджування

6392 АП Результат переоцінки інструменту хеджування

6393 АП Результат від продажу цінних паперів з портфеля банку на продаж

6394 П Доходи від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості

6395 П Доходи від оперативного лізингу (оренди)

6396 П Доходи від наданих консультаційних послуг фінансового характеру

6397 П Штрафи, пені, що отримані банком

6398 П Дохід від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова

6399 П Інші операційні доходи

64 Інші доходи

649 Інші доходи

6490 П Позитивний результат від продажу нематеріальних активів та основних засобів

6499 П Інші доходи

67 Повернення списаних активів

671 Повернення списаних активів

6710 П Повернення раніше списаної безнадійної дебіторської заборгованості за операціями з банками

6711 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості інших банків

6712 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості за кредитами, що надані клієнтам

6713 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів на продаж

6714 П Повернення раніше списаної безнадійної заборгованості від знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення

6715 П Повернення раніше списаної безнадійної іншої дебіторської заборгованості та інших активів банку

6717 П Повернення раніше списаних безнадійних доходів минулих років

КЛАС 7. ВИТРАТИ

70 Процентні витрати

700 Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України

7000 А Процентні витрати за коштами на вимогу, що отримані від Національного банку України

7002 А Процентні витрати за коштами, що отримані від Національного банку України за операціями репо

7003 АП Процентні витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

7004 АП Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від Національного банку України

7005 АП Процентні витрати за короткостроковими вкладами (депозитами), що отримані від Національного банку України

7006 АП Процентні витрати за довгостроковими вкладами (депозитами), що отримані від Національного банку України

701 Процентні витрати за коштами, що отримані від інших банків

7010 А Процентні витрати за коштами на вимогу інших банків

7011 А Процентні витрати за депозитами овернайт інших банків

7012 АП Процентні витрати за короткостроковими вкладами (депозитами) інших банків

7013 АП Процентні витрати за довгостроковими вкладами (депозитами) інших банків

7014 А Процентні витрати за кредитами овернайт, що отримані від інших банків

7015 А Процентні витрати за кредитами, що отримані від інших банків за операціями репо

7016 АП Процентні витрати за кредитами овердрафт та короткостроковими кредитами, що отримані від інших банків

7017 АП Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від інших банків

702 Процентні витрати за операціями із суб'єктами господарювання

7020 А Процентні витрати за коштами на вимогу суб'єктів господарювання

7021 АП Процентні витрати за строковими коштами суб'єктів господарювання

7028 А Процентні витрати за фінансовим лізингом (орендою)

703 Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України

7030 А Процентні витрати за коштами бюджету та позабюджетних фондів України

704 Процентні витрати за операціями з фізичними особами

7040 А Процентні витрати за коштами на вимогу фізичних осіб

7041 АП Процентні витрати за строковими коштами фізичних осіб

705 Процентні витрати за цінними паперами власного боргу

7050 АП Процентні витрати за короткостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів

7051 АП Процентні витрати за довгостроковими цінними паперами власного боргу, емітованими банком, крім ощадних (депозитних) сертифікатів

7052 АП Процентні витрати за короткостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком

7053 АП Процентні витрати за довгостроковими ощадними (депозитними) сертифікатами власного боргу, емітованими банком

7054 АП Процентні витрати за ощадними (депозитними) сертифікатами на вимогу, емітованими банком

706 Процентні витрати за кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій

7060 АП Процентні витрати за короткостроковими кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій

7061 АП Процентні витрати за довгостроковими кредитами, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій

707 Процентні витрати за операціями з небанківськими фінансовими установами

7070 А Процентні витрати за коштами на вимогу небанківських фінансових установ

7071 АП Процентні витрати за строковими коштами небанківських фінансових установ

708 Процентні витрати за операціями з філіями банку

7080 А Процентні витрати за операціями з філіями банку

709 Інші процентні витрати

7096 А Процентні витрати за субординованим боргом

7099 А Інші процентні витрати

71 Комісійні витрати

710 Комісійні витрати

7100 А Комісійні витрати на розрахунково-касове обслуговування

7101 А Комісійні витрати на кредитне обслуговування

7103 А Комісійні витрати за операціями з цінними паперами

7104 А Комісійні витрати за операціями на валютному ринку та ринку банківських металів

7106 А Комісійні витрати на довірче обслуговування

7108 А Комісійні витрати за позабалансовими операціями

7109 А Інші комісійні витрати

718 Комісійні витрати за операціями з філіями банку

7180 А Комісійні витрати за операціями з філіями банку

73 Інші операційні витрати

731 Втрати від інвестицій в асоційовані і дочірні компанії

7310 А Втрати від інвестицій в асоційовані компанії

7311 А Втрати від інвестицій у дочірні компанії

738 Інші операційні витрати за операціями з філіями банку

7380 А Інші операційні витрати за операціями з філіями банку

739 Інші операційні витрати

- 7390 А Витрати від наданих кредитів, розміщених вкладів (депозитів) за ставкою, яка нижча, ніж ринкова
- 7391 А Витрати на інкасацію та перевезення цінностей
- 7392 А Витрати на аудит
- 7394 А Витрати від переоцінки об'єктів інвестиційної нерухомості
- 7395 А Витрати на оперативний лізинг (оренду)
- 7396 А Витрати за отриманими консультаційними послугами фінансового характеру
- 7397 А Штрафи, пені, що сплачені банком
- 7398 А Витрати від отриманих кредитів, залучених вкладів (депозитів) за ставкою, яка вища, ніж ринкова
- 7399 А Інші операційні витрати

74 Загальні адміністративні витрати

740 Витрати на утримання персоналу

- 7400 А Основна і додаткова заробітна плата
- 7401 А Внески, збори на обов'язкове державне пенсійне та соціальне страхування
- 7403 А Матеріальна допомога та інші соціальні виплати
- 7404 А Витрати на підготовку кадрів
- 7405 А Витрати на спецодяг та інші засоби захисту працівників
- 7409 А Інші витрати на утримання персоналу

741 Сплата податків та інших обов'язкових платежів, крім податку на прибуток

- 7410 А Податок на додану вартість
- 7411 А Податок на землю
- 7418 А Відрахування до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
- 7419 А Сплата інших податків та обов'язкових платежів, крім податку на прибуток

742 Витрати на утримання основних засобів і нематеріальних активів

- 7420 А Витрати на утримання власних основних засобів і нематеріальних активів
- 7421 А Витрати на утримання основних засобів, що отримані у лізинг (оренду)
- 7423 А Амортизація

743 Інші експлуатаційні та господарські витрати

- 7430 А Витрати на комунальні послуги
- 7431 А Господарські витрати
- 7432 А Витрати на охорону
- 7433 А Інші експлуатаційні витрати

744 Витрати на телекомунікації

- 7440 А Витрати на СЕП
- 7441 А Витрати на інші системи банківського зв'язку
- 7442 А Поштово-телефонні витрати

745 Інші адміністративні витрати

- 7452 А Витрати на відрядження

- 7454 А Представницькі витрати
- 7455 А Витрати на маркетинг і рекламу
- 7456 А Спонсорство та добродійність
- 7457 А Інші адміністративні витрати
- 749 Інші витрати**
- 7490 А Негативний результат від вибуття нематеріальних активів та основних засобів
- 7491 АП Втрати від уцінки запасів на продаж
- 7499 А Інші витрати
- 77 Відрахування в резерви**
- 770 Відрахування в резерви**
- 7700 АП Відрахування в резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками
- 7701 АП Відрахування в резерви під заборгованість інших банків
- 7702 АП Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам
- 7703 АП Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж
- 7704 АП Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення
- 7705 АП Відрахування в резерви за дебіторською заборгованістю та іншими активами банку
- 7706 АП Відрахування в банківські резерви на покриття ризиків і втрат
- 772 Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами**
- 7720 АП Відрахування в резерви під заборгованість за нарахованими доходами
- 79 Податок на прибуток**
- 790 Податок на прибуток**
- 7900 АП Податок на прибуток

КЛАС 8. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

КЛАС 9. ПОЗАБАЛАНСОВІ РАХУНКИ

- 90 Зобов'язання і вимоги за всіма видами гарантій**
- 900 Гарантії, поручительства, акредитиви та акцепти, що надані банкам**
- 9000 А Гарантії, що надані банкам
- 9001 А Підтверджені акредитиви
- 9002 А Акцепти, що надані банкам
- 9003 А Авалі, що надані банкам
- 901 Гарантії, що отримані від банків**
- 9010 П Прості гарантії, що отримані від банків
- 9015 П Контргарантії, що отримані від банків
- 902 Гарантії, що надані клієнтам**
- 9020 А Гарантії, що надані клієнтам

9023 А Авалі, що надані клієнтам

903 Гарантії, що отримані від клієнтів

9030 П Прості гарантії, що отримані від Уряду України

9031 П Прості гарантії, що отримані від клієнтів, крім Уряду України

9036 П Контргарантії, що отримані від клієнтів

91 Зобов'язання з кредитування, що надані та отримані

910 Зобов'язання з кредитування, що надані банкам

9100 А Зобов'язання з кредитування, що надані банкам

911 Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків

9110 П Зобов'язання з кредитування, що отримані від банків

9111 П Зобов'язання з кредитування, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій

912 Зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам

9122 А Непокриті акредитиви

9129 А Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам

92 Зобов'язання і вимоги за операціями з валютою та банківськими металами

920 Валюта та банківські метали до отримання

9200 А Валюта та банківські метали до отримання за умовами спот

9201 А Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування

9202 А Валюта та банківські метали до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку

9203 А Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування

9204 А Валюта та банківські метали до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку

9206 А Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування

9207 А Валюта та банківські метали до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку

921 Валюта та банківські метали до відправлення

9210 П Валюта та банківські метали до відправлення за умовами спот

9211 П Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування

9212 П Валюта та банківські метали до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку

9213 П Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування

9214 П Валюта та банківські метали до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку

9216 П Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування

9217 П Валюта та банківські метали до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку

- 93 Вимоги та зобов'язання щодо андеррайтингу цінних паперів, спотових і строкових фінансових інструментів, крім інструментів валютного обміну**
- 930 Цінні папери до отримання за операціями андеррайтингу**
- 9300 А Вимоги за андеррайтингом цінних паперів
- 931 Цінні папери до відправлення за операціями андеррайтингу**
- 9310 П Зобов'язання за андеррайтингом цінних паперів
- 935 Активи до отримання**
- 9350 А Активи до отримання та депозити до розміщення за спотовими контрактами
- 9351 А Активи до отримання за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9352 А Активи до отримання за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
- 9353 А Активи до отримання за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9354 А Активи до отримання за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
- 9356 А Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9357 А Активи до отримання за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 936 Активи до відправлення**
- 9360 П Активи до відправлення та депозити до залучення за спотовими контрактами
- 9361 П Активи до відправлення за форвардними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9362 П Активи до відправлення за форвардними контрактами в торговому портфелі банку
- 9363 П Активи до відправлення за опціонними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9364 П Активи до відправлення за опціонними контрактами в торговому портфелі банку
- 9366 П Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами, що призначені для обліку хеджування
- 9367 П Активи до відправлення за ф'ючерсними контрактами в торговому портфелі банку
- 95 Інші зобов'язання і вимоги**
- 950 Отримана застава**
- 9500 А Отримана застава
- 9501 А Заставна за іпотечними кредитами
- 9503 А Застава за складськими свідоцтвами
- 951 Надана застава**
- 9510 П Надана застава
- 952 Іпотека**
- 9520 А Земельні ділянки

- 9521 А Нерухоме майно житлового призначення
- 9523 А Інші об'єкти нерухомого майна
- 96 Списана заборгованість та кошти до повернення**
- 960 Не сплачені в строк доходи**
- 9600 А Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з банками
- 9601 А Списана за рахунок спеціальних резервів заборгованість за нарахованими доходами за операціями з клієнтами
- 961 Списана у збиток заборгованість за активами**
- 9610 А Списана у збиток заборгованість за коштами на кореспондентських рахунках
- 9611 А Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями
- 9613 А Списана у збиток заборгованість за операціями з цінними паперами
- 9615 А Списана у збиток дебіторська заборгованість
- 9617 А Списана у збиток заборгованість банків за іншими активами
- 9618 А Списана у збиток заборгованість клієнтів за іншими активами
- 962 Кошти до повернення**
- 9620 А Валютні кошти підприємств, організацій, міністерств, відомств і Кабінету Міністрів України, що обліковуються на рахунках у Зовнішекономбанку Росії
- 9621 А Валютні кошти фізичних осіб, що обліковуються на рахунках у Зовнішекономбанку Росії
- 97 Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні**
- 970 Цінні папери та інші активи клієнтів на зберіганні**
- 9702 А Цінні папери на зберіганні
- 9703 А Інші активи на зберіганні
- 9704 А Цінні папери клієнтів згідно з договором доручення (комісії)
- 971 Документи з приватизації - житлові чеки**
- 9710 А Розрахунки з емісії приватизаційних житлових чеків
- 9711 А Житлові чеки в установах ВАТ «Ощадбанк»
- 9712 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації
- 9713 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим
- 9714 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць
- 9715 А Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за житловими чеками
- 9717 А Житлові чеки, що акумульовані на рахунках фінансових посередників
- 9718 А Житлові чеки, що акумульовані для розрахунків за придбані об'єкти приватизації
- 972 Документи з приватизації - майнові сертифікати**
- 9720 А Розрахунки з емісії приватизаційних майнових сертифікатів
- 9721 А Майнові сертифікати в установах ВАТ «Ощадбанк»
- 9722 А Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації

9723 А Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим

9724 А Розрахунки майновими сертифікатами з позабюджетним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць

9725 А Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за майновими сертифікатами

9726 А Бланки приватизаційних майнових сертифікатів

9727 А Приватизаційні майнові сертифікати, що акумульовані на рахунках фінансових посередників для приватизації майна

9728 А Майнові сертифікати, що акумульовані для розрахунків за приватизоване житло

973 Документи з приватизації - земельні бони

9731 А Земельні бони в установах ВАТ «Ощадбанк»

9733 А Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим

9734 А Розрахунки земельними бонами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць

9735 А Розрахунки установ ВАТ «Ощадбанк» за земельними бонами

9737 А Земельні бони, що акумульовані на рахунках фінансових посередників

974 Інші розрахунки

9740 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації за придбане майно

9741 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за придбане майно

9742 А Розрахунки житловими чеками з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за придбане майно

9743 А Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації за приватизоване житло

9744 А Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим за приватизоване житло

9745 А Розрахунки приватизаційними майновими сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць за приватизоване житло

9746 А Транзитний рахунок за розрахунковими документами з приватизації

975 Документи з приватизації - компенсаційні сертифікати

9751 А Бланки компенсаційних сертифікатів

9752 А Компенсаційні сертифікати, що обертаються на ринку

9753 А Компенсаційні сертифікати, що запропоновані для продажу на біржі

9754 А Компенсаційні сертифікати, що зберігаються в установах банків

9755 А Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації

9756 А Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації Автономної Республіки Крим

9757 А Розрахунки компенсаційними сертифікатами з позабюджетним Державним фондом приватизації адміністративно-територіальних одиниць

976 Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ «Ощадбанк»

9760 А Грошова компенсація заощаджень громадян України в установах ВАТ «Ощадбанк»

977 Різні цінності і документи з приватизації в дорозі

9770 А Різні цінності і розрахункові документи за придбаними об'єктами приватизації, що відправлені

9771 А Бланки з приватизації в дорозі

978 Активні рахунки довірчого управління

9780 А Готівкові кошти за операціями довірчого управління

9781 А Поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління

9782 А Дебіторська заборгованість за операціями довірчого управління

9783 А Цінні папери в довірчому управлінні

9784 А Банківські метали в довірчому управлінні

9786 А Інші активи в довірчому управлінні

9787 А Витрати за операціями довірчого управління

9788 А Нараховані доходи за об'єктами довірчого управління

979 Пасивні рахунки довірчого управління

9790 П Фонди банківського управління

9791 П Рахунки установників

9792 П Кредиторська заборгованість за операціями довірчого управління

9797 П Доходи від операцій довірчого управління

98 Облік інших цінностей та документів

980 Документи за розрахунковими операціями

9800 А Розрахункові документи за факторинговими операціями

9802 А Акредитиви до виконання

9803 А Розрахункові документи клієнтів, що обліковуються банком відповідно до укладених цивільно-правових договорів

9804 А Документи клієнтів банку (крім фізичних осіб), що не виконані в строк з вини банку

9805 А Прострочена заборгованість за кредитами, оформлена векселями

9806 А Документи фізичних осіб, що не виконані в строк з вини банку

9809 А Інші документи за розрахунковими операціями клієнтів

981 Інші цінності і документи

9810 А Нерозібрані посилки з цінностями

9811 А Отримані дозволи на випуск цінних паперів

9812 А Погашені цінності

9819 А Інші цінності і документи

982 Бланки цінних паперів та бланки суворого обліку

9820 А Бланки цінних паперів

9821 А Бланки суворого обліку

983 Документи і цінності, прийняті та відправлені на інкасо

9830 А Документи і цінності, прийняті на інкасо

9831 А Документи і цінності, відправлені на інкасо

984 Операції за основними засобами

- 9840 А Основні засоби та нематеріальні активи, що прийняті в оперативний лізинг (оренду)
- 985 Кошти на будівництво, які передані в порядку пайової участі**
- 9850 А Кошти на будівництво, які передані в порядку пайової участі
- 986 Операції з обслуговування кредитів**
- 9860 А Кредити, що перебувають на обслуговуванні в банку
- 9861 А Процентні доходи за кредитами, що перебувають на обслуговуванні в банку
- 989 Документи та цінності в підзвіті та в дорозі**
- 9890 А Бланки цінних паперів в підзвіті
- 9891 А Бланки цінних паперів в дорозі
- 9892 А Бланки суворого обліку в підзвіті
- 9893 А Бланки суворого обліку в дорозі
- 9898 А Інші цінності та документи в підзвіті
- 9899 А Інші цінності та документи в дорозі
- 99 Контррахунки та позабалансова позиція банку**
- 990 Контррахунки для рахунків розділів 90-95**
- 991 Контррахунки для рахунків розділів 96-98**
- 992 Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами**
- 9920 АП Позабалансова позиція банку за іноземною валютою та банківськими металами

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Надія Богданівна Литвин

**ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК У БАНКАХ
(у контексті МСФЗ)**

2-ге видання, доповнене і перероблене

Підручник для студентів
вищих навчальних закладів
III-IV рівня акредитації

Підписано до друку 31.05.2017 р. Формат 70x100 1/16.
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 55. Тираж 300 прим.

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Іорданська, 14-а, м. Київ 04176
тел./факс 044-425-01-34
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4162 від 21.09.2011 р.